FATİH ÖZDEMİR

TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

EYLÜL 2021

T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

17. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİNDE ISTABL-I ÂMİRE (HAS AHÛR) TEŞKİLÂTI

FATİH ÖZDEMİR

TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

EYLÜL 2021

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
Gazi
1926

17. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİNDE ISTABL-I ÂMİRE (HAS AHÛR) TEŞKİLÂTI

Fatih ÖZDEMİR

DOKTORA TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
YENİÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EYLÜL 2021

ETİK BEYAN

Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Fatih ÖZDEMİR

21/09/2021

17. YÜZYILDA OSMANLI DEVLETİNDE ISTABL-I ÂMİRE (HAS AHÛR) TEŞKİLÂTI

(Doktora Tezi)

Fatih ÖZDEMİR

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Eylül 2021

ÖZET

Kuruluşundan itibaren Osmanlı Devleti'nde birçok müessese tesis edilerek devlet teşkilatlanması oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'nin kurmuş olduğu en önemli teşkilatlardan birisi de Istabl-ı Âmire Teşkilâtıdır. Osmanlı Devleti'nde Istabl-ı Âmire (has ahûr) teşkilatı; ulaşım, haberleşme, sefer, ordu, tören, şenlik, spor ve de avcılık gibi birçok alanda çok önemli görevler üstlenmiştir. Bu çalışmada bu kadar önemli görevler üstlenen Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nın 17. yüzyıldaki idari yapısı, teşkilatta yer alan bölükler ve personel sayıları ve personelin aldıkları günlük ücret miktarları, bölükbaşılarının isimleri, aldıkları ücret miktarları ele alınmıştır. Sefere katılan Istabl-ı Âmire teşkilatı personeli sayıları, Sarayın Enderun ve Birun halkının kullanmakta olduğu hayvan sayıları ve türleri ayrıca Istabl-ı Âmire'de yer alan hayvan sayıları ve türleri de ortaya konulmuştur. Taycılık konusunda önemli bir görev üstelenen Sultanönü Sancağı, sarayın nitelikli at ihtiyacını karşılamasında önemli bir yere sahiptir. Sultanönü Sancağı taycı çiftliklerinde üretimi yapılan tay sayıları taycı kanunnamesine göre değerlendirilmiştir. Tay yetiştiriciliği dışında Istabl-ı Âmire'ye ne şekilde hayvan temin edildiği, Istabl-ı Âmire'ye verilen hayvanların bahaları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Anadolu ve Rumeli coğrafyasında sistemli bir şekilde teşkilatlananan Istabl-ı Âmire'ye bağlı ocaklarda bakımı yapılan hayvanlar, ocaklarda yer alan görevliler, koru, çayır, kışlak, yaylak, ahır ve anbar sayıları verilmiştir. Istabl-ı Âmire koru ve ocakları mahsulatının ne miktarda olduğu belirtilmiştir. Istabl-ı Âmire hayvanlarına ihtiyaç halinde saman, arpa ve otun ne şekilde temin edildiği ve zahirenin masraflarının nereden nasıl karşılandığı ifade edilmiştir. Istabl-ı Âmire'de kullanılmak üzere alımı yapılan malzemelerin neler olduğu ve tamirat masraflarının tespiti yapılmıştır. Istabl-ı Âmire 'ye bağlı olan raht hazinesi görevlileri, hazinede yer alan eşyaların neler olduğu ve sayıları, ne şekilde temin edildiği, eşyaların yapımında uygulanan sanatlar ve motifler tespiti yapılarak açıklanmıştır.

Bilim Kodu : 117514
Anahtar Kelimeler : Istabl-ı Âmire, Raht Hazinesi, Tay, Koru, Kışlak, Anbar, Arpa, Saman, Ot
Sayfa Adedi : 443
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mustafa ALKAN

THE ROYAL STABLES (HAS AHÛR) ORGANIZATION IN THE OTTOMAN STATE IN THE SENVETEENTH CENTURY

(Ph. D. Thesis)

Fatih ÖZDEMİR

GAZİ UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES

September 2021

ABSTRACT

Many establishments were formed in the Ottoman State to form the organization of the state starting from its foundation. One of the most important establishments formed by the Ottoman State is the Royal Stables organization. The Royal Stables (Has Ahûr) of the Ottoman State had undertaken many important duties including transportation, communication, campaigns, military services, ceremonies, festivals, sports and hunting. In this study, administrative structure of the Royal Stables organization in the seventeenth century, number of troops and numbers of personnel, daily allowances of personnel, and names of troop chiefs and their fees are studied. Number of personnel of the Royal Stables taking place in the campaigns, numbers and types of animals used by the Enderun and Birun members of the Palace, and also numbers and types of animals kept in the Royal Stables are established Sultanönü Sanjak, which had undertaken an important duty in breeding of foals, has a significant place in supplying quality horses for the Palace. Numbers of foals bred in Sultanönü Sanjak foal farms were evaluated based on the foal breeding codex. In addition to foal breeding, it was attempted to determine the way of procuring animals to the Royal Stables, and sires of animals delivered to the Royal Stables. Animals bred in the centers connected to Royal Stables, which had organized in Anatolian and Rumelian regions systematically, personnel in these centers, and numbers of woods, meadows winter quarters, summer pastures, stables, stables and barns were given. Products and amounts of products of the woods and centers of the Royal Stables are stated. Way of supplying chaff, barley and weeds supplied for the animal bred in the Royal Stables and related expenses are stated. Materials purchased to be used in the Royal Stables and repair expenses are determined. The personnel of the Royal Harness Inventories under the Royal Stables, objects found in the Inventories and their numbers, ways of acquisition of these objects, arts used in the manufacturing of these objects and motifs used has been determined and explained.

Science Code : 117514
Key Words : Royal Stables, Royal Harness Inventories, Foal, Woods, Winter quarters, Warehouse, Barley, Chaff, Weeds
Page Number : 443
Supervisor : Prof. Dr. Mustafa ALKAN

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimimden bu yana akademik olarak engin bilgi, deneyim ve tecrübelerinden istifade ettiğim, tez konusunun seçilmesinde ve tez sürecinde her daim yardımlarını gördüğüm danışmanım saygıdeğer hocam Prof. Dr. Mustafa ALKAN'a, doktora ders döneminde ve tez sürecinde kıymetli bilgilerinden istifade ettiğim ve tezime önerileriyle katkılarda bulunan tez izleme komisyonunda yer alan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Ahmet GÜNEŞ'e ve Prof. Dr. Yasemin DEMİRCAN'a, arşiv sürecinde desteklerini esirgemeyen Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Personeline, tezimin kaynak araştırmasında önemli yeri olan Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Milli Kütüphane ve Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi görevlilerine canı gönülden teşekkür ederim. Ayrıca doktora eğitim döneminde her zaman büyük bir destekle yanımda olan annem, babam ve kardeşlerime şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET iv

ABSTRACT v

TEŞEKKÜR vi

İÇİNDEKİLER vii

ÇİZELGELERİN LİSTESİ xiv

ŞEKİLLERİN LİSTESİ xxi

RESİMLERİN LİSTESİ xxii

KISALTMALAR xxvi

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

ISTABL-I ÂMİRE TEŞKİLATI VE İDARİ YAPISI

1.1. Istabl-ı Âmire'nin Kuruluşu ve Tarihçesi 17

1.2. Istabl-ı Âmire-i Büzürk (Büyük Ahır) 36

1.2.1. Mîrâhûr-ı Evvel 37

1.2.2. Serracîn-i Hâssa 50

1.2.2.1. Hâssa Sarraçları bölüğünde yer alan idari görevliler 54

1.2.2.1.1. Kethüda-i Hâssa 54

1.2.2.1.2. Emin-i Cev 56

1.2.2.1.3. Katib-i Cev 58

1.2.2.1.4. Rahtvan-ı Hâssa 59

1.2.2.1.5. Kürsidâr 60

1.2.2.1.6. Halife 61

1.2.2.1.7. Ser Oda 62

1.2.3. Saisân-ı Esbân-ı Enderun ve Bîrûnî Hâssa 63

1.2.4. Şâkirdân-ı Mehterân-ı Enderun ve Bîrûnî 72

Sayfa

1.2.5. Ser Bölükân-ı Ahûr-ı Şadırvan Bölüğü 75
1.2.6. Büyük Istabl-ı Âmire Din Görevlileri 76
1.2.7. Madeyân-ı Hâssa (Yunt Oğlanı-Kısrak Bakıcıları) 78
1.2.7.1. Madeyân-ı Hâssa Filibe Ocağı 79
1.2.7.2. Madeyân-ı Hâssa Emirgazili Ocağı 81
1.2.7.3. Madeyân-ı Hâssa İnönü Ocağı 82
1.2.7.4. Madeyân-ı Hâssa Sultanönü Ocağı 84
1.2.7.5. Madeyân-ı Hâssa Karinabad Ocağı 87
1.2.8. Tayân-ı Hâssa 88
1.2.8.1. Tayân-ı Hâssa Ada-i Edirne Ocağı 90
1.2.8.2. Tayân-ı Hâssa Bursa Ocağı 91
1.2.9. 1647-1697 Tarihleri Arası Istabl-ı Âmire Ocakları 94
1.2.10. Nalband-ı Esbân-ı Enderun ve Bîrûn-ı Hâssa 102
1.2.11. Müteferrikân-ı Ehl-i Hiref 107
1.2.11.1. Muallimân-ı Esb 109
1.2.11.2. Yapukcıyân-ı Hâssa 111
1.2.11.3. Nakkaşîn-i Hâssa 113
1.2.11.4. Şirakcıyân-ı Hâssa 115
1.2.11.5. Tengbâfân-ı Hâssa 116
1.2.11.6. Efsardûzân-ı Hâssa 118
1.2.11.7. Mûytâbân-ı Hâssa 119
1.2.11.8. Palandûzân-ı Hâssa 122
1.2.11.9. Hatabcıyân-ı Hâssa 124
1.2.11.10. Debbâğîn-i Hâssa 125
1.2.11.11. Keçeciyân-ı Hâssa 127
1.2.11.12. Kâmcıyân-ı Hâssa 129

Sayfa

1.2.11.13. Çilingirân-ı Hâssa 131
1.2.11.14. Sabuncıyân-ı Hâssa 132
1.2.11.15. Müteferrikâ-i Hâssa 136
1.2.12. Hafızân-ı Ahûrân ve Anbarân-ı Hâssa 137
1.2.13. Keyyâlîn-i Anbarcı 139
1.2.14. Meremmatcıyân-ı Hâssa 140
1.2.15. Korucuyân-ı Hâssa 141
1.2.16. Harbendeler 146
1.2.16.1. Keçe-i Hımarân-ı Hâssa 152
1.2.16.2. Hademe-i Bitanin-i Esterân 154
1.2.16.3. Nalband-ı Esterân 155
1.2.16.4. Harbendegân-ı Esterân Palanı 158
1.2.17. Sârbânlar 158
1.2.17.1. Sarbânân-ı Mâde 160
1.2.17.2. Sarbânân-ı Ner 169
1.2.17.3. Sârbânân-ı Mâde ve Ner 175
1.2.18. Pilbânân-ı Hâssa 176
1.2.19. Tazıcıyân-ı Hâssa 182
1.3. Istabl-ı Âmire-i Küçük 188
1.3.1. Mîrâhûr-ı Sani 188
1.3.2. Serracîn-i Sani Bölüğü 192
1.3.2.1. Serracîn-i Sani bölüğünde yer alan idari görevliler 194
1.3.2.1.1. Kethüda-i Sani 194
1.3.2.1.2. Rahtvan-ı Sani 195
1.3.2.1.3. Ser Oda 196
1.3.3. Arabaciyân-ı Hâssa ve Neccarân Bölüğü 197

Sayfa

1.3.4. Tahtırevancıyân-ı Hâssa 202
1.3.5. Sâisân-ı Bargirân-ı Tavîle 205
1.3.6. Nalband-ı Bargirân-ı Tavîle 209
1.3.7. Hafızân-ı Ahûrân ve Anbarân ve Korucıyân-ı Çayırhâ 212
1.3.8. Küçük Istabl-ı Âmire Din Görevlileri 214
1.3.9. Çilingirân-ı Ahûrân Bölüğü 215
1.4. Sefere Katılan Istabl-ı Âmire Hademeleri 218

İKİNCİ BÖLÜM

ISTABL-I ÂMİRE'YE HAYVAN TEMİNİ VE PADİŞAH ATLARI

2.1. Padişah Atları 223
2.2. Saray Efradına Tahsis Edilen Hayvanlar 230
2.3. Tay Çiftliklerinden Üretim Yoluyla Saraya At Temini 258
2.4. Satın Alma Yoluyla Hayvan Temini 271
2.4.1. Istabl-ı Âmire'ye Satın Alma Yoluyla Beygir Temini 271
2.4.2. Istabl-ı Âmire'ye Satın Alma Yoluyla Deve Temini 272
2.4.3. Istabl-ı Âmire'ye Satın Alma Yoluyla Katır Temini 274
2.5. Istabl-ı Âmire'ye Hediye Yoluyla Hayvan Temini 275
2.6. Istabl-ı Âmire'ye Muhallefât Yoluyla Hayvan Temini 278
2.7. Istabl-ı Âmire'ye Teslim Edilen Atların ve Develerin Bahaları 278
2.8. Istabl-ı Âmire Ocakları 279
2.8.1. Hayrabolu 280
2.8.2. Edirne 281
2.8.3. Yanbolu 284
2.8.4. Karinabad 285
2.8.5. Zağra-ı Cedid 286
2.8.6. Zağra-ı Atîk 286

Sayfa

2.8.7. Filibe 287
2.8.8. Siroz 292
2.8.9. Selanik 293
2.8.10. Yenice-i Karasu 295
2.8.11. Gümülcine 295
2.8.12. Ferecik 296
2.8.13. İnöz 296
2.8.14. Ergene 297
2.8.15. İpsala 297
2.8.16. Dimetoka 298
2.8.17. Emirgazili 299
2.8.18. Kırkkilise 299
2.9. Koru ve Ocak Mahsulatı 300
2.10. Istabl-ı Âmire Voynukları 301
2.11. Istabl-ı Âmire Mevcut Hayvan Sayıları 307
2.12. At Gemileri 309

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ISTABL-I ÂMİRE'NİN ZAHİRE VE MALZEME İHTİYACI

3.1. Istabl-ı Âmire'ye Arpa ve Saman Alımı 311
3.1.1. Arpanın Deniz Yoluyla Istabl-ı Âmire'ye Nakli 316
3.1.2. Istabl-ı Âmire Satın Alma Görevlilerinin Emre Uymaması 317
3.2. Istabl-ı Âmire'ye Ot Alımı 318
3.2.1. Ot Kurutulması 319
3.2.2. Istabl-ı Âmire Beygirlerinin Ruz-ı Hızıra Kadar Beslenmesi 319
3.3. Istabl-ı Âmire'ye Malzeme İhtiyacı 320
3.3.1. Istabl-ı Âmire'nin Raht, Eyer ve Semer İhtiyacı 320

Sayfa

3.3.2. Padişah Atlarının Malzeme İhtiyacı 320
3.3.3. Kürsi-i Hümâyûnunun Çuka ve Kadife İhtiyacı 322
3.3.4. Katran Temini 322
3.3.5. Istabl-ı Âmire'nin Zeytin Yağı İhtiyacı 323
3.3.6. Has Ahır Oda Döşemesinin Yapılması 324
3.3.7. Raht Hazinesi Mum İhtiyacı 324
3.3.8. Istabl-ı Âmire Personeline Verilen Elbise 325
3.3.9. Istabl-ı Âmire Ekmek İhtiyacının Karşılanması 325
3.3.10. Istabl-ı Âmire Hademelerinin Et İhtiyacı 326
3.3.11. Istabl-ı Âmire Hademelerinin Kurban İhtiyacı 326
3.4. Istabl-ı Âmire Tamirat Masraflarının Karşılanması 327
3.4.1. Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Ahır Tamir Masrafları 327
3.4.2. Kaşağı Tamiratı 328
3.5. Istabl-ı Amire'nin Genel Malzeme Masrafları 328

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

17. YÜZYILDA OSMANLIDA RAHT HAZİNESİ

4.1. Raht Hazinesi 335
4.2. Raht Hazinesi Görevlileri 336
4.3. Raht Hazinesinin Kaynakları 338
4.3.1. Hediye Yoluyla Raht Hazinesine Eşya Temini 338
4.3.2. Muhallefât Yoluyla Raht Hazinesine Eşya Temini 341
4.4. Raht Hazinesinin Giderleri 343
4.5. Raht Hazinesi Yoklama Defterinde Kayıtlı Olan Eşyalar 345
4.5.1. Eyer Takımları 347
4.5.2. Raht Hazinesinde Yer Alan Silahlar 364
4.5.3. Raht Hazinesinde Yer Alan Süs Eşyaları 369

Sayfa

SONUÇ 379

KAYNAKÇA 383

EKLER 401

Ek 1. Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilatı Hademelerinin Yıllara Göre Mevcudu 402

Ek 2. Taycı Kanunnamesi 413

Ek 3. Arşiv Vesikaları 416

Ek 4. Fotoğraflar 426

ÖZGEÇMİŞ 443

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 1.1. 17. yüzyılda Büyük Mirahurluk Görevine Terfi Eden ve Büyük Mirahurluktan Başka Göreve Yükselenlerin İsim Listesi ve Görevleri 39

Çizelge 1.2. 1665 Tarihinde Çayır Mahsülü Arzında Has Ahır Halkına Verilen İn'âmat ..41

Çizelge 1.3. H. 27 Rebî'ü'l-evvel 1093/M. 5 Nisan 1682 ve H. 16 Cemaziye'l-âhir 1094/M. 12 Haziran 1683 Tarihlerinde Büyük Istabl-ı Âmire ve Küçük Istabl-ı Âmire Ağalarına Verilen İn'amat Miktarları....43

Çizelge 1.4. 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nda Görev Alan Mîrâhûr-ı Evvel İsimleri....49

Çizelge 1.5. 17. yüzyılda Serracin-i Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 53

Çizelge 1.6. 17. yüzyılda Kethüda-i Hâssa İsimleri ve Ücretleri....55

Çizelge 1.7. 17. yüzyılda Arpa Eminlerinin İsimleri ve Ücretleri 58

Çizelge 1.8. 17. yüzyılda Arpa Katibi İsimleri ve Ücretleri 59

Çizelge 1.9. 17. yüzyılda Rahtvan-ı Hâssa Ağaları ve Ücretleri 60

Çizelge 1.10. 17. yüzyılda Kürsidâr Ağaları ve Ücretleri....61

Çizelge 1.11. 17. yüzyılda Halife İsimleri ve Ücretleri 62

Çizelge 1.12. 17. yüzyılda Ser Oda İsimleri ve Ücretleri 63

Çizelge 1.13. 1610 Tarihinde Saisân-ı Mehterân-ı Enderun Bölük Başıları ve Ücretleri ...67

Çizelge 1.14. 17. yüzyılda Enderun ve Bîrûn Seyisleri Personel Sayıları....68

Çizelge 1.15. 17. yüzyılda Seyis Ağaları İsimleri ve Ücretleri 69

Çizelge 1.16. 17. yüzyılda Şâkirdan-ı Mehterân-ı Enderun Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 72

Çizelge 1.17. 17. yüzyılda Şâkirdân-ı Mehterân Bölüğü Yöneticileri ve Ücretleri....73

Çizelge 1.18. 17. yüzyılda Ahûr-ı Şadırvan Personel Sayıları 75

Çizelge 1.19. 17. yüzyılda Yıllara Göre Büyük Istabl-ı Âmire Din Görevlileri Sayıları 77

Çizelge 1.20. 17. yüzyılda Yıllara Göre Madeyân-ı Hâssa Ocakları Toplam Personel Sayıları ..79

Çizelge 1.21. 17. yüzyılda Madeyân-ı Hâssa Filibe Ocağı Personel Sayıları....79

Çizelge 1.22. 17. yüzyılda Filibe Ocağı Ser Bölük İsimleri ve Ücretleri 80

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 1.23. 17. yüzyılda Madeyân-ı Hâssa Emirgazili Ocağı Personel Sayıları 81

Çizelge 1.24. 17. yüzyılda Emirgazili Ocağı Ser Bölük İsimleri ve Ücretleri.....81

Çizelge 1.25. 17. yüzyılda Madeyân-ı Hâssa İnönü Ocağı Personel Sayıları.....82

Çizelge 1.26. 17. yüzyılda İnönü Ocağı Ser Bölük İsimleri ve Ücretleri 83

Çizelge 1.27. 17. yüzyılda Madeyân-ı Hâssa Sultanönü Ocağı Personel Sayıları.....84

Çizelge 1.28. 17. yüzyılda Sultanönü Ocağı Ser Bölük İsimleri ve Ücretleri 84

Çizelge 1.29. 17. yüzyılda Madeyân-ı Hâssa Karinabad Ocağı Personel Sayıları 87

Çizelge 1.30. 17. yüzyılda Karinabad Ocağı Ser Bölük İsimleri ve Ücretleri.....87

Çizelge 1.31. 17. yüzyılda Yıllara Göre Tayân-ı Hâssa Bölüğü Ocakları Personel Sayıları 89

Çizelge 1.32. 17. yüzyılda Ada-i Edirne Tayân-ı Hâssa Ocaklığı Personel Sayıları.....90

Çizelge 1.33. 17. yüzyılda Ada-i Edirne Tayân-ı Hâssa Ocaklığı Yönetici İsimleri ve Ücretleri.....90

Çizelge 1.34. 17. yüzyılda Bursa Tayân-ı Hâssa Ocaklığı Personel Sayıları 92

Çizelge 1.35. 17. yüzyılda Bursa Tayân-ı Hâssa Ocaklığı Yönetici İsimleri ve Ücretleri.....92

Çizelge 1.36. Anadolu ve Rumeli Ocakları Maaş İcmal Listesi.....95

Çizelge 1.37. H.1057/M. 1647-1648 Tarihinde Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarındaki Görevliler ve Sayıları.....96

Çizelge 1.38. H.1069/M.1658 Tarihinde Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarındaki Görevliler ve Sayıları.....97

Çizelge 1.39. H.1081/M.1670 Tarihinde Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarındaki Görevliler ve Sayıları.....98

Çizelge 1.40. H.1096/M.1684-1685 Tarihinde Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarındaki Görevliler ve Sayıları.....99

Çizelge 1.41. H.1106/M.1694-1695 Tarihinde Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarındaki Görevliler ve Personel Sayıları.....100

Çizelge 1.42. H.1109/M.1697-1698 Tarihinde Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarındaki Görevliler ve Sayıları.....101

Çizelge 1.43. 17. yüzyılda Büyük Istabl-ı Âmire Nalbandlar Bölüğü Personel Sayıları...105

Çizelge 1.44. 17. yüzyılda Nalbandlar Bölüğü Yönetici İsimleri ve Ücretleri.....106

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 1.45. 17. yüzyılda Raht-ı Murassa'at Grubu Personel Sayıları 108

Çizelge 1.46. 17. yüzyılda Muallimân-ı Esb Bölüğü Personel Sayıları..... 109

Çizelge 1.47. 17. yüzyıldaYapukcıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 111

Çizelge 1.48. 17. yüzyılda Yapukcıyân-ı Hâssa Bölüğü Yöneticileri ve Ücretleri 112

Çizelge 1.49. 17. yüzyılda Nakkaşîn-i Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 113

Çizelge 1.50. 17. yüzyılda Nakkaşîn-i Hâssa Bölüğü Ser Nakkaş İsimleri ve Ücretleri... 114

Çizelge 1.51. 17. yüzyılda Şirakcıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 115

Çizelge 1.52. 17. yüzyılda Ser Şirakcı Personeli İsimleri ve Ücretleri..... 115

Çizelge 1.53. 17. yüzyılda Tengbafân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 117

Çizelge 1.54. 17. yüzyılda Efsardûzân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları..... 118

Çizelge 1.55. 17. yüzyılda Mûytâbân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 120

Çizelge 1.56. 17. yüzyılda Mûytâbân-ı Hâssa Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri..... 121

Çizelge 1.57. 17. yüzyılda Palandûzân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 122

Çizelge 1.58. 17. yüzyılın İkinci Yarısında Palandûzan-ı Hâssa Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri 123

Çizelge 1.59. 17. yüzyılda Hatabcıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 124

Çizelge 1.60. 17. yüzyılda Debbağîn-i Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 126

Çizelge 1.61. 17. yüzyılda Debbâğin-i Hâssa Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri 126

Çizelge 1.62. 17. yüzyılda Keçeciyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları..... 128

Çizelge 1.63. 17. yüzyılda Keçeciyân-ı Hâssa Kethüda İsimleri ve Ücretleri..... 128

Çizelge 1.64. 17. yüzyılda Kâmcıyân Bölüğü Personel Sayıları 130

Çizelge 1.65. 17. yüzyılda Kâmcıyân-ı Hâssa Bölükbaşıların İsimleri ve Ücretleri 130

Çizelge 1.66. 17. yüzyılda Çilingirân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 131

Çizelge 1.67. 17. yüzyılda Sabuncıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları..... 133

Çizelge 1.68. 17. yüzyılda Sabunciyân-ı Hâssa Ser Sabunî İsimleri ve Ücretleri 134

Çizelge 1.69. 17. yüzyılda Müteferrikâ-i Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 136

Çizelge 1.70. 17. yüzyılda Hafızân-ı Ahûrân ve Anbarân Bölüğü Personel Sayıları..... 137

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 1.71. 17. yüzyılda Keyyalîn-i Anbarcı Bölüğü Personel Sayıları.....139

Çizelge 1.72. 17. yüzyılda Meremmatcıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 140

Çizelge 1.73. 17. yüzyılda Korucuyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları.....144

Çizelge 1.74. 17. yüzyılda Ser Korucuyân İsimleri ve Ücretleri 145

Çizelge 1.75. 17. yüzyılda Harbendeler Bölüğü Personel Sayıları.....147

Çizelge 1.76. 1610 Tarihinde Harbende Bölükleri ve Ser Bölük Yevmiyeleri 148

Çizelge 1.77. 17. yüzyılda Harbende Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri 149

Çizelge 1.78. 1647-1648 Tarihinde Harbende Bölüğü Görevli Personel Sayıları.....149

Çizelge 1.79. 1697 Tarihinde Harbende Bölüğü Görevli Personel Sayıları 150

Çizelge 1.80. 17. yüzyılda Keçe-i Hımarân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 153

Çizelge 1.81. 17. yüzyılda Bitanin Bölüğü Personel Sayıları.....154

Çizelge 1.82. 17. yüzyılda Nalband-ı Esterân Bölüğü Personel Sayıları.....156

Çizelge 1.83. Nalband-ı Esterân Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri.....156

Çizelge 1.84. 17.yüzyılda Harbendegân Esterân Palanı Bölüğü Personel Sayıları 158

Çizelge 1.85. 1610 Tarihinde Sarbânân-ı Mâde Bölükleri Personel Sayısı ve Ücretleri...161

Çizelge 1.86. 17. yüzyılda Yıllara Göre Sârbânân-ı Mâde Bölüğü Personel Sayıları 163

Çizelge 1.87. 17. yüzyılda Sârbânân-ı Mâde Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri 164

Çizelge 1.88. 1647-1648 Tarihli Mevâcib Defterine Göre Sârbânân-ı Mâde Bölüğü Görevli Personel Sayıları.....164

Çizelge 1.89. 1697 Tarihli Mevâcib Defterine Sârbânân-ı Mâde Bölüğü Görevli Personel Sayıları 165

Çizelge 1.90. 1610 Tarihinde Sârbânân-ı Ner Bölükleri Personel Sayıları ve Ücretleri.....170

Çizelge 1.91. 17. yüzyıldaYıllara Göre Sârbânân-ı Ner Bölüğü Personel Sayıları 171

Çizelge 1.92. 17. yüzyılda Sârbânân-ı Ner Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri 172

Çizelge 1.93. 1647-1648 Tarihli Mevâcib Defterine Göre Sârbânân-ı Ner Bölüğü Görevli Personel Sayıları.....172

Çizelge 1.94. 1697 Tarihli Mevâcib Defterine Göre Sârbânân-ı Ner Bölüğü Görevli Personel Sayıları.....173

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 1.95. 1623-1624 Tarihinde Sârbânân-ı Mâde ve Ner Bölüğü Personel Sayıları ..175

Çizelge 1.96. 17. yüzyılda Pilbânân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları.....181

Çizelge 1.97. 17. yüzyılda Tazıcıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları.....183

Çizelge 1.98. 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire Teşkilâtında Görev Yapan Mîrâhûr-ı Sanilerin İsimleri 191

Çizelge 1.99. 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire-i Küçük Sarraçları Personel Sayıları 192

Çizelge 1.100. 17. yüzyılda Görev Yapan Kethüda-i Sani İsimleri ve Ücretleri 194

Çizelge 1.101. 17. yüzyılda Görev Yapan Rahtvan-ı Sani İsimleri ve Ücretleri 196

Çizelge 1.102. 17. yüzyılda Görev Yapan Ser Oda İsimleri ve Ücretleri.....197

Çizelge 1.103. 17. yüzyılda Arabacıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları 201

Çizelge 1.104. 17. yüzyılda Yıllara Göre Tahtırevancıyân Bölüğü Personel Sayıları 204

Çizelge 1.105. 17. yüzyılda Küçük Istabl-ı Âmire Seyis Bölüğü Personel Sayıları.....207

Çizelge 1.106. 17. yüzyılda Mehter İsimleri ve Ücretleri.....208

Çizelge 1.107. 17. yüzyılda Küçük Istabl-ı Âmire Nalband Personel Sayıları.....210

Çizelge 1.108. 17. yüzyılda Nalband Kethüdaları ve Ücretleri 211

Çizelge 1.109. 17. yüzyılda Küçük Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Ahır, Anbar ve Çayır Koruculları Personel Sayıları 212

Çizelge 1.110. 17. yüzyılda Küçük Istabl-ı Âmire Din Görevlileri ve Sayıları.....214

Çizelge 1.111. Şeyh Vefa Ahırı Çilingir Personel Sayıları 215

Çizelge 1.112. H.1039-Masar/M.1629 Tarihinde Sefere Giden Istabl-ı Âmire Personeli Sayıları.....219

Çizelge 2.1. H.1076/M.1665-1666 Tarihinde Saray Zümresine Verilen Hayvanlar ve Sayıları.....230

Çizelge 2.2. H.1088/M.1670-1671 Tarihinde Saray Zümresine Verilen Hayvanlar ve Sayıları.....233

Çizelge 2.3. H. 1086 Muharrem/M. Mart-Nisan 1675 Tarihinde Edirne Sarayı Efradına Tahsis Edilmiş olan Hayvanlar ve Sayıları.....236

Çizelge 2.4. II. Osman Döneminde Sultanönü Sancağı Taycı Çiftlikleri.....262

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 2.5. Silistre Menzili'nden Has Ahıra Hediye Olarak Gönderilen At ve Beygirler 275

Çizelge 2.6. Bayramda Istabl-ı Âmire'ye Hediye Edilen Atlar 277

Çizelge 2.7. Diyarbakır Defterdarı Mahmud Efendi'nin Hayvanlarının Kıymetleri 279

Çizelge 2.8. Mîrâhûr-ı Evvel Halil Ağa Zamanında Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Koru ve Ocak Mahsulatı 300

Çizelge 2.9. Mad 5736 Nolu Deftere Göre H. Evail-i Rebî'ü'l-evvel 1013-1014 Tarihinde Istabl-ı Âmire Ser Asker İsimleri, Voynuk ve Yamak Sayıları 304

Çizelge 2.10. Mad 545 Nolu Deftere Göre H. 1 Rebî'ü'l-evvel 1014/M.17 Temmuz 1605 Tarihinde Istabl-ı Âmire Voynuk, Yamak ve Baştina Sayıları 305

Çizelge 2.11. TT.D 725 Nolu Deftere Göre H. Evasıt-ı Ramazan 1024/M. 13-23 Ekim 1615 Tarihinde Istabl-ı Âmire Voynuk ve Baştina Sayıları 305

Çizelge 2.12. Mad 6386 Nolu Deftere Göre Sultan I. İbrahim Döneminde Istabl-ı Âmire Voynuk, Yamak ve Lagator Sayıları 306

Çizelge 2.13. Mad 476 Nolu Deftere Göre H. Cemâziye'l-evvel 1057/Haziran Temmuz 1647 Tarihinde Istabl-ı Âmire Voynuk ve Yamak Sayıları 306

Çizelge 2.14. Mad 622 Nolu Deftere Göre H.1100/M. 1688-1689 tarihinde Niğbolu Sancağı'nda Yer Alan Istabl-ı Âmire Voynuk, Yamak, Baştina Sayıları 307

Çizelge 2.15. 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire'de Mevcut Hayvan Sayıları 308

Çizelge 3.1. Filibe Kışlağı İçin Kazalardan Alınan Saman ve Arpa Miktarları 311

Çizelge 3.2. H. 1088/M.1677 Tarihinde Yalakabad Kazası'ndan Satın Alınan Saman Miktarları 312

Çizelge 3.3. Edirne Kışlağı için Paşa, Çirmen, Vize Livaları Kazalarından Satın Alınan Arpa ve Saman Miktarları 313

Çizelge 3.4. Deniz Yoluyla Istabl-ı Âmire'ye Teslim Edilen Arpa Miktarları 317

Çizelge 3.5. Kazalara Beslenmek Üzere Gönderilen Beygir Sayısı 319

Çizelge 3.6. Padişah Atları İçin Alınan Malzemeler ve Tutarları 321

Çizelge 3.7. Sabıkan Büyük Mirahur Mustafa Zamanında Arpa Emini İsa Efendinin H.24 Rebî'ü'l-evvel 1027-15 Şevval 1027 Tarihleri Arasında 7 ay 9 günlük Hazine-i Amire'den Istabl-ı Âmire için Yaptığı Harcamalar 330

Çizelge 3.8. Sabıkan Büyük Mirahur Hüseyin Zamanında Arpa Emini İsa Efendinin H.14 Zî'l-ka'de 1028-26 Şaban 1029 tarihleri arasında 9 ay 10 günlük Hazine-i Amire'den Istabl-ı Âmire için Yaptığı Harcamalar 331

Çizelge **Sayfa**

Çizelge 3.9. Sabıkan Büyük Mirahur Süleyman Ağa Zamanında Arpa Emini İsa Efendinin H.26 Şaban 1029-13 Cemâziye'l-evvel 1030 tarihleri arasında 9 ay 9 günlük Hazine-i Amire'den Alınan Meblağ ile Yaptığı Harcamalar 332

Çizelge 3.10. Sabıkan Arpa Emini Mehmed Efendi H.5 Cemâziye'l-evvel 1056-8 Safer 1057 tarihleri arasında 9 ay 4 günlük Hazine-i Amire'den Istabl-ı Âmire için Yaptığı Harcamalar.....333

Çizelge 3.11. Arpa Emini Süleyman Paşa'nın H.1 Receb 1076-26 Safer 1078 tarihleri arasında 1 sene 8 ay Hazine-i Amire'den Istabl-ı Âmire için Yaptığı Harcamalar.....334

Çizelge 4.1. 17 Zî'l-hicce 1016/M. 3 Nisan 1608 Tarihinde Padişahın Raht Hazinesi Yoklandıktan Sonra Dârüssaâde Ağası Mustafa Ağa Eliyle İç Hazineden Çıkan Malzemeler.....337

Çizelge 4.2. H. Evahir-i Ramazân 1017/M. 28 Aralık 1608-7 Ocak 1609 Tarihinde Vezîriâzam Murad Paşa'nın Padişaha Hediye Verdiği Murassa' Rahtlar.....339

Çizelge 4.3. H. 28 Ramazân 1018/M. 25 Aralık 1609 Tarihinde Vezîriâzam Murad Paşa'nın Îyd-ı Şerifte Padişaha Hediye Ettiği Rahtlar.....339

Çizelge 4.4. Mısır Beylerbeyi Mehmed Paşa Tarafından H. 28 Şa'bân 1017/M. 7 Aralık 1608 Tarihinde Verilen Hediyeler.....341

Çizelge 4.5. Tsma 141 Nolu Deftere Göre Muhallefât Olarak Kayıtlı Eşyalar ve Süslemeleri 342

Çizelge 4.6. H. 13 Şa'bân 1071/M. 13 Nisan 1661 Tarihinde Padişah Tarafından Yaptırılan ve Tamir Ettirilen Rahtlar ve Masrafları 344

Çizelge 4.7. Tsma 134 Nolu Deftere Göre H.1047/M.1637 Tarihinde Kayıtlı Bulunan Eyer Sayısı.....347

Çizelge 4.8. Tsma 141 Nolu Deftere Göre H.1016/M.1608 Tarihinde Sultan I. Ahmet Devrinde Raht Hazinesine Kayıtlı Bulunan Eşya Türleri ve Sayıları 373

Çizelge 4.9. Tsma 141 Nolu Deftere Göre H.1016/M.1608 Tarihinde Sultan I. Ahmet Devrinde Yeni Yapılan Sayımda Kaydedilen Eşya Türleri ve Sayıları 374

Çizelge 4.10. Tsma 141 Nolu Deftere Göre H.1016/M.1608 Tarihinde Has Bahçe ve Üsküdar Bahçesinde Raht Hazinesine Ait Olarak Bulunan Eşyalar ve Sayıları.....375

Çizelge 4.11. Tsma 134 Nolu Raht Defterine Göre H.1047/M.1637 Tarihinde Raht Hazinesinde Kayıtlı Eşya Listesi.....376

ŞEKİLLERİN LİSTESİ

Şekil **Sayfa**

Şekil 1.1. Büyük Istabl-ı Âmire Toplam Personel Sayıları 187

Şekil 1.2. Küçük Istabl-ı Âmire Toplam Personel Sayıları 216

Şekil 1.3. 17. yüzyılda Yıllara Göre Istabl-ı Âmire Teşkilatı Toplam Personel Sayıları ..217

RESİMLERİN LİSTESİ

Resim **Sayfa**

Resim 1.1. Topkapı Sarayı II. Avlusundan Genel Görünüm....26

Resim 1.2. Topkapı Sarayı Istabl-ı Âmire'den Bir Görünüm....27

Resim 1.3. Topkapı Sarayı Istabl-ı Âmire ve Raht Hazinesi'nden Bir Görünüm 28

Resim 1.4. Topkapı Sarayı Istabl-ı Âmire'nin Orta Kapısı Yönünden Genel Görünümü ..28

Resim 1.5. Topkapı Sarayı Istabl-ı Âmire Orta Kapı Görünümü 30

Resim 1.6. Has Ahır Kapısı Üzerinde Yer Alan Kitabede Bulunan Şair Vehbî'nin Kasidesi....31

Resim 1.7. Ahırın İç Kısmından Bir Görünüm 33

Resim 1.8. Ralamb'ın Albümünde Yer Alan Saraçbaşı 51

Resim 1.9. Sâye-i Terakkivâye-i Hazret-i Mülükânlerinde Ordu-yı Hümâyûna Mensub Sanayii Takımlarından Sarraç Efradı Kulları 52

Resim 1.10. Ralamb Albümünden Sultanın Seyisi 64

Resim 1.11. Ralamb Albümünden Seyis 65

Resim 1.12. Yıldız Ferhan Istabl-ı Âmire Binası Önünde Bir Seyisin Dizginini Tuttuğu Kısrak İle Tayı 66

Resim 1.13. At ve Seyis, Külliyât-ı Kâtibi Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 70

Resim 1.14. Horos İsimli Arap Aygırı ve Seyisi 74

Resim 1.15. Beşir Ağa Camii 76

Resim 1.16. Çifteler Çiftlik-i Hümâyûnu Merada Otlamakta Olan Taylı Kısrak Sürüsü ...86

Resim 1.17. Kısrak ve Tayı 89

Resim 1.18. 1319 Doğumlu Gülfem İsimli Tay Babası Fransız Anası Yerli Macar 93

Resim 1.19. Ata Nal Çakımı Yapılırken 103

Resim 1.20. Kağıthanede Yer Alan Mîrahûr Köşkü 142

Resim 1.21. Kağıthane Mîrahûr Köşkü ve Köprüsünden Bir Görünüm 143

Resim 1.22. Mühimmat Sandığını Nakleden Katırlar 146

Resim 1.23. Deve....160

Resim **Sayfa**

Resim 1.24. Yıldız Sarayı Bahçesinde Yer Alan Bir Deve ve Yavrusu 169

Resim 1.25. Surname-i Vehbide Yer Alan Gösteride Ateş Püskürten Fil 179

Resim 1.26. Surname-i Vehbide Topcu Bölüğü Gösterisinde Kaleyi Çeken Fil 180

Resim 1.27. Sağ tarafta Kuş İsminde Dişi Tazı ve Sol Tarafta Gümüş İsminde Erkek Zağar 184

Resim 1.28. II. Bayezid'in Filibe Civarında Uzunova'da Avlanması 186

Resim 1.29. Kadın Sultanlara Özgü 18. Yüzyıla Ait Koçu Arabası 199

Resim 1.30. Araba Beygiri 200

Resim 1.31. İki Katırın Taşıdığı Tahtırevanla Yolculuk 203

Resim 1.32. Tahtırevanda Bir Sultan 204

Resim 1.33. Beygir ve Seyisi 206

Resim 1.34. Orduya Malzeme Taşıyan Deve Kervanı 221

Resim 1.35. Bursa Yollarında Develer 222

Resim 1.36. Mühimmat Naklini Gerçekleştiren Katırlar 222

Resim 2.1. III. Mehmed Haçova Savaşı 224

Resim 2.2. II. Osman'ın Sisli Kır İsimli Atı 225

Resim 2.3. IV. Murad At Üstünde 227

Resim 2.4. III. Selim At Üstünde 228

Resim 2.5. II. Abdulhamid'in Ferhan İsimli Atı 229

Resim 2.6. Hara-yı Hümâyûnun Üçüncü Şubesi Ayazağa'da Yer Alan Cins Atlar 235

Resim 2.7. Edirne'ye Gönderilen Atlar 238

Resim 2.8. Ralamb'a Göre IV. Mehmed'in Alayı Hümâyûnu'ndan 239

Resim 2.9. At Üzerinde İç Oğlanı 240

Resim 2.10. At Üzerinde Rumeli Beylerbeyi 240

Resim 2.11. Cündiler Gösteri Yaparken 241

Resim 2.12. Çevgan Oyunu 243

Resim 2.13. Çevgan Oyunu Oynanırken 244

Resim **Sayfa**

Resim 2.14. Sultan II. Murad'ın Yabancı Elçi Önünde Kabağa Ok Atışı 246
Resim 2.15. Kanuni'nin Düzenlettirmiş Olduğu At Yarışı 248
Resim 2.16. Kanuni'nin Edirne Avı 250
Resim 2.17. Yavuz Sultan Selim'in Kaplan Avlaması 251
Resim 2.18. Mehter Takımında Kullanılan Deve ve Atlar 253
Resim 2.19. Canbazların Gösterisi 254
Resim 2.20. Sultan II. Abdülhamid Dönemi Surre Alayı 256
Resim 2.21. Mısır'dan Mahmil Alayı 256
Resim 2.22. Kahire'de Mahmil 257
Resim 2.23. Tayların Babaları Ejder İsimli Aygır 283
Resim 2.24. Kağıthane'de Araba Çeken Mandalar 289
Resim 2.25. Siroz Manzarasından Koyun Sürüsü 293
Resim 2.26. Dimetoka'da İnşa Edilen Hayvanat-ı Askeri Ahırı 299
Resim 4.1. Osmanlı Dönemi Eyeri 348
Resim 4.2. Osmanlı Eyeri 348
Resim 4.3. 20. yüzyıl Başlarına Ait Mağribî At Takımı 349
Resim 4.4. Osmanlı Dönemine Ait Üzengi 350
Resim 4.5. 18. yüzyıl Sonları Demir Üzerine Tombak Kaplama Üzengi 351
Resim 4.6. Çeşitli Gem Demirleri 352
Resim 4.7. 19. yüzyıl Başlarına Ait Murassa Boyunluk, Murassa Kuskun, Murassa Dizgin ...353
Resim 4.8. 18. yüzyıl Ortaları Murassa Başlık 355
Resim 4.9. Kuskun, Göğüslük ve Başlık 356
Resim 4.10. Çeşitli Kamçılar 357
Resim 4.11. At Örtüsü (Yapuk Sağrı Örtüsü) 358
Resim 4.12. 19. yüzyıl Osmanlı Eyer Örtüsü 359
Resim 4.13. 18. yüzyıl Sonuna Ait Haşa 361

Resim **Sayfa**

Resim 4.14. Hazine-i Hümayûn'da Yer Alan Silahlar 364

Resim 4.15. 17. yüzyıl Osmanlı Topuzu.....365

Resim 4.16. 17. yüzyıl Osmanlı Şeşperi.....366

Resim 4.17. 17. yüzyıl Osmanlı Yeşim Topuzu 366

Resim 4.18. Kalkan.....367

Resim 4.19. 16. ve 17. yüzyıl Osmanlı Baltası 368

Resim 4.20. 19. yüzyıl Osmanlı Baltası 368

Resim 4.21. 19. yüzyıl Başı Murassa Gerdanlık 370

Resim 4.22. Çeşitli Gerdanlıklar 371

Resim 4.23. 19. yüzyıl Ortası Yaldızlı Gümüş Üzerine Murassa Kakmalı At Sorgucu Yuvası.....372

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış olan kısaltmalar, aşağıda açıklamaları ile birlikte sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AE	Ali Emiri Tasnifi
AE. SAMD. II	Ali Emiri Sultan II. Ahmed
AE. SMMD. III	Ali Emiri Sultan III. Mehmed
AE. SMMD. IV	Ali Emiri Sultan IV. Mehmed
AE. SMST. II	Ali Emiri Sultan II. Mustafa
AE. SMST. III	Ali Emiri Sultan III. Mustafa
AE. SSÜL. II	Ali Emiri Sultan II. Süleyman
Bkz	Bakınız
BOA	Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
C.SM.	Cevdet Tasnifi Saray Mesalihi
Çev	Çeviren
DİA	Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Edt.	Editör
H.	Hicri
İA	İslam Ansiklopedisi
İE. ADL	İbnül Emin Tasnifi Adliye
İE. AS	İbnül Emin Tasnifi Askeriye
İE. DH	İbnül Emin Tasnifi Dahiliye
İE. HR	İbnül Emin Tasnifi Hariciye
İE. MİT	İbnül Emin Tasnifi Muafiyet
İE. ML	İbnül Emin Tasnifi Maliye

Kısaltmalar	Açıklamalar
İE. MT	İbnül Emin Tasnifi Müstediyat
İE. SM	İbnül Emin Tasnifi Saray Mesalihi
İE. TCT	İbnül Emin Tasnifi Tevcihat
KK.d	Kamil Kepeci Defterleri
Lezez	Şevvâl, Zî'l-ka'de, Zî'l-hicce
M	Miladi
MAD	Maliyeden Müdevver Defterler
Masar	Muharrem, Safer, Rebî'ü'l-evvel
MH	Mühimme Defteri
nr	Numara
Recec	Rebî'ü'l-âhir, Cemâziye'l-evvel, Cemâziye'l-âhir
Reşen	Receb, Şa'bân, Ramazân
S	Sayı
s.	Sayfa
TOEM	Tarihi Osmani Encümeni Mecmuası
TSMA.d	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defteri
TSMA.e	Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrakı
TT.d	Tapu Tahrir Defterleri
TTK	Türk Tarih Kurumu
vr.	Varak

GİRİŞ

Bu çalışmada 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire teşkilatı incelenmiştir. 17. yüzyıl Osmanlı Devleti için önemli gelişmelerin yaşandığı bir asır olmuştur. Bu yüzyılda sırasıyla III. Mehmed (1595-1603), I. Ahmed (1603-1617), I. Mustafa (1617-1618), II. Osman (1618-1622), I. Mustafa (1622-1623/ İkinci defa), IV. Murad (1622-1640), I. İbrahim (1640-1648), IV. Mehmed (1648-1687), II. Süleyman (1687-1691), II. Ahmed (1691-1695), II. Mustafa (1695-1703) sırasıyla hüküm sürmüşlerdir.

Has Ahır'ın, Osmanlı Devleti'nin idare merkezi olan sarayın olmazsa olmaz birimleri arasında yer alması, padişaha ve saray efradına nitelikli at yetiştirmeyi sürekli hale getirmesi, Saray teşkilatı içerisinde en fazla personeli istihdam etmesi, hem Anadolu hem de Rumeli'de önemli bir teşkilatlanma yapısına sahip olması, ulaşım, taşımacılık, sefer, resmi törenler, şenlikler, avcılık ve spor faaliyetlerinin düzenli bir şekilde gerçekleştirilmesinde önemli bir rol oynaması, 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire teşkilatı ile ilgili arşivlerde kıymetli belgeler ve defterlerin bulunması ve daha önce 17. yüzyıl Istabl-ı Âmire Teşkilatı ile ilgili bir çalışma yapılmamış olması bu konuda çalışma yapmamız gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Osmanlı döneminde kara yolunda mesafeleri aşmada en hızlı ulaşım ve taşıma aracı at olmuştur. Ulaşım ve nakliye işlerinin yerine getirilmesinde at başta olmak üzere katır ve deve gibi hayvanlarla ilgili teşkilatlanmanın sağlandığı kurum Istabl-ı Âmire'dir. Devlet yönetiminin gerçekleştirildiği ve çeşitli törenlerin yapıldığı sarayın içerisinde, Istabl-ı Âmire önemli bir yere sahiptir. Istabl-ı Âmire sadece İstanbul'da değil daha önce Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış olan Bursa, Edirne gibi merkezlerde ve aynı zamanda Rumeli coğrafyasında da görkemli bir şekilde teşkilatlanmış olup, Osmanlının kazanmış olduğu zaferlerin arkasında yer alan en önemli kurumdur[1].

Istabl-ı Âmire (Has Ahır)'de çoğu at olmak üzere deve, katır, beygir ve fil gibi hayvanlar barındırılırdı. Has Ahır sadece hayvanların barındırılmasını sağlayan bir mekân olmayıp öncelikle binek olarak kullanılan at ve nakliye işlerinde kullanılan beygir, katır ve deve gibi hayvanların sistemli bir şekilde kullanılmasını sağlayan büyük bir teşkilattır. Has Ahır, saray için gerekli olan hayvanı tedarik edip sürekli bir şekilde sarayın hayvan ihtiyacını

[1] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, s.13.

karşılardı. Istabl-ı Âmire teşkilatı; at, katır ve deve üretimini düzene koyan, atların binit ve koşum takımlarının yapılmasını sağlayan, hayvanların temizlik ve bakım işlerini yapan, padişah ve devlet adamlarının atlarının eğitilerek yetiştirilmesini gerçekleştiren, hayvanların zahire ihtiyaçlarını karşılayan, atın törenlerde ve seferlerdeki organizasyonunu düzenleyen saray için olmazsa olmaz teşkilatlardan biriydi. Bütün bu işleri yerine getiren devasa teşkilat saray içerisinde en fazla personelin istihdam edildiği birimdi. Teşkilat içerisinde alanında ihtisaslaşan uzman kişilerin yetiştirilmesini sağlayarak bunu devam ettirmiş ve düzene koymuştur[2].

Hayatın her alanında önemli bir yeri olan atın, eğitimlerinin gerçekleştirilmesi, padişaha layık nitelikli cinslerde atın yetiştirilmesi ve üretiminde sürekliliğin sağlanması Istabl-ı Âmire sayesinde gerçekleşmiştir.

Topkapı Sarayı'nda Has Ahır'ın da yer aldığı ikinci avlu devlet yönetiminin gerçekleştirildiği mekân olarak dikkati çekmektedir. Gösterişli törenler bu alanda icra edilir, yeniçerilere ulufe ve yemek dağıtımı da burada yapılırdı. Topkapı Sarayı'nın birinci avlusuna halk atı ile girebilirken ikinci avluya sadece padişah atıyla ile giriş yapardı[3].

Istabl-ı Âmire Osmanlı Devleti'nde at, katır ve deve gibi üç temel hayvan yetiştiriciliği konusunda önemlidir. At daha çok binit olarak savaşlarda ve ulaşımda hayati rol oynarken deve ve katır da yük taşımacılığı konusunda önem arz etmektedir. Savaşta, tarımda, ticarette, ulaşım ve iletişimde insanoğlunun ata olan sevgisi ve bağlılığı bulunmaktaydı. İnsanoğlu doğa ile mücadelesinde en büyük zaferi atı ehlileştirmesiyle kazanmıştır. At ile insan çok zorlu koşullarda birlikte dayanmayı öğrenmiş hatta birbirlerine yol arkadaşı olmuşlardı. At ile insan birbirlerinin hislerini anlayıp, korkularını paylaşmıştır. Nitekim kısrak yavruladıktan altı ay sonra yavrusunu hatırlamazken sahibinin öğrettiklerini asla unutmazdı[4]. At, ot ile beslenen hayvanlar arasında en fazla kas kuvvetine sahip, zorluklar karşısında en dayanıklı, farklı iklimlere karşı mücadele gücü en yüksek ve hızı ile rakipsiz bir hayvandır. İlk defa at sayesinde sürat kavramının önemi anlaşılmış, mesafeler kısalmış ve zaman kazanılmıştır[5]. At, tarih boyunca Türklerin kolu, kanadı, kardaşı, yoldaşı yeni yerleri keşfetme ve fetih aracı olmuştur. At Türklerin bir binek hayvanı, savaş aracı, yiyecek

[2] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At,*** s.24.
[3] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At,*** s.23.
[4] Özgentürk, N. (2016). ***Osmanlıdan Cumhuriyete At Sevdası***. İstanbul: TJK Yayınları, s.12.
[5] Kafesoğlu, İ. (1991). "At". (İslam Öncesi). ***DİA***. C.4. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.26.

içeçek ve giyecek kaynağı olmuştur. At ile yapılan avcılık sayesinde yiyecek ve giyecek temin edilmiştir[6]. Tarihte birçok medeniyet yer alırken her bir medeniyet için at önemini korumuştur. At bir medeniyet için özgürlük ve gücün simgesi olmuştur. At insanın diliydi çoğu zaman sözün yerini alıyordu. Örnek verilirse, Selçuklu hükümdarı Sultan Alparslan Anadolu'ya sefere giderken atının kuyruğunu bağlayarak zaferi kazanacağını anlatıyordu. Fatih Sultan Mehmed İstanbul'a beyaz atının üzerinde girererek gücünü göstermiştir. Kanuni Sultan Süleyman son katıldığı Zigetvar Seferi'nde hasta olmasına rağmen atının üzerinde Osmanlı Ordusunun önüne geçmiştir[7]. Atın bu derece önemli olmasından dolayı medeniyetler için at yetiştiriciliği ve iyi cins atların devamlılığı önem arz etmekteydi. Selçuklu kaynaklarına göre Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Türklerin yetiştirdikleri atlar Türkmen atı idi. Türkmen atı hızlı ve dayanıklı olması açısından tercih edilirdi. Türkler damızlık olarak seçtikleri atlarını ayırdıktan sonra geriye kalan atları iğdiş ederek atın daha güçlü olmasını sağlarlardı. Bunun nedeni atların başka yerlere ihracında atların neslini korunmasını ve çok değer verdikleri Türkmen atının diğer ülkelerin eline geçmesine engel olmaktı. Selçuklular döneminde Yabanlı Pazarından at ihracı yapılmış ve bundan önemli gelir elde edilmiştir. Selçuklu Sultanları ata büyük ilgi duymuş ve eski dönemde Türklerce ata verilen önem Selçuklular döneminde de devam etmiştir. Selçuklu sultanları saraydan çıktıklarında ata binerlerdi. At rengi olarak daha çok beyaz tercih edilirdi[8].

Memlüklerde ordunun büyük çoğunluğu atlı askerlerden meydana gelmiştir. Sultan Berkuk döneminde Gazze'den Diyarbekir'e kadar olan alan içerisinde birçok türkmen boyu ve uluslarında 180.000 atlı bulunmaktaydı[9].

Anadolu beyliklerinden Germiyanoğulları kıymeti yüksek at yetiştiriciliği ile öne çıkmışlardır. Germiyanoğlu Süleyman Bey, I. Murad'a dünürlük yaptığı sırada göndermiş olduğu hediyeler arasında kıymetli atlar bulunuyordu[10]. Atçeken[11] adı verilen Karaman bölgesi Türkmenleri atçılık ile uğraşmışlardır. At çekenlerin yer aldığı Karaman bölgesi 13. yüzyılda olduğu gibi 15. ve 16. yüzyıllarda da Anadolu'da at yetiştirmede en önemli

---

[6] Çınar, A. A. (1993). ***Türklerde At ve Atçılık***. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, s.1.
[7] Özgentürk, N. (2016). ***Osmanlıdan Cumhuriyete At Sevdası,*** s.14-15.
[8] Halaçoğlu, Y. (1991). "At" (İslami Devir). ***DİA***. C.4. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.29.
[9] Halaçoğlu, Y. (1991). "At" (İslami Devir), s.29.
[10] Sümer, F. (1983). ***Türklerde Atçılık ve Binicilik***. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, s.20.
[11]Atçeken: İyi cins atları çiftleştiren bundan dolayı bu işin uzmanı olan kişilere denilirdi. Bkz. Karadeniz, H. B. (1995). ***Atçeken Oymakları(1500-1642)***. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.33.

bölgelerden biri olmuştur[12]. Atçeken türkmenleri at çekmeleri ve at yetiştiriciliği işiyle uğraşmaları sebebiyle öşür vergisinden muaf tutularak bunun yerine at akçesi adı altında vergi vermişlerdir[13]. Türk devletlerinde askeri birlikler genellikle atlı askerlerden oluşturulmuştur. Osmanlı Devleti'nin ilk askeri teşkilatının kurulmasında yayaların yanı sıra müsellem adı verilen süvari birlikleri de kurulmuştur. Osmanlı Devleti ordusunun temelini meydana getiren tımarlı sipahiler, akıncılar ve kapıkulu süvarilerinin atlı birlik olması büyük önem arz etmektedir. 16. yüzyılda atlı askerlerin savaş sırasındaki sayıları 100.000 civarındaydı. Kanuni Sultan Süleyman'ın Alman Sefer'inde 120 ile 140 bin arasında atlı askerin varlığından bahsedilmektedir. 1683 tarihinde II. Viyana Kuşatmasına Yeniil, Halep Danişmendlü, İfraz-ı Zülkadriyye, Mamalu ve Adana eyaletinde yer alan Türkmen aşiretleri atları ile katılmışlardır. Ayrıca Osmanlı'da at üzerinde tüfek atma maharetine sahip bir bölük bulunurdu. 17. yüzyılda bu bölük 1.088 kişilik bir mevcuda sahipti[14]. Osmanlı'da kara yolu üzerinde en hızlı binek aracı olma özelliğini taşıyan at, savaşlarda özel bir ehemmiyete sahip olmasının yanında resmi ulaşım ve haberleşmenin de asıl vasıtası olmuştur. Osmanlı'da merkez ve taşra idarecileri tarafından karşılıklı olarak gönderilen kıymetli evrakın ulaştırılması, resmi görevlilerin ulaşımlarının sağlanması ve devlete ait değerli mal ve eşyaların güvenli bir şekilde ulaştırılması yüzyıllarca atlar sayesinde gerçekleşmiştir[15]. Ayrıca Osmanlı'da av, çevgan, cirit gibi oyunlarda at önemli yere sahiptir[16].

Araplar kadar olmasa da Türkler de deve yetiştirciliği yapmıştır. Özellikle taşımacılıkta genellikle kendi bölgelerinde yaşayan çift hörgüçlü develerden faydalanmışlardır. Ortaçağda ipek yolu üzerinde yer alan Türk ülkeleri deve kervanlarının sürekli geçtiği yerler olmuştur. Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin askeri teşkilatında deve önemli bir yere sahiptir[17]. Marsilliye göre Osmanlı'da develer maya, lök, hecin olmak üzere üç cinstir. Maya cinsi vücutları zorluklara karşı dayanıklı, lök develerin vücutları hafif ve boyunları etli olmayıp burunları uzundur. Hecin develeri lök develere benzemekle birlikte fiyatları yüksek olup 3 veya 4 bin gümüş paraya satıldığını belirtmiştir. Ayrıca Mezifonlu

[12] Yüksel, A.-Emiroğlu, K. (2002). ***Yoldaşımız At***. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.89.
[13] Karadeniz, H. B. (1995). ***Atçeken Oymakları (1500-1642)***, s.32-33.
[14] Halaçoğlu, Y. (1991). "At". (İslami Devir), s.30.
[15] Çetin, C. (2018). "Menzil Beygirleri". ***Z Kültür Sanat Şehir Dergisi***. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, s.261.
[16] Yüksel, A.-Emiroğlu, K. (2002). ***Yoldaşımız At***, s.116.
[17] Önkal, A-Bozkurt, N. (1994). "Deve". ***DİA***. C.9. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.224-225.

Kara Mustafa Paşa'nın iki adet hecin devesi ile II. Viyana Kuşatması'na katılarak bu develer sayesinde Hz. Muhammed'in sancağını, kaftanını ve Kur'anı kurtarmıştır[18].

Gerek ordunun silah ve cephanesinin naklinde gerekse ticari mallar gibi her çeşit ağır yükün taşınmasında deve önemli bir yere sahiptir. Ortalama 250 kg civarında yük taşıyabilen deve, at ve katırın iki katı yükü daha düşük bir maliyetle naklini gerçekleştirebiliyordu. Osmanlı ordusu develerin yük taşıma kapasitesi sayesinde tek bir mevsimde Tuna boylarına ağır cephaneleri taşıyabiliyordu. Develer sayesinde hem ordunun hemde kalelerin ikmali için gerekli olan un, buğday ve arpa daha düşük maliyetle nakledilirdi[19]. At ve katırla yapılan taşımacılığın avantajlı yönü deveye kıyasla daha hızlı olmasıdır. Örneğin; Halep ile Lazkiye arasındaki mesafeyi develer 5 ilâ 9 günde alırken at ve katırlar 4-5 günde alıyordu[20]. Osmanlı'da, sefere çıkacak orduya lazım olacak eşyaların taşınması, şehirlerin iaşe ihtiyaçlarının karşılanması için gereken mallar, padişahların yazlık olarak kullandıkları Edirne'ye gidiş dönüşlerinde gerekli olan eşyaların taşınması, sarayın erzakının nakliyesi resmi taşımacılık işleri arasındaydı. Resmi taşımacılık; Osmanlı'nın önemli teşkilatlarından birisi olan Istabl-ı Âmire'ye bağlı yük hayvanları ile yapılan nakliye, reaya tarafından özellikle de yörük ve türkmen taifeleriyle gerçekleştirilen, yük hayvanı veya araba kiralayarak yapılan taşımacılık olmak üzere üçe ayrılır. Osmanlı'da taşımacılığa en çok sefer döneminde ihtiyaç duyulmuş orduya gerekli olan malzemenin sevkiyatında develer önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Taşımacılıkta sefer gibi durumlarda deveye ihtiyaç duyulduğunda hangi kazadan ne kadar deve alınacağı belirlenir gerekiyorsa da deve alımı yapılır ya da kiralanırdı[21].

Yük taşımacılığında katır da önemli ölçüde istifade edilen hayvanlardandır. Kısrak ile erkek eşeğin birleşmesinde meydana gelen yavruya katır adı verilirken dişi eşek ile aygırın birleşmesiyle doğan yavruya bardo (küçük katır) adı verilir. Küçük tipler hafif yük ve koşuma, büyük olanlar ağır koşuma uygundur. Katır, özellikle atın ulaşamıyacağı ya da

---

[18] Graf Marsilli. (1934). ***Osmanlı İmparatorluğunun Zuhur ve Terakkisinden İnhitatı Zamanına Kadar Askeri Vaziyeti***. (Çev. M. Kaymakam Nazmi). Ankara: Büyük Erkânıharbiye Matbaası, s.184-185.

[19] İnalcık, H. (2000). ***Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi***. (Çev. Halil Berktay). C.1. İstanbul: Eren Yayınları, s.77.

[20] Sarı, A. (2019). "Osmanlı Kara Taşımacılığında Deve ve Türkmen Deveciler". ***Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, C.21. S.1. s.305.

[21] Sarı, A. (2019). "Osmanlı Kara Taşımacılığında Deve ve Türkmen Deveciler", s.310.

geçemediği dağlık sarp yerlerde binek ve yük hayvanı olarak kullanılır[22]. Bu özelliklerinden dolayı Osmanlı'da taşımacılıkta katır önemli bir yere sahiptir.

Konu

Bu çalışmada 17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde ulaşım, haberleşme, sefer, ordu, savaş, gibi çok önemli görevler üstlenen Istabl-ı Âmire (Has Ahûr) teşkilatı kurumsal olarak ele alınacaktır. Çalışmamızda 17. yüzyılda Has Ahûr olarak kullanılan çeşitli mekânların neler olduğu, Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire'ye bağlı bölüklerin isimleri ve bu bölüklerde görev yapan usta ve şâkird (çırak) sayılarının yıllara göre değişiklik gösterip göstermediği, bölüklerde yer alan bölükbaşılarının kimler olduğu ve aldıkları yevmiye miktarları, bölüklerde bulunan personelin yevmiye miktarları ve yıllara göre sayıları, 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nda yıllara göre toplam kaç personelin yer aldığı belirtilmiştir. Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire'de görev alan memurlar ve unvanları, Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı has ahır sanatkârlarının hangi bölüklerden oluştuğu, bölüklerde yer alan personelin bölükbaşıların yevmiyeleri ve personel sayıları, Rumeli'de yer alan kazalarda bulunan Istabl-ı Âmire ocaklarında bulunan ahır, çayır, koru, kışlak ve yaylak sayıları, Bu ocaklarda yer alan taycı, deveci, katırcı, güreci, korucu ve kısrak bakıcılarının sayıları ve hayvan türleri ile sayıları ele alınmıştır. Ayrıca Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nda atların bakılması ve çayır işlerinde önemli hizmetleri yerine getiren Istabl-ı Âmire Voynuklarına değinilmiştir. Istabl-ı Âmire'de yer alan hayvan sayıları, Istabl-ı Âmire'den saray efradına verilen hayvan türleri ve miktarları, Istabl-ı Âmire'ye hayvan temininin ne şekilde sağlandığı, Istabl-ı Âmire'ye gelen hayvan kıymetlerinin ne miktarda olduğu, Istabl-ı Âmire'de yer alan hayvanların yiyecekleri ve ne şekilde temin edildiği, malzeme ihtiyaçlarının neler olduğu incelenmiştir. Ayrıca padişaha ait çok kıymetli at koşum takımlarının yer aldığı raht hazinesinde bulunan eşyaların neler olduğu ve bu eşyaların sayıları ve süsleme özellikleri hususunda bilgiler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Yöntem

17. yüzyıl Istabl-ı Âmire Teşkilatıyla ile ilgili şu ana kadar detaylı bir araştırma yapılmaması Osmanlı devletinin ulaşım, haberleşme, savaş, ordu gibi alanlarda önemli bir fonksiyonu icra eden Istabl-ı Âmire teşkilatı ile ilgili çalışma yapmamız gerektiğini ortaya

[22] Yüksel, A. (2004). "Anadolu'nun Eşeği, Katırı, Atı". ***Kebikeç***, S.17, s.308-309.

çıkarmıştır. Osmanlı ordusunda yaya müsellem, tımarlı sipahiler, akıncılar ve kapıkulu süvarileri için at büyük önem arz etmektedir. Osmanlı Devleti'nde sarayın iyi cinslerde nitelikli at ihtiyacının karşılanmasında Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan taycılar önemli hizmetlerde bulunmuştur. Hem savaş hemde binit aracı olarak at tercih edilirken, yük taşımada zorlu ve engebeli arazilerde dayanıklılığı ile bilinen katır önemli iken deve de hem ordu için hemde yük taşımacılığında hayati önem taşımaktadır. Deve ve katır tahtırevan taşımasında da hizmet vermiştir. Kara taşımacılığının sadece hayvan gücüne dayalı olarak yapıldığı dönemde arabalara koşularak kullanılan beygirlerde taşımacılıkta önemli bir yere sahiptir. Ayrıca beygir hem yük taşımada hemde dolap adı verilen düzeneği çevirip su çıkarmada beygirin gücünden istifade edilmiştir.

Çalışmamızda Istabl-ı Âmire teşkilatı tarihi ile ilgili bilgiler verildikten sonra teşkilatın genel yapısını ortaya çıkarmak amacıyla önemli bir kaynak olan mevâcib defterleri incelenmiştir. Bu defterler siyakat yazısıyla ve divan rakamları ile kayıtlı olup defterleri okurken güçlüklerle karşılaşılmıştır. Ayrıca teşkilat ile ilgili çok sayıda terim ve terminolojinin Farsça ve Arapça olması sebebiyle zorluk oluşturmaktadır. Mevâcib (maaş) defterlerinde sene dört bölüme üçer ay halinde ayrılarak; Masar (Muharrem, Safer, Rebî'ü'l-evvel), Recec (Rebî'ü'l-âhir, Cemâziye'l-evvel, Cemâziye'l-âhir), Reşen (Receb, Şa'bân, Ramazân), Lezez (Şevvâl, Zî'l-ka'de, Zî'l-hicce) şeklinde belirtilmiştir. Genellikle mevâcibler kısaltması ile; masar, recec, reşen, lezez şeklinde verilmiştir. 17. yüzyıl içerisinde belirli aralıklarla 13 mevâcib defterine göre Istabl-ı Âmire teşkilatı incelenmiş, Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire teşkilatına bağlı olan bölükler ve aldıkları yevmiyeleri, bölüklerde çalışan usta ve şâkird sayıları ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bölüklerde bölükbaşının ücretleri 13 deftere göre verilirken, diğer personelin ücretleri hakkında bilgi sahibi olabilmek için ele aldığımız ilk mevâcib olan 1600 tarihli mevâcib ile 1697 tarihli son mevâcib dikkate alınarak en yüksek ücreti ile en düşük ücretin kaç akçe ile verildiği belirtilmiştir. Ancak her hizmet bölüğünün kayıtları yüzyıl boyunca bulunmadığından mevâcib defterlerine göre 17. yüzyıl içerisindeki ilk kayıt ile son kayıt esas alınarak değerlendirme yapılmıştır. Her bir bölüğe ait yıllara göre mevcut olan personel sayılarını belirten çizelgeler oluşturulmuştur. Bu defterler sayesinde Istabl-ı Âmire'nin toplam personel sayısını, personelin yevmiyelerini, Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire'de yer alan bölüklerin isimleri, yapmış oldukları hizmetlerin neler olduğu ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Tahrir defterlerinden faydanılarak Rumeli'de yer alan kazalarda Istabl-ı Âmire ocaklarında bulunan ahır, çayır, koru, yaylak, kışlak ve hayvan sayıları hakkında bilgi verilmiştir. Ocaklarda; deveci, taycı ve kısrak bakıcısı gibi hizmet veren görevliler ile sayıları belirtilmiştir. Sultanönü Sancağı'nda yer alan saraya nitelikli tay yetiştirmekle sorumlu taycı çiftliklerinin kayıtlarını içeren tahrir defteri kataloğunda bulunan taycı defterlerinden istifade edilmiştir. Istabl-ı Âmire'ye bağlı voynuklar atların bakımının yapılmasını, çayırları biçip otları kurutup, anbarlara doldurma işlemlerinde teşkilat içerisinde Rumeli coğrafyasında önemli hizmetleri yerine getirmiştir. Maliyeden Müdevver ve Tapu Tahrir Defterleri kataloglarında yer alan Istabl-ı Âmire Voynukları defterlerindeki bilgiler ışığında Lofça, Hotaliç, Niğbolu, Tırnova, Plevne, Rahova, Zağra-ı Atik, İzladi, Hezargrad, Cuma, Yanbolu, Şumnu, Silistre, Ivraca, Filibe, Tatarpazarı gibi kazalarda yer alan voynuk, yamak ve baştina sayıları, baştinalarda yer alan mülklerin neler olduğu, voynukların yöneticisi olarak görev yapan ser askerlerin kimler olduğu ele alınmıştır. Maliyeden Müdevver Kataloğunda bulunan müfredat defterlerinden saray görevlilerine verilen hayvan sayıları hakkında bilgiler çıkarılmıştır. Istabl-ı Âmire'de yer alan hayvanların ve yiyeceklerinin temininin ne şekilde sağlandığı, Istabl-ı Âmire'nin malzeme ihtiyacı gibi konularda Osmanlı arşivinde yer alan Ali Emiri ve İbnü'l Emin fonlarından istifade edilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Istabl-ı Âmire Teşkilatının gider kalemlerinin neler olduğu tespit edilerek giderlere ödenen meblağlar tablolar halinde verilmiş olup çok kıymetli bilgilerin ortaya çıkarılmasında Maliyeden Müdevver Kataloğundaki muhasebe defterlerinden yararlanılmıştır. Topkapı Sarayı Müzesi arşivinde yer alan raht hazinesi defterlerinden istifade ederek padişahın değerli koşum takımları ve sayıları ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Kaynaklar

Arşiv Kaynakları

Mevâcib Defterleri

Istabl-ı Âmire Teşkilatı mevâcib defterleri, Istabl-ı Âmire'de görev yapan bölükler, görevlilerin aldıkları maaş miktarları, teşkilatın toplam personel sayısı hakkında bilgi vermektedir. Istabl-ı Âmire Teşkilatının yapısını ortaya koymada mevâcib (maaş) defterleri önemli bir yere sahiptir. Çalışmamızda Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi maliyeden müdevver katoloğunda yer alan mevâcib defterleri kullanılmıştır. Istabl-ı Âmire teşkilatının

genel yapısını ortaya koymak için 17. yüzyıla ait 13 mevâcib defterine göre Istabl-ı Âmire bölükleri ve mevcutları, çalışan personelin aldıkları yevmiyeleri hakkında bilgi verilmiştir. Mevâcib defterlerinden bazılarında kapıkulu efradı karışık olarak verilirken bir kısmında ise sadece teşkilatlara özel olarak tutulmuştur. Istabl-ı Âmire teşkilatı mevâcib defterlerini de kendi içerisinde üç sınıfa ayırmamız mümkündür. Araştırmalarımız ışığında bazı defterlerde sadece Büyük Istabl-ı Âmire ele alınırken bir kısım defterlerde ise sadece Küçük Istabl-ı Âmire teşkilatı personeline ait kayıtlar bulunmaktadır. Ayrıca hem Büyük Istabl-ı Âmire hemde Küçük Istabl-ı Âmire kayıtlarını içeren teşkilatı daha kapsamlı bir şekilde ortaya koyan defterlerde mevcuttur. Ele aldığımız defterler hem Büyük hemde Küçük Istabl-ı Âmire kayıtlarını içermektedir. Çalışmamızda yer alan mevâcib defterleri senelik olarak Masar (Muharrem, Safer, Rebîü'l-evvel), Recec (Rebî'ü'l-âhir, Cemâziye'l-evvel, Cemâziye'l-âhir), Reşen (Receb, Şa'bân, Ramazân), Lezez (Şevvâl, Zî'l-ka'de, Zî'l-hicce) yıl 4'e bölünerek personel kayıtları tutulmuştur. Mevâcib defterlerinde hicri aylar masar, recec, reşen, lezez şeklinde kısaltmalarıyla kaydedilmiştir. Mevâcib defterlerinden; MAD 7163 (H.1008-M.1600), MAD 421 (H.1019-M.1610), MAD 2307 (H.1023-M.1614), MAD 2129 (H.1033-M.1623/1624), MAD 6154 (H.1035-M.1626-1627), MAD 6341 (H.1045-M.1635), MAD 2309 (H. 1057-M.1647-1648), MAD 2302 (H.1069-M.1658), MAD 6295 (H.1081- M.1670), MAD 6348 (H.1096- M.1684-1685), MAD 718 (H.1106-M.1694-1695), MAD 3718 (H.1109-M.1697), MAD 7487 (H.1109-M.1697) nolu defterler çalışmada kullanılmıştır.

Taycıyan Defterleri

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşiv'inde Tapu tahrir defteri ve Kamil Kepeci tasnifi kataloglarında Sultanönü Sancağı taycıyan defterleri yer almaktadır. Padişahların ve sarayın nitelikli at ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla önemli hizmetlerde bulunan taycılar Sultanönü Sancağı'nda teşkilatlanmış olup sarayın nitelikli at ihtiyacını karşılamada önemli bir fonksiyon icra etmiştir.

TT.d.740: Fihrist ile başlamakta olan defterde, Padişah II. Osman'ın tuğrası ve taycı teşkilatı kanunnamesi yer almaktadır. Siyakat yazı ile kaydedilen deftere göre Sultanönü Sancağı'nda kayıtlı 124 tane taycı çiftliği bulunmakta olup defter 81 sayfadan oluşmaktadır.

TT.d. 768: H.1049/M.1641 tarihine ait Padişah I. İbrahim'in tuğrasını taşıyan taycı defteridir. Siyakat yazı ile tutulan defter 51 sayfadan ibaret olup, defterin tamamı üst köşelerden fersûde haldedir. Defterde taycılara yardımcı bölükler olan tokatcıyan, korucuyân, hendekciyan, köprücüyan, olukcuyan gibi görevlilerde kayıtlıdır.

KK.d. 7182: H.1034/M.1625 tarihine ait siyakat yazı ile kaydedilen defterde Padişah IV.Murad'ın tuğrası ve taycı kanunnamesi yer almaktadır. Taycı çiftliklerinin kaydedildiği defterde taycılara yardımcı gruplardan hendekci, korucu, köprücü gibi görevlilerde yer almaktadır.

Istabl-ı Âmire Voynuk Defterleri

MAD 5736: H.1013-1014 tarihli voynuk defterinin başında I. Ahmed'in tuğrası yer almaktadır. Defterde Lofça, Hotaliç, Niğbolu, Tırnova, Plevne, Rahova, Zağra-ı Atik, İzladi, Hezargrad, Cuma, Yanbolu, Şumnu, Silistre, Ivraca kazalarına bağlı köylerde Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan voynuk ve yamak sayıları kaydedilmiştir.

MAD 545: H.1014 tarihli defterin baş tarafında I. Ahmed'in tuğrası yer almaktadır. Bu defter sadece Filibe ve Tatarpazarı kazalarında yer alan voynuk, yamak ve baştina kayıtlarını içermektedir. Bu kazaların köylerinde yer alan voynuk ve yamaklar Ser Asker Mehmed'e bağlıdır.

TT.d. 725: Evasıt-ı Ramazan H.1024 tarihli başında I. Ahmed'in tuğrasının yer aldığı defter sadece Filibe Kazası'nda yer alan İç Ahur voynuklarının defteridir. Bu defterde Filibe Kazası'na bağlı köylerde bulunan voynuklar ve baştinaların kayıtları yer almaktadır.

MAD 476: H.1057 tarihli defterin başında I. İbrahim'in tuğrası yer almaktadır. Bu defterde Tırnovi, Niğbolu, Plevne, Rahova, Lofça, Hotaliç, Ivraca, Eski Cuma, Şumnu, Hezargrad, İslimiye, Sahra, İzladi, Zağra-ı Atik, Yanbolu, Silistre, Prevadi kazalarında yer alan köylerde Istabl-ı Âmire'ye bağlı bulunan voynuk ve yamakların kayıtları yer almaktadır.

MAD 6386: Başında Sultan I. İbrahim'in tuğrasının yer aldığı defter, Niğbolu Sancağı'na bağlı olan Tırnovi, Niğbolu, Ivraca, Lofça, Eskihisar-ı Zağra, Şumnu ve Yanbolu kazalarında yer alan voynuk, yamak ve lagatorların kayıtlarını içermektedir.

MAD 622: H.1100 tarihine ait başında II. Süleyman'ın tuğrasının yer aldığı Istabl-ı Âmire voynuk defteridir. Defterde Niğbolu, Tırnova, Lofça, Plevne, Rahova kazalarına bağlı köylerde yer alan voynuk, yamak ve baştina kayıtları yer almaktadır.

Muhasebe Defterleri

MAD 5492: H.1027-H.1030 tarihleri arasında Istabl-ı Âmire'nin ihtiyaçlarını karşılamak üzere yapılan 3 farklı tarih aralığında gerçekleşen harcamaların yer aldığı muhasebe defteridir. İlk muhasebede Mirahur-ı Evvel Mustafa Ağa zamanında Arpa Emini İsa Efendinin H.24 Rebî'ü'l-evvel 1027-18 Şevval 1027 tarihleri arasında 7 ay 9 günlük Hazine-i Amire'den Istabl-ı Âmire için yaptığı harcamalar yer almaktadır. İkinci muhasebede Mirahûr-ı Evvel Hüseyin Ağa zamanında Arpa Emini İsa Efendinin H.14 Zî'l-ka'de 1028-26 Şaban 1029 tarihleri arasında 9 ay 10 günlük Hazine-i Amire'den Istabl-ı Âmire için yaptığı harcamalar, üçüncü olarak ise Sabıkan Mirahur-ı Evvel Süleyman Ağa zamanında Arpa Emini İsa Efendinin H. 26 Şaban 1029-13 Cemâziye'l-evvel 1030 tarihleri arasında 9 ay 9 günlük Hazine-i Amire'den alınan meblağ ile Istabl-ı Âmire için yaptığı harcama kalemlerinin yer aldığı muhasebe defteridir.

MAD 6049: Mirahûr-ı Evvel Murtaza, Yusuf ve İbrahim Ağalar zamanında sabıkan Arpa Emini olan Mehmed Efendinin H. 5 Cemâziye'l-evvel 1056-8 Safer 1057 tarihleri arasında 9 ay 4 günlük olmak üzere Hazine-i Amire'den Istabl-ı Âmire için yaptığı harcamaların kaydedildiği icmal muhasebe defteridir.

MAD 6413: Mirahur-ı Evvel Hüseyin Ağa ve Arpa Emini Süleyman Paşa zamanında Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire için gerekli olan harcamaların kaydedildiği muhasebe defteridir. Çalışmamızda bu muhasebe defterinden Arpa Emini Süleyman Paşa tarafından Hazine-i Amire'den alınan tahvil gereğince H.1 Receb 1076-26 Safer 1078 tarihleri arasında 1 yıl 8 aylık dönemi kapsayan muhasebe kaydından istifade edilmiştir.

Rumeli Kazaları Mufassal Defteri

TT.d. 766: H.1046/M. 1636 tarihine ait olup defterin başında Padişah IV. Murad'ın tuğrası bulunmaktadır. Rumeli'de Istabl-ı Âmire'ye bağlı Hayrabolu, Edirne, Yanbolu, Karinabad, Zağra-ı Cedid, Zağra-ı Atik, Filibe, Siroz, Selanik, Yenice-i Karasu, Gümülcine,

Ferecik, İnöz, Ergene, İpsala, Dimetoka, Emirgazili, Kırkkilise kazalarında yer alan koru, çayır, yaylak, kışlak, ahır, anbar kayıtlarını içermektedir. Ayrıca bu kazalarda yer alan taycı, deveci, katırcı, yundcu gibi görevliler de kaydedilmiş olup bu görevlilerin sayıları, kazalarda yer alan hayvan miktarları da belirtilmiştir.

Müfredat Defterleri

MAD 7663: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Maliyeden Müdevver kataloğunda yer alan H.1088/M.1677 tarihli siyakat hat ile yazılan defter Has Ahır zümresine, enderun ağalarına, sarraçlara, Şeyhvefa ve Şadırvan ahırı görevlilerine, tahtırevancılara, sultanlara, vezire, sarayın imam ve müezzinlerine, has oda ve dârüssaâde ağalarına, cüce ve dilsizlere, fırıncılara, aşcılara, helvahane görevlilerine, tavukculara, yoğurtculara vb. sarayda önemli görevlerde bulunanlara Istabl-ı Âmire'den verilen hayvan sayılarını ve bu hayvanların tükettiği yem miktarını vermektedir.

MAD 3771: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Maliyeden Müdevver kataloğunda yer alan H.1076/M.1666 tarihli defter Has Ahır zümresine, Şadırvan ve Şeyhvefa ahırı görevlilerine, enderun ağalarına, sarraçlara, tahtırevancılara, sultanlara, vezire, saray imam ve müezzinlerine, has oda ve dârüssaâde ağalarına, cüce ve dilsizlere, fırıncılara, mutfak personeline, tavukculara, yoğurtculara, rikâb-ı hümâyûn ve mütekaidin ağaları gibi sarayın birun ve enderun personeline Istabl-ı Âmire'den verilen hayvan sayılarını ve hayvanlara yem olarak verilen arpa miktarını gösterir müfredat defteridir.

KK.d 7187: Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Kamil Kepeci kataloğunda yer alan defter, H. Muharrem 1086/M. Mart-Nisan 1675 tarihli olup Edirne Sarayı'na aittir. Defterde Has Ahûr, Şadırvan Ahırı, Şeyh Vefa Ahırı has araba beygirleri görevlilerine, Enderun gılmanlarına, sarraçlara, esterân palanı ve tahtırevancılara, sultanlara, Vezir-i Mükerrem Mustafa Paşa ve Musahip Paşaya, rikâb-ı hümâyûn ağalarına, bab-ı hümâyûn ağalarına, imam ve müezzinlere, has oda ağalarına, cüce ve dilsizlere, Istabl-ı Âmire Ağalarına, arpa anbarı ile kiler hademelerine, helvahane ve mutfak hizmetlilerine, fırın görevlilerine, suculara, tavukcular vb. gibi görevlilere verilen hayvan sayıları ile hayvanlara verilen arpa miktarını göstermektedir.

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TSMA.d)

TSMA.d 2352.0727: Topkapı Sarayı Müzesi Arşiv defterleri arasında yer almakta olan H.1086/M.1675 tarihli defter ava gidip gelen tazıların yiyecek miktarları ile ücretlerini belirten harcı hassa defteridir.

TSMA.d 2352. 0456: H.1075/M.1665 tarihli Topkapı sarayı müzesi arşivi defteri olup, büyük mîrâhûrun rikâb-ı hümâyûna çayır mahsulü arzından sonra has ahır halkına verilen in'amların kaydedildiği harcı hassa defteridir.

TSMA.d 52550001: H.1016/M. 1607-1608 tarihli Topkapı Sarayı Müzesi arşivi defteri Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan Anadolu ve Rumeli Ocak ve koru mahsulatı kayıtlarını içermektedir.

TSMA.d 4739: H.1033/M.1623 tarihli defter Büyük mîrâhûr İbrahim tarafından alımı yapılan altın ve gümüş raht kayıtlarını içermektedir.

Raht Hazinesi Defterleri

TSMA.d 141: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi kataloğunda yer alan 141 nolu defter H.15 Zî'l-ka'de 1016/M. 2 Mart 1608 tarihinde Mîrâhûr-ı Evvel İbrahim Ağa zamanında yapılan raht hazinesinde mevcut olan eşyaların yoklama kayıtlarını içermektedir. Defterin başında Sultan I. Ahmed'e ait tuğra yer almaktadır. Ebrulu, ciltli, 14,5x41 ebatlarına sahip 55 varaktan oluşan defterde ayrıca farklı yıllarda raht hazinesine hediye olarak verilen ve muhallefâtlardan gelen eşyaların da kayıtları verilmiştir.

TSMA.d 134: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi kataloğunda yer alan 134 numaralı defter H.1 Receb 1047/M.19 Kasım 1637 tarihinde Mîrâhûr-ı Evvel Halil Ağa zamanında raht hazinesinde mevcut eşyaların yoklama defteridir. Defter 14x42 ebadında 87 varaktır. Defterde raht hazinesinde kayıtlı eşyalar süslemeleri ile ayrıntılı bir şekilde kaydedilmiştir.

TSMA.d 152: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi defter katoluğunda yer alan 152 nolu defter H.1023 tarihli Mîrâhûr-ı Evvel Mustafa Ağa zamanına ait olup 27 sayfadan oluşmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Evrakları

Istabl-ı Âmire teşkilatı ile ilgili İbnü'l Emin Tasnifi içerisinde bulunan; Saray Mesalihi, Muafiyet, Maliye, Askeriye, Adliye, Dahiliye, Hariciye, Müsted'iyat, Tevcihat fonlarında yer alan belgelerden istifade edilerek çalışmamızda kullanılmıştır. Ayrıca Ali Emiri tasnifi içerisinde bulunan Osmanlı Padişahları III. Mehmed, IV. Mehmed, II. Süleyman, II. Ahmed, II. Mustafa ve III. Mustafa dönemlerine ait evraklardan çalışmamızda yararlanılmıştır.

Topkapı Sarayı Arşivi Evrakları (TSMA.e)

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi evrak fonundan Istabl-ı Âmire ile ilgili belgelerden istifade edilmiştir.

Araştırma ve İnceleme Eserler

Çalışmamızda istifade ettiğimiz kaynaklardan İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı adlı eserinde yer alan "Istabl-ı Âmire Bölümü" teşkilat ile ilgili temel bilgileri içeren ve günümüze kadar kaleme alınan en eski kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzunçarşılı Istabl-ı Âmire bölümünde teşkilata bağlı olan seyisler, sarraçlar, nalbandlar, katırcılar, deveci bölükleriyle payitaht dışında hizmet veren voynuk, korucular, at oğlanlarıyla ilgili kıymetli bilgilere yer vermiştir.

Yararlandığımız önemli kaynaklar arasında Emine Dingeç'in Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı tarafından yayınlanan Osmanlı Sarayında At isimli eseri Saray ve Ahır Teşkilatı, Saray Atları, Sarayda At Kültürü, Değişim Sürecinde Saray ve At şeklinde dört bölüm halinde ele alınmıştır. Ahır Teşkilatı kısmı anlatılırken 18. yüzyıl maaş defterlerinden istifade edildiği görülmektedir.

Ahmet Uzun'un İktisadî ve Malî Yönleriyle Istabl-ı Âmire (1500-1900) isimli eserinde ağırlıklı olarak 19. yüzyıl arşiv belgeleri kullanılmıştır. Eser Istabl-ı Âmire'nin kurumsal yapısı işleyişi yöntemi, Istabl-ı Âmireye ait hayvanlar ve ahırlar, Istabl-ı Amire'nin gelir ve giderleri, Istabl-ı Âmireye bağlı emlaklar ve Istabl-ı Âmire hazinesi olmak üzere beş bölümden oluşmaktadır. Büyük ve küçük ahır personel sayıları ve bölükleri ile ilgili 16. yüzyıla ait bir maaş defteri üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

Halime Doğru'nun Osmanlı İmparatorluğu'nda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilatı adlı eseri Sultanönü Sancağı'nda yer alan taycı çiftlikleri hakkında bilgiler vermesi açısından önemlidir. Çalışmamızda özellikle Istabl-ı Âmire Teşkilatı'na nitekli at teminini sağlayan taycı teşkilatı ile ilgili kısımda bu eserden istifade edilmiştir. Yine taycı teşkilatı ile ilgili olarak Emine Dingeç'in "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sarayına At Temini: Taycılık Teşkilatı" isimli makalesi taycılar konusunda yapılan bir diğer önemli çalışmadır. Bu eserler taycılar konusunda çalışmamıza yön vermiştir.

Yavuz Ercan tarafından kaleme alınan Bulgarlar ve Voynuklar isimli eser voynuklar ile ilgili hazırlanan yegane çalışma olup özellikle Istabl-ı Âmire Teşkilatında da görev alan voynuklar açısından önem arz etmektedir. Çalışmamızın Istabl-ı Âmire Voynukları ile ilgili kısmında bu eserden yararlanılmıştır.

Faruk Sümer'in Türklerde Atçılık ve Binicilik isimli eseri atçılık ve atın binit takımlarının ele alındığı önemli bir eserdir. Raht Hazinesi bölümünde Ebru Sönmez'in H.1129/M.1717 Tarihli Deftere Göre Raht Hazinesi isimli yüksek lisans tezi ile Emine Dingeç'in Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi adlı makalesinden yararlanılmıştır. Ahat U. Bikkul'un "Topkapı Sarayında Has Ahır" ve Deniz Esemenli'nin "Osmanlı Sarayında At ve Raht" isimli makalesi Istabl-ı Âmire teşkilatıyla ilgili bilgiler vermesi açısından önem arz etmektedir.

Istabl-ı Âmire Teşkilatı kapsamlı olarak ele alınıp incelendiğinde hem teşkilat içerisinde hem de Istabl-ı Âmire Teşkilatı'na bağlı olarak hizmet veren Raht Hazinesi'nde yer alan at koşum takımları ile ilgili terimler konusunda Osmanlı Tarih Lugatlarından ve Osmanlıca Sözlüklerden yararlanılmıştır. İstifade ettiğimiz bu çalışmalar arasında Mehmet Zeki Pakalın'ın Osmanlı Tarih Deyim ve Terimleri Sözlüğü, Mithat Sertoğlu'nun Osmanlı Tarihi Lugatı, Fehmi Yılmaz'ın Osmanlı Tarih Sözlüğü bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ISTABL-I ÂMİRE TEŞKİLATI VE İDARİ YAPISI

1.1. Istabl-ı Âmire'nin Kuruluşu ve Tarihçesi

Türkler tarihte atçılık ve binicilik konsununda en önde gelen topluluklardandır. Türkler at sayesinde bozkırları kolayca dolaşmış, akınları ve fetih hareketlerini atın yardımı ile gerçekleştirmişlerdir. Kaşgarlı Mahmud, "At Türk'ün kanadıdır" sözüyle Türklerin ata ne gözle baktıklarını, ona ne kadar değer verdiklerini ifade etmektedir. Yine Kaşgarlı, "kuş kanadın er atın" savı ile kuşun amacına kanadı sayesinde ulaştığını, insanın da arzusuna at ile eriştiğini söyler[23].

Istabl, kelimesinin aslı halk Grekçesinde ahır anlamına gelen stablon'dan alınmıştır. Emevîler'de sarayların yanına hayvanların barındığı ahırların inşa edildiği bilinmekte olup bu ahırlardan hiçbirisi günümüze kadar gelmemiştir. Abbasiler zamanında başta Bağdat şehri olmak üzere bazı yerlerde atlar ve fillerin barınabilmesi için taş malzeme ile yapılan ahırlar inşa edilmiştir. Fatımiler Kahire'de saray ve hanların yanına yüzlerce hayvanı barındırabilecek kapasitede büyük ahırlar inşa ettirdikleri bilinmektedir. Eyyubiler ve Memlükler döneminde atların beslenip bakıldığı yerlere de ıstabl adı verilmekteydi[24].

Karahanlı hükümdarı Şemsülmülûk tarafından Buhara şehri yakınlarında yaptırılan sarayın yanına saray atları ve diğer hayvanların barınmaları için guruk ya da koruk adı verilen dört tarafı kapalı bir avlu inşa edilmiştir. Gazneli Devleti teşkilatında saray ahırının amirine emir-i ahûr adı verilirdi. Filleri özellikle savaşlarda kullanan Gazneliler fillerin barınmaları için filhane adı verilen ahır yaptırmışlardır. Gazne şehrinde bulunan filhane 1000 filin barınabileceği büyüklükteydi. Büyük Selçuklu sultanları Rey, İsfahan, Nişabur ve Merv gibi şehirlerde ahırlar yaptırmışlardır[25]. Büyük Selçukluda sarayın ve hükümdarın hayvanlarına has ahırın yöneticisi konumunda bir emir-i ahûr yer almakta iken emir-i ahûrun emirinde seyis, hademe vb. çalışanlar bulunmaktadır[26]. Memlüklerde sultana ait has ahûra, ıstabl-ı sultaniye adı verilirdi. Has ahûr, emir-i ahûr-ı kebir tarafından yönetilirken, emir-i

[23] Sümer, F. (1983). ***Türklerde Atçılık ve Binicilik***. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları, s.1-2.
[24] Özcan, A. (1999). "Istabl". ***DİA***. C.19. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.203.
[25] Özcan, A. (1999). "Istabl", s.203.
[26] Uzunçarşılı, İ. H. (1988). ***Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal***. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.37.

ahûr-ı sanî ve emir-i ahûr-ı sâlis unvanını taşıyan yardımcıları bulunmaktaydı. Ayrıca emir-i ahûrun yanında bulunan atların yemlerine bakan hademelerin reisine serahûr adı verilmekteydi ve her cins hayvan onun sorumluluğu altındaydı[27]. Anadolu Selçuklularında emir-i ahûr sarayın ve hükümdarın hayvanlarına bakmakla ve alaylarda hükümdarın atının yularından tutup çekmekle sorumluydu. Emir-i ahûra ayrıca frenkçeden alınan künd ıstabl (ahır kontu) tabiri de kullanılmıştır[28]. Anadolu Selçuklularında I. İzzeddin Keykavus zamanında Zeynüddin Beşare ve I. Alaeddin Keykubat döneminde Esedüddin Ayaz adlı kişilerin mirahûr olarak görev yaptıkları bilinmektedir[29]. Osmanlı Devleti'nde padişaha ve saray erkânına ait hayvanların barındığı Has Ahır'ın resmi adına Istabl-ı Âmire adı verilir. Osmanlı Devleti bazı müesseselerde olduğu gibi Istabl-ı Âmire Teşkilatını da Anadolu Selçuklu ve Memlüklerden almıştır[30].

İlk dönem Osmanlı kronikleri incelediğinde Osman Gazi'nin vefatı sonrası Orhan Gazi ve kardeşi Alaeddin Paşa'ya bırakmış olduğu mirasıyla ilgili bilgiler Has Ahır Teşkilatı açısından önemlidir. Kroniklere göre Osman Gazi'nin geride bıraktığı malları arasında yenice bir sırtak tekelesi (bir tür elbise), yancığı, tuzluğu, kaşıklığı, bir sokman çizmesi, bir kaç iyice atları ve birkaç sürü koyunu vardı. Bursa çevresinde beslenen koyunların damızlığı bu koyunlardan tutulmuştur[31]. Osman Gazi'nin atları anlatılırken Neşri'de, Aşıkpaşazade ve Oruç Tarihinden farklı olarak birkaç tavla iyi atları şeklinde zikredilmiştir. Oruç Tarihinde Aşıkpaşazade ve Neşri'ye ilaveten II. Bayezid dönemindeki Bursa ve Sultanönündeki beylik koyunlarının o damızlıktan olduğu belirtilmiştir. Sultanönün'de birkaç yüğrük atı ve birkaç çift de öküzü bulunmaktaydı. Osman Gazi'den kalan mallar arasında birkaç çift öküz bulunmasına Neşri ve Oruç Tarihinde değinilmemiştir. Neşri'de, Aşıkpaşazade ve Oruç Tarihinden farklı olarak Sultanönü'nde ögrek yundları (kısrak sürüsü) ve bir çift eyer depingisi[32] kaldığı belirtilmiştir. Bu bilgilerden hareketle saraya nitelikli at yetiştiriciliği yapmak üzere kurulan taycı teşkilatının yer aldığı Sultanönü'nün Osman Gazi döneminde

[27] Uzunçarşılı, İ. H. (1988). ***Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal***, s.337.
[28] Uzunçarşılı, İ. H. (1988). ***Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal***, s.83.
[29] Sabbağ, A. (2005). "Mîrahûr". ***DİA***. C.30. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.141.
[30] Özcan, A. (1999). "Istabl", s.204; Özlü, Z. (2009). "Istabl-ı Âmire'de (Has Ahır) Bulunan Hayvanlar ve Beslenmeleri Üzerine Bazı Notlar". ***Vakıflar Dergisi***. S.32. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, s.156.
[31] Aşıkpaşazade. (1970). ***Aşıkpaşaoğlu Tarihi***. (Haz. Atsız), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.40; Mehmed Neşrî. (2011). ***Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi (1288-1485)***. (Sad. Necdet Öztürk), İstanbul: Timaş Yayınları, s.73-74; Oruç Bey. (2009). ***Osmanlı Tarihi (1288-1502) Uç Beyliğinden Dünya Devletine***. (Sad. Necdet Öztürk), İstanbul: Çamlıca Yayınları, s.18.
[32] Depingi: Hayvanın sırtını korumak için eyer ve palanın altına konulan keçe. Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, s.1237.

atları barındıran yer olması açısından önemlidir. Ayrıca atların binit takımlarının en önemli unsuru eyerden de bahsedilmiştir.

Osmanlı sarayları sırasıyla Bursa, Manisa ve Edirne'de inşa ettirilmiştir. Bursa yakınlarında Yenişehir'de bulunan yapı Osmanlı dönemi saraylarının ilk örneğidir[33]. Osman Gazi döneminde yaptırılan bu sarayla ilgili yapılan kazılar sonucunda sadece hamam kalıntıları ortaya çıkmıştır. Orhan Gazi döneminde inşa ettirilmiş olan Bey Sarayı, Bursa Hisar'da içkale'de yer almaktadır[34]. Bursa'nın başkentlikten çıkmasından sonra da Bursa Sarayı, kullanılmaya devam etmiştir. Bursa sarayında yer alan Has Ahır, eski ahır ve yeni ahır isimleriyle bilinen iki kısımdan meydana gelmiştir. Has ahırın içerisinde hayvan ahırları, arpa, saman ve otun muhafaza edildiği anbarlar, ağaya mahsus oda, mutfak ayrıca ağa örtmesi adı verilen diğer bir ahır daha mevcuttu[35]. Orhan Gazi döneminde Bey Sarayı'nın mevcut bölümleri; iç avlu, taht odası, saltanat divanı, hazine odası, harem dairesi, saray mescidi, hekimhane, matbahhane, tabl-hane, sekban çiftliği, saray hamamı ve has ahırlar'dan oluşmaktadır[36]. I. Murad'ın H.787/M.1385 tarihli Bursa vakfiyesinde yer alan 39 şahitten otuz altıncı şahidin isminin Hacı Polad bin Emir-i Ahur olduğu görülmektedir[37]. Bu durum I. Murat döneminden önce Orhan Gazi döneminde Bursa Sarayı'nda Has Ahır'ın yöneticisi olarak bir mir ahur'un olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir. Vakfiye'de yer alan Hacı Polad'ın babası olan Emîr-i Âhûr'un belgelerdeki tespit edebildiğimiz en eski emir-i âhûr olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bilgiler ışığında Osmanlı Devleti'nde Istabl-ı Âmire Teşkilatı Orhan Gazi döneminden itibaren teşkilatlanmaya başlayarak gelişimini devam ettirmiştir.

H. Ramazan 802/M. Mayıs 1400 tarihli Yıldırım Bayezid'in Külliye Vakfiyesi'nde vakfedilenler arasında İnegöl'e bağlı Mirahur Ali Bey köyünde yer alan çeltik tarlaları bulunmaktadır[38]. Köye Mirahur Ali Bey isminin verilmesi Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nın

---

[33] Sevin Arslan, Necla. (1999). "İlk Osmanlı Sarayları ve Topkapı Sarayı". ***Türkler***, C.12, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.204.
[34] Ayverdi, E. H. (1966). ***Osmanlı Mimarisinin İlk Devri***. C.1, İstanbul: Baha Matbaası, s.117.
[35] Kepecioğlu, K. (2009). ***Bursa Kütüğü***. (Haz. Hüseyin Algül, Osman Çetin, Mefail Hızlı, Mustafa Kara ve M. Asım Yediyıldız), C.1, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s.71.; Maydaer, S. (2009). ***Osmanlı Klasik Döneminde Bursa'da Bir Semt Hisar***. Bursa: Emin Yayınları, s.185.
[36] Yılmaz, H. (2015-2016). "Yeni Kaynaklara Göre Bursa Beg-Sarayı'nın Yapılış Tarihi ve Orhan Gazi döneminde İnşa Edilen İlk Bölümleri". ***Taç Mimarlık Arkeoloji Kültür ve Sanat Dergisi***, S.7, s.62.
[37] BOA, EV.VKF, nr. 19/5; Topçu, N. (2005)." Murat Hüdavendigarın Bursa Vakfiyesi ve Vakıf Köyleri". ***Bursa Araştırmaları Kent tarihi ve Kültürü Dergisi***, S.10, s.50; Yılmaz, H. (2015-2016). "Yeni Kaynaklara Göre Bursa Beg-Sarayı'nın Yapılış Tarihi ve Orhan Gazi döneminde İnşa Edilen İlk Bölümleri", s.62.
[38] ***Bursa Vakfiyeleri-I***. (2013). (Haz. Hasan Basri Öcalan, Sezai Sevim, Doğan Yavaş), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, s.212.

yöneticisi olan mirahurun olduğunu göstermektedir. Bursa'ya ait olan 1487 tarihli 23 numaralı Tapu Tahrir Defterinde bulunan kayda göre de Alaüddin Bey Mahallesi'nden sonra yer alan kayıtta "Bursa'da olan beylik taylara hizmet eden zimmîler bunlardır ki zikr olunur" şeklinde mîrî taylara hizmet eden 14 gayrimüslimin ismi kaydedilmiştir. Bu gayri müslimler arasında 13 hane ve 1 dul kadın yer almaktadır[39]. Heath W. Lowry'e göre taylara hizmet edenlerin arasında Martos oğlu Yani, Yorgi oğlu Kiryaki ve Dul Maria gibi kişi isimlerinin bulunması bunların Rum Ortodoks Hristiyan olduklarını ortaya koymaktadır[40].

Bursa'nın kuzeyinde yer alan Bulgarlar diğer bir ismiyle Ulgarlar Mahallesi'nde 1588 tarihinde ikamet eden 16 zimmî Bursa'nın fethinden itibaren Has Ahır'a hizmet etmelerinden dolayı tekâlif-i örfiye ve avârız-ı divaniyye vergilerinden muaf tutulmuşlardır[41]. Bulgarlar Mahallesi'nde yer alan 16 zimmînin H. 1049/M.1641 tarihli taycıyan defterinde yer alan kayda göre de Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan çayır ve yollar üzerinde bulunan köprülerin tamir işleriyle ilgilendikleri belirtilmiştir. Yapmış oldukları işlerden dolayı zimmîler avârız-ı divaniyye ve tekâlif-i şakka vergilerinden muaf tutulmuşlardır[42].

Bursa Sarayı'nda bulunan Has Ahır 17. yüzyılın sonlarına kadar ayakta kalmıştır. Bu ahır birçok defa tamir ettirilmiştir[43]. Bakım ve onarıma ihtiyacı olan ahırın tamir masrafı olarak 1491 tarihinde 12.000 akçe harcanmıştır[44]. 17. yüzyılın sonlarında sarayın diğer mekânlarıyla birlikte saraç odaları ve ahırın tamirine 5.053.816 akçe sarf edilmiştir[45]. Ayrıca Has Ahır'ın hayvan ihtiyacını karşılamak üzere beygir, katır ve deve alımı yapılmıştır. 1526'da Has Ahır için 200 beygir; 1569'da 71 beygir, 100 katır ve 100 deve; 1572 tarihinde Has Ahır'a 10 tanesi sancak çekmede kullanılacak olan 190 baş beygir satın alınmıştır. 1672 tarihinde Has Ahır için çok fazla beygire ihtiyaç duyulması nedeniyle her biri 2.000 akçeden olmak üzere Bursa'dan 35, Mihaliç'ten 20, Yenişehir'den 30 baş kuvvetli ve genç beygirin alınması emredilmiştir[46]. Bursa'da bulunan Has Ahır'ın bakım ve onarım harcamaları, ahırda yer alan hayvanların yem, nal, mıh ve kandil yağı gibi masrafları, nadiren ahırda görev

[39] BOA, TT.d 23, s.29; W. Lowry, H. (2004). ***Seyyahların Gözüyle Bursa***. (Çev. Serdar Alper), İstanbul: Eren Yayınları, s.39-40.
[40] W. Lowry, H. (2004). ***Seyyahların Gözüyle Bursa***, s.40.
[41] Kepecioğlu, K. (2009). ***Bursa Kütüğü***. C.1, s.216.
[42] BOA, TT.d. 768, s.49.
[43] Kepecioğlu, K. (2009). ***Bursa Kütüğü***. C.1, s.71.
[44] Maydaer, S. (2009). ***Osmanlı Klasik Döneminde Bursa'da Bir Semt Hisar***, s.185.
[45] Maydaer, S. (2009). ***Osmanlı Klasik Döneminde Bursa'da Bir Semt Hisar***, s.185.
[46] Kepecioğlu, K. (2009). ***Bursa Kütüğü***. C.1, s.197.

yapan personelin ücretleri Bursa Harc-ı Hâssa Eminliği tarafından karşılanmaktaydı. Has Ahır'daki hayvanların en önemli yiyeceklerinin başında arpa ve yonca gelmekteydi. Arpa, Harc-ı Hâssa Eminliği'nden verilen para ile satın alınırken yonca tedariki ise Kite Kazası'na bağlı köylerden temin edilmekteydi[47]. Yine Kite Kazası'nda mîrî hayvanların otlatıldığı Tobi, Katırlı İnesi, Kite ve Fotra köylerinde hassa çayırları yer almaktaydı. Bu çayırlar 1503 tarihinde 7.300 akçeye icareye verilmiştir. Hayvanları çayıra götürüp otlatma ve hayvanlar otlatılırken muhafaza etme görevi Bursa meyhanecilerine aitti. Her sene Bursa koru ağası nezaretinde Bursa'dan 659 araba ot, 1039 biçici tarafından biçilip, taşınarak anbarlara konulması alışıla gelmiş bir durumdu[48].

Bursa'da yer alan saray Bursa'nın başkentlikten çıkmasından sonra da padişahların, devlet erkânının Bursa'yı ziyaretleri sırasında yine kullanılmaya devam etmiştir. Farklı dönemlerde padişahlar yaptırmış oldukları ilavelerle Bursa Sarayını daha gösterişli ve kullanışlı hale getirmeye çalışmışlardır[49]. 1656 tarihinde Bursa'ya giden Jean Thévenot, Bursa Sarayı ile ilgili olarak kalenin içinde ilk Osmanlı Sultanlarının kullandığı muhteşem bir binanın kalıntılarını gördüğünü ve sarayın harabeye döndüğünü belirtmiştir. Abaza Hasan Paşa'nın katlinin ardından Bursa'ya giden Padişah IV. Mehmed, Valide Hatice Turhan Sultan ve kalabalık heyetiyle birlikte hırka-ı şerifte bulunmaktaydı. Bursa'da yaklaşık yetmiş gün konaklayan padişah Avusturya-Nemçe elçisini de burada kabul etmiştir[50].

17. yüzyılda IV. Mehmed döneminde saraya genel bir bakım yaptırıldıktan sonra H. 1082/M.1671 senesinde bir has oda, hamam, altı ahır ve hassa sarraçları odası inşa ettirilmiştir[51]. Bursa'da Yeni Şahin adıyla inşa edilen Has Ahır'ın masraflarını karşılamak üzere İstanbul Harc-ı Hâssa Emini Derviş Mehmed tarafından belirli tarih aralıklarıyla farklı miktarlarda akçe tahsisi yapılmıştır. Bursa'da bulunan bu ahırın masrafları Hazine-i Âmire'den karşılandığı gibi aynı zamanda nüzül ve sürsat bedellerinden de verildiği görülmektedir. Has Ahıra ait tahsis edilen masraf miktarları 500.000 akçelik meblağ H. 5 Receb 1082/M.7 Kasım 1671 tarihinde hazineden karşılanmıştır[52]. H. 26 Receb 1082/M. 28

[47] Bilgin, A. (2006). ***Osmanlı Taşrasında Bir Maliye Kurumu Bursa Hassa Harç Eminliği***. İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.178-179.
[48] Kepecioğlu, K. (2009). ***Bursa Kütüğü***. C.1, s.246.
[49] Elbas, A. (2014-Nisan). "Bursa Sarayını Bekliyor". ***Bursa'da Zaman***, S.10, Yıl. 3, s.14.
[50] Keskin, M. Ç. (2020-Ağustos). "Bursa'da IV. Mehmed Sarayı". ***Belleten***, C.84, S. 300, s.594-595.
[51] Elbas, A. (2014-Nisan). "Bursa Sarayını Bekliyor", s.14.
[52] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 54/6238.

Kasım 1671 tarihinde 200.000 akçelik meblağın tahsisi Tırhala nüzülünden sağlanmıştır[53]. Ayrıca H. 10 Şevval 1082/9 Şubat 1672 tarihinde 100.000 akçe sürsat bedelinden[54], H. 12 Şevval 1082/M. 11 Şubat 1672 tarihinde ise 195.000 akçe Diyarbakır sürsat bedelinden verilmiştir[55].

Edirne'de Osmanlı döneminde Eski Saray (Saray-ı Âtik) ve Yeni Saray (Saray-ı Cedîd) adı verilen iki saray inşa edilmiştir. Bu iki sarayın dışında da Edirne'nin değişik yerlerinde köşk ve kasırlar da yaptırılmıştır. Edirne'de ilk saray olan Eski Saray (Saray-ı Atik), I. Murad zamanında 1365-1368 yılları arasında Murad Bey Bayırı ile Topraklı Bayırı arasındaki bir yere yapılmıştır[56]. Evliya Çelebi Seyahatnamesinde, Gazi Hüdavendigar'ın Edirne'yi fethettiği sırada Sultan Selim Camii yakınında Kabak Meydanı adı verilen yerde Eski Saray'ın yapıldığını, Yıldırım Beyazid'in oğlu Musa Çelebi'nin sarayı genişlettiğini kale gibi burçsuz ve bedensiz taştan güzel bir saray inşa ettiğini ifade etmiştir. Saray dörtgen şeklinde uzunlamasına bir sultan konuk sarayı olup, duvarların boyunun 20 arşın olduğunu, kuzey tarafında demirden bir bab-ı hümayun kapısı bulunduğunu belirtmiştir[57]. Eski Saray'ın ihtiyacı karşılamaması üzerine II. Murad Tunca Nehri sahilinde 1450 yılında yeni sarayı inşa etmeye başlamıştır. Sarayın tamamlanması Fatih Sultan Mehmed tarafından sağlanınca bu saray Sarayı Cedîd olarak anılmaya başlarken şehir merkezinde yer alan saraya da Eski Saray denilmiştir[58]. Saray inşa edildikten sonra zamanla Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim, I. Ahmed, IV. Mehmed, II. Ahmed, II. Mustafa ve III. Ahmed dönemlerinde saraya ilaveler devam etmiştir. Padişahlar arasında sarayın imarıyla en fazla uğraşan IV. Mehmed olmuştur[59]. Edirne, İstanbul'un fethinden sonra başkent olmaktan çıksa da tamamen ihmal edilmemiş zaman zaman padişahlar tarafından ziyaret edilmiştir. Osmanlı Padişahlarından Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanunî Sultan Süleyman, II. Selim, I. Ahmed, IV. Murad ve I. İbrahim eski başkent Edirne'ye gitmiş Yenisaray'da oturmuşlardır. Edirne Sarayı en muhteşem dönemini IV. Mehmed ile kardeşleri II. Süleyman, II. Ahmed ve oğlu II. Mustafa döneminde geçirmiştir. IV. Mehmed avı çok sevdiğinden Edirne çevresinin ava uygun olması nedeniyle Edirne'ye sık sık av

[53] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 49/5614-12.
[54] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 47/5350.
[55] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 47/5351.
[56] Özer, M. (2014). ***Edirne Sarayı (Saray-ı Cedîd-i Âmire) Kısa Bir Değerlendirme***. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, s.5-6.
[57] Evliya Çelebi. (2006). ***Evliya Çelebi Seyehatnamesi***. (Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı), C.3- 2. Kitap, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.591.
[58] Özer, M. (2014). ***Edirne Sarayı (Saray-ı Cedîd-i Âmire) Kısa Bir Değerlendirme***, s.5-6.
[59] Rifat Osman. (1989). ***Edirne Sarayı***. (Yay. Süheyl Ünver), Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.21.

yapmaya gelmiştir. Avusturya seferinden dolayı II. Süleyman ve II. Ahmed kısa süreli padişahlık dönemlerini Edirne'de geçirmişlerdir. II. Ahmed, II. Mustafa ve III. Ahmed Edirne'de tahta oturmuştur[60]. Edirne Yeni Sarayı; 117 oda, 21 divanhane, 18 hamam, 8 mescid, 17 büyük kapı, 13 koğuş, 4 kiler, 5 mutfak, 17 kasır, 6 köprüden oluşmaktadır[61]. Sarayın günümüze ulaşan yapıları; Matbah-ı Âmire, Babüssade, Cihannüma Kasrı, Kum Kasrı Hamamı, Fatih Köprüsü, Adalet Kasrı, Kanuni Köprüsü, Su Maksemi, Şehabeddin Paşa Köprüsü, Namazgâhlı Çeşme ve Av Köşkü'dür[62].

Edirne Sarayı adlı eserinde Yeni Saray'ın bölümlerine yer veren Rifat Osman, şehir civarında bulunan kasırlar kısmında Mimar Ağa dairesi hakkında bilgi verirken Alay köşkü ve Bayırbahçe kasırları arasında yer alan Mimar Ağa dairesinin Has ahurlar civarında bulunduğunu ve 1.500 baş hayvanı barındırabilecek kapasiteli ahırlar olduğunu belirtmektedir[63]. Ayrıca Rifat Osman'ın 1923'te yaptığı Edirne'de Tunca Nehri Sahilinde Saray-ı Cedid-i Âmire'nin Kuşbakışı Görünüşü (1046-1223 Hicri Yılları Arası) isimli suluboya tablosunda Has Ahır'la ilgili bir yapı yer almamasına rağmen, 9 numaralı mekânın Ehil Hayvanlar Çiftliği olduğu belirtilmiştir[64]. Bu ehil hayvanlar çiftliğinde de eğitilmiş atların olması muhtemeldir. Eserde ahırların yapısı ile ilgili başka bir bilgiye yer verilmemiştir. Edirne Sarayı'nda yer alan ahırların isimleri ve durumları hakkındaki bilgiler Istabl-ı Âmire Rumeli Ocakları tahrir kayıtlarında yer almaktadır. H. 1046 tarihinde yapılan tahrir kaydında Edirne ve Ada-i Edirne'de yer alan ahır ve anbarlar kaydedilmiştir. Edirne'de Alaca ahırı ve Enderun-i Saray-ı Cedid, Saraçhane-i Hâssa, Bargirân-ı Hâssa, Bargirân Araba-ı Hâssa, Esteran Palanı (Katırlar), Top Araba Beygirlerine ait birer adet ahır yer almaktadır[65]. Bu ahırların Edirne'de yer alan Yeni Saray'a ait olduğu anlaşılmaktadır. Edirne'deki ahırların bulundukları yerler şu şekildedir;

1- Enderun Ahırı Edirne'de Yeni Saray (Saray-ı Cedid) yakınlarında yapılmış olup ve mâmurdur.

2- Sarraçhane-i Hâssa Ahırı Edirne'de bulunmakta olup mâmur durumdadır.

3- Alaca Ahırı Edirne'de tamire muhtaç bir halde bulunmaktadır.

---

[60] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı***. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.5.
[61] Rifat Osman. (1989). ***Edirne Sarayı***, s.52-57.
[62] Özer, M. (2014). ***Edirne Sarayı (Saray-ı Cedîd-i Âmire) Kısa Bir Değerlendirme***, s.9.
[63] Rifat Osman. (1989). ***Edirne Sarayı***, s.55.
[64] Rifat Osman. (1989). ***Edirne Sarayı***, s.2.
[65] BOA, TT.d. 766, vr.4b.

4- Bargirlere mahsus olan Davud Bey ve Alaca Ahırları Saraçhane-i Sani yakınlarında olup tamire muhtaç bir haldedir.

5- Hâssa Araba bargirleri ahırı, Alaca ahırı yakınlarındadır ve tamire muhtaçtır.

6- Odaha-ı Top Arabaları ahırı, Edirne kalesi yanında Alaca Hamamı yakınında olup harabe bir halde tamire muhtaçtır.

7- Edirne'de yer alan Katırlara ait ahır diğer bir ismiyle Mehmed Ağa Ahırı mâmur bir haldedir.

8- Kethüda ahırı dişi develere özel olup Ada-i Edirne yanında Ahur Köyü'ndedir.

9- Edirne ahırı Saraya mahsus olan dişi develerin barındığı ahır olup Ada-i Edirne yanında Ahur Köyü'nde yer almaktadır.

10- Taş Ahır, Sarayın dişi develerine mahsus olup Ada-i Edirne yanında Ahur Köyü yakınlarındadır.

11- Bargirân-ı Sani Ahırı, Ahur ve Küplü köyleri yakınlarındadır.

12- Tayların ahırı, Ada-i Edirne'de yer almakta olup bir tarafı yıkılmış virane halde ve dört duvarı kalmamıştır. Edirne'de Ahur Köyü'nde bulunan Ada çayırı biçilerek ot yığılmıştır. Bu ahır otluk olarak kullanılmaktadır ve tamire muhtaç bir haldedir.

13- Bargirân ahırı Edirne'de Karacaköy yakınındadır.

14- Uluşahin Köyü'nde de bir ahır yer almaktadır[66].

I. Ahmed döneminde Edirne Sarayı için tamir ve malzeme alımı yapılmıştır. Edirne'ye bağlı Ada nahiyesindeki Ahur Köyü'nde bulunan deve ahırları, mescid ve Edirne'de yer alan saman anbarlarının tamiri yapılmıştır. Ahur Köy'de yer alan mescid ve deve ahırlarının yapımında kullanılacak olan malzemelerden kireç, tuğla, ham demir alımı yapılarak 104.825 akçe harcanmıştır. Bu masrafların ayrıntısına baktığımızda farklı ebatlara sahip 63.722 akçelik kereste kullanılmıştır. Kiremit, tuğla ve kirece ise 19.713 akçe; çivi yapımında kullanılmak üzere 52 kantar ham demir bedeli olarak 21.840 akçe ödenmiştir. Mîrî

[66] BOA, TT.d. 766, vr.4b.

anbarların tamirinde farklı boyutlarda işlenmemiş kereste, sütun kiremit vb. malzeme alımına 4.369 akçe verilmiştir[67].

Edirne'de yer alan ahırların tamir masrafları hazine dışında başka kaynaklardan da temin edilmiştir. H. 15 Muharrem 1092/M. 4 Şubat 1681 tarihinde Edirne'de yer alan Istabl-ı Âmire'ye bağlı ahırların 155.385 akçelik tamir masrafları cizye-i gebran malından karşılanmıştır[68]. Ayrıca H. 27 Rebiü'l-evvel 1106/M. 15 Kasım 1694 tarihinde Edirne mimar vekilinin keşfine göre Edirne Saray meydanında yer alan Şadırvan Ahırı'nın tamir masraflarını karşılamak üzere Menlik'den 667.5, Gümülcine'den 1374, Timurhisar'dan 500 guruş bu kazaların bedel-i sürsat akçesinden verilmiştir[69].

İstanbul'un fethinden sonra Fatih Sultan Mehmed tarafından bugünkü İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu yerde Saray-ı Atik (Eski Saray) inşa edilmiştir[70]. Daha sonra kapsamlı bir saray yapımına gereksinim duyulmuştur. Topkapı Sarayı (Saray-ı Cedîd-i Amire), İstanbul'un en güzel yerinde hem boğaza hem de Marmara Denizi'ne nazır bir yerde inşa edilmiştir. Saraya Topkapı ismi, sarayın deniz kıyısındaki bir kapısının adının Topkapı olmasından dolayı verilmiştir. Topkapı Sarayı'nın inşasına 1465 tarihinden sonra başlanmış 1478 tarihinde tamamlanmıştır[71]. Sarayın ilk inşasının Fatih Sultan Mehmed döneminde tamamlansa da yapım çalışmaları daha sonraki dönemlerde de devam etmiş ve yeni mekânlar saraya ilave edilerek devasa bir kompleks haline dönüşmüştür[72].

---

[67] Öztürk, S. (1999). "I. Ahmed Dönemi'nde Edirne Sarayı Tamiri", ***Osmanlı***, C.10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.438.
[68] BOA, AE. SMMD. IV. nr. 32/3627.
[69] BOA, İE. SM. nr. 30/3202-1; BOA, İE. SM. nr. 30/3202-2; BOA, İE. SM. nr. 30/3202-3.
[70] Sevin Arslan, Necla. (1999). "İlk Osmanlı Sarayları ve Topkapı Sarayı", s.206.
[71] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı***, s.9-10.
[72] Sevin Arslan, Necla. (1999). "İlk Osmanlı Sarayları ve Topkapı Sarayı", s.206-207.

Resim 1.1. Topkapı Sarayı II. Avlusundan Genel Görünüm[73]

II. Murad'ın Tunca Nehri kenarında yaptırdığı ve günümüze bir kaç kalıntısı kalan Edirne Sarayı'nın görkemli bir yapıya sahip olması nedeniyle Topkapı Sarayı'nın inşasında bu sarayın planından etkilendiği bilinmektedir[74]. Topkapı Sarayı, yerleşim düzeni, avlu, yapıların isimleri ve bazı teşrifat yöntemleri noktasında Edirne Sarayı ile benzerlik göstermektedir[75]. Topkapı Sarayı yaklaşık 700.000 m^2 lik alanı kaplamakta olup bu alanın aşağı yukarı 80.000 m^2 lik alanını binalar oluşturmaktadır. Geri kalan önemli bir kısmı ise has bahçelere ayrılmıştır[76]. Saray üç tarafı denizle çevrili olup etrafı 1.400 metre uzunluğunda Sur-ı Sultani adı verilen ihata duvarları ile çevrilidir. Topkapı Sarayı; temelde Birun, Enderun ve Harem olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Saray; Bâb-ı Hümâyûn, Bâbüsselâm ve Bâbüssaâde olarak adlandırılan üç ana kapı, dört avlu, Harem, Has Bahçe (Gülhane) ve bahçelerden meydana gelmektedir[77].

[73] https://santiyegunlugu.xyz/milli-saraylar-ve-mimarileri/
[74] Ortaylı, İ. (2010). ***Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı***. İstanbul: Kaynak Yayınları, s.24.
[75] Sevin Arslan, Necla. (1999). "İlk Osmanlı Sarayları ve Topkapı Sarayı", s.207.
[76] Ortaylı, İ. (2010). ***Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı***, s.25.
[77] Ortaylı, İ. (2010). ***Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı***, s.33.

Resim 1.2. Topkapı Sarayı Istabl-ı Âmire'den Bir Görünüm[78]

Osmanlı'da Istabl-ı Âmire yerine Istabl-ı Has, Istabl-ı Şehinşahi, Istabl-ı Hümâyûn tabirleri de kullanılmıştır[79]. Osmanlı Devleti'ne ait has ahırlar başta İstanbul Topkapı Sarayı'nda yer alan olmak üzere şehrin birçok yerinde ahır yer almaktadır[80]. İstabul'da Ahırkapı yakınlarında Istabl-ı Âmire-i Evvel'e yani Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı Şadırvan ahırları bulunmaktadır[81]. Şadırvan ahırlarında enderun ağalarının atları ve saka beygirleri barındırılmaktaydı. Sakalar ahırı, Şadırvan ahırı civarında yer almakta olup önünde tahta perde yer alırdı[82]. Küçük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan olan Şeyh Vefa Ahırı beygirlerin ahırı olarak hizmet vermiştir[83]. Ayrıca has ahır olarak kullanılan diğer mekânlar; Yerebatan'da bulunan kış ahırları, kadırga limanı ahırları, araba beygirleri ahırı, tersane-i amire divanhanesi ahırları, Daver Paşa Kışlası ahırıdır[84]. İstanbul dışında Yanbolu, Karinabad, Hayrabolu, Edirne, Zağra-ı Atik, Filibe, Selanik kazalarında da ahırlar mevcuttur. Bu ocaklar

[78] https://madainproject.com/topkapi_palace#gallery-11.
[79] Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***. C.II, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.8.
[80] Özcan, A. (1999). "Istabl", s.204; Özlü, Z. (2013). "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Istabl-ı Âmirenin Gelir ve Giderleri İle İlgili Bir Değerlendirme". ***Bilig***, S.65, s.260.
[81] BOA, AE. SMST. III. nr. 303/24204; BOA, C. SM. nr.124/6213; Özlü, Z. (2009). "Istabl-ı Âmire'de (Has Ahır) Bulunan Hayvanlar ve Beslenmeleri Üzerine Bazı Notlar", s.157.
[82] Özlü, Z. (2009). "Istabl-ı Âmire'de (Has Ahır) Bulunan Hayvanlar ve Beslenmeleri Üzerine Bazı Notlar", s.157.
[83] BOA, MAD 718; BOA, MAD 3718.
[84] Özlü, Z. (2009). "Istabl-ı Âmire'de (Has Ahır) Bulunan Hayvanlar ve Beslenmeleri Üzerine Bazı Notlar", s.157; Özlü, Z. (2013). "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Istabl-ı Âmirenin Gelir ve Giderleri İle İlgili Bir Değerlendirme", s.260.

ve ahırlar hakkında ilerideki bölümde daha ayrıntılı bilgi verilecektir. Ayrıca IV. Mehmed, Çatalca'da tazıların barınması için bir ahır inşa ettirmiştir.

Resim 1.3. Topkapı Sarayı Istabl-ı Âmire ve Raht Hazinesi'nden Bir Görünüm [85]

Resim 1.4. Topkapı Sarayı Istabl-ı Âmire'nin Orta Kapısı Yönünden Genel Görünümü [86]

[85] https://www.sanatinyolculugu.com/topkapi-sarayinin-has-ahirlari/.
[86] http://www.ottomaninscriptions.com/photo/photo_m_3005_1.jpg

Topkapı Sarayı'nda yer alan Istabl-ı Âmire (Has Ahır) sarayın ikinci kapısı olan Bâbüsselâm kapısından içeri girilince sol tarafta yer almaktadır[87]. Beşir Ağa Camii yanından başlayan Has Ahır, Zülüflü Baltacılar Koğuşu'na kadar devam eder[88]. Has Ahır binası sarayın diğer bölümleri ile kıyaslandığında sade ve sanatsız bir şekilde inşa edilmiştir[89]. Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusunun solunda yer alan has ahır binaları II. Mehmed döneminde inşa edilmiş ve daha sonraki dönemlerde sık sık tamiratlar görmesine rağmen esas yapıları çok fazla değişime uğramamıştır[90]. Kendine özgü bir avlu içerisinde bulunan has ahırlar, Topkapı sarayının en eski yapılarından biridir. İkinci avluda yer alan mutfaklar avlu ile aynı kotta yapılmışken ahırlar beş altı metre aşağıda inşa edilmiştir. Karamani Mehmed Paşa ve Kemalpaşazade de geçen kitabeye göre ahırlar 1478-1479 yıllarında inşa edilmiştir. Has Ahır binası 30 metre uzunluğunda 10,5 metre genişliğinde bir ölçüye sahip, uzun dikdörtgen şeklinde üzeri kırma çatıyla örtülü olup, ayrıca ahırlarla beraber görevli personel odaları ve kubbe ile örtülü raht hazinesinden oluşmaktadır[91]. Has Ahır binası iç içe dört bölmeli şekilde inşa edilmiştir[92]. Bu bölümler; İç Ahur, Has Ahır, Mirahur Odası, Raht Hazinesidir[93]. Has Ahır'ın sağ köşesinde üzeri kubbe ile örtülü olarak yer alan Raht Hazinesi, 10,55 x 10,70 m. ölçülerindedir. Mirahur odası ise raht hazinesinin sol duvarına yaslanmak suretiyle inşa edilmiştir[94].

---

[87] Özcan, A. (1999). "Istabl", s.204.
[88] Ortaylı, İ. (2010). ***Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı***, s.66; Şimşirgil, A. (2016). ***Bir Müstakil Dünya Topkapı Sarayı***. İstanbul: Timaş Yayınları, s.46.
[89] Ortaylı, İ. (2010). ***Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı***, s.66.
[90] Necipoğlu, G. (2007). ***15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı Mimarî, Tören ve İktidar***. (Çev. Ruşen Sezer). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.104-105.
[91] Dumlupınar, Z. (2018/3). "Topkapı Sarayı'nda Has Ahırlar". ***Z Kültür Sanat Şehir Dergisi***. s.301.
[92] Şimşirgil, A. (2016). ***Bir Müstakil Dünya Topkapı Sarayı***, s. 46; Ortaylı, İ. (2010). ***Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı***, s.66.
[93] Sakaoğlu, N. (2002). ***Tarihi, Mekanları, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun***. İstanbul: DenizBank Yayınları, s.91.
[94] Öz, T. (1949). "Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları". ***Güzel Sanatlar Dergisi***. S.6, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.25.

Resim 1.5. Topkapı Sarayı Istabl-ı Âmire Orta Kapı Görünümü [95]

Has Ahır'ın orta kapısının bulunduğu yerde padişaha şehzadeler ve hanedan mensuplarına ait olan iki yüze yakın at yer almaktadır. Bu atlar görünüş olarak kuvvetli devletin ihtişamına ve padişahın hakimiyetine yakışacak cinste hayvanlardı[96]. Has Ahır binasının önünde geniş bir avlu uzanmaktadır. Has Ahır'ın Orta Kapısının üzerinde yer alan kitabede şair Vehbî'nin yirmi iki mısralık şiiri yazılıdır[97].

[95] http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3005&hid=4744.
[96] Ortaylı, İ. (2010). ***Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı***, s.66, 68.
[97] Şimşirgil, A. (2016). ***Bir Müstakil Dünya Topkapı Sarayı***, s. 46.

Resim 1.6. Has Ahır Kapısı Üzerinde Yer Alan Kitabede Bulunan Şair Vehbî'nin Kasidesi[98]

Feres-rân-ı şecâ'at şeh-süvâr-ı sâha-ı şevket
Şeh-i Mahmûd-sîret padişâh-ı bâhirü'l es'âd
Edip destine tefvîz-i zimâm-ı saltanat Mevlâ
Semend-i serkeş-âsâ dehri kıldı emrine münkâd
Hulûs-ı niyyete mebnîdir âsâr ü müberrâtı
Biri ez-cümle işte bu mücedded tarh-ı hoş bünyâd
Ki kalmışdı fakat bir ismi âsâr ü 'imâretden
Harâb olmuşdu mânend-i derûn-i 'âşık-ı nâ-şâd
E'addu ma'steta'tum min ribâti'l- hayli tıbkınca
Selef etmişler idi düşmeni terhîb için i'dâd
Gemin gevdikçe dem çekdikçe her rahş-ı mehîb-endâm
Erir havfinden Atmeydânı içre ejder-i fulâd
Edip 'atf-i inan devletle bir gün gûşuna girdi
Sahiliyle ciyâd-ı şâfinâtın ettiği feryâd
Hemân ısdâr-ı fermân-ı hümâyûn etdi tecdîde
O Hâkân-ı celilü'ş-şân cihânbân-ı bülend-ecdâd
Şu resme tarh-ı hâs üzre yapıldı kim eger bulsa
Düşüp at boynuna tasvirin almağa gelir Behzâd
Murâd atına nâ'il rahş-ı maksûda süvâr etsin
Hemîşe zât-ı pâkin hazret-i Hallâk-ı bî-endâd
Sezâdır böye bir tarih-i müstesnâya ey Vehbî
Sıtabl-ı Hâsını Sultan-ı cem-câh eyledi âbâd 1146"

[98] http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3005&hid=4744

Bâbüsselâm kapısından içeri girilince sol tarafta bir çıkış kapısı yer almaktadır ki bu kapıya meyyit kapısı denilir. Sarayda bir cenaze olursa meyyit kapısından çıkarılırdı. Orta kapı erken kapandığı için ramazan gecelerinde iftara gelenlerde bu kapıdan uğurlanırdı. Bu kapı has ahırlara açılması nedeniyle ahır kapısı olarak da adlandırılmıştır[99].

Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde Topkapı Sarayı'ndan bahsederken Sarayın bölümleri arasında İç Has Ahır, Dış Has Ahır ve Vefa Meydanı Ahırı gibi büyük ahırların yapıldığını bu ahırların her birinin sanki kısrak ahırı olduğunu belirtmiştir[100]. Ayrıca Mimar Sinan'ın yaptığı saraylardan olan Siyavuş Paşa Sarayı'nda yer alan ahırın padişah sarayında yer alan ahırdan daha güzel olduğunu ifade etmiştir[101]. Evliya Çelebi İstanbul'un dört tarafından padişahlara mahsus olan has bahçelere değinerek isimlerini zikreder. Bunlar: Has Bahçe, Tersane, Karaağaç, Mirgûne, Halkalı, Siyavuş, Feteköy, Davud Paşa, Silivri, Haramideresi, İskender Çelebi, Dolmabahçe, Beşiktaş, Hasan Halife, Bebek, Feridun, Büyükdere korusu, Anadolu tarafında ise Tokat, Sultaniye, Çubuklu, Kandilli, Kule, İstavroz, Üsküdar, Çamlıca, Fener, Haydar adlarında sayıları 40'a kadar ulaşan has bahçeler bulunmaktadır. Bahçelerin hepsinde yüzer, ikişer, üçer yüz bahçıvanları ve padişah ahırları yer almaktadır. Ahırların her birinde birer tavla küheylân atların bulunduğunu gece gündüz hazır bir halde tutulduğunu belirtir[102]. Evliya Çelebi, İstanbul'un dört tarafında yer alan dinlenme ve mesire yerlerine değinir. Mesirelerden biri olan Mîrâhûr Köşkü Mesiresi'nde kâğıthane nehri kenarında çayırlık bir yerde ahşap bir yapıda süslü bir Mîrâhûr Köşkü yer almaktadır. Osmanlı Padişahlarına ait olan atlar mesirede yer alan çayırlarda beslenirdi. Mirahur bu köşkte ikamet eder, padişaha köşkte ziyafet verir ve değerli taşlarla süslenmiş eyer takımlarına sahip iki tane küheylan atı hediye olarak padişaha sunardı. Bu mesire yerinin yeryüzünde benzeri olmayan çınar gölgelerine sahip dinlenme yeri olduğunu padişahlarının soylu ve seçkin küheylân, cilfidan, tureyfî, manek, musâfaha, mahmudî, silâvî, sabâ gibi süratli atlarının otlağı ve geniş yeşillik bir alan olduğunu belirtmiştir. Mesire alanında yetişen yulaf, tirfil, yonca, ayrık, karafirik ve sarıfirik gibi otların bulunduğunu ifade etmiştir. Kağıthane Çayırı'nın dünyada çok meşhur olduğunu aşırı derecede zayıf bir

[99] Şimşirgil, A. (2016). ***Bir Müstakil Dünya Topkapı Sarayı***, s. 45.
[100] Evliya Çelebi. (2008). ***Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul***. (Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı), 1. Cilt 1.Kitap, İstanbul: Yapıkredi Yayınları, s.77.
[101] Evliya Çelebi. (2008). ***Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul***. (Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı), 1. Cilt 1.Kitap, s.277.
[102] Evliya Çelebi. (2008). ***Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul***. (Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı), 1. Cilt 2.Kitap, İstanbul: Yapıkredi Yayınları, s.439-440.

atın on gün içerisinde çayırda çeşitli otlarla beslenmesi durumunda Mahmudî fili gibi semiz ve iri bir hale geleceğine dikkat çekmiştir[103].

Resim 1.7. Ahırın İç Kısmından Bir Görünüm [104]

Topkapı Sarayı'na gelen yabancı seyyahlar Has Ahır hakkında gözlemlerini şu şekilde ifade etmişlerdir. Stephan Gerlach, Has Ahır'a geldiğinde ahırın büyük, geniş ve uzun bir yapıda olduğunu içerisinde bir kaç yüz atın barınabileceğini belirtmiştir. Has Ahır'ı ziyareti sırasında atları otlatmaya götürdüklerinde ahırda sadece 100 atın bulunduğunu beyan etmiştir. Atların bulunduğu mekânı kervansaraya benzetmiş, ortada büyük geniş bir meydanlık ve bol suyun olduğuna dikkat çekmiştir[105]. Baron Vratislav, saray ahırlarında padişahın atlarını büyük zevkle izlediğini, ahırların çeşitli olduğunu bazılarında padişahın sadece kendisinin binebileceği atların yer aldığını bir kısmında topal ve eşkin yürüyüşe sahip atların barındığını ayrıca katırlar, hecin develeri, tayların ve başka hayvanların bulunduğunu

[103] Evliya Çelebi. (2008). ***Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul***. (Haz. Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı), 1. Cilt 2.Kitap, s.441.
[104] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90489---0017.jpg
[105] Stephan Gerlach. (2007). ***Türkiye Günlüğü***. (Çev. Türkis Noyan). C.2. İstanbul: Kitap Yayınevi, s.564.

belirtmiştir. Bu ahırda yer alan hayvanların Berberistan'dan ve Arabistan'dan her sene padişah için getirildiğine değinir. Getirtilen atların yele ve kuyrukları olmadığını belirterek bundan dolayı da atları geyiğe benzetmektedir. Atların vakti geldiğinde beslenmek üzere dışarıda otlatıldıklarını, büyüme ve gelişmeleri için de bir çeşit merhemle yağlandığını bu sayede atların kuyruklarının büyüdüğünü ifade etmiştir[106].

Salomon Schweigger, Sarayın yakınında padişahın has ahırlarının bulunduğunu belirtmiştir. Kanaatimizce Schwigger'in bahsetmiş olduğu ahırlar muhtemelen Büyük Ahır'a bağlı olan Ahır Kapı civarında bulunmaktadır. Ahırlarda bulunan atlardan 100 kadarı padişah ve üst düzey yöneticiler, hadım ağaları ve özel uşaklar için hazır halde bulundurulurdu. Bu ahırların St. Sophia kilisesine ait olduğuna dikkat çekmiştir. Sarayda yer alan Has Ahır'ı samanlığa benzeyen, büyük, geniş alçak tavanlı, uzun bir bina olarak tasvir etmiştir. Schweigger'in Has Ahır'ı samanlığa benzetmesi ahırın sanat bakımından sade inşa edildiğinden olmalıdır. Has Ahır'dan içeri girildiğinde sağda ve solda atların peş peşe dizilmiş olduğunu belirtmiş, atların arasına birer bölme olarak açık havada güneşte kurutulan at gübrelerini toz haline getirip gübreden alçak duvarlar yapıldığını, her iki duvar arasına bir at yerleştirildiğini söylemiştir. Atların altına saman koyulmadığını, kurutulmuş at gübresi tozunun serpiştirildiğini, atlara yiyecek olarak yulaf yerine arpa verildiğini yemliklerinin olmadığını atların samanı yere eğilerek yediklerine dikkat çekmiştir. Ayrıca kıyılmış yemlerin atların başına takılan torbaya konularak beslenmelerinin sağlandığını ifade etmiştir[107].

Reinhold Lubenau, padişaha ait iyi cinste çok güzel atların barındırıldığı çok güzel bir ahır bulunduğu belirtir. Sayıları 40 ya da 50 civarında olan atlara padişah haricinde kimsenin binemediğini, yaşlandıktan sonra da ölünceye kadar atlara bakılmaya devam edildiğini söyler. Ayrıca atların her hafta açık alana çıkarıldığını, Türklerin 20 yaşındaki atının kendilerinin 8 yaşındaki atlarından daha güçlü olduğuna vurgu yapar[108].

Jean Thévenot, ikinci avluya girilince sol tarafta sadece padişahın bindiği atların bulunduğu ahır olduğunu belirtir. Thevenot'un bahsettiği ahır Topkapı'da yer alan Has Ahır

---

[106] Baron Vratislav. (1998). ***Baron Vratislav'ın Anıları XVI. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğundan Çizgiler***. (Çev. M. Süreyyya Dilmen). İstanbul: Milliyet Yayınları, s.63.
[107] Salomon Schweigger. (2004). ***Sultanlar Kentine Yolculuk***. (Çev. Türkis Noyan). İstanbul: Kitap Yayınevi, s.168.
[108] Reinhold Lubenau. (2012). ***Reinhold Lubenau Seyahatnamesi Osmanlı Ülkesinde 1587-1589***. (Çev. Türkis Noyan). C.1. İstanbul: Kitap Yayınevi, s.204.

binasıdır. Diğer ahırlar sarayın Marmara denizine bakan tarafında deniz kıyısında yer almaktadır. İkinci avluya sadece padişah atı ile girebilir. Diğer kişiler ikinci avluya girmeden atından inmek durumundadır[109].

17. yüzyılda Topkapı Sarayı'na gelen Jean Baptiste Tavernier, ikinci avluda solda mutfakların karşısında padişahın küçük ahırları bulunduğunu belirtmiştir. Taverneir'in Has Ahır'ı yerini doğru olarak belirtmesine rağmen ismini küçük ahır olarak vererek hatalı bir adlandırma yaptığı görülmektedir. Bu ahırda padişah ve nedimelerin binmesi için 25-30 seçme at bulunduğunu belirtir. Büyük ahırların Boğaz'a bakan sur-ı sultani boyunca uzandığını, ahırların atlarla hınca hınç dolu ve bakımlı olduğunu zikretmiştir. Padişahların savaşlarda veya ihtişamlı gösterilerde kullanmak amacıyla, ya da sarayın görkemini yabancılara göstermek üzere çok sayıda değerli atın beslendiğine dikkat çekmiştir[110].

Telhîsü'l-Beyân adlı eserde yer alan Istabl-ı Âmire Kanunnamesi'ne göre Istabl-ı Âmire, sarayın Bâb-ı Hümâyûn ile Orta Kapı arasında olan meydanın batı kenarında ve kuzey tarafındadır. Diğer ahırlar ise ahûr kapı adı verilen yerde toplanmıştır. Istabl-ı Âmire personeli Mîrâhûr-ı Evvel, Mîrâhûr-ı Sani, Katib, Sarraciyân, Sarracân-ı Hâssa, Şâkirdân, Halife, Cilavdârân, Şütürbân olmak üzere toplamları 3.398 kişiden ibaret olup ve çalışanların tamamının yevmiyeleri 21.350 akçedir. Yıllık dört defa aldıkları mevâciblerinin toplamı 7.629.404 akçedir[111].

Istabl-ı Âmire Teşkilatı ile ilgili tespit edebildiğimiz en eski maaş defteri H. 883/M.1478 tarihine aittir. Kayıtta yer alan bilgilere göre İlyas Mîrâhûr görevini yerine getirmektedir. Istabl-ı Âmire; Serracin (sarraçlar), iki tane saisân (seyisler), nalband saka ve arabacılar, harbendegân (katırcılar), eşekciyan, şütürbânân-ı mâde (dişi deve bakıcıları), şütürbânân-ı ner (erkek deve bakıcıları), şütürbânân-ı lök (erkek deve bakıcıları) bölüğü olmak üzere dokuz bölüğe ayrılmıştır. 1478 tarihinde Istabl-ı Âmire mirahur, emin, katib ve kethüda dan oluşan dört kişilik idari kadro, on üç sarraç, yirmi sekiz seyis, arabacı saka ve nalbant grubunda onbeş kişi, on altı katırcı, iki eşekci, yirmi iki dişi deve bakıcısı, on biri lök adı verilen develerin hizmetinde bulunan yirmi dokuz erkek deve bakıcısı olmak üzere

[109] Jean Thévenot. (2014). ***Thévenot Seyahatnamesi***. (Çev. Ali Berktay). İstanbul: Kitap Yayınevi. s.54.
[110] Jean Baptiste Tavernier. (2014). ***17. yüzyılda Topkapı Sarayı***. (Çev. Teoman Tunçdoğan). İstanbul: Kitap Yayınevi, s.88.
[111] Hezarfen Hüseyin Efendi. (1998). ***Telhîsü'l-Beyân Fî Kavânîn-i Âl-i Osmân***. (Haz. Sevim İlgürel). Ankara: TTK Yayınları, s.70.

toplam 129 çalışanıyla hizmet vermektedir[112]. Fatih Kanunnamesi'ne göre mîrâhûr sayısı ikiye çıkmış olup Kanunname'de mirahurların konumu şu şekilde geçmektedir: "Ağalardan yeniçeri ağası sair ağaların büyüğüdür. Baş yeniçeri ağası, onun altına mir-i alem, onun altına kapucubaşı, anın altına mirahur, hâlâ mirahur devlet-i padişahide iki olmuştur. Mirahur-ı sani altına çakırcıbaşı, onun altına çaşnigirbaşı, onun altına sipahi oğlanları ağası, altına silahdarlar ağası, altına sair bölük ağaları, anların altına çavuşbaşı, onun altına kapucular kethüdası, onun altına cebecibaşı, anın altına topcubaşı oturur".[113]

Orhan Gazi döneminden itibaren teşkilatlanmaya başlayan Istabl-ı Âmire Kurumu zamanla gelişim göstererek Fatih Kanunnamesi'nde belirtildiği üzere mirahur sayısı birden ikiye çıkmış, 17. yüzyılda da personel sayısı ve teşkilatın işlevselliği bakımından üst noktalara ulaşmıştır.

1.2. Istabl-ı Âmire-i Büzürk (Büyük Ahır)

Mevâcib defterlerine göre 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire Teşkilâtı genel olarak Büyük Istabl-ı Âmire ve Küçük Istabl-ı Âmire olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Büyük Istabl-ı Âmire'nin yöneticisi Mîrâhûr-ı Evvel iken Küçük Istabl-ı Âmire'nin başında ise Mîrâhûr-ı Sani yer almaktadır. Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nın en üst yöneticisi Mîrâhûr-ı Evvel'dir.

Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan bölükler Serracin-i Hâssa, Enderun ve Birun Seyisleri, Enderun ve Birun Mehter Şakirdleri, Şadırvan Ahırı Ser Bölükleri, İmam ve Müezzinler, Kısrak Bakıcıları, Tay Bakıcıları, Teşkilata bağlı ocaklarda yer alan görevliler, Enderun ve Birun Nalbandları, Müteferrikân-ı Ehl-i Hiref Bölüğü ve buna bağlı olan At eğiticileri, Muytablar, Yapukcular, Nakkaşlar, Şirakcılar, Tengbaflar, Efsardûzlar, Palanduzlar, Hatabcıyanlar, Debbağlar, Keçeciler, Kâmcılar, Çilingirler, Sabuncular, Müteferrika-ı Hâssa sınıfları, Ahır ve Anbar koruculları, Tahıl ölçme işini yapanlar, Tamirat işiyle uğraşanlar, Katırcılar ve bu sınıfa bağlı bitanin ve eşek keçesi yapanlar, katır nalcıları bölükleri, Erkek ve Dişi deve bakıcıları bölükleri, Fil ve Tazı bakıcı bölüklerinden oluşmaktadır. Bölüklerden bazılarının çırak grupları da bulunmaktadır. Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı bu bölükler birer birer ele alınacaktır.

---

[112] Ahmet Refik. (1335). "Fatih Devrine Ait Vesikalar". ***Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası***, IX/49, s.20-23.
[113] Özcan, A. (1982). "Fatihin Teşkilat Kanunnamesi". ***Tarih Dergisi***, S.33, İstanbul, s.31-32.

Bölüklerden kısrak ve tay bakıcıları, deveciler, katırcılar ve korucular merkez dışında da taşrada Filibe, Emirgazili, Edirne, İnönü, Sultanönü, Karinabad, Hayrabolu, Yanbolu, Zağra-ı Atik ve Cedid, Siroz, Selanik, Yenice-i Karasu, Gümülcine, Ferecik, İnöz, Ergene, İpsala, Dimetoka, Kırkkilise gibi yerlerde de hizmet vermektedirler.

Istabl-ı Âmire bölüklerinde çırak olarak çalışanların maharetlerini ve yeteneklerini göstererek usta bölüğüne geçtiğini ve yevmiyelerinin de arttığı görülmektedir. 1566-67 tarihli maaş defterinde sadece Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan bölüklerde yer alan personelin maaş miktarları, çalışanların birçoğu hakkında teşkilata ne zaman girdiği ve hangi görevlere yükseldiğini belirten bilgiler kaydedilmiştir. Defterde yer alan bilgilere göre Sultan Korkut'un sarraçlarından birisi günlük 2 akçe ücret ile Hâssa Sarraç çırağı olarak görev yaparken sanattaki maharetini bir eyer üzerinde göstermesi nedeniyle yevmiyesi 7 akçeye yükseltilerek ustalığa terfi etmiştir. Sarraçlıkta usta bölüğüne yükselmeden önce çalışanların sarraç çırağı olarak belli bir süre görev yaptığı anlaşılmaktadır Ayrıca seyis çırağı olanların bile sarraçlıktaki sanatını ispat etmesi halinde saraçlığa geçmesi mümkündü. Bazı personelin de padişahın tahta çıkmasıyla birlikte sarraç çırağı iken ustalığa terfi ettirilerek sarraç bölüğüne dahil edilmiştir[114]. Istabl-ı Âmire bölüklerinde görev yapan personel arasında acemi ve kul oğlanlığından veya pençik sisteminden gelenler de bulunmaktadır. Teşkilatta görev yapan personel ustalık ve hünerlerini geliştirdikçe üst görevlere terfileri sağlanmıştır. Istabl-ı Âmire içerisinde usta ve çırak bölüklerinin birlikte teşkilatlanması usta çırak ilişkisi açısından bir öğrenme modelini ortaya koymaktadır.

1.2.1. Mîrâhûr-ı Evvel

Istabl-ı Âmire'nin başında bulunan yöneticiye Mîrâhûr-ı Evvel, ya da büyük mîrâhûr adı verilir. Osmanlı Devleti'nde önceleri Has Ahır'ın işlerine bakmakta olan bir mîrâhûr bulunurken işlerin artmasıyla mirahûrun sayısı ikiye çıkarılmıştır. Istabl-ı Âmire'nin başında bulunan Büyük Mîrâhûr'un yardımcısına küçük mîrâhûr ya da mîrâhûr-ı sani adı verilirdi[115]. Osmanlı'da Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nın genişlemesiyle mîrâhûr sayısının ikiye çıkarılması Fatih Sultan Mehmed zamanında gerçekleşmiştir[116].

[114] Uzun, A. (2020). ***İktisâdî ve Malî Yönleriyle Istabl-ı Âmire (1500-1900)***. Ankara: TTK Yayınları, s.16-19.
[115] Afyoncu, E. (2005). "Mîrâhur". ***DİA***. C.30. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.141.
[116] Özcan, A. (1982). "Fatihin Teşkilat Kanunnamesi", s.32.

Mîrâhûr padişahın atının yanında yürüyen rikâb (üzengi) ağalarındandı. Fatih Kanunnamesi'ne göre mîrâhûrun teşrifattaki yeri kapıcıbaşının altında sarayda bulunan av kuşlarının amiri olan çakırbaşının üstündeydi. 17. yüzyılda resmi başlıklarının selimî kavuk olduğu görülmektedir[117]. Hem büyük hem de küçük mîrâhûr hazineden maaş almaktaydı[118]. Fatih Sultan Mehmed döneminde saray hakkında önemli bilgiler veren Giovan Maria Angiolello, padişahın atlarını ve ahırlarını idare etmede görevlendirilen personelin başında bulunan mirahur'un günlük 100 gümüş akçe ücret aldığını, yardımcısının ise 40 gümüş akçe ile çalıştığını belirtir[119]. 17. yüzyıla gelindiğinde Büyük Mirahur'un yevmiyesi artarak 150 akçeye yükselmiştir. Mesela; H. 1 Muharrem 1073/M. 16 Ağustos1662 tarihli küçük ruznamçe defterinde rikâb-ı hümâyûn ağaları arasında yer alan mîrâhûr olarak görev yapan Hüseyin ve Mehmed Ağaların 150 akçe ücret aldığı görülmektedir[120]. Yine H. Muharrem 1080/M. 1 Haziran 1669 tarihinde mîrâhûrlar; mîrâhûr-ı evvel dergâh-ı âlî ve mîrâhûr-ı küçük dergâh-ı âlî şeklinde kayıtlı olup 150 akçe yevmiye almaktadır[121]. Büyük mîrâhûrluğa kapıcılar kethüdalığı, kapıcıbaşılık, küçük mîrâhûrluk doğancıbaşılık, silahdarlık, çavuşbaşılık ve sekbanbaşılık gibi görevlerden atama yapılırdı. Mîrâhûr-ı Evvel görevinden yeniçeri ağalığına, sancak beyliğine, beylerbeyliğine, kaptan-ı deryalığa ve vezirliğe kadar yükselebilirdi[122]. Örneğin; 1638 senesinde Büyük Mirahur Halil Ağa vezirlik rütbesine yükselmiş ve Bağdat'ın fethini İstanbul'a müjdelemek üzere görevlendirilmiştir. Halil Ağa'dan boşalan büyük mirahurluk görevine küçük mirahur olarak görev yapan İbşir Mustafa Ağa, Ahur Kethüdası olan Tekeli ise Küçük Mirahurluğa getirilmiştir[123]. Büyük Mirahurluktan başka görevlere terfi edenler ile Büyük Mirahurluğa yükselenlerin listesi aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

[117] Uzunçarşılı, İ. H. (1979). "Mirâhûr". ***İA***. C.8. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.348.
[118] Afyoncu, E. (2005). "Mîrâhur". ***DİA***. s.142.
[119] Giovan Maria Angiolello. (2011). ***Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor Fatih Sultan Mehmet***. (Çev. Pınar Gökpar). İstanbul: Profil Yayıncılık, s.146.
[120] BOA, KK.d. 3408, s.3.
[121] BOA, KK.d. 3412, s.3.
[122] Afyoncu, E. (2005). "Mîrâhur", s.142.
[123] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***. (Haz. Mehmet İpşirli). C.3, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.894.

Çizelge 1.1. 17. yüzyılda Büyük Mirahurluk Görevine Terfi Eden ve Büyük Mirahurluktan Başka Göreve Yükselenlerin İsim Listesi ve Görevleri

Büyük Mirahur	**Tarih**	**Hangi Görevden Büyük Mirahurluğa Yükseldiği**	**Hangi göreve Yükseldiği**	**Büyük Mirahurluktan Hangi Göreve Yükseldiği**
Cafer Ağa[124]	1606	-	-	Habeş Beylerbeyi
Ahmed Paşa[125]	1633	-	-	Vezirlik (Mısır)
Hüseyin Ağa[126]	1633	Kapıcılar Kethüdası	Büyük Mirahur	-
Yenişehirli Hüseyin Ağa[127]	1634	-	-	Vezirlik
Nasuhpaşazade Hüseyin Ağa[128]	1634	Kapıcılar Kethüdası	Büyük Mirahur	-
Halil Ağa[129]	1638	-	-	Vezirlik
İbşir Mustafa Ağa[130]	1638	Küçük Mirahur	Büyük Mirahur	-
İbşir Mustafa Ağa[131]	1639	-	-	Budin Beylerbeyi
Hüseyin Ağa[132]	1639	Kapıcılar Kethüdası	Büyük Mirahur	-
Salih Efendi[133]	1643	Kapıcılar Kethüdası	Büyük Mirahur	-
Haydar Ağazade[134]	1644	Sekbanbaşılık	Büyük Mirahur	-
Haydar Ağazade[135]	1644	-	-	Vezirlik (Bağdat Eyaleti)
Murtaza Paşa[136]	1647	-	-	Vezirlik (Budin)
-	1650	Çavuşbaşı[137]	Büyük Mirahur	-
Sührab Mehmed Ağa[138]	1656	-	-	Yeniçeri Ağalığı
Sührab Mehmed Ağa[139]	1656	-	-	Vezirlik
İsmail Ağa[140]	1658	-	-	Vezirlik (İstanbul Kaymakamlığı)

[124] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***. (Haz. Mehmet İpşirli). C.1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.325.
[125] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.3, s.740.
[126] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.3, s.740.
[127] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.3, s.791.
[128] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.3, s.791.
[129] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.3, s.894.
[130] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.3, s.894.
[131] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.3, s.898.
[132] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.3, s.898.
[133] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***. (Haz. Mehmet İpşirli). C.4, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.975.
[134] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.4, s.1003.
[135] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.4, s.1003.
[136] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.4, s.1112-1113.
[137] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***. (Haz. Mehmet İpşirli). C.5, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.1276.
[138] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***. (Haz. Mehmet İpşirli). C.6, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.1700.
[139] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.6, s.1700.
[140] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.6, s.1794.

Bunlardan başka IV. Mehmed döneminde Mirahur-ı Evvel İbrahim Ağa vezirlik rütbesine yükselmiştir, ayrıca II. Mustafa zamanında Mirahur-ı Evvel Yusuf Ağa vezirlik rütbesi ile Adana'ya vali olarak atanmıştır[141].

Büyük Mirahurlardan görevinden azledilerek tenzil ettirilenler de bulunmaktadır. 1602 tarihinde Büyük Mirahur Nasuh Ağa sipahi taifesinin isteğiyle görevinden alındı. Ardından Vezir Yemişci Hasan Paşa'nın nikah tebriknamesi ile Nasuh Paşa Belgrad'a gönderildi. Bu görevin kendisine verilmesi nedeniyle Nasuh Ağa Yeniçeri Ağalığı veya büyük mirahur olma ümidinde iken kendisine kapıcıbaşılık görevi ihsan olunmuştur[142].

Her sene hıdırellez vaktinde Istabl-ı Âmire hayvanları Kağıthane'de çayıra çıkarılınca büyük mîrâhûr, mîrâhûr köşkünde padişaha ziyafet verirdi. Sancak beyi derecesinde olan büyük mîrâhûr bir tuğa sahipti. Osmanlı Devleti'nin hem merkezinde hemde diğer eyaletlerde Istabl-ı Âmire'ye bağlı teşkilat birimlerinden mîrâhûr-ı evvel sorumluydu[143].

Mîrâhûr-ı Evvel Istabl-ı Âmire görevlilerinin amiri ve has ahıra bağlı olan Anadolu ve Rumeli'de bulunan korularla çayırların yöneticisi idi. Mîrâhûr-ı Evvel'e görevlerini yerine getirirken mîrâhûr-ı sani yardım ederdi. Sarraçlar, nalbantlar, deveciler, katırcılar, seyisler has ahır sanatkârları gibi Istabl-ı Âmire görevlilerine nezaret eder padişahın değerli inci, elmas, yakut, zümrüd, zeberced, akik, billur gibi taşlarla süslü ve çeşitli sanatlarla süslemeleri yapılmış koşum takımlarının yer aldığı raht hazinesi de büyük mîrâhûrun sorumluluğunda idi. Anadolu ve Rumeli'de kısraklara bakmakla sorumlu olan yund oğlanları, taycılar, korucular ve voynuklarda büyük mîrâhûra bağlıydı[144].

Sefer zamanında büyük ve küçük mîrâhûrlar asker sevkini sağlarlardı. Mîrâhûrun sefere katılması durumunda yerine bir vekil tayin edilirdi. Ayrıca sefer sonucuna göre fethedilen bir yerin ya da kalenin haberini mîrâhûrun verdiği görülmüştür. Örneğin; IV. Murad döneminde Bağdat'ın fethinin haberini payitahta mîrâhûr getirmiştir[145].

---

[141] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.39.
[142] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.1, s.207; Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***. (Çev. Zuhuri Danışman). C.1, İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi, s.304.
[143] Uzunçarşılı, İ. H. (1979). "Mirâhûr", s.348.
[144] Afyoncu, E. (2005). "Mîrâhur", s.142.
[145] Afyoncu, E. (2005). "Mîrâhur", s.142.

Atların süslenmesinde önemli bir yeri olan Raht hazinesine eşya alımı da mîrâhûr tarafından gerçekleştirilirdi. Padişah IV. Murad'ın fermanı ile H. 5 Muharrem 1033/M. 29 Ekim 1623 tarihinde hareme 24 adet altın ve 26 adet gümüş raht alımı mîrâhûr İbrahim tarafından yapılmıştır[146].

Büyük Mirahurun suçluları idam etme görevi de bulunmaktaydı. Mirahur olarak görev yapan Hüseyin Ağa'ya Budin'in muhafazası görevi verilince Büyük Mirahurluğa da Cündî Halil Ağa getirilmiştir. Budin Beylerbeyi olarak görev yapan Cafer Paşa'ya öfkelenilerek paşanın katledilmesi için Mirahur Nasuhpaşazade Hüseyin Ağa'ya ferman buyrulmuştur. Nasuhpaşazade Belgrad'a gidip Cafer Paşa'yı getirerek katletmiş başını da padişaha göndermiştir[147].

Büyük Mîrâhûr kanun üzere rikâb-ı hümâyûna çayır mahsulünü arz ettiğinde ahır büyük ve küçük halkına in'âm (hediye) verilmekteydi.

Çizelge 1.2. 1665 Tarihinde Çayır Mahsülü Arzında Has Ahır Halkına Verilen İn'âmat

İn'amat Verilen Istabl-ı Âmire Görevlileri	**İn'amat Miktarı**	**Seraser Kaftan Adedi**
Mîrâhûr-ı Evvel	10.000	1
Mîrâhûr-ı Sani	6.000	1
Emin-i Cev Efendi	4.000	1
Kethüda-i Ahûr-ı Hâssa	3.000	1
Katib-i Cev	2.000	1
Rahtvan-ı Evvel	1.500	1
Rahtvan-ı Sani	1.000	1
Kürsidar	1.500	1
Mehter-i Enderun İç Mehter	2.000	1
Küçük Ahır Kethüdasına	1800	-
Mehter-i Bîrûnî (Dış Mehter)	1.000	-
Hazinedar	400	-
Şâkirdân	10.800	-
Mîrâhûr Kethüdasına	-	1
Mîrâhûr Katibine	-	1
TOPLAM	**45.000 akçe**	**11 adet kaftan Toplam değeri 50.400 akçe**

[146] TSMA.d 4739. s.1-2.
[147] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.3, s.803.

H. 25 Şa'bân 1075/M. 13 Mart 1665 tarihinde büyük mîrâhûr tarafından çayırların mahsülü rikâb-ı hümâyûna arz edildiğinde has ahır halkına in'âm verilmiştir. Yukarıda çizelgede görüldüğü üzere has ahır halkından değişik görev ve unvanlardaki kişilere toplam 45.000 akçe verilmiştir. Ayrıca 11 görevliye de birer adet seraser kaftan takdim edilmiş olup toplam değeri 50.400 akçedir. En yüksek in'âmı 10.000 akçe ve bir seraser[148] kaftan ile Has Ahır'ın yöneticisi olan mîrâhûr-ı evvelin aldığı görülmektedir[149]. Büyük ve küçük ahır halkına verilen hediyeler sayesinde 17. yüzyılda Has Ahır'da mevcut olan ileri derecedeki memurları öğrenebilmekteyiz. 17. yüzyılda Has Ahır erkânı mîrâhûr-ı evvel, mîrâhûr-ı sani, arpa emini, kethüda-ı ahûr-ı hassa, arpa katibi, rahtvan-ı evvel, rahtvan-ı sani, kürsidar, mehter-i enderun, mehter-i bîrûn, halife, hazinedar, şâkirdan, mîrâhûr kethüdası, mîrâhûr katibi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu erkâna ek olarak birinci ve ikinci sarraçlar arasında görev yapan ser oda-ı evvel ve ser oda-ı sani de bulunmaktadır.

1684 tarihli teşrifat defterinde Istabl-ı Âmire erkânı mîrâhûr-ı evvel ve mîrâhûr-ı sani, ahır kethüdası, saraçlar katibi, arpa ruznamçecisi, ikinci ahır kethüdası, rahtvan-ı evvel, ser oda-ı evvel, ser oda-ı sani, saraçlar baş halifesi, rahtvan-ı sani, hazinedar ve padişah arabacıbaşıcısı idi[150].

Mîrâhûr-ı Evvel'in kanun üzere koru mahsulünü padişaha arz ettiğinde de Has Ahır halkına hediye verilirdi. H. 27 Rebî'ü'l-evvel 1093/M. 5 Nisan 1682 tarihinde mîrâhûr ağa koru mahsulünü padişaha arz ettiğinde Has Ahır halkının in'am ödemeleri yapılmıştır[151]. Yine aynı şekilde aşağıdaki çizelgede görüldüğü üzere Mîrâhûr-ı Evvel Süleyman Ağa'nın arzı üzerine Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire ağalarına koru mahsulünün tesliminde alışıla geldiği üzere in'am verilmiştir. Istabl-ı Âmire ağalarına verilen in'amlar bîrûn hazinesinden temin edilmiştir. H. 16 Cemaziye'l-âhir 1094/M. 12 Haziran 1683 tarihinde H.1094 yılına ait olan koru mahsulünün teslim vaktinde Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire ağalarına padişah huzurunda in'amları verilmiştir. Has ahır ağalarına verilen toplam 45.200 akçe olan hediye tutarları Birun Hazinesinden karşılanmıştır[152].

---

[148] Serâser: İpekli, altın ve gümüş tellerle işlenen kaftan yapımında kullanılan değerli bir kumaş. Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***. İstanbul: Gökkubbe Yayınevi, s.577.
[149] TSMA.d. 2352.0456.
[150] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.490.
[151] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 62/7229.
[152] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 61/7224.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere en fazla in'amı 10.000 akçe ile Mîrâhûr-ı Evvel'in aldığı görülmektedir. Sayıları fazla olan şâkirdler zümresinin tamamı 10.800 akçe in'am almıştır.

Çizelge 1.3. H. 27 Rebî'ü'l-evvel 1093/M. 5 Nisan 1682 ve H. 16 Cemaziye'l-âhir 1094/M. 12 Haziran 1683 Tarihlerinde Büyük Istabl-ı Âmire ve Küçük Istabl-ı Âmire Ağalarına Verilen İn'amat Miktarları

İn'amat (Hediye) Verilen Istabl-ı Âmire Görevlileri	**İn'amat (Hediye) Miktarı**
Mîrâhûr -ı Evvel	10.000
Mîrâhûr -ı Sani	6.000
Emin-i Cev Efendi	4.000
Kethüda-i Ahûr-ı Hâssa	3.000
Katib-i Cev	2.000
Kethüda-i Ahûr-ı Sani	1.600
Rahtvan-ı Evvel	1.500
Rahtvan-ı Sani	1.000
Kürsidar	1.500
Mehteran-ı Enderun	2.000
Mehter-i Bîrûnî	1.000
Hazinedar	400
Halife	400
Şâkirdân	10.800
TOPLAM	**45.200**

1726 tarihinde koru hasılatının enderun hazinesine arz edildiğinde Istabl-ı Âmire erkânına hilat giydirilmiştir. İsmi zikredilen Istabl-ı Âmire erkânı şu görevlilerden oluşur; mîrâhûr-ı evvel, mîrâhûr-ı sani, arpa emini, ser silahşor-i şehriyari, mîrâhûr ağa kethüdası, has ahır kethüdası, arpa emini ruznamçecisi, saraçlar katibi, saraçlar halifesi, ocak veya has ahır kaşıkçısı, mîrâhûr ağa katibi, ikinci ahır katibi, has ahır halifesi, raht hazinedarı, rahtvan-ı has, kürsidar, ocak veznedarı, has ahır baş nalbandı, has ahır mehteri, hamlacı, karakulak, telhisi ağa ve ser oda'dır[153]. 19. yüzyılın önemli devlet adamı ve Osmanlı tarihçisi Tayyarzade Ata Bey tarihinde Istabl-ı Âmire takımı ve üzengi ağaları başlığı altında ismi zikredilen has ahır görevlileri şunlardır; mîrâhûr-ı evvel, mîrâhûr-ı sani, has ahır katibi, tavîle katibi, arpa katibi,

[153] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.490.

saman katibi, giyah (ot) katibi, tebdil eskileri, has ahûr hazinedarı, has ahır eskisi, sarraçbaşı, sarraçlar katibi, nalbandbaşı, baş muhasebeden raht katibdir[154].

Padişah, mîrâhûr ağadan gerekli durumlarda saray görevlilerine raht takımlarının dağıtımı yapmasını istemiştir. Örneğin; Padişah I. Mustafa, mîrâhûr ağadan; bir tanesi dârüssaâde ağası İsmail Ağa'ya ve iki tanesi de azadlı ağalara verilmek üzere üç adet raht takımının verilmesini istemiştir[155]. Yine Padişah I. Mustafa, Mîrâhûr Osman Ağa'ya bir mükemmel at elbisesinin verilmesini emretmiştir [156].

Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan ve kullanım sonucunda harap hale getirilen çiftliklerin onarılması ve bayındır hale getirilmesi Mîrâhûr-ı evvel tarafından talep edilmiştir. Örneğin; Üsküdar Kazası'na bağlı Oruç Ağa Çiftliği her yıl 800 akçe maktû' vergi karşılığında ocak hizmetlileri tarafından kullanılmakta iken, dışarından bazı kimselerin kullanması nedeniyle çiftlik son iki yıl içinde harap hale gelmiştir. Bunun üzerine Mîrâhûr-ı Evvel Yusuf Ağa, Üsküdar Kadısı'na durumu bildirmiş, çiftliğin onarılıp bayındır hale getirilmesi şartıyla Istabl-ı Âmire hassa sarraçlarından İbrahim'e üç yıllığına 8.000 akçe maktû' karşılığında verip dışarından kimsenin müdahale etmemesi H. Evail-i Zî'l-ka'de 1056/M.9-18 Aralık 1646 tarihinde istenmiştir[157].

Mîrâhûr-ı Evvel tarafından alışıla geldiği üzere sefere gidecek olan vezîriâzama hediye verilmiştir. Sultan I. Ahmed zamanında Mîrâhûr İbrahim tarafından sefere gidecek olan Vezîriâzam Murad Paşa'ya hediye olarak verilmek üzere bir mükemmel raht ve at istenilmiştir[158].

Mîrâhûr eliyle padişah atlarının ihtiyacını karşılamak üzere torba, urgan, yular, köstek, gebre, kolan vb. çeşitli malzeme alımı yapılmıştır[159]. Ayrıca Has Ahır'ın ihtiyacı olan hayvanların alımını da mirahur gerçekleştirirdi.

---

[154] Tayyârzâde Ata. (2010). ***Osmanlı Saray Tarihi Tarih-i Enderun***. C.1. (Haz. Mehmet Arslan). İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.389.
[155] TSMA.e. nr. 861/44.
[156] TSMA.e. nr. 861/42.
[157] Tulum, M. (1993). ***Mühimme Defteri 90***. (Redaksiyon Sadeleştirme Mertol Tulum), İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, s.381.
[158] TSMA.e. nr. 531/18.
[159] TSMA.e. nr. 1283/35.

Mîrî çayırların biçtirilmesi, otların kurutulması, toplanması ve taşınması işi mîrâhûr-ı evvel ağanın görevlerinden biriydi. Mîrî çayırların biçilmesi için tırpancı,[160] arabacı ve dirgenci[161] görevlendirilirdi. Mîrî çayırların vakti zamanı geldiğinde her yıl biçilmesi olağan bir iş olarak devam etmiştir. Tırpancılar otların biçilmesiyle, dirgenciler biçilen otları toplayıp arabaya yüklemekle, arabacılarda anbarlara nakletmekle sorumludur. Örneğin; İstanbul ve etrafında yer alan mîrî çayırların biçilmesi için Küçükçekmece, Büyükçekmece, Silivri, Çatalca, Bergos, Yoros, Ereğli, Terkos ve Çorlu nahiyeleri halkından 250 arabacı, 223 tırpancı ve 100 dirgenci görevlendirilmiştir. Ayrıca Galata ve Üsküdar kazaları ahalisinde de aynı şekilde görevlendirme yapılmıştır. Tırpancı, dirgenci ve arabacılar görevlerini avârızları karşılığında yerine getirmişlerdir[162]. Mîrî çayırların biçilmesi ve otların toplatılması işi ile görevlendirilen kimselerin muhalefet ettikleri de görülmüştür. Bunun üzerine padişah mîrâhûr-ı evvel ağadan durumu çözüme kavuşturmasını istemiştir. Örneğin; H. 25 Şa'bân 1101/M. 3 Haziran 1690 tarihinde İstanbul Galata Kazası ahalilerinden mîrî çayırları biçmek ve toplamak üzere tırpancı ve dirgenci olarak avârızları karşılığında görevlendirilen kimseler bu duruma muhalefet etmişlerdir. Padişah Mîrâhûr-ı Evvel Ömer Ağa'ya emirname göndererek mîrî çayırların biçtirilip otların toplatılmasını acilen istemiştir[163]. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde 70 yerde otluk anbarı bulunduğunu ve otluk anbarı eminine bağlı 200 kişinin görev yaptığını beyan etmiştir. Bunun yanısıra hünkâr bahçelerinde dağlar gibi yığılmış otlukların bulunduğunu, ayrıca Vefa Meydanı ile Ahırkapı'nın iç tarafında otluk anbarlarının yer aldığını ve otların yığıldığını ifade etmiştir. Tüm bu işlerin emir-i ahur tarafından yürütüldüğünü, Çatalca'dan 10.000 araba otun getirilerek anbarlara doldurulduğunu sonra da ot yığınları üzerine kemendler çekilerek bayrak dikildiğini söylemiştir. Bunun ardından da emir-i ahurun padişaha ziyafet verdiğini kıymetli mücevherlerle süslü eyerli bir atı hediye ettiğine dikkat çekmiştir[164].

Mîrâhûr-ı evvel Istabl-ı Âmire'de görev alacak kişilerin atama, emeklilik ve görevden alınma arzlarını yazardı. Arzlar durumlara göre çeşitlilik göstermekteydi. Görevini yerine getirmeyenlerin görevinden alınıp yerine liyakatli olan kişilerin tayinleri istenilmiştir. Örneğin; H.

---

[160] Tırpan: Ekin ve ot biçmekte kullanılan, hafifçe kıvrık, uzun, çelikten ağzı keskin, uzunca ağaç sapa tutturulmuş tarım aleti Bkz. Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***. İstanbul: Kubbealtı Yayınları, s.1256.

[161] Dirgen: Harmanda ot ve sapları karıştırmak, yaymak ve toplayıp demet haline getirmek, desteleri kaldırmağa yarayan ucu demirden, sivri iki, üç ya da dört parmaklı uzun ağaç saplı tarım aleti Bkz. Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.289.

[162] BOA, AE.SMST. II. nr. 8/759.

[163] BOA, İE. DH. nr. 9/854.

[164] Evliya Çelebi. (2008). ***Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul***. (Haz. Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı). 1. Cilt 2.Kitap, s.548-549.

6 Zî'l-hicce 1079/M. 7 Mayıs 1669 tarihinde Istabl-ı Âmire-i Evvel'e bağlı Kırkkilise Korusu'nda görev yapan Mustafa'nın göreve layık olmadığı gerekçesiyle görevinden alınarak yerine Küçük Istabl-ı Âmire'ye bağlı sarraç şâkirdlerinden birinci bölükte 24,5 akçe ulufe ile hizmet veren İsmail Piri biradereş Mehmed'in Kırkkilise korusu ağalığı görevine atanması Mirahûr-ı Evvel Hüseyin'in arzı ile istenmiştir[165]. Yine H. 11 Zî'l-hicce 1079/M. 12 Mayıs 1669'da Istabl-ı Âmire-i Evvel'e bağlı hassa korularından Filibe Korusu ağası olan Mustafa görevinden alınarak yerine serrâcîn-i hassanın beşinci bölüğünde 53,5 akçe ulufe ile çalışan Hasan Ali'nin koru ağalığı görevine atamasının yapılması Mirahûr-ı Evvel Hüseyin tarafından istenmiştir[166].

Mirahûr-ı Evvel tarafından yazılan bir arz çeşidi de Istabl-ı Âmire teşkilâtı içerisinde boş bulunan bir göreve layık bir kişinin tayin edilmesi ile ilgilidir. Örneğin; H. 9 Rebîü'l-ahir 1085/M. 13 Temmuz 1674 tarihinde Istabl-ı Âmire'ye bağlı rahtvan-ı sani olarak görev yaparken Yusuf Süleyman'dan boşalan rahtvan-i sani görevine kürsidar olarak hizmet veren Dilaver Abdullah'ın tayin edilmesi Mirahûr-ı Evvel İbrahim tarafından uygun bulunarak arzı yapılmıştır[167].

Yine H. 17 Safer 1091/M. 19 Mart 1680 tarihinde Istabl-ı Âmire-i Evvel'e bağlı korulardan Selanik korusu ağalığı görevi boş bulunduğundan hassa sarraçlarından dördüncü bölükte günlük 25 akçe ulufe ile görev yapan Yakup Hasan'ın koru ağalığına ataması uygun görüldüğünden Mirahûr-ı Evvel Süleyman tarafından talep edilmiştir[168].

İhtiyarlık sebebi ile görevini yerine getiremeyecek olan kişilerin emekliye ayrılmaları mir ahûrların arzı ile gerçekleşmiştir. H. 19 Cemâziye'l-evvel 1090/M. 28 Haziran 1679 tarihinde Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı ahûr kethüdası olan İbrahim Halil Kethüdâ pîrî ihtiyar ve kethüdalık hizmetine iktidarsız olması nedeniyle almakta olduğu günlük 99 akçe ulufesiyle emekliye ayrılması Mirahûr-ı Evvel Süleyman tarafından istenilmiştir[169].

---

[165] BOA, İE. SM, nr. 5/420.
[166] BOA, İE. SM, nr. 5/370.
[167] BOA, İE. SM, nr. 12/1200.
[168] Istabl-ı Âmire-i evvele tabi hâssa korularından Selanik Korusunun ağalığı mahlûl olmakla kanun ve kadim üzere hâssa sarraçlarından olan dördüncü bölükde yevmi yirmi beş akçe ulufeye mutasarrıf olan Yakup Hasan kulları her vecihle mahal ve müstehâk olup mutasarrıf olduğu yevmi yirmi beş akçe ulufesi adet ve kanûn-ı kadîm üzere ocak emekdarı kullarından müstehâk kullarına ihsân olunup mezkûr kullarına beher sene üzerinde edâsı lazım gelen ceyb-i hümâyûn akçesin gönderip teslim eyleyip defter mucibince koru taraflarında ve korularda reayasın görüp gözetüp aherden kimesneye teaddi ettirmeyip koru umurunda kusurun olmamak şartıyla ulufesin mukabelesinde mezbûre koru ağalığı kendüye ocaklık olunmak üzere tevcih ve inayet buyrulmak babında paye-i serir-i ilam-ı arz olundu emr-i fermân saadetlü devletlü sultanım hazretlerinindir. Bende-i Süleyman Mirahûr-ı evvel BOA, İE. SM, nr. 5/464.
[169] BOA, İE. SM, nr. 6/581.

Ayrıca Istabl-ı Âmire teşkilâtı içerisinde sağlık sebebiyle görevini yerine getiremeyecek olan kişilerin de emeklilik arzları da mirahûr-ı evvel aracılığıyla yerine getirilmiştir. H. 2 Safer 1086/M. 28 Nisan 1675 tarihinde Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan mehter şâkirdlerinden günlük 7 akçe ulufe ile görev yapan Hüseyin'in vefat etmesi nedeniyle yerine göreve gelen mehter şâkirdlerinden günlük 7 akçe ile çalışan Ömer Osman'ın hasta ve görevi yapacak gücü olmaması sebebiyle emekliye ayrılması hususu Mirahûr-ı Evvel İbrahim tarafından arz edilmiştir[170]. H. 23 Rebî'ü'l-evvel 1091/M. 23 Nisan 1680 tarihinde Büyük Istabl-ı Âmire'nin hassa sarraçlarından on dördüncü bölükte günlük 25 akçe ulufe ile görevini yerine getiren Ali Mustafa'nın iki gözü ağma olması sebebiyle emeklilik arzı Mirahûr-ı evvel Süleyman tarafından verilmiştir[171]. Yine aynı tarihte H. 23 Rebî'ü'l-evvel 1091/M. 23 Nisan 1680 tarihinde Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı has ahûr mehteran şâkirdlerinden günlük 25 akçe ulufe ile görev yapan Hasan Kazdağı'nın hizmetine iktidar olmadığı ve alil (hastalıklı) olması nedeniyle emekliye ayrılması Mirahûr-ı Evvel Süleyman'ın arzıyla teklif edilmiştir[172]. H. 29 Safer 1111/M. 26 Ağustos 1699 tarihinde Istabl-ı Âmire-i Evvel'e bağlı Enderun mehter şâkirleri bölüğünden günlük 12 akçe ile görev yapan Hüseyin Abdullah ihtiyar ve hasta olması nedeniyle görevini yerine getiremeyecek olduğundan yevmiyesini ocağından almak üzere emekliye sevk edilmesi Mirahûr-ı Evvel Mehmed arzıyla gerçekleşmiştir[173].

Istabl-ı Âmire teşkilâtı içerisinde görev yapmakta olan görevlilerin ölümü halinde yerlerine atanacak kişilerin arzı da mirahûr-ı evvel tarafından yapılırdı. H. 3 Zî'l-ka'de 1079/M. 4 Nisan 1669 tarihinde Istabl-ı Âmire-i Evvel'e tabi voynuk çeribaşılarından Niğbolu Sancağı Tırnova Nahiyesi'nde on bin dokuz yüz akçe tımara mutasarrıf olan Abdülvehhab çeribaşı vefat etmesi sebebiyle yerine sulbî (öz) oğlu Mustafa Mehmed'in tayin olunması Mirahûr-ı Evvel Hüseyin tarafından arz edilmiştir[174].

Istabl-ı Âmire teşkilâtında görev yapan personelin eski görevlerine devam etmesi için yeniden görevlendirme yapılarak görevlinin görevinde devamının veya görevin sürekliliğinin sağlanması hususları mirahûr-ı evvel tarafından gerçekleştirilirdi. H. 9 Safer 1063/M. 9 Ocak 1653 tarihinde Istabl-ı Âmire'ye bağlı hassa sarraçlar bölüğünden Murtaza Osman günlük almakta olduğu 5 akçe ücretini Bursa korusu ağalığına bırakarak ulufesi hazineye kalmıştır. Koru ağalığı

[170]BOA, İE. SM, nr. 14/1386.
[171]BOA, İE. SM, nr. 12/1191-1.
[172]BOA, İE. SM, nr. 12/1191-3.
[173]BOA, İE. SM, nr. 23/2451.
[174]BOA, İE. SM, nr. 8/701.

görevinin devam ettirilmesi elindeki berat-ı şerif ile Mustafa tarafından yürütülmesi hususu Mirahûr-ı Evvel Ahmed tarafından istenilmiştir[175].

Koru ağaları korulardan elde edilen mahsulat gelirlerini hazineye teslim ederdi. Bu sebeple koru ağalarının toplamış olduğu mahsulat gelirlerini zamanında teslim etmesi gerekirdi. Korulardan sağlanan gelirin koru ağasının hazineye teslim etmediği hallerde toplanan koru mahsul gelirinin teslim edilmesi için mirahur-ı evvel tarafından arz yazılırdı. Örneğin; H. 1107/M.1695-1696 tarihinde Istabl-ı Âmire'ye bağlı Selanik koru ağası Mustafa görevinden alınıp yerine rikâb-ı hümâyûn sarraçlarından Abdullah ibn-i Hüseyin tayin olunmuştur. Eski Selanik Koru Ağası Mustafa, Selanik korusuna tabii olan hane ve köylerden elde edilen 203.579 akçelik mahsulatı teslim etmemiştir. Teslim edilmeyen akçenin verilmesi için Mîrâhûr-ı Evvel Ahmed tarafından durum arz edilmiştir[176].

Mîrâhûr-ı Evvel deve ahırlarında görev yapacak bekçilerin tayin işlemleri ile de ilgilenirdi. H. 17 Cemâziye'l-evvel 1109/M. 1 Aralık 1697 tarihinde Istabl-ı Âmire-i Evvel'e tabii Zağra-ı Atik'de olan mîrî deve ahırlarının bekçisi olmayıp develerin gözetilebilmesi için Istabl-ı Âmire hademelerinden Siyavuş Abdullah deve ahırına Mîrâhûr-ı Evvel Mehmed'in isteğiyle bekçi tayin olunmuştur[177].

Istabl-ı Âmire'de personelin görevde yükselme ve görev değişikliği mirahur arzıyla gerçekleşmiştir. Konuyla ilgili olarak; H.4 Receb 1111/M. 26 Aralık 1699 tarihinde Istabl-ı Âmire-i Evvel'e bağlı hassa sarraçlarından 23 akçe yevmiye ile çalışmakta olan Mustafa Mehmed, göreve liyakati nedeniyle Has ahûr kethüdalığı görevine yükseltilmiştir. Daha önceden has ahur kethüdalığı görevinden alınan Süleyman Ahmed ise Mustafa Mehmed'in yerine hassa sarraçlığı görevine getirilmiştir[178].

---

[175]BOA, İE. SM, nr. 11/1088.

[176]Devletlü ve saadetlü sultanım hazretleri sağ olsun bundan akdem Istabl-ı Âmire'ye tabi Selanik Koru Ağası olan Mustafa nam kimesne ref' olunup yüz altı senesinde rikab-ı hümâyûn-ı hâssa sarraçlardan Abdullah İbn-i Hüseyin nam kimesneye tevcih olunup sabıkan Koru ağası Mustafa koru-ı mezbur hane ve tevabi' kuralarında hasıl olan mahsulatı getirip ceybi hümâyûn akçesi için eda ve teslim etmeyip mezbur Mustafa ahz eylediği mahsulden yalnız iki yük, üç bin beş yüz yetmiş dokuz akçe zimmetinden baki kalan ceybi hümâyûn akçesinden bundan akdem teftiş olunması babında ferman-ı şerif sadır olup mezbur Mustafa'nın ahz eylediği mahsül teftiş olundukda zikr olunan akçe zimmetinde kalmakla hâlâ Selanik kadısının gönderdiği imzalı defter mucibince hâlâ koru ağası olan Abdullah nam kimesnenin matlubu olmakla mezbur Mustafa'nın zimmetinde baki kalan meblağı mezburun tahsili için ferman-ı şerif rica olundu baki ferman devletlü sultanımındır. Bende-i Ahmed Mirahûr-ı Evvel. BOA, İE. SM. nr. 16/1673.

[177]BOA, İE. SM. nr. 20/2115.

[178]BOA, İE. SM. nr. 23/2455.

17. yüzyılda Istabl-ı Âmire'de mîrâhûr-ı evvel olarak görev yapan ağaların isimleri aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

Çizelge 1.4. 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nda Görev Alan Mîrâhûr-ı Evvel İsimleri

17. yüzyılda Istabl-ı Âmire Teşkilatında Görev Alan Mîrâhûr-ı Evvel İsimleri
Mîrâhûr-ı Evvel Ali Ağa[179] (H. 1008-M.1599-1600)
Mîrâhûr-ı Evvel İbrahim Ağa[180] (H.1011-M.1602)
Mîrâhûr-ı Evvel Halil Ağa[181] (H.1016-M.1607)
Mîrâhûr-ı Evvel Mustafa Ağa[182] (H.1023-M.1614)
Mîrâhûr-ı Evvel İskender Ağa[183](H.1037-M.1627)
Mîrâhûr-ı Evvel Yusuf Ağa[184] (H.1040-M.1630)
Mîrâhûr-ı Evvel Hasan Ağa[185] (H.1041-M.1631)
Mîrâhûr-ı Evvel Siyavuş Ağa[186] (H.1050-M.1640)
Mîrâhûr-ı Evvel Dilaver Ağa[187] (H.1055-M.1645)
Mîrâhûr-ı Evvel Hüseyin Ağa[188] (H.1060-M.1650)
Mîrâhûr-ı Evvel Ahmed Ağa[189] (H.1063-M.1652)
Mîrâhûr-ı Evvel Şa'bân Ağa[190] (H.1068-M.1657)
Mîrâhûr-ı Evvel Yusuf Ağa[191] (H.1069-M.1658)
Mîrâhûr-ı Evvel Hüseyin Ağa[192] (H.1076-M.1665)
Mîrâhûr-ı Evvel Süleyman Ağa[193] (H.1090-M.1679)
Mîrâhûr-ı Evvel Mehmed Ağa[194] (H.1106-M.1694)

[179] BOA, MAD 7163, s.320. (1600 yılı reşen)
[180] BOA, MAD 5556, s.2.
[181] BOA, MAD 6312, s.4.
[182] TSMA.d. 152, s.2b.
[183] BOA, MAD 6346, s.4; BOA, MAD 7024 s.100.
[184] BOA, MAD 2310, s.4.
[185] BOA, MAD 6388, s.4.
[186] BOA, MAD 7314, s.4
[187] BOA, MAD 6345, s.4.
[188] BOA, MAD 480, s.2.
[189] BOA, MAD 6354, s.6.
[190] BOA, MAD 7005, s.4.
[191] BOA, MAD 2302, s.4.
[192] BOA, MAD 6136, s.4.
[193] BOA, MAD 16706, s.6.
[194] BOA, MAD 718, s.6.

1.2.2. Serracîn-i Hâssa

Eyer vesaire at takımı yapan ve satan kişilere sarraç adı verilir[195]. Sarraçlar Istabl-ı Âmire'de yer alan atlar için çeşitli şekillerde süslü ve değerli eyer ve at takımı yaparlardı[196]. Sarraçlar Mîrâhûr-ı Evvel ve Mîrâhûr-ı Sani'ye tabi olmak üzere iki sınıftan oluşmaktaydı. Mîrâhûr-ı Evvel'e bağlı olan sarraçlara birinci sarraçlar denilirken Mîrâhûr-ı Saniye bağlı olan sarraçlara ise ikinci sarraçlar adı verilirdi. Has Ahır halkından olan sarraçlar, sefer zamanlarında padişahla beraber sefere katılırdı. 16. yüzyılın son döneminde sarraçların mevcudu 300 kişi olup yevmiyeleri ise 6 ile 10 akçe arasında değişmekteydi. Saraçlar hassa saraçları ve beygir saraçları olmak üzere iki zümreye ayrılırlardı[197]. Has Ahır'a bağlı sarraçlar dışında ehl-i hiref teşkilatına bağlı sarraçlar da bulunmaktadır. Ehl-i hiref defterlerinde sarraçlar, "*Serracin-i Rahthâ-ı Enderun*" şeklinde kayıtlıdır. 17. yüzyılda ehl-i hiref teşkilatındaki sarraç sayıları 1 ile 3 kişi arasında değişmektedir[198].

İsmail Hakkı Uzunçarşılı *Saray Teşkilatı* adlı eserinde Mîrâhûr-ı Evvel'e bağlı saraçların birinci bölüğünde bölük yöneticisi olan mîrâhûr-ı evvelin kethüdası, rahtvan-ı has, rahtvan-ı sani, kürsidar ve odabaşılar gibi görevlilerin teşkilatta yer aldığını belirtmiştir[199]. Ele almış olduğumuz 17. yüzyıl Istabl-ı Âmire mevâcib defterlerine göre İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın vermiş olduğu bu görevlilerin dışında; Emin-i Cev (Arpa Emini), Katib-i Cev (Arpa Katibi), Halife gibi görevlilerde Serracin-i Hâssa'nın birinci bölüğünde görev yapmaktadır[200].

---

[195] Şemseddin Sami. (2015). ***Kamûs-ı Türki***. İstanbul: Yeditepe Yayınları, s.714; Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***. Ankara: Yargı Yayınevi, s.1459.

[196] Dingeç, E. (2014). "18. Yüzyıl Has Ahûr Ehl-i Hirefi Hakkında Bir Tahlil Denemesi". ***XVII. Türk Tarih Kongresi Ankara: 15-17 Eylül 2014***, C.IV. I. Kısım. Ankara, s.234.

[197] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.475; Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***. C.III, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.130.

[198] Akcan Ekici, S. (2018). ***17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Ehl-i Hiref-i Hâssa Teşkilatı Birimleri ve Yapısal Özellikleri***. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.79-80.

[199] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, 476; Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***, C.III, s.130-131.

[200] BOA, MAD 7163, s.320-338; BOA, MAD 421, s.4-21; BOA, MAD 2307, s.6-23; BOA, MAD 2129, s.6-23; BOA, MAD 6154, s.6-23; BOA, MAD 2309, s.6-23; BOA, MAD 2302, s.4-23; BOA, MAD 6295, s.6-25; BOA, MAD 6348, s.4-22; BOA, MAD 718, s.6-13; BOA, MAD 3718, s.4-17.

Resim 1.8. Ralamb'ın Albümünde Yer Alan Saraçbaşı [201]

Saraçbaşı elinde bir eyer örtüsünü tutmaktadır. Eyer örtüsünün kenarı ve içi kırmızı renkli meander motifine benzeyen "S" motifleriyle doldurulmuş olup zemini ise beyaz ve birbirine paralel iki süsleme bordürü ile bezenmiştir. Saraçbaşı yüksek selimi kavuğu ve atlasa benzeyen kıyafeti ile dikkat çekmektedir[202].

[201] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.972.
[202] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***, s.538.

Resim 1.9. Sâye-i Terakkivâye-i Hazret-i Mülükânlerinde Ordu-yı Hümâyûna Mensub Sanayii Takımlarından Sarraç Efradı Kulları [203]

[203] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91115---0066.jpg

Çizelge 1.5. 17. yüzyılda Serracin-i Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	14	22	36	297	440	737
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	15	20	35	315	396	711
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	14	20	34	327	396	723
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	14	20	34	320	396	716
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	14	20	34	307	396	703
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	14	20	34	309	396	705
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	14	20	34	310	396	706
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	14	20	34	348	387	735
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	14	20	34	335	387	722
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	14	20	34	333	387	720
H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec	MAD 718	16	5	21	220	66	286
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	16	23	39	224	336	560

Serracin-i Hâssa bölüğü 17. yüzyılda incelemiş olduğumuz mevâcib (maaş) defterlerine göre 1610 tarihli defterde 15 usta bölüğünden, diğer defterlerde ise 14 usta bölüğünden oluşmaktadır. Ayrıca 1694-1695 ve 1697 tarihli defterlerde 14 usta bölüğüne ilave olarak "*Cemâat-i Mütekaidin-i Serracin-i Hâssa*" ve "*Cemâat-i Müteferrikân-ı Serracin-i Hâssa*" isimli iki bölükte Serracin-i Hâssa sınıfına dahil olmuştur. Usta bölüklerine yardımcı olan şâkird bölüklerinin sayısı 5 ile 23 arasında değişmektedir. Serracin-i Hâssa bölüğünde en fazla personel 1600 tarihinde 297'si usta 440'ı ise şâkird (çırak) olmak üzere toplam 737 kişi ile hizmet vermektedir. En az çalışan personel ise 220'si usta 66'sı çırak olmak üzere toplam 286 kişiyle 1694-695 tarihinde görülmektedir. Sarraçlar bölüğü çalışan personel sayıları 17. yüzyılın sonlarında düşüşe geçmiştir. 17. yüzyıl boyunca "*Serracin-i Hâssa*" bölüğü usta bölüklerin başında bulunan "*Kethüda-i Hâssa*" unvanı ile görev yapan kişiye bağlıydı. Yani Kethüda-i Hâssa görevini yerine getiren kişi sarraçların yöneticisi olarak teşkilatta yerini almıştır. Sarraçların birinci bölüğünde görevli olan kethüda

dışında, emin-i cev, katib-i cev, rahtvan ağası, kürsidar, ser oda, halife gibi görevliler bulunmaktadır[204]. Bu görevliler detaylı bir biçimde aşağıda zikredilecektir.

18. yüzyılda sarraçların sayısına baktığımızda H.1133/M.1720-1721 tarihinde Büyük Istabl-ı Âmire'de Mîrâhûr-ı Evvel'e bağlı olan saraçlar 11 bölükten oluşurken 165 çalışanı bulunmaktaydı. Ayrıca 196 şâkird de bölükte yer almaktaydı[205]. Sarraç olarak görev yapan personel sayılarının 17. yüzyılın sonları ile kıyasladığında azalmanın olduğu görülmektedir. H.1139/M. 1726 tarihinde Serracan-ı Hâssa'da 11 bölük bulunurken bazı bölüklerde 10, bazılarında ise 11 kişi, bir kısmında ise daha az kişi görev yapmaktaydı. Ayrıca 12 sarraç şâkirdi ve 4 müteferrika bulunmaktaydı[206].

1600 tarihinde Serracin-i Hâssa bölüğünde en yüksek ücreti 75 akçe ile birinci bölükte görev yapan serracin-i hassa bölüklerinin amiri olan Kethüda Ali Cafer almaktadır. En düşük ücretin ise 5 akçe ile verildiği görülmektedir. Şâkird olarak çalışanlar en fazla 4 akçe ile ücret alırken en düşük ücret ise 1 akçe ile verilmiştir[207]. 1697 tarihinde en yüksek ücreti 32 akçe ile Kethüda olarak görev yapan Süleyman Ahmed alırken en düşük ücret ise 5 akçe olarak verilmiştir. Şâkird olarak görev yapanlar da 1 ile 4 akçe arasında ücret almaktadır[208].

1.2.2.1. Hâssa Sarraçları bölüğünde yer alan idari görevliler

1.2.2.1.1. Kethüda-i Hâssa

Büyük Istabl-ı Âmire'ye tabi olan sarraçların birinci bölüğünün amiri olan kethüda mîrâhûr-ı evvele bağlıdır. Bu görevli Osmanlı arşiv vesikalarında "*Kethüda-i Ahûr-ı Hâssa*" olarak kaydedilmiştir. Ahır kethüdalığı görevini yürüten personel terfi ettiğinde Küçük Mirahurluk görevine yükselirdi. Örneğin; 1638 tarihinde ahır kethüdası olarak görev yapan Tekeli, Küçük Mirahurluk görevine terfi etmiştir[209].

---

[204] BOA, MAD 7163, s.320-338; BOA, MAD 421, s.4-21; BOA, MAD 2307, s.6-23; BOA, MAD 2129, s.6-23; BOA, MAD 6154, s.6-23; BOA, MAD 2309, s.6-23; BOA, MAD 2302, s.4-23; BOA, MAD 6295, s.6-25; BOA, MAD 6348, s.4-22; BOA, MAD 718, s.6-13; BOA, MAD 3718, s.4-17.
[205] Dingeç, E. (2014). "18. Yüzyıl Has Ahûr Ehl-i Hirefi Hakkında Bir Tahlil Denemesi", s.234.
[206] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, 475; Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***. C.III, s.130.
[207] BOA, MAD 7163, s.320-338.
[208] BOA, MAD 3718, s.4-17.
[209] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.3, s.894.

İncelemiş olduğumuz mevâcib defterlerine göre 17. yüzyılda Kethüda, Saraçların birinci bölüğünün amiri olup aynı zamanda bütün sarraç bölüklerinin de yöneticisiydi. Istabl-ı Âmire'nin yöneticisi olan Mîrâhûr-ı Evvel'den sonra Kethüda-i Hâssa yetkiliydi. Ayrıca emekliliğe ayrılmış olan kethüdalar da sarraçların birinci bölüğünde görev yapmaktadır. Aşağıda vermiş olduğumuz çizelgeye göre kethüdaların ücretleri 32 ile 99,5 akçe arasında değişmektedir. En yüksek ücreti 99,5 akçe ile emekliliğe ayrılan kethüda-i sabık Abdi Ali alırken en düşük ücret ise 32 akçe ile Süleyman Ahmed'e verilmiştir. Emekli olan kethüdalar tekaüd olarak kaydedilirken vefat eden kethüdaların üzerine mütevveffa kaydı düşülerek belirtilmiştir.

Çizelge 1.6. 17. yüzyılda Kethüda-i Hâssa İsimleri ve Ücretleri

Kethüda-i Hâssa İsmi	**Aldığı Ücret (Akçe)**	**Tarih**	**Bölüğü**
Ali Cafer Kethüda-i Hâssa	75	H.1008/M.1600	1. Bölük
Mehmed Necib Kethüda-i Hâssa	60	H.1019/M.1610	1. Bölük
Mehmed İsmail Kethüda-i Sabık Tekaüd	61	H.1019/M.1610	1. Bölük
Mehmed Necib Kethüda-i Hâssa	93	H.1023/M.1614	1. Bölük
Mehmed İsmail Kethüda-i Sabık Tekaüd	61	H.1023/M.1614	1. Bölük
Abdullah Ali Kethüda-i Hâssa	61	H.1033/M.1623-624	1. Bölük
Hasan Rahtvan Ağa Kethüda-i Sabık Tekaüd	75	H.1033/M.1623-624	1. Bölük
Abdullah Ali Kethüda-i Hâssa	61	H.1035 M.1626-627	1. Bölük
Ahmed Hüsrev Kethüda-i Hâssa	99	H.1045/M.1635	1. Bölük
Ali İbrahim Kethüda-i Hâssa	55	H.1057/M.1647-1648	1. Bölük
Abdi Ali Kethüda-i Sabık Tekaüd	99,5	H.1057/M.1647-1648	1. Bölük
Ali Velid Kethüda	51	H.1057/M.1647-1648	1. Bölük
Ali Mehmed Kethüda-i Hâssa	99	H.1069/M.1658	1. Bölük
Mehmed Mustafa Kethüda-i Sani Mütekaid (Mütevvefa)	65	H.1069/M.1658	1. Bölük
Mustafa Halife Kethüda	95	H.1081/M.1670	1. Bölük
Ali Mehmed Kethüda-i Sabık Tekaüd	62	H.1081/M.1670	1. Bölük
Ahmed Veled-i Hasan Kethüda	38,5	H.1081/M.670	2. bölük
Mehmed Abdullah Kethüda	48	H.10967/M.1684-1685	1. Bölük
İbrahim Halil Kethüda-i Sabık Tekaüd	99	H.1096/M.1684-1685	1. Bölük
Ahmed Veled-i Hasan Kethüda	38,5	H.1096/M.1684-1685	1. Bölük
Osman Veled-i Ali Kethüda	75	H.1096/M.1684-1685	1. Bölük
Süleyman Ahmed Kethüda	40	H.1106/M.1694-1695	1. Bölük
Süleyman Ahmed Kethüda	32	H.1109/M.1697	1. Bölük

1.2.2.1.2. Emin-i Cev

Saraya bağlı dört eminden biri olan Arpa Emini, Emin-i Cev ve Şa'ir Emini olarak da bilinirdi. Arpa emininin arpacı ve arpa katibi, ruznameci gibi yardımcıları bulunmaktadır[210]. Arpa emininin beylerbeyi görevine yükseldiği görülmektedir. Sabıkan Arpa Emini olan Süleyman Paşa bir müddet de Bosna Beylerbeyliği görevini yürütmüştür[211].

Arpa emini, sarayın bîrûn görevlilerinden olup, hâcegân rütbesini taşırdı. Saray ahırlarına arpa, saman ve ot temin edilmesini sağlamak arpa emininin görevleri arasında bulunmaktaydı[212]. Istabl-ı Âmire'de yer alan hayvanatın her türlü ihtiyaçlarını da arpa emini temin eder ve dağıtımını gerçekleştirirdi[213]. Arpa emini Istabl-ı Âmire Teşkilatı için gerekli olan malzemelerin satın alma işlerini ve gerekli ödemeleri yapardı. Arpa Emini teşkilatın muhasabe işlerini yürütür para tedarikini ise Hazine-i Amire'den alırdı. Arpa Emini'nin Istabl-ı Âmire'ye temin ettiği malzeme ve ödeme kalemleri şu şekildedir: Arpa, saman, kuru ve yaş ot, zeytin, kandil, bezir yağı, raht, cibinlik[214], kazil[215], demir, yular, nal, mıh, fener, sünger, kefe, sabun, kına, katran, kükürt, hassa arabaları, koçu arabası[216], sofra, su kabı ve musluk alımına yapılan masraflar, hâssa anbar ve ahır tamiratları, sakat ve uyuz hayvanlara verilen meblağ, develerin yağlanmasına verilen ücretler, beygir, katır, deve alımı, tırpancılara, dirgencilere, tarakcılara, yığıncılara verilen ücretler, saraçhane ve gazzazine (ipek işçiliği) verilen harcamalardan oluşmaktadır[217]. Örneğin; 1622 tarihli ruznamçe defterinde yer alan bilgiler ışığında; beygir bedeli olarak 90.407 akçe, arpa bedeline 278.282 akçe, develerin ihtiyaçları için 66.043 akçe, Istabl-ı Âmire mühimmatı için 2.172.239 akçe olmak üzere toplam 2.606.971 akçe ihtiyaçların giderilmesi amacıyla Arpa Emini Hüseyin Efendi'ye teslim edilmiştir[218]. Ayrıca Has Ahır'ın ihtiyaçlarını karşılamak üzere hazineden haftalık olarak arpa eminine belli miktarda ücret verilmiştir. H. 23 Cemâziye'l-âhir 1066/31

---

[210] İpşirli, M. (1991). "Arpa Emini". ***DİA***. C.2, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.392.
[211] BOA, MAD 6413, s.9.
[212] Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***. İstanbul: Kurtuba Yayınları, s.27.
[213] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.371.
[214] Cibinlik: Sivrisinekten ve başka böceklerden korunmak için yatağın üstüne ve yanlarına örtülen çadır biçiminde tül Ağakay, M. A. (1969). ***Türkçe Sözlük***. Ankara: TTK Basımevi, s.142. Cibinlik Has Ahır Teşkilatında tahtırevanların üzerlerini örtmede vb. yerlerde kullanılmıştır.
[215] Kazil: Keçi kılından kınnab kalınlığında bükülmüş iplere denir. Arseven, C. E. (1947). ***Sanat Ansiklopedisi***. C.2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.1001.
[216] Koçu: Oda gibi her tarafı pencereli eski bir tür araba. Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.914.
[217] BOA, MAD 5492; BOA, MAD 6049; BOA, MAD 6413.
[218] İpçioğlu, M. (1996). ***Bir Osmanlı Bütçesi Örneği: 1622 Tarihli Ruznamçe Defteri (XVII. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Kamu Ekonomisinin Tahlili Denemesi)***. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi. s.147-148.

Mart 1656 tarihinde Hazine-i Amire'den Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire harcamalarında kullanılmak üzere haftalık olarak Arpa Emini Hüseyin Efendi'ye 15.000 akçe tahsis edilmiştir[219]. Ahırların aydınlanmasını sağlamada kullanılan kandil yağının temini arpa emini tarafından yapılırdı. H. 30 Ramazan 1068/M.1 Temmuz 1658 tarihli kayda göre Hazine-i Amire'den ahırlarda kullanılacak kandil yağı ile Enderun ve Birun ağalarının ihtiyaçlarını karşılamak üzere 30.000 akçe Arpa Emini Süleyman'a teslim edilmiştir[220]. Yine H.1071/M.1660 tarihinde Istabl-ı Âmire mühimmatı için Tuna arpa ocaklığından ve bazı kışlak ocaklarından arpa, saman ve diğer malzeme bedeline verilmek üzere bir yıla mahsus 11.816.379 akçe arpa eminine verilmiştir[221].

Arpa emininin işleri özellikle sefer zamanlarında yoğunlaşırdı. Arpa emini, mirahurun isteğiyle sefere gidenlere istenilen miktarlarda arpa, ot, saman dağıtımını gerçekleştirirdi. Savaş esnasında at ve diğer hayvanların zahire ihtiyaçlarında darlık yaşanmamasına özen gösterirdi[222].

Arpa Emini'ne ruznameci ve muhasebeci görevlerinin verildiği görülmektedir. Ruznameci İbrahim Efendi vefat ettiğinde görevi Arpa Emini Hüseyin Efendi'ye verilmiştir. Hüseyin Efendi'nin yerine ise mukabeleci Mehmed Efendi onu yerine de Reis-i Sabık Hasan Efendi getirilmiştir[223]. H. 4 Şevval 1053/M. 16 Aralık 1643 tarihinde Narhcı Hasan Efendi hem arpa emini hem muhasebeci görevini yürütmüştür[224].

Aşağıdaki çizelgede görüldüğü üzere mevâcib (maaş) defterlerine göre arpa emini görevini yerine getiren personel Serracin-i Hassa'nın birinci bölüğünde görev yapmaktadır. 17. yüzyılın ilk yarısında 1635 ve 1647-1648 tarihlerinde ve 1658'den sonraki mevâciblerde arpa emini görevini yürüten personel Serracin-i Hâssa sınıfı içerisinde yer almamaktadır. Arpa emini görevini yerine getirenlerin ücretleri 95 ile 110 akçe arasında değişmektedir. En yüksek ücreti 1623-1627 tarihleri arasında arpa emini olarak görev yapan İsa Hayreddin alırken en düşük ücreti ise 1600 tarihinde 54 akçe ile Arpa Emini Mehmed almaktadır.

---

[219] BOA, İE. SM. nr. 9/826.
[220] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 105/12245.
[221] Özcan, A. (1994). ***Eyyubî Efendi Kanûnnâmesi***. İstanbul: Eren Yayınları, s.38; Hezarfen Hüseyin Efendi. (1998). ***Telhîsü'l-Beyân Fî Kavânîn-i Âl-i Osmân***, s.97.
[222] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.49-50.
[223] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.3, s.876.
[224] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.4, s.990.

Çizelge 1.7. 17. yüzyılda Arpa Eminlerinin İsimleri ve Ücretleri

Emin-i Cev İsmi	Aldığı Ücret (Akçe)	Tarih	Bölüğü
İsa Hayreddin Emin-i Cev	95	H.1008/M.1600	1. Bölük
Mehmed Emin-i Sabık	54	H.1008/M.1600	1. Bölük
İsa Hayreddin Emin-i Cev	97	H.1019/M.1610	1. Bölük
Mehmed Emin-i Sabık	63	H.1019/M.1610	1. Bölük
İsa Hayreddin Emin-i Cev Sabık	97	H.1023/M.1614	1. Bölük
İsa Hayreddin Emin-i Sabık	110	H.1033/M.1623-1624	1. Bölük
İsa Hayreddin Emin-i Sabık	110	H.1035/1626-1627	1. Bölük
Mustafa Mehmed Emin-i Sabık	90,5	H.1069/M.1658	1. Bölük

1.2.2.1.3. Katib-i Cev

Katib-i cev arpa katibi anlamına gelmekte olup arpa emininin yardımcıları arasında arpa katibi ve ruznamçeci bulunmaktaydı[225]. Arpa katibi Büyük Istabl-ı Âmire sarraçlar sınıfının birinci bölüğünde görev yapmaktadır. Mevâcib defterlerinde 17. yüzyılın ilk yarısında arpa katibi görevini yerine getiren kişinin Serracin-i Hâssa'nın birinci bölüğünde görev yaptığı görülmektedir. İncelemiş olduğumuz mevâcib defterlerinde 1626-1627 ve 1635 tarihli defterlerde de bu görevli yer almamaktadır. 17. yüzyılın ikinci yarısındaki mevâcib defterlerinde Serracin-i Hâssa Bölüğü'nde arpa katibi görevini yerine personel bulunmamaktadır. Arpa katibi olarak görev yapan personel ücretlerinin 46 ile 74 akçe arasında değiştiği görülmektedir. Arpa katipleri, arpa eminlerinden daha düşük ücretle çalışmışlardır. Örneğin; 1610 tarihinde Arpa Emini olarak görev yapan İsa Hayreddin 97 akçe ücret almakta iken, aynı tarihte arpa katibi olarak görev yapan Ahmed Mehmed 46 akçe ücretle hizmet vermektedir. Arpa katipleri arasında en yüksek ücreti 1647-1648 tarihinde 74

[225] Sakaoğlu, N. (2017). ***Osmanlı Tarihi Sözlüğü***. İstanbul: Alfa Yayınları, s.41.

akçe ile Hasan Mustafa almakta iken en düşük ücret 1610 tarihinde 46 akçe ile arpa katibi Ahmed Mehmed'e verilmiştir[226].

Çizelge 1.8. 17. yüzyılda Arpa Katibi İsimleri ve Ücretleri

Katib-i Cev İsmi	Aldığı Ücret (Akçe)	Tarih	Bölüğü
Şeyh El Hıdır Katib-i Cev[227]	70	H.1008/M.1600	-
Ahmed Mehmed Katib-i Cev	46	H.1019/M.1610	1. Bölük
Ahmed Mehmed Katib-i Cev	48	H.1023/M.1614	1. Bölük
Ahmed Mehmed Katib-i Sabık	52	H.1033/M.1623-1624	1. Bölük
Hasan Mustafa Katib	74	H.1057/M.1647-1648	1. Bölük

1.2.2.1.4. Rahtvan-ı Hâssa

Sarayın sarraç bölüğünün amirleri arasında yer alan ve padişahın çeşitli mücevherlerle süslü değerli eyer takımlarına bakmakla görevlendirilen kimselerin başında bulunan kişiye rahtvan-ı evvel (rahtvan ağası) adı verilir[228]. Rahtvan-ı Evvel terfi ettiği zaman ikinci ahır kethüdalığına yükselirdi[229]. Rahtvan-ı Hâssa raht hazinesindeki görevinin yanı sıra mevâcib defterlerinde görüldüğü üzere Serrâcin-i Hassa sınıfının birinci bölüğünde görev yapmaktadır. Emekli olan rahtvan ağaları tekaüd ifadesiyle kaydedilmiş olup emekli olduklarında belirtilen maaşlarını almaya devam etmişlerdir. Aşağıdaki çizelgede de görüldüğü üzere rahtvan-ı hassa görevini yürütenlerin ücretleri 16 ile 79,5 akçe arasında değişmektedir. Rahtvan Ağaları arasında en yüksek ücreti 79,5 akçe ile İvaz almakta iken en düşük ücreti 16 akçe ile Mehmed Hasan almaktadır[230].

[226] BOA, MAD 7163; BOA, MAD 421; BOA, MAD 2307; BOA, MAD 2129; BOA, MAD 6154; BOA, MAD 6341; BOA, MAD 2309; BOA, MAD 2302; BOA, MAD 6295; BOA, MAD 6348; BOA, MAD 718; BOA, MAD 3718.
[227] BOA, MAD 7163 Nolu Mevâcib Defterinde arpa katibi sarraçlar bölüğünün üst kısmında yer almaktadır.
[228] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1012.
[229] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.489.
[230] BOA, MAD 7163; BOA, MAD 421; BOA, MAD 2307; BOA, MAD 2129; BOA, MAD 6154; BOA, MAD 6341; BOA, MAD 2309; BOA, MAD 2302; BOA, MAD 6295; BOA, MAD 6348; BOA, MAD 718; BOA, MAD 3718.

Çizelge 1.9. 17. yüzyılda Rahtvan-ı Hâssa Ağaları ve Ücretleri

Rahtvan-ı Hâssa İsmi	Aldığı Ücret (Akçe)	Tarih	Bölüğü
Osman Ahmed Rahtvan-ı Hâssa	39	H.1008/M.1600	1. Bölük
Mehmed Nevrekob Rahtvan-ı Hâssa	47,5	H.1019/M.1610	1. Bölük
Mehmed Nevrekob Rahtvan-ı Hâssa	52	H.1023/M.1614	1. Bölük
Mahmud Rahtvan	27	H.1023/M.1614	1. Bölük
Mahmud Mehmed Rahtvan-ı Hâssa	74,5	H.1033/M.1623-1624	1. Bölük
Mehmed Mustafa Rahtvan-ı Hâssa	62	H.1035/M.1626-1627	1. Bölük
Ali Mehmed Rahtvan-ı Hâssa	64	H.1045/M.1635	1. Bölük
İvaz Rahtvan-ı Hâssa	79,5	H.1057/M.1647-1648	1. Bölük
Mustafa Bayram Rahtvan-ı Hâssa	71,5	H.1069/M.1658	1. Bölük
İbrahim Mustafa Rahtvan-ı Sani Sabık	19	H.1069/M.1658	1. Bölük
Şa'bân Rıdvan Rahtvan-ı Sabık	61	H.1069/M.1658	1. Bölük
Osman Mustafa Rahtvan-ı Hâssa	70,5	H.1081/M.1670	1. Bölük
Yusuf Süleyman Rahtvan-ı Hâssa	25	H.1096/M.1684-1685	1. Bölük
Mehmed Ahmed Rahtvan-ı Sabık Tekaüd	53	H.1096/M.1684-1685	1. Bölük
Mehmed Hasan Rahtvan-ı Hâssa	16	H.1106/M.1694-1695	1. Bölük
Mahmud Mehmed Rahtvan-ı Hâssa	30	H.1109/M.1697	1. Bölük

1.2.2.1.5. Kürsidâr

Padişahların ata binecekleri zaman kürsî-i hümâyûn adı verilen kırmızı çuhadan yapılmış ve kadife ile kaplanmış olan iskemleyi hazırlayıp getirmekle görevli kişiye Kürsidâr denir[231]. Kürsidâr terfi ederse rahtvan-ı sani görevine yükselirdi[232] 17. yüzyıl mevâcib defterlerinde kürsidâr, Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı Serracin-i Hâssa sınıfının

[231] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.728.
[232] Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***, s.220.

birinci bölüğünde çalışmaktadır. 17. yüzyılda farklı yıllar kıyaslandığında kürsidârın aldığı ücret 18 ile 97 akçe arasında değişmektedir. Kürsidârlar arasında en yüksek ücreti 1623-1624 tarihinde 97 akçe ile Ahmed Hüsrev alırken en düşük ücreti 1697 tarihinde 18 akçe ile Mustafa Yusuf'un aldığı görülmektedir[233].

Çizelge 1.10. 17. yüzyılda Kürsidâr Ağaları ve Ücretleri

Kürsidâr İsmi	Aldığı Ücret (Akçe)	Tarih	Bölüğü
Mehmed İsmail Kürsidâr	50	H.1008/M.1600	1. Bölük
Ahmed Ali Kürsidâr-ı Hâssa	30,5	H.1019/M.1610	1. Bölük
Ömer Mora Kürsidâr	65	H.1023/M.1614	1. Bölük
Ahmed Hüsrev Kürsidâr-ı Hâssa	97	H.1033/M.1623-1624	1. Bölük
Ali Mehmed Kürsidâr-ı Hâssa	42,5	H.1035/M.1626-1627	1. Bölük
Mehmed Osman Kürsidâr-ı Hâssa	62	H.1045/M.1635	1. Bölük
Mehmed Mustafa Kürsidâr Hâssa	55,5	H.1057/M.1647-1648	1. Bölük
İbrahim Halil Kürsidâr-ı Hâssa	65,5	H.1069/M.1658	1. Bölük
Abdullah Kürsidâr-ı Sabık Tekaüd	31	H.1069/M.1658	1. Bölük
Dilaver Abdullah Kürsidâr-ı Hâssa	23	H.1081/M.1670	1. Bölük
Receb Mustafa Kürsidâr-ı Hâssa	64	H.1096/M.1684-1685	1. Bölük
Mustafa Yusuf Kürsidâr	18	H.1106/M.1694-1695	1. Bölük
Mustafa Yusuf Kürsidâr	18	H.1109/M.1697	1. Bölük

1.2.2.1.6. Halife

Padişahlar ata binecekleri zaman atın başını tutmakla görevli kişi has ahır halifesi idi[234]. Istabl-ı Âmire (Has Ahır)'nin saraç bölüğünün memurları arasında yer alırdı. Maaş defterlerine göre halife olarak görev yapan ağalar hassa sarraçlar sınıfının birinci ve ikinci

[233] BOA, MAD 7163; BOA, MAD 421; BOA, MAD 2307; BOA, MAD 2129; BOA, MAD 6154; BOA, MAD 6341; BOA, MAD 2309; BOA, MAD 2302; BOA, MAD 6295; BOA, MAD 6348; BOA, MAD 718; BOA, MAD 3718.
[234]Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.489.

bölüğünde hizmet vermektedir. 17. yüzyılın ilk yarısında halife olarak görev yapan personel bulunmamaktadır. İncelemiş olduğumuz maaaş defterlerinde halife görevi ilk olarak 1658 tarihinde teşkilatta yerini almıştır. Halife olarak görev yapanların ücretleri 10 ile 79,5 akçe arasında değişmektedir. Halife olarak görev yapanlar arasında en yüksek ücreti 79,5 akçe ile hassa sarraçlar sınıfının 2. bölüğünde görev yapan Halil İbrahim almakta iken en düşük ücret ise 10 akçe ile ikinci bölükte görev yapan Mustafa veled-i Osman'a verilmiştir[235].

Çizelge 1.11. 17. yüzyılda Halife İsimleri ve Ücretleri

Halife İsmi	Aldığı Ücret (Akçe)	Tarih	Bölüğü
Mustafa Şeyhi Halife	65,5	H.1069/M.1658	1. Bölük
İbrahim Hamza Halife	70	H.1069/M.1658	1. Bölük
Ahmed İbrahim Halife	56	H.1081/M.1670	2. Bölük
Halil İbrahim Halife	79,5	H.1096/M.1684-1685	2. Bölük
Hasan Mehmed Halife	49	H.1096/M.1684-1685	1. Bölük
Halil İbrahim Halife	58	H.1106/M.1694-1695	1. Bölük
Mustafa Veled-i Osman Halife	10	H.1109/M.1697	2. Bölük

1.2.2.1.7. Ser Oda

Ser Oda, odabaşı anlamına gelmekte olup Istabl-ı Âmire teşkilatında görev alan idari personel arasında yer almaktadır. Mevâcib defterlerine göre odabaşı olarak çalışan personelin Serracin-i Hassa sınıfının 1. ve 2. bölüklerinde görev yaptığı görülmektedir. Mevâcib defterlerine göre odabaşıların ücretleri 19 ile 66,5 akçe arasında değişmektedir. Odabaşılar arasında en yüksek ücreti 1658 tarihinde Osman Mustafa almakta iken en düşük ücreti ise 1670 tarihinde Rıdvan Abdullah'ın 19 akçe ile aldığı görülmektedir[236].

[235] BOA, MAD 7163; BOA, MAD 421; BOA, MAD 2307; BOA, MAD 2129; BOA, MAD 6154; BOA, MAD 6341; BOA, MAD 2309; BOA, MAD 2302; BOA, MAD 6295; BOA, MAD 6348; BOA, MAD 718; BOA, MAD 3718.
[236] BOA, MAD 7163; BOA, MAD 421; BOA, MAD 2307; BOA, MAD 2129; BOA, MAD 6154; BOA, MAD 6341; BOA, MAD 2309; BOA, MAD 2302; BOA, MAD 6295; BOA, MAD 6348; BOA, MAD 718; BOA, MAD 3718.

Çizelge 1.12. 17. yüzyılda Ser Oda İsimleri ve Ücretleri

Ser Oda İsmi	Aldığı Ücret (Akçe)	Tarih	Bölüğü
Pervane Hüseyin Ser Oda	36,5	H.1008/M.1600	1. Bölük
Ömer Mora Ser Oda	53	H.1019/M.1610	1. Bölük
Ali Abdullah Ser Oda	54,5	H.1023/M.1614	1. Bölük
Ali Mehmed Ser Oda-ı Hassa	36	H.1033/M.1623-1624	1. Bölük
Mehmed Hasan Ser Oda-ı Hâssa	28,5	H.1035/M.1626-1627	1. Bölük
Derviş Abdullah Ser Oda	60,5	H.1045/M.1635	1. Bölük
Hüseyin Mehmed Ser Oda	46	H.1057/M.1647-1648	1. Bölük
Osman Mustafa Ser Oda	66,5	H.1069/M.1658	1. Bölük
Rıdvan Abdullah Ser Oda	19	H.1081/M.1670	1. Bölük
Ahmed Halil Ser Oda	46	H.1096/M.1684-1685	1. Bölük
Ali Osman Ser Oda	54	H.1096/M.1684-1685	2. Bölük
Süleyman Hasan Ser Oda	35	H.1106/M.1694-1695	1. Bölük
Ahmed Osman Ser Oda	65	H.1109/M.1697	2. Bölük

1.2.3. Saisân-ı Esbân-ı Enderun ve Bîrûnî Hâssa

Arapça'da "sais" seyis anlamına gelmektedir[237]. Farsça'da "esb" ise at anlamını taşımakta olup bu isimlerin sonuna "an" çoğul eki getirilerek kaydedilen Saisân-ı Esbân-ı Enderun ve Bîrûn bölüğü, Enderun ve Bîrûn halkının atlarına bakmakla görevli seyislerin yer aldığı bölüktür.

Seyisler atların bakım işleriyle uğraşırlardı. Atları kaşağılamak önemli bakım hizmetlerindendi. Seyisler tarafından atların haşerelerden ve fazlalık olan tüylerinden kurtulması için kaşağılama işlemi yapılırdı[238]. Ata hergün tımar işleminin yapılması

[237] Topalloğlu, B.-Karaman, H. (1980). ***Arapça Türkçe Yeni Kamus***. İstanbul: Elif Ofset, s.198; Mutçalı, S. (1995). ***Arapça-Türkçe Söz*lük**. İstanbul: Dağarcık Yayınları, s.417.
[238] Yıldırım, A. (2017). "Türkülerimizden Geçen At(lı)ların İzinde". ***At Kitabı***. İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.512.

gerekirdi, tımar sabahleyin yapılırdı. Günlük tımar edilen at sabun ile yıkandıktan sonra gölgede kurutulur ve zeytinyağı ile yağlanırdı. Atın bakım ve temizlik işlemi yerine getirildikten sonra bir hafta beslenmesine özen gösterilir ve kaynatılmış arpa ile beslenirdi[239].

Resim 1.10. Ralamb Albümünden Sultanın Seyisi [240]

Yukarıda Sultanın seyisinin resmedildiği minyatürde seyisin elinde tuttuğu mavi ve kırmızı taşlarla süslü altın yaldızlı eyer takımları arasında yer alan başlık padişah atlarına takılıyordu.

[239] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.145.
[240] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***, s.967.

Resim 1.11. Ralamb Albümünden Seyis [241]

Ralamb Albümünde yer alan ikinci seyis minyatürü Sultanın seyisi minyatürü ile kıyaslandığında seyislerin kıyafetlerinin aynı modelde olmasına rağmen farklı renklerde resmedilmiş oldukları görülmektedir. Sultanın seyisinin elinde yer alan eyer takımının değerli taşlarla süslü olduğu görülürken yukarıdaki resimde bulunan seyisin elindeki başlık takımı sade bir şekilde yapılmıştır.

[241] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***, s.971.

Resim 1.12. Yıldız Ferhan Istabl-ı Âmire Binası Önünde Bir Seyisin Dizginini Tuttuğu Kısrak İle Tayı [242]

Seyisler bölüğü, H. 1019/M.1610 tarihinde Mehter Ali Mehmed'e tabiidir. Seyisler kendi içerisinde 40 bölüğe ayrılmış olup bölükler ser bölük olarak görev yapan kişilerin ismi ile anılmıştır. 1610 tarihli maaş defterinde yer alan seyislerin bölükleri, bölükbaşı isimleri ve almış olduğu ücretler ayrıca çalışan personel sayıları aşağıdaki çizelgede verilmiştir.

[242] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90929---0002.jpg.

Çizelge 1.13. 1610 Tarihinde Saisân-ı Mehterân-ı Enderun Bölük Başıları ve Ücretleri

Cemâat-i Hademe-i Saisân-ı Mehterân-ı Enderun	**Çalışan Kişi Sayısı**	**Ser Bölük Ücreti**
1.Bölük-i Ali Mehmed Ser Bölük	7	28
2. Bölük-i Halil Bursa Ser Bölük	10	27,5
3. Bölük-i Mehmed Edirne Ser Bölük	9	40
4. Bölük-i Ali İbrahim Ser Bölük	10	10
5. Bölük-i Mustafa Ser Bölük	9	25
6. Bölük-i Ali Mehmed Ser Bölük	8	7
7. Bölük-i Süleyman Köprü Ser Bölük	9	17,5
8. Bölük-i Abdi Davud Ser Bölük	9	15,5
9. Bölük-i Salih İsa Ser Bölük	9	22
10. Bölük-i Veli Mustafa Ser Bölük	10	12
11. Bölük-i Ali Cafer Ser Bölük	8	12
12. Bölük-i Eyüb Mustafa Ser Bölük	8	12
13. Bölük-i Osman Yunus Ser bölük	8	26,5
14. Bölük-i Ramazân Köprü Ser Bölük	10	33,5
15. Bölük-i Mehmed Hüseyin Ser Bölük	9	9
16. Bölük-i Mehmed Abdullah Ser Bölük	10	28
17. Bölük-i Ahmed Hüseyin Ser Bölük	7	9
18. Bölük-i Mustafa Mehmed Ser Bölük	7	7,5
19. Bölük-i Ahmed Mehmed Ser Bölük	7	16,5
20. Bölük-i Mustafa Yusuf Ser Bölük	9	40,5
21. Bölük-i Himmet Durak Ser Bölük	6	5
22. Bölük-i Nurullah Ser Bölük	9	13,5
23. Bölük-i Mehmed Nebi Ser Bölük	9	21,5
24. Bölük-i Hasan Mehter Ser Bölük	9	11
25. Bölük-i Mehmed Murad Ser Bölük	10	5
26. Bölük-i Mehmed Hasan Ser Bölük	10	23,5
27. Bölük-i Hasan Abdullah Ser Bölük	9	31,5
28. Bölük-i Ayas Sinan Ser Bölük	10	30
29. Bölük-i Dilaver Abdullah Ser Bölük	9	10
30. Bölük-i Ahmed Abdulllah Ser Bölük	9	12
31. Bölük-i Mehmed Bayram Ser Bölük	8	14
32. Bölük-i Arslan Yusuf Ser Bölük	8	31
33. Bölük-i Mahmud Mehmed Ser Bölük	10	10,5
34. Bölük-i Mehmed Mustafa Ser Bölük	10	8,5
35. Bölük-i Mustafa İbrahim Ser Bölük	9	10
36. Bölük-i Süleyman Edirne Ser Bölük	9	6
37. Bölük-i Hasan Abdullah Ser Bölük	8	8
38. Bölük-i Hasan Mehmed Ser Bölük	7	12
39. Bölük-i Ali Abdullah Ser Bölük	5	13,5
40. Bölük-i Kasım Ser Bölük	4	7,5

1610 tarihinde usta bölüklerinin dışında ustalara yardımcı olarak altı şâkird bölüğü bulunmaktadır. Şâkird bölüklerinden sadece 6. bölükte 19 kişi çalışırken diğerlerinde 20 kişi görev yapmaktadır. Şâkird olarak görev yapanların tamamının 1 akçe ücret aldığı görülmektedir[243].

Çizelge 1.14. 17. yüzyılda Enderun ve Bîrûn Seyisleri Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen[244]	MAD 7163	40	7	47	382	140	522
H.1019/M.1610-Masar[245]	MAD 421	40	6	46	341	119	460
H.1023/M.1614-Masar[246]	MAD 2307	40	6	46	341	119	460
H.1033/M.1623-1624-Masar[247]	MAD 2129	40	6	46	336	119	455
H.1035/M.1626-1627-Masar[248]	MAD 6154	40	6	46	336	119	455
H.1045/M.1635-Masar[249]	MAD 6341	40	4	44	336	77	413
H.1057/M.1647-1648-Masar[250]	MAD 2309	19	1	20	144	15	159
H.1069/M.1658-Masar[251]	MAD 2302	19	1	20	144	15	159
H.1081/M.1670-Masar[252]	MAD 6295	19	1	20	143	15	158
H.1096/M.1684-1685-Masar[253]	MAD 6348	19	-	19	143	-	143
H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec	MAD 718	10	-	10	41	-	41
H.1109/M.1697-Masar[254]	MAD 3718	10	-	10	41	-	41

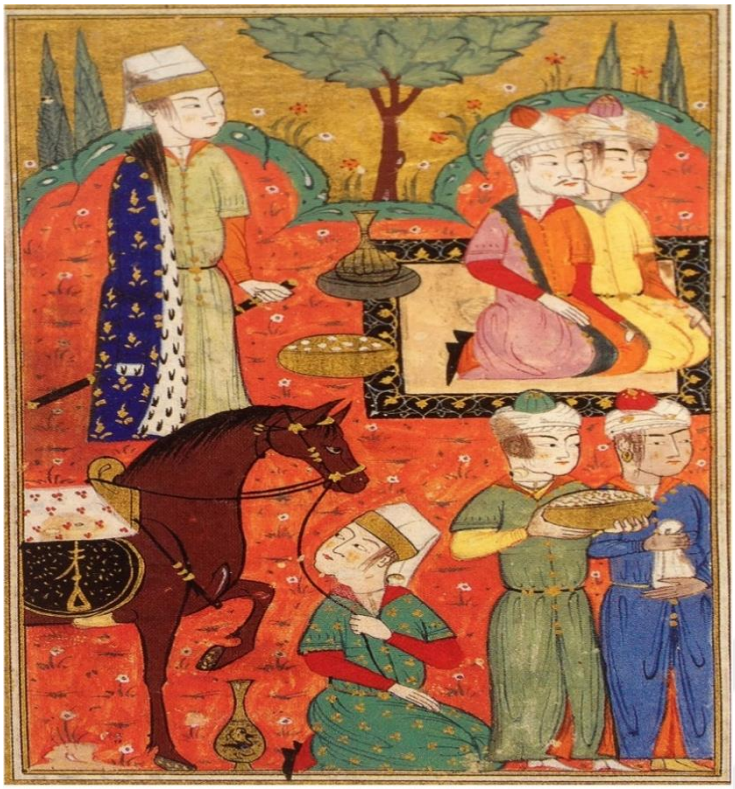
[243] BOA, MAD 421, s.24-39.
[244] Mad 7163 Nolu Defterde An Cemâat-i Hademe-i Saisan-ı Esbân-ı Biruni Hâssa şeklinde geçmektedir.
[245] Mad 421 Nolu Defterde An Cemâat-i Hademe-i Saisân-ı Esbân-ı Enderun-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.
[246] Mad 2307 Nolu Defterde An Cemâat-i Hademe-i Saisân-ı Esbân-ı Biruni Hâssa şeklinde geçmektedir.
[247] Mad 2129 Nolu Defterde An Cemâat-i Hademe-i Mehterân-ı Enderun-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.
[248] Mad 6154 Nolu Defterde An Cemâat-i Hademe-i Esbân-ı Enderun-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.
[249] Mad 6341 Nolu Defterde An Cemâat-i Hademe-i Esbân-ı Enderun-ı ve Biruni Hâssa şeklinde geçmektedir.
[250] Mad 2309 Nolu Defterde Hademe-i Saisân-ı Esbân-ı Enderun-ı Hâssa ve Biruni şeklinde geçmektedir.
[251] Mad 2302 Nolu Defterde Hademe-i Saisân-ı Esbân-ı Enderuni ve Biruni Hâssa şeklinde geçmektedir.
[252] Mad 6295 Nolu Defterde Hademe-i Ser Bölükân-ı Saisân-ı Bargirân-ı Tavîle şeklinde geçmektedir.
[253] Mad 6348 Nolu Defterde Hademe-i Ser Bölükân-ı Saisân der Hidemât-ı Esbân-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.
[254] Mad 3718 Nolu Defterde Cemâat-i Hademe-i Saisân der Hidmet-i Esbân-ı Ağayân-ı Ahûr-ı Şadırvan şeklinde geçmektedir.

Çizelge 1.15. 17. yüzyılda Seyis Ağaları İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Ali Hasan Mehter	H.1008/M.1600-Reşen	56,5
Ali Mehmed Mehter	H.1019/M.1610-Masar	28
Ali Mehmed Mehter	H.1023/M.1614-Masar	32
Alemşah Ali Mehter	H.1033/M.1623-1624-Masar	13
Alemşah Ali Mehter	H.1035/M.1626-1627-Masar	11,5
Mehmed Karinabad Mehter	H.1045/M.1635-Masar	19,5
Receb Mehmed Ser Bölük	H.1057/M.1647-1648-Masar	13,5
Receb Mehmed Ser Bölük	H.1069/M.1658-Masar	13
İbrahim Ahmed Ser Bölük	H.1081/M.1670-Masar	5
İbrahim Ahmed Ser Bölük	H.1096/M.1684-1685-Masar	5

Enderun ve Bîrûn ile Şadırvan Ahırında görev yapan seyisler Mîrâhûr-ı Evvel'e bağlıydı. Seyislerin yer aldığı bölüğün ismi mevâcib defterlerinde, "*Hademe-i Saisân-ı Esbân-ı Bîrûn-î Hâssa, Hademe-i Saisân-ı Esbân-ı Enderun-ı Hâssa, Mehterân-ı Enderun-ı Hâssa, Saisân-ı Esbân-ı Enderun-ı Hâssa ve Bîrûnî, Ser Bölükân-ı Saisân-ı Bargirân-ı Tavîle, Ser Bölükân-ı Saisân der Hidemât-ı Esbân-ı Hâssa, Hademe-i Saisân der Hidmet-i Esbân-ı Ağayân-ı Ahûr-ı Şadırvan*" gibi farklı isimlerlerle kaydedilmiştir[255].

[255] BOA, MAD 7163, s.340; BOA, MAD 421, s.24; BOA, MAD 2307, s.26; BOA, MAD 2129, s.26; BOA, MAD 6154, s.26; BOA, MAD 6341, s.23; BOA, MAD 2309, s.27; BOA, MAD 2302, s.27; BOA, MAD 6295, s.31; BOA, MAD 6348, s.26; BOA, MAD 718, s.17; BOA, MAD 3718, s.22.

Resim 1.13. At ve Seyis, Külliyât-ı Kâtibi Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi [256]

Seyisler, Arapça sais (seyis) ve mehter (at uşağı) şeklinde defterlerde yer almıştır. İncelediğimiz maaş defterlerinde 17. yüzyılda Seyisler Bölüğü, 1600-1670 yılları arasında hem usta hem de şâkird bölüklerinden meydana gelmiştir. Usta bölükleri en fazla 40 bölüğe ulaşırken en az 10 bölük halinde teşkilattaki yerini almıştır. Şâkird olarak çalışanlar ise en fazla 7 bölük halinde hizmet verirken en az 1 bölük ile görevini yerine getirmiştir. 1670'den sonraki mevâcib defterlerinde şâkird bölüğü yer almamaktadır. Seyis bölüğü çalışanlarının sayısı, 41 ile 522 kişi arasında değişmektedir. 17. yüzyılın başında 1600 tarihinde bölük, 382'si usta, 140'ı da şâkird (çırak) olmak üzere toplam 522 kişi ile en fazla çalışan personele sahiptir. En az çalışan personel 41 kişi ile ise sadece usta çalışanların yer aldığı 1694-1695 ve 1697 tarihlerinde görülmektedir. Seyisler bölüğünün teşkilatlanmasına baktığımızda, 1600-1635 tarihleri arasında bir mehtere bağlı olan bölük, 1647-1648/1684-1685 tarihleri arasında da, bir ser bölük idaresinde yönetilmektedir. Seyislerin amiri konumunda bulunan mehter aynı zamanda birinci bölükte de yönetici olarak görev yapmaktadır. 17. yüzyılın sonlarında bu yönetici teşkilatta yer almamaktadır. 1600-1635 yıllarında mehter olarak görev yapan personel hem bütün seyislerin amiri hem de birinci bölüğün yöneticisiydi. Diğer 39

[256] Kundak, A. N. (2018). "Osmanlı Minyatürlerinde At Tasvirleri", ***Z Kültür Sanat Şehir***, Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, s.455.

bölükte de yönetici olarak bir ser bölük (bölükbaşı) görev yapmaktaydı. Diğer bölük çalışanları da bu yöneticiye bağlıydı. Bu tarihlerde seyisleri idaresinde bulunduran mehterlerin ücretleri 11,5 ile 56,5 akçe arasında değişmektedir. En yüksek ücreti 1600 tarihinde 56,5 akçe ile Ali Hasan Mehter almakta iken en düşük ücret ise 1626-1627 tarihinde 11,5 akçe ile Alemşah Ali Mehter'e verilmiştir.

1647-1648/1684-1685 tarihleri arasında ise seyisler bir ser bölük idaresinde yönetilmekteydi. Yönetici olan ser bölük aynı zamanda birinci bölüğün de amiri olarak görev yapardı. Bu tarihlerde 2. bölükten itibaren 18. bölükte dahil olmak üzere her usta bölüğünün başında da bölüklerin amiri olarak görev yapan bir Ser Bölük (bölükbaşı) yer almaktaydı. Diğer çalışan ustalar ser bölüğe bağlıydı. On dokuzuncu bölüğün ismi *Hademe-i Serbölükân-ı Hâssa* olarak kaydedilmiş olup çalışanların tamamı ser bölük unvanına sahiptir. Bu usta bölüğüne bağlı 1 şâkird (çırak) bölüğü bulunmaktadır ve şâkirdler zamanla ustalığa terfi etmektedir[257].

1600 tarihinde seyisler 40 usta bölüğü ile 7 şâkird bölüğünden meydana gelmiştir. Kırk usta bölüğünde çalışan kişi dağılımı bölüklere göre 4 ile 10 kişi arasında değişmektedir. 7 şâkird bölüğünün tamamında 20'şer kişi görev yapmaktadır. Bu dönemde en yüksek ücreti 56,5 akçe ile bölüğün idarecisi aynı zamanda birinci bölüğün amiri Hâssa Mehteri Ali Hasan almıştır. En düşük ücretin 4 akçe ile verildiği görülmektedir. Şâkird sınıfı 7 bölük halinde hizmet verirken çalışanlarının tamamı 1 akçe ücret almaktadır. Birinci bölük haricinde diğer 39 bölüğün başında yönetici olarak görev yapan ser bölük ücretleri 5 ile 47,5 akçe arasında değişiklik göstermiştir. Ser Bölükler arasında en yüksek ücreti 47,5 akçe ile 29. bölüğün yöneticisi Ser Bölük Süleyman Mehmed almaktadır. En düşük ücreti ise 36. bölükte 5 akçe ile görev yapan Ser Bölük Edirneli Süleyman'ın aldığı görülmektedir[258].

1697 tarihine gelindiğinde seyisler 10 usta bölüğü halinde teşkilatta yerini almıştır. Bölüklerin çalışan kişi dağılımına bakılırsa ilk 9 bölükte 4 kişi hizmet verirken 10. bölükte

[257] BOA, MAD 7163, s.340-356; BOA, MAD 421, s.24-39; BOA, MAD 2307, s.26-41.; BOA, MAD 2129, s.26-41; BOA, MAD 6154, s.26-41; BOA, MAD 6341, s.23-37; BOA, MAD 2309, s.27-34; BOA, MAD 2302, s.27-34; BOA, MAD 6295, s.31-38; BOA, MAD 6348, s.26-31; BOA, MAD 718, s.17-19.; BOA, MAD 3718, s.22-24.
[258] BOA, MAD 7163, s.340-356.

ise 5 kişi görev yapmaktadır. On bölükte çalışanların tamamı 4 akçe yevmiye almaktadır. Birinci bölükte cilavdar (yedekci)[259] unvanına sahip Mehmed görev yapmaktadır[260].

1.2.4. Şâkirdân-ı Mehterân-ı Enderun ve Bîrûnî

Mehter, at uşağı ve seyis anlamına gelir[261]. Bölüğün ismi maaş defterlerinde "*Şâkirdân-ı Mehterân-ı Enderun, Şâkirdân-ı Mehterân-ı Enderuni ve Bîrûnî, Şâkirdân-ı Mehter-i Enderun-ı ve Biruni Hâssa"* şeklinde kaydedilmiştir. Şâkirdân-ı Mehterân-ı Enderun ve Bîrûn bölüğü sarayda yer alan has ahırın seyis çırakları olup, Büyük Istabl-ı Âmire'nin yöneticisi olan mîrâhûr-ı evvel'e bağlıdır.

Çizelge 1.16. 17. yüzyılda Şâkirdan-ı Mehterân-ı Enderun Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	-	1	1	-	57	57
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	-	1	1	-	57	57
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	-	1	1	-	57	57
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	-	1	1	-	72	72
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	-	1	1	-	58	58
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	-	1	1	-	112	112
H.1057/M.1647-1648-Masar[262]	MAD 2309	-	1	1	-	112	112
H.1069/M.1658-Masar[263]	MAD 2302	-	1	1	-	112	112
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	-	1	1	-	171	171
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	-	1	1	-	176	176

[259] Cilavdar: Yedek atı yularından tutup getiren seyis, yedekçi. Şemseddin Sami. (2015). ***Kamûs-ı Türki***. İstanbul: Yeditepe Yayınları. s.479; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.196.
[260] BOA, MAD 3718, s.22-24.
[261] Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***. Ankara: Aydın Kitabevi, s. 603; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.789.
[262] Mad 2309 Nolu Defterde An Cemâat-i Hademe-i Şâkirdân-ı Mehter-i Enderun-ı ve Biruni Hâssa şeklinde geçmektedir.
[263] Mad 2302 Nolu Defterde An Cemâat-i Hademe-i Şâkirdân-ı Mehter-i Enderun-ı ve Biruni Hâssa şeklinde geçmektedir.

Çizelge 1.16. (devam) 17. yüzyılda Şâkirdan-ı Mehterân-ı Enderun Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec[264]	MAD 718	-	9	9	-	141	141
H.1109/M.1697-Masar[265]	MAD 3718	-	9	9	-	171	171

Çizelge 1.17. 17. yüzyılda Şâkirdân-ı Mehterân Bölüğü Yöneticileri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Yusuf Abdullah Mehter	H.1008/M.1600-Reşen	39,5
Hüseyin Hızır Mehter	H.1019/M.1610-Masar	57,5
Mustafa Yusuf Mehter	H.1023/M.1614-Masar	43,5
Mustafa Yusuf Mehter	H.1033/M.1623-1624-Masar	42
Mustafa Yusuf Mehter	H.1035/M.1626-1627-Masar	42
Mustafa Bali Ser Bölük	H.1045/M.1635-Masar	8

Bölüğün ismi, Şâkirdan-ı Mehterân-ı Enderun, Şâkirdân-ı Mehterân-ı Enderunî ve Bîrûnî Hâssa şeklinde geçmekte olup bölük Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlıdır. Sadece 1647-1648 ve 1658 tarihli mevâcib defterlerinde mehter çırakları (şâkirdân-ı mehter), hem enderun hem de bîrûn halkının hizmetinde olduğu görülmektedir. 17. yüzyılda Şâkirdân-ı Mehterân-ı Enderun Bölüğü, yukarıdaki çizelgede görüldüğü üzere 1600-1685 tarihleri arasında bir bölük halinde teşkilatta hizmet vermiştir. 1694-1695 ve 1697 tarihli mevâciblerde şâkirdân-ı mehterân-ı enderun bölüğü, 8 bölük halinde olup ayrıca emekli olanlar mütekaidin-i şâkirdân-ı mehter-i enderun bölüğü de bu dönemlerde yer aldığı için toplam 9 bölükten meydana gelmiştir. 17. yüzyılın sonunda bölüğün teşkilat yapılanması değişikliğe uğramıştır. Daha önceki dönemlerde bir bölük halinde hizmet verirken 1694-1695 ve 1697 tarihinde 9 bölük halinde hizmet vermiştir. Bir bölüğünde emekli olan mehter çırakları yer almaktadır. 1694-1695 ve 1697 tarihlerinde bölüklerdeki personel dağılımı 15 ile 47 kişi arasında değişmektedir.

[264] Mad 718 Nolu Defterde Cemâat-i Mütekaidin-i Şâkirdân-ı Mehter-i Enderun Bölüğü eklenmiştir.
[265] Mad 3718 Nolu Defterde Cemâat-i Mütekaidin-i Şâkirdân-ı Mehter-i Enderun Bölüğü eklenmiştir.

Bölükte çalışan personel sayısı 57 ile 176 kişi arasında değişmektedir. 1600 tarihinde 57 kişi ile hizmet veren bölük 1684-1685 tarihinde 176 kişiye kadar ulaşarak düzenli bir artış göstermiştir. Şâkirdân-ı Mehterân-ı Enderun Bölüğü'nün teşkilat yapısına baktığımızda bölükte 1600 ile 1635 tarihleri arasında bir bölük amiri bulunmakta olup bölük çalışanları bu kişiye bağlıdır. 1635 tarihinden sonra ele aldığımız maaş defterlerinde bölüğün bir yöneticisi bulunmamaktadır. Yönetici durumundaki kişi 1635 tarihinde ser bölük (bölükbaşı) unvanı ile görev yaparken diğer dönemlerde mehter unvanına sahiptir. Bölük yöneticilerinin ücretleri 8 ile 57,5 akçe arasında değişmektedir. Yönetici olarak görev yapanlardan en yüksek ücreti 57,5 akçe ile 1610 tarihinde Hüseyin Hızır Mehter almakta iken en düşük ücret 8 akçe ile Mustafa Bali'ye verilmiştir[266].

Resim 1.14. Horos İsimli Arap Aygırı ve Seyisi [267]

[266] BOA, MAD 7163, s.338; BOA, MAD 421, s.22-23; BOA, MAD 2307, s.24-25; BOA, MAD 2129, s.24-25; BOA, MAD 6154, s.24-25; BOA, MAD 6341, s.20-22; BOA, MAD 2309, s.24-26; BOA, MAD 2302, s.24-26; BOA, MAD 6295, s.26-29; BOA, MAD 6348, s.23-26; BOA, MAD 718, s.14-16; BOA, MAD 3718, s.18-20.

[267] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90927---0001.jpg

1600 tarihinde bölükte en yüksek ücreti 39,5 akçe ile bölüğün yöneticisi Yusuf Abdullah Mehter almakta iken en düşük ücret ise günlük 1 akçedir[268]. 1697 tarihine gelindiğinde en yüksek ücreti 58 akçe ile Mustafa Muharrem alırken en düşük ücret 1 akçe ile verilmiştir. Emekli olanların yer aldığı bölükte, isimlerinin altlarına tekaüd kaydı düşülmüştür. Bu emekliler arasında en yüksek ücretin 50 akçe ile verildiği görülmektedir[269].

1.2.5. Ser Bölükân-ı Ahûr-ı Şadırvan Bölüğü

Büyük Istabl-ı Âmire'nin ahırları arasında Şadırvan Ahırı da yer almaktadır. Ser Bölükân-ı Ahûr-ı Şadırvan Bölüğü, ser bölüklerin (bölükbaşı) görev yaptığı bölüktür. Bölüğün isminden de anlaşılacağı üzere bölükte çalışanların tamamı serbölük unvanına sahiptir.

Şadırvan Ahırı, Ahırkapı yakınlarında yer almaktadır[270]. Ahırların güvenliğini sağlamak amacıyla bekçiler görevlendirilmiştir. Şadırvan Ahırı'na bekçi tayini hâssa sarraçlar arasından yapılmıştır. H. 1 Zî'l-hicce 1109/M. 10 Haziran 1698 tarihinde Istabl-ı Âmire sarraçlarından Ahmed Yusuf, Şadırvan Ahır'ı bekçiliğine tayin edilerek yapmış olduğu hizmet karşılığında toptan 1.000 sağ akçe verilmiştir[271].

Çizelge 1.18. 17. yüzyılda Ahûr-ı Şadırvan Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	1	-	1	20	-	20

"*Ser Bölükân-ı Ahûr-ı Şadırvan Bölüğü*" incelediğimiz mevâcib defterlerinde sadece 1697 tarihli defterde Büyük Istabl-ı Âmire'nin hizmet sınıfı içerisinde yer almaktadır. Bu tarihte Ser Bölükân-ı Ahûr-ı Şadırvan sınıfı bir usta bölüğü halinde 20 çalışanı ile hizmet vermekte iken çalışan ustaların tamamı 5 akçe yevmiye almaktadır. Çalışanlar arasında iki ustaya ise reft kaydı düşülmüştür[272].

[268] BOA, MAD 7163, s.338-339.
[269] BOA, MAD 3718, s.18-20.
[270] BOA, AE. SMST. III. nr. 303/24204; BOA, C. SM. nr. 124/6213.
[271] BOA, İE. SM. nr. 19/1965.
[272] BOA, MAD 3718, s.22.

1.2.6. Büyük Istabl-ı Âmire Din Görevlileri

Büyük Istabl-ı Âmire teşkilat personelinin namazlarını kıldırmak için imam ve ezanı okumak üzere müezzin görev yapmaktadır. İmam ve müezzinler bölüğü Büyük Istabl-ı Âmire'nin amiri olan Mîrâhûr-ı Evvel'e bağlı olup teşkilatın dini hizmetlerinin yürütülmesinden sorumludur. Istabl-ı Âmire maaş defterlerinde bölüğün ismi "*İmamân ve Müezzinân*" şeklinde kaydedilmiştir.

Wilhem Dilich'in, 1606 tarihli kuşbakışı tasvirinde Topkapı Sarayında yer alan ahırların birinci avluya bağlandığı yerde bir mescidin olduğu görülmektedir[273]. Mescidin yerinde bugün de üzerinde kimin tarafından, hangi tarihte inşa edildiğini gösteren kitabesi bulunmayan bir camii yer almaktadır. Genel görüşe göre, camiinin mimari üslubu ile 18. yüzyılda inşa ettiğini göstermekle beraber, Sultan III. Ahmed döneminde ve I. Mahmud zamanında 1717-1746 yılları arasında Dârüsssâde Ağası olarak görev yapan Hacı Beşir Ağa tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Tahsin Öz, ise bu caminin Has Ahır'ın 1773 yılında Baltacılar koğuşu haline getirildiğinde onlara özgü inşa ettirilmiş olabileceğini belirtmiştir[274].

Resim 1.15. Beşir Ağa Camii [275]

[273]Necipoğlu, G. (2007). ***15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı***, s.105.
[274] Eyice, S. (1992). "Beşir Ağa Camii". ***DİA***. C.6. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.1.
[275] https://twitter.com/millisaraylar/status/1230747659532525569.

Çizelge 1.19. 17. yüzyılda Yıllara Göre Büyük Istabl-ı Âmire Din Görevlileri Sayıları

Yıllar	Defter No	İmam	Müezzin	Toplam Personel
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	8	2	10
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	8	2	10
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	8	2	10
H.1096/M.1684-1685-Masar[276]	MAD 6348	8	2	10
H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec	MAD 718	4	2	6
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	4	2	6

Ele aldığımız maaş defterlerine göre teşkilatta görevli imam ve müezzinler 1647-1648 tarihinden itibaren yerini almıştır. Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan imam ve müezzinler 1647-1685 yılları arasında 8'i imam 2'si müezzin olmak üzere toplam 10 personelle görev yaptığı görülmektedir. 1694-1695 tarihinden itibaren 4'ü imam ve 2'si müezzin olarak toplam 6 kişi görev yapmaya başlamıştır. 1694-1695 tarihinde imam sayısı 8'den 4'e inerek yarı yarıya azalmıştır. Müezzinler bütün yıllarda 2 kişi ile Istabl-ı Âmire Teşkilatı'na hizmet etmiştir[277].

İncelemiş olduğumuz mevâcib defterleri içerisinde ilk olarak imam ve müezzinlerin yer aldığı 1647-1648 tarihinde imamlar arasında en yüksek ücreti 15 akçe ile Şabân Mahmud alırken en düşük ücret 4 akçe ile Resül'e verilmiştir. Toplam 2 kişi ile teşkilatta yerini alan müezzinlerden Mustafa 7,5 akçe ile görev yaparken, Hasan 5,5 akçe almaktadır[278].

1697 tarihinde ise imamlar arasında en yüksek ücreti 18 akçe ile Ahmed Hasan Veledeş almakta iken en düşük ücret ise 5 akçe olarak verilmiştir. Müezzinlerden Hasan Ali 7 akçe ile çalışırken Ahmet Mehmed 5 akçe ücret ile görevine devam etmektedir[279].

[276] Mad 6348 Nolu Defterde An Cemâat-i Hademe-i İmamân ve Müezzinân-ı Ahûr-ı Enderunî şeklinde geçmektedir.
[277]BOA, MAD 2309, s.26; BOA, MAD 2302, s.26; BOA, MAD 6295, s.30; BOA, MAD 6348, s.26; BOA, MAD 718, s.13; BOA, MAD 3718, s.17.
[278] BOA, MAD 2309, s.26.
[279] BOA, MAD 3718, s.17.

1.2.7. Madeyân-ı Hâssa (Yunt Oğlanı-Kısrak Bakıcıları)

Madeyân Farsça'da kısrak anlamına gelmekte olup Madeyân-ı Hâssa ise Istabl-ı Âmire'ye bağlı mîrî yund ocaklarındaki kısraklara bakmakla görevli bölüktür. Madeyân-ı Hâssa Bölüğü, yund oğlanı ya da yundcıyan ismiyle de bilinirdi. Bunlardan bir kısmı tımar sahibi olup diğer kısmı da yapmış oldukları vazife karşılığında şer'î ve örfî vergilerden muaf tutulmuşlardır. Bu bölüklerde görevli olan bölükbaşıları tımarlı olup vefat etmeleri durumunda yerlerine tayin edilen oğullarına tımar verilirdi[280]. Ayrıca yund ocaklarına hizmet etmekle görevli olan Madeyân-ı Hâssa Bölüğü kısraklara bakmasının yanı sıra tayları da yetiştirirlerdi[281]. Saraya ait hayvanları gütmek ve terbiye etmek, ağıllarını yapmak, çayırlarını biçip otlarını saklamak, gerektiğinde İstanbul'a hayvan sevkini sağlamakta vazifeleri arasında yer almaktaydı[282].

Ele almış olduğumuz 17. yüzyıl maaş defterlerinde Madeyân-ı Hâssa Bölüğü ocakları Filibe, Emirgazili, İnönü, Sultanönü ve Karinabad olduğu görülmektedir. Aşağıdaki çizelgede de görüldüğü üzere 1600 tarihinden 1635 tarihine kadar ki altı maaş defterinde kayıtlı bulunan Madeyân-ı Hâssa Bölüğü Büyük Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nda mîrâhûr-ı evvele bağlı olarak hizmet vermektedir. Madeyân-ı Hâssa Bölüğünün yer aldığı kazalardaki personel sayıları aşağıdaki çizelgelerde ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

---

[280] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.481; Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***, C.II, s.379.

[281] Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***, C.II, 379; Sakaoğlu, N. (2017). ***Osmanlı Tarihi Sözlüğü***, s.741; Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, s. 383.

[282] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.481-482; Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***, s.580.

Çizelge 1.20. 17. yüzyılda Yıllara Göre Madeyân-ı Hâssa Ocakları Toplam Personel Sayıları

Madeyân Ocağı	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H.1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635
Filibe	24	24	24	24	24	24
Emirgazilü	31	31	31	31	31	26
İnönü	27	27	27	27	27	26
Sultan Önü	33	33	33	33	33	33
Karinabad	29	29	29	29	29	24
TOPLAM	**144**	**144**	**144**	**144**	**144**	**133**

1.2.7.1. Madeyân-ı Hâssa Filibe Ocağı

Çizelge 1.21. 17. yüzyılda Madeyân-ı Hâssa Filibe Ocağı Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	1	2	19	5	24
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	1	2	19	5	24
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	1	2	19	5	24
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	1	2	19	5	24
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	1	2	19	5	24
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	1	2	19	5	24

Çizelge 1.22. 17. yüzyılda Filibe Ocağı Ser Bölük İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Mustafa Mehmed Ser Bölük	H.1008/M.1600-Reşen	13,5
Mehmed Ahmed Ser Bölük	H.1019/M.1610-Masar	13
Mehmed Ahmed Ser Bölük	H.1023/M.1614-Masar	13
Ahmed Mehmed Ser Bölük	H.1033/M.1623-1624-Masar	18
Ahmed Mehmed Ser Bölük	H.1035/M.1626-1627-Masar	17
Ahmed Mehmed Ser Bölük	H.1045/M.1635-Masar	17,5

Madeyân-ı Hâssa bölüğü ocaklarından biri de Filibe Ocağı'dır. 17. yüzyılda Madeyân-ı Hâssa bölüğü Filibe Ocağı 1600'den 1635 yılı da dahil olmak üzere önemli bir fonksiyon icra etmiştir. Filibe Ocağı, bu tarihlerde bir usta bölüğüne bağlı şâkird gruplarıyla birlikte Istabl-ı Âmire Teşkilatı'na hizmet vermiştir. İncelemiş olduğumuz maaş defterlerinde 1600-1635 tarihleri arasında Filibe Ocağı'nda düzenli olarak 19'u usta ve 5'i de şâkird olmak üzere toplam 24 kişi görev yapmaktadır. Filibe Ocağı'nda bölüklerin başında yönetici konumunda bulunan bir ser bölük yer almaktadır ve diğer çalışanlar bu yöneticiye bağlıdır. Yönetici durumunda bulunan ser bölüklerin ücreti 13 ile 18 akçe arasında değişmektedir. Ayrıca yönetici ser bölükler dışında da bölük içerisinde 3 kişinin daha ser bölük unvanı taşıdığı görülmektedir[283].

1600 tarihinde bölükte usta çalışanlar arasında en yüsek ücreti 29 akçe ile Ser bölük Mehmed Murad alırken en düşük ücret ise 4 akçe ile verilmiştir. Bölüğün yöneticisi olan ser bölük Mustafa Mehmed ise 13,5 akçe yevmiye almaktadır. Bölüğün yöneticisi olmamasına rağmen en yüksek ücreti bölüğün ser bölüklerinden Mehmed Murad'ın almasının nedeni, kıdemi veya işindeki mahareti ile ilgili olmalıdır. Şâkird olarak görev yapanların tamamı günlük 1 akçe ücret almıştır[284].

1635 tarihinde bölükte en yüksek ücreti 17,5 akçe ile bölüğün yöneticisi durumunda bulunan Ser Bölük Ahmed Mehmed alırken, en düşük ücret ise 3 akçe olarak verilmiştir. Yönetici konumunda bulunan ser bölük dışında görev yapan 3 ser bölüğün ücretleri 7 ile 11

[283] BOA, MAD 7163, s.356; BOA, MAD 421, s.40; BOA, MAD 2307, s.42; BOA, MAD 2129, s.42; BOA, MAD 6154, s.42; BOA, MAD 6341, s.38.
[284] BOA, MAD 7163, s.356.

akçe arasında değişmektedir. Bu tarihte çırak olarak çalışanların tamamı günlük 1 akçe ücret almaktadır[285].

1.2.7.2. Madeyân-ı Hâssa Emirgazili Ocağı

Çizelge 1.23. 17. yüzyılda Madeyân-ı Hâssa Emirgazili Ocağı Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	1	2	21	10	31
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	1	2	21	10	31
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	1	2	21	10	31
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	1	2	21	10	31
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	1	2	21	10	31
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	1	2	21	5	26

Çizelge 1.24. 17. yüzyılda Emirgazili Ocağı Ser Bölük İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Durali Hüseyin Ser Bölük	H.1008/M.1600-Reşen	43
Durali Hüseyin Ser Bölük	H.1019/M.1610-Masar	10,5
Alemşah Ali Hüseyin Ser Bölük	H.1023/M.1614-Masar	7,5
Mustafa Mehmed Ser Bölük	H.1033/M.1623-1624-Masar	7
Mustafa Mehmed Ser Bölük	H.1035/M.1626-1627-Masar	8
Süleyman Abdullah Ser Bölük	H.1045/M.1635-Masar	7

Mevâcib defterlerine göre; 17. yüzyılda Emirgazili Ocağı, 1600-1635 tarihleri arasında Madeyân-ı Hâssa bölüğünün ocaklarından birisi olmuştur. Bu dönemde Emirgazili Ocağı, bir usta bölüğü ve buna bağlı olan bir şâkird bölüğünden meydana gelmektedir. Emirgazili Ocağı 1600 tarihinden 1626-1627 tarihi de dahil olmak üzere 21'i usta 10'u da şâkird olmak üzere toplam 31 kişiden oluşmaktadır. 1635 tarihine gelindiği ise usta sayısı daha önceki dönemlerde olduğu gibi 21 olarak sabit kalırken bölükte şâkird çalışan sayısında bir düşme

[285] BOA, MAD 6341, s.38.

meydana gelmiş olup çırak olarak görev yapan kişi sayısı 10'dan 5'e düşmüştür. Emirgazili Ocağının başında yönetici olarak görev yapan bir ser bölük yer almakta olup, bölükte diğer çalışanlar da ser bölüğe bağlıdır. Ayrıca yönetici konumunda görev yapan ser bölüğün dışında da ser bölük unvanı taşıyan ustalar da bulunmaktadır[286].

1600 tarihinde bölükte görev yapan ustalardan en yüksek ücreti 43 akçe ile bölüğün yöneticisi durumunda bulunan Ser Bölük Durali Hüseyin alırken en düşük ücretin ise 4 akçe olduğu görülmektedir. Bölüğün yöneticisi dışında görev yapan dört ser bölüğün ücretleri ise 5 ile 10 akçe arasında değişmektedir. Şâkird olarak çalışanların tamamı günlük 1 akçe ücret almaktadır[287].

Madeyân-ı Hâssa Bölüğü'nde 1635 tarihinde en yüksek ücreti 8,5 akçe ile Ser Bölük İbrahim Hamza almaktadır. Bölüğün yöneticisi Ser Bölük Süleyman Abdullah ise 7 akçe alırken diğer iki ser bölüğün de 6 akçe ücret aldığı görülmektedir. Bu tarihte en düşük ücret yüzyılın başında olduğu gibi 4 akçe ile verilmiştir[288]. Bölükte 7 kişi ile hizmet veren şakirdler günlük 1 akçe ücret almaktadır[289].

1.2.7.3. Madeyân-ı Hâssa İnönü Ocağı

Çizelge 1.25. 17. yüzyılda Madeyân-ı Hâssa İnönü Ocağı Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	1	2	19	8	27
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	1	2	19	8	27
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	1	2	19	8	27
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	1	2	19	8	27
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	1	2	19	8	27
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	1	2	19	7	26

[286] BOA, MAD 7163, s.358; BOA, MAD 421, s.41-42; BOA, MAD 2307, s.43-44; BOA, MAD 2129, s.43-44; BOA, MAD 6154, s.43-44; BOA, MAD 6341, s.39-40.
[287] BOA, MAD 7163, s.358.
[288] BOA, MAD 6341, s.39-40.
[289] BOA, MAD 6341, s.41.

Çizelge 1.26. 17. yüzyılda İnönü Ocağı Ser Bölük İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Mustafa Resul Ser Bölük	H.1008/M.1600-Reşen	12,5
İbrahim Hasan Ser Bölük	H.1019/M.1610-Masar	17,5
İbrahim Hasan Ser Bölük	H.1023/M.1614-Masar	15
Bekir Bayezid Ser Bölük	H.1033/M.1623-1624-Masar	9,5
Bekir Bayezid Ser Bölük	H.1035/M.1626-1627-Masar	10
Mehmed Faris Cilavdar Ser Bölük	H.1045/M.1635-Masar	7

İnönü Ocağı 1600-1635 tarihleri arasında Madeyân-ı Hâssa Bölüğü ocakları arasında yer almaktadır. İnönü Ocağı, bir usta bölüğü ile bir şâkird grubundan oluşmaktadır. Şakirdler ustalara bağlı olarak görev yapmaktadır. Bu ocak, 1600 tarihinden 1626-1627 tarihlerine kadar 19'u usta, 8'i şâkird olmak üzere toplam 27 kişiyle hizmet vermiştir. 1635 tarihinde ise usta çalışanların sayısı 19 kişi ile yine bir önceki dönemle aynı kalmış, şâkirdlerin sayısı 1 kişi azalarak 7'ye düşmüş olup böylece bölüğün çalışan sayısı 26 kişi olmuştur. İnönü Ocağı bölüğünün başında yönetici olarak bir ser bölük bulunur ve diğer bölük çalışanları da bu yöneticiye bağlıdır. Ayrıca yönetici konumunda görev yapan ser bölüğün dışında da ocağa hizmet veren ser bölükler de bulunmaktadır[290].

1600 tarihinde bölükte en yüksek ücreti 12,5 akçe ile bölüğün yöneticisi Ser Bölük Mustafa Resül alırken en düşük ücret ise 3 akçe ile verilmiştir. Ayrıca bu tarihte yönetici olan ser bölük dışında 4,5 ile 8 akçe alarak görev yapan 2 ser bölük daha yer almaktadır. Şâkird çalışanların tamamı günlük 1 akçe ücret almaktadır[291].

1635 tarihinde en yüksek ücreti 7 akçe ile bölüğün yöneticisi Ser Bölük Mehmed Faris Cilavdar alırken en düşük ücret 4 akçe ile verilmiştir. Usta çalışanlar arasında yönetici konumunda görev yapan ser bölüğün dışında günlük 4,5 ile 5 akçe ücret alarak hizmet veren

[290] BOA, MAD 7163, s.359-360; BOA, MAD 421, s.43; BOA, MAD 2307, s.45; BOA, MAD 2129, s.45; BOA, MAD 6154, s.45; BOA, MAD 6341, s.41.
[291] BOA, MAD 7163, s.359-360.

2 ser bölük daha bulunmaktadır. Şâkird olarak görev yapanların tamamı günlük 1 akçe ücret almaktadır[292].

1.2.7.4. Madeyân-ı Hâssa Sultanönü Ocağı

Çizelge 1.27. 17. yüzyılda Madeyân-ı Hâssa Sultanönü Ocağı Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	33	-	33
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	33	-	33
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	33	-	33
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	33	-	33
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	33	-	33
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	33	-	33

Çizelge 1.28. 17. yüzyılda Sultanönü Ocağı Ser Bölük İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Nasuh Ser Bölük	H.1008/M.1600-Reşen	21,5
Veli Nebi Ser Bölük	H.1019/M.1610-Masar	11
Veli Nebi Ser Bölük	H.1023/M.1614-Masar	12
Muharrem İvaz Ser Bölük	H.1033/M.1623-1624-Masar	13
Muharrem İvaz Ser Bölük	H.1035/M.1626-1627-Masar	13
Muharrem İvaz Ser Bölük	H.1045/M.1635-Masar	13

Madeyân-ı Hâssa ocaklarından biriside Sultanönü Ocağı'dır. Sultanönü Ocağı, 1600 tarihinden 1635'e kadar Madeyân-ı Hâssa Bölüğü'nün en fazla personel bulunduran ocağıdır. 1600-1635 tarihleri arasında şâkird çalışanı bulunmayan Sultanönü Ocağı, bir usta bölüğünden meydana gelmektedir. 1600-1635 tarihleri arasında Madeyân-ı Hâssa Bölüğünün Filibe, Emirgazili, Karinabad, İnönü ocaklarında şâkird grubu yer alırken Sultanönü Ocağı'nda usta bölüğüne bağlı olarak görev yapan şâkird bölüğü

[292]BOA, MAD 6341, s.41.

bulunmamaktadır. 1600-1635 tarihleri arasında Sultanönü Ocağı düzenli olarak 33 usta ile hizmet vermektedir. Bölükte çalışan ustaların yöneticisi konumunda bir ser bölük görev yaparken diğer çalışanlar da ser bölüğe bağlıdır[293].

1600 tarihinde bölükte en yüsek ücreti 21,5 akçe ile bölüğün yöneticisi Ser Bölük Nasuh alırken en düşük ücretin ise 1 akçe olduğu görülmüştür. En düşük ücretin 1 akçe olmasının sebebi şâkird bölüğünün ortadan kalkmasıyla usta bölüğünde şâkirdlerin yer almış olabileceğini söyleyebiliriz. Bölükte yönetici konumunda bulunan ser bölüğün dışında, hizmet veren 4 ser bölüğün yevmiyeleri 4 ile 8,5 akçe arasında değişmektedir[294].

1635 tarihinde ise en yüksek ücreti 13 akçe ile bölüğün yöneticisi Ser Bölük Muharrem İvaz almıştır. En düşük ücret 1600 tarihinde olduğu gibi 1635 tarihinde de değişmeden 1 akçe olarak kalmıştır. Yönetici olan ser bölük haricinde yevmiyeleri 4 ile 7,5 akçe arasında değişen 4 ser bölük daha Sultanönü Ocağı'na hizmet etmektedir[295].

[293] BOA, MAD 7163, s.360; BOA, MAD 421, s.44; BOA, MAD 2307, s.46; BOA, MAD 2129, s.46; BOA, MAD 6154, s.46; BOA, MAD 6341, s.42.
[294] BOA, MAD 7163, s.360.
[295] BOA, MAD 6341, s.42.

Resim 1.16. Çifteler Çiftlik-i Hümâyûnu Merada Otlamakta Olan Taylı Kısrak Sürüsü [296]

[296] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90951---0041.jpg

1.2.7.5. Madeyân-ı Hâssa Karinabad Ocağı

Çizelge 1.29. 17. yüzyılda Madeyân-ı Hâssa Karinabad Ocağı Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	1	2	19	10	29
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	1	2	19	10	29
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	1	2	19	10	29
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	1	2	19	10	29
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	1	2	19	10	29
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	1	2	18	6	24

Çizelge 1.30. 17. yüzyılda Karinabad Ocağı Ser Bölük İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Ali Mehmed Ser Bölük	H.1008/M.1600-Reşen	11
Ali Mehmed Ser Bölük	H.1019/M.1610-Masar	12
Ali Mehmed Ser Bölük	H.1023/M.1614-Masar	12
İbrahim İdris Ser Bölük	H.1033/M.1623-1624-Masar	5,5
İbrahim İdris Ser Bölük	H.1035/M.1626-1627-Masar	6
İbrahim İdris Ser Bölük	H.1045/M.1635-Masar	7

Ele almış olduğumuz maaş defterlerinde Karinabad Ocağı 1600-1635 tarihleri arasında Istabl-ı Âmire Teşkilatı Madeyân-ı Hâssa ocaklarından birisidir. Karinabad Ocağı, bir usta bölüğü ve buna bağlı bir şâkird grubundan meydana gelmiştir. Karinabad Ocağı 1600-1627 tarihler arasında düzenli bir şekilde 19'usta ve 10'u da şâkird olmak üzere toplam 29 personel ile hizmet vermektedir. 1635 tarihinde ise 18'i usta 6'sı ise şâkird olarak görev yapan toplam 24 personel ocakta yer almaktadır. Karinabad Ocağının başında yönetici konumunda bir ser bölük bulunurken diğer bölük çalışanları da bu yöneticiye bağlıdır. Diğer

Madeyân-ı Hâssa ocaklarında olduğu gibi bölüğün yöneticisi olarak görev yapan ser bölüğün dışında bölük içerisinde başka ser bölüklerde çalışmaktadır[297].

1600 tarihinde bölükte en yüksek ücreti 11 akçe ile bölüğün yöneticisi olan Ser Bölük Ali Mehmed alırken en düşük ücretin ise 4 akçe olduğu görülmektedir. Bölükte yönetici dışında biri 6,5 diğeri ise 9 akçe ile çalışan 2 ser bölük daha yer almaktadır. Şâkird olarak çalışanların tamamı 1 akçe ücret almaktadır[298].

1635 tarihinde Karinabad Ocağı'nda en yüksek ücreti 7 akçe ile bölüğün yöneticisi olan Ser Bölük İbrahim İdris almaktadır. Bu tarihte en düşük ücret ise 4 akçe ile verilmiştir. Yönetici olarak görev yapan ser bölüğün dışında biri 5 akçe diğeri ise 7 akçe ücret ile görev yapan 2 ser bölüğün daha bölükte görev yaptığı anlaşılmaktadır. Şâkird olarak çalışanların tamamı 1 akçe ücret almaktadır[299].

1.2.8. Tayân-ı Hâssa

Üç yaşına kadar olan at yavrusuna tay adı verilir[300]. Tayân-ı Hâssa Bölüğü ise Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olup Topkapı Sarayı için yetiştirilen tayların bakım hizmetleri ile uğraşırdı. Mevâcib defterlerine göre 17. yüzyılda Edirne ve Bursa Tayân-ı Hâssa ocaklarıydı. Bu ocakların başında yönetici vazifesinde bir ser bölük yer alırken diğer çalışan personel de bu yöneticiye bağlıdır. Tayân-ı Hâssa ocakları personel sayıları, ser bölükleri ve ücretleri aşağıda açıklanacaktır.

---

[297] BOA, MAD 7163, s.361; BOA, MAD 421, s.45; BOA, MAD 2307, s.47; BOA, MAD 2129, s.47; BOA, MAD 6154, s. 47; BOA, MAD 6341, s.43.
[298] BOA, MAD 7163, s. 361.
[299] BOA, MAD 6341, s.43.
[300]Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1645; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1213.

Resim 1.17. Kısrak ve Tayı [301]

Çizelge 1.31. 17. yüzyılda Yıllara Göre Tayân-ı Hâssa Bölüğü Ocakları Personel Sayıları

Tayân Ocakları	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H. 1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635
Ada-i Edirne	19	16	16	16	16	15
Bursa	18	18	18	18	18	17
TOPLAM	**37**	**34**	**34**	**34**	**34**	**32**

[301] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90929---0003.jpg

1.2.8.1. Tayân-ı Hâssa Ada-i Edirne Ocağı

Tayların bakım hizmetleri ile uğraşan bölüktür. Ada-i Edirne Ocağı Tayân-ı Hassa ocaklarından biridir. Ocak çalışanları Topkapı Sarayı hizmetlerinde kullanılacak olan taylara bakmakla sorumludur.

Çizelge 1.32. 17. yüzyılda Ada-i Edirne Tayân-ı Hâssa Ocaklığı Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	1	2	14	5	19
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	1	2	11	5	16
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	1	2	11	5	16
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	1	2	11	5	16
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	1	2	11	5	16
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	1	2	11	4	15

Çizelge 1.33. 17. yüzyılda Ada-i Edirne Tayân-ı Hâssa Ocaklığı Yönetici İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Hasan Mehmed Ser Bölük	H.1008/M.1600-Reşen	13
Hasan Mehmed Ser Bölük	H.1019/M.1610-Masar	14
Hasan Mehmed Ser Bölük	H.1023/M.1614-Masar	14
Mehmed Hasan Ser Bölük	H.1033/M.1623-1624-Masar	8,5
Mehmed Hasan Ser Bölük	H.1035/M.1626-1627-Masar	7
Hüseyin Piri Ser Bölük	H.1045/M.1635-Masar	6,5

Ada-i Edirne Ocağı ele aldığımız mevâcib defterlerine göre 1600-1635 tarihleri arasında hassa tay ocakları arasında yer almaktadır. Edirne Ocağı bir usta bölüğü ile buna bağlı bir şâkird (çırak) grubundan oluşmaktadır. Bölüğün 1600-1635 tarihleri arasında çalışan usta sayısı 11 ile 14 kişi arasında değişmektedir. Şâkird olarak çalışan sayısı 1600'den 1626-1627 tarihi de dahil olmak üzere 5 kişi iken, 1635 tarihinde şâkird sayısı 4'e düşmüştür. Ada-i Edirne tay ocağı bölüklerinin başında bir bölükbaşı yer almaktadır. Ser

bölük unvanını taşıyan görevli bölüğün yöneticisi durumunda iken diğer çalışanlar bu yöneticiye bağlıdır. Ser bölüklerin ücretleri 6,5 ile 14 akçe arasında değişmektedir. Ser bölük yevmiyelerinin düzenli olarak düşme eğilimi içerisinde olduğu görülmektedir[302].

1600 tarihinde bölükte çalışan ustalardan Ser Bölük Ahmed Mehmed'e 13,5 akçe ücret verilmiştir. Bölüğün yöneticisi konumunda bulunan Ser Bölük Hasan Mehmed ise günlük 13 akçe ücret ile hizmet vermektedir. Bu ser bölüğün 1600 tarihinden 1614 yılına kadar yöneticilik görevini yerine getirdiği görülmektedir. 1600 tarihinde şâkird olarak görev yapan 5 personelin tamamı 1 akçe ücret ile çalışmaktadır[303].

1635 tarihinde bölükte en yüksek ücreti Ser bölük Piyale Abdullah 7,5 akçe ile almaktadır. Yine aynı tarihte bölüğün yöneticisi durumunda bulunan Ser bölük Hüseyin Piri 6,5 akçe ücret alırken, bir diğer Ser Bölük Hasan Mehmed'e ise 6 akçe ücret verilmiştir. Ayrıca ustalar arasında 3 kişinin de korucu unvanı bulunduğu görülmektedir. Şâkird olarak görev yapan personelin tamamına günlük 1 akçe ücret verilmiştir[304].

1.2.8.2. Tayân-ı Hâssa Bursa Ocağı

Tayân-ı Hâssa Bölüğü ocaklarından birisi de Bursa Ocağı'dır. Bölük çalışanları Topkapı Sarayının hizmetinde kullanılacak olan tayların beslenme ve bakım işlerinden sorumludur.

[302] BOA, MAD 7163, s.357; BOA, MAD 421, s.41; BOA, MAD 2307, s.43; BOA, MAD 2129, s.43; BOA, MAD 6154, s.43; BOA, MAD 6341, s.39.
[303] BOA, MAD 7163, s.357.
[304] BOA, MAD 6341, s.39.

Çizelge 1.34. 17. yüzyılda Bursa Tayân-ı Hâssa Ocaklığı Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	1	2	13	5	18
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	1	2	13	5	18
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	1	2	13	5	18
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	1	2	13	5	18
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	1	2	13	5	18
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	1	2	13	4	17

Çizelge 1.35. 17. yüzyılda Bursa Tayân-ı Hâssa Ocaklığı Yönetici İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Hasan Hızır Ser Bölük	H.1008/M.1600-Reşen	13,5
Hasan Hızır Ser Bölük	H.1019/M.1610-Masar	13
Hasan Hızır Ser Bölük	H.1023/M.1614-Masar	13
Receb Mehmed Ser Bölük	H.1033/M.1623-1624-Masar	9
Receb Mehmed Ser Bölük	H.1035/M.1626-1627-Masar	9
Hüseyin Yusuf Ser Bölük	H.1045/M.1635-Masar	8,5

Resim 1.18. 1319 Doğumlu Gülfem İsimli Tay Babası Fransız Anası Yerli Macar [305]

Tayân-ı Hâssa Bölüğü'ne bağlı Bursa Ocağı incelemiş olduğumuz mevacib defterlerinde 1600-1635 tarihleri arasında hizmet vermiştir. 1600-1635 tarihleri arasında Bursa Ocağı bir usta bölüğü ve buna bağlı şâkird grubu ile Istabl-ı Âmire teşkilatında yerini almıştır. Bölüğün 1600-1635 yıllarında arasında çalışan usta sayısının düzenli olarak 13 kişiden oluştuğu görülmektedir. Ayrıca bölükte 1600 tarihinden 1626-1627 tarihine kadar şâkird olarak 5 kişinin görevli olduğu görülürken 1635 yılında ise personel sayısı 1 kişi azalarak 4'e düşmüştür. Bursa ocağı bölüklerinin başında bölüğün yöneticisi konumunda bulunan ser bölük görev yapmakta olup diğer çalışanlar da bu yöneticiye bağlıdır. Ser bölük ücretleri 8,5 ile 13,5 akçe arasında değişmektedir. Ser bölüklere verilen ücretlerde düzenli bir şekilde azalma olduğu gözükmektedir. Ser bölükler arasında en yüksek ücreti 17.

[305] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90927---0017.jpg.

yüzyılın başında 13,5 akçe ile Hasan Hızır alırken en düşük ücretin ise 1635 tarihinde 8,5 akçe ile Hüseyin Yusuf'a verildiği görülmektedir.[306].

1600 tarihinde bölükte çalışan ustalardan en yüksek ücreti 13,5 akçe ile bölüğün yöneticisi olan Ser Bölük Hasan Hızır alırken en düşük ücret ise 4 akçe olarak verilmiştir. Bölük yöneticisi dışında, hizmet veren iki serbölüğün de 7 ile 10 akçe ücret aldıkları görülmüştür. Şâkird olarak çalışanların tamamı 1 akçe ücret almıştır[307].

1635 tarihinde en yüsek ücreti bölüğün yönetici durumunda bulunan 8,5 akçe ile görev yapan Ser Bölük Hüseyin Yusuf alırken en düşük ücretin ise 4 akçe olarak verildiği görülmektedir. Bu tarihte de yöneticinin dışında ikisi de 5 akçe ile çalışan 2 ser bölük daha görev yapmaktadır. Şâkird olarak çalışan personelin tamamı 1 akçe ücret almaktadır[308].

1.2.9. 1647-1697 Tarihleri Arası Istabl-ı Âmire Ocakları

Mevâcib defterlerinde 1600-1635 tarihleri arasında yukarıdaki bölümde bilgilerini verdiğimiz Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı Mâdeyan-ı Hâssa Ocağı olarak Filibe, Emirgazili, İnönü, Sultanönü, Karinabad merkezleri kaydedilmiştir. Hâssa Tay ocağı olarak ise Ada-i Edirne ve Bursa'nın kayıtlı olduğu görülmektedir. İncelemiş olduğumuz mevâcib defterlerinde 1635 tarihinden sonraki Istabl-ı Âmire Ocakları; Filibe, Edirne, Emirgazili, Karinabad, Dimetoka, Bursa, İnönü, Sultanönü ve Akköprü "*Ser Bölükân ve Saisân ve Nalband ve Korucıyân ve Şâkirdân*" şeklinde kaydedilmiştir. Ancak ocaklar ayrıntılı olarak incelendiğinde ser bölük, seyis, nalbant ve korucu dışında cilavdar, güreci, hafız, imam, anbari, mehter, taycı kethüdası gibi görevliler de bulunmaktadır. Istabl-ı Âmire ocakları personelinin maaşları günlük, üç ve altı aylık toplamları aşağıdaki çizelgede verilmiştir. Ancak Edirne ve Emirgazili ocağının maaşları icmal kayıtlarında yer almamaktadır. Aşağıdaki çizelgede görüldüğü üzere H.1056 Lezez ve H.1057 Masar/M.1646-1647 tarihlerine ait altı aylık maaş icmal kaydına göre ocaklarda görev yapan personele ödenen maaş toplamı 147.748 akçedir[309]. H.1069 Masar/M.1658 tarihindeki üç aylık maaş toplamı 75.224 akçe olduğu icmal kaydından anlaşılmaktadır[310]. Üç ve altı aylık maaş icmalleri

[306] BOA, MAD 7163, s.359; BOA, MAD 421, s.42; BOA, MAD 2307, s.44-45; BOA, MAD 2129, s.44-45; BOA, MAD 6154, s.44-45; BOA, MAD 6341, s.40-41.
[307] BOA, MAD 7163, s.359.
[308] BOA, MAD 6341, s.40-41.
[309] BOA, MAD 2309, s.5.
[310] BOA, MAD 2302, s.3.

değerlendirildiğinde ocaklarda yer alan personel sayılarının hemen hemen birbirine eşit bir seviyede kaldığı, altı aylık maaş icmal toplamlarının da üç aylık maaş toplamının iki katına yakın olduğu anlaşılmaktadır. Aradan geçen on bir yıla yakın zaman süresinde Istabl-ı Âmire ocak personeline verilen maaşların yaklaşık olarak aynı düzeyde kaldığı görülmektedir.

Çizelge 1.36. Anadolu ve Rumeli Ocakları Maaş İcmal Listesi

Ocak Adı	**H.1056/M.1646-1647 Lezez Mevacibi H.1057/M.1647 Masar Mevâcibi**		**(MAD 2309)**
	Kişi Sayısı	**Günlük Akçe Toplamı**	**Altı Aylık Maaş Toplamı**
Filibe	40	191	33.806
Karinabad	36	138	24.426
Dimetoka	11	43,5	7.698
Bursa	28	105,5	18.672
İnönü	54	191	33.854
Sultanönü	42	106	18.762
Akköprü	15	59,5	10.530
Toplam	**226**	**834,5**	**147.748**
Ocak Adı	**H. 1069/M.1658 Masar Mevâcibi**		**(MAD 2302)**
	Kişi Sayısı	**Günlük Akçe Toplamı**	**Üç Aylık Maaş Toplamı**
Filibe	40	169	14.956
Karinabad	35	150	13.275
Dimetoka	11	46	4.071
Bursa	28	106	9.381
İnönü	54	200	17.700
Sultanönü	42	117	10.354
Akköprü	15	62	5.487
Toplam	**225**	**850**	**75.224**

Istabl-ı Âmire'ye bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarında görev yapan personelin yüzyıl içerisinde farklı tarihlerdeki sayıları ve hangi görevlilerden oluştuğu aşağıdaki çizelgelerde ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir.

Çizelge 1.37. H.1057/M. 1647-1648 Tarihinde Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarındaki Görevliler ve Sayıları

ISTABL-I ÂMİRE OCAKLARINDA YER ALAN GÖREVLİLER VE SAYILARI (MAD 2309)																							
Ocak Adı	**Ser Bölük**	**Seyis**	**Seyis Şâkirdi**	**Ser Korucu**	**Korucu**	**Korucu Şâkirdi**	**Nalband**	**Nalcı Şâkirdi**	**Hafız**	**Katip**	**Müteferrika**	**Anbari**	**İmam**	**Hatip**	**Cilavdar**	**Mütekaid-Tekaüd**	**Mehter**	**Taycı Kethüdası**	**Taycı Kethüdası Şâkirdi**	**Güreci**	**Güreci Şâkirdi**	**Güreci Kethüdası**	**Diğer**	**TOPLAM**
Filibe	5	17			12		2	2								1								**39**
Edirne					12				2															**14**
Emirgazili	3	12	6		15				1	1	3													**41**
Karinabad	1	16	6		9		2		1															**35**
Dimetoka	1	4			5				1															**11**
Bursa	2	1	6		13		1	1	1	1		2												**28**
İnönü	5	12	6	1	18	3	2	1		1		1	1	1	1	1	1							**55**
Sultanönü	4	1		1	11	7		2				1							1	5	8	1		**42**
Akköprü	1	4			8			1					1											**15**

Çizelge 1.38. H.1069/M.1658 Tarihinde Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarındaki Görevliler ve Sayıları

ISTABL-I ÂMİRE OCAKLARINDA YER ALAN GÖREVLİLER VE SAYILARI (MAD 2302)																							
Ocak Adı	**Ser Bölük**	**Seyis**	**Seyis Şâkirdi**	**Ser Korucu**	**Korucu**	**Korucu Şâkirdi**	**Nalband**	**Nalcı Şâkirdi**	**Hafiz**	**Katip**	**Müteferrika**	**Anbari**	**İmam**	**Hatip**	**Cilavdar**	**Mütekaid-Tekaüd**	**Mehter**	**Taycı Kethüdası**	**Taycı Kethüdası Şâkirdi**	**Güreci**	**Güreci Şâkirdi**	**Güreci Kethüdası**	**Diğer**	**TOPLAM**
Filibe	6	15			13		2	3																**39**
Edirne					12																			**12**
Emirgazili	2	10	5		19			1		1	3	1												**42**
Karinabad	1	13	5		13		1	1	1															**35**
Dimetoka	2	3			6																			**11**
Bursa	2	1			13		1	7	1	1		2												**28**
İnönü	4	10	5		22		3	6		1			1		1	1								**54**
Sultanönü	3	2			24			2				1						1		8			1	**42**
Akköprü	1	2	1		10								1											**15**

Çizelge 1.39. H.1081/M.1670 Tarihinde Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarındaki Görevliler ve Sayıları

ISTABL-I ÂMİRE OCAKLARINDA YER ALAN GÖREVLİLER VE SAYILARI (MAD 6295)																								
Ocak Adı	**Ser Bölük**	**Seyis**	**Seyis Şâkirdi**	**Ser Korucu**	**Korucu**	**Korucu Şâkirdi**	**Nalband**	**Nalcı Şâkirdi**	**Hafız**	**Katip**	**Müteferrika**	**Anbari**	**İmam**	**Hatip**	**Cilavdar**	**Mütekaid-Tekaüd**	**Mehter**	**Taycı Kethüdası**	**Taycı Kethüdası Şâkirdi**	**Güreci**	**Güreci Şâkirdi**	**Güreci Kethüdası**	**Otcu**	**Diğer**	**TOPLAM**
Filibe	8	13	1		12	1	2	1	1																**39**
Edirne[311]					12																				**12**
Emirgazili	2	12	5		15			1		1	3	2			1										**42**
Karinabad	1	14			13		1	1																5	**35**
Dimetoka	1	2			8																				**11**
Bursa	2	1	4		13		1	3	1	1		2													**28**
İnönü	5	6	3		19	3	1	7					1		1	1							2	5	**54**
Sultanön[312]	4	2			11			2				1						3		6	10	1		2	**42**
Akköprü	1	3			9								1											1	**15**

[311] Çayırhâ-i Ada Der Nezd-i Edirne
[312] Nam-ı diğer Eskişehir.

Çizelge 1.40. H.1096/M.1684-1685 Tarihinde Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarındaki Görevliler ve Sayıları

ISTABL-I ÂMİRE OCAKLARINDA YER ALAN GÖREVLİLER VE SAYILARI (MAD 6348)																							
Ocak Adı	**Ser Bölük**	**Seyis**	**Seyis Şâkirdi**	**Ser Korucu**	**Korucu**	**Korucu Şâkirdi**	**Nalband**	**Nalcı Şâkirdi**	**Hafız**	**Katip**	**Müteferrika**	**Anbari**	**İmam**	**Hatip**	**Cilavdar**	**Mütekaid-Tekaüd**	**Mehter**	**Tayci Kethüdası**	**Tayci Kethüdası Şâkirdi**	**Güreci**	**Güreci Şâkirdi**	**Güreci Kethüdası**	**Diğer**	**TOPLAM**
Filibe	8	13			12	2	2	1	1															**39**
Edirne[313]					12																			**12**
Emirgazili	2	13			11			6		1	2	3			1					1			1	**41**
Karinabad	1	12	3		14		1	1					1										2	**35**
Dimetoka	1	2			8																			**11**
Bursa	2	1			12		1	7	1	1		2											1	**28**
İnönü	5	7			20	3	2	12					1		1	1							2	**54**
Sultanönü[314]	4	2			11	1		2											3	7	12			**42**
Akköprü	1	2	1		9								1										1	**15**

[313] Korucuyân-ı Çayır-ı Ada Der Edirne
[314] Eskişehir

Çizelge 1.41. H.1106/M.1694-1695 Tarihinde Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarındaki Görevliler ve Personel Sayıları

ISTABL-I ÂMİRE OCAKLARINDA YER ALAN GÖREVLİLER VE SAYILARI (MAD 718)																							
Ocak Adı	**Ser Bölük**	**Seyis**	**Seyis Şâkirdi**	**Ser Korucu**	**Korucu**	**Korucu Şâkirdi**	**Nalband**	**Nalcı Şâkirdi**	**Hafiz**	**Katip**	**Müteferrika**	**Anbari**	**İmam**	**Hatip**	**Cilavdar**	**Mütekaid-Tekaüd**	**Mehter**	**Taycı Kethüdası**	**Taycı Kethüdası Şâkirdi**	**Güreci**	**Güreci Şâkirdi**	**Güreci Kethüdası**	**Diğer**	**TOPLAM**
Filibe	7	12			12	2	2	1															3	**39**
Edirne					11										1									**12**
Emirgazili	2	14			6	2		4		1	2	5											5	**41**
Karinabad	1	13	3		13		1	1					1										2	**35**
Dimetoka	1	2			8																			**11**
Bursa	2	1			12		1	7	1	1		2											1	**28**
İnönü	5	6			23	13	2	2					1		1								1	**54**
Sultanönü	4	2			11	6		2											3	5	8		1	**42**
Akköprü	1	2	1		9								1										1	**15**

Çizelge 1.42. H.1109/M.1697-1698 Tarihinde Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Anadolu ve Rumeli Ocaklarındaki Görevliler ve Sayıları

ISTABL-I ÂMİRE OCAKLARINDA YER ALAN GÖREVLİLER VE SAYILARI (MAD 7487)																							
Ocak Adı	**Ser Bölük**	**Seyis**	**Seyis Şâkirdi**	**Ser Korucu**	**Korucu**	**Korucu Şâkirdi**	**Nalband**	**Nalcı Şâkirdi**	**Hafız**	**Katip**	**Müteferrika**	**Anbari**	**İmam**	**Hatip**	**Cilavdar**	**Mütekaid-Tekaüd**	**Mehter**	**Taycı Kethüdası**	**Taycı Kethüdası Şâkirdi**	**Güreci**	**Güreci Şâkirdi**	**Güreci Kethüdası**	**Diğer**	**TOPLAM**
Filibe	7	12			13	2	2	1															2	**39**
Edirne					8																		4	**12**
Emirgazili	2	11			9	4		2		1		3											9	**41**
Karinabad	1	13	1		12		1	1					1										5	**35**
Dimetoka	1	2			8																			**11**
Bursa	2	1			11		1	7	1	1		2											2	**28**
İnönü	5	6			23	13	1	2							1								3	**54**
Sultanönü[315]	4	2			16	17		2															1	**42**
Akköprü	1	1	1		8								1										3	**15**

[315] Nam-ı Diğer Eskişehir.

1.2.10. Nalband-ı Esbân-ı Enderun ve Bîrûn-ı Hâssa

Nalbandlar sınıfı, Enderun ve Bîrûn halkının atlarını nallamakla sorumlu olan bölüktür. Nalbandlar yaptıkları işe göre üç sınıfa ayrılırdı. Birinci sınıf, hayvanların hastalıklarına bakan baytarlık görevini yerine getirenler, ikincisi gençlerden oluşan nal ve çivi döğenler üçüncü sınıf ise hayvanları nallamakla ve iğdiş işlemini yapanlar olmak üzere üç gruba ayrılmıştır[316]. İncelemiş olduğumuz Has Ahır defterlerinde baytar görevini yerine getiren görevlilere rastlanmamıştır. Ancak baytarnamelerde atların hastalık ve tedavi usulleri detaylı olarak ele alınmıştır[317].

Nalbandlarca nal çakma işlemi şu şekilde gerçekleştirilirdi. Nalband tarafından hayvanın ayağının ölçülerine göre uygun nal seçimi yapılır. Nal çakılmadan önce hayvanın uzayan tırnakları suntıraçla traşlanarak. nal hayvanın ayağına yerleştirilir hayvan sahibi ya da bir kalfa yardımı ile çakma işlemi gerçekleştirilirdi. Hayvanın tırnağından çıkan çivilerin fazlalıkları kelpeten yardımıyla alınarak tırnak kesme bıçağı ile de tırnakların fazlalıkları kesilirdi. Hayvana nal çakma işlemi gerçekleştirilirken çivileri hayvanın etine kaçırmamak gerekirdi. Nalband ustalarının kullanmış oldukları deyimle "nalı hayvanın ayağına öyle çakacaksın ki hayvan kadifeye basar gibi basacak" şeklinde ifade etmişlerdir. Nal çakma işleminden sonra hayvanın ayağının kenarlarına törpüleme işlemi yapılırdı. Nalbandlıkta kullanılan araç gereçler arasında tırnak kesme bıçağı, suntıraç, yavaşı, kelpeten, törpü, çekiç ve örs yer almaktadır[318]. Nallama yapılırken ata çakılacak nalların ağırlık miktarının eşit olmasına dikkat edilir, bundan dolayı nallar tartıldıktan sonra ata çakılırdı. Nallama işlemi yapılan at bir gün istirahat ettirilirdi[319].

Atlara nal çakılması konusunda izlenimleri anlatan yabancı seyyahlar bulunmaktadır. Reinhold Lubenau, atlara nal çakımında toynağın tamamını kaplayacak bir halde

---

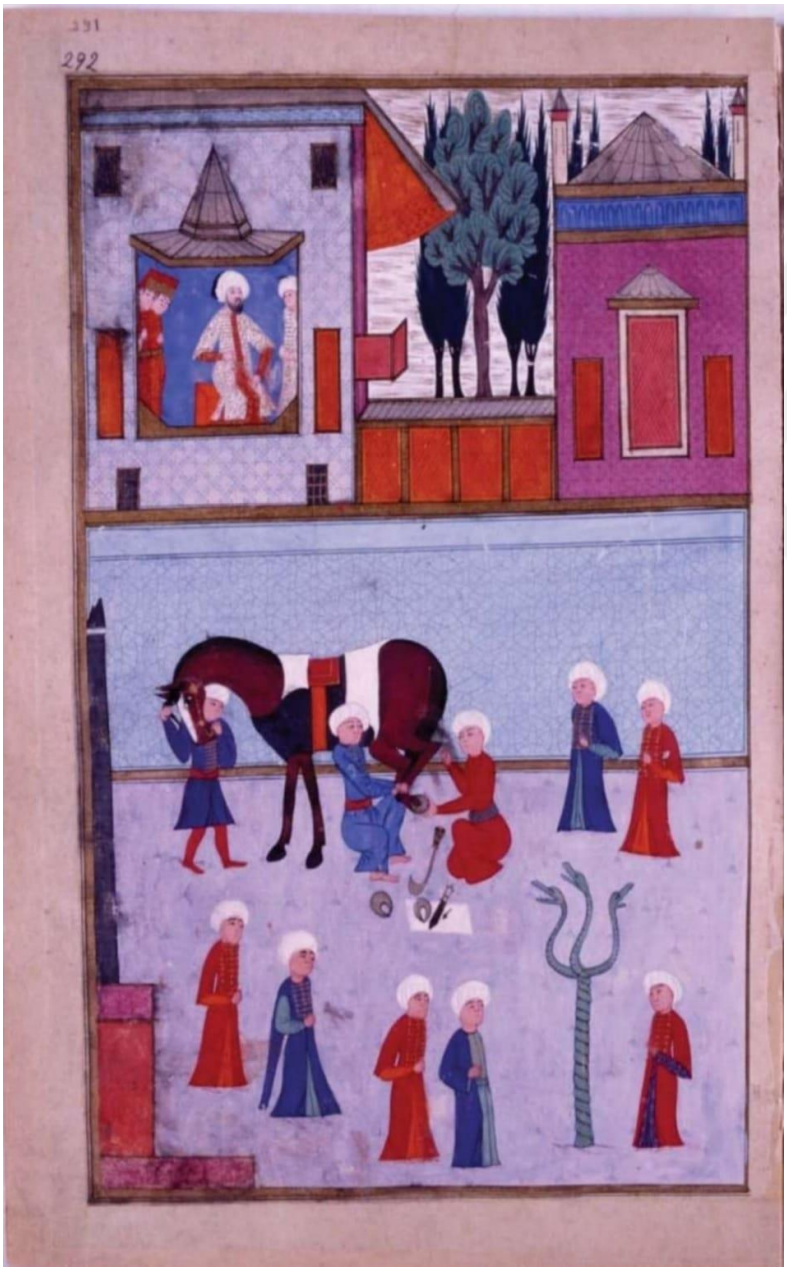
[316] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.477; Özcan, A .(1999). "Istabl", s.205; Dingeç, E. (2014). "18. Yüzyıl Has Ahûr Ehl-i Hirefi Hakkında Bir Tahlil Denemesi". ***XVII. Türk Tarih Kongresi Ankara: 15-17 Eylül 2014***. C.IV. I. Kısım. Ankara, s.235.

[317] Şen, M. (2017). "Hizam'ın Kitabu Baytarnamesinde Geçen Mücerreb Tedavi Usulleri". ***At Kitabı,*** İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.149. Baytarnameler ile ilgili çalışmaları için Bkz. Çınar, A. A. (1992). ***On Dokuzuncu Yüzyıla Ait Bir Baytarnamede At Kültürü***. Hacettepe Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi; Yiğit, A. (2011). ***İlm-i Fürusiyet İsimli Baytarnamenin Veteriner Hekimliği Tarihi, At Yetiştiriciliği ve Hastalıkları Açısından İncelenmesi***. Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

[318] Seyirci, M. (1991). "Antalya'da Nalbantlık Sanatı". ***Türk Etnoğrafya Dergisi***. S.XIX, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s.151-152.

[319] Dingeç, E. (2014). "18. Yüzyıl Has Ahûr Ehl-i Hirefi Hakkında Bir Tahlil Denemesi", s.236.

gerçekleştirildiğini, bu şekilde nal çakımı yapımının daha korunaklı olmasını sağladığını nakleder[320]. Busbecq, atlara çakılan nalların ortasının açık olmadığını belirtir. Kendi ülkesinde nalın ortasının açık olduğunu Türklerin nallarının ortasının kapalı ve sağlam bir şekilde yaptıklarını ifade eder. Ortası deliksiz yapılan nalın hayvanların ayaklarını daha iyi muhafaza ettiğine dikkat çeker[321].

Resim 1.19. Ata Nal Çakımı Yapılırken [322]

[320] Reinhold Lubenau. (2012). ***Reinhold Lubenau Seyahatnamesi Osmanlı Ülkesinde 1587-1589***, s.204.
[321] Ogier Ghislain De Busbecq. (2018). ***Türk Mektupları***. (Terc. Hüseyin Cahit Yalçın). İstanbul: Ötüken Yayınları, s.147.
[322] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.68. (TSMK Surname 1344, 292a.)

III. Murad döneminde Nakkaş Osman tarafından yapılan minyatürde usta nalbant, atı nallarken en az iki kişiye ihtiyaç duymaktadır. Nalbanda yardım edenlerden biri atın ayağını tutarken, diğeri de atın başını tutmaktadır. Atın başını tutan kişi çıraklardan biri olmalıdır. Bu kişinin elbisesinin kısa olduğu gözükmektedir. Nal çakmakla görevli kişi ve atın ayağını tutan görevlilerin aynı elbiseyi giymesi ustalık derecelerinin aynı seviyede olduğu, diğer kişilere kıyasla daha rahat elbise giydiği anlaşılmaktadır. Padişahın karşısında nallama gösterisini sergileyen kişiler hilat giymektedir. Ata nal çakma işlemi gerçekleştirilirken atın çok sakin olduğu görünmektedir. Bu durum nalbandın işini ne kadar ustalıkla yaptığını ortaya koymaktadır[323]. At nallanırken kullanılan malzemeler bir örtü üzerinde yer almaktadır. Bu malzemeler arasında suntıraç, mıh, ve törpü bulunmaktadır. (Bkz. Resim 1.19).

Telhisü'l Beyan adlı eserde yer alan Nalband Kanunu'na göre; "Üsküdar, Samako ve Üsküdar Çelebi olmak üzere at nalı üç türlüdür. Mıh ve nal bir vukiyye olup, perdahtlandıktan sonra üç yüz elli dirhem kalır"[324]. Nal ve mıh ağırlıklarına göre fiyatlandırılmıştır. Samakov mıhı beş vukiyyelik bin tanesi 100 akçe, dört vukiyyelik bin tanesi 80 akçedir. Üsküdar mıhı, beşbuçuk vukiyyelik bin tanesi 160 akçedir. Üsküdar nalının hamı ikiyüz dirhem gelir giyimi 9 akçedir[325].

Büyük ahırda görev yapan nalbandlar dışında katır nalbandları ile ikinci ahıra bağlı beygirleri nallamakla görevli nalbantlar da Istabl-ı Âmire'de yer almaktadır[326]. 16 yüzyılın sonlarında Has Ahır'ın hizmetinde bulunan usta ve çıraklardan oluşan Nalband-ı Hâssa Bölüğü'nde 300 kişi görev yapmaktadır[327]. 1600 tarihinde Nalband-ı Bîrûn-ı Hâssa Bölüğü'nde 140, katır nalbandı sınıfında 63, beygir nalbandı gurubunda ise 84 kişi olmak üzere toplam 287 nalband hizmet vermektedir[328]. 16. yüzyılın sonundan itibaren 17. yüzyılın sonuna kadar nalband sayısında düzenli bir azalma meydana gelerek Büyük ve Küçük Ahıra bağlı nalband sayısı toplamda 60 kişiye kadar düşmüştür.

---

[323] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.66.
[324] Hezarfen Hüseyin Efendi. (1998). ***Telhîsü'l-Beyân Fî Kavânîn-i Âl-i Osmân***, s.250.
[325] Yücel, Y. (1992). ***Es'ar Defteri (1640 Tarihli)***. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.111.
[326] BOA, MAD 7163, s.362-364; BOA, MAD 421, s.46-48; BOA, MAD 2307, s.48-49; BOA, MAD 2129, s.48-49; BOA, MAD 6154, s.48-49; BOA, MAD 6341, s.44-45; BOA, MAD 2309, s.35-36; BOA, MAD 2302, s.35-36; BOA, MAD 6295, s.38-39; BOA, MAD 6348, s.32; BOA, MAD 718, s.19; BOA, MAD 3718, s.22.
[327] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.477.
[328] BOA, MAD 7163, s.362-364, 392-393, 465-466.

Çizelge 1.43. 17. yüzyılda Büyük Istabl-ı Âmire Nalbandlar Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	1	2	71	69	140
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	1	2	69	67	136
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	1	2	69	67	136
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	1	2	67	67	134
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	1	2	67	67	134
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	1	2	66	67	133
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	1	2	37	20	57
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	1	2	36	20	56
H.1081/M.1670-Masar[329]	MAD 6295	1	1	2	36	20	56
H.1096/M.1684-1685-Masar[330]	MAD 6348	1	-	1	24	-	24
H.1106/M.1694-1695 Masar-Recec	MAD 718	1	-	1	10	-	10
H.1109/M.1697-Masar[331]	MAD 3718	1	-	1	15	-	15

[329] Mad 629 Nolu Defterde Esbân-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.
[330] Mad 6348 Nolu Defterde Hademe-i Nalbendân-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.
[331] Mad 3718 Nolu Defterde Cemâat-i Hademe-i Nalbendân der-Hidmet-i Esbân-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.

Çizelge 1.44. 17. yüzyılda Nalbandlar Bölüğü Yönetici İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Hasan Arnabud Kethüda	H.1008/M.1600-Reşen	22
Mustafa Yunus Kethüda	H.1019/M.1610-Masar	17
Mustafa Yunus Kethüda	H.1023/M.1614-Masar	17
Mustafa Hüsrev Kethüda	H.1033/M.1623-1624-Masar	15
Mustafa Hüsrev Kethüda	H.1035/M.1626-1627-Masar	15
Mehmed Kurd Kethüda	H.1045/M.1635-Masar	22,5
Mustafa Kethüda	H.1057/M.1647-1648-Masar	14
Mustafa Mahmud Kethüda	H.1069/M.1658-Masar	5
Mustafa Mahmud Kethüda	H.1081/M.1670-Masar	5
Mustafa Abdullah Kethüda	H.1096/M.1684-1685-Masar	6
Ömer Mehmed Ser Nalband	H.1106/M.1694-1695-Masar, Recec	32,5
Ömer Mehmed Ser Nalband	H.1109/M.1697-Masar	32,5

Nalband-ı Esbân-ı Enderun ve Bîrûnî Bölüğü, Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlıdır. Bölüğün ismi mevacib defterlerinde 1600 tarihinden 1670'lere kadar "*Nalband-ı Esbân-ı Enderun ve Bîrûnî*" şeklinde iken 1670 yılından sonra "*Nalbendân-ı Esbân-ı Hâssa*" olarak kaydedilmiştir. Çizelgede görüldüğü üzere 1600'den 1670'e kadar nalbandlar sınıfı bir usta bölüğü ve buna bağlı bir şâkird grubundan oluşmaktadır. Bölükte çalışan personel sayısı 17. yüzyılda 10 ile 140 kişi arasında değişmektedir. 1600-1635 tarihleri arasında bölükte çalışan kişi sayısı 133 ile 140 kişi arasında iken, 1647-1648 tarihinden itibaren çalışan personel sayısı büyük bir oranda düşüşe geçmiş ve düşme eğilimi yüzyılın sonuna kadar da devam etmiştir. Usta bölüğünün başında yönetici olarak 1600 tarihinden 1684-1685 tarihine kadar bir kethüda görev yaparken, bu tarihten sonra ise bölüğün başında ser nalband unvanıyla hizmet veren bir kişi bulunmaktadır. Yönetici konumundaki kethüdaların ücretleri 5 ile 22,5 akçe arasında değişmektedir. Ser nalband olarak çalışan Ömer Mehmed 1694 ve 1697 tarihlerinde 32,5 akçe yevmiye ile görevini yerine getirmektedir[332].

1600 tarihinde nalbandlar arasında en yüksek ücreti 22 akçe ile bölüğün yöneticisi durumunda bulunan Hasan Kethüda ve ustalardan Nasuh Abdullah'ın aldığı görülmektedir.

[332] BOA, MAD 7163, s.362-364; BOA, MAD 421, s.46-48; BOA, MAD 2307, s.48-49; BOA, MAD 2129, s.48-49; BOA, MAD 6154, s.48-49; BOA, MAD 6341, s.44-45; BOA, MAD 2309, s.35-36; BOA, MAD 2302, s.35-36; BOA, MAD 6295, s.38-39; BOA, MAD 6348, s.32; BOA, MAD 718, s.19; BOA, MAD 3718, s.22.

Usta çalışanlar arasında en düşük ücret ise 4 akçe olarak verilmiştir. Şâkird olarak çalışanlar en yüksek ücreti 2,5 akçe ile almakta iken en düşük ücret 1 akçe ile verilmiştir[333].

1697 tarihinde nalbanlardan en yüksek ücreti 32,5 akçe ile bölüğün yöneticisi Ömer Mehmed alırken en düşük ücretin 5 akçe olduğu görülmektedir. Bir usta nalbandın ise vefat ettiği kaydedilmiştir[334].

1.2.11. Müteferrikân-ı Ehl-i Hiref

Arapça bir tamlama olan "Ehl-i Hiref" kelimesi "ehl" ve "hiref" sözcüklerinden oluşmaktadır. Ehil, Osmanlıca sözlüklerde "sahip, mâlik, sakin, muktedir" gibi anlamlara gelmekte iken, hiref sözcüğü Arapça'da meslek, sanat anlamına gelen hirfe kelimesinin çoğuludur[335]. Bu bağlamda "Ehl-i Hiref" sanat sahibi, sanatında becerikli olan sanatkâr anlamına gelmektedir. Hemen hemen el işçiliğine dayanan her tür üretim hiref kapsamında değerlendirilmiş bu alanda çalışanlar da "Ehl-i Hiref" veya "Erbab-ı Hiref" olarak adlandırılmıştır[336]. Osmanlı sarayında Ehl-i Hiref Teşkilatı (Osmanlı Saray Sanatkârları) haricinde Has Ahır'a bağlı olan ehl-i hiref grubu (has ahır sanatkârları) bulunmaktadır. Has Ahır sanatkârlarına gerekli olan personel acemi oğlanları arasından alınarak yetiştirilirdi. Has Ahır'a acemi oğlanları arasından seçilen kişilerin oğulları varsa babalarının icra etmiş olduğu sanat dalına şâkird olarak alınır ve tayinleri mîrâhûr-ı evvelin arzıyla yapılırdı[337].

Has Ahır sanatkârları Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olup, has ahıra gerekli olan eşyanın yapılması ve süslemesi gibi önemli vazifeyi yerine getirmişlerdir. Maaş defterlerinden elde ettiğimiz veriler ışığında; Ehl-i Hiref Bölükleri kendi içerisinde at eğiticileri, belleme yapanlar, nakkaşlar, nalband kayışı yapanlar, kolan ve çuval vb. dokuyanlar, yularcılar, kıl dokuyucular, semerciler, hatap yapanlar, dericiler, keçeciler, gem yapanlar, çilingirler, sabuncular ve mütefferika gibi bölüklere ayrılmıştır. Bu bölükler aşağıda tek tek ele alınacaktır. Ele aldığımız mevâcib defterlerinin çoğunluğunda ehl-i hirefin genel başlığından sonra has ahır sanatkârlarının bölükleri birer birer kaydedilirken

---

[333] BOA, MAD 7163, s.362-364.
[334] BOA, MAD 3718, s.22.
[335] Şemsedddin Sami. (2015). ***Kamûs-ı Türkî***, s. 232, 544; Yaman, B. (2008). ***Osmanlı Saray Sanatkârları 18. Yüzyılda Ehl-i Hiref***. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.9; Kazan, H. (2004). "Topkapı Sarayı'nda Kâtipler Cemiyetinin Eğitimleri ve Görevleri". ***Osmanlı Araştırmaları***, S.24, İstanbul, s.214.
[336] Kırımtayıf, S. (1996). ***XV. ve XIX. Yüzyıllar Arasında Osmanlıda Saray Sanatı Teşkilâtı***. İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitisü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, s.9.
[337] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.479.

1647-1685 tarihleri arasındaki defterlerde ehl-i hiref başlığı ile birlikte raht-ı murassa'at grubu yer almaktadır.

Has Ahır'daki padişaha ait değerli taş ve madenlerle süslü kıymetli eyer takımları ve at koşumlarının yer aldığı Raht-ı Hümâyûn adıyla bilinen bir hazine bulunmaktadır. Bu hazinenin diğer bir ismi de Murassa'at Hazinesi'dir[338]. Murassa'; inci, elmas, yakut, zümrüd, zeberced gibi kıymetli ve değerli taşlarla süslü mücevherlerle bezenmiş anlamına gelmektedir[339]. Raht hazinesinde bulunan değerli taş ve madenlerle bezeme ve süsleme yapan sanat grubuna da *Raht-ı Murassa'at* adı verilmektedir.

Çizelge 1.45. 17. yüzyılda Raht-ı Murassa'at Grubu Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1057/M.1647-1648-Masar[340]	MAD 2309	1	-	1	26	-	26
H.1069/M.1658-Masar[341]	MAD 2302	1	-	1	26	-	26
H.1081/M.1670-Masar[342]	MAD 6295	1	-	1	26	-	26
H.1096/M.1684-1685-Masar[343]	MAD 6348	1	-	1	19	-	19

İncelemiş olduğumuz mevâcib defterlerinde raht hazinesinde bulunan at koşum takımlarının ve eyerlerin değerli taş ve madenlerle bezeme ve süslemesini yapan sanat grubu ilk olarak 1647 tarihli defterde görülmektedir. Sanat grubunda görev yapan personel sayısı 19 ile 26 kişi arasında değişmektedir. Bu sanat grubu son olarak 1685 tarihli mevâcib defterinde yer almaktadır[344].

1647 tarihinde süsleme ve bezeme yapan sanat grubunda görev yapan personelin günlük ücretleri 2 ile 13 akçe arasında değişmektedir[345]. 1685 tarihine gelindiğinde bölükte

[338] Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, s.536.
[339] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.852.
[340] Mad 2309 Nolu Defterde Hademe-i Ehl-i Hiref der Hidmet-i Raht-ı Murassa'at şeklinde geçmektedir.
[341] Mad 2302 Nolu defterde Hademe-i Ehl-i Hiref der Hidmet-i Hazine-i Murassa'at-ı Enderuni şeklinde geçmektedir.
[342] Mad 6295 Nolu Defterde Hademe-i Ehl-i Hiref der Hidmet-i Raht-ı Murassa'at şeklinde geçmektedir.
[343] Mad 6348 Nolu Defterde Hademe-i Ehl-i Hiref der Hidmet-i Raht-ı Murassa'at şeklinde geçmektedir.
[344] BOA, MAD 2309, s.37; BOA, MAD 2302, s.37; BOA, MAD 6295, s.40; BOA, MAD 6348, s.32-33.
[345] BOA, MAD 2309, s.37.

günlük en yüksek ücretin 10 akçe olduğu, en düşük ücretin 2 akçe ile verildiği görülmektedir[346].

1.2.11.1. Muallimân-ı Esb

Büyük Istabl-ı Âmire'nin amiri Mîrâhûr-ı Evvel'e bağlı olan Muallimân-ı Esb Bölüğü, atların eğitilmesinden sorumludur. Atın eğitimi uzun ve zorlu bir süreci kapsamaktadır. Atın eğitim süreci; üzerindeki eşyalara, yürüyüş usullerine, savaşa, ava, cirit oynuna ve kalabalığa, gürültüye ve yabani hayvanlara alıştırılmasından meydana gelmektedir[347]. Saray atları padişahın otoritesini gösteren ve gücünü yansıtan en önemli unsurlardan biridir[348].

Çizelge 1.46. 17. yüzyılda Muallimân-ı Esb Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	9	-	9
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	9	-	9
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	9	-	9
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	8	-	8
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	8	-	8
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	8	-	8
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	5	-	5
H.1069/M.1658-Masar[349]	MAD 2302	1	-	1	4	-	4
H.1081/M.1670-Masar[350]	MAD 6295	1	-	1	5	-	5

İncelemiş olduğumuz 17. yüzyıl Istabl-ı Âmire maaş defterlerinde Muallimân-ı Esb sınıfı mîrâhûr-ı evvele bağlı olan Ehl-i Hiref Teşkilatı'nın ilk bölüğü olarak karşımıza çıkmaktadır. Çizelgede görüldüğü üzere şakird çalışanı bulunmayan bölüğün usta

[346] BOA, MAD 6348, s.32-33.
[347] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.159.
[348] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.156.
[349] Mad 2302 Nolu Defterde Muallimân-ı Esbân-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.
[350] Mad 629 Nolu Defterde Muallimân-ı Esbân-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.

çalışanlarının sayısı yıllara göre 4 ile 9 kişi arasında değişmektedir. 17. yüzyılın başından sonlarına doğru bölük çalışan sayılarında düzenli bir azalma görülmüştür[351]. 1670 yılından sonraki maaş defterlerinde Muallimân-ı Esb Bölüğü teşkilatta yer almamaktadır. Buradan hareketle bölüğün 17. yüzyılın sonlarında teşkilatın içerisinde yer almadığını söyleyebiliriz.

Maaş defterleri incelendiğinde 17. yüzyılın başında bölükte bir kişi ser muallim olarak görev yapmakta olup, en yüksek maaşı alan personel konumundadır. 1600-1610 tarihleri arasında ser muallimlik görevini yerine getiren İskender'in günlük ücreti 19,5 akçeden 27 akçeye yükselmiştir. 1610 yılından sonraki defterlerde ser muallim unvanı kullanılmamıştır[352]. 1600 tarihinde bölükte en az ücret 2 akçe ile Ahmed Ali'ye verilmiştir[353]. Bu bölüğün çalışanlarının son olarak yer aldığı 1670 tarihinde en fazla ücreti 6 akçe ile at eğiticisi Derviş Mehmed alırken en az ücret ise 2 akçe ile Süleyman Resül'e isimli eğiticiye verilmiştir[354].

IV. Murad, silahlara ve savaşa çok meraklı olduğu gibi atlara da çok düşkün bir padişahtı. IV. Murad, Mısır'ın Kahire şehrinden usta at binicisi ve eğiticisi olan 40 usta cündiyi atları eğitmek üzere getirtmiştir. Cündiler, at eğitiminin en büyük ustaları olup has ahırdaki atalara binip ve eğitirlerdi. Bunlar at koşarken ok atabilen, mızrak fırlatabilen, hareket halindeki atın üstünden yere atlayıp tekrar üstüne sıçrayabilen ve elleri üzerinde bir süre dikilip yeniden atın sırtına oturabilirlerdi. At koşu halinde iken mızrakları yerden alabilen, çözdükleri eyerleri ata yeniden koyma becerisini gösteren, ayaklarını üzengilerden çıkarıp atın sırtında sendelemeden dimdik ayakta kalabilme yeteneğine sahiplerdi. Bu cündiler arasında öyle ustaları vardı ki tek ayağı ile bir atın sırtına basarken diğer ayağıyla başka bir atın sırtına basarak ve dimdik durarak at koşturabilir ve bir at nalına nişan alıp onu vurabilirlerdi. Hatta çevredeki yüksek ağaçların tepelerine konmuş minicik kuşları dahi vurabilecek kabiliyete sahiplerdi. Kimileri de sanki attan düşermiş gibi yaparak atın boynuna sarılarak karnına doğru kayıyor ve sonra yeniden eyerin üstüne çıkıyorlardı. IV. Murad kendisine eğlence olsun diye cündilerin ayrı ayrı atların üstünde ayakta dikilerek koşturmalarını birbirlerinin atına atlayıp atlarını değiştirmelerini istemiştir. Cündiler hem padişahın emrini yerine getirmek hemde ata binme ve çabukluklarını ortaya koymak

[351] BOA, MAD 7163, s.365; BOA, MAD 421, s.49; BOA, MAD 2307, s.50; BOA, MAD 2129, s.51; BOA, MAD 6154, s.51; BOA, MAD 2309, s.37; BOA, MAD 2302, s.37; BOA, MAD 6295, s.40.
[352] BOA, MAD 7163, s.365; BOA, MAD 421, s.49.
[353] BOA, MAD 7163, s.365.
[354] BOA, MAD 6295, s.40.

amacıyla defalarca bunu yerine getirmeye çalışmışlar ancak birçok kez yere düşerek kemiklerini kırmışlar sonunda bu oyunu da öğrenmeyi başarmışlardır[355].

1.2.11.2. Yapukcıyân-ı Hâssa

Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan Ehl-i Hiref sınıfı arasında bulunan Yapukcıyân-ı Hâssa bölüğü yapuk adı verilen at bellemesi[356] îmal etmekle yükümlüdür[357].

Çizelge 1.47. 17. yüzyıldaYapukcıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	1	2	10	9	19
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	1	2	11	9	20
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	1	2	11	9	20
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	1	2	11	9	20
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	1	2	11	9	20
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	1	2	11	9	20
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	1	2	10	7	17
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	1	2	10	7	17
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	1	2	10	7	17
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	1	2	5	2	7
H.1106/M.1694-1695- Masar, Recec	MAD 718	1	-	1	2	-	2
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	1	-	1	2	-	2

[355] Yerasimos, Stephanos, Berthier, Annie. (2009). ***Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları Topkapı Sarayında Yaşam***. (Çev. Ali Berktay). İstanbul: Kitapevi Yayınları, s.60-61; Ali Ufki Bey/Albertus Bobovius. (2013). ***Saray-ı Enderun Topkapı Saray'ında Yaşam***. (Çev. Türkis Noyan). İstanbul: Kitapevi Yayınları, s.39-40.

[356]Belleme: Atın belini örtmek üzere eyerin altına konulan fanila Şemsedddin Sami. (2015). ***Kamûs-ı Türkî***, s.302.

[357] Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***, s.564.

Yapukcıyân-ı Hâssa bölüğü 17. yüzyılda ele almış olduğumuz mevâcib defterlerinde görüldüğü üzere 1694-1695 ve 1697 tarihli defterler haricinde bir usta bölüğü ve buna bağlı olarak görev yapan şâkird grubundan oluşmaktadır. Bu bölükte çalışmakta olan personel sayıları 17. yüzyıl içerisinde 2 ile 20 kişi arasında değişmektedir[358]. 17. yüzyılın sonunda ise yapukcıyân personel sayılarında azalma göze çarpmaktadır.

Çizelge 1.48. 17. yüzyılda Yapukcıyân-ı Hâssa Bölüğü Yöneticileri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	**Yıllar**	**Aldığı Ücret (Akçe)**
Mehmed Mustafa Ser Yapukcı	H.1008/M.1600-Reşen	7,5
Mehmed Mustafa Ser Yapukcı	H.1019/M.1610-Masar	14
Mehmed Mustafa Ser Yapukcı	H.1023/M.1614-Masar	15
Behram Abdullah Ser Yapukcı	H.1033/M.1623-1624-Masar	18,5
Behram Abdullah Ser Yapukcı	H.1035/M.1626-1627-Masar	19,5
Mustafa İlyas Ser Yapukcı	H.1045/M.1635-Masar	22
Cafer Abdullah Ser Yapukcı	H.1057/M.1647-1648-Masar	11
Ali Mehmed Kethüda	H.1069/M.1658-Masar	6
Ali Mehmed Kethüda	H.1081/M.1670-Masar	5
Ali Mehmed Kethüda	H.1096/M.1684-1685-Masar	2
Ali Mehmed Kethüda	H.1106/M.1694-1695-Masar, Recec	2
Ali Mehmed Kethüda	H.1109/M.1697-Masar	2

17. yüzyılın ilk yarısında Yapukcıyân-ı Hâssa Bölüğü'nde yönetici durumunda bulunan ve ser yapukcı unvanına sahip personele 7,5 ile 22 akçe arasında değişen miktarlarda ücret verildiği görülmektedir. Yüzyılın ikinci yarısında bölüğün amiri olarak kethüda unvanı verilen yöneticiler görev yapmaktadır. Bölüğün diğer çalışanları kethüda unvanı ile görev yapan yöneticiye bağlıydı. Bu dönemde kethüda unvanı ile bölüğün yöneticisi olan Ali Mehmed'in 1658-1697 tarihleri arasında aynı görevi uzun yıllar sürdürdüğü ve 2 ile 6 akçe arasında ücret aldığı görülmektedir. Yüzyılın son çeyreğinde kethüdanın ücretinde bir azalma olduğu göze çarpmaktadır. Yapukcıyân-ı Hâssa bölüğü şâkirdleri 1600 tarihinde 2 akçe ücret almakta iken 1684-1685 tarihinde ise 1 akçe ücretle hizmet vermişlerdir[359].

[358] BOA, MAD 7163, s.365; BOA, MAD 421, s.49; BOA, MAD 2307, s.50; BOA, MAD 2129, s.51; BOA, MAD 6154, s.51; BOA, MAD 6341, s.47; BOA, MAD 2309, s.38; BOA, MAD 2302, s.38; BOA, MAD 6295, s.40-41; BOA, MAD 6348, s.33; BOA, MAD 718, s.20; BOA, MAD 3718, s.25.
[359] BOA, MAD 7163, s.365; BOA, MAD 6348, s.33.

1.2.11.3. Nakkaşîn-i Hâssa

Nakkaşîn-i Hâssa Bölüğü at koşum takımlarına nakış işlemelerini yapmakla sorumludur. Nakkaşlar, Büyük Istabl-ı Âmire'nin amiri Mîrâhûr-ı Evvel'e bağlı olan ehli hiref sınıfının bölükleri arasında yer almaktadır. Bölüğün ismi maaş defterlerinde "*Nakkaşin-i Hâssa, Nakkaşin-i Hâssa maa Serracin*" şeklinde kaydedilmiştir. Bu açıdan bakıldığında sarraçların yapmış oldukları, koşum takımlarının nakış işlemelerini nakkaşların yapmış olduğunu söyleyebiliriz.

Has Ahır'a bağlı nakkaşlar bölüğü haricinde ehl-i hiref teşkilatı içerisinde de nakkaşlar sınıfı bulunmaktadır. 17. yüzyıl boyunca Ehl-i Hiref Teşkilatı içerisinde varlığını sürdüren nakkaşların personel sayısı 7 ile 116 kişi arasında değişmektedir[360].

Çizelge 1.49. 17. yüzyılda Nakkaşîn-i Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	26	-	26
H.1019/M.1610-Masar[361]	MAD 421	1	-	1	25	-	25
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	25	-	25
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	20	-	20
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	22	-	22
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	22	-	22
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	5	-	5
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	4	-	4
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	4	-	4

[360] Akcan Ekici, S. (2018). ***17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Ehl-i Hiref-i Hâssa Teşkilatı Birimleri ve Yapısal Özellikleri***. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.74.

[361] Mad 421; Mad 2307; Mad 2129 Nolu Defterlerde Bölük-i Nakkaşîn-i Hâssa maa Serrâcîn şeklinde geçmektedir.

Çizelge 1.50. 17. yüzyılda Nakkaşîn-i Hâssa Bölüğü Ser Nakkaş İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Mustafa Yusuf Ser Nakkaş	H.1008/M.1600-Reşen	31
Mustafa Yusuf Ser Nakkaş	H.1019/M.1610-Masar	34
Mustafa Yusuf Ser Nakkaş	H.1023/M.1614-Masar	34
İbrahim Hamza Ser Nakkaş	H.1033/M.1623-1624-Masar	4
Mustafa Receb Ser Nakkaş	H.1035/M.1626-1627-Masar	10
Mustafa Receb Ser Nakkaş	H.1045/M.1635-Masar	9,5

Ele aldığımız mevâcib defterlerine göre 17. yüzyılda Nakkaşîn-i Hâssa Bölüğü sadece usta çalışanıyla bir bölük halinde teşkilatta yerini almıştır. Bölükte çalışan toplam usta personel sayısı 4 ile 26 kişi arasında değişmektedir. 1647-1648 tarihinden itibaren nakkaşlar bölüğü personel sayısında büyük bir azalma meydana gelmiştir. Şâkird çalışanı bulunmayan Nakkaşîn-i Hâssa Bölüğü, 17. yüzyılın son çeyreğinde mevâcib defterlerinde yer almamaktadır. Buradan hareketle yüzyılın son çeyreğinde nakkaşlar Istabl-ı Âmire Teşkilatı içerisinde varlığını devam ettirememiştir. Bir usta bölüğü halinde teşkilatlanmış olan nakkaşlar sınıfının başında, ser nakkaş unvanını taşıyan bir sanatkâr 1635 tarihinden itibaren teşkilat içerisinde yer almamaktadır. Ser Nakkaşlardan Mustafa Yusuf, 31 ile 34 akçe arasında en yüksek ücreti alan sanatkâr konumundadır. Sanat grubu içerisinde ser nakkaş olarak görev yapan İbrahim Hamza 4 akçe ücret almakta iken Mustafa Receb ise 10 akçe ücret almıştır[362].

1600 tarihinde nakkaşlar bölüğünde en yüksek ücreti 31 akçe ile ser nakkaş olarak görev yapan Mustafa Yusuf almakta iken en düşük ücetin 2 akçe ile verildiği görülmektedir[363]. 1670 yılına gelindiğinde ise bölükte çalışmakta olan 4 ustanın tamamı 2'şer akçe ücret almaktadır[364].

[362] BOA, MAD 7163, s.366; BOA, MAD 421, s.50; BOA, MAD 2307, s.51; BOA, MAD 2129, s.52; BOA, MAD 6154, s. 52; BOA, MAD 6341, s.48; BOA, MAD 2309, s.38; BOA, MAD 2302, s.38; BOA, MAD 6295, s.41.
[363] BOA, MAD 7163, s.366.
[364] BOA, MAD 6295, s.41.

1.2.11.4. Şirakcıyân-ı Hâssa

Şirak, nalbant kayışı anlamına gelir[365]. Nalband atın ayağına nal çakma işlemini yerine getirirken, hayvanın ayağını yardımcı görevli nalbant kayışı ile tutardı, yani Şirakcıyân-ı Hâssa Bölüğü nalbandın nal çakma işinde kullanılan kayışı yapmakla görevli olan bölüktür.

Çizelge 1.51. 17. yüzyılda Şirakcıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	1	2	10	28	38
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	1	2	10	22	32
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	1	2	10	22	32
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	1	2	10	22	32
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	1	2	10	22	32
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	1	2	10	22	32

Çizelge 1.52. 17. yüzyılda Ser Şirakcı Personeli İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Hasan Ser Şirakcı	H.1008/M.1600-Reşen	20
Mustafa Yusuf Ser Şirakcı	H.1019/M.1610-Masar	13,5
Mustafa Yusuf Ser Şirakcı	H.1023/M.1614-Masar	13,5
Mehmed Osman Ser Şirakcı	H.1033/M.1623-1624-Masar	7
Mehmed Osman Ser Şirakcı	H.1035/M.1626-1627-Masar	5
Mehmed Şaban Ser Şirakcı	H.1045/M.1635-Masar	5

Şirakcıyân-ı Hâssa bölüğü, Istabl-ı Âmire teşkilatı içerisinde Mîrâhûr-ı Evvele bağlı olarak görev yapmakta olan has ahûr sanatkârları bölükleri arasında yer almaktadır. Maaş defterlerine göre 17. yüzyılın başından 1635 tarihine kadar faaliyet gösteren şirakcılar bölüğü biri usta diğeri de şâkird olmak üzere iki bölükten oluşmaktadır. 1600-1635 tarihleri

[365] Ahmet Vefik Paşa. (2000). ***Lehce-i Osmânî***. (Haz. Recep Toparlı), Türk Dil Kurumu Yayınları, s.828; https://osmanlica.ihya.org/sirak-nedir-ne-demek.html

arasında bölükte görev yapan personel sayısı 32 ile 38 kişi arasında değişmektedir. 1635 tarihinden sonra şirakcılar bölüğü maaş defterlerinde yer almadığı anlaşılmaktadır.

Şirakcıyân-ı Hâssa sınıfı usta bölüğünün başında ser şirakcı unvanı ile görev yapan bir yönetici bulunmaktadır. Diğer bölük çalışanları da ser şirakcıya bağlıdır. Ser şirakcı unvanı ile görev yapan personelin ücretleri 5 ile 20 akçe arasında değişmektedir. Ser şirakcı görevlilerinin ücretlerinde yüzyılın başından 1635 yılına kadar düzenli bir düşme eğilimi görülmektedir. 1600 tarihinde 20 akçe olan ser şirakcı ücreti 1635 tarihine gelindiğinde 5 akçeye kadar düşmüştür[366].

1600 tarihinde Şirakcıyân-ı Hâssa sınıfının usta bölüğünde en yüksek ücreti ser şirakcı Hasan 20 akçe ile alırken en düşük ücret 4 akçe ile Hamza Abdulkerim'e verilmiştir. Şâkird olarak çalışanların ücreti 1 ile 4,5 akçe arasında değişmektedir[367]. 1635 tarihine gelindiğinde en yüksek ücreti 5,5 akçe ile Mustafa almaktadır. Bu tarihte ser şirakcı olarak görev yapan Mehmed Şaban'ın 5 akçe ücret ile çalıştığı görülmektedir. Şâkird olarak görev yapanların ücreti 1 ile 4 akçe arasında değişiklik göstermektedir[368].

1.2.11.5. Tengbâfân-ı Hâssa

Teng Farsça bir kelime olup tasma, çuval[369] ve kolan[370] anlamına gelirken "baf" ise dokuma manasına gelmektedir. Yani Tengbâfân sınıfı tasma, çuval ve kolan gibi eşyayı dokuyanların yer aldığı bölüktür. Kolan ise; at, katır gibi hayvanların eyerini ve semerini bağlamak amacıyla hayvanın karnının altından geçirilerek bağlanan yassı bağa denilir[371]. Kolan atın eyerinin ve yük hayvanlarının da semerinin kaymasını önlemek amacıyla sağlam bir şekilde hayvana bağlanırdı. Tengbâflar, Büyük Istabl-ı Âmire'nin ehl-i hiref sınıfının bölükleri arasında yer almaktadır.

---

[366] BOA, MAD 7163, s.366-367; BOA, MAD 421, s.50-51; BOA, MAD 2307, s.51-52; BOA, MAD 2129, s.52-53; BOA, MAD 6154, s.52-53.
[367] BOA, MAD 7163, s.366-367.
[368] BOA, MAD 6154, s.52-53.
[369] Kanar, M. (2008). ***Farsça-Türkçe Sözlük***, s.477.
[370] Şükün, Z. (1944). ***Farsça-Türkçe Lûgat***. İstanbul: Maarif Matbaası, s.607-608.
[371] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.688.

Çizelge 1.53. 17. yüzyılda Tengbafân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	6	-	6
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	6	-	6
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	6	-	6
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	6	-	6
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	6	-	6
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	6	-	6
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	3	-	3
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	3	-	3
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	3	-	3
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	2	-	2
H.1106/M.1694-1695 Masar-Recec	MAD 718	1	-	1	1	-	1
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	1	-	1	1	-	1

17. yüzyılda şâkird çalışanı bulunmayan Tengbafân-ı Hâssa sınıfı bir usta bölüğü şeklinde teşkilatlanmıştır. Yüzyıl boyunca çalışan personel sayısı 1 ile 6 kişi arasında değişmektedir. 1600-1635 yılları arasında bölükte 6 usta bulunmakta iken 1647-1648 tarihinde çalışan personel sayısı 6 kişiden 3 kişiye düşerek yarı yarıya azalmıştır. Daha sonraki dönemlerde personel sayısındaki azalma devam ederek 1694 tarihi ve sonrasında 1 kişiye kadar düşmüştür[372].

1600 yılında tengbâfânlar arasında en yüksek ücreti 6 akçe ile Hüseyin Hasan ve Mustafa Hüseyin adlı sanatkârlar almaktadır. En düşük ücret ise 2 akçe ile Hüseyin

[372] BOA, MAD 7163, s.367; BOA, MAD 421, s.51; BOA, MAD 2307, s.52; BOA, MAD 2129, s.53; BOA, MAD 6154, s.53; BOA, MAD 6341, s.49; BOA, MAD 2309, s.40; BOA, MAD 2302, s.40; BOA, MAD 6295, s.42; BOA, MAD 6348, s.34; BOA, MAD 718, s.20; BOA, MAD 3718, s.25.

Mustafa'ya verilmiştir. 1697 tarihine gelindiğinde bir çalışanı bulunan bölükte Mehmed Mustafa 2 akçe ile görev yapmaktadır[373].

1.2.11.6. Efsardûzân-ı Hâssa

Efsar, yular anlamına gelirken dûz ise dikmek demektir. Yani Efsardûzân-ı Hâssa saray atlarının yularlarını dikmek ve yapmakla görevli bölüktür[374].

Çizelge 1.54. 17. yüzyılda Efsardûzân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	8	-	8
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	8	-	8
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	8	-	8
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	8	-	8
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	8	-	8
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	8	-	8
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	6	-	6
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	6	-	6
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	6	-	6
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	6	-	6
H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec	MAD 718	1	1	2	14	1	15
H.1109/M.1697-Masar[375]	MAD 3718	1	1	2	12	1	13

[373] BOA, MAD 7163, s.367; BOA, MAD 3718, s.25.
[374] Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.207.
[375] Mad 3718 Nolu Defterde Cemâat-i Efsardûzân-ı Hâssa maa Rahthâ-i Murassa'at ile Cemâat-i Şâkirdân-ı Efsardûz şeklinde geçmektedir.

Istabl-ı Âmire'ye bağlı ehli hiref bölükleri arasında yer alan Efsardûzân-ı Hâssa (yularcılar) bölüğü tabloda görüldüğü üzere 17. yüzyıl sonuna kadar sadece usta bölüğünden oluşmakta iken yüzyılın sonunda bir usta bölüğü ve ustalara bağlı olarak çalışan şâkird sınıfı ile teşkilatta yerini almıştır. Yularcılar bölüğü 1694 tarihinden sonra müstakil olarak teşkilatta yerini almamış olup rahthâ-ı murassa'ât grubu ile birlikte kaydedilmiştir. Bundan dolayı yüzyılın sonundaki maaş defterlerinde personel sayıları diğer yıllara nazaran yaklaşık iki kat arttığı gözükmektedir. Yüzyılın sonunu kapsayan son iki maaş defteri hariç tutulursa bölük 6 ile 8 arasında değişen usta sayısına sahiptir[376].

1600 tarihinde yularcılar arasında en yüksek ücreti 8 akçe ile Mehmed Ali alırken en düşük ücret 2 akçe ile verilmiştir. 1697 tarihine gelindiğinde ise usta çalışanlar arasında en yüksek ücreti 8 akçe ile İsmail Ali almakta iken yüzyılın başında olduğu gibi en düşük ücret 2 akçedir. Şâkird grubunun tek çalışanı İbrahim Ali de günlük 2 akçe ile hizmet vermektedir[377].

1.2.11.7. Mûytâbân-ı Hâssa

Mûytâb Farsça kıl dokuyan, kıldan dokuma yapan sanatkârlar grubuna verilen isimdir[378]. Mûytâblar, has ahırdaki hayvanlar için gerekli olan kıldan çul, yem torbası vb. eşya dokuma işlerini yapan sanatkârlardır[379].

[376] BOA, MAD 7163, s.368; BOA, MAD 421, s.52; BOA, MAD 2307, s.54; BOA, MAD 2129, s.54; BOA, MAD 6154, s.54; BOA, MAD 6341, s.50; BOA, MAD 2309, s.40; BOA, MAD 2302, s.40; BOA, MAD 6295, s.42; BOA, MAD 6348, s.34; BOA, MAD 718, s.19; BOA, MAD 3718, s.25.
[377] BOA, MAD 7163, s.368; BOA, MAD 3718, s.25.
[378] Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***, C.II, s.588.
[379] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.861.

Çizelge 1.55. 17. yüzyılda Mûytâbân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	44	-	44
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	39	-	39
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	39	-	39
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	39	-	39
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	39	-	39
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	39	-	39
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	40	-	40
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	39	-	39
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	40	-	40
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	30	-	30
H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec	MAD 718	1	-	1	5	-	5
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	1	-	1	5	-	5

Çizelge 1.56. 17. yüzyılda Mûytâbân-ı Hâssa Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Ali Abdullah Kethüda	H.1008/M.1600-Reşen	14
Perviz Abdullah Kethüda	H.1019/M.1610-Masar	10
Perviz Abdullah Kethüda	H.1023/M.1614-Masar	10
Şaban Ali Kethüda	H.1033/M.1623-1624-Masar	17
Şaban Ali Kethüda	H.1035/M.1626-1627-Masar	17
Şaban Ali Kethüda	H.1045/M.1635-Masar	15,5
Şaban Ali Kethüda	H.1057/M.1647-1648-Masar	26
Halil Şaban Abdullah Kethüda	H.1069/M.1658-Masar	5
Mustafa Abdullah Kethüda	H.1081/M.1670-Masar	5
Mustafa Abdullah Kethüda	H.1096/M.1684-1685-Masar	5
Ahmed Mehmed Edirne Kethüda	H.1106/M.1694-1695-Masar, Recec	5
Ahmed Mehmed Edirne Kethüda	H.1109/M.1697-Masar	5

Mûytâbân-ı Hâssa Bölüğü (Kıl dokuyucular) Istabl-ı Âmire Teşkilatı'na bağlı ehl-i hiref bölükleri arasında yer almaktadır. 17. yüzyılda ele aldığımız maaş defterleri ışığında Mûytâbân-ı Hâssa Bölüğü sadece usta sanatkârlardan oluşmuştur. Kıl dokuyucular, bir bölük halinde Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nda yerini almıştır. Tabloda görüldüğü üzere 17. yüzyıl boyunca şâkird çalışanı bulunmayan muytabların personel sayısı 5 ile 44 kişi arasında değişmektedir. Yüzyılın başında personel sayısı 44 kişi iken yüzyılın sonlarına doğru ciddi bir azalma göstererek 5 kişiye kadar düşmüştür. Yüzyıl boyunca mûytâblar, yönetici olarak bir kethüda tarafından idare edilirdi. Kethüdaların aldıkları ücretler 5 ile 26 akçe arasında değişiklik göstermektedir. Yüzyılın ikinci yarısında kethüda ücreti 5 akçe olarak değişmeden devam etmiştir[380].

1600 yılında en fazla ücreti 14 akçe ile bölüğün amiri konumunda bulunan Kethüda Ali Abdullah alırken en düşük ücret ise 2 akçe olmuştur. 1697 yılında 5 akçe ile en fazla

[380] BOA, MAD 7163, s.368; BOA, MAD 421, s.52-53; BOA, MAD 2307, s.54; BOA, MAD 2129, s.54; BOA, MAD 6154, s.54; BOA, MAD 6341, s.50; BOA, MAD 2309, s.39; BOA, MAD 2302, s.39; BOA, MAD 6295, s.41-42; BOA, MAD 6348, s.33-34; BOA, MAD 718, s.20; BOA, MAD 3718, s.25.

ücreti Kethüda Ahmed Mehmed alırken en düşük ücretin ise 1,5 akçe olduğu görülmektedir. Görüldüğü üzere kıldokuyucular sınıfında bölüğün amiri olarak görev yapan kethüdalar en yüksek ücreti almışlardır[381].

1.2.11.8. Palandûzân-ı Hâssa

Palan, yük hayvanlarının sırtlarına vurulan semer anlamına gelirken palandûz ise semer yapan ve diken, semerci manasına gelmektedir. Ayrıca belgelerde palandûz yerine aynı anlamı taşıyan palanî de geçmektedir[382]. Palandûzân-ı Hâssa Bölüğü Büyük Istabl-ı Âmire'nin Has Ahır Sanatkârlarına bağlı, semer yapmakla görevli sanatkâr grubu olarak yerini almıştır.

Çizelge 1.57. 17. yüzyılda Palandûzân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	13	-	13
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	13	-	13
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	13	-	13
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	13	-	13
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	13	-	13
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	13	-	13
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	10	-	10
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	10	-	10
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	10	-	10
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	7	-	7
H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec	MAD 718	1	-	1	6	-	6
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	1	-	1	6	-	6

[381] BOA, MAD 7163, s.368; BOA, MAD 3718, s.25.
[382] Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***, C.II, s.751; Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s. 852.

Çizelge 1.58. 17. yüzyılın İkinci Yarısında Palandûzan-ı Hâssa Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Elhac Mustafa Kethüda	H.1057/M.1647-1648-Masar	5,5
Hasan Hüseyin Kethüda	H.1069/M.1658-Masar	5
Hasan Hüseyin Kethüda	H.1081/M.1670-Masar	5
Hasan Hüseyin Kethüda	H.1096/M.1684-1685-Masar	5
Hasan Hüseyin Kethüda	H.1106/M.1694-1695	5
Hasan Hüseyin Kethüda	H.1109/M.1697-Masar	5

17. yüzyıl boyunca Palandûzan-ı Hâssa bölüğü sadece usta sanatkârlardan oluşmuştur. Semerciler, bir bölük halinde has ahır teşkilatının içerisinde yer almıştır. Semerciler sınıfında personel sayıları yüzyıl boyunca 6 ile 13 kişi arasında değişmektedir. 1600 yılından 1635 yılına kadar bölükte düzenli olarak 13 usta görev yapmaktadır. Daha sonraki yıllarda bölükte çalışan personel sayısında düzenli bir azalma görülmüş yüzyılın sonunda 6 kişiye kadar düşmüştür.

Palandûzan-ı Hâssa sınıfı yüzyılın ilk yarısının sonlarından itibaren kethüda unvanı ile görevli bir yöneticinin idaresinde çalışmaya başlamıştır. Kethüda olarak hizmet veren Hasan Hüseyin isimli sanatkâr 1658 yılından yüzyılın sonuna kadar günlük 5 akçe ücret ile uzun yıllar görevini devam ettirmiştir[383].

1600 yılında en yüksek ücreti 5,5 akçe ile Mahmud Abdullah alırken en düşük ücretin 2 akçe olduğu görülmüştür. 1697 yılında ise en yüksek ücreti Hasan Hüseyin Kethüda 5 akçe ile alırken, en düşük ücret ise 1 akçe olarak verilmiştir[384].

[383] BOA, MAD 7163, s.369; BOA, MAD 421, s.53; BOA, MAD 2307, s.55; BOA, MAD 2129, s.55; BOA, MAD 6154, s.55; BOA, MAD 6341, s.51; BOA, MAD 2309, s.40; BOA, MAD 2302, s.40; BOA, MAD 6295, s.42; BOA, MAD 6348, s.34; BOA, MAD 718, s.20; BOA, MAD 3718, s.26.
[384] BOA, MAD 7163, s.369; BOA, MAD 3718, s.26.

1.2.11.9. Hatabcıyân-ı Hâssa

Arapça bir kelime olan hatab odun anlamına gelmektedir[385]. Havut adı verilen deve semerinin[386] iki tarafına konulan dayanıklı ağaç parçalarına hatap adı verilir[387]. Halk arasında havudun yumuşak malzemeden yapılmış örtü şeklinde olanına hatapsız, ahşap bir iskelet üzerine kaplanarak yapılanına ise hataplı adı verilir[388]. Deve semerininin her iki yanını desteklemek amacıyla özel olarak ahşap malzemeden hatap yapanlara hatapcı denilir. Has Ahır teşkilatı içerisinde hatapcılar Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan Has Ahır sanatkârları grupları arasında yer almaktadır. Has Ahır Teşkilatı'nda deve semerlerinin önemli bir parçası olan hatapların yapımı hatapcılar tarafından sağlanmıştır. Hatapcılar mevâcib defterlerinin büyük çoğunluğunda "*Hatabcıyân-ı Hâssa*" olarak geçmekte iken yüzyılın sonlarında "*Hatabcıyân-ı Hidmet-i Şütürân-ı Mâde ve Ner*" şeklinde kaydedilmiştir. Buradan hareketle hem erkek hem de dişi deve semerlerinin yapımında hatapcılar hizmet vermişlerdir.

Çizelge 1.59. 17. yüzyılda Hatabcıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	14	-	14
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	14	-	14
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	14	-	14
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	14	-	14
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	14	-	14
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	14	-	14
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	12	-	12
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	12	-	12

[385] Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.338.
[386] Ağakay, M. A. (1969). ***Türkçe Sözlük***, s.332; Önkal, A., Bozkurt, N. (1994). "Deve", s.225.
[387] Yavaş, G. (2014). ***İç Anadolu Bölgesi Ağızlarında Ev, Mutfak, Tarım ve Hayvancılık Terimleri Sözlüğü***. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.209; https://kelimeler.gen.tr/hatap-nedir-ne-demek-146732.
[388] Önkal, A., Bozkurt, N. (1994). "Deve", s.225-226.

Çizelge 1.59 (devam). 17. yüzyılda Hatabcıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1081/M.1670-Masar[389]	MAD 6295	1	-	1	12	-	12
H.1096/M.1684-1685-Masar[390]	MAD 6348	1	-	1	12	-	12
H.1106/M.1694-1695 1 yıl[391]	MAD 718	1	-	1	12	-	12
H.1109/M.1697-1 yıl [392]	MAD 7487	1	-	1	12	-	12

Hatabcılar, Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olup 17. yüzyıl boyunca bir usta bölüğünden oluşmaktadır. Bölükte çalışan personel sayısı yüzyıl boyunca 12 ile 14 kişi arasında değişmektedir. 1600-1635 tarihleri arasında 14 usta ile hizmet vermekte olan hatapcılar, yüzyılın ilk yarısının sonlarından itibaren yüzyılın sonuna kadar 12 kişi ile hizmet vermiştir[393].

1600 tarihinde hatabcılara verilen günlük ücret 2 ile 8 akçe arasında değişmektedir[394]. 1697 tarihine gelindiğinde hatabcılara günlük 2 ile 5 akçe arasında ücret verildiği görülmektedir[395].

1.2.11.10. Debbâğîn-i Hâssa

Deriyi terbiye edip, meşin sahtiyan gibi malzeme yapan sanatkâra debbağ adı verilir[396]. Debbâğlar, Has Ahır hayvanlarına vurulan koşum ve eyer takımları için gerekli olan deriyi terbiye ederek kullanıma hazır hale getirirdi. Dericiler, Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı, Has Ahır'ın sanatkâr grupları arasında yer almaktadır.

[389] Mad 6295 Nolu Defterde Hatabcıyân-ı Hâssa Der-Nezd-i Edirne şeklinde geçmektedir.
[390] Mad 6348 Nolu Defterde Hatabcıyân-ı Şütürân-ı Mâde ve Ner şeklinde geçmektedir.
[391] Mad 718 Nolu Defterde Hademe-i Hatabcıyân-ı Hidmet-i Şütürân-ı Mâde ve Ner şeklinde geçmektedir.
[392] Mad 7487 Nolu Defterde Hademe-i Hatabcıyân-ı Hidmet-i Şütürân-ı Mâde ve Ner şeklinde geçmektedir.
[393] BOA, MAD 7163, s.369; BOA, MAD 421, s.53; BOA, MAD 2307, s.55; BOA, MAD 2129, s.55; BOA, MAD 6154, s.55; BOA, MAD 6341, s.51; BOA, MAD 2309, s.42; BOA, MAD 2302, s.42; BOA, MAD 6295, s.44; BOA, MAD 6348, s. 404; BOA, MAD 718, s.126; BOA, MAD 7487, s.109.
[394] BOA, MAD 7163, s.369.
[395] BOA, MAD 7487, s.109.
[396] Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.323.

Has Ahır debbağları haricinde, sarayın ehl-i hiref grupları arasında da debbağlar sınıfı bulunmaktadır. Debbağlar, 17. yüzyılın başından sonuna kadar Ehl-i Hiref-i Hâssa teşkilatı içerisinde yerini almıştır. Sarayın Ehl-i Hiref teşkilatı içinde yer alan dericilerin personel sayıları yüzyıl boyunca 11 ile 37 kişi arasında değişmektedir[397].

Çizelge 1.60. 17. yüzyılda Debbağîn-i Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	13	-	13
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	13	-	13
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	13	-	13
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	13	-	13
H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec	MAD 718	1	-	1	13	-	13
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	1	-	1	13	-	13

Çizelge 1.61. 17. yüzyılda Debbâğin-i Hâssa Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Mehmed Ahmed Kethüda	H.1057/M.1647-1648-Masar	3
Mehmed Ahmed Kethüda	H.1069/M.1658-Masar	5
Mehmed Ahmed Kethüda	H.1081/M.1670-Masar	5
Mehmed Ahmed Kethüda	H.1096/M.1684-1685-Masar	4
Ahmed Durak Kethüda	H.1106/M.1694-1695-Masar, Recec	6
Ahmed Durak Kethüda	H.1109/M.1697-Masar	4

Tabloda görüldüğü üzere ele aldığımız maaş defterlerinde sadece bir usta bölüğünden oluşan debbağlar (dericiler) 17. yüzyılda 1647-1648 tarihinden itibaren yüzyılın sonuna kadar 13 kişi ile Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nda yerini almıştır. Debbâğlar sınıfının başında

[397] Akcan Ekici, S. (2018). ***17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Ehl-i Hiref-i Hâssa Teşkilatı Birimleri ve Yapısal Özellikleri***, s.120.

yönetici konumunda bir kethüda bulunmaktadır. Bölük personeli bu kethüdaya bağlı olup kethüda görevini yerine getiren personelin ücretleri yıllara göre 3 ile 6 akçe arasında değişmektedir[398].

1647-1648 tarihinde debbağlar bölüğünde en yüksek ücreti 6 akçe ile Mehmed Abdullah alırken en düşük ücretin ise 2 akçe olduğu görülmüştür. Sanatkârlar arasında kethüda görevini yürüten Mehmed Ahmed yönetici olmasına rağmen en yüksek ücreti alamamıştır. Bunun nedeni yeteneğe dayalı olarak yapılan debbağlık sanatında yetenekli olan ustalara daha yüksek ücretin verilmesidir[399].

1697 tarihine gelindiğinde ise debbağlardan en yüksek ücreti 4 akçe ile bölüğün idarecisi olan kethüda Ahmed Durak almakta iken en düşük ücretin ise 1 akçe olduğu görülmektedir[400].

1.2.11.11. Keçeciyân-ı Hâssa

Islatılan yünün dövülmesiyle yapılan kaba kumaşa keçe adı verilirken[401] keçe kumaşını yapan kişilere de keçeci denilir[402]. Osmanlı'da, külah yapımından yer döşemelerine kadar çeşitli amaçlarla keçeden faydalanılmıştır. Ayrıca çobanların üstlerine giymekte oldukları kıyafetlerde ve soğuğa karşı çadırların üstlerini örtmek için de keçe kullanılmıştır[403].

Keçeciler, özellikle Has Ahır Teşkilatı'nda hayvanların binit takımlarından eyerin altına hayvanın sırtına zarar vermemek amacıyla konulan keçenin yapılmasından ve semerlerde kullanılan keçe kumaşını yapmakla sorumludur. Keçeciler, Büyük Istabl-ı Âmire Teşkilatı'na bağlı ehl-i hiref bölükleri arasında yer almaktadır.

Has Ahır'a bağlı keçeciler haricinde Osmanlı saray sanatkârları arasında da sarayın keçe ihtiyacını karşılayan keçeciler grubu bulunmaktadır. 17. yüzyılın ikinci yarısında

---

[398] BOA, MAD 2309, s.41; BOA, MAD 2302, s.41; BOA, MAD 6295, s.43; BOA, MAD 6348, s.35; BOA, MAD 718, s.21; BOA, MAD 3718, s.26.
[399] BOA, MAD 2309, s.41.
[400] BOA, MAD 3718, s.26.
[401] Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, s.331.
[402] Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.649.
[403] Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***, C.II., s.236; Yaman, B. (2008). ***Osmanlı Saray Sanatkârları 18. Yüzyılda Ehl-i Hiref***. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s.48.

keçeciler ilk kez 1671 tarihinde görülmüş ve yüzyılın sonuna kadar en fazla 3 usta ile hizmet vermiştir[404]. 18. yüzyıl boyunca da iki keçecinin 2 akçe ile görev yaptığı görülmektedir[405].

Çizelge 1.62. 17. yüzyılda Keçeciyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	9	-	9
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	9	-	9
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	9	-	9
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	9	-	9
H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec	MAD 718	1	-	1	3	-	3
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	1	-	1	3	-	3

Çizelge 1.63. 17. yüzyılda Keçeciyân-ı Hâssa Kethüda İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Mehmed İbrahim Ser Keçeci	H.1057/M.1647-1648-Masar	7
Mehmed İbrahim Kethüda	H.1069/M.1658-Masar	7
Mehmed İbrahim Kethüda	H.1081/M.1670-Masar	7
İbrahim Mahmud Kethüda	H.1096/M.1684-1685-Masar	4
İbrahim Abdullah Kethüda	H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec	5
İbrahim Abdullah Kethüda	H.1109/M.1697-Masar	4

Ele aldığımız maaş defterlerinde keçeciler bir usta bölüğü şeklinde teşkilatta yerini almıştır. İlk olarak 1647-1648 tarihli maaş defterinde 9 usta çalışanı ile ortaya çıkan keçeciler sınıfı 1684-1685 tarihine kadar da 9 personelle hizmetini sürdürmüştür. Şâkird çalışanı bulunmayan keçecilerin personel sayısı 17. yüzyılın sonlarında üçte bir oranında azalmaya giderek 9'dan 3'e kadar düşmüştür. Keçeciler bölüğünün başında yönetici

[404] Akcan Ekici, S. (2018). ***17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Ehl-i Hiref-i Hâssa Teşkilatı Birimleri ve Yapısal Özellikleri***, s.70-71.
[405] Yaman, B. (2008). ***Osmanlı Saray Sanatkârları 18. Yüzyılda Ehl-i Hiref***, s.49.

durumunda bir kethüda bulunmakta olup bu dönemde kethüdaya verilen ücret 4 ile 7 akçe arasında değişmektedir.

1647-1648 tarihinde yönetici Mehmed İbrahim ser keçeci unvanı ile günlük 7 akçe ücretle çalışırken daha sonra kethüda olarak görevine aynı ücretle devam etmiştir. Bu durum yöneticilere verilen ser keçeci unvanı ile kethüdanın aynı kadro olduğunu ortaya koymaktadır[406].

1647-1648 tarihinde keçeciler arasında en yüksek ücret 7 akçeyle Ser Keçeci Mehmed İbrahim'e verilirken, en düşük ücreti ise 1,5 akçe ile Resul almıştır. 1697 tarihinde en yüksek ücreti 4 akçe ile Kethüda İbrahim Abdullah alırken en düşük ise 1 akçe olarak verilmiştir[407].

1.2.11.12. Kâmcıyân-ı Hâssa

Kâm, ağzın üst kısmı damak anlamına gelir[408]. Has Ahır Teşkilatı'nda yer alan Kâmciyân-ı Hâssa Bölüğü (gemciler) atların ağzına vurulan gem denilen aleti yapmakla sorumluydu.

Evliya Çelebi, Seyahatnamesinde gemciler esnafı ile ilgili şu bilgilere yer verir. Gemcilerin 100 dükkanı olduğunu ve 400 kişi ile hizmet verdiklerine değinerek; kalaylı, süslü, yaldızlı, altınlı gemleri yaptıklarını padişah emîr-î âhûruna hizmet eden gemcilerin 100 kişi olduğunu ve işlerinde usta olduklarını belirtir[409].

[406] BOA, MAD 2309, s.41; BOA, MAD 2302, s.41; BOA, MAD 6295, s.43; BOA, MAD 6348, s.35; BOA, MAD 718, s.21; BOA, MAD 3718, s.26.
[407] BOA, MAD 2309, s.41; BOA, MAD 3718, s.26.
[408] Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.830.
[409] Evliya Çelebi. (2008). ***Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul***. (Haz. Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı), 1. Cilt 2.Kitap, s.570.

Çizelge 1.64. 17. yüzyılda Kâmcıyân Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	9	-	9
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	8	-	8
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	8	-	8
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	8	-	8
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	8	-	8
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	8	-	8

Çizelge 1.65. 17. yüzyılda Kâmcıyân-ı Hâssa Bölükbaşıların İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Mustafa Arnavud Ser Kâmî	H.1008/M.1600-Reşen	6,5
Ahmed Rüstem Ser Kâmî	H.1019/M.1610-Masar	6
Ahmed Rüstem Ser Kâmî	H.1023/M.1614-Masar	6

Kâmcıyân-ı Hâssa Bölüğü Büyük Istabl-ı Âmire Teşkilatı'na bağlı Has Ahır sanatkârları arasında yer almaktadır. Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere sadece bir usta bölüğü halinde teşkilatta yer almış olup 1600 tarihinden 1635 tarihine kadar hizmet vermeye devam etmiştir. Maaş defterlerine göre gemcilerin yüzyılın sonuna kadar faaliyetine devam etmediği anlaşılmaktadır. 1600 yılında 9 usta sanatkâr ile hizmetini yürüten gemciler daha sonraki yıllarda 8 kişiyle görevini sürdürmüştür. 1600-1614 yılları arasında ser kâmî unvanı ile görev yapan bir yöneticisi bulunmakta olup diğer çalışanlar bu kişiye bağlıdır. 1614 yılından sonra ser kâmî unvanı ile görevli olan amirin gemciler sınıfı içerisinde yer almadığı görülmektedir. Ser kâmî unvanı ile çalışan bölük amiri Ahmed Rüstem 6 akçe ücret alırken Mustafa Arnavut 6,5 akçe ücret almaktadır. Bölüğün yöneticisi durumunda olan ser kâmîler en yüksek ücreti alarak görevlerini yürütmektedirler[410].

[410] BOA, MAD 7163, s.370; BOA, MAD 421, s.54; BOA, MAD 2307, s.56; BOA, MAD 2129, s.56; BOA, MAD 6154, s.56; BOA, MAD 6341, s.52.

1600 tarihli maaş defterinde ser kamî unvanı ile çalışan Mustafa 6,5 akçe ile en yüksek ücreti alan sanatkâr olup, en düşük ücretin ise 1 akçe olduğu görülmektedir. Gemciler sınıfının en son görüldüğü 1635 tarihli maaş defterinde en yüsek ücreti 5 akçe ile zimmî Şehri alırken en düşük ücreti ise çilingir Mustafa Şa'bân 2 akçe ile almıştır[411]. Aynı tarihte görev yapan Mustafa Şaban ve Sefer'in aynı zamanda çilingir oldukları anlaşılmaktadır.

1.2.11.13. Çilingirân-ı Hâssa

Anahtar, kilit, zincir vb. demirciliğin ince işlerini icra eden sanatkâra çilingir denilir[412]. Has Ahır için gerekli olan anahtar, kilit, zincir vb. malzemenin yapımı ve tamiri has ahır sanatkârları grubu içerisinde bulunan çilingirler tarafından yürütülmektedir.

Has Ahır çilingirleri dışında sarayın ehl-i hiref teşkilatı içerisinde yer alan çilingirler de bulunmaktadır. 17. yüzyılda Ehl-i Hiref Teşkilatı çilingirleri personel sayıları 3 ile 25 kişi arasında değişmektedir[413]. 18. yüzılda ise Ehl-i Hiref çilingirleri yüzyılın başında iki kişiyle teşkilatta yerini alırken 1722 yılı ve sonrasında 4 kişi ile hizmet vermiştir[414].

Çizelge 1.66. 17. yüzyılda Çilingirân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	5	-	5
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	5	-	5
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	5	-	5
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	5	-	5
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	5	-	5
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	5	-	5

[411] BOA, MAD 7163, s.370; BOA, MAD 6341, s.52.
[412] Şemseddin Sami. (2015). ***Kamûs-ı Türkî***, s.515; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.235.
[413] Akcan Ekici, S. (2018). ***17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Ehl-i Hiref-i Hâssa Teşkilatı Birimleri ve Yapısal Özellikleri***, s.108.
[414] Yaman, B. (2008). ***Osmanlı Saray Sanatkârları 18. Yüzyılda Ehl-i Hiref***, s. 92.

Çilingirân-ı Hâssa Bölüğü Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı Has Ahır sanatkârları arasında yer almaktadır. Çilingirler, 1600-1635 tarihleri arasında 5 usta çalışanı ile bir bölük halinde has ahır teşkilatındaki yerini almıştır. Maaş defterlerine göre şâkird çalışanı bulunmayan çilingirlerin, 1647 tarihinden itibaren iki kişiyle Küçük Istabl-ı Âmire Teşkilatında ahır çilingirleri olarak hizmetini sürdürmüştür[415].

1600 tarihinde çilingirler arasında en yüksek ücreti 7,5 akçe ile Murad Arslan alırken en düşük ücretin 2 akçe ile verildiği görülmektedir. 1635 tarihinde ise en yüksek ücreti 7,5 akçe ile Kurd Mestan'a verilirken en düşük ücreti 2 akçe ile Ahmed Derviş almıştır[416].

1.2.11.14. Sabuncıyân-ı Hâssa

Sabun yapan ya da satan kimseye sabuncu adı verilir[417]. Osmanlı'da sabunun yapım aşaması hakkındaki bilgileri Telhisü'l-Beyân adlı eserde yer alan kanunnameden öğrenmekteyiz. Kanunnamede sabunun yapılışı şu şekildedir: "Kara sabunda beş yüz vukiyye[418] iç yağı bir nevbettir. Kazana koyup on sekiz gün gece gündüz kaynatıp, yirmi eşek yükü kül ve bir araba kireç ve on kile tuz suyu ile karıştırılıp sabun olur. Buna bir nevbet ve bir kazgan derler..." diye izah edilmektedir[419]. Temizlik maddelerinin en önemlilerinden biri olan sabun ile ilgili Osmanlı'da ilk resmî düzenlemeler Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid, I. Selim ve Kanuni devirlerindeki kanunnamelerde görülmektedir. Sabun, 19. yüzyılın ortalarına kadar sabunhane ismiyle anılan işletmelerde üretilmiştir. Zeytinyağının sabunun hammaddelerinden biri olması nedeniyle zeytin üretimi yapılan bölgelerde çok sayıda sabun atölyeleri kurulmuştur. Osmanlı'da 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise sabunhanelerin yanında fabrika üretimine de geçilmiştir[420]. Sabun atların temizliği ve tedavisinde kullanılırdı. Örneğin; temreği adı verilen deri hastalığının tedavisinde rakı, sabun ve tuzlu su ile yapılan bir karışımla yara yıkanırdı. Şikak denilen atın tırnaklarının çatlaması ile oluşan hastalıkta da çatlağın bulunduğu yer sabunlu sıcak su ile temizce

---

[415] BOA, MAD 7163, s.370; BOA, MAD 421, s.54; BOA, MAD 2307, s.56; BOA, MAD 2129, s.56; BOA, MAD 6154, s.56; BOA, MAD 6341, s.52

[416] BOA, MAD 7163, s.370; BOA, MAD 6341, s.52.

[417] Şemseddin Sami. (2015). ***Kamûs-ı Türki***, s.798.

[418] Vukiyye; dörtyüz dirhemlik Osmanlı ağırlık ölçüsü, okka Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1320.

[419] Hezarfen Hüseyin Efendi. (1998). ***Telhîsü'l-Beyân Fî Kavânîn-i Âl-i Osmân***, s.250-251.

[420] Öztürk, S. (2010). "Osmanlı Kültürel Mirasında Sabun". ***Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi***, II/2, s.89.

yıkanırdı[421]. Graf Marsilli; İstanbul'da iken Sultanın ahırlarını gezdiğinde hayvanların altına geceleyin yerlere yünden çulların serildiğini, soğuktan korumak amacıyla hayvanların bu çulların üzerine yatırıldığını, tahtadan yapılma bir sandıkla hayvan gübrelerinin taşındığını bu nedenle ahırların kötü kokudan uzak ve temiz bir halde bulunduğunu belirtmektedir. Bütün hayvanların örtülü olduğunu, hayvanların iki saaat müddetle kaşağılandığını, derilerinin el ile temizlendiğini, küçük kılların elle çıkarıldığını, hayvanların bezlerle ve özellikle sabun kullanılarak temizlendiğini ifade etmektedir. Genellikle hayvanın yelesini kırmızı boyayla, kuyrukları beyaz olanların ise kınayla boyandığını söyler. Ayrıca Osmanlı hayvanatının kıymetli ve pahalı olduğunu beyan eder[422].

Istabl-ı Âmire'de hayvan ve ahırların, hayvanlara bakmakla görevli olan personelin temizliğinde kullanılan sabunu yapmakla görevli olan sabuncular bölüğü önemli bir yer tutmaktadır.

Çizelge 1.67. 17. yüzyılda Sabuncıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	7	-	7
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	8	-	8
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	8	-	8
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	8	-	8
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	8	-	8
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	8	-	8
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	7	-	7
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	7	-	7

[421] Çınar, A. A. (1993). ***Türklerde At ve Atçılık***, s.67, 75. At hastalıkları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: aynı eser, s.65-90.
[422] Graf Marsilli. (1934). ***Osmanlı İmparatorluğunun Zuhur ve Terakkisinden İnhitatı Zamanına Kadar Askeri Vaziyeti***, s.173.

Çizelge 1.67 (devam). 17. yüzyılda Sabuncıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	7	-	7
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	7	-	7
H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec	MAD 718	1	-	1	7	-	7
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	1	-	1	7	-	7

Çizelge 1.68. 17. yüzyılda Sabunciyân-ı Hâssa Ser Sabunî İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Mustafa Abdi Ser Sabunî	H.1008/M.1600-Reşen	6,5
Mustafa Yusuf Ser Sabunî	H.1019/M.1610-Masar	8
Mustafa Abdi Ser Sabunî	H.1023/M.1614-Masar	8,5
Mustafa Yusuf Ser Sabunî	H.1033/M.1623-1624-Masar	10,5
İbrahim Mehmed Ser Sabunî	H.1035/M.1626-1627-Masar	4
Şa'bân Mehmed Ser Sabuncıyân	H.1045/M.1635-Masar	5
Şa'bân Mehmed Ser Sabunî	H.1057/M.1647-1648-Masar	5
Mehmed Veli Kethüda	H.1069/M.1658-Masar	5
Hasan İbrahim Kethüda	H.1081/M.1670-Masar	5
Hasan İbrahim Kethüda	H.1096/M.1684-1685-Masar	4
Hasan İbrahim Kethüda	H.1106/M.1694-1695-Masar, Recec	4
Hasan İbrahim Kethüda	H.1109/M.1697-Masar	4

Sabuncıyân-ı Hâssa sınıfı Büyük Istabl-ı Âmire Teşkilatı'na bağlı ehl-i hiref bölükleri arasında yer almaktadır. Sabuncular 17. yüzyıl boyunca bir usta bölüğü halinde Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nda yerini almıştır. Bölükte çalışan personel sayısı 17. yüzyılın ilk yarısında 7 ile 8 personel arasında değişklik göstermekte iken yüzyılın ikinci yarısında 7 kişi ile düzenli bir şekilde hizmet vermeye devam etmiştir.

Sabuncuların başında, bölüğün yöneticisi olarak 17. yüzyılın ilk yarısında ser sabunî görev yaparken yüzyılın ikinci yarısında ise kethüda unvanını taşıyan yöneticiler hizmet vermiştir. Bölükte diğer çalışan ustalar, yönetici durumunda bulunan ser sabunî ve kethüda'ya bağlı olarak görevlerini yerine getirmişlerdir.

Bölüğün yöneticisi durumunda bulunan ser sabunîlerin ücretleri 5 ile 10,5 akçe arasında değişmektedir. Ser sabunî olarak en yüksek ücreti 10,5 akçe ile Mustafa Yusuf alırken en düşük ücreti 4 akçe ile aynı görevi yerine getiren İbrahim Mehmed almıştır. 17. yüzyılın ikinci yarısında ser sabunî ile aynı kadroda yönetici olarak hizmet veren kethüdaların ücretleri 4 ile 5 akçe arasında değişmektedir. Kethüdalar arasında bulunan Hasan İbrahim'in 1670 yılından yüzyılın sonlarına kadar sabuncu olarak görevine devam ettiği görülmekte ve görev yaptığı süre içerisinde 4 ile 5 akçe arasında ücret aldığı anlaşılmaktadır[423].

1600 tarihinde sabuncular arasında en yüksek ücreti 7,5 akçe ile Rıdvan Abdullah alırken, en düşük ücret ise 2 akçe ile verilmiştir. Bu tarihte en yüksek ücreti bölüğün yöneticisi baş sabuncu Mustafa Abdi'nin almadığı görülmektedir. Bu durum bize ustalara verilen ücretin yetenek ve maharete göre verilmiş olabileceğini ortaya koymaktadır. 1697 tarihinde ise en yüksek ücreti 4 akçe ile bölüğün yöneticisi Kethüda Hasan İbrahim alırken en düşük ücret ise 1 akçe ile verilmiştir[424].

[423] BOA, MAD 7163, s.370; BOA, MAD 421, s.54; BOA, MAD 2307, s.56; BOA, MAD 2129, s.56; BOA, MAD 6154, s.56; BOA, MAD 6341, s.52; BOA, MAD 2309, s.41; BOA, MAD 2302, s.41; BOA, MAD 6295, s.43; BOA, MAD 6348, s.35; BOA, MAD 718, s.21; BOA, MAD 3718, s.26.
[424] BOA, MAD 7163, s.370; BOA, MAD 3718, s.26.

1.2.11.15. Müteferrikâ-i Hâssa

Çizelge 1.69. 17. yüzyılda Müteferrikâ-i Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	85	-	85
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	94	-	94
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	91	-	91
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	91	-	91
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	91	-	91
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	92	-	92
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	50	-	50
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	43	-	43
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	41	-	41
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	11	-	11

Müteferrikâ-i Hâssa Bölüğü Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan ehl-i hiref grupları arasında yer almaktadır. Bu bölük isminden de anlaşılacağı üzere çeşitli sanat erbabından oluştuğu düşünülmelidir. 17. yüzyılda Müteferrikâlar sadece usta çalışanların yer aldığı bir bölük halinde hizmet verirken çalışan personel sayısı yıllara göre 11 ile 94 kişi arasında değişiklik arz etmektedir. 17. yüzyılın ortalarında bölüğün çalışan personel sayısında ciddi bir azalma meydana gelmiş, çalışan sayısı 50 kişiye inmiş ve azalma devam ederek yüzyılın son çeyreğinde 11 kişiye kadar düşmüştür. Mevâcib defterlerine göre 1685 tarihinden sonra müteferrikalar sınıfının Istabl-ı Âmire teşkilatı içerisinde yer almadığı görülmektedir[425].

Müteferrikâ-i Hâssa Bölüğü'nde 17. yüzyılın ilk yıllarında bölüğün başında ser bölük olarak görev yapan bir yönetici bulunurdu. Yüzyılın başında ser bölük olarak hizmet veren

[425] BOA, MAD 7163, s.371-372; BOA, MAD 421, s.55-56; BOA, MAD 2307, s.57-58; BOA, MAD 2129, s.57-58; BOA, MAD 6154, s.57-58; BOA, MAD 6341, s.53-54; BOA, MAD 2309, s.51-52; BOA, MAD 2302, s.51-52; BOA, MAD 6295, s.53-54; BOA, MAD 6348, s.36.

Mehmed Mustafa Katib 33 akçe ücret ile çalışırken, 1610 tarihine gelindiğinde ise aynı görevi 53 akçe ücret alarak yapmaya devam etmiştir.

1600 tarihinde Müteferrikâlar bölüğünde en yüksek ücreti 33 akçe ile Ser Bölük Mehmed Mustafa Katib alırken, en düşük ücretin ise 2 akçe olduğu görülmüştür. İncelediğimiz maaş defterlerinde bölüğün en son yer aldığı 1684-1685 tarihinde en yüksek ücreti 10 akçe ile Mehmed alırken en düşük ücret 2 akçe olarak verilmiştir[426].

1.2.12. Hafızân-ı Ahûrân ve Anbarân-ı Hâssa

Hafız; muhafaza etme, saklama ve koruma anlamına gelir[427]. Hafızân-ı Ahûrân ve Anbarân-ı Hâssa Bölüğü, Has Ahır'a bağlı olan ahır ve anbarları koruma görevini yerine getirirdi. Hayvanların temel yiyecek maddesi olan arpa ve samanın anbarlarda muhafaza edilmesi ayrıca ahırlarda bulunan hayvanların olası tehlikelere karşı korunması önem arzetmektedir.

Çizelge 1.70. 17. yüzyılda Hafızân-ı Ahûrân ve Anbarân Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	65	-	65
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	65	-	65
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	65	-	65
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	65	-	65
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	65	-	65
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	65		65
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	17	-	17
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	16	-	16

[426] BOA, MAD 7163, s.371-372; BOA, MAD 6348, s.36.
[427] Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.310.

Çizelge 1.70 (devam). 17. yüzyılda Hafızân-ı Ahûrân ve Anbarân Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	16	-	16
H.1096/M.1684-1685-Masar[428]	MAD 6348	1	-	1	16	-	16
H.1106/M.1694-1695[429] Masar-Recec	MAD 718	1	-	1	10	-	10
H.1109/M.1697-Masar[430]	MAD 3718	1	-	1	10	-	10

Hafızân-ı Ahûrân ve Anbarân Bölüğü Büyük Istabl-ı Âmire'nin yöneticisi olan mîrâhûr-ı evvel'e bağlıdır. Bölük çalışanları Istabl-ı Âmire teşkilatına bağlı ahûr ve anbarları koruma görevini yerine getirirlerdi. Ahır ve anbar koruyucularının ismi maaş defterlerinde yüzyılın büyük bir bölümünde "*Hafızân-ı Ahûrân ve Anbarân*" olarak geçmekte iken, 1684-1685 tarihli maaş defterinde "*Hafızân-ı Anbarân*" şeklinde kayıtlara geçmiş bu tarihten itibaren daha önce hem ahır hem de anbar koruyucusu olarak zikredilen bölük sadece anbar korucuları olarak hizmete devam etmiştir. Istabl-ı Âmire Teşkilatı içerisinde önemli vazifeleri olan ahır ve anbar koruyucuları 17. yüzyılın başından sonuna kadar bir usta bölüğünden meydana gelmiştir. Yüzyıl boyunca ahır ve anbar koruyucularının personel sayısı 10 ile 65 kişi arasında değişmiştir. 1600-1635 tarihleri arasında koruyucu olarak görev yapanların sayısı 65 kişi iken yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru ciddi bir azalmaya giderek 17 kişiye inmiştir. Yüzyılın ikinci yarısında da personel sayısında azalma devam ederek yüzyılın sonunda 10 kişiye kadar düşmüştür[431].

1600 tarihinde ahır ve anbar korucuyucuları arasında en yüksek ücreti 12,5 akçe ile İbrahim İsa almakta iken en düşük ücret ise 2 akçe olarak verilmiştir. Cilavdar[432] olarak görev yapan Mehmed ise 9,5 akçe ücret almaktadır[433].

[428] Mad 6348 Nolu Defterde Cemâat-i Hademe-i Hafızân-ı Anbarân şeklinde geçmektedir.
[429] Mad 718 Nolu Defterde Cemâat-i Hademe-i Hafızân der Hidemât-ı Anbarân şeklinde geçmektedir.
[430] Mad 3718 Nolu Defterde Cemâat-i Hafızân-ı der Hidmet-i Anbarcıyân şeklinde geçmektedir.
[431] BOA, MAD 7163, s.372-373; BOA, MAD 421, s.57; BOA, MAD 2307, s.59; BOA, MAD 2129, s.59; BOA, MAD 6154, s.59; BOA, MAD 6341, s.55; BOA, MAD 2309, s.53; BOA, MAD 2302, s.53; BOA, MAD 6295, s.55; BOA, MAD 6348, s.36; BOA, MAD 718, s.19; BOA, MAD 3718, s.24.
[432] Cilavdar: Yedek atı yularından tutup getiren seyis, yedekçi. Şemseddin Sami. (2015). ***Kamûs-ı Türki***, s.479; Ayverdi İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.196.
[433] BOA, MAD 7163, s.372-373.

1697 tarihinde ise bölükte en yüsek ücret 15 akçe ile seyis çırağı olan Hasan'a verilirken en düşük ücretin ise 2 akçe olduğu görülmüştür[434].

1.2.13. Keyyâlîn-i Anbarcı

Keyyâl, kile ile tahıl ölçümü yapan kişiye verilen isimdir[435]. Keyyâlîn-i Anbarcı Bölüğü, Istabl-ı Âmire anbarlarında yer alan tahılların ölçüm işlemlerinin yürütülmesinden sorumluydu.

Evliya Çelebi, Seyahatnamesi'nde arpa anbarı ve görevlileri ile şu bilgilere yer vermektedir. Anbarın, arpa anbarı emini olarak çalışan bir ağasının bulunduğunu anbarda ölçekciler ve hamalları ile toplam 600 kişinin hizmet verdiğini belirtmektedir. Anbarın Eminönü'nde deniz kıyısında yer aldığını, dört tarafında bedenleri ve deniz kıyısında kuzeye bakan bir demir kapısının olduğunu söyleyerek küçük bir kaleciğe benzetmiştir. Ayrıca senede 300 gemi arpa getirilerek depolanan ve tayinat dağıtımı işleminin yapıldığı bu anbarların oldukça büyük olduklarına değinmiştir[436].

Çizelge 1.71. 17. yüzyılda Keyyalîn-i Anbarcı Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	10	-	10

Keyyâlîn-i Anbarcı Bölüğü, Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olarak çalışan bölüklerden birisidir. 17. yüzyılda incelemiş olduğumuz Istabl-ı Âmire maaş defterlerinde sadece 1647-1648 tarihinde bir bölük şeklinde teşkilatlanan tahıl ölçümü yapanlar 10 usta çalışanı ile hizmet vermektedir. Usta personelinin tamamı günlük 7 akçe ücret almaktadır[437].

[434] BOA, MAD 3718, s.24.
[435] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.664.
[436] Evliya Çelebi. (2008). ***Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul***. (Haz. Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı), 1. Cilt 2.Kitap, s.548.
[437] BOA, MAD 2309, s.57.

1.2.14. Meremmatcıyân-ı Hâssa

Meremmet; tamir etme, onarma anlamına gelir. Tamir işini yapan kimseye de meremmetci adı verilir[438]. Bu bağlamda Meremmatcıyân-ı Hâssa bölüğü Istabl-ı Âmire teşkilatında her çeşit tamir işlerini yerine getirmekle sorumluydu. İncelemiş olduğumuz maaş defterlerinde bölük; "*Meremmatcıyân-ı Hâssa, Hademe-i Meremmatcıyân-ı der Ahûrân, Hademe-i Meremmatcıyân ve Neccar*" şeklinde geçmektedir. 1658 tarihli maaş defterinde "*Hademe-i Meremmatcıyân-ı der Ahûrân*" şeklinde kaydedilmiş olması nedeniyle bölüğün ahırın her çeşit tamir işleri ile uğraştığını söyleyebiliriz. 1684-1685 tarihinde de "*Meremmatcıyân ve Neccar*" şeklinde geçmektedir. Bu tarihte meremmatcılar ve marangozlar birlikte zikredilmiştir. Tamirciler, ahırlarda marangozluk işçiliğini yapmalarından dolayı marangozlarla birlikte kaydedilmiş olmalıdır.

Çizelge 1.72. 17. yüzyılda Meremmatcıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	9	-	9
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	9	-	9
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	9	-	9
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	9	-	9
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	9	-	9
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	9	-	9
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	2	-	2
H.1069/M.1658-Masar[439]	MAD 2302	1	-	1	2	-	2
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	2	-	2
H.1096/M.1684-1685-Masar[440]	MAD 6348	1	-	1	2	-	2

[438] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.800.
[439] Mad 2302 Nolu Defterde Cemâat-i Hademe-i Meremmatcıyân der Ahûrân şeklinde geçmektedir.
[440] Mad 6348 Nolu Defterde Cemâat-i Hademe-i Meremmatcıyân ve Neccar şeklinde geçmektedir.

Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan Meremmatcıyân-ı Hâssa Bölüğü 17. yüzyılda bir bölük halinde sadece ustalardan meydana gelmiştir. 17. yüzyıl boyunca bölükte çalışan kişi sayısı 2 ile 9 arasında değişmektedir. Bölükte çalışan usta sayısı 1600-1635 tarihleri arasında tamirciler sınıfı 9 kişi ile teşkilatta yerini alırken, 1647'de çalışan kişi sayısı 2'ye düşerek 1685 tarihine kadar 2 kişi ile hizmet vermeye devam etmiştir. 1694-1695 ve 1697 tarihli maaş defterlerinde bölüğün Istabl-ı Âmire teşkilatı içerisinde yer almadığı ve yüzyılın sonuna kadar faaliyetini sürdüremediği anlaşılmaktadır. Tamirciler arasında 17. yüzyılın başında yönetici olarak görev yapan ser meremmatcı (baş tamirci) unvanı ile çalışan bir personel yer alırken diğer çalışan ustalar ser meremmatcıya bağlıdır. 1600 tarihinden sonraki maaş defterlerinde meremmatcıyân bölüğünün başında ser meremmatcı unvanı ile çalışan bir yönetici bulunmamaktadır. 1600 tarihinde en fazla ücreti 25,5 akçe ile ser meremmatcı olarak görev yapan Rıdvan alırken, en düşük ücretin ise 2 akçe ile verildiği görülmüştür. 1684-1685 tarihine gelindiğinde günlük 2'şer akçe ile görev yapan iki ustadan Bayram'ın marangoz, diğer tamir ustasının da zimmî olduğu görülmektedir[441].

1.2.15. Korucuyân-ı Hâssa

Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan mera, otlak ve çayırları beklemekle sorumlu olan kişilere korucu adı verilir[442]. Korucuyân-ı Hâssa bölüğü mera, koru, otlak ve çayırları muhafaza etmekle sorumludur.

Bölüğün ismi maaş defterlerinde "*Korucuyân-ı Hâssa*, *Korucuyân-ı Çayırhâ-i Hâssa*, *Korucuyân-ı Hâssa Çayırhâ-i Hâssa*, *Korucuyân-ı Hâssa Çayırhâ-i Etrafı İstanbul*" şeklinde geçmektedir.

Istabl-ı Âmire görevlilerinden koru ağaları, beytülmal görevlilerinin yerine vergi tahsilini gerçekleştirmiştir. Dimetoka Korusu'nun hududundan alınan yave ve kaçgun vergisinin tahsili beytülmal eminleri yerine koru ağaları tarafından yerine getirilmiştir[443]. Has Ahır'ın önemli organizasyonlarından birisi de çayıra çıkma törenleridir. İlkbahar mevsimi geldiğinde saraya mahsus olan atlar özel bir merasimle çayıra çıkarılırdı. Çayıra

[441] BOA, MAD 7163, s.374; BOA, MAD 421, s.58; BOA, MAD 2307, s.60; BOA, MAD 2129, s.60; BOA, MAD 6154, s.60; BOA, MAD 6341, s.56; BOA, MAD 2309, s.57; BOA, MAD 2302, s.57; BOA, MAD 6295, s.58; BOA, MAD 6348, s.39.
[442] Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***, s.295.
[443] BOA, AE. SAMD. II., nr.14/1478.

çıkma törenleri mirahur tarafından organize edilmekteydi. Her sene yapılan çayıra çıkma töreninde has ahır elemanları ön plana çıkardı. Gündüzleri çayıra salınan atlar akşamları kazığa bağlanırdı. İstanbul Ağası Has Ahır beygirlerini bağlayabilmek için kazıklık ve tokmaklık odun tedarik ederdi[444]. Seferler çoğunlukla çayıra çıkma törenlerinden sonra gerçekleştirilirdi. Böylece atların sefere daha dinlenmiş ve hazır bir halde katılımı sağlanmış olurdu. Padişahların, saray görevlileri ve devletin ileri gelenlerine ait hayvanların çayıra çıkmasında kullanılan mekânlar; Kağıthane, Alibeyköyü, Veli Efendi, Çırpıcı, Büyükdere, Beykoz, Sultaniye, Çubuklu, Yoğurtçu ve Kadıköy'de yer alan Uzun Çayır ayrıca Büyük ve Küçük Çekmece göllerinden Kestane Köy sahiline kadar uzanan bölgelerdi[445]. Büyük mirahur ilkbaharda Istabl-ı Âmire hayvanları çayıra çıkınca padişaha Kağıthane'de bulunan Mirahur köşkünde ziyafet verirdi. Bu köşk günümüzde de Kağıthane'de İmrahor köşkü diye bilinmektedir[446].

Resim 1.20. Kağıthanede Yer Alan Mîrahûr Köşkü [447]

[444] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.245.
[445] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.246.
[446] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.488.
[447] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90489---0012.jpg

Resim 1.21. Kağıthane Mîrahûr Köşkü ve Köprüsünden Bir Görünüm [448]

[448] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90479---0045.jpg

Çizelge 1.73. 17. yüzyılda Korucuyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen[449]	MAD 7163	1	-	1	98	-	98
H.1019/M.1610-Masar[450]	MAD 421	1	-	1	100	-	100
H.1023/M.1614-Masar[451]	MAD 2307	1	-	1	101	-	101
H.1033/M.1623-1624-Masar[452]	MAD 2129	1	-	1	101	-	101
H.1035/M.1626-1627-Masar[453]	MAD 6154	1	-	1	101	-	101
H.1045/M.1635-Masar[454]	MAD 6341	1	-	1	105	-	105
H.1057/M.1647-1648-Masar[455]	MAD 2309	1	-	1	143	-	143
H.1069/M.1658-Masar[456]	MAD 2302	1	-	1	142	-	142
H.1081/M.1670-Masar[457]	MAD 6295	1	-	1	142	-	142
H.1096/M.1684-1685-Masar[458]	MAD 6348	1	-	1	142	-	142
H.1106/M.1694-1695[459]Masar - Recec	MAD 718	1	-	1	82	-	82
H.1109/M.1697-Masar[460]	MAD 3718	1	-	1	82	-	82

[449] Mad 7163 Nolu Defterde Korucuyân-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.
[450] Mad 421 Nolu Defterde Korucuyân-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.
[451] Mad 2307 Nolu Defterde Korucuyân-ı Hâssa Çayırhâ-i Hâssa şeklinde geçmektedir.
[452] Mad 2109 Nolu Defterde Korucuyân-ı Çayırhâ-i Hâssa şeklinde geçmektedir
[453] Mad 6154 Nolu Defterde Korucuyân-ı Hâssa Çayırhâ-i Hâssa şeklinde geçmektedir.
[454] Mad 6341 Nolu Defterde Korucuyân-ı Çayırhâ-i Hâssa şeklinde geçmektedir.
[455] Mad 2309 Nolu Defterde Korucuyân-ı Hâssa Çayırhâ-i Hâssa şeklinde geçmektedir.
[456] Mad 2302 Nolu Defterde Korucuyân-ı Hâssa Çayırhâ-i Hâssa şeklinde geçmektedir.
[457] Mad 6295 Nolu Defterde Korucuyân-ı Hâssa Çayırhâ-i Etrafı İstanbul şeklinde geçmektedir.
[458] Mad 6348 Nolu Defterde Korucuyân-ı Hâssa Çayırhâ-i Etrafı İstanbul şeklinde geçmektedir.
[459] Mad 718 Nolu Defterde Korucuyân-ı Hâssa Çayırhâ-i Etrafı İstanbul şeklinde geçmektedir.
[460] Mad 3718 Nolu Defterde Korucuyân-ı Hâssa Çayırhâ-i Etrafı İstanbul şeklinde geçmektedir.

Çizelge 1.74. 17. yüzyılda Ser Korucuyân İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Hüseyin Mehmed Ser Korucuyân	H.1008/M.1600-Reşen	17,5
Hüseyin Mehmed Ser Korucuyân	H.1019/M.1610-Masar	24
Hüseyin Mehmed Ser Korucuyân	H.1023/M.1614-Masar	24
Hüseyin Mehmed Ser Korucuyân	H.1033/M.1623-1624-Masar	26
Hüseyin Mehmed Ser Korucuyân	H.1035/M.1626-1627-Masar	26
Hüseyin Mehmed Ser Korucuyân	H.1045/M.1635-Masar	26
İbrahim Ser Korucuyân	H.1057/M.1647-1648-Masar	14,5
Hasan Mehmed Ser Korucu	H.1069/M.1658-Masar	14

Korucuyân-ı Çayırhâ-i Hâssa (Çayır Koruculları) Bölüğü, Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olup, 17. yüzyıl boyunca bir bölük halinde sadece usta çalışanlardan meydana gelmiştir. 17. yüzyılın başında 1600-1610 tarihlerinde korucular sınıfının ismi "*Korucuyân-ı Hâssa*" olarak kaydedilmiştir. 1614-1658 tarihleri arasındaki defterlerde bölüğün ismi "*Korucuyân-ı Çayırhâ-i Hâssa"* şeklinde geçmekte iken, 1670 tarihinden itibaren 17. yüzyılın sonuna kadar da "*Korucuyân-ı Hâssa Çayırhâ-i Etrafı İstanbul*" şeklinde kayıtlara geçmiştir. Korucuların, korumakla görevli oldukları çayırların İstanbul'un etrafında olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Yukarıdaki tabloya göre bölükte çalışan personel sayısı 17. yüzyıl boyunca yıllara göre 82 ile 143 kişi arasında değişiklik göstermektedir. Istabl-ı Âmire teşkilatı içinde çayır koruculları en fazla çalışana 143 kişi ile 1647-1648 tarihinde ulaşmıştır. Bölükte çalışan personel sayısı 1694-1695 tarihinden itibaren 82 kişiye kadar düşmüştür. Çayır koruculların başında ser korucuyan unvanı ile hizmet veren korucubaşıları bulunmakta olup diğer çalışanlar da bu yöneticiye bağlıdır. Maaş defterlerine göre 1600-1635 tarihleri arasında ser korucuyan olarak görev yapan Hüseyin Mehmed görev yaptığı 35 yıllık zaman dilimi içerisinde ücreti yıllara göre 17,5 akçe ile başlayıp artarak 26 akçeye kadar ulaşmıştır[461].

[461] BOA, MAD 7163, s.374-376; BOA, MAD 421, s.58-60; BOA, MAD 2307, s.60-62; BOA, MAD 2129, s.60-62; BOA, MAD 6154, s.60-62; BOA, MAD 6341, s.56-58; BOA, MAD 2309, s.54-56; BOA, MAD 2302, s.54-56; BOA, MAD 6295, s.56-58; BOA, MAD 6348, s.37-39; BOA, MAD 718, s.22-23; BOA, MAD 3718, s.27-28.

1600 tarihinde korucular arasında en yüksek ücreti 17,5 akçe ile bölüğün yöneticisi ser korucuyan Hüseyin Mehmed alırken en düşük ücretin ise 2 akçe olduğu görülmektedir. 1697 tarihinde korucuların tamamı 2 akçe ücret almıştır. Korucular dan İbrahim Ahmed'in ser korucu unvanını kullandığı ve Ali Ahmed'in Üsküdar çayırında görevli olduğu kaydedilmiştir[462].

1.2.16. Harbendeler

Saraya ait katır bakıcılarına harbende denilir. Harbendeler iki bin ve hatta daha fazla katıra bakarlardı[463]. Istabl-ı Âmire'de katırların yük taşımacılığı hizmetlerinde kullanılması açısından önemli bir yeri vardır. Katırlar sarp arazilerde yük taşımacılığında beygir ve deveye göre daha dayanıklıdır. Baruthane, Humbarhane, Tersane, havuz çarkları, Tophane'de burgu dolapları, Kuşhane ve Enderun gibi yerlerde katırlardan faydalanılmaktadır[464]. Ayrıca katırlar seferde ordunun mühimmatını taşımada da önemli bir yere sahiptir.

Resim 1.22. Mühimmat Sandığını Nakleden Katırlar [465]

[462] BOA, MAD 7163, s.374-376; BOA, MAD 3718, s.27-28.
[463] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.477; Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***, s.212.
[464] Uzun, A. (2020). ***İktisâdî ve Malî Yönleriyle Istabl-ı Âmire (1500-1900)***, s.78.
[465] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91122---0017.jpg

17. yüzyılda Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan Harbendeler sınıfı 11 usta bölüğü ile ustalara bağlı sayıları yıllara göre 9 ile 10 bölük arasında değişim gösteren şâkird bölükleri ve sanat sınıflarından meydana gelmiştir. Harbendelerin sanat grupları arasında, Bitanin, Keçe-i Hımarân-ı Hâssa, Harbendegân-ı Esterân Palanı, Nalband-ı Esterân bölükleri yer almaktadır.

Çizelge 1.75. 17. yüzyılda Harbendeler Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	11	10	21	188	99	287
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	11	9	20	234	83	317
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	11	9	20	201	94	295
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	11	10	21	354	98	452
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	11	10	21	275	98	373
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	11	10	21	385	93	478
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	11	9	20	95	78	173
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	11	9	20	95	77	172
H.1081/M.1670-Masar[466]	MAD 6295	11	9	20	95	76	171
H.1096/M.1684-1685-Masar[467]	MAD 6348	11	9	20	94	76	170
H.1106/M.1694-1695 Masar[468]	MAD 718	11	9	20	93	76	169
H.1109/M.1697-Masar[469]	MAD 7487	11	9	20	92	76	168

Harbendeler H.1019/M.1610 tarihinde Kethüdâ görevini yerine getiren Hızır Bosna'ya bağlı olarak 11 usta bölüğünden oluşmuştur. Harbendeler sınıfının 10. ve 11. bölükleri hariç diğerlerinin şâkîrd grubu bulunmaktadır. Şâkird çalışanları günlük 1 akçe ücret ile görevlerini yerine getirmektedir. Bölüklerden birinci bölük hariç diğerlerinin isimleri

[466] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[467] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[468] Bu sayılar, Masar, Recec, Reşen, Lezez'e aittir.
[469] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.

serharbendelerin (katırcıbaşı) isimleriyle adlandırılmıştır. Birinci bölük Kethüdâ görevini yerine getiren Hızır Bosna ismiyle anılmaktadır[470]. Harbende bölükleri tablo halinde aşağıda gösterilmiştir.

Çizelge 1.76. 1610 Tarihinde Harbende Bölükleri ve Ser Bölük Yevmiyeleri

Harbendeler	**Bölükte Çalışan Kişi Sayısı**	**Ser Harbende Ücreti**
1. Bölük-i Hızır Bosna Kethüdâ-i	38	21,5
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	17	
2. Bölük-i Mehmed Edirne Ser Harbende	17	30
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	13	
3. Bölük-i Kurd Vidin Ser Harbende	13	12
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	11	
4. Bölük-i Seyfi Edirne Ser Harbende	11	17
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	11	
5. Bölük-i Hüseyin Ser Harbende	12	14
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	13	
6. Bölük-i Hasan Edirne Ser Harbende	9	8
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	11	
7. Bölük-i Mehmed Ser Harbende	19	8
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	10	
8. Bölük-i Süleyman Abdullah Ser Harbende	11	14
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	5	
9. Bölük-i Osman Nasuh Ser Harbende	19	8,5
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	3	
10. Bölük-i Ahmed Mehmed Ser Harbende	8	8
11. Bölük-i Mehmed Ser Harbende	77	10

[470] BOA, MAD 421, s.68-77.

Çizelge 1.77. 17. yüzyılda Harbende Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Hasan Abdullah Kethüda	H.1008/M.1600-Reşen	17,5
Hızır Bosna Kethüda	H.1019/M.1610-Masar	21,5
Hızır Bosna Kethüda	H.1023/M.1614-Masar	21
Mehmed Edirne Kethüda	H.1033/M.1623-1624-Masar	45
Hasib İstanbul Kethüda	H.1035/M.1626-1627-Masar	39
Musa Mehmed Kethüda	H.1045/M.1635-Masar	34
Süleyman Seyfi Kethüda	H.1057/M.1647-1648-Masar	29
Hüseyin Mahmud Kethüda	H.1069/M.1658-Masar	23
İbrahim Süleyman Kethüda	H.1081/M.1670-Masar	18
Abdullah Kethüda	H.1096/M.1684-1685-Masar	23,5
Ahmed Ali Kethüda	H.1106/M.1694-1695-Masar[471]	29,5
Ahmed Ali Kethüda	H.1109/M.1697-Masar	33,5

Çizelge 1.78. 1647-1648 Tarihinde Harbende Bölüğü Görevli Personel Sayıları

MAD 2309	Kethüda	Ser Harbende	Ser Oda	Katip	Kethüda-i Sabık	Tekaüd	Hafız	Korucu	Duacı	İmam	Çilingir
1. Bölük	1	-	2	1	1	3	4	3	1	1	1
2. Bölük	-	1	2	-	-	3	3	2	-	-	-
3. Bölük	-	1	2	-	-	1	2	3	-	-	-
4. Bölük	-	1	2	-	-	1	2	1	-	-	-
5. Bölük	-	1	2	-	-	2	-	2	-	-	-
6. Bölük	-	1	2	-	-	-	2	-	-	-	-
7. Bölük	-	1	2	-	-	2	2	3	1	-	-
8. Bölük	-	1	2	-	-	-	-	1	-	-	-
9. Bölük	-	1	2	-	-	2	1	3	-	-	-
10. Bölük	-	1	2	-	-	-	1	1	-	-	-
11. Bölük	-	1	2	-	-	-	2	-	2	-	-
TOPLAM	**1**	**10**	**22**	**1**	**1**	**14**	**19**	**19**	**4**	**1**	**1**

[471] Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.

Çizelge 1.79. 1697 Tarihinde Harbende Bölüğü Görevli Personel Sayıları

MAD 7487	**Kethüda**	**Ser harbende**	**Ser Oda**	**Katip**	**Kethüda-i Sabık (Tekaüd)**	**Tekaüd**	**Hafiz**	**Korucu**	**İmam**
1. Bölük	1	-	2	1	-	2	3	5	1
2. Bölük	-	1	2	-	-	1	2	2	1
3. Bölük	-	1	2	-	-	-	-	5	-
4. Bölük	-	1	2	-	-	1	-	-	-
5. Bölük	-	1	2	-	-	1	-	1	-
6. Bölük	-	1	2	-	-	1	-	1	-
7. Bölük	-	1	2	1	1	1	1	-	-
8. Bölük	-	1	2	-	-	1	-	-	-
9. Bölük	-	1	2	-	-	3	-	2	-
10. Bölük	-	1	2	-	-	-	-	1	-
11. Bölük	-	1	2	-	-	1	-	2	-
TOPLAM	**1**	**10**	**22**	**2**	**1**	**12**	**6**	**19**	**2**

Fatih Sultan Mehmed dönemi saray teşkilatı hakkında önemli bilgiler veren Giovan Maria Angiolello, katırcılarla ilgili olarak katırcı sınıfının başında yer alan katırcıbaşının günlük 40 gümüş akçe, yardımcısının 20 akçe, katibinin 15 akçe ücret aldığını belirtmektedir. Ayrıca sayıları yaklaşık 100'ü bulan diğer katır bakıcılarının da 8 akçe yevmiye aldığına değinmektedir. Katırcıların çıraklarının bulunduğu ve bunların günlük 3 ile 4 akçe arasında bir ücret aldığını ve atlarda olduğu gibi katırların da yedişerli gruplara ayrıldığını beyan etmektedir[472].

Harbende sınıfı Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olarak 17. yüzyıl boyunca usta bölükleri ile bunlara bağlı şâkird gruplarından meydana gelmektedir. Harbendeler 11 usta bölüğünden ve usta bölüklerine bağlı olarak yıllara göre sayıları 9 ile 10 bölük arasında değişen şâkird gruplarından oluşmaktadır. Katırcıların 11 usta bölüğünde çalışan personel sayıları eşit bir dağılım göstermemektedir. Her usta bölüğüne bağlı olan şâkird bölüğü bulunmamaktadır. Örneğin; 1600 tarihli mevâcib defterinde sadece 10. usta bölüğüne bağlı şâkird çalışanı bulunmamakta iken diğer usta bölüklerinde şâkird grubu bulunmaktadır. 1697 tarihine

[472] Giovan Maria Angiolello. (2011). ***Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor Fatih Sultan Mehmet***, s.147.

gelindiğinde ise usta bölüklerinden 10. ve 11. bölüklerde şâkird grubu bulunmazken ilk 9 bölükte şâkird çalışanı yer almaktadır.

İncelemiş olduğumuz mevâcib defterlerinde 17. yüzyılda Harbendeler bölüğünde yıllara göre çalışan sayısı 168 ile 478 kişi arasında değişmektedir. En fazla çalışan personel sayısı 385'i usta 93'ü şâkird olmak üzere toplam 478 kişi ile 1635 tarihinde görülmektedir. Bu tarihte personel sayısının en yüksek seviyeye ulaşmasının nedeni 11. bölükte farklı yıllarla da mukayese edildiğinde diğer bölüklerin hiçbirinde olmayan 249 kişilik usta grubunun bulunması ile ilgilidir. 1635 tarihli mevâcib defterinde harbendelerde olduğu gibi, sârbân-ı mâde ve sârbân-ı ner bölüklerinde de en fazla çalışan personele sahip olmasının nedeni 1635 tarihinde IV. Murad'ın İran'a karşı düzenlemiş olduğu Revan Seferi ile ilgili olmalıdır. Harbendeler bölüğünde en az çalışan personel sayısı 168 kişi ile 1697 tarihinde görülmektedir.

Harbendeler sınıfının teşkilat yapısına baktığımızda, birinci usta bölüğünün başında bölüğün yöneticisi olarak kethüda yer almakta ve bütün harbendeler bu kethüdaya bağlıdır. Diğer 10 usta bölüğünün başında bölük amiri olarak ser harbende (katırcıbaşı) unvanı ile bir bölükbaşı yer almaktadır. Yöneticiler dışında her usta bölüğünde ser oda görevini yürüten ustalar da bulunmaktadır. 1600 tarihli mevâcibde her bölükte 1 ser oda yer almakta iken 1610 tarihinden yüzyılın sonuna kadar incelemiş olduğumuz diğer mevâcib defterlerinde her usta bölüğünde 2 kişi ser oda olarak görev almıştır. Harbendeler sınıfında ihtiyaca binaen yıllara göre farklı görevliler teşkilata dahil olmuştur. Kethüda bölüğü olarak zikredebileceğimiz birinci usta bölüğünde 1626-1627 tarihinde kethüda ve ser oda dışında katip de bölükte yerini almıştır. 1635 tarihinde ise birinci usta bölüğünde kethüda, 1 katip, 2 ser oda haricinde kethüda-i sabık olarak görev yapan usta bulunmaktadır.

Harbendeler bölüğünde, 1647-1648 tarihinden itibaren, 11 usta bölüğünde; kethüda, ser harbende, ser oda dışında görevliler ortaya çıkmıştır. 1647-1648 tarihinde yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere 11 usta bölüğünde; 22 ser oda, 1 katip, 1 kethüda-i sabık, 19 hafız, 19 korucu, 4 duacı, 14 tekaüd, 1 imam, 1 çilingir bulunmaktadır. (Bkz. Çizelge 1.78). 1697 tarihine gelindiğinde harbendelerin 11 usta bölüğünde toplam 22 ser oda, 2 katip, 1 kethüda-i sabık, 12 tekaüd, 6 hafız, 19 korucu, 2 imam yer almaktadır. (Bkz. Çizelge 1.79).

İncelemiş olduğumuz maaş defterlerinde 17. yüzyılda harbendeler bölüğünde kethüda olarak görev yapanların ücretleri 17,5 ile 45 akçe arasında değişmektedir. Bölükte Kethüda olarak görev yapan yöneticinin harbendeler arasında en yüksek ücreti aldığı görülmektedir. Kethüdalar arasında en yüksek ücreti 1623-1624 tarihinde 45 akçe ile Edirneli Mehmed alırken, en düşük ücreti 1600 tarihinde 17,5 akçe ile Hasan Abdullah almaktadır[473].

Ser harbende olarak görev yapanların ücretleri 1600 tarihinde 7 ile 15 akçe arasında değişiklik gösterirken 1697 tarihinde ise 8 ile 28 akçe arasında değişmektedir. 1600 tarihinde harbendeler bölüğünde en yüksek ücreti 30 akçe ile kethüda-i sabık olan Seydi Ali almaktadır. Kethüda bölüğü olarak adlandırabileceğimiz 1. bölükte Yanbolulu ve Edirneli olan ustalar bulunmaktadır. Ser oda olarak görev yapan Yanbolulu Hamza ve Edirneli Mahmud 6 akçe ücret almakta iken Veli 5 akçe ücretle hizmet vermektedir. Usta harbendeler arasında en düşük ücret 3 akçe ile Halil ustaya verilmiştir. Şâkird olarak görev yapanlardan sadece Hızır Kalender 2 akçe almakta iken diğer şâkirdlere 1 akçe ücret verilmektedir[474]. 1697 tarihine gelindiğinde en yüksek ücreti harbendelerin yöneticisi olan Kethüda Ahmed Ali 33,5 akçe ile almakta iken en düşük ücretin ise 2 akçe olduğu görülmüştür[475].

1.2.16.1. Keçe-i Hımarân-ı Hâssa

Himar Arapça bir kelime olup erkek eşek anlamına gelir[476]. Keçe-i Hımarân bölüğü eşek keçesi yapmakla sorumluydu.

[473] BOA, MAD 7163, s.384-391; BOA, MAD 421, s. 68-77; BOA, MAD 2307, s.70-77; BOA, MAD 2129, s.70-79; BOA, MAD 6154, s.72-82; BOA, MAD 6341, s.66-78; BOA, MAD 2309, s.66-71; BOA, MAD 2302, s.64-69; BOA, MAD 6295, s.350-355; BOA, MAD 6348, s.376-381; BOA, MAD 718, s.98-103; BOA, MAD 7487, s.86-91.
[474] BOA, MAD 7163, s.384-391.
[475] BOA, MAD 7487, s.86-91.
[476] Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.371; Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.637.

Çizelge 1.80. 17. yüzyılda Keçe-i Hımarân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	7	-	7
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	7	-	7
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	7	-	7
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	7	-	7
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	7	-	7
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	7	-	7
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	1	-	1
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	1	-	1
H.1081/M.1670-Masar[477]	MAD 6295	1	-	1	1	-	1
H.1096/M.1684-1685-Masar[478]	MAD 6348	1	-	1	1	-	1
H.1106/M.1694-1695-Masar[479]	MAD 718	1	-	1	1	-	1
H.1109/M.1697-Masar[480]	MAD 7487	1	-	1	1	-	1

17. yüzyılda Keçe-i Hımarân Bölüğü Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı harbendeler sınıfının sanat grubu arasında yer almaktadır. Harbendeler (katırcılar) bölüğünden hemen sonra gelmektedir. Eşek keçesi yapanlar 17. yüzyıl boyunca sadece bir usta bölüğünden meydana gelmiştir. Şâkird çalışanı bulunmayan eşek keçesi (kebe) yapan sanat sınıfında, 1600-1635 tarihleri arasında 7 kişi görev yapmakta iken 1647 tarihinden itibaren çalışan kişi sayısında ciddi bir düşme meydana gelmiş ve çalışan personel sayısı 1 kişiye düşmüştür. Bölük 17. yüzyılın sonuna kadar ise 1 kişi ile hizmet vermeye devam etmiştir[481].

[477] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[478] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[479] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[480] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[481] BOA, MAD 7163, s.392; BOA, MAD 421, s.78; BOA, MAD 2307, s.79; BOA, MAD 2129, s.80; BOA, MAD 6154, s.84; BOA, MAD 6341, s.79; BOA, MAD 2309, s.75; BOA, MAD 2302, s.72; BOA, MAD 6295, s.357; BOA, MAD 6348, s.383; BOA, MAD 718, s.105; BOA, MAD 7487, s.92.

1600 tarihinde eşek keçecileri grubunda en yüksek ücreti 7 akçe ile Mehmed almakta iken en düşük ücretin ise 2,5 akçe ile Hüseyin Abdullah'a verildiği görülmektedir[482]. 1697 tarihine gelindiğinde sadece 1 çalışanı bulunan bölükte görev yapan Arslan Hasan 4 akçe ücret almaktadır[483].

1.2.16.2. Hademe-i Bitanin-i Esterân

Katırların palanlarını yapmakla görevli 8 kişilik kolancı sınıfına Bitanin adı verilir[484]. Kolan, atın, eşeğin, katırın eyerini ve semerini bağlamak için karnının altından geçirilerek bağlamaya yarayan yassı yün, kenevir, deri, vb. şeylerden yapılan yassı ve enli şekildeki bağa denilir[485]. Kolan; semerin yük, eyerin binek hayvanına bağlanmasını sağlar.

Çizelge 1.81. 17. yüzyılda Bitanin Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	8	-	8
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	8	-	8
H.1081/M.1670-Masar[486]	MAD 6295	1	-	1	8	-	8
H.1096/M.1684-1685-Masar[487]	MAD 6348	1	-	1	8	-	8
H.1106/M.1694-1695-Masar[488]	MAD 718	1	-	1	8	-	8
H.1109/M.1697-Masar[489]	MAD 7487	1	-	1	8	-	8

Harbendelerin sanat grubu içerisinde yer alan bitanin bölüğü Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlıdır. Bölüğün ismi defterlerde, "*Hademe-i Bitanin-i Ser Harbendegân, Bitanin-i Esterân, Cemâat-i Hademe-i Bitanin-i Esterân Palanı*" şeklinde geçmektedir. Bitanin-i Esterân sınıfı, 1647-1648, 1658 ve 1670 tarihli mevâcib defterlerinde harbendelerin 12.

[482] BOA, MAD 7163, s.392.
[483] BOA, MAD 7487, s.92.
[484] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.477.
[485] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.688.
[486] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[487] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[488] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[489] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.

bölüğü gibi kaydedilmiştir. 1684-1685, 1694-1695 ve 1697 tarihli defterlerde ise ayrı bir sınıf olarak zikredilmiştir.

İncelemiş olduğumuz mevâcib defterlerinde katır kolancıları sınıfı, ilk olarak 1647-1648 tarihinde Istabl-ı Âmire Teşkilatı içerisinde yerini almış ve yüzyılın sonuna kadar hizmet vermeye devam etmiştir. 17. yüzyılda şâkird çalışanı olmayan Bitanin bölüğü, bir bölükte ve düzenli olarak 8 usta çalışanı ile hizmet vermiştir. 1647-1648 tarihinden itibaren yüzyılın sonuna kadar bitanin bölüğünde görevli olan 8 ustanın tamamı 5 akçe ücret almıştır[490].

1647-1648 tarihinde bölükte çalışmakta olan Ustalardan İbrahim'in Yanbolu'lu, Yakup'un Edirneli olduğu kaydedilmiştir[491]. 1697 tarihine gelindiğinde Bitanin Bölüğünde çalışan Hasan ustanın Yanbolu'lu olduğu belirtilmiştir[492].

1.2.16.3. Nalband-ı Esterân

Ester Farsça bir kelime olup, katır anlamına gelir[493]. Nalband-ı Esterân Bölüğü, katırlara nal çakmakla ve nalbandlık işlerini yürütmekle sorumludur.

[490] BOA, MAD 2309, s.71; BOA, MAD 2302, s.69; BOA, MAD 6295, s.355; BOA, MAD 6348, s.381; BOA, MAD 718, s.103; BOA, MAD 7487, s.91.
[491] BOA, MAD 2309, s.71.
[492] BOA, MAD 7487, s.91.
[493] Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.236; Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.418.

Çizelge 1.82. 17. yüzyılda Nalband-ı Esterân Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	1	2	40	23	63
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	1	2	36	23	59
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	1	2	36	23	59
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	1	2	36	23	59
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	1	2	36	23	59
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	1	2	36	28	64
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	1	2	24	12	36
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	1	2	23	12	35
H.1081/M.1670-Masar[494]	MAD 6295	1	1	2	28	12	40
H.1096/M.1684-1685-Masar[495]	MAD 6348	1	1	2	23	12	35
H.1106/M.1694-1695-Masar[496]	MAD 718	1	1	2	23	12	35
H.1109/M.1697-Masar[497]	MAD 7487	1	1	2	23	12	35

Çizelge 1.83. Nalband-ı Esterân Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Ali Bali Kethüda	H.1008/M.1600-Reşen	25
Ali Bali Kethüda	H.1019/M.1610-Masar	29
Ali Bali Kethüda	H.1023/M.1614-Masar	29
Hasan Kethüda	H.1033/M.1623-1624-Masar	7
Hüseyin Mustafa Kethüda	H.1035/M.1626-1627-Masar	12,5
Hüseyin Mustafa Kethüda	H.1045/M.1635-Masar	12,5
Ali Mustafa Kethüda	H.1057/M.1647-1648-Masar	11,5

[494] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[495] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[496] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[497] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.

17. yüzyılda Nalband-ı Esterân Bölüğü, Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan harbendeler sınıfı içerisinde yer almaktadır. Katır nalbandları, 1 usta bölüğü ve buna bağlı 1 şâkird (çırak) grubundan oluşmaktadır. 17. yüzyıl boyunca incelemiş olduğumuz mevâcib defterlerine göre katır nalbantları bölüğünde çalışan personel 35 ile 64 kişi arasında değişmektedir. Bölükte en fazla çalışan 1635 tarihinde 36'sı usta ve 28'i de şâkird olmak üzere toplam 64 kişi olarak görülmektedir. Bölükte en az çalışan personel 35 kişi ile ilk olarak 1658 tarihinde görülmüştür. 17. yüzyılın sonunda da aynı şekilde 23 usta 12'si şâkird çalışanıyla toplam 35 kişi ile bölük hizmet vermeye devam etmiştir. Katır nalbantlarının başında bir kethüda yer alırken diğer çalışanlar bu kethüdaya bağlıydı. 1600-1648 tarihleri arasında bölüğün yönetici olarak kethüda unvanı ile çalışan bir personel yer alırken 1658 tarihinden 17. yüzyılın sonuna kadar kethüdanın bölükte yer almadığı görülmektedir. Yani 17. yüzyılın ikinci yarısında katır nalbantlarının başında kethüda uvanı ile çalışan bir bölükbaşı bulunmamaktadır. 17. yüzyılın ilk yarısında katır nalbantları bölüğünde yönetici olarak görev alan kethüdaların ücretleri 7 ile 29 akçe arasında değişmektedir. Bölüğün amiri olarak görev alan kethüdalar çalıştıkları dönemlerde bölükte en yüksek ücreti almaktadırlar. 1600-1614 tarihleri arasında kethüda görevini yerine getiren Ali Bali 29 akçe ile kethüdalar arasında en yüksek ücreti almıştır. Kethüdalardan en düşük ücret ise 1623-1624 tarihinde 7 akçe ile Hasan'a verilmiştir[498].

1600 tarihinde bölükte usta olarak çalışanlar arasında en yüksek ücreti 25 akçe ile Kethüda Ali Bali alırken en düşük ücretin ise 4 akçe olduğu görülmektedir. Aynı tarihte şâkird olarak çalışanların tamamı 1 akçe ücret almaktadır[499]. 1697 tarihine gelindiğinde usta bölüğünde çalışanların ücreti 2 ile 5 akçe arasında değişmektedir. Yüzyılın başında olduğu gibi şâkird olarak çalışanların tamamının 1 akçe ücret aldığı görülmektedir[500].

[498] BOA, MAD 7163, s.392-393; BOA, MAD 421, s.78-79; BOA, MAD 2307, s.80-81; BOA, MAD 2129, s.80-81; BOA, MAD 6154, s.84-85; BOA, MAD 6341, s.79-80; BOA, MAD 2309, s.76; BOA, MAD 2302, s.73; BOA, MAD 6295, s.356; BOA, MAD 6348, s. 382; BOA, MAD 718, s.104; BOA, MAD 7487, s.91-92.
[499] BOA, MAD 7163, s.392-393.
[500] BOA, MAD 7487, s.91-92.

1.2.16.4. Harbendegân-ı Esterân Palanı

Ester, katır anlamına gelirken palanî ise semer diken ve yapan ustaya verilen isimdir[501]. Yani Esterân Palanî Katırlara semer dikmekle ve yapmakla sorumlu olan bölüktür.

Çizelge 1.84. 17.yüzyılda Harbendegân Esterân Palanı Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	170	-	170
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	140	-	140

17. yüzyılda Harbendegân-ı Esterân Palanı Bölüğü sadece, incelediğimiz maaş defterlerinde 1647-1648 ve 1658 tarihlerinde harbendeler içerisinde yer almakta olup, Mîrâhûr-ı Evvel'e bağlıdır. Bu tarihlerde bölük sadece 1 usta bölüğünden meydana gelmiştir. 1647-1648 tarihinde bölükte 170 personel çalışmakta iken 1658 tarihinde personel sayısı 30 kişi azalarak 140 çalışanla hizmet vermiştir. 1647-1648 tarihinde Edirneli ve Yanbolulu ustaların görev yaptığı görülmektedir. 1647-1648 ve 1658 tarihlerinde bölükte çalışanların tamamı 5 akçe ücret almıştır[502].

1.2.17. Sârbânlar

Sârbân; Farsça deveci anlamına gelmektedir. Osmanlı Devleti'nde Has Ahır develerine bakmakla yükümlü olan kişilere sârbân adı verilmiştir[503]. Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nın içerisinde, Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan deveciler bölüğü Mirahûr-ı Evvel'e karşı sorumludur. Deveciler sınıfı ikiye ayrılmaktadır dişi deve bakıcılarına sârbân-ı mâde adı verilirken, erkek deve bakıcılarına ise sârbân-ı ner denilir. Devecilerin bakmakla sorumlu olduğu deve sayısı yüzyıllara göre değişken nitelikte olup, 17. yüzyılın ortalarında bin katar[504] deve bulunmaktaydı. Has Ahır'ın ihtiyacı olan develerin temini Anadolu'da yer

[501] Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.236, 852; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.354, 974.
[502] BOA, MAD 2309, s.72-75; BOA, MAD 2302, s.70-72.
[503] Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***, C.III, s.128.
[504]Katar: Birbiri ardınca sıralanmış hayvan sürüsü, dizisi Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.495.

alan belli yerlerden yapılırdı. Develerin temin edildiği yerler arasında Aydın, Kastamonu, Batı Anadolu ve Adana bulunmaktaydı[505].

Sârbânların bakmakla sorumlu olduğu develer genellikle kışlaklarda bulunurdu. Rumeli'de yer alan Istabl-ı Âmire Ocaklarında 1646 tarihinde Hayrabolu'da erkek develer, Edirne'de dişi develer, Zağra-ı Atik, Filibe ve Selanik'e bağlı Lankaza ocağında hem erkek hem de dişi develer bulunmaktadır[506]. Develerin barınmalarını sağlamak üzere özel ahırlar inşa ettirilmiştir. Padişah tarafından verilen emirden hareketle 17. yüzyılda yaptırılmak istenen deve ahırlarının ne kadar kapasiteye sahip olduğu ve ahırların planı hakkında bilgileri öğrenebilmekteyiz. H. 10 Muharrem 1046/M. 14 Haziran 1636 tarihinde padişah tarafından gönderilen emri şerife göre uygun mahallerde yetmişer, seksener ve yüzer katar deve alacak kapasiteli, ortası açık iki kapılı, üzerinde deveci odalarının bulunduğu ve kapı yanlarında arpa ile saman anbarlarının yer aldığı 17 adet ahır yaptırılması istenilmiştir[507]. Yaptırılan deve ahırlarında devecilere ait odalar ile arpa ve saman anbarlarının mevcut olduğu görülmektedir.

[505] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.478.
[506] BOA, TT.d. 766.
[507] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.3, s.834; Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***. (Çev. Zuhuri Danışman). C.3, İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi, s.1332.

Resim 1.23. Deve[508]

1.2.17.1. Sarbânân-ı Mâde

Sârbân deveci, deve sürücüsü anlamını içermekte olup, mâde ise dişi anlamına gelmektedir. Sarbânân-ı Mâde Osmanlı Sarayı'nda has ahırdaki dişi deve bakıcılarına verilen isimdir[509]. Sârbân ile aynı anlamda kullanılan Şütürbân da deveci anlamına gelir. Bölüğün

[508]Kaynak:http://upload.turkcewiki.org/wikipedia/commons/4/43/07._Camel_Profile%2C_near_Silverton%2C_NSW%2C_07.07.2007.jpg.

[509] Pakalın, M. Z. (1983).***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***, C.III, s.128; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1062.

ismi mevâcib defterlerinde; "*Şütürân-ı Mâde*[510], *Şütürbânân-ı Mâde*[511], *Sârbânân-ı Mâde*[512], *Sârbânân*[513]" şeklinde kaydedilmiştir. Dişi Deveci bölüklerinin ismi farklı şekillerde kaydedilmiş olsalarda bütün defterlerde bölüklerin başında yönetici olarak Sârbânlar bulunmaktadır.

Giovan Maria Angiolello, Fatih Sultan Mehmed döneminde devecilerin ücretleri ve yevmiyeleri hakkında bilgi vermiştir. Angiolello, devecilerin başında sarbanbaşıların bulunduğu ve günlük 40 akçe yevmiye aldıklarını belirtmiştir. Sarbanbaşı yardımcısının 20 akçe, katibin 15 akçe ücret ile çalıştıklarına değinmiştir. Bu görevliler dışında yaklaşık 300 deve bakıcısı ve çırağının bulunduğunu ve çıraklarında katırcılar gibi yevmiye aldığını ifade etmiştir[514].

Çizelge 1.85. 1610 Tarihinde Sarbânân-ı Mâde Bölükleri Personel Sayısı ve Ücretleri

Cemaât-i Sarbânân-ı Mâde	**Bölükte Çalışan Kişi Sayısı**	**Sarbân ve Kethüdâ Ücreti**
1. Bölük-i Kurt Hasan Kethüdâ	30	39,5
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	32	
2. Bölük-i Mehmed Hızır Sârbân	16	9
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	12	
3. Bölük-i Mustafa Sârbân	18	10
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	12	
4. Bölük-i Hüseyin Ramazân Sârbân	20	13,5
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	10	
5. Bölük-i Hüseyin Rüstem Sârbân	15	9
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	10	
6. Bölük-i Hamza Ser Nefer Sârbân	20	10
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	11	
7. Bölük-i Veli Ser Nefer Sârbân	15	12,5
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	10	
8. Bölük-i Kalender Sinan Sârbân	15	23
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	10	
9. Bölük-i Ali Mahmud Sârbân	12	15
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	7	
10. Bölük-i Murad Ahmed Sârbân	14	5
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	9	
11. Bölük-i Arslan Kurd Sârbân	15	14,5

[510] BOA, MAD 7163, s.394.
[511] BOA, MAD 421, s.80; BOA, MAD 2129, s.82; BOA, MAD 6154, s.86; BOA, MAD 6341, s.81; BOA, MAD 2309, s.77; BOA, MAD 2302, s.74.
[512] BOA, MAD 2307, s.82; BOA, MAD 6295, s.358.
[513] BOA, MAD 6348, s.384; BOA, MAD 718, s.106; BOA, MAD 7487, s.92.
[514] Giovan Maria Angiolello. (2011). ***Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor Fatih Sultan Mehmet***, s.147.

Çizelge 1.85 (devam). 1610 Tarihinde Sarbânân-ı Mâde Bölükleri Personel Sayısı ve Ücretleri

Cemaât-i Sarbânân-ı Mâde	Bölükte Çalışan Kişi Sayısı	Sarbân ve Kethüdâ Ücreti
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	13	
12. Bölük-i Sefer Ali Sârbân	10	9
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	5	
13. Bölük-i Mustafa Ferhad Sârbân	10	13
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	4	
14. Bölük-i Derviş Sârbân	16	10,5
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	3	
15. Bölük-i Mehmed Piri Sârbân	11	12
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	3	
16. Bölük-i İslam Sârbân	11	12
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	3	
17. Bölük-i Mehmed Rıdvan Sârbân	13	8
18. Bölük-i Hasan Abdulgani Sârbân	12	11,5
19. Bölük-i Ali İsa Sârbân	11	9
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	4	
20. Bölük-i Mahmud İlyas Sârbân	8	8,5
21. Bölük-i Kurt Sârbân	9	15
22. Bölük-i Murad Rıdvan Sârbân	9	8,5
23. Bölük-i Abdurrahim Halil Sârbân	10	14
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	3	
24. Bölük-i Süleyman Murad Sârbân	10	10
25. Bölük-i Mehmed Süleyman Sârbân	10	9
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	4	
26. Bölük-i Murad Hüseyin Sârbân	13	11
27. Bölük-i Ali Haydar Sârbân	9	15
28. Bölük-i Bekir Sârbân	11	10
29. Bölük-i Mehmed Mehmed Sârbân	36	19
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	5	
TOPLAM	**579**	

Çizelge 1.86. 17. yüzyılda Yıllara Göre Sârbânân-ı Mâde Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	29	20	49	708	168	876
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	29	20	49	409	170	579
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	29	20	49	396	166	562
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	29	20	49	425	166	591
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	29	20	49	397	166	563
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	29	20	49	568	166	734
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	30	18	48	496	130	626
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	30	19	49	302	136	438
H.1081/M.1670-Masar[515]	MAD 6295	29	18	47	167	129	296
H.1096/M.1684-1685-Masar[516]	MAD 6348	29	18	47	172	129	301
H.1106/M.1694-1695-Masar[517]	MAD 718	29	18	47	174	128	302
H.1109/M.1697-Masar[518]	MAD 7487	29	18	47	174	128	302

[515] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[516] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[517] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[518] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.

Çizelge 1.87. 17. yüzyılda Sârbânân-ı Mâde Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Kurt Hasan Kethüda	H.1008/M.1600-Reşen	13,5
Kurt Hasan Kethüda	H.1019/M.1610-Masar	39,5
Mustafa Ferhad Kethüda	H.1023/M.1614-Masar	21
Mustafa Ferhad Kethüda	H.1033/M.1623-1624-Masar	30
Mustafa Ferhad Kethüda	H.1035/M.1626-1627-Masar	39
Mustafa Mehmed Kethüda	H.1045/M.1635-Masar	45,5
Mustafa Mehmed Kethüda	H.1057/M.1647-1648-Masar	61,5
Mustafa Mehmed Kethüda	H.1069/M.1658-Masar	66,5
Hasan Murad Kethüda	H.1081/M.1670-Masar	57,5
Şa'bân Bektaş Kethüda	H.1096/M.1684-1685-Masar	61
Osman Hüseyin Kethüda	H.1106/M.1694-1695-Masar	17
Osman Hüseyin Kethüda	H.1109/M.1697-Masar	23,5

Çizelge 1.88. 1647-1648 Tarihli Mevâcib Defterine Göre Sârbânân-ı Mâde Bölüğü Görevli Personel Sayıları

MAD 2309	Kethüda	Sârbân	Ser Nefer	Hafız	Korucu	Duacı	Tekaüd	İmam	Efsari	Hatabcı	Merammati
1. Bölük	1	-	1	6	3	-	1	1	1	-	-
2. Bölük	-	1	1	-	-	-	2	1	-	-	-
3. Bölük	-	1	1	4	1	1	1	-	-	-	-
4. Bölük	-	1	1	4	2	2	1	-	-	-	-
5. Bölük	-	1	1	1	2	1	-	-	-	-	-
6. Bölük	-	1	1	3	4	1	2	2	-	-	-
7. Bölük	-	1	1	3	4	1	-	1	-	-	-
8. Bölük	-	1	1	2	3	-	1	-	-	-	-
9. Bölük	-	1	1	1	3	1	-	1	-	-	-
10. Bölük	-	1	1	1	2	-	2	-	-	-	-
11. Bölük	-	1	1	3	1	-	-	-	-	-	-
12.Bölük	-	1	1	2	1	-	-	-	-	-	-
13. Bölük	-	1	1	2	2	-	-	-	-	-	-
14. Bölük	-	1	1	3	3	1	-	-	-	1	-
15. Bölük	-	1	1	-	-	1	-	-	-	-	-
16. Bölük	-	1	1	-	1	1	-	-	-	-	-
17. Bölük	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-

Çizelge 1.88 (devam). 1647-1648 Tarihli Mevâcib Defterine Göre Sârbânân-ı Mâde Bölüğü Görevli Personel Sayıları

MAD 2309	**Kethüda**	**Sârbân**	**Ser Nefer**	**Hafız**	**Korucu**	**Duacı**	**Tekaüd**	**İmam**	**Efsari**	**Hatabcı**	**Merammati**
18. Bölük	-	1	1	1	2	-	1	-	-	-	-
19. Bölük	-	1	1	-	2	-	-	-	-	-	-
20. Bölük	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
21. Bölük	-	1	1	-	-	-	-	-		-	1
22. Bölük	-	1	1	-	-	-	-	-	-	-	-
23. ölük	-	1	1	1	1	-	1	-	-	-	-
24. Bölük	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-
25. Bölük	-	1	1	1	1	-	-	-	-	-	-
26. Bölük	-	1	2	1	1	-	1	-	-	-	-
27. Bölük	-	1	1	-	1	-	2	-	-	-	-
28. Bölük	-	1	1	-	1	-	-	-	-	-	-
29. Bölük	-	1	1	1	1	-	1	-	-	-	-
TOPLAM	**1**	**28**	**30**	**41**	**44**	**10**	**16**	**6**	**1**	**1**	**1**

Çizelge 1.89. 1697 Tarihli Mevâcib Defterine Sârbânân-ı Mâde Bölüğü Görevli Personel Sayıları

MAD 7487	**Kethüda**	**Sârbân**	**Ser Nefer**	**Hafız**	**Korucu**	**Duacı**	**Tekaüd**	**İmam**	**Hatabcı**
1. Bölük	1	-	1	4	4	1	2	-	-
2. Bölük	-	1	1	-	2	-	1	-	-
3. Bölük	-	1	1	-	2	1	2	-	-
4. Bölük	-	1	1	1	4	1	-	-	-
5. Bölük	-	1	1	1	1	-	-	-	-
6. Bölük	-	1	1	2	4	-	-	1	-
7. Bölük	-	1	1	2	3	1	-	1	-
8. Bölük	-	1	1	2	1	-	-	1	-
9. Bölük	-	1	1	2	3	-	1	-	-
10. Bölük	-	1	1	1	2	-	1	-	-
11. Bölük	-	1	1	2	2	-	-	-	-
12. Bölük	-	1	1	-	1	1	-	-	-
13. Bölük	-	1	1	-	4	-	-	-	-
14. Bölük	-	1	1	1	3	-	1	-	1
15. Bölük	-	1	1	1	-	-	-	-	-
16. Bölük	-	1	1	-	1	-	-	-	-
17. Bölük	-	1	1	-	1	-	-	-	-
18. Bölük	-	1	1	1	1	-	1	-	-

Çizelge 1.89 (devam). 1697 Tarihli Mevâcib Defterine Sârbânân-ı Mâde Bölüğü Görevli Personel Sayıları

MAD 7487	**Kethüda**	**Sârbân**	**Ser Nefer**	**Hafız**	**Korucu**	**Duacı**	**Tekaüd**	**İmam**	**Hatabcı**
19. Bölük	-	1	1	-	1	-	-	-	-
20. Bölük	-	1	1	-	-	-	-	-	-
21.Bölük	-	1	1	-	-	-	-	-	-
22.Bölük	-	1	1	-	-	-	-	-	-
23.Bölük	-	1	1	1	-	-	1	-	1
24.Bölük	-	1	1	-	-	-	-	-	-
25. Bölük	-	1	1	1	1	-	-	-	-
26. Bölük	-	1	2	-	2	-	-	-	-
27. Bölük	-	1	1	-	-	-	-	-	-
28. Bölük	-	1	1	-	-	-	-	-	-
29. Bölük	-	1	1	1	2	-	-	-	-
TOPLAM	**1**	**28**	**30**	**23**	**45**	**5**	**10**	**3**	**2**

Sârbânân-ı Mâde (dişi deve bakıcıları) bölüğü, Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlıdır. 17. yüzyıl mevâcib defterleri incelendiğinde sârbân-ı mâde bölüğünde sadece 1647-1648 ve 1658 tarihli maaş defterlerinde usta bölükleri 30 bölük halinde teşkilatlanırken diğer dönemlerde 29 usta bölüğü yer almaktadır. Dişi develere bakmakla yükümlü olan Sârbân-ı Mâde bölüğünde personel sayısı 17. yüzyılda 296 ile 876 kişi arasında değişmektedir. Dişi Deveciler Bölüğü'nde en fazla çalışan personel 17. yüzyılın başında 708'i usta 168'i de şâkird olmak üzere toplam 876 kişi ile 1600 tarihinde görülmektedir. En az personel ise 167'si usta 129'u şâkird olmak üzere toplam 296 kişi ile 1670 tarihinde yer almaktadır. 1647-1648 ve 1658 tarihli maaş defterlerinde Sârbânân-ı Mâde Bölüğü'nün diğer yıllara kıyasla 30 usta bölüğü şeklinde teşkilatlanmasının nedeni 30. bölük olarak Hademe-i Sârbânân-ı Mâde (dişi deve bakıcılarının hademesi) Bölüğü'nün Sârbânân-ı Mâde sınıfına dahil olmasıyla ilgilidir. Bu hademe bölüğü, 1647-1648 tarihinde 315 kişi ile, 1658 tarihinde ise 130 personel ile teşkilatta yerini alırken diğer yıllarda hademe bölüğü bulunmamaktadır. Ayrıca yıllara göre bölüklerin hepsinde olmamakla birlikte, usta bölüklerine bağlı sayıları 18 ile 20 arasında değişen şâkird bölüğü bulunur. Örneğin; 1610 tarihinde Has Ahır'da dişi develere bakmakla yükümlü olan 29 bölük bulunmaktadır. Bu bölükler arasında 17.,

20., 21., 22., 24., 26., 27. ve 28. bölüklerde şâkirdân grubu yer almaz iken diğer bölüklerde şâkird bulunmaktadır[519]. (Bkz. Çizelge 1.85).

Sârbân-ı Mâde (dişi deveciler) sınıfının 1. bölüğünde yönetici olarak bir kethüda bulunmaktadır. Sârbân-ı Mâde sınıfı kethüdanın idaresinde yönetilirdi. Kethüda hem birinci bölüğün amiri hem de sârbân-ı mâde bölüğünde yer alan 29 bölüğün yöneticisidir ve diğer bölükler de kethüdaya bağlıdır. 17. yüzyılda kethüdaların aldığı ücret 17 ile 66,5 akçe arasında değişmektedir. En fazla ücreti 66,5 akçe ile Kethüda Mustafa Mehmed alırken en düşük ücreti ise 17 akçe ile Kethüda Osman Hüseyin almıştır. Kethüdaların aldıkları ücretlerin düzenli bir şekilde arttığı görülmektedir. Örneğin; Kethüda Mustafa Ferhad 1614 tarihinde 21 akçe ücret alırken 1626-1627 tarihinde ücretinin 39 akçeye yükseldiği görülmektedir. 1635 tarihinde kethüda olarak görev yapan Mustafa Mehmed 45,5 akçe ücret alırken 1658 tarihinde ücreti 66,5 akçeye kadar çıkmıştır. 17. yüzyılın sonlarına doğru kethüda olarak görev yapan Osman Hüseyin 1694-1695 tarihinde 17 akçe alırken 1697 tarihinde ise ücreti 23,5 akçeye yükselmiştir.

Uzunçarşılı, Saray Teşkilatı adlı eserinde kethüdanın yer aldığı 1. bölükte ser nefer, muhafız, duacı, korucu gibi görevliler olduğunu belirtmiştir. Ancak bu bilgilere ek olarak, 17. yüzyıl mevâcib defterleri incelendiğinde kethüda bölüğü olarak isimlendirilen 1. bölükte bölüğün amiri olan kethüda dışındaki görevliler bulunmakla birlikte ayrıca diğer 28 bölükte de bölüklerin yöneticisi olan sârbânların haricinde, ser nefer, duacı, hafız, korucu ve tekaüd gibi görevliler bulunmaktadır. 1600-1635 tarihleri arasında 1. bölüğün amiri olan kethüdadan sonra ismi zikredilen ser nefer görevini yerine getiren bir kişi yer almaktadır. Ayrıca ser nefer görevi diğer 28 bölükte de bölüğün amiri olan sârbândan sonra bir kişiyle teşkilatta yerini almıştır. Yani her usta bölüğünde bölüğün yöneticisi olan sârbândan sonra ser nefer unvanı taşıyan bir görevli mevcuttur. 1647-1648 tarihinden itibaren 17. yüzyılın sonuna kadar ise sârbân-ı mâde sınıfının 29 bölüğünde ser nefer ve sârbânlar dışında hafız, korucu, duacı, imam, tekaüd, efsari, hatabcı ve merammati gibi görevliler de yer almıştır. Bu görevlilerin sayıları yıllara göre değişiklik göstermektedir. 1647-1648 tarihli mevâcib defterine göre 29 deveci bölüğünde; 28 sârbân, 30 ser nefer, 41 hafız, 44 korucu, 10 duacı, 16 tekaüd, 6 imam, 1 efsari, 1 hatabcı ve 1 merammati bulunmaktadır. (Bkz. Çizelge 1.88). 1697 tarihine gelindiğinde 29 deveci bölüğünde; 28 sârbân, 30 ser nefer, 23 hafız, 45 korucu, 5 duacı, 10 tekaüd, 3 imam ve 2 hatabcı olduğu görülmektedir. (Bkz. Çizelge 1.89).

[519] BOA, MAD 421, s.80-102.

Sârbân-ı Mâde sınıfının genel yöneticisi durumunda bir kethüda bulunmaktadır. Kethüda aynı zamanda 1. bölüğün de yöneticisi idi. Diğer 28 bölükte ise bölüklerin yöneticisi olarak görev yapan sârbân (deveci) unvanı ile çalışan bir görevli hizmet vermektedir. Bölüklerde görev yapan diğer çalışanlar da bu yöneticiye bağlıdır. Sârbânların ücretleri 1600 tarihinde 7 ile 13,5 akçe arasında değişmektedir. 1697 tarihinde ise 8 ile 31 akçe arasında ücret aldıkları görülmektedir[520].

1600 tarihinde sârbân-ı mâde usta bölüğünde en yüksek ücreti 13,5 akçe ile bölüğün idari amiri olan Kethüda Kurt Hasan alırken en düşük ücretin 5 akçe olduğu görülmektedir. Ser nefer görevini yerine getiren Kurd Ahmed 5,5 akçe ücret almaktadır. Sârbân-ı Mâde sınıfındaki sârbânlar bulundukları bölükte en yüksek ücretle görev yapmaktadırlar. İkinci bölükten itibaren 29. bölük de dahil olmak üzere bölüklerin amiri olan Sârbânların ücretleri 7 ile 13,5 akçe arasında değişmektedir. Şâkirdlerin 1 akçe ücret aldığı görülürken sadece 29. bölük şâkirdlerinden olan Süleyman Ahmed'e 5 akçe ücret verilmiştir[521].

1697 tarihine gelindiğinde sârbân-ı mâde sınıfında en yüksek ücreti 31 akçe ile 2. bölükte sârbân olarak görev yapan Halil almaktadır. En düşük ücretin 2 akçe olduğu görülmektedir. Şâkird olarak çalışanların tamamı 1 akçe ile görev yapmaktadır. 1697 tarihinde, kethüda bölüğü olarak isimlendirebileceğimiz 1. bölükte yönetici olarak görev yapan kethüda dışında 1 sernefer, 4 hafız, 4 korucu, 1 duacı ve 1'i şâkird olmak üzere 2 tekaüd bulunmaktadır. Hafız olarak görev yapan Mustafa'ya reft ifadesi düşülerek bölükten ayrıldığı belirtilmiştir[522].

[520] BOA, MAD 7163, s. 394-416; BOA, MAD 421, s.80-102; BOA, MAD 2307, s.82-104; BOA, MAD 2129, s.82-100; BOA, MAD 6154, s.86-101; BOA, MAD 6341, s.81-101; BOA, MAD 2309, s.77-95; BOA, MAD 2302, s.74-86; BOA, MAD 6295, s.358-370; BOA, MAD 6348, s.384-396; BOA, MAD 718, s.106-118; BOA, MAD 7487, s.92-103.
[521] BOA, MAD 7163, s.394-416.
[522] BOA, MAD 7487, s.92-103.

Resim 1.24. Yıldız Sarayı Bahçesinde Yer Alan Bir Deve ve Yavrusu [523]

1.2.17.2. Sarbânân-ı Ner

Sârbân deveci, deve sürücüsü anlamını içermekte olup, ner ise erkek anlamına gelmektedir. Sarbânân-ı Ner, has ahıra ait erkek deve bakıcılarına verilen isimdir[524]. Sârbân ile aynı anlamda kullanılan Şütürban da deveci anlamına gelir. Bölüğün ismi mevâcib defterlerinde; *Şütürân-ı Ner*[525], *Şütürbânân-ı Ner*[526], *Sârbânân-ı Ner*[527], *Sârbânân*[528] şeklinde kaydedilmiştir. Erkek Deveci bölüklerinin ismi farklı şekillerde kaydedilmiş olsalar da bütün defterlerde bölüklerin başında yönetici olarak Sârbânlar bulunmaktadır.

[523] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90929---0005.jpg
[524] Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***, s.473; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1062.
[525] BOA, MAD 7163, s.418.
[526] BOA, MAD 421, s.102; BOA, MAD 2129, s.101; BOA, MAD 6154, s.103; BOA, MAD 6341, s.102; BOA, MAD 2309, s.96; BOA, MAD 2302, s.91.
[527] BOA, MAD 2307, s.106; BOA, MAD 6295, s.372.
[528] BOA, MAD 6348, s.398; BOA, MAD 718, s.120; BOA, MAD 7487, s.104.

Çizelge 1.90. 1610 Tarihinde Sârbânân-ı Ner Bölükleri Personel Sayıları ve Ücretleri

Cemaât-i Sarbânân-ı Ner	Bölükte Çalışan Kişi Sayısı	Sarbân ve Kethüdâ Ücreti
1. Bölük-i Ali Abdullah Kethüda	15	39
Şâkîrdan-ı Mezkûrîn	15	
2. Bölük-i Hüseyin Murad Sârbân	8	11
Şâkîrdan-ı Mezkûrîn	6	
3. Bölük-i Mehmed Abdullah Sârbân	10	13,5
Şâkîrdan-ı Mezkûrîn	7	
4. Bölük-i Abdurrahman Hüseyin Sârbân	9	8
Şâkîrdan-ı Mezkûrîn	6	
5. Bölük-i Osman Hüseyin Sârbân	10	11
Şâkîrdan-ı Mezkûrîn	6	
6. Bölük-i Hasan Sinan Sârbân	9	8
Şâkîrdan-ı Mezkûrîn	6	
7. Bölük-i Hamza Abdülkerim Sârbân	10	9,5
Şâkîrdan-ı Mezkûrîn	5	
8. Bölük-i Mehmed Ali Sârbân	8	10,5
Şâkîrdan-ı Mezkûrîn	7	
9. Bölük-i Mehmed Ferhad Sârbân	9	9,5
Şâkîrdan-ı Mezkûrîn	4	
10. Bölük-i Mustafa Sinan Sârbân	9	9,5
Şâkîrdan-ı Mezkûrîn	3	
11. Bölük-i Mustafa Abdi Sârbân	9	9
12. Bölük-i Ali Sârbân	73	8
TOPLAM	**244**	

Çizelge 1.91. 17. yüzyıldaYıllara Göre Sârbânân-ı Ner Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	12	11	23	259	64	323
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	12	10	22	179	65	244
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	12	11	23	171	67	238
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	12	10	22	228	62	290
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	12	11	23	210	64	274
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	12	11	23	567	64	631
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	13	9	22	226	63	289
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	13	9	22	136	65	201
H.1081/M.1670-Masar[529]	MAD 6295	12	9	21	45	63	108
H.1096/M.1684-1685-Masar[530]	MAD 6348	12	9	21	46	64	110
H.1106/M.1694-1695-Masar[531]	MAD 718	12	9	21	47	64	111
H.1109/M.1697-Masar[532]	MAD 7487	12	9	21	48	64	112

[529] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[530] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[531] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[532] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.

Çizelge 1.92. 17. yüzyılda Sârbânân-ı Ner Bölüğü Kethüda İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
İbrahim Halil Kethüda	H.1008/M.1600-Reşen	29,5
Ali Abdullah Kethüda	H.1019/M.1610-Masar	39
Hamza Abdulkerim Kethüda	H.1023/M.1614-Masar	11,5
Mustafa Osman Kethüda	H.1033/M.1623-1624-Masar	15
Mustafa Osman Kethüda	H.1035/M.1626-1627-Masar	15
Ali Ahmed Kethüda	H.1045/M.1635-Masar	50,5
Halil İbrahim Kethüda	H.1057/M.1647-1648-Masar	29,5
Halil İbrahim Kethüda	H.1069/M.1658-Masar	42
Halil Yusuf Kethüda	H.1081/M.1670-Masar	8
Ahmed Halil Kethüda	H.1096/M.1684-1685-Masar	21
Ahmed Halil Kethüda	H.1106/M.1694-1695-Masar	19
İsmail Nam Kethüda	H.1109/M.1697-Masar	17

Çizelge 1.93. 1647-1648 Tarihli Mevâcib Defterine Göre Sârbânân-ı Ner Bölüğü Görevli Personel Sayıları

2309 MAD	**Kethüda**	**Sârbân**	**Ser nefer**	**Hafız**	**Korucu**	**Kâtib**	**Tekaüd**
1.Bölük	1	-	1	2	3	1	2
2.Bölük	-	1	1	-	1	-	-
3.Bölük	-	1	1	-	-	-	-
4.Bölük	-	1	1	1	1	-	1
5.Bölük	-	1	1	1	3	-	-
6.Bölük	-	1	1	-	-	-	-
7.Bölük	-	1	1	-	1	-	-
8.Bölük	-	1	1	-	-	-	-
9.Bölük	-	1	1	-	1	-	-
10.Bölük	-	1	1	-	2	-	-
11.Bölük	-	1	1	1	1	-	-
12.Bölük	-	1	1	-	-	-	-
TOPLAM	**1**	**11**	**12**	**5**	**13**	**1**	**3**

Çizelge 1.94. 1697 Tarihli Mevâcib Defterine Göre Sârbânân-ı Ner Bölüğü Görevli Personel Sayıları

7487 MAD	**Kethüda**	**Sârbân**	**Ser Nefer**	**Hafız**	**Korucu**	**Kâtib**	**Tekaüd**
1.Bölük	1	-	1	3	4	1	2
2.Bölük	-	1	1	-	1	-	-
3.Bölük	-	1	1	-	-	-	-
4.Bölük	-	1	1	1	2	-	-
5.Bölük	-	1	1	-	4	-	-
6.Bölük	-	1	1	-	-	-	-
7.Bölük	-	1	1	-	-	-	-
8.Bölük	-	1	1	-	-	-	-
9.Bölük	-	1	1	-	1	-	-
10.Bölük	-	1	1	-	1	-	1
11.Bölük	-	1	1	-	1	-	-
12.Bölük	-	1	1	-	-	-	-
TOPLAM	**1**	**11**	**12**	**4**	**14**	**1**	**3**

Sârbânân-ı Ner Bölüğü (erkek deve bakıcıları) Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlıdır. Sârbânân-ı Ner bölüğü 17. yüzyılda 1647-1648 ve 1658 tarihli maaş defterlerinde 13 usta bölüğü halinde bulunurken diğer dönemlerde ise 12 usta bölüğü şeklinde teşkilatlanmıştır. Ayrıca usta bölüklerine bağlı olan şâkird bölükleri de bulunmaktadır. 1647-1648 ve 1658 tarihli maaş defterlerinde erkek deve bakıcıları sınıfının 13 bölük olarak kaydedilmesinin nedeni Hademe-i Şütürbânân-ı Ner Bölüğü'nün teşkilata dahil edilmesiyle ilgilidir. Şütürbânân-ı Ner Bölüğü, 1647-1648 tarihinde 180 kişiyle, 1658 tarihinde ise 90 çalışanıyla 13. bölük olarak teşkilatta yerini almıştır. Diğer yıllarda bu hademe bölüğüne rastlanılmamaktadır. Ayrıca usta bölüklerine bağlı olarak görev yapan, yıllara göre sayıları 9 ile 11 bölük halinde değişiklik gösteren şâkird bölükleri bulunmaktadır.

Sârbânân-ı Ner bölüğü bir kethüda idaresinde yönetilirdi. Sârbânân-ı Ner sınıfının yöneticisi olan kethüda aynı zamanda 1. bölüğün de amiriydi. Diğer 11 usta bölüğünün başında ise sârbân unvanı taşıyan bir amir bulunurdu ve diğer çalışanlar da sârbâna bağlıydı. 1647-1648 ve 1658 tarihlerinde yer alan hademe bölüğünde ise bölükbaşı yer almamaktadır. Erkek deve bakıcılarının kethüda idaresinde olması ve 1. bölüğün kethüda tarafından yönetilmesi ayrıca birinci bölük dışında kalan 11 bölüğün ise bir sârbân tarafından idare edilmesi açısından teşkilattaki yapı sârbânân-ı mâde (dişi deve bakıcıları)'ye benzemektedir.

Erkek deve bakıcılarına 1647-1648 ve 1658 tarihlerinde hizmet veren hademe bölüğü sârbânân-ı mâde sınıfında da aynı tarihlerde hizmet verdiği görülmektedir. Erkek deve bakıcıları bölüğünde yönetici olarak görevli kethüdanın günlük ücretleri 17. yüzyılda 8 ile 50,5 akçe arasında değişmektedir. En yüksek ücreti 1635 tarihinde 50,5 akçe ile Kethüda Ali Ahmed alırken, en düşük ücreti 1670 tarihinde 8 akçe ile Kethüda Yusuf almaktadır.

İncelemiş olduğumuz mevâcib defterlerine göre 1600-1635 tarihleri arasında 1. bölüğün amiri olan kethüdadan sonra ismi zikredilen ser nefer görevini yerine getiren bir kişi bulunmaktadır. Ayrıca ser nefer görevi diğer 11 usta bölüğünde bölüğün amiri olan sârbândan sonra 1 kişiyle teşkilatta yerini almıştır. Yani her usta bölüğünde bölüğün yöneticisi olan sârbândan sonra ser nefer unvanı taşıyan bir görevli bulunmaktadır. 1647-1648 tarihinden itibaren 17. yüzyılın sonuna kadar ise erkek deveciler sınıfında ser nefer ve sârbânlar dışında hafız, korucu, tekaüd ve kâtib gibi görevliler de bulunmaktadır. Bu görevlilerin sayıları yıllara göre değişiklik göstermektedir. Katib sadece 1. bölükte hizmet vermektedir. 1647-1648 tarihli mevâcib defterine göre 12 bölük halinde teşkilatlanmış olan sârbânân-ı ner bölüğünde 11 sârbân, 12 ser nefer, 1 kâtib, 13 korucu, 5 hafız, 3 tekaüd bulunmaktadır. (Bkz. Çizelge 1.93). 1697 tarihine gelindiğinde ise bölükte 11 sârbân, 12 ser nefer, 1 kâtib, 14 korucu, 4 hafız, 3 tekaüd olduğu görülmektedir[533]. (Bkz. Çizelge 1.94).

1600 tarihinde erkek deveciler sınıfının usta bölüklerinde çalışan personel sayısı 13 ile 27 kişi arasında değişmektedir. Şâkirdler ise 2 ile 15 kişi arasında değişen bir çalışana sahiptir. Usta bölükleri arasında en yüksek ücreti 29,5 akçe ile kethüda olarak görev yapan İbrahim Halil almaktadır. En düşük ücret 3 akçe ile Divane Sefer'e verilmiştir. Şâkird olarak görev yapanların tamamı 1 akçe ücret almıştır[534].

1697 tarihine gelindiği ise erkek deveciler sınıfında en yüksek ücret 17 akçe ile Kethüda İsmail'e verilmiştir. Tekaüd olduğu belirtilen Mehmed Ahmed 2 akçe ücret ile ustalar arasında en düşük ücreti alan kişi konumundadır. Birinci bölük dışında kalan 11 bölükte yönetici olarak görev yapan sârbânların ücreti ise 9 ile 13 akçe arasında

[533] BOA, MAD 7163, s.418-427; BOA, MAD 421, s.102-112; BOA, MAD 2307, s.106-115; BOA, MAD 2129, s.101-110; BOA, MAD 6154, s.103-112; BOA, MAD 6341, s.102-118; BOA, MAD 2309, s.96-101; BOA, MAD 2302, s.91-96; BOA, MAD 6295, s.372-376; BOA, MAD 6348, s.398-402; BOA, MAD 718, s.120-124; BOA, MAD 7487, s.104-108.
[534] BOA, MAD 7163, s.418-427.

değişmektedir. Usta bölüklere bağlı olarak 9 bölük halinde teşkilatta yerini alan şâkirdlerin tamamı 1 akçe ücret almaktadır[535].

1.2.17.3. Sârbânân-ı Mâde ve Ner

Sârbânân-ı Mâde ve Ner (dişi ve erkek deve bakıcıları) Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olup, Şütürbânân-ı Mâde ve Ner, Sârbânânan-ı Mâde ve Ner bölükleri has ahır devecileri sınıfı içerisinde yer almaktadır.

Çizelge 1.95. 1623-1624 Tarihinde Sârbânân-ı Mâde ve Ner Bölüğü Personel Sayıları

Bölük Adı	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
Şütürbanân-ı Mâde ve Ner	MAD 2129	1	-	1	50	-	50
Sârbânân-ı Mâde ve Ner	MAD 2129	1	-	1	25	-	25
Sârbânân-ı Mâde ve Ner	MAD 2129	1	1	2	89	2	91

1623-1624 tarihli mevâcib defterinde dişi ve erkek deve bakıcıları kaydedildikten sonra hem dişi hemde erkek deve bakıcılarının ortak olarak kaydedildiği, bir bölük şeklinde Şütürbânân-ı Mâde ve Ner ve iki bölük halinde ise Sârbânân-ı Mâde ve Ner isimli bölükler bulunmaktadır.

Şâkird çalışanı bulunmayan Şütürbânân-ı Mâde ve Ner bölüğünde devecilerin, 17 katarı dişi deve, 33 katarı da erkek deve olmak üzere toplam 50 katar deveye baktıkları anlaşılmaktadır. Buradan hareketle toplam 50 çalışanın bulunduğu bölükte bir devecinin bir katar deveye baktığı anlaşılmaktadır. Bölükte görev yapan devecilerin tamamı 5 akçe ücret ile çalışmaktadır. Sadece usta çalışanların yer aldığı sârbânân-ı mâde ve ner bölüğünde 25 kişi görev yapmakta olup çalışanların tamamı 5 akçe ücret almaktadır. Diğer sârbânân-ı mâde ve ner bölüğünde ise 89'u usta 2'si şâkird olmak üzere toplam 91 personel görev yapmaktadır. Dişi ve erkek deve usta bakıcılarının tamamı 5 akçe ücret almakta iken şâkird olarak görev yapanlar ise 1 akçe ücret ile hizmet vermişlerdir[536].

[535] BOA, MAD 7487, s.104-108.
[536] BOA, MAD 2129, s.110-112.

1.2.18. Pilbânân-ı Hâssa

Pil, Farsça'da fil anlamına gelmekte olup, Pilbân ise fillere bakmakla, beslemekle sorumlu kişidir[537]. Pilbânân-ı Hâssa Bölüğü padişahın fillerinin bakımlarını yapmakla, beslemekle sorumlu olan kişilerin bulunduğu bölüktür. Bölüğün ismi "*Pilbânân-ı Hâssa*, *Pilbânân-ı Hâssa-i 'Atîk ve Pilbânân-ı Hâssa-i Cedîd*" şeklinde mevâcib defterlerine kaydedilmiştir. 1623-1624, 1626-1627 ve 1635 tarihlerinde "*Pilbânân-ı Hâssa-ı 'Atîk ve Cedîd*" şeklinde geçmektedir. Bu tarihlerde Pilbânân-ı Hâssa-i Cedîd bölüğünde yer alan fil bakıcılarının Acem taraflarından geldiği kaydedilmiştir.

Acem elçileri tarafından getirilen hediye fillere örnek olarak H. 1018 Cemâziye'l-evvel/M.Nisan-Mayıs 1619 tarihinde Burun Kasım isimli Acem elçisi yüz yük ipek, dört fil, bir gergedan ve bazı hediyeler ile Üsküdar'dan Beşiktaş'a geçip alay ile Edirne kapısından girip Vefa meydanındaki Pertev Paşa Sarayı'na inmiştir[538]. Acem Şahı'nın hediye olarak gönderdiği dört güçlü file H. 5 Şaban 1030/M. 25 Haziran 1621 tarihinde gerçekleşen seferde kösler yüklenmiştir. Ayrıca büyük sellerin olduğu yerlerde otağ çekmede kullanılan develerin zayıf düşmesi halinde filler bu hizmeti yerine getirmede kullanılmıştır[539]. Acem Şahının hediye olarak gönderdiği fillerin dışında Acem Şahına bir mektup yazılarak fil göndermesi de istenilmiştir. Acem Şahına yazılan mektupla şahtan, iki fil, beşyüz adet zerbeft ve seraser gönderilmesi istenilmiş her zamankinden farklı olarak bunlar bostancılar tarafından ulaştırılmıştır[540]. Yine H. 4 Safer 1067/M. 22 Kasım 1656 tarihinde Acem Şahı tarafından gönderilen hediyeler arasında birkaç katır ve bir tane fil bulunuyordu[541].

H.14 Cemaziye'l-âhir 1103/M. 3 Mart 1692 tarihinde Acem Şahı tarafından elçiyle fil ve fil bakıcıları padişaha gönderilerek filler Has Ahır'a teslim edilmiştir. Fil ve filbakıcılarının günlük tayinatları olarak; 12 kıyye ekmek, 15 kıyye pirinç, 3 kıyye bal, 4 kıyye sadeyağ, 100 dirhem biber, 100 dirhem zencefil, 50 dirhem karanfil, 50 dirhem tarçın,

---

[537] Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.865; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.995; Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1363-1364.
[538] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.2, s.448; Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***. (Çev. Zuhuri Danışman). C.2, İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi, s.721.
[539] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.2, s.461; Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***. (Çev. Zuhuri Danışman). C.2, s.739-740.
[540] Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***. (Çev. Zuhuri Danışman). C.4, İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi, s.1829; Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.4, s.1146.
[541] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.6, s.1719.

2 kıyye mercimek, 10 kıyye şerbet, 1 araba saman, 1 araba (silik), 5 kıyye et verileceği belirtilerek baş muhasebe defterine kaydedilmiştir[542].

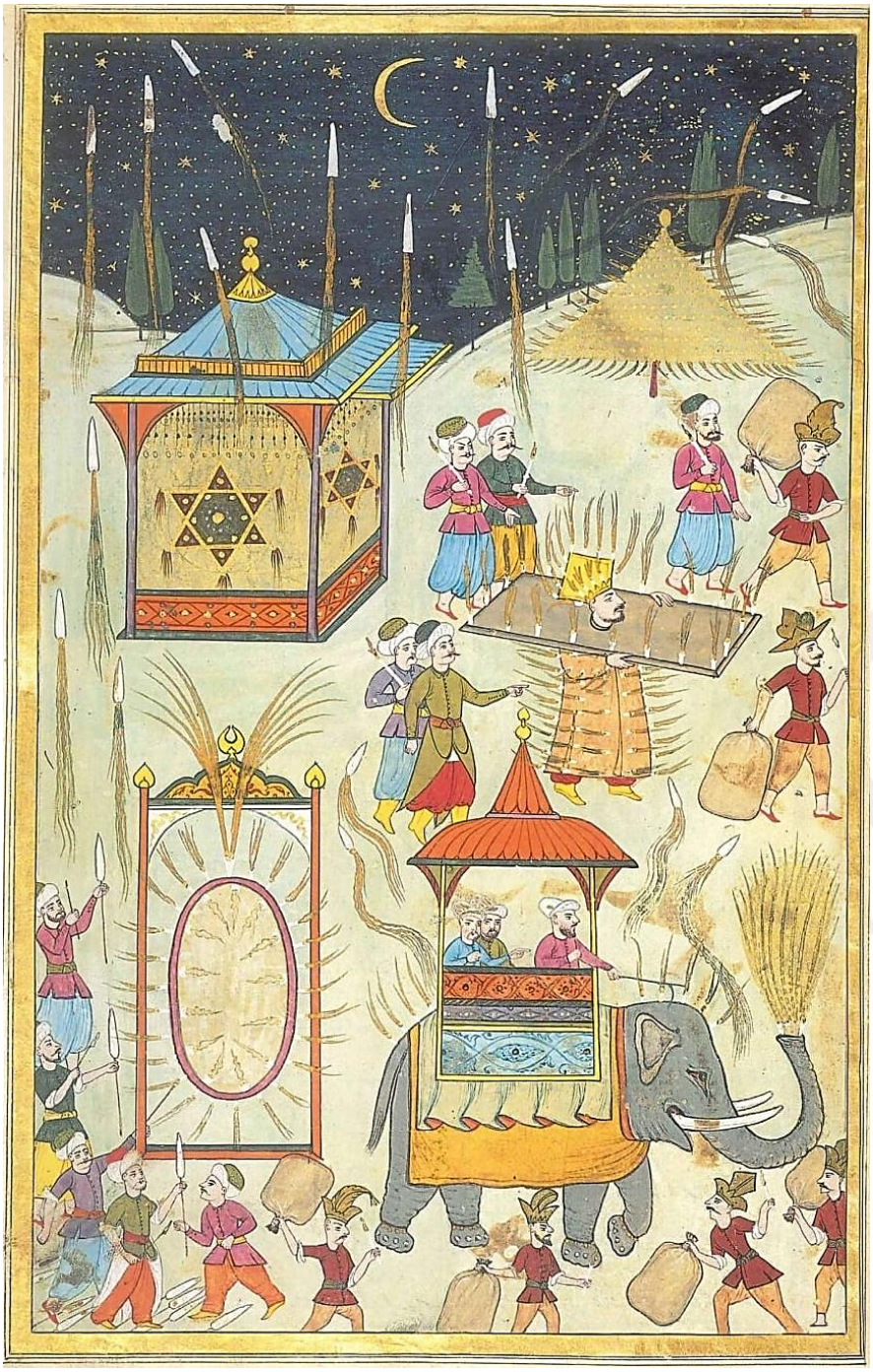
Filler törenlerde, şenliklerde ve yük taşımak amacıyla da kullanılmıştır. Atları farklı hayvanlara alıştırmak maksadıyla da fillerden yararlanılmıştır. Atların vahşi hayvanlardan ürkmemesi için aralarına yabancı hayvanlar salınarak farklı hayvanlara alıştırma eğitimi yapılmıştır. Fillerin bakımı saray çevresinde farklı mekânlarda yapılmaktadır. Bu mekânlardan olan Arslanhane, Ayasofya yakınlarda Bizans'ın eski kilise yıkıntıları içerisinde yer almakta iken sonraları Nakkaşhane taraflarında bir binaya taşınmıştır. Ayrıca Marmara Denizi kıyısında Gülhane yakınında etrafı duvarla çevrili bir Arslanhane daha bulunmaktaydı. Arslanhane'de; fillerin haricinde aslan, gergedan, zürafa ve kaplan gibi hayvanlarda yer alırdı[543]. Lubenau, Arslanhane'de padişahı eğlendirmek için 8 tane aslanın barındırıldığını ve aslanların çok uysal olduğunu kimseye zarar vermediğini belirtir. Aslanların dışında sırtlanın da yer aldığını söyler. Arslanhane'nin yanında yer alan şapelde de birçok genç aslan ile iki büyük kaplan ve birçok yavru kaplan bulunmaktadır. Farklı şapellerde de misk kedisi, firavun faresi, yaban eşeği, pabian maymunu ve leopar gibi hayvanların yer aldığını nakleder. Constantinus Sarayı'na gelen Lubenau, burada iki büyük filin ve bir zürafanın bulunduğunu söyler. Fillerin bakıcıları tarafından eğitildiğini, file bir top atıldığında hortumu ile topa vurup ileriye fırlattığını, filin yerdeki değneği hortumu ile kaldırdığını, ziyaretçilerden birinin yere bir gümüş para attığında onu hortumu ile bakıcıya uzattığını belirtir. Bakıcısının küçük bir davula vurduğunda filin bir ayağının diğerinin üzerinden aşırarak tüm gövdesini sallayıp titreterek dans ettiğini söyler. Eğlenceli oyunları seyretmenin güzel olduğunu ve Türklerin hayvanları terbiye etmede çok başarılı olduklarına değinmiştir[544]. Giovan Maria Angiolello, fil bakıcıları başlığı altında fillere, aslanlara, kaplanlara, leoparlara ve diğer vahşi hayvanlara bakan bir sınıfın olduğunu belirtmiştir. Filciler sınıfının başındaki kişinin günlük 40 gümüş akçe, yardımcısının 20 akçe, katibinin 15 akçe aldığını söylemiştir. Yaklaşık olarak sayıları 100 olan diğer görevlilerin ise 8 ile 10 akçe arasında yevmiye aldığını hepisinin yanında bir de çırak bulunduğunu beyan etmektedir. Ayrıca filciler sınıfın savaşta yer almadığına dikkat çekmiştir[545].

[542] BOA, İE. HR. nr. 3/315.
[543] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.103.
[544] Reinhold Lubenau. (2012). ***Reinhold Lubenau Seyahatnamesi Osmanlı Ülkesinde 1587-1589***, s.194-197.
[545] Giovan Maria Angiolello. (2011). ***Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor Fatih Sultan Mehmet***, s.150-151.

Filler de atlar gibi törenlerde, ayrıca eğitimli olanları da şenliklerde ve gösterilerde kullanılmıştır. Savaş zamanında atlar gibi fillere de kös (davul) bağlanarak çalınırdı[546]. Örneğin; Evliya Çelebi, Osman Han'ın Hotin seferine götürdüğü fil köslerinin bulunduğunu ve köslerin her birinin hamam kubbesi kadar olduğunu belirtir[547].

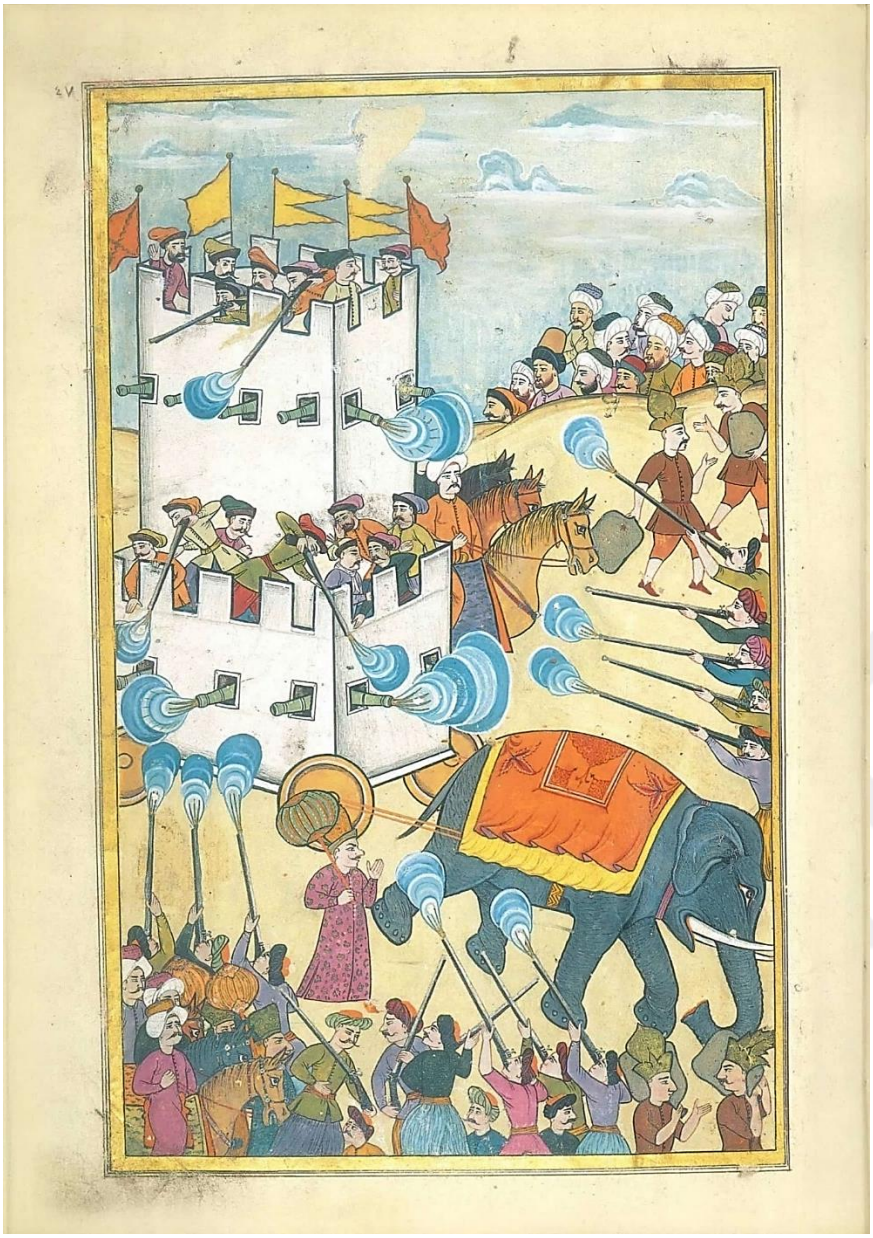
1675 tarihli Edirne Şenliğinde İkinci Vezir Mustafa Paşa'nın düğünündeki oyunda fillerin yer alması şenliklerde filin önemli bir yerinin olduğunu göstermektedir. Oyunda bir kale karşısında iki filin üzerine kurulmuş olan tahtırevanın içindeki askerler savaşmış ve kaleyi ele geçirmişlerdir[548]. Yine aşağıda Surname-i Vehbi adlı eserde Nakkaş Levni'nin yaptığı minyatürde yer alan bir gösteride duvarları yıldızlı bir köşk, yanan ağaçlar, dönen panolar mahfesinde kuklaların yer aldığı, hortumunda ve vücudundan alev fışkırtan gerçek boyutuyla nakşedilen bir fil yer almaktadır. (Bkz. Resim 1.25)[549].

[546] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***., s.104.
[547] Evliya Çelebi. (2008). ***Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul***. (Haz. Seyit Ali Kahraman-Yücel Dağlı), 1. Cilt 2.Kitap, s.625.
[548] Nutku, Ö. (1987). ***IV. Mehmed'in Edirne Şenliği***. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, s.138.
[549] Tekbaş, I. S. (2008). ***Surname-i Vehbi Minyatürlerindeki Eğlence Sahnelerinin Resim Eğitimi Açısından İncelenmesi***. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.49.

Resim 1.25. Surname-i Vehbide Yer Alan Gösteride Ateş Püskürten Fil[550]

[550] Vehbi (2008). ***Sûrnâme Sultan Ahmet'in Düğün Kitabı***. (Çev. Mertol Tulum). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Resim 1.26. Surname-i Vehbide Topcu Bölüğü Gösterisinde Kaleyi Çeken Fil [551]

Yine Surname-i Vehbi'de yer alan Levni'nin yaptığı minyatürde bir filin çektiği tekerlekli kale üzerinde yer alan topçu bölüğü ve yerde bulunan tersane bölüğü ile bir savaş oyunu gösterisi yapılmaktadır. Savaş oyununu topcu bölüğü kazanır[552]. (Bkz. Resim 1.26)

Fil ve fil bakıcılarının nafaka ücretleri hazine dışında gümrüklerden tahsis edilerek karşılanmıştır. Edirne'de olan fil ve filcilerin Edirne gümrüğünden tahsis edilen günlük 400 akçe nafakaları yeterli olmayıp H. 3 Safer 1081/M. 22 Haziran 1670 tarihinde 200 akçe daha

[551] Vehbi (2008). ***Sûrnâme Sultan Ahmet'in Düğün Kitabı***. (Çev. Mertol Tulum). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
[552] Tekbaş, I. S. (2008). ***Surname-i Vehbi Minyatürlerindeki Eğlence Sahnelerinin Resim Eğitimi Açısından İncelenmesi***, s.35.

tayin edilerek günlük 600 akçeye çıkarılarak Edirne gümrüğünden verilmesi ferman olunmuştur[553].

H. 21 Cemaziye'l-âhir 1108/M. 15 Ocak 1697 tarihinde fil ve fil bakıcılarının nafaka ücretleri İstanbul, Galata, Gelibolu ve Gümrük Emini Yeğen Mehmed Ağa'nın tahvilinden 7.200 guruş verilerek karşılanmıştır[554].

Çizelge 1.96. 17. yüzyılda Pilbânân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	5	-	5
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	-	-	-	-	-	-
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	-	-	-	-	-	-
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	2	-	2	14	-	14
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	2	-	2	14	-	14
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	2	-	2	14	-	14
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	2	-	2
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	-	-	-	-	-	-
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	2	-	2
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	2	-	2
H.1106/M.1694-1695-Masar[555]	MAD 718	1	-	1	2	-	2
H.1109/M.1697-Masar[556]	MAD 7487	1	-	1	2	-	2

Filciler sınıfı, 17. yüzyılda sadece usta bölüğü ile Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olarak hizmet vermiştir. 17. yüzyıl mevâcib defterleri incelendiğinde filcilerin her dönem Istabl-ı Âmire teşkilatında yer almadığını görebilmekteyiz. Ele aldığımız mevâcib defterlerinde

[553] BOA, İE. DH. nr. 3/231.
[554] BOA, AE. SMST. II. nr. 128/14075.
[555] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.
[556] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.

1610, 1614 ve 1658 tarihlerinde bölük çalışanları teşkilatta yer almamaktadır. 17. yüzyılda bölükte çalışan personel sayısı 2 ile 14 kişi arasında değişmektedir. 17. yüzyılın ikinci yarısında fil bakıcıları bir bölük halinde 2 usta çalışanı ile hizmet etmektedir. 1623-1624, 1626-1627 ve 1635 tarihli mevâcib defterlerinde bölükte görev yapan 14 kişi ile en fazla personelle hizmet verilen dönem olmasının nedeni iki bölük halinde kaydedilmesinden kaynaklanmaktadır. Bu tarihlerde Pilbânân-ı Hâssa-ı 'Atîk bölüğünde 5 kişi, Pilbânân-ı Hâssa-ı Cedîd'de ise 9 çalışanı olmak üzere toplam 14 kişi ile hizmet vermektedir[557].

1600 tarihinde 5 çalışanı bulunan filciler bölüğünde en yüksek ücreti 7 akçe ile Mehmed Hüseyin almaktadır. En düşük ücret ise 3 akçe ile Mustafa Ali'ye verilmiştir[558]. 1697 tarihine gelindiğinde 2 çalışanı bulunan bölükte Ali Mehmed 5,5 akçe almakta iken Mehmed 4,5 akçe ile görevine devam etmektedir[559].

1.2.19. Tazıcıyân-ı Hâssa

Genellikle tavşan avında kullanılan, uzun bacaklı, uzun burunlu ve çekik karınlı bir cins av köpeğine tazı adı verilir[560]. Osmanlı'da padişaha ait tazıların bakılıp yetiştirildikleri tazıcılar ocağı bulunurdu[561]. Tazıcıyân-ı Hâssa bölüğü, mîrâhûr-ı evvele bağlı olup, padişaha ait olan tazılara bakmak ve yetiştirmekle görevlidir. Aşağıdaki çizelgede görüldüğü üzere incelemiş olduğumuz Istabl-ı Âmire teşkilatı maaş defterleri içerisinde Tazıcıyân-ı Hâssa Bölüğü 1670-1695 tarihleri arasında bir bölük halinde teşkilatta yerini almıştır.

Tazıcılar ilk olarak teşkilatta 1670 tarihinde 26 usta çalışanı ile faaliyet göstermektedir. Bu tarihte bölük çalışanlarından Ali Abdullah 30 akçe ücret alırken diğer ustaların hepsine 5'er akçe ücret verilmiştir[562]. 1670 tarihli maaş defteriyle aynı döneme denk gelen başka bir kayıtta Tazıcıyân-ı Hâssa bölüğünün H. Lezez 1081/M. 11 Şubat 1671-9 Mayıs 1671 ayı maaşlarının ne miktarda verildiği kaydedilmiştir. Bu belgeye göre 26 çalışanı ile hizmet veren tazıcılar bölüğünün günlük maaş toplamları 162 akçe, üç aylık maaş toplamları ise

---

[557] BOA, MAD 7163, s.427; BOA, MAD 2129, s.113; BOA, MAD 6154, s.113; BOA, MAD 6341, s.119; BOA, MAD 2309, s.104; BOA, MAD 6295, s.370; BOA, MAD 6348, s.396; BOA, MAD 718, s.118; BOA, MAD 7487, s.103.
[558] BOA, MAD 7163, s.427.
[559] BOA, MAD 7487, s.103.
[560] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1214.
[561]Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***, C.III, s.427; Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, s.632.
[562] BOA, MAD 6295, s.29.

14.337 akçedir[563]. 1684 tarihine gelindiğinde tazıcılar bölüğü personel sayısında yarıdan fazla bir azalma meydana gelmiş, personel sayısı 10 kişiye düşmüş ve 1695 tarihine kadar da bu şekilde devam etmiştir. 1684-1695 tarihleri arasında tazıcılar bölüğünde 20 akçe ücret ile ser tazıcı (tazıcıbaşı) Ali Mehmed görev yapmaktadır. Tazıcılar arasında görev yapan Mehmed Ahmed 10 akçe ücret alırken diğer personelin hepsinin 5 akçe ücret aldığı görülmektedir[564]. Ele almış olduğumuz belgeler ışığında, tazıcıyân bölüğü 17. yüzyılın ikinci yarısında Istabl-ı Âmire teşkilatı içerisinde yerini almıştır.

Çizelge 1.97. 17. yüzyılda Tazıcıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	**Defter No**	**Bölük Sayısı**			**Usta**	**Şâkird**	**Toplam Personel Sayısı**
		Usta	**Şâkird**	**Toplam**			
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	26	-	26
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	10	-	10
H.1106/1694-1695-Masar[565]	MAD 718	1	-	1	10	-	10

[563] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 48/5503.
[564] BOA, MAD 6295, s.29; BOA, MAD 6348, s.403; BOA, MAD 718, s.125.
[565] Bu sayılar, Masar, Reşen, Recec, Lezez'e aittir.

Resim 1.27. Sağ tarafta Kuş İsminde Dişi Tazı ve Sol Tarafta Gümüş İsminde Erkek Zağar[566]

[566] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90958---0025.jpg.

Ava giden tazıların beslenmelerini düzenli bir şekilde sağlamak amacıyla tazıcıbaşına tazıların beslenme masrafları tutarında akçe tahsis edilmiştir. H.1086/M.1675 tarihinde ava gidip gelen tazıların masrafları için tazıcıbaşına kilesi 130 akçe'den 25 kile toplam 3.250 akçe değerinde has un, 800 akçe tutarında süt, 500 akçe kıymetinde kıyma, 300 akçelik yumurta, 600 akçelik ekmek olmak üzere toplam 5.450 akçe tazıların beslenmeleri için verilmiştir[567].

Padişahın tazılarına bakıp ve yetiştirmek amacıyla tazı ahırı inşa edilmiştir. Örneğin; H. 30 Rebî'ü'l-evvel 1090/M. 11 Mayıs 1679 tarihinde Has Ahır tazılarına ahır yapılması padişah tarafından emredilmiştir. Bunun üzerine Karıştıran Menzili Mübaşiri Halil Ağa tarafından Çatalca'da inşa ettirilecek olan ahıra kazıklık, dayaklık ve samanlık olmak üzere 50 çeki odun verilmesi istenilmiştir[568]. Bu dönem Osmanlı tarihinde Avcı lakabı ile bilinen IV. Mehmed zamanına denk gelmesi, Padişah Avcı Mehmed'in ava olan düşkünlüğünü ortaya koyması bakımından önem arz etmektedir.

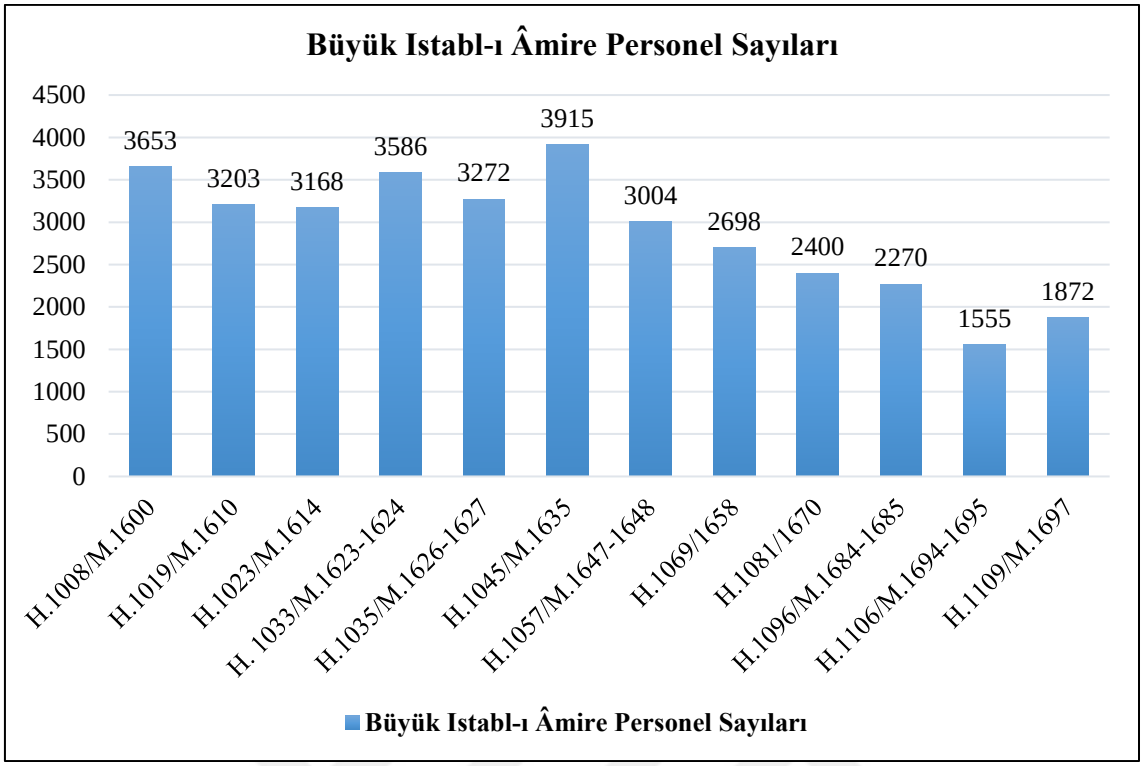
Minyatürlerde padişahların av sahnelerinde tazıların yer aldığı görülmektedir. Hünername isimli eserde Nakkaş Osman tarafından resmedilen av sahnesinde Padişah II. Bayezid'in dörtnala giden bir atın üzerinde geyiği okuyla vurduğu nakşedilmiştir. Ayrıca farklı renklerdeki tazıların ise tavşan ve geyikleri kovaladıkları görülmektedir. (Bkz. Resim 1.28)

[567] TSMA.d 2352.0727.
[568] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 24/2697.

Resim 1.28. II. Bayezid'in Filibe Civarında Uzunova'da Avlanması [569]

[569] ***Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları***. (1969). İstanbul: Doğan Kardeş Matbacılık Sanayii A. Ş. Basımevi, s.18.

Şekil 1.1. Büyük Istabl-ı Âmire Toplam Personel Sayıları

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere incelemiş olduğumuz maaş defterlerine göre Büyük Istabl-ı Âmire'nin personel sayısı 1600 tarihinden 1635 tarihine kadar 3.653 ile 3.915 kişi arasında değişiklik göstermiştir. Bu dönem 17. yüzyılda personel sayısı açısından teşkilatın en yoğun olduğu zaman dilimidir. En fazla personel sayısına 3.915 kişi ile 1635 tarihinde ulaşıldığı görülmektedir. 1635 tarihinden itibaren personel sayılarında önceki döneme kıyasla belirgin bir azalma olmuştur. 17. yüzyılın ikinci yarısından 1695 tarihine kadar Büyük Istabl-ı Âmire personel sayısında düzenli bir düşüş yaşanmış ve personel sayısı 1.555'e kadar düşmüştür. 1635 yılı ile 1695 tarihi personel sayıları karşılaştırıldığında yaklaşık % 60,28 oranında bir azalma meydana gelmiştir. Yüzyılın sonunda personel sayısı küçük oranda bir artış yaparak 1697 tarihinde 1872 kişiye ulaşmıştır. Yüzyılın başı ile sonundaki personel sayıları kıyaslandığında yaklaşık % 48,75 oranında bir küçülme olduğu görülmektedir.

1.3. Istabl-ı Âmire-i Küçük

Küçük Istabl-ı Âmire Teşkilatı, Istabl-ı Âmire teşkilatı içerisinde yer alıp Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlıydı. Küçük Istabl-ı Âmire'nin yöneticisi olan mirahur-ı sani görev ve yetkileri bakımından büyük mirahura karşı sorumludur. Istabl-ı Âmire teşkilatı içerisinde ikinci derecede yönetici konumundadır. Küçük Istabl-ı Âmire teşkilatında küçük mirahur'dan sonra ikinci yönetici durumunda bulunan kethüda-i sani ve rahtvan-ı sani küçük mirahura karşı sorumludur. Küçük Istabl-ı Âmire teşkilatı; ikinci sarraçlar, hassa arabacıları, tahtırevancılar, beygir seyisleri ve Şeyh Vefa Ahırı seyisleri, beygir nalbandları, ahır, anbar ve çayır koruyucuları, din görevlileri, ahır çilingirleri birimlerinden oluşmaktadır. Küçük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan birimler birer birer ele alınarak aşağıda incelenecektir.

1.3.1. Mîrâhûr-ı Sani

Küçük Istabl-ı Âmire'nin yöneticisi olarak görev yapan Mîrâhûr-ı Sani Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nın ikinci amiridir. Kaynaklarda Mirahur-ı Sani, Küçük Mirahur ve İkinci Mirahur olarak kaydedilmiştir. Mîrâhûr-ı sani görevine kapıcıbaşılık, silahşorluk, kapıcılar kethüdalığı, teberdarlık, mîralemlik, salâhorluk, müteferrika ve sipahi ağalığı gibi görevlerden tayin olunurdu. Küçük mîrâhûr görevinde terfi ettiği zaman büyük mîrâhûrluğa ve çeşitli ağalıklara, sancakbeyliği ve beylerbeyliği görevlerine kadar yükselebilirdi. Küçük mîrâhûr valide sultan bir yere gittiği zaman sarraçlarla beraber valide sultanın arabasının önünde yürürdü. Saraydan sancak beyi olarak çıkan mîrâhûr-ı saniye 330.000 akçe gelire sahip sancaklar verilirdi[570]. 17. yüzyılda önemli devlet adamlarından biri olan Nasuh Paşa'nın veziriazamlık görevine yükselmeden önce bulunduğu memuriyetlerinden biri de Küçük Mirahurluk görevidir. Küçük Mirahur olmadan ve olduktan sonraki görevleri şu şekilde sıralanabilir: Gümülcine reayasından olan Nasuh Paşa, eski saray baltacılarından olup, Musahib Mehmed Ağa'nın hizmetindeydi. Sonradan çavuşluk ile taşraya çıkıp, ardından Zile voyvodası oldu. H.1007 tarihinde kapıcılar kethüdası, ardından küçük mirahur daha sonra da Haleb Beylerbeyliği görevine atandı. Serdar Cığalazade, Haleb şehrini Nasuh Paşa üzerinden alarak Canpoladoğluna verince ikisi arasında savaş meydana geldi. Daha

[570] Afyoncu, E. (2005). "Mîrâhur", s.142.

sonra Nasuh Paşa vezirlik rütbesi ile bir iki defa serdar olarak Celali mücadelesinde bulunup yenilgiye uğramıştır[571].

Şeyh Vefa Ahırı mîrâhûr-ı saniye bağlıydı. Şeyh Vefa Ahırına bağlı olan arabacılara, beygir seyislerine, çilingirlere, tahtırevancılara, ikinci ahır nalbantlarına nezaret etmek sorumluluğu küçük mirahur'a aitti. Küçük Ahır halkına nezaret eden mîrâhûr-ı sani seferde iç oğlanlarına beygir verir, padişah ve saray arabacılarını muhafaza ettirirdi[572].

Mîrâhûr-ı sani tarafından Küçük Istabl-ı Âmire'de boş olan kadrolara görev atamaları yapılması istenmiştir. Örneğin; H. 20 Cemaziye'l-âhir 1080/M. 15 Kasım 1669 tarihinde Mîrâhûr-ı Sani Mustafa tarafından tahtırevancıbaşılık görevini yürütmekte olan Mehmed'in vefat etmesi nedeniyle boşalan tahtırevancıbaşılık görevine liyakatli olan Hacı Hüseyin'in atanması arz olunmuştur[573]. Ayrıca küçük mîrâhûr görevden alınan personelin yerine de atama yapılması talebinde bulunurdu. H. 22 Ramazân 1092/M. 5 Ekim 1681 tarihinde tahtırevancıbaşı olan El-Hac Mehmed Abdülcelil'in görevinden alınması üzerine yerine daha önce tahtırevancıbaşı olarak görev yapan Şamlı El-Hac Hüseyin Ebubekir'in atanması Mîrâhûr-ı Sani Ali tarafından talep edilmiştir[574].

Mîrâhûr-ı sani, küçük ahır'a bağlı olan bölüklerin atama ve emeklilik işlemlerinden sorumludur. Örneğin; H. 9 Receb 1110/M. 11 Ocak 1699 tarihinde Küçük Istabl-ı Âmire'ye bağlı Şeyh Vefa Ahır'ı at oğlanlarından günlük 4 akçe ile görev yapan Ali Mustafa'nın gözlerinin ağma olması sebebiyle Mîrâhûr-ı Sani Hacı Hasan tarafından emekliye ayrılması isteğinde bulunulmuştur[575].

Mîrâhûr-ı sani orduya asker sevki işlemini de yerine getirirdi. H.1108/M.1697 tarihinde Mîrâhûr-ı Sani Mehmed Ağa'ya yazılan hükümde Edirne sahrasında hareket etmekte olan orduya asker ihtiyacı duyulması nedeniyle ordu-yı hümâyûnun sol koluna asker sevki istenmiştir[576].

---

[571] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.2, s.412; Naima Mustafa Efendi. (1969). ***Nâimâ Târihi***. C.2, s.662-663.
[572] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.473.
[573] BOA, İE. SM. nr. 8/703.
[574] BOA, İE. TCT. nr. 9/1091.
[575] BOA, İE. SM. nr. 19/1922.
[576] BOA, MD 110, hüküm nr. 10.

Mîrî muhallefâtının teslim alınmasında da küçük mirahurun görevlendirildiği görülmektedir. Circeli Ali Bey'in varisi olmadığından mîrî muhallefatı teslim almaya küçük mirahur gönderilmiştir[577]. Küçük Mirahurların sürgün edildiği de görülmektedir. IV. Mehmed Edirne'de iken Küçük Mirahur Hasan Ağa eğlenceye düşkün olması ve lüzumsuz masraflar yapması nedeniyle İbrim'e sürgün edilmiştir[578].

Küçük Mirahurların suçlu ve asi devlet adamlarının idam edilmesinde görevlendirildiği görülmüştür. Örneğin; Vezir İpşir Hasan Paşa'nın yapmış olduğu zulümlerden dolayı idamına karar verilince dönemin küçük mîrâhûru Gürcü Hasan Ağa görevlendirilmiştir[579]. Yine Bağdat Kalesi'nde hapsedilmiş olan asi İbrahim Paşa'nın öldürülme emri padişah tarafından küçük mirahur eliyle gönderilmiştir. Aynı dönemde Bağdad Valisi Murtaza Paşa'nın katledilmesi emri Bağdat eski valisi Musa Paşa'ya verilip tayin olunan görevli Diyarbakır'da Murtaza Paşa'yı yakalayarak başını kesmiştir. Küçük Mirahur da Bağdat'ta İbrahim Paşa'yı katletmiştir. Öldürülen Murtaza Paşa ve İbrahim Paşa'nın başları birlikte getirilip İstanbul'da Bab-ı Hümâyun'a konulmuştur[580]. Ayrıca Küçük Mirahur Şaban Ağa'ya Mehmed Paşa'yı "fırsat bulursan başını kes" şeklinde emir verilmiştir[581].

Sultanlara araba yapılması küçük mîrâhûr emri ile gerçekleşirdi. Hatice Sultan düğünü için gümüş arabasının yapılmasını mîrâhûr-ı sani olan Ahmed Ağa'dan istemiştir[582]. Bu durumun nedeni Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan arabacılar bölüğünün ikinci mîrâhûrluğa bağlı olmasıyla ilgilidir.

Istabl-ı Âmire'nin hayvan ihtiyacını karşılamak üzere mirahur-ı sani tarafından değişik yerlerden ve farklı tarihlerde sefer hizmetlerinde kullanılmak üzere hayvan satın alımı yapılmıştır. Örneğin; Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire'nin ihtiyacını karşılamak, seferde ulaşım ve taşıma hizmetlerinde kullanılmak amacıyla Vize Sancağı'na bağlı Saray Kazası'ndan H. 23 Şaban 1106/M. 8 Nisan 1695 tarihinde 6 baş beygir[583] ve H. 27 Şaban 1106/M.12 Nisan 1695 tarihinde

[577] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.5, s.1152.
[578] Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.6, s.1834.
[579] Afyoncu, E. (2005). "Mîrâhur", s.142.
[580] Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***, C.4, s.1788.
[581] Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***, C.4, s.1805-1806; Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***, C.4, s.1128.
[582] Nutku, Ö. (1987). ***IV. Mehmed'in Edirne Şenliği***, s.44.
[583] BOA, İE. SM. nr. 19/1991.

15 beygir[584] yine aynı şekilde H.7 Ramazan 1106/M. 21 Nisan 1695 tarihinde Çırpan Kazası'ndan satılan alınan 16 beygir[585] Mirahur-ı Sani Osman Ağa tarafından teslim alınmıştır.

İhtiyaç halinde sarayın taşıma hizmetlerinde kullanılmak üzere mirahur-ı saniden beygir verilmesi talebinde bulunulmuştur. Örneğin; H. 18 Rebî'ü'l-evvel 1107/M. 27 Ekim 1695 tarihinde mîrâhûr-ı saniden Edirne'den İstanbul'a kadar olan güzergâhta arabaların yanında mühimmatı taşıması amacıyla valide sultanın kethüdasına 50 baş mekârî beygirin verilmesi istenilmiş teslimi mirahur-ı sani tarafından yapılmıştır[586].

Küçük Ahırın yöneticisi küçük mirahurun kendisinin ve hayvanların temel ihtiyacını karşılamak amacıyla H. 23 Rebî'ü'l-âhir 1084/7 Ağustos 1673 tarihinde günlük olarak otuz çift ekmek ile sekiz kile arpa mirahur-ı saniye verilmiştir[587]

Çizelge 1.98. 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire Teşkilâtında Görev Yapan Mîrâhûr-ı Sanilerin İsimleri

17. yüzyılda Istabl-ı Âmire Teşkilâtında Görev Yapan Mîrâhûr-ı Saniler
Mîrâhûr-ı Sani Ali Ağa[588] (H.1008-M. 1599-1600)
Mîrâhûr-ı Sani Mehmed Ağa[589] (H.1023-M.1614)
Mîrâhûr-ı Sani Bekir Ağa [590] (H.1035-M.1625)
Mîrâhûr-ı Sani Ömer Ağa[591](H.1050-M.1640)
Mîrâhûr-ı Sani Mehmed Ağa[592](H.1057-M.1647)
Mîrâhûr-ı Sani Mustafa Ağa[593] (H.1069-M.1658)
Mîrâhûr-ı Sani Mehmed Ağa[594] (H.1081-M.1670)
Mîrâhûr-ı Sani Ali Efendi[595] (H.1090-M.1679)
Mîrâhûr-ı Sani Osman Ağa[596] (H.1106-M.1694)
Mîrâhûr-ı Sani Hacı Hasan[597] (H.1110-M.1698)

[584] BOA, AE. S. AMD. II, nr. 4/379.
[585] BOA, İE. SM. nr. 23/2375.
[586] BOA, İE. SM. nr. 22/2321-2.
[587] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 28/3219.
[588] BOA, MAD 7163, s.436.
[589] BOA, MAD 2307, s.122.
[590] BOA, MAD 6154, s.120
[591] BOA, MAD 7498, s.2.
[592] BOA, MAD 2309, s.110.
[593] BOA, MAD 2302, s.104.
[594] BOA, MAD 6295, s.222.
[595] BOA, MAD 16711.
[596] BOA, İE. SM. nr. 19/1991.
[597] BOA, İE. SM. nr. 19/1922.

1.3.2. Serracîn-i Sani Bölüğü

Serracîn-i Sani (ikinci saraçlar) bölüğü, Küçük Istabl-ı Âmire'ye bağlıdır. Sarraçlar Küçük Istabl-ı Âmire'de bulunan hayvanların eyer, semer ve at takımı yapımı işlerinin yürütülmesinden sorumluydular. Maaş defterlerinde Küçük Istabl-ı Âmire'nin ilk bölüğü olarak ikinci saraçlar yer almaktadır. Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire'de sarraçlar sınıfının ilk sırada kaydedilmesinin nedeni sarraçların birinci bölüğünde idari personel görevini yürüten kethüda, rahtvan ağaları ve ser oda gibi görevlilerin vazife almaları ile açıklanabilir. Teşkilatın üst düzey personelinin sarraçlar bölüğünde yer alması sebebiyle Istabl-ı Âmire'nin en önemli bölüğü olarak sarraçları zikredebiliriz.

Çizelge 1.99. 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire-i Küçük Sarraçları Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	6	8	14	140	161	301
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	6	8	14	129	167	296
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	6	8	14	139	167	306
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	6	8	14	118	168	286
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	6	8	14	118	168	286
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	6	8	14	118	168	286
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	6	8	14	118	168	286
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	6	8	14	111	167	278
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	6	8	14	111	166	277
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	6	8	14	108	100	208
H.1106/1694-1695 Masar-Recec	MAD 718	5	4	9	75	40	115
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	6	-	6	79	-	79

İkinci sarraçlar bölüğü, 1600-1685 tarihleri arasında 6'sı usta 8'i de şâkird olmak üzere toplam 14 bölük halinde teşkilatta yerini almıştır. Yüzyılın sonunda bölük sayılarında azalma olmuştur. 1694-1695 tarihinde sarraçlar sınıfında 5'i usta 4'ü de şâkird olmak üzere toplam 9 bölük bulunmaktadır. Bu tarihte şâkird olarak görev yapan kişilerin tamamına "reft"[598] kaydı düşülerek bölükten ayrıldıkları belirtilmiştir. 1697 tarihine gelindiğinde şakird çalışanı olmayan sarraçlar 6 usta bölüğü halinde hizmet vermiştir.

17. yüzyıl boyunca ikinci sarraçlar sınıfında görev yapan personel sayısı 79 ile 306 kişi arasında değişmektedir. Yüzyılın son çeyreğinde sarraçların personel sayısında büyük azalma olmuş yüzyılın sonunda personel sayısı 79'a kadar düşmüştür. 17. yüzyıl süresince ikinci sarraçların birinci bölüğünde kethüda-i sani, rahtvan-ı sani ve ser oda gibi yöneticiler görev yapmaktadır[599].

1600 tarihinde ikinci saraçlar bölüğünde usta olarak çalışanlar arasında en yüksek ücreti 66 akçe ile bölüğün yöneticisi durumunda bulunan Kethüda Mehmed Hüseyin almakta iken en düşük ücretin 5 akçe olduğu görülmüştür. Şâkird olarak çalışanlar arasında ise en yüksek ücreti 4 akçe ile Hamza Mahmud'un aldığı görülürken en düşük ücret 1 akçe ile verilmiştir[600].

1697 tarihine gelindiğinde bölüğün yöneticisi Ahmed Ali, rahtvan-i sani olarak görev yapan Mahmud Mehmed ve ölüm kaydı düşülen Halil'in, 30 akçe ile en yüksek ücreti aldığı görülmektedir. Rahtvan-i sani olarak çalışan Mahmud Mehmed'e "reft" kaydı düşülmüştür. Buradaki kayıttan Mahmud Mehmed'in rahtvan-i sani görevinden terfi ederek Büyük Istabl-ı Âmire'nin sarraçlar bölüğündeki Rahtvan-ı hassa görevine yükseldiği anlaşılmaktadır. Sarraçlar arasında en düşük ücretin 5 akçe ile verildiği görülmüştür [601].

[598] Reft: Gitti, ayrıldı.
[599] BOA, MAD 7163, s.436-443; BOA, MAD 421, s.120-127; BOA, MAD 2307, s.122-129; BOA, MAD 2129, s.120-127; BOA, MAD 6154, s.120-127; BOA, MAD 6341, s.126-133; BOA, MAD 2309, s.110-116; BOA, MAD 2302, s.104-111; BOA, MAD 6295, s.222-229; BOA, MAD 6348, s.226-228; BOA, MAD 718, s.34-35; BOA, MAD 3718, s.76-77.
[600] BOA, MAD 7163, s.436-443.
[601] BOA, MAD 3718, s.76-77.

1.3.2.1. Serracîn-i Sani bölüğünde yer alan idari görevliler

1.3.2.1.1. Kethüda-i Sani

Kethüda-i Sani, Küçük Ahır'ın İkinci Sarraçlar sınıfının yöneticisi olup, aynı zamanda sarraçların birinci bölüğünde görev yapmaktadır. İkinci sarraçların tamamı kethüda-i sani'ye bağlı ve ona karşı sorumludurlar. Kethüda-i sani ise mîrâhûr-ı sani'ye bağlı olup, mîrâhûr-ı sani ise mîrâhûr-ı evvel'e karşı sorumludur. Mîrâhûr-ı sani'nin yardımcısı olan ikinci kethüda görevinde terfi ettiği zaman büyük ahır kethüdası olurdu[602].

Ele aldığımız maaş defterlerinde 17. yüzyıl süresince kethüda-i sanilerin ücretleri incelendiğinde 30 ile 99 akçe arasında değiştiği görülmektedir. Kethüda-i saniler arasında en yüksek ücreti 1670 tarihinde 99 akçe ile Ahmed Mehter almakta iken en düşük ücreti ise 1697 tarihinde 30 akçe ile Ahmed Ali'ye verilmiştir. Sarraçlar sınıfının birinci bölüğünde 1623-1635 tarihleri arasında kethüda-i sani olarak çalışan Mustafa Mehmed görevini uzun süre devam ettirmiştir. Mustafa Mehmed'in günlük ücreti görev süresi boyunca 69 akçeden 76 akçeye kadar yükselmiştir[603].

Çizelge 1.100. 17. yüzyılda Görev Yapan Kethüda-i Sani İsimleri ve Ücretleri

Kethüda-i Sani İsmi	Aldığı Ücret (Akçe)	Tarih	Bölüğü
Mehmed Hüseyin Kethüda-i Sani	66	H.1008/M.1600-Reşen	1. Bölük
Ahmed Mustafa Kethüda-i Sani	50	H.1019/M.1610-Masar	1. Bölük
Ahmed Mustafa Kethüda-i Sani	51	H.1023/M.1614-Masar	1. Bölük
Mustafa Mehmed Kethüda-i Sani	69	H.1033/M.1623-1624-Masar	1. Bölük
Mustafa Mehmed Kethüda-i Sani	72	H.1035/M.1626-1627-Masar	1. Bölük
Mustafa Mehmed Kethüda-i Sani	76	H.1045/M.1635-Masar	1. Bölük

[602] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s.489.
[603] BOA, MAD 7163, s.436; BOA, MAD 421, s.120; BOA, MAD 2307, s.122; BOA, MAD 2129, s.120; BOA, MAD 6154, s.120; BOA, MAD 6341, s.126; BOA, MAD 2309, s.110; BOA, MAD 2302, s.104; BOA, MAD 6295, s.222; BOA, MAD 6348, s.226; BOA, MAD 718, s.34; BOA, MAD 3718, s.76.

Çizelge 1.100 (devam). 17. yüzyılda Görev Yapan Kethüda-i Sani İsimleri ve Ücretleri

Kethüda-i Sani İsmi	Aldığı Ücret (Akçe)	Tarih	Bölüğü
Mehmed Osman Kethüda-i Sani	90,5	H.1057/M.1647-1648-Masar	1. Bölük
Hüseyin Hasan Kethüda-i Sani	96	H.1069/M.1658-Masar	1. Bölük
Ahmed Mehter Kethüda-i Sani	99	H.1081/M.1670-Masar	1. Bölük
Hasan Ebubekir Kethüda-i Sani	73	H.1096/M.1684-1685-Masar	1. Bölük
Receb Mustafa Kethüda-i Sani	40	H.1106/M.1694-1695 Masar-Recec	1. Bölük
Ahmed Ali Kethüda-i Sani	30	H.1109/M.1697-Masar	1. Bölük

1.3.2.1.2. Rahtvan-ı Sani

Raht hazinesi adı verilen padişahın mücevherlerle ve kıymetli taşlarla süslenmiş at takımlarını korumakla görevli olan kişilerin amiri olarak rahtvan-ı hassa ve yardımcısı rahtvan-ı sani görev yapmaktadır. Bu görevliler büyük ve küçük rahtvan ağaları şeklinde de zikredilirdi. Kürsidar terfi ederse rahtvan-ı sani görevine yükselirdi[604]. Rahtvan-ı hassa Büyük Istabl-ı Âmire sarraçlarının birinci bölüğünde görev alırken rahtvan-ı sanî ise Küçük Istabl-ı Âmire'nin sarraçlar sınıfının birinci bölüğünde yer alırdı.

İncelemiş olduğumuz maaş defterleri kayıtlarına göre rahtvan-ı sanilerin ücretleri 19 ile 99 akçe arasında değişmekteydi. Rahtvan-ı saniler arasında en yüksek ücreti 1626-1627 tarihinde 99 akçe ile Ahmet Hüsrev alırken en düşük ücreti ise 1697 tarihine gelindiğinde 19 akçe ile Mustafa Yusuf almıştır. Ayrıca 1697 tarihinde rahtvan-ı sani olarak 30 akçe ile görev yapmakta olan Mahmud Mehmed terfi ederek hassa sarraçların birinci bölüğünde bulunan rahtvan-ı hassa görevine yükselmiştir[605].

[604] Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***, s.219-220.
[605] BOA, MAD 7163, s.436; BOA, MAD 421, s.120; BOA, MAD 2307, s.122; BOA, MAD 2129, s.120; BOA, MAD 6154, s.120; BOA, MAD 6341, s.126; BOA, MAD 2309, s.110; BOA, MAD 2302, s.104; BOA, MAD 6295, s.222; BOA, MAD 6348, s.226; BOA, MAD 718, s.34; BOA, MAD 3718, s.76.

Çizelge 1.101. 17. yüzyılda Görev Yapan Rahtvan-ı Sani İsimleri ve Ücretleri

Rahtvan-ı Sani İsmi	Aldığı ücret (Akçe)	Tarih	Bölüğü
Mustafa Ahmed Rahtvan-ı Sani	31	H.1008/M.1600-Reşen	1. Bölük
Mehmed Ali Rahtvan-ı Sani	37	H.1019/M.1610-Masar	1. Bölük
Mehmed Ali Rahtvan-ı Sani	40,5	H.1023/M.1614-Masar	1. Bölük
Mehmed Mustafa Rahtvan-ı Sani	70	H.1033/M.1623-1624-Masar	1. Bölük
Ahmed Hüsrev Rahtvan-ı Sani	99	H.1035/M.1626-1627-Masar	1. Bölük
Mehmed Hasan Rahtvan-ı Sani	50,5	H.1045/M.1635-Masar	1. Bölük
Osman Ali Rahtvan-ı Sani	61	H.1057/M.1647-1648-Masar	1. Bölük
Ali Mehmed Rahtvan-ı Sani (Mütevveffa)	40,5	H.1069/M.1658-Masar	1. Bölük
Yusuf Süleyman Rahtvan-ı Sani	40,5	H.1081/M.1670-Masar	1. Bölük
Süleyman Ahmed Rahtvan-ı Sani	69	H.1096/M.1684-1685-Masar	1. Bölük
Mahmud Mehmed Rahtvan-ı Sani	32	H.1106/1694-1695 Masar-Recec	1. Bölük
Mustafa Yusuf Rahtvan-ı Sani	19	H.1109/M.1697-Masar	1. Bölük

1.3.2.1.3. Ser Oda

Ser Oda, Küçük Istabl-ı Âmire'nin Serracin-i Sani (ikinci sarraçlar) sınıfının, birinci bölüğünde yer alan idari görevlilerden biridir. Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı Serracin-i Hâssa adı verilen birinci sarraçlar sınıfının da birinci bölüğünde ser oda görevini yerine getiren idari görevliler de bulunmaktaydı.

İkinci sarraçlar bölüğünde ser oda görevini yerine getirenlere, Osmanlı Tarih Deyimleri Sözlüğü çalışmalarında Has Ahır erkânı içerisinde ser oda-ı sani şeklinde değinilmiştir[606]. Ele aldığımız mevâcib defterlerinde biri hariç ser oda şeklinde geçmektedir. 17. yüzyılda ikinci sarraçlar bölüğünde ser oda hizmetini yerine getiren görevlilerin ücretleri 17,5 ile 79 akçe arasında

[606] Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***. C.I, s.751; Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***, s.218; Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, s.226.

değişmektedir. Ser odalar arasında en yüksek ücreti 79 akçe ile 1614 tarihinde görevli olan Mehmed almakta iken en düşük ücret 17,5 akçe ile Hasan'a verilmiştir[607].

Çizelge 1.102. 17. yüzyılda Görev Yapan Ser Oda İsimleri ve Ücretleri

Ser Oda İsmi	Aldığı Ücret (Akçe)	Tarih	Bölüğü
Hasan Emrullah Ser Oda	17,5	H.1008/M.1600-Reşen	1. Bölük
Mehmed Mehmed Ser Oda	72	H.1019/M.1610-Masar	1. Bölük
Mehmed Mehmed Ser Oda	79	H.1023/M.1614-Masar	1. Bölük
Mahmud Mehmed Ser Oda	20	H.1023/M.1614-Masar	1. Bölük
Mahmud Mehmed Ser Oda	44	H.1033/M.1623-1624-Masar	1. Bölük
Ahmed Mehmed Ser Oda	28,5	H.1033/M.1623-1624-Masar	1. Bölük
Mahmud Mehmed Ser Oda-i Sani	47	H.1035/M.1626-1627-Masar	1. Bölük
Ahmed Mehmed Ser Oda	30,5	H.1035/M.1626-1627-Masar	1. Bölük
Ahmed Mehmed Ser Oda	39	H.1045/M.1635-Masar	1. Bölük
Mahmud Mehmed Ser Oda (Mütevveffa)	55,5	H.1057/M.1647-1648-Masar	1. Bölük
Ömer Mahmud Ser Oda-i Sabık	51	H.1057/M.1647-1648-Masar	1. Bölük
Mustafa Ali Ser Oda	39	H.1069/M.1658-Masar	1. Bölük
Nurullah Mehmed Ser Oda	47	H.1081/M.1670-Masar	1. Bölük
Ahmed Receb Ser Oda	22	H.1106/1694-1695 Masar-Recec	1. Bölük
Ahmed Receb Ser Oda	22	H.1109/M.1697-Masar	1. Bölük

1.3.3. Arabaciyân-ı Hâssa ve Neccarân Bölüğü

Arabacılar, Istabl-ı Âmire teşkilatına araba yapmakla sorumlu olan bölüktür. Arabacılar Bölüğü, maaş defterlerinde 1600-1658 tarihleri arasında "*Arabacıyân-ı Hâssa maa Neccarân*" şeklinde geçmekte iken 1670 tarihinde itibaren 17. yüzyılın sonuna kadar sadece "*Arabacıyân-ı Hâssa*" şeklinde kaydedilmiştir. Maaş defteri kayıtlarından Arabacılar sınıfının, 1670 yılından itibaren neccarlar (marangoz) ile çalışmamış olduğu anlaşılmaktadır.

[607] BOA, MAD 7163, s.436; BOA, MAD 421, s.120; BOA, MAD 2307, s.122; BOA, MAD 2129, s.120; BOA, MAD 6154, s.120; BOA, MAD 6341, s.126; BOA, MAD 2309, s.110; BOA, MAD 2302, s.104; BOA, MAD 6295, s.222; BOA, MAD 6348, s.226; BOA, MAD 718, s.34; BOA, MAD 3718, s.76.

Arabacılar 17. yüzyıl boyunca Küçük Istabl-ı Âmire'ye bağlıdır. Arabacılar sınıfı, sadece Küçük Istabl-ı Âmire bölükleri arasında yer almıştır, Büyük Istabl-ı Âmire'de arabacılar bölüğü bulunmamaktadır.

Giovan Maria Angiolello, Fatih Sultan Mehmed döneminde arabacılar sınıfı hakkında ayrıntılı bilgiler vermiştir. Padişah'ın arabalarını ve tahtırevanlarını yapan, düzenleyen arabacıların olduğunu belirtmiştir. Arabacıların padişahın seferlerinde görevli olduklarına değinmiştir. Arabalar ve tahtırevanların çok iyi yapıldığını, kırmızı kumaşla kaplandığını, birçoğunun gri tüy üzerine beyaz kırçıllı olarak üretildiğini, padişahın rahat ettiği ve büyük atların çektiği arabalar olduğunu ifade etmiştir[608]. Angiolello'nun anlattıklarından Fatih döneminde arabacılar sınıfı içerisinde arabacılar ve tahtırevancıların birlikte çalıştığı görülmektedir. Ancak 17. yüzyılda incelemiş olduğumuz maaş defterleri ve arşiv belgeleri ışığında arabacılar ve tahtırevancılar ayrı ayrı bölükler halinde Istabl-ı Âmire teşkilatı içerisinde yerini almıştır. Arabacıların almış olduğu ücretlere de değinen Angiolello, bölüğün başlarında bulunan görevlinin 50 akçe, yardımcısının 25 akçe, katibin 15 akçe diğer çalışanların yaklaşık 50 kişi civarında bulunduğunu bunların da 6 ile 8 akçe arasında yevmiye aldığına dikkat çekmiştir[609].

17. yüzyılda saray hanımları merasim ve kutlama gibi önemli günlerde şehirde araba ile dolaşmışlardır. 17. yüzyılın sonlarına doğru araba saray kadınları tarafından yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. IV. Mehmed döneminde 1675 senesinde tertip edilen Edirne şenliğinde Hatice Sultan altı at ile çekilmekte olan gümüş bir arabaya binmiş ve kendisini ikişer at koşulan 21 harem arabası takip etmiştir[610].

17. yüzyılda Osmanlı'da sultanların ve saray görevlilerinin merasim, kutlama, şenlik vb. törenlerinde kullanılmak amacıyla araba ve beygir temin edilerek ulaşım ve taşıma hizmetlerinin yürütülmesi sağlanmıştır. Bu nedenle; H. Muharrem 1086/M. Mart-Nisan 1675 tarihli Edirne Has Ahır defteri kaydına göre Valide Sultan'a 38 baş, Beyhan ve Gevherhan Sultan'a 10'ar baş ve Defne Sultan'a ise 4 beygir olmak üzere toplam 62 baş araba beygirinin verilerek Sultanların ulaşım hizmetlerinin yerine getirilmesinin sağlandığı anlaşılmaktadır[611]. Ayrıca H. 15 Rebî'ü'l-evvel 1107/M. 24 Ekim 1695 tarihinde Edirne

[608] Giovan Maria Angiolello. (2011). ***Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor Fatih Sultan Mehmet***, s.145.
[609] Giovan Maria Angiolello. (2011). ***Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor Fatih Sultan Mehmet***, s.145.
[610] İpşirli, M. (1991). "Araba". ***DİA***. C.3. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.243.
[611] BOA, KK.d. 7187, s.5.

Bostancıbaşısına yazılan emirle Valide Sultan kethüdasına 15 araba verilmesi istenmiştir. Mîrâhûr-ı Sani'ye padişah tarafından verilen bir emirle 50 baş mekârî beygirin Valide Sultanın kethüdasına teslimi yapılmıştır [612].

Resim 1.29. Kadın Sultanlara Özgü 18. Yüzyıla Ait Koçu Arabası [613]

17. yüzyılda Osmanlı'da Kırmızı Koçu ve Sirem adı verilen arabaların kullanıldığı bu nedenle araba ve beygir temin edildiği görülmektedir. Örneğin; H. 20 Ramazân 1082/M. 21 Şubat 1672 tarihinde Niğbolu Sancağı'na gönderilen hükme göre avârız karşılığı Istabl-ı Âmire'ye araba gönderen kazaların arabalarını Edirne'ye göndermeleri talep edilmiştir. Ayrıca H. 23 Zî'l-ka'de 1082/M. 22 Mart 1672 tarihli bir hükme göre de Sirem ve çevresinden Kamaniçe Seferi süresince kullanılmak üzere 3 beygirli 280 arabanın temin edilmesi istenmiştir[614].

Yine H. 4 Rebî'ü'l-evvel 1096/M.8 Şubat 1685 tarihinde Hayalbaz Ahmed Çelebi'ye rikâb-ı hümâyûna gitmesi için 500 akçe kıymetinde bir kırmızı koçu arabası ile 240 akçe değerinde 2 baş mekârî beygir bedeli olarak toplam 740 akçe hazineden karşılanmıştır[615].

[612] BOA, İE. SM. nr. 22/2321-1.
[613] https://islamansiklopedisi.org.tr/araba
[614] Türkmen, M. N. (2002). ***Kamaniçe Seferinin Lojistik Hazırlıkları***, s.49.
[615] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 101/11848.

Bu bilgilerden hareketle bir kırmızı koçu arabasının 2 mekari beygir ile çekildiği anlaşılmaktadır.

H. 6 Rebî'ü'l-âhir 1096/M. 12 Mart 1685 tarihinde, rikâb-ı hümâyûna gelen müneccimbaşıya 1.500 akçe değerinde bir kırmızı koçu, 1.000 akçe kıymetinde sirem arabası, her biri 360 akçeden 4 baş mekârî beygirin değeri 1.440 akçe olmak üzere toplam 3.940 akçenin hazineden verilmesi istenmiştir[616].

Istabl-ı Âmire'de yer alan arabaların ve tahtırevanların gerekli durumlarda bakımı ve tamiri yapılmıştır. H. 15 Muharrem 1082/M. 24 Mayıs 1671 tarihli belgeye göre Ziştovi Yaylağı'na gidecek olan koçu arabaları, tahtırevan, diğer arabaların tamiri ve yeniden döşenmesi için gerekli olan gümüş, çuka-ı saye, diba-i şami, atlas-ı frengi, çuka-ı ıskarlat, çuka-ı sürh, saçak-ı harir, altın varak ile nakkaş ve marangoz ücreti olarak Hazine-i Âmire'den 602.262 akçe ödenmiştir[617]. Koçu arabalarına yapılan tamiratlardan hareketle arabaların yapımında gümüş, çuka malzemeden gölgelik, şam dîbâsı, avrupa atlası, parlak ve kırmızı çuka, ipek saçak, altın işlemeli nakışlar kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Resim 1.30. Araba Beygiri [618]

[616] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 101/11833.
[617] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 50/5786; Türkmen, M. N. (2002). ***Kamaniçe Seferinin Lojistik Hazırlıkları***, s.51.
[618] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-81---0024.jpg.

Çizelge 1.103. 17. yüzyılda Arabacıyân-ı Hâssa Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	5	7	12	113	154	267
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	5	7	12	115	155	270
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	5	7	12	116	155	271
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	5	7	12	103	155	258
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	5	7	12	103	155	258
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	5	7	12	103	155	258
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	5	-	5	103	-	103
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	5	-	5	102	-	102
H.1081/M.1670-Masar[619]	MAD 6295	5	-	5	100	-	100
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	5	-	5	151	-	151
H.1106/1694-1695 Masar-Recec	MAD 718	7	-	7	96	-	96
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	7	-	7	96	-	96

Arabacılar bölüğü, 1600-1635 tarihleri arasında 5'i usta 7'si şakird olmak üzere toplam 12 bölükle teşkilatta yerini almıştır. 1647-1685 tarihleri arasında şâkird çalışanı bulunmayan arabacılar sınıfı, sadece 5 usta bölüğü ile hizmet vermiştir. Arabacılar sınıfı usta bölüğü sayıları 1694 tarihinden yüzyılın sonuna kadar iki bölük artış göstererek yedi bölüğe ulaşmıştır. Bu dönemde usta bölüğü sayısının artmasına rağmen çalışan personel sayısında düşme meydana gelmiştir. Arabacıyân-ı Hâssa Bölüğü çalışan personel sayısı 17. yüzyıl boyunca 96 ile 271 kişi arasında değişmektedir.

Arabacılar sınıfının birinci bölüklerinde ser bölük unvanı ile çalışanlar yer almaktadır. Maaş defterlerine göre 1684 tarihinden itibaren Arabacılar Bölüğünün yöneticisi konumuna ser bölük unvanı taşıyan Musa Ahmed'in geçtiği görülmüştür. 1684-1685 tarihinde ser bölük

[619] Mad 6295, Mad 6348, Mad 718, Mad 3718 Nolu Defterlerde Arabacıyân-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.

olarak görev yapan Musa Ahmed'in 99,5 akçe ücret aldığı diğer çalışanların bölükbaşına bağlı olduğu görülür. Ayrıca 1697 tarihinde yönetici ser-arabaî (baş arabacı) unvanını almış ve bölük çalışanları baş arabacıya bağlıdır[620].

1600 tarihinde arabacılar sınıfının birinci usta bölüğünde 20 kişi görev yaparken bunlardan 11'i ser bölük unvanına sahiptir. Beş usta bölüğü arasında en yüksek ücreti 59,5 akçe ile birinci bölükte görevli olan Ser Bölük Hacı Mustafa İbrahim almıştır. Usta çalışanlarının birinci bölüğünde en düşük ücretin 7 akçe olduğu görülmektedir. İkinci ile beşinci bölükler arasındaki çalışanların ücretleri 5 ile 20 akçe arasında değişmektedir. Şâkird olarak çalışanlar 1 ile 4 akçe arasında ücret almaktadır[621].

1697 tarihine gelindiğinde usta bölüklerinin yöneticisi olarak baş arabacı unvanını taşıyan bir yönetici bulunurken diğer çalışanlar da baş arabacıya bağlıdır. Bu tarihte arabacılar sınıfının yöneticisi ser arabaî olarak görev yapan Hasan Hüseyin Afşar'dır. Birinci usta bölüğünde görevli baş arabacı Hasan Hüseyin dışındaki çalışan ustalar da ser bölük unvanı ile hizmet verirken ustaların günlük almış olduğu ücret 10 ile 48 akçe arasında değişmektedir. Diğer usta bölüklerinde görev yapan ustaların en fazla 16 akçe ücret aldığı görülürken en düşük ücret ise 5 akçe ile verilmiştir. On bir çalışanın yer aldığı yedinci bölükte iki kişiye reft kaydı düşülerek bölükten ayrıldıkları belirtilmiştir[622].

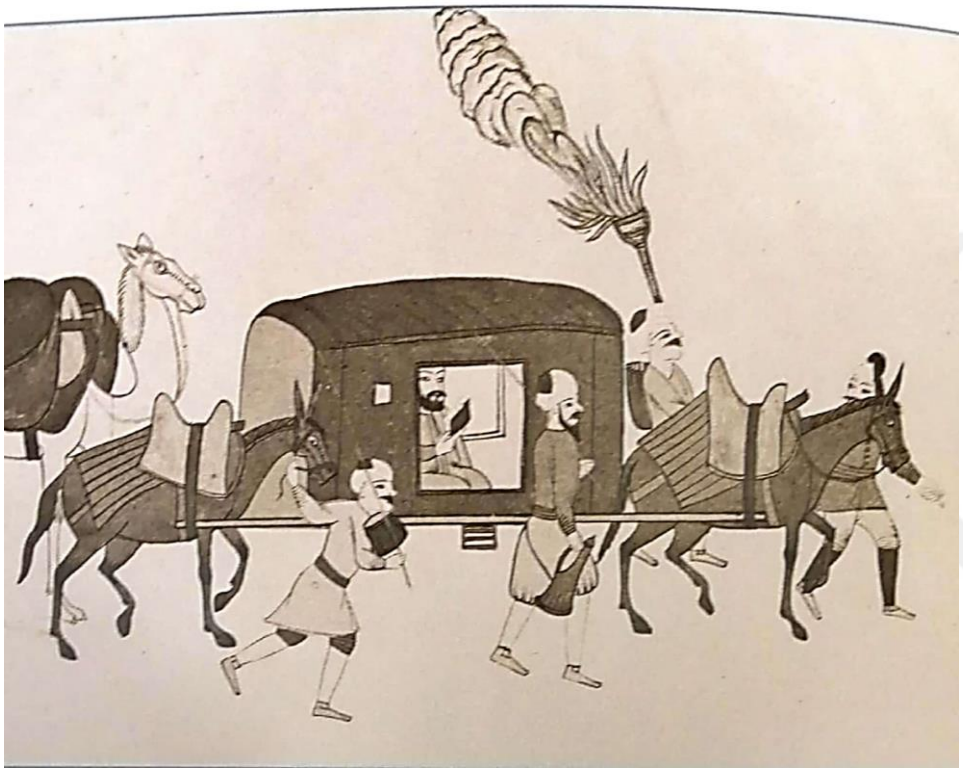
1.3.4. Tahtırevancıyân-ı Hâssa

Genellikle kıymetli kumaş perdelerle kapatılmış hücre şeklinde olan, dört ya da sekiz kişi tarafından el ile veya katır ve develerle taşınabilen nakil vasıtasına tahtırevan adı verilir. Padişahlar, sultanlar, padişah kızları ve valideler tahtırevanla bir yerden başka bir yere götürülürdü[623]. Tahtırevancılar Istabl-ı Âmire Teşkilatı içerisinde mîrâhûr-ı saniye bağlıdır. Tahtırevanlar katır ile taşınacaksa dört katıra bir tahtırevan verildiği müfredat defterinde kaydedilmiştir[624].

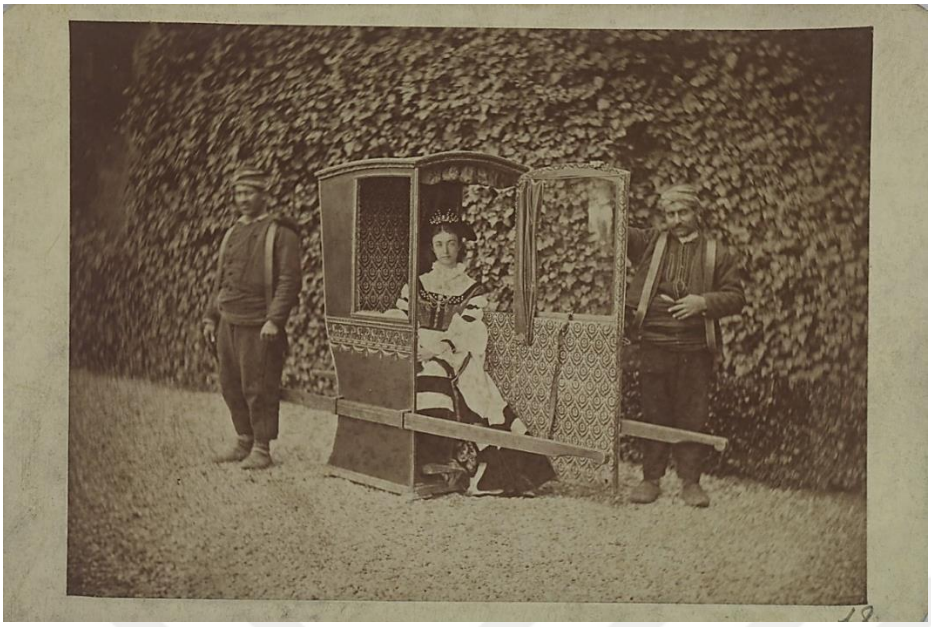
[620] BOA, MAD 7163, s.444-450; BOA, MAD 421, s.128-134; BOA, MAD 2307, s.130-136; BOA, MAD 2129, s.128-134; BOA, MAD 6154, s.128-134; BOA, MAD 6341, s.134-140; BOA, MAD 2309, s.118-121; BOA, MAD 2302, s.112-114; BOA, MAD 6295, s.230-232; BOA, MAD 6348, s.232-235; BOA, MAD 718, s.37-39; BOA, MAD 3718, s.78-80.
[621] BOA, MAD 7163, s. 444-450.
[622] BOA, MAD 3718, s.7880.
[623] Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***, s.512.
[624] BOA, MAD 3771, s.3.

At üzerinde olmak padişahın gücünü, hâkimiyetini, sağlıklı ve devlet yönetiminin emin ellerde olduğu göstermesi bakımından önemliydi. Padişahlar at üzerinde olmayı tercih etmişler, nadir olarak hastalık durumlarında tahtırevan kullanmışlardır. IV. Murad Revan seferinden dönerken yolda rahatsızlanmış bunun üzerine üç kollu dört katırın taşıyabileceği bir tahtırevan yapılmış bir süre padişah tahtırevanla seyahatini gerçekleştirmiştir[625].

Resim 1.31. İki Katırın Taşıdığı Tahtırevanla Yolculuk [626]

[625] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.74.
[626] Adahl, K. (2006). ***Alay-ı Hümayun İsveç Elçisi Ralamb'ın İstanbul Ziyareti ve Resimleri 1657-1658***. (Çev. Ali Özdamar). İstanbul: Kitap Yayınevi, s.104.

Resim 1.32. Tahtırevanda Bir Sultan [627]

Çizelge 1.104. 17. yüzyılda Yıllara Göre Tahtırevancıyân Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	5	-	5
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	5	-	5
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	5	-	5
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	4	5	23	76	99
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	4	5	7	76	83
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	4	5	7	76	83
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	1	2	7	30	37
H.1106/1694-1695-Masar-Recec	MAD 718	1	1	2	7	30	37
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	1	1	2	7	30	37

Tabloda görüldüğü üzere incelemiş olduğumuz maaş defterlerine göre Tahtırevan-ı Hâssa Bölüğü 1623 ile 1635 tarihleri arasında bir bölük halinde sadece 5 usta çalışanından

[627] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-29---0018.jpg

meydana gelmiştir. Bu tarihlerde Acem tarafından gelen tahtırevancılar Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlıdır. 1647-1685 tarihleri arasında bir usta bölüğü ve buna bağlı 4 şâkird bölüğünden meydana gelmiş olan tahtırevancılar sınıfı Küçük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olarak görevine devam etmiştir. 1684 tarihinden yüzyılın sonuna kadar tahtırevancılar bir usta bölüğü ile buna bağlı bir şâkird grubuyla hizmet vermiştir. Bu tarihlerde 7'si usta 30'u ise şâkird olmak üzere toplam 37 tahtırevancı görev yapmaktadır.

17. yüzyıl boyunca Tahtırevan-ı Hâssa bölüğünde çalışan personel sayısı 5 ile 99 kişi arasında değişmektedir. 17. yüzyılda tahtırevancılar arasında en fazla çalışan kişi sayısı 1647-1648 tarihinde 23'ü usta, 76'sı da şâkird olmak üzere toplam 99 personel ile görülmüştür[628].

1623-1624 tarihinde bölükte en yüksek ücretin 10,5 akçe olarak verildiği görülürken en düşük ücret ise 3,5 akçe ile verilmiştir. 1623-1635 tarihleri arasından tahtırevancıların şâkird çalışanı bulunmamaktadır[629].1697 tarihine gelindiğinde tahtırevancıların usta bölüğünde en yüksek ücreti 8 akçe ile Mehmed Hasan alırken, diğer ustalar ise 5'er akçe ücret ile çalışmıştır. Şâkirdlerin tamamı ise 1 akçe ücret almıştır[630].

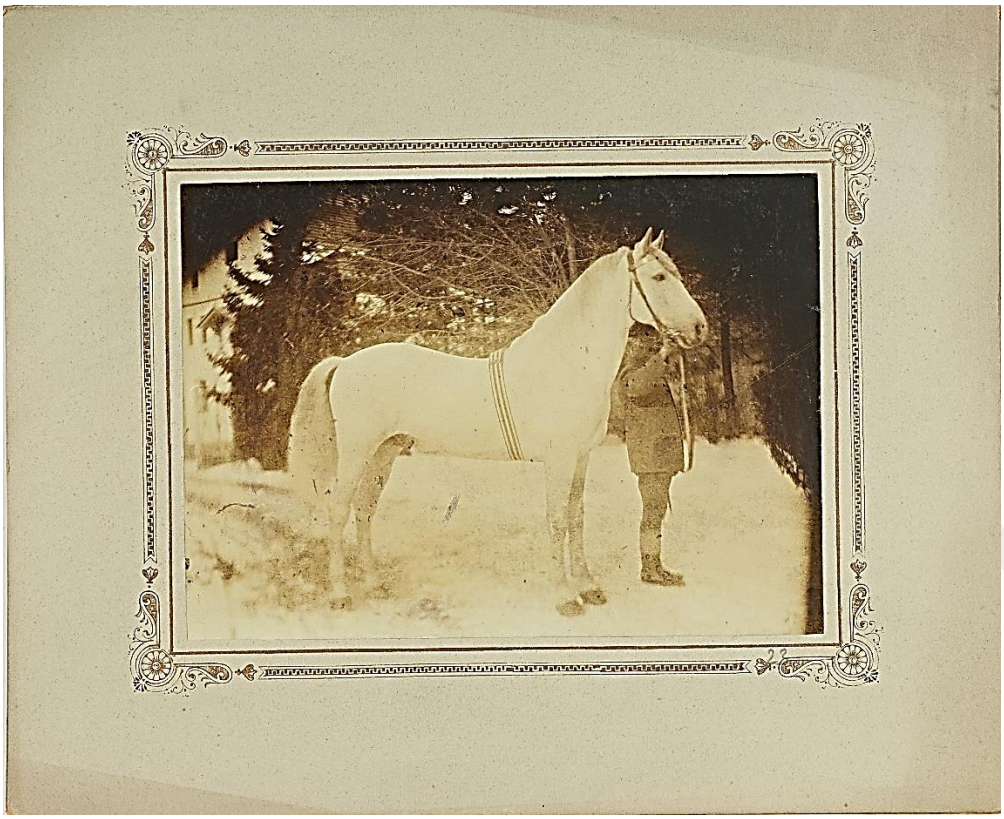
1.3.5. Sâisân-ı Bargirân-ı Tavîle

Sâis, seyis anlamına gelirken tavîle de ahır manasına gelmektedir. Seyis, atların bakımı ile görevli, atları tımar eden at bakıcısına denilmektedir[631]. Ayrıca mehter, at uşağı, seyis anlamına gelir[632]. Küçük ahır seyislerinin çırakları ise mevâcib defterlerinde "*Şâkirdân-ı Mehterân-ı Ahûr-ı Şeyh Vefa*" şeklinde geçmektedir. Şeyh Vefa Ahırı, Küçük Istabl-ı Âmire'nin ahırı olup ahırda yer alan bargir[633] ve atların bakım, tımar işlerini seyisler ve mehterler yaparlardı.

---

[628] BOA, MAD 2129, s.113; BOA, MAD 6154, s.113; BOA, MAD 6341, s.119; BOA, MAD 2309, s.120-122; BOA, MAD 2302, s.114-116; BOA, MAD 6295, s.233-234; BOA, MAD 6348, s.236; BOA, MAD 718, s.39-40; BOA, MAD 3718, s. 80-81.
[629] BOA, MAD 2129, s.113.
[630] BOA, MAD 3718, s. 80-81.
[631] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1096.
[632] Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.603; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.789.
[633] Bargir: 1. Enenmiş at 2. Yük taşıyan, yük taşıyıcı Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1644.

Küçük Istabl-ı Âmire Seyisleri, Şeyh Vefa Ahırı'nda yer alan beygir ve atların bakımı ile uğraşan seyislerin yer aldığı bölüktür. Bölüğün ismi maaş defterlerinde; "*Saisân-ı Bargirân-ı Tavîle, Ser Bölükân ve Saisân ve Bargirân-ı Tavîle, Ser Bölükân ve Saisân ve Bargirân-ı Tavarhâ, Saisân-ı Esbân-ı Tavîle, Ser Bölükân-ı Hıdmet-i Bargirân-ı Araba-i Hâssa, Ser Bölükân-ı Hidmet-i Bargirân-ı Araba-i Hâssa-ı Ahûr-ı Şeyh Vefa"* şeklinde geçmektedir[634].

Resim 1.33. Beygir ve Seyisi [635]

[634] BOA, MAD 7163, s.451; BOA, MAD 421, s.135; BOA, MAD 2307, s.137; BOA, MAD 2129, s.135; BOA, MAD 6154, s.135; BOA, MAD 6341, s.141; BOA, MAD 2309, s.122; BOA, MAD 2302, s.117; BOA, MAD 6295, s.235; BOA, MAD 6348, s.237; BOA, MAD 718, s.40; BOA, MAD 3718, s.82.
[635] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-81---0023.jpg.

Çizelge 1.105. 17. yüzyılda Küçük Istabl-ı Âmire Seyis Bölüğü Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	36	1	37	321	62	383
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	36	1	37	312	61	373
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	36	1	37	311	61	372
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	36	1	37	192	61	253
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	36	1	37	192	61	253
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	36	1	37	191	61	252
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	21	1	22	170	20	190
H.1069/M.1658-Masar[636]	MAD 2302	21	1	22	170	13	183
H.1081/M.1670-Masar[637]	MAD 6295	21	1	22	169	13	182
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	21	-	21	168	-	168
H.1106/1694-1695 Masar-Recec[638]	MAD 718	5	3	8	43	60	103
H.1109/M.1697-Masar[639]	MAD 3718	3	3	6	45	60	105

[636] Mad 2302 Nolu Defterde Bölük-i Hademe-i Ser Bölükân ve Saisân ve Bargirân-ı Tavîle şeklinde geçmektedir.
[637] Mad 6295 Nolu Defterde Ser Bölükân ve Saisân ve Bargirân-ı Tavarhâ şeklinde geçmektedir.
[638] Mad 718 Nolu Defterde Hademe-i Ser Bölükân-ı Hıdmet-i Bargirân-ı Araba-i Hâssa, Şâkirdân-ı Mehter-i Ahûr-ı Şeyh Vefa şeklinde geçmektedir.
[639] Mad 3718 Nolu Defterde Cemâat-i Hademe-i Ser Bölükân-ı der Hidmet-i Bargirân-ı Araba-i Hâssa Ahûr-ı Şeyh Vefa; Cemâat-i Şâkirdân-ı Mehter-i Ahûr-ı Şeyh Vefa şeklinde geçmektedir.

Çizelge 1.106. 17. yüzyılda Mehter İsimleri ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret (Akçe)
Ali İbrahim Mehter	H.1008/M.1600-Reşen	36,5
Ali İbrahim Mehter	H.1019/M.1610-Masar	54
Ali İbrahim Mehter	H.1023/M.1614-Masar	60
Ali İbrahim Mehter	H.1033/M.1623-1624-Masar	64
Ali İbrahim Mehter	H.1035/M.1626-1627-Masar	64
Ali İbrahim Mehter	H.1045/M.1635-Masar	71
Mehmed Murad Ser Bölük Mehter	H.1057/M.1647-1648-Masar	50
Selim Abdullah Ser Bölük	H.1069/M.1658-Masar	5
Mustafa Ahmet Ser Bölük	H.1081/M.1670-Masar	5
Halil Ahmed Edirne Ser Bölük	H.1096/M.1684-1685-Masar	5
Ahmed Ali Mehter Ser Bölük	H.1106/M.1694-1695	30
Hamid Ali Mehter Ser Bölük	H.1109/M.1697	49

Küçük Ahır Seyisleri, 17. yüzyılın başından sonuna kadar hizmet vermiştir. Küçük ahır seyisleri personel sayıları 103 ile 383 kişi arasında değişmektedir. Küçük ahır seyisleri 1600-1635 tarihleri arasında 36 usta ve 1 şâkird bölüğünden meydana gelmiştir. Seyis bölüklerinden 36'ıncı bölük, Ser Bölükân bölüğü olarak geçmekte olup şâkirdler grubuda serbölüklere bağlıdır. 1647-1685 tarihleri arasında küçük ahır seyisleri, 21 usta bölüğü ile teşkilatta yerini almıştır. Seyisler, 1697 tarihine gelindiğinde ise 3 usta ve 3 şâkird bölüğü ile hizmet vermiştir. 1600-1685 tarihleri arasında küçük ahır seyisleri bölüklerinde son bölük isminden de anlaşılacağı üzere çalışanlarının tamamı ser bölüklerden oluşan *ser bölükân bölüğü* olup buna bağlı bir şâkird grubu bulunmaktadır. Ser bölükân grubu 1694-1695 ve 1697 tarihli maaş defterlerinde seyisler sınıfının ilk bölüğü olarak kayıtlara geçmiştir.

1600-1648 tarihleri arasında küçük ahır seyislerinin başında hem birinci bölüğün yöneticisi hem de diğer bölük çalışanlarının amiri konumunda mehter unvanını taşıyan bir yönetici bulunmaktaydı. Bölüğün yöneticisi olan mehter haricinde, her bölüğün kendi içerisinde ser bölük unvanını taşıyan bir yöneticisi bulunmakta ve diğer çalışanlar bu yöneticiye bağlıydı. 17. yüzyılda bölükte yönetici olarak görev yapan mehterlerin ücretleri 5 ile 71 akçe arasında değişmektedir. 1600-1635 tarihleri arasında mehter unvanı ile seyislerin yöneticisi olarak görev yapan Mehter Ali İbrahim'in 1600 tarihinde 36,5 akçelik

ücreti her dönem artarak 1635 tarihine gelindiğinde 71 akçeye kadar yükselmiştir. 1658 tarihinden 17. yüzyılın sonuna kadar seyislerin başında yönetici olarak ser bölük yer almaktadır ve diğer çalışanlar da ser bölüğe bağlıdır[640].

1600 tarihinde seyisler arasında en yüksek ücreti 36,5 akçe ile bölüğün yöneticisi olan Mehter Ali İbrahim alırken en düşük ücret 4 akçe ile verilmiştir. Şâkird grubunun tamamı 1 akçe ücret almaktadır[641]. 1697 tarihinde bölükte en yüksek ücreti 11 akçe ile Ser Bölük Ali Ramazan alırken en düşük ücretin 5 akçe olduğu görülmektedir. Şeyh Vefa Ahırı mehter şâkirdlerinin tamamı 4 akçe ücret ile çalışmaktadır [642].

1.3.6. Nalband-ı Bargirân-ı Tavîle

At, katır gibi hayvanları nallayan kimseye nalbant adı verilir[643]. Nalband-ı Bargirân-ı Tavîle bölüğü, Küçük Istabl-ı Âmire'ye bağlıdır. Ahır beygirlerini nallamakla sorumludur. Beygir Nalbandları maaş defterlerinde; "*Nalband-ı Bargirân-ı Tavîle, Nalband-ı Esbân-ı Bargirân-ı Tavîle*[644]*, Nalband-ı Bargirân-ı Ahûr-ı Şeyh Vefa*" şeklinde geçmektedir. Burada yer alan kayıtlardan yola çıkarak nalband sınıfı Küçük Istabl-ı Âmire'nin ahırı olan Şeyh Vefa Ahırı'ndaki at ve beygir gibi hayvanları nallamakla sorumlu olan bölüktür.

[640] BOA, MAD 7163, s.451-464; BOA, MAD 421, s.135-147; BOA, MAD 2307, s.137-150; BOA, MAD 2129, s.135-148; BOA, MAD 6154, s.135-148; BOA, MAD 6341, s.141-154; BOA, MAD 2309, s.122-131; BOA, MAD 2302, s.117-125; BOA, MAD 6295, s.235-243; BOA, MAD 6348, s.237-243; BOA, MAD 718, s.40; BOA, MAD 3718, s.82.
[641] BOA, MAD 7163,s.451-464.
[642] BOA, MAD 3718, s.82.
[643] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.912.
[644] Tavîle: Hayvan kafilesi, Ahır, tavla. Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1644.

Çizelge 1.107. 17. yüzyılda Küçük Istabl-ı Âmire Nalband Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen[645]	MAD 7163	1	1	2	54	30	84
H.1019/M.1610-Masar[646]	MAD 421	1	1	2	54	30	84
H.1023/M.1614-Masar[647]	MAD 2307	1	1	2	54	30	84
H.1033/M.1623-1624-Masar[648]	MAD 2129	1	1	2	43	30	73
H.1035/M.1626-1627-Masar[649]	MAD 6154	1	1	2	43	30	73
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	1	2	43	30	73
H.1057/M.1647-1648-Masar[650]	MAD 2309	1	1	2	32	16	48
H.1069/M.1658-Masar[651]	MAD 2302	1	1	2	32	15	47
H.1081/M.1670-Masar[652]	MAD 6295	1	1	2	32	15	47
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	16	-	16
H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec	MAD 718	2	-	2	10	-	10
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	1	-	1	10	-	10

[645] Mad 7163 Nolu Defterde Bölük-i Nalband-ı Bargirân-ı Tavîle şeklinde geçmektedir.
[646] Mad 421 Nolu Defterde Bölük-i Nalband-ı Bargirân-ı Tavîle şeklinde geçmektedir.
[647] Mad 2307 Nolu Defterde Bölük-i Nalband-ı Bargirân-ı Tavîle şeklinde geçmektedir.
[648] Mad 2129 Nolu Defterde Hademe-i Nalband-ı Esbân-ı Bargirân-ı Tavîle şeklinde geçmektedir.
[649] Mad 6154 Nolu Defterde Hademe-i Nalband-ı Esbân-ı Bargirân-ı Tavîle şeklinde geçmektedir.
[650] Mad 2309 Hademe-i Nalband-ı Bargirân-ı Kethüda-ı Tavîle şeklinde geçmektedir.
[651] Mad 2302 Nolu Defterde Bölük-i Nalband-ı Bargirân-ı Tavîle şeklinde geçmektedir.
[652] Mad 6295 Nolu Defterde Cemâat-i Nalband-ı Esbân-ı Bargirân-ı Ahûr-ı Şeyh Vefa şeklinde geçmektedir.

Çizelge 1.108. 17. yüzyılda Nalband Kethüdaları ve Ücretleri

Bölük Başının Adı	Yıllar	Aldığı Ücret(Akçe)
Veli İlbasan Kethüda	H.1008/M.1600-Reşen	9,5
Hüseyin Hamza Kethüda	H.1019/M.1610-Masar	13
Ali Ahmed Kethüda	H.1023/M.1614-Masar	12
Ali Kethüda	H.1033/M.1623-1624-Masar	12
Sefer Ali Kethüda	H.1035/M.1626-1627-Masar	12
Sefer Ali Kethüda	H.1045/M.1635-Masar	15,5
Sefer Ali Kethüda	H.1057/M.1647-1648-Masar	21,5
Sefer Ali Kethüda	H.1069/M.1658-Masar	22
Mahmud Kasım Kethüda	H.1081/M.1670-Masar	4
Mehmed Mustafa Kethüda	H.1096/M.1684-1685-Masar	4
Ali Veli Kethüda	H.1106/M.1694-1695-Masar-Recec	5

Nalbantlar sınıfının personel sayısı yüzyıl boyunca 10 ile 84 kişi arasında değişmektedir. Nalbantların çalışan sayısında 1670 tarihine kadar düzenli bir azalış görülmüştür. Yüzyılın sonuna doğru azalma daha da artarak çalışan personel sayısı 10 kişiye kadar düşmüştür. Nalbantlar genel olarak 17. yüzyılda bir usta ve buna bağlı bir şâkird bölüğünden meydana gelmiştir. Küçük Ahır Nalbantlarının başında bölük yöneticisi olarak bir kethüda bulunmaktadır ve diğer çalışanlar da kethüdaya bağlıdır. Kethüda unvanını taşıyan yönetici ise mîrâhûr-ı saniye karşı sorumludur. Nalbantlar sınıfının başında kethüda olarak çalışanların ücretleri 4 ile 22 akçe arasında değişmektedir. İncelediğimiz maaş defterlerinde en uzun süre kethüda görevini sürdüren Sefer Ali'nin ücreti görev yaptığı süre içerisinde 12 akçeden başlayarak 22 akçeye kadar yükselmiştir[653].

1600 tarihinde nalbandların usta bölüğünde en yüksek ücreti 14 akçe ile Kethüda Ali almakta iken en düşük ücret 4 akçe ile verilmektedir. Şâkird çalışanlarından en yüksek ücreti 2 akçe ile Bekir Mehmed alırken en düşük ücret 1 akçe olarak verilmiştir[654]. 1697 tarihine

[653] BOA, MAD 7163, s.465-466; BOA, MAD 421,s. 149-150; BOA, MAD 2307, s.151-152; BOA, MAD 2129, s.149-150; BOA, MAD 6154, s.149-150; BOA, MAD 6341, s.155-156; BOA, MAD 2309, s.131-132; BOA, MAD 2302, s.126-127; BOA, MAD 6295, s.244-245, BOA, MAD 6348, s.244; BOA, MAD 718, s.41; BOA, MAD 3718, s.84.
[654] BOA, MAD 7163, s.465-466.

gelindiğinde nalband sınıfında en yüksek ücreti 6,5 akçe ile Rıdvan Mehmed alırken en düşük ücreti 2 akçe ile Arnavut Musa'ya verilmiştir[655].

1.3.7. Hafızân-ı Ahûrân ve Anbarân ve Korucıyân-ı Çayırhâ

Küçük Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan bölük, ahır, anbar ve çayırların koruma görevini yerine getirirdi. Bölüğün ismi maaş defterlerinde "*Hademe-i Korucıyân-ı Çayırhâ, Hademe-i Korucıyân-ı Çayır ve Hafızân-ı Ahurân, Hademe-i Hafızân-ı Ahuran ve Anbarân ve Korucuyân, Korucıyân-ı Çayır*" şeklinde kaydedilmiştir. Anbar ve ahırları muhafaza eden görevlilere hafız adı verilirken çayırları korumakla görevli olan personele de korucu denilmektedir. Ayrıca Istabl-ı Âmire teşkilatı içinde Büyük Istabl-ı Âmire'ye ait ahır, anbar ve çayırların koruyuculuğunu yapan bölükte bulunmaktadır.

Çizelge 1.109. 17. yüzyılda Küçük Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Ahır, Anbar ve Çayır Korucuları Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1008/M.1600-Reşen	MAD 7163	1	-	1	57	-	57
H.1019/M.1610-Masar	MAD 421	1	-	1	62	-	62
H.1023/M.1614-Masar	MAD 2307	1	-	1	62	-	62
H.1033/M.1623-1624-Masar	MAD 2129	1	-	1	63	-	63
H.1035/M.1626-1627-Masar	MAD 6154	1	-	1	63	-	63
H.1045/M.1635-Masar	MAD 6341	1	-	1	63	-	63
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	29	-	29
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	29	-	29
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	-	1	28	-	28
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	28	-	28

[655] BOA, MAD 3718, s.84.

Çizelge 1.109. (devam) 17. yüzyılda Küçük Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Ahır, Anbar ve Çayır Koruculları Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1106/1694-1695 Masar-Recec[656]	MAD 718	1	-	1	13	-	13
H.1109/M.1697-Masar[657]	MAD 3718	1	-	1	13	-	13

Küçük Ahır'a ait olan anbar, ahır ve çayırları korumakla görevli bölük, 17. yüzyıl boyunca sadece bir usta bölüğünden meydana gelmiştir. Hafızlar ve Korucular bölüğü, personel sayısı yüzyıl boyunca 13 ile 63 kişi arasında değişmektedir. Hafız ve koruculların personel sayısı yüzyılın ortalarında yarıya yarıya kadar azalmış ve bu düşme eğilimi yüzyılın sonuna kadar devam etmiş ve 13 kişiye kadar düşmüştür. Personel sayısındaki ciddi azalmanın nedeni bölükte yer alan anbar ve ahır koruyucularının yüzyılın ortasından itibaren kayıtlarda yer almaması şeklinde açıklanabilir. Çalışanlar arasında ser korucu unvanı bulunan ustalardan Ser Korucu Halil Yusuf 1647-1648 tarihinde 8 akçe alırken, Ser Korucu Sevindik Süleyman 1658 ve 1670 tarihlerinde 5 akçe ücret ile görevine devam etmiştir[658].

1600 tarihinde korucular bölüğünde en yüksek ücreti 10,5 akçe ile alan Piri Yusuf'un vefat ettiği, çalışanlardan birinin cilavdar olduğu ve bir kişinin de hafız olduğu kaydedilmiştir. Koruculara en düşük ücretin 4 akçe ile verildiği görülmektedir[659].

Yüzyılın son çeyreğinde bölükte görev yapan çayır korucularının tamamı 2 akçe ücret almaktadır. 1697 tarihinde çalışanlardan İbrahim Mehmed'in anbarî, Şaban İsmail'in korucu olduğu ve bölük çalışanlarından birinin Çatalcalı, üç kişinin de Karaağaçlı olduğu belirtilmiştir[660].

[656] Mad 718 Nolu Defterde Cemâat-i Korucıyân-ı Çayır şeklinde geçmektedir.
[657] Mad 3718 Nolu Defterde Çayır-ı Hafız şeklinde geçmektedir.
[658] BOA, MAD 7163, s.466-467; BOA, MAD 421, s.150-151; BOA, MAD 2307, s.152; BOA, MAD 2129, s.150-151; BOA, MAD 6154, s.150-151; BOA, MAD 6341, s.156-157; BOA, MAD 2309, s.133-134; BOA, MAD 2302, s.127; BOA, MAD 6295, s.245-246; BOA, MAD 6348, s.245; BOA, MAD 718, s.42; BOA, MAD 3718, s.84.
[659] BOA, MAD 7163, s.466-467.
[660] BOA, MAD 3718, s.84.

1.3.8. Küçük Istabl-ı Âmire Din Görevlileri

Küçük Istabl-ı Âmire'nin Şeyh Vefa Ahırı'nın din hizmetlerini yerine getirmek üzere imam ve müezzin teşkilatta yerini almıştır. Ayrıca Büyük Istabl-ı Âmire'de görev yapan imam ve müezzinler de bulunmaktadır. Bölüğün ismi maaş defterlerinde "*Hademe-i İmamân ve Müezzinân der Ahûrân, İmamân ve Müezzin Ahûr-ı Şeyh Vefa*, *İmamân Müezzin*" şeklinde geçmektedir.

Çizelge 1.110. 17. yüzyılda Küçük Istabl-ı Âmire Din Görevlileri ve Sayıları

Yıllar	Defter No	İmam	Müezzin	Toplam Personel Sayısı
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	1	2
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	1	2
H.1081/M.1670-Masar	MAD 6295	1	1	2
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	1	2
H.1106/1694-1695 Masar-Recec	MAD 718	1	1	2
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	1	1	2

Din hizmetini yürüten görevliler, 1647 yılından itibaren yüzyılın sonuna kadar küçük ahır teşkilatında yerini almıştır. Din görevlileri düzenli olarak Küçük Istabl-ı Âmire içerisinde bir imam ve bir müezzin olmak üzere toplam 2 kişi ile 17. yüzyılın sonuna kadar görevine devam etmiştir[661].

İlk olarak 1647- 1648 tarihli maaş defterinde kaydı bulunan din görevlilerinden imam olarak görev yapan Oruç Resul 6 akçe ücret alırken, Müezzin Hasan ise 4 akçe ücretle çalışmıştır[662]. 1697 tarihine gelindiğinde imamlık hizmetini yürüten Abdurraman Oruç Veledeş 5 akçe ücret ile görev yaparken, müezzinlik görevini yürüten Mustafa Abdulkerim de 5 akçe ücret almaktadır[663].

[661] BOA, MAD 2309, s.117; BOA, MAD 2302, s.111; BOA, MAD 6295, s.229; BOA, MAD 6348, s.228; BOA, MAD 718, s.35; BOA, MAD 3718, s.78.
[662] BOA, MAD 2309, s.117.
[663] BOA, MAD 3718, s.78.

1.3.9. Çilingirân-ı Ahûrân Bölüğü

Küçük Ahır'da kullanılan anahtar, kilit, zincir vb. malzemenin yapımı ve tamiri çilingirler tarafından yürütülmektedir. Çilingirler sınıfı, incelemiş olduğumuz maaş defterlerine göre 1647 tarihinden itibaren yüzyılın sonuna kadar "*Çilingirân-ı Ahûr, Hademe-i Çilingirân-ı Ahûr-ı Şeyh Vefa, Çilingirân-ı Ahûr-ı Sani, Hademe-i Çilingirân, Cemâat-i Çilingirân*" şeklinde kaydedilmiştir. Buradan hareketle bu çilingirler sınıfını Şeyh Vefa Ahırı'nın çilingirleri olarak nitelendirebiliriz.

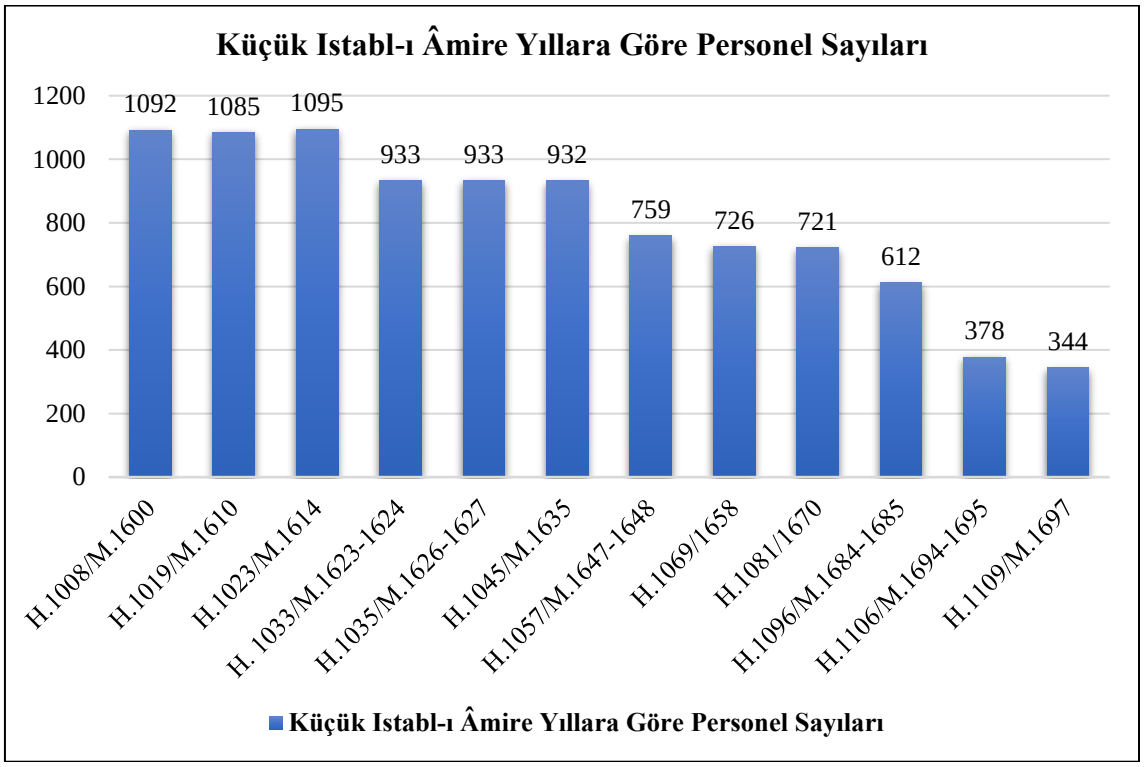
Çizelge 1.111. Şeyh Vefa Ahırı Çilingir Personel Sayıları

Yıllar	Defter No	Bölük Sayısı			Usta	Şâkird	Toplam Personel Sayısı
		Usta	Şâkird	Toplam			
H.1057/M.1647-1648-Masar	MAD 2309	1	-	1	2	-	2
H.1069/M.1658-Masar	MAD 2302	1	-	1	2	-	2
H.1081/M.1670-Masar[664]	MAD 6295	1	-	1	2	-	2
H.1096/M.1684-1685-Masar	MAD 6348	1	-	1	2	-	2
H.1106/1694-1695 Masar-Recec	MAD 718	1	-	1	2	-	2
H.1109/M.1697-Masar	MAD 3718	1	-	1	2	-	2

Küçük ahır çilingirleri, 1647 yılından itibaren yüzyılın sonuna kadar teşkilattaki yerini almıştır. Çilingirler, düzenli olarak Küçük Istabl-ı Âmire içerisinde bir bölükte 2 kişi ile 17. yüzyılın sonuna kadar hizmet vermeye devam etmiştir. Ele aldığımız maaş defterlerine göre çilingirler sınıfı, bir bölük halinde 5 personel ile Büyük Ahır'a bağlı olarak yüzyılın başından 1635 yılına kadar hizmet vermeye devam etmiştir. Çilingirler yüzyılın ortalarından sonuna kadar Küçük Ahır'a bağlı olarak hizmetine devam etmiştir[665].

[664] Mad 6295 Nolu Defterde Hademe-i Çilingirân-ı Ahûr-ı Şeyh Vefa şeklinde geçmektedir.
[665] BOA, MAD 2309, s.134; BOA, MAD 2302, s.128; BOA, MAD 6295, s.246; BOA, MAD 6348, s.245; BOA, MAD 718, s.42; BOA, MAD 3718, s.85.

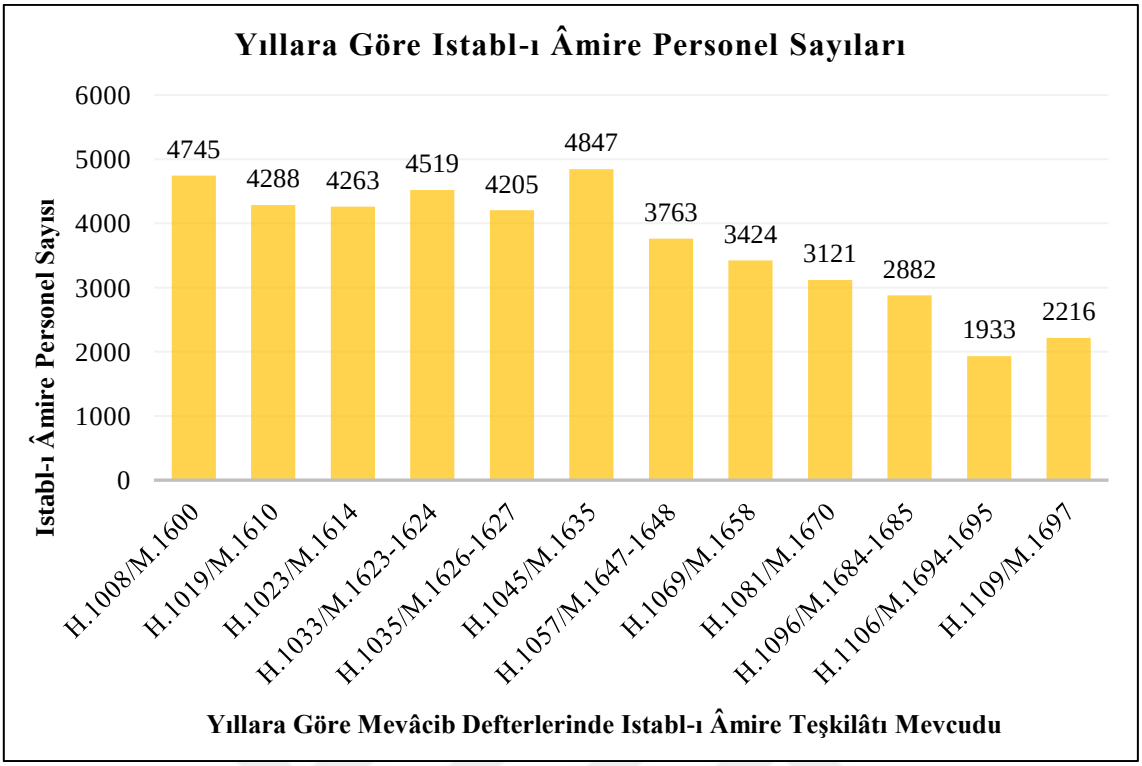
1647-1648 tarihinde Çilingirler sınıfında 2 usta ile hizmet vermiş ve her biri 4'er akçe ücret almıştır[666]. Yüzyılın sonuna gelindiğinde 2 çalışanı ile görevine devam eden çilingir ustalarının ücretleri 1 akçeye kadar düşmüştür[667].

Şekil 1.2. Küçük Istabl-ı Âmire Toplam Personel Sayıları

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere incelemiş olduğumuz maaş defterlerine göre Küçük Istabl-ı Âmire'nin personel sayısı 17. yüzyılın başında 1.092 kişi iken ilk on beş yılda fazla artış göstermemiş aynı seviyede kalmıştır. Personel sayısı 1635 yılına kadar hafif bir düşme eğilimi göstermiş 1648 tarihinde ise 759 kişiye düşmüştür. 17. yüzyılın ortalarından itibaren personel sayısındaki düşme eğilimi yüzyılın sonuna kadar devam ederek 344 kişiye kadar düşmüştür. Yüzyılın başı ile sonundaki Küçük Istabl-ı Âmire teşkilatı personel sayıları mukayese edildiğinde yaklaşık % 68,50 oranında bir azalma olduğu görülmektedir.

[666] BOA, MAD 2309, s.134.
[667] BOA, MAD 3718, s.85.

Şekil 1.3. 17. yüzyılda Yıllara Göre Istabl-ı Âmire Teşkilatı Toplam Personel Sayıları

Yıllara göre Istabl-ı Âmire teşkilatı toplam personel sayılarına baktığımızda Istabl-ı Âmire'nin en eski kaydı olan 1478 tarihli maaş defterinde teşkilatın 129 kişiden oluştuğu görülmektedir[668]. Koçi Bey Risalesi'nde III. Murad döneminde 1574 tarihinde Istabl-ı Âmire personel sayısının 4.396 kişiden oluştuğunu belirtilmiştir[669]. Aradan geçen yüzyıla yakın zaman diliminde Istabl-ı Âmire teşkilatının personel sayısı çok büyük bir artış göstermiş olduğunu ve teşkilatın büyüyüp çok daha sistemli bir hale geldiğini söyleyebiliriz.

Yukarıdaki grafikte de görüldüğü üzere incelemiş olduğumuz mevâcib defterlerine göre Istabl-ı Âmire toplam personel sayısı 1600 tarihinden 1635'e kadar 4.205 ile 4.847 kişi arasında değişiklik göstermiştir. Bu dönem 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire toplam personel sayısının yüzyıl içerisindeki en yoğun olduğu zaman dilimidir. En yüksek personel sayısına 4.847 kişi ile 1635 tarihinde ulaşıldığı görülmektedir. 1635 tarihinden itibaren de personel sayılarında ilk dönemlere kıyasla belirgin bir azalma meydana gelmiştir. 17. yüzyılın ikinci yarısından 1695 tarihine kadar Istabl-ı Âmire personel sayısında düzenli bir düşme meydana gelmiş, Istabl-ı Âmire yüzyılın ilk yarısına oranla küçülmeye gittiği görülmektedir. En düşük personel 1.933 kişi ile 1694-1695 tarihlerinde görülmekte olup 1697 tarihinde ise 2.216

[668] Ahmet Refik. (1335). "Fatih Devrine Ait Vesikalar", s.20-23.
[669] Koçi Bey. (2018). ***Koçibey Risâlesi***. (Haz. Yılmaz Kurt). Ankara: Akçağ Yayınları, s.51-52.

kişiye kadar çıktığı görülmektedir. Istabl-ı Âmire Teşkilatının personel sayısının en yüksek olduğu 1635 yılı ile en düşük olduğu 1695 tarihi kıyaslandığında yaklaşık % 60,12 oranında bir küçülme olmuştur. Teşkilatın personel sayısı 17. yüzyılın başı ile yüzyılın sonu kıyaslandığında yaklaşık % 53,30 oranında bir küçülme ortaya çıkmaktadır.

Mevâcib defterleri haricinde Istabl-ı Âmire teşkilatı personeli hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz kaynaklarda bulunmaktadır. Bunlardan Koçi Bey, risalesinde 1631 tarihinde Ulufe cemaatleri içerisinde olan Istabl-ı Âmire personel sayısının 4.246 kişiden oluştuğunu belirtmiştir[670]. Koçi Bey'in tespit ettiği dönem ile 1627 tarihli mevacib defterinden elde ettiğimiz personel sayıları karşılaştırıldığında ve aradaki 4 yıllık zaman dilimi de dikkate alındığında personel birbirini desteklemekte ve doğrulamaktadır.

İncelemiş olduğumuz 1627 tarihli mevâcibde ise Istabl-ı Âmire teşkilatı 4.205 personele sahiptir. Koçibey'in vermiş olduğu personel sayısının 41 kişi artmış olduğu görülmektedir. Ömer Lütfi Barkan, H.1071/M. 1660-1661 tarihli Telhisü'l Beyân adlı eserdeki bütçe ile H.1079-1080 tarihli bütçeleri karşılaştırarak aralarında farklarını ortaya koyduğu makalesinde, Istabl-ı Âmire Teşkilatı personel sayıları ve yıllık maaş miktarları belirtmiştir[671]. Buna göre H.1071/M.1660-1661 tarihli bütçede Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nda 3.398 personelin bulunduğu ve yıllık 7.629.404 akçe maaş aldığını[672], H.1079-1080 tarihli bütçede ise teşkilatta 3.633 personelin yer aldığını yıllık maaş miktarının ise 7.820.388 akçe olduğunu ortaya koymuştur[673].

1.4. Sefere Katılan Istabl-ı Âmire Hademeleri

Sefer öncesinde yapılan ilk işlerden biri sefere katılacak olan miri at, katır ve develerin toplanmasıydı. Sefer öncesi toplanan bu hayvanlar çayırlarda otlatılıp dinlendirilir ve bakımları da yapılarak sefere hazır hale getirilirdi. Mirahur-ı Sani iç halkına sefer için gerekli olan beygir ve atları toplayarak dağıtımını yapardı. Ayrıca binek arabaları ve bunların

---

[670] Koçi Bey. (2018). ***Koçibey Risâlesi,*** s.70-71.

[671] Barkan, Ö. L. (1955). "1070-1071 (1660-1661) Tarihli Osmanlı Bütçesi ve Bir Mukayese". ***İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası,*** C.XVII, s.304-347.

[672] Telhisü'l Beyân adlı eserde ayrıca Istabl-ı Âmire teşkilatında görevli 3.398 personelin, yevmiyelerinin 21.552 akçe olduğu, mukarrerleri ise 19 yük 7.350 akçe olduğu kaydedilmiştir. Yıllık mevâcibleri ise 76 yük 29.404 akçe olduğu belirtilmiştir. Bkz. Hezarfen Hüseyin Efendi.(1998). ***Telhîsü'l-Beyân Fî Kavânîn-i Âl-i Osmân***, s.70. Ayrıca Eyyubi Efendi Kanunnamesi'nde Telhisü'l Beyan ile 1 akça farklı olarak mukarrerlerinin 19 yük 7.351 akçe olduğu belirtilmiş olup diğer personel sayısı ve günlük ve senelik mevâcibleri telhisül beyan ile aynıdır. Bkz. ***Eyyubi Efendi Kanûnnâmesi,*** s.33.

[673] Barkan, Ö. L. (1955). "1070-1071 (1660-1661) Tarihli Osmanlı Bütçesi ve Bir Mukayese", s.311.

dışında sefer de kullanılacak olan top arabaları da tedarik edilerek gerektiğinde arabaların yenileri de yapılırdı. Sefer öncesinde gerçekleştirilen bu düzenlemeler mirahur-ı evvel ve mirahur-ı saniler tarafından yerine getirilirdi. Ayrıca mir ahur ağalar aracılığıyla atların binit ve koşum takımlarının yapımını sağlayan ehl-i hiref bölükleri belirlenirdi. Ehli hiref bölüklerinin sefere katılmasıyla savaş sırasında at binit takımlarında yaşanan bozulmalar kısa sürede onarılırdı. Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan kışlaklarda yer alan atlar getirilir ve atların kimlere verileceği belirlenirdi. Ayrıca mühimmatın nakliyesinde önemli bir yeri olan katır ve develer seferber edilirdi. Sefer zamanında yük hayvanlarının yetersiz kalması durumunda ise mekkari taifesinden yararlanılırdı[674].

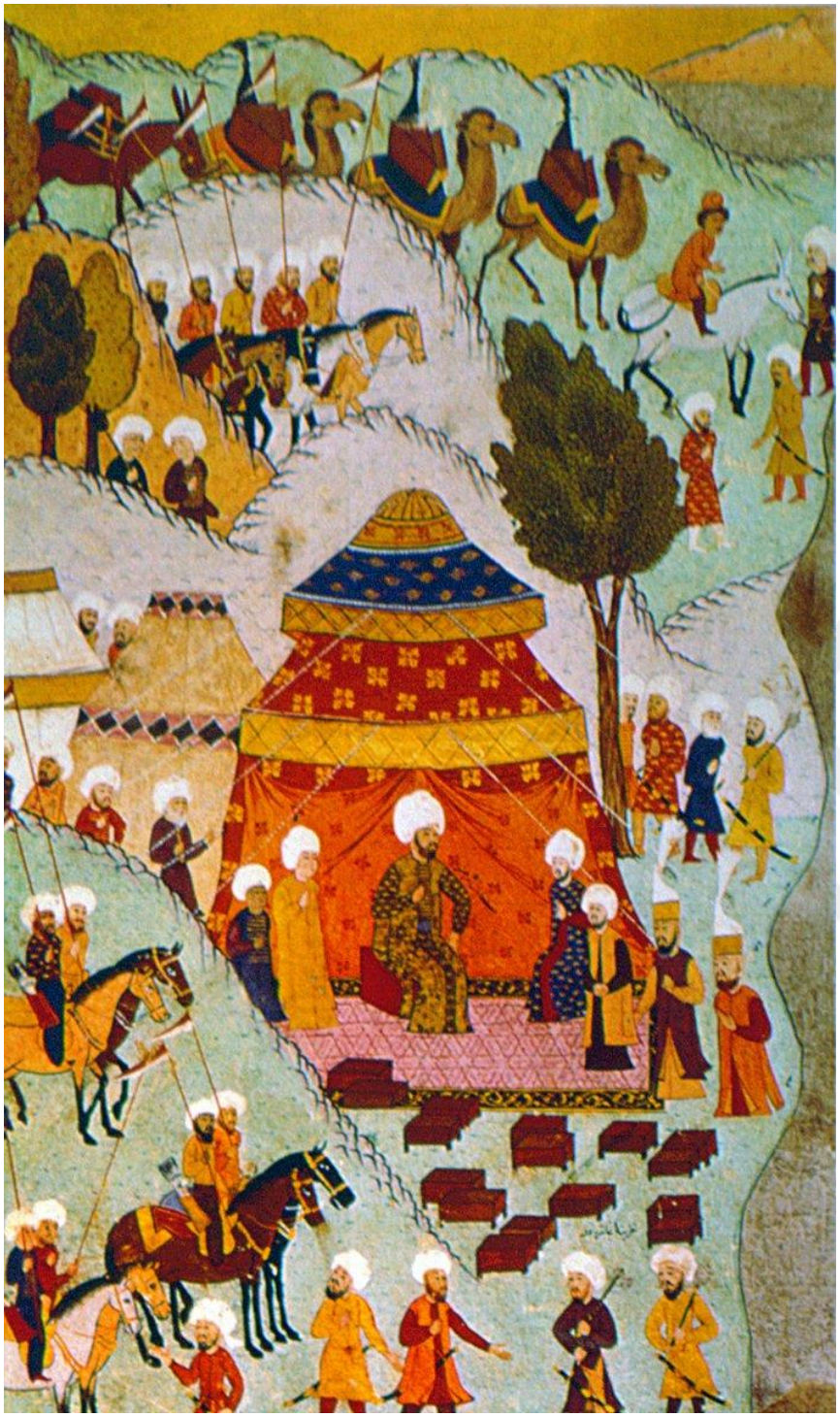
Çizelge 1.112. H.1039-Masar/M.1629 Tarihinde Sefere Giden Istabl-ı Âmire Personeli Sayıları

Sefere Katılan Has Ahır Bölükleri[675]	**Personel Sayısı**
Cemâat-i Serracin-i Hâssa	11
Cemâat-i Şâkirdân-ı Mezkûrîn	18
Cemâat-i Sâisân-ı Hâssa	5
Cemâat-i Nalband-ı Hâssa	4
Cemâat-i Hatabciyân-ı Hâssa	2
Cemâat-i Müteferrikân-ı Hâssa	5
Cemâat-i Korucıyân-ı Hâssa	2
Cemâat-i Serracin-i Istabl-ı Âmire-i Küçük	4
Cemâat-i Şâkirdân-ı Mezkûrîn	2
Cemâat-i Ser Bölükân Istabl-ı Âmire-i Küçük	5
Cemâat-i Saisân-ı Istabl-ı Âmire-i Küçük	8
Cemâat-i Nalband-ı Istabl-ı Âmire-i Küçük	4
Cemâat-i Ser Oda-i Harbendegân	7
Cemâat-i Şâkirdân-ı Mezkûrîn	6
Cemâat-i Nalband-ı Esterân	5
Cemâat-i Sârbânân-ı Mâde	6
Cemâat-i Şütürân-ı Mâde	27
Cemâat-i Sârbânân-ı Mâde	160
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	110
Cemâat-i Sârbânân-ı Ner	7
Cemâat-i Şütürân-ı Ner	12
Cemâat-i Hademe-i Korucıyân-ı Şütürbânân-ı Ner	3
Cemâat-i Sârbânân-ı Ner	230
Şâkirdân-ı Mezkûrîn	52

[674] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.182.
[675] BOA, MAD 6104, s.316-329.

Sefer vaki olduğunda Istabl-ı Âmire teşkilatı personeli sefere katılmıştır. Ordunun yük taşımacılığı ile ulaşım hizmetlerinde at, katır ve develer önemli fonksiyonlar icra etmiştir. Bu anlamda Istabl-ı Âmire teşkilatının orduya öncülük ettiği görülmektedir. IV. Murad döneminde Hüsrev Paşa komutasında İran'a karşı H.1039/M.1629 tarihinde düzenlenen seferde Istabl-ı Âmire Teşkilatı personeli yerini almıştır. Bu seferde yer alan Istabl-ı Âmire personeli arasından Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire'ye bağlı hizmet erbabı sefere iştirak etmiştir. 1629 tarihindeki İran Seferi'ne katılan Istabl-ı Âmire personeli, Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire Seyisleri, Sarraçları ve Nalbantları, Korucular, Erkek ve Dişi Deve Bakıcıları, Katırcılar, Hatabcılar (deve semeri yapanlar), Serbölükler ve Müteferrikalardan oluşmaktadır. Tabloda da görüldüğü üzere Istabl-ı Âmire personeli arasından sefere en fazla kişi ile katılan grubun dişi ve erkek deveciler olduğu görülmektedir. Bunun nedeni ordunun erzak ve mühimmatını taşımada önemli rol üstlenen develerin taşıdığı yük kapasitesi ile ilgili olmalıdır. Dişi deve bakıcıları 303 kişi ile sefere katılırken erkek deve bakıcıları 304 kişi ile katılmıştır[676].

[676] BOA, MAD 6104, s.316-329.

Resim 1.34. Orduya Malzeme Taşıyan Deve Kervanı [677]

[677] https://islamansiklopedisi.org.tr/deve#1

Resim 1.35. Bursa Yollarında Develer [678]

Resim 1.36. Mühimmat Naklini Gerçekleştiren Katırlar [679]

[678] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90448---0023.jpg
[679] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91122---0020.jpg

İKİNCİ BÖLÜM

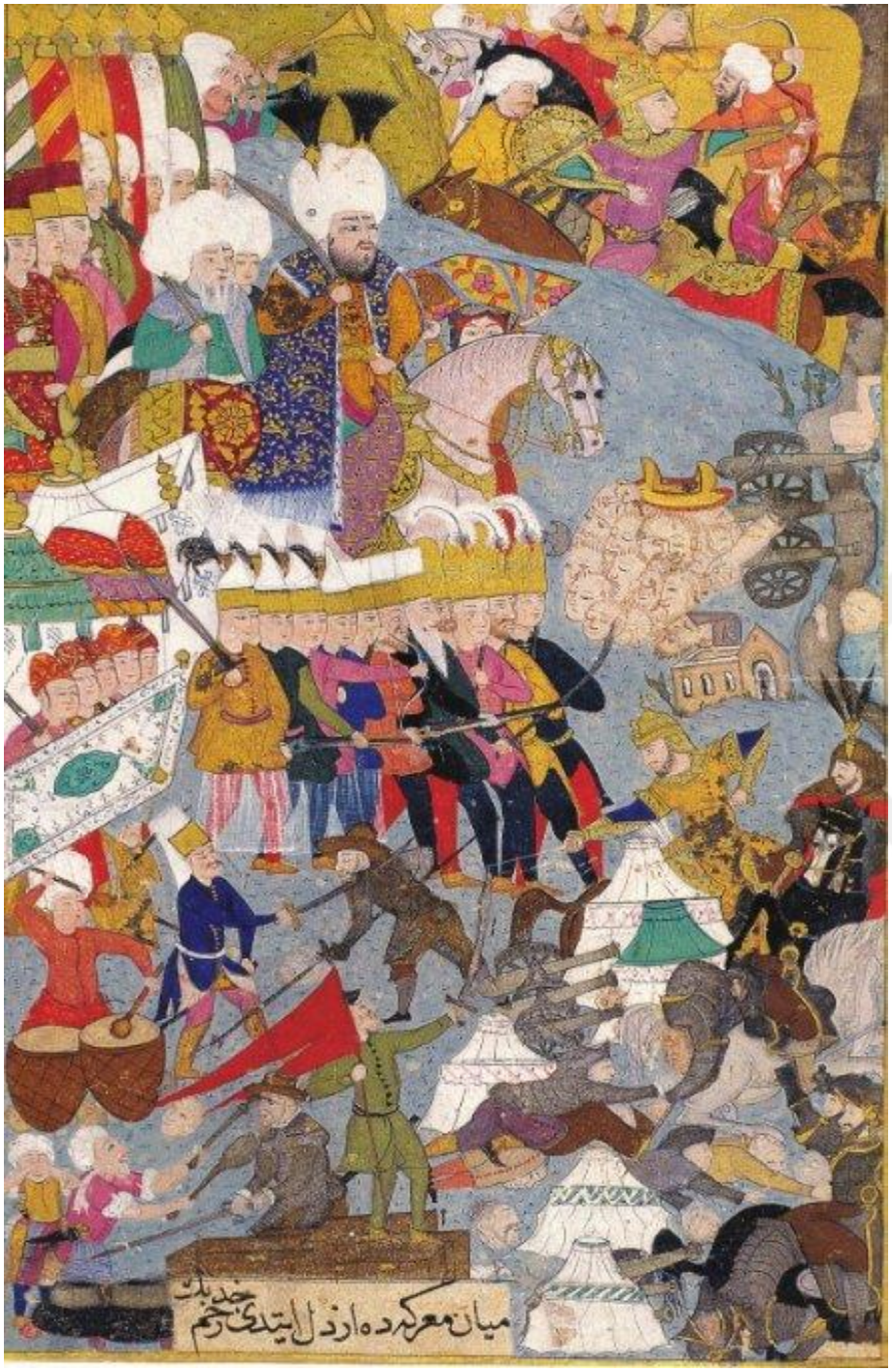
ISTABL-I ÂMİRE'YE HAYVAN TEMİNİ VE PADİŞAH ATLARI

2.1. Padişah Atları

Osmanlı Padişahları Has Ahır'da dünyanın en güzel atlarını barındırırdı. Haftalar hatta aylarca at sırtından inmeyen I. Murad, Yıldırım Beyazıt, II. Murad, Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman gibi Osmanlı padişahlarının şöhretli ve güçlü atlara sahip olduğu kesindir[680]. Yavuz Sultan Selim Çaldıran Savaşı'na Karabulut ismini verdiği atı ile katılmıştır[681].

Haçova Meydan Savaşı'nı konu edinen aşağıdaki minyatürde Padişah III. Mehmed altın rengi koşum takımlarıyla donatılmış bir doru at üzerinde ordusunun başında ilerlemektedir. Atın önemli takımlarından olan eyer örtüsü, kenarları sırma şeritli, püsküllü ve kırmızı dokumadan yapılmıştır. Zemini ise hançer yapraklarının ortasına yerleştirilmiş şakayık motifleri ile süslenmiştir. Minyatürde padişahın hemen arkasında elinde eyer örtüsünü tutan sarraç, atın önünde ise kesik başların üzerinde yer alan bir eyerin tasvir edilmesi dikkati çekmektedir[682]. (Bkz. Resim 2.1).

[680] Koçu, R. E. (1950). "Türk Tarih ve Edebiyatında At". ***Tarih Dünyası Dergisi***, C.2, S.10, s.408.
[681] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.7.
[682] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***, s.862.

Resim 2.1. III. Mehmed Haçova Savaşı [683]

17. yüzyılda 1618-1622 yılları arasında tahtta hüküm süren Padişah II. Osman (genç) çok sevdiği Sisli Kır, isimli atı vefat edince atını defnettirmiş ve atı için mezar taşı diktirmiştir. Mermer levha şeklinde olan bu mezar taşı 96 cm uzunluğunda 62 cm genişliğindedir. Sülüs hatla yazılı olan kitabesinde;

[683] https://www.zdergisi.istanbul/makale/osmanli-minyaturlerinde-at-tasvirleri-233

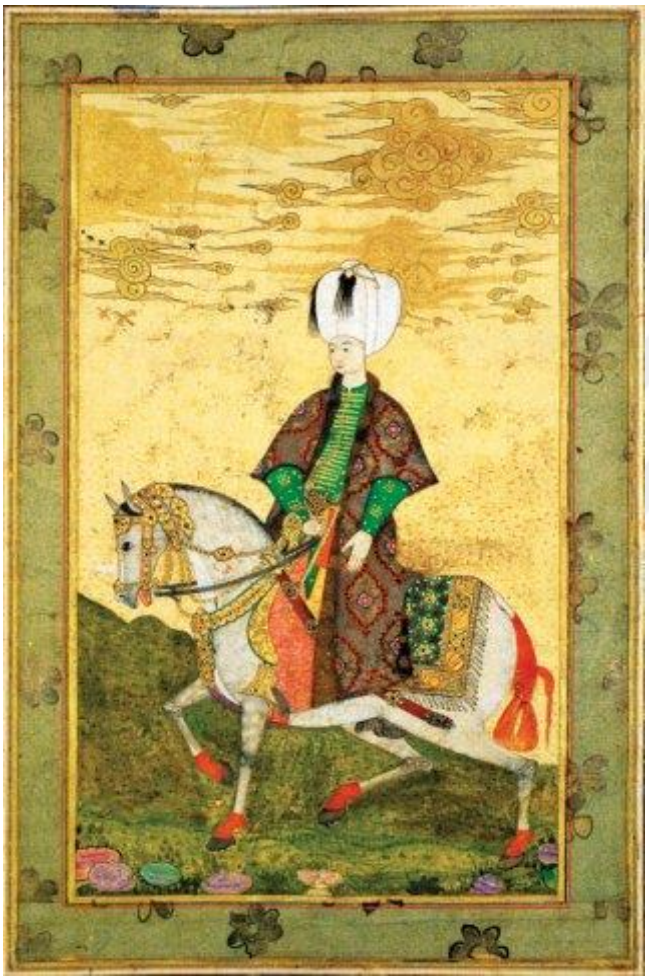
Zıll-ı Hakk Hazret-i Osman Han'ın

Sisli Kır namı atı anılmıştır

Emri Yezdan ile mevt erişecek

Bu makam içre o gömülmüştür[684].

(Sene H.1028/M.1618)

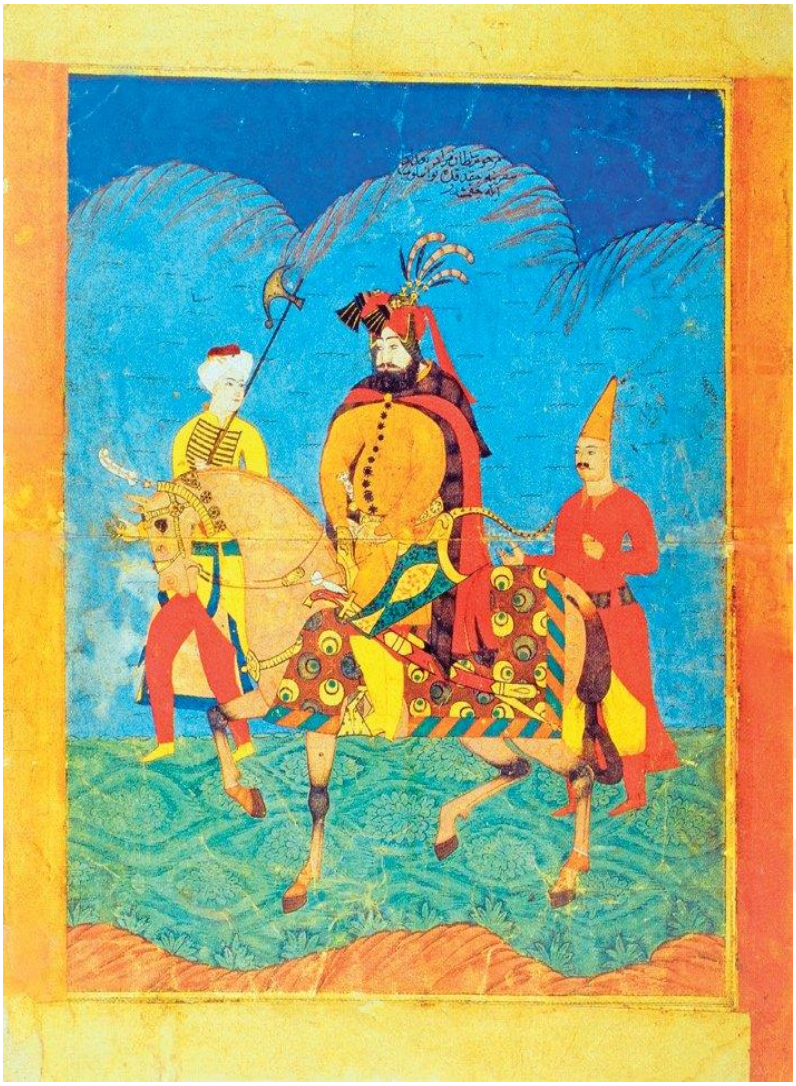
Resim 2.2. II. Osman'ın Sisli Kır İsimli Atı[685]

17. yüzyıl Osmanlı padişahlarından ata düşkünlüğü ile bilinen Sultan IV. Murad ünlü bir binici olmakla birlikte at meraklısıydı. IV. Murad devrinin en önemli şairlerinden Nefi'ye atları için rahşiye adı verilen kaside yazdırmıştır[686]. Rahşiye; Türk Edebiyatında nesib bölümünde atın anlatıldığı, adlarını özelliklerini ele alan kaside ve mersiye anlamına gelir.

[684] Bikkul, Ahat U. (1949). "Topkapı Sarayında Has Ahır". ***Güzel Sanatlar***, S.6, İstanbul: MEB, s.120; Halil Edhem. (1341). "Bir Atın Mezar Taşı Kitabesi". ***Tarih Osmani Encümeni Mecmuası***, C.15, S.9, s.196-199.
[685] Emecen, F. (2007). "Osman II". ***DİA***, C.33, s.453.
[686] Bikkul, Ahat U. (1949). "Topkapı Sarayında Has Ahır", s.120.

Nefi tarafından ikisi IV. Murad biri de Vezir Mustafa Paşa'ya yazılan üç rahşiye bulunmaktadır. Nefi, Divanı'nın 18. Kasidesini IV. Murad'ın fermanı gereği yazmıştır. Bu rahşiye 84 beyitten oluşmakta olup "*Der-Sitayiş-i Esbân-ı Şehsüvâr-ı Zamân Hazret-i Sultân Murad Hân Bâ-Fermân-ı Âlişân*" başlığı ile kaleme alınmıştır. Rahşiyenin 52. beytine kadar birçok at ismi ve tasviri yapılmıştır[687]. Nefi'nin rahşiyesinde yer alan IV. Murad'ın atlarının isimleri; Bâd-ı Sabâ, Tayyar, Evren, Saçlı Doru, Mercan, Celâli Yağızı, Edhem, Turna, Kapıağası Dorusu, Arslan Dorusu, Cebeli Doru, Kayışoğlu Dorusu, Kümeyt, Ağa Alacası, Şam Alacası, Aşkar, Dağlar Delisi ve Surâhî-i Ser-Efrâz'dır. Nefî atları sırasıyla tasvir ederken atların olağanüstü özelliklerine değinmiştir[688]. Rahşiyede yer alan IV. Murad'ın atlarının tasvirleri örnek verilecek olursa şu şekildedir; Rahşiye Padişah IV. Murad'ın Bâd-ı Sabâ ismini verdiği atıyla başlamaktadır. Daha sonra atın özelliklerinden bahsedilir. Sabah rüzgârı ve seher yeli anlamına gelen Bâd-ı Sabâ, hızlı bir attır. Bâd-ı Sabâ'nın yanında rüzgârın yavaş kaldığını, hız bakımından denginin yıldırım olduğu anlatılır. IV. Murad'ın diğer atı olan Tayyar, çok hızlı olup uçma kabiliyetine sahip olsa kuşun ona yetişemeyeceği, toynaklarından çıkan toza rüzgâr ve kasırganın dahi erişemeyeceğinden bahsedilir. Son olarak Nefî, Surâhî-i Ser-Efrâz isimli atın özelliklerinden bahsetmiştir. Bu at abartılı bir üslûpla övülmüş, görünüş olarak mükemmel olup ayağına yüz sürmek için feleğin iki büklüm olmasına şaşılamayacağı belirtilmiştir[689]. Anlatılan bu atlar Padişah IV. Murad'ın ahırında bulunan soylu atlardır. Rahşiyede yer alan atların bazı özellikleri şunlardır; hızına kuşun yetişemediği, tozuna saba yelinin erişemediği, nurdan kanatlara sahip, göz açıp kapayıncaya kadar dünyayı dolaşan, çabuk ve çok süratli, zapt edilmesi çok zor olan, yürüdükçe yeri göğü ve denizi sarsmasıdır[690].

[687] Kaya, B. (2008). ***Divan Şiirinde At***. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.26.
[688] Sarıoğlu, A. L. (2018). "Nef'î'nin Hayal Atları". ***Z Kültür Sanat Şehir Dergisi***, İstanbul: Zeytiburnu Belediyesi Yayını, s.489-490.
[689] Sarıoğlu, A. L. (2018). "Nef'î'nin Hayal Atları", s.489-490.
[690] Kaya, B. (2008). ***Divan Şiirinde At***, s.28.

Resim 2.3. IV. Murad At Üstünde [691]

Yukarıdaki minyatürde IV. Murad'ın binmiş olduğu atın eyer örtüsü çintemani motifleri ile süslenmiş ve rengârenk bir dokumadan yapılmıştır. At koşum takımları mücevherlerle süslenmiş ve altındandır. Atın baş kısmında tek bir beyaz tüyden oluşan sorguç bulunmaktadır. IV. Murad'ın atının yanında ilerlemekte olan görevliler muhtemelen teberli bir şatır ve sivri külahı bulunan peyk ya da seyistir[692].

[691] https://islamansiklopedisi.org.tr/murad-iv (TSMK, Hazine. nr. 2134, vr. 1a)
[692] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***, s.233.

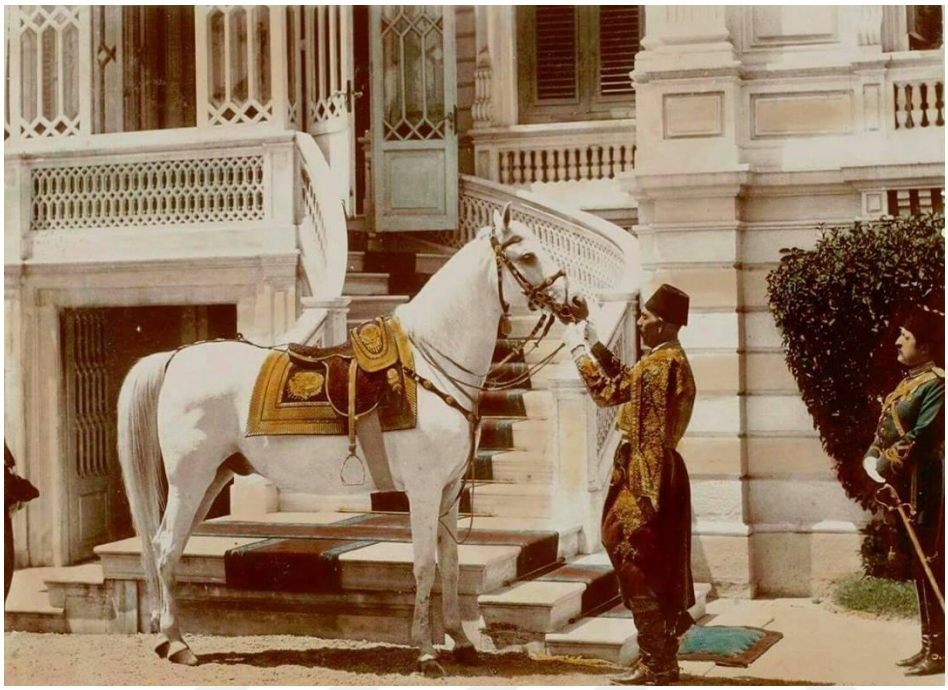
II. Mustafa törenlerde Mecnunkırı isimli atını kullanmıştır[693]. Sultan II. Mahmud (1808-1839) Menekşe isimli atı vefat edince Karaca Ahmed Mezarlığına defnettirip üzerine bir kubbe yaptırdığı zikredilirse de bu mezar Nişancı Ahmed Paşa'nındır[694].

Resim 2.4. III. Selim At Üstünde [695]

[693] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.7.
[694] Kahraman, Â. (1995). ***Osmanlı Devleti'nde Spor***. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s.442.
[695] ***Topkapı Place Museum***. (2014). İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yayıncılık.

Padişah II. Abdülhamid çok sevdiği atı olan Ferhan'ın ismini Yıldız Sarayın'da yer alan ahıra koymuştur[696]. Bu ahır Istabl-ı Âmire-i Ferhan ya da Ferhan Tavilesi olarak bilinmektedir[697].

Resim 2.5. II. Abdulhamid'in Ferhan İsimli Atı[698]

Osmanlı döneminde bincilikte ustalık ve hüner gösterme yarışları, at yarışları ve at üzerinde çeşitli oyunlar oynanırdı. Osmanlı padişahları, at ile insan arasındaki kaynaşmayı güzel bir biçimde yansıtan hüner gösterme yarışlarına ilgi göstermiş, kazanan kişilere ödüller vererek desteklemiş ve binicilikte maharet sahibi olmayı teşvik etmişlerdir. Padişahların düzenlediği hüner yarışlarından en önemlileri III. Murad'ın 1582'de at meydanında, I. Ahmed'in 1606'da ve IV. Mehmed'in 1675'de Edirne'de[699] düzenlediği şenliklerdir[700].

[696]https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_1999_0000_0066_0000/0011.pdf; Özcan, A. (1999). "Istabl", s.206; Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At,*** s.7.

[697]https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_1999_0000_0066_0000/0011.pdf.

[698]Kaynak:https://www.tarihteninciler.com/sultan-ii-abdulhamidin-en-cok-sevdigi-ati-ferhan-istanbul-1800lerin-sonlar/

[699] IV. Mehmed'in Edirne Şenliği için Bkz.Nutku, Ö. (1987). ***IV. Mehmed'in Edirne Şenliği***. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

[700]Yıldıran, İ. (1986). ***Tarihi Kaynaklar Açısından Türk Spor Kültürü***. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, s.47-48.

2.2. Saray Efradına Tahsis Edilen Hayvanlar

Çizelge 2.1. H.1076/M.1665-1666 Tarihinde Saray Zümresine Verilen Hayvanlar ve Sayıları

MAD 3771		Hayvan Türleri				Toplam Hayvan Sayısı	Günlük Arpa Yem Miktarı	
Saray Efradı ve Ahırlar	Ağa ve Sultan Sayısı	At	Beygir	Katır	Deve		Kile	Şinik
Ahûr-ı Hâssa[701]	-	494	276	-	-	**770**	-	-
Has Bahçe Ahırı	-	240	95	-	-	**335**	-	-
Şadırvan Ahırı	-	-	125	-	-	**125**	-	-
Şeyh Vefa Ahırı[702]	-	-	457	-	-	**457**	-	-
Şeyh Vefa Esterân Palanı ve Taht-ı Revan-ı Hümâyûn[703]	-	-	-	343	-	**343**	-	-
Şeyh Vefa Ahırı Hecin Deve	-	-	-	-	13	**13**	-	-
Hazret-i Devletli maa Sultanân	12	-	121	-	-	**121**	**30**	**1**
Mustafa Ağa Müsahib Hazreti Şehriyari	1	169	137	50	60	**416**	**97**	**-**
Rikâb-ı Hümâyûn Ağaları	17	193	-	-	-	**193**	**48**	**1**
Bab-ı Hümâyûn Ağaları	18	61	-	-	-	**61**	**15**	**1**
İmam, Müezzin ve Hocagân	9	54	-	-	-	**54**	**13,5**	**-**
Has Oda Ağaları	40	378	-	-	-	**378**	**94,5**	**-**
Gılmân-ı Enderun, Cündiyân, Hazine, Kilar ve Seferli	36	146	-	-	-	**146**	**36,5**	**-**

[701] Bu atlar kısrak ve yorgadır.
[702] 238 baş beygir ve 369 baş araba beygiri bulunmaktadır.
[703] 443 baş esterden 100 baş tenzil olunmuştur.

Çizelge 2.1. (devam) H.1076/M.1665-1666 Tarihinde Saray Zümresine Verilen Hayvanlar ve Sayıları

MAD 3771		Hayvan Türleri				Toplam Hayvan Sayısı	Günlük Arpa Yem Miktarı	
Saray Efradı ve Ahırlar	Ağa ve Sultan Sayısı	At	Beygir	Katır	Deve		Kile	Şinik
Müsahiban Dârüssaâde Ağaları	13	406	-	-	-	**406**	**212,5**	-
Dârüssaâde Ağaları	65	529	-	-	-	**529**		-
Hemşiregân Ağaları	3	20	-	-	-	**20**		-
Bî-zebân ve Cüceler	28	204	-	-	-	**204**	**51**	-
Istabl-ı Âmire Ağaları	17	150	-	-	-	**150**	**37,5**	-
Istabl-ı Âmire-i Hâssa Sarraçları	-	-	170	-	-	**170**	**36**	-
Sarraçlar, Arpa Anbarı Hademeleri ve Korucuyân	-	-	45	-	-	**45**	**10**	-
Bostan Hademeleri	15	70	-	-	-	**70**	-	-
Değirmen Dolabı ve Has Bahçe Etrafı Beygirleri	-	-	221	-	-	**221**	**51**	**1**
Tazıcıyân ve Zağarcıyân Beygirleri	-	19	39	-	-	**58**	**18,5**	-
Bîrûn Kileri Hademeleri	7	-	15	-	-	**15**	**3,5**	-
Helvahane Hademeleri	6	-	23	-	-	**23**	**5,5**	**1**
Saray Aşçı Hademeleri	13	-	35	-	-	**35**	**8,5**	**1**
Hâssa Fırın Hademeleri	4	-	11	-	-	**11**	**2,5**	-
Fırıncılar	4	-	15	-	-	**15**	**3,5**	**1**
Sucular	-	-	50	-	-	**50**	**12,5**	-
Tavukcular, Yoğurtcular ve Kasaplar	5	-	16	-	-	**16**	**4**	-
Mandıra Beygirleri	-	-	10	-	-	**10**	**2**	-
Bazı Ağayân-ı Müteferrik[704]	42	231	-	-	-	**231**	**48**	-
TOPLAM	-	**3.364**	**1.861**	**393**	**73**	**5.691**	**841**	**7**

[704] At ve beygir birlikte verildiğinden at kısmına yazılmıştır.

İncelediğimiz H.1076/M.1665-1666 tarihli müfredat defterine göre Istabl-ı Âmire Ağalarına verilen at sayıları şu şekildedir; Mîrâhûr-ı evvel 60, mîrâhûr-ı sani 30, emin efendi 10, Mustafa Efendi ruznamçe 5, arpa katibi 5, kethüda-i ahûr-ı hâssa 6, kethüda-i ahûr-ı sani 5, rahtvan-ı hâssa 4, rahtvan-ı sani 2, kürsidar 3, kethüda-i sabık Ali Ağa 3, ser çakırcıyân-ı hâssa 4, ser şahinciyân-ı hâssa 4, ser atmacacıyân 4, ağa-ı şikar 2, ser hazine-i biruni 2, şatırân 1 olmak üzere toplam 150 baş at verilmiştir. Istabl-ı Âmire Ağalarına verilen 150 baş ata günlük 37,5 kile yem verildiği görülmektedir[705].

Has Ahır'da; has atlar, kısrak, yorga olarak bulunan 494 baş at ve yedekciyan, saka beygiri ve beygir tavilesi adı altında 276 baş beygir mevcuttur. Has Bahçe Ahırı'nda ise has atlar, kısrak ve yorga olarak 240 baş at yer almakta olup ayrıca bu ahırda su ve yük taşımada kullanılan 95 baş beygir de bulunmaktadır. Şadırvan Ahırı'nda 125 baş beygir yer almaktadır. Şeyh Vefa Ahırı'nda; has araba beygiri 369 baş, ayrıca tavile beygiri olarakta 238 baş hayvan bulunmaktadır. Bu beygirlerin 150 başının düşümü yapılmıştır[706].

Rikab-ı Hümâyûn ağalarına verilen at sayıları 2 ile 33 baş arasında değişmektedir. En fazla ata 33 baş ile Bâbüssaâde Ağası'nın sahip olduğu görülmektedir. On sekiz Bab-ı Hümâyûn ağalarına verilen at sayıları 2 ile 5 arasındadır. İmam efendi, müezzin ve hocagânlara verilen at sayılarına baktığımızda şu şekildedir; imam efendi 11, büyük oda hocası 2, küçük oda hocası 2, saray-ı atik hocası 1, teberdarân hocası 1, Mesud Seyyid Efendi 1, Meşk Katibi Ahmed Efendi 1, müezzin-i hâssa 24, meşaledarânlara ise 12 baş at verilmiştir. Kırk has oda ağası mevcut olup bu ağalara verilen at sayıları 6 ile 54 arasında değişmektedir. Has Oda ağalarından silahdar ağa 54 baş ile en fazla ata sahiptir. Enderun gılmanları, cündiyan, hazine, kiler ve seferli grubunda kayıtlı olan 36 kişiye sayıları 2 ile 12 arasında değişen at verilmiştir. On üç musahiban ağası ve dârüssaâde ağalarının at sayıları 10 ile 132 baş arasında değişmektedir. Ayrıca altmış beş dârüssaâde ağalarının 6 ile 14 arasında değişen atlara sahip olduğu görülmektedir. Üç hemşiregan ağasından ikisi 6 baş diğeri ise 8 ata sahiptir. Dilsiz (bî-zebân) ve cüceyân grubunda 28 kişi yer almakta olup bu kişilere sayıları 2 ile 35 arasında değişen at tahsisi yapılmıştır. Hâssa sarraçları ve Istabl-ı Âmire hademelerine 179 baş beygir verilmiştir. Arpa anbarı hademelerine 19 baş, eski sarraçlara ise 13 baş beygir verildiği görülmektedir. On beş bostancı hademelerine verilen at

[705] BOA, MAD 3771, s.9.
[706] BOA, MAD 3771, s.2-3.

ve beygir sayısı 1 ile 23 baş arasında değişmektedir. Bahçe etrafında yer alan dolap beygirleri grubunda; dolab-ı hâssa beygiri 50, asiyâb-ı hâssa 29, gürekeşan 12, saray-ı atik'e ait dolap beygirleri 27, kuşhane'ye ait katırlar 12, İbrahim Paşa Sarayı dolap beygiri 8, Galata Sarayı dolap beygiri 4, bahçeler etrafında yer alan 80 baş olmak üzere toplam 221 beygir bulunmaktadır. Tazıcıyan ve zağarcıyan beygirleri grubunda; Hâssa tazıcılarına ait 19 at, zağarcıyân-ı hâssa'ya ait 5 beygir, ser-parscıyân-ı hâssa'nın 34 beygiri olduğu görülmektedir. Birun kileri hademelerine ait sayıları 1 ile 3 arasında değişen toplam 15 beygir yer almaktadır. Helvahanede bulunan altı hademeye sayıları 3 ile 5 arasında değişen toplam 23 beygir verilmiştir. On üç aşçı hademesinin sayıları 1 ile 10 baş arasında değişen toplam 35 beygiri kullandığı görülmektedir. Hâssa fırınında görev yapan dört hademeye sayıları 2 ile 4 arasında değişen 11 beygir verilirken diğer fırın hademelerine ise 15 beygir tahsis edilmiştir. Sakalar grubu adı altında; mutfak ve enderun sakalarına 16'şar, divan sakalarına 18 olmak üzere toplam 50 baş beygir verilmiştir. Yoğurtcular, tavukcular ve kasaplar ise 16 baş beygiri kullanmaktadır. Rumeli, Samandıra ve Terkos'da yer alan mandıralarda sayıları 1 ile 3 arasında değişen 10 beygir bulunmaktadır. Farklı ağaların kullanımında olan 231 baş beygir ve atın kullanıldığı görülmektedir. Bu ağalardan Raht Hazinesi Murassa' katibinin hizmetine 3 at verilmiştir[707].

Çizelge 2.2. H.1088/M.1670-1671 Tarihinde Saray Zümresine Verilen Hayvanlar ve Sayıları

MAD 7663		**Hayvan Türleri**				
Saray Efradı ve Ahırlar	**Ağa ve Sultan Sayısı**	**Esb (At)**	**Beygir**	**Ester (Katır)**	**Şütür (Deve)**	**Toplam**
Ahûr-ı Hâssa	-	316	137	-	-	**453**
Ağayan ve Gılmân-ı Enderun*[708]	-	652	-	-	-	**652**
Atik Şadırvan Ahırı*	-	96	-	-	-	**96**
Sarraç Şâkirdleri ve Enderun Ağaları	-	-	205	-	-	**205**
Şeyh Vefa Ahırı Has Araba Beygirleri ve diğerleri	-	-	394	-	-	**394**
Şeyh Vefa Ahırı Esterân Palanı	-	-	-	505	-	**505**
Şeyh Vefa Ahırı Esterân Taht-ı Revan	-	-	-	26	-	**26**
Sultan Arabası Beygirleri	8	-	73	-	-	**73**

[707] BOA, MAD 3771, s. 2-13.
[708] * İşareti olanlar at ve beygir sayıları karışık olarak verildiğinden, at kısmına yazılmıştır.

Çizelge 2.2 (devam). H.1088/M.1670-1671 Tarihinde Saray Zümresine Verilen Hayvanlar ve Sayıları

MAD 7663		**Hayvan Türleri**				
Saray Efradı ve Ahırlar	**Ağa ve Sultan Sayısı**	**Esb (At)**	**Beygir**	**Ester (Katır)**	**Şütür (Deve)**	**Toplam**
Vezir-i Mükerrem Mustafa Paşa	-	906	-	50	60	**1016**
Rikâb-ı Hümâyûn Ağaları	9	163	-	-	-	**163**
Mütekaidin Ağaları	7	34	-	-	-	**34**
Bab-ı Hümâyûn Ağaları	16	61	-	-	-	**61**
Hocagan ve Müezzinân-ı Hâssa*	27	96	-	-	-	**96**
Has Oda Ağaları	4	154	-	-	-	**154**
Dârüssaâde Ağaları	9	313	-	-	-	**313**
Dârüssaâde Ağaları	69	536	-	-	-	**536**
Sultanlara Tabii Ağalar	5	30	-	-	-	**30**
Cüceler ve Dilsizler	15	97	-	-	-	**97**
Istabl-ı Âmire Ağaları	15	168	-	-	-	**168**
Serrâcîn-i Hâssa*	119	167	-	-	-	**167**
Arpa Anbarı Hademeleri	7	-	15	-	-	**15**
Çayır Koruculları	-	-	13	-	-	**13**
Serrâcîn-i Sani	-	-	13	-	-	**13**
Tazıcıyân ve Zağarcıyân Ağaları	12	93	-	-	-	**93**
Meşaledarân-ı Bevvabin	3	-	16	-	-	**16**
Saray-ı Cedid Dolap Beygirleri	-	-	110	-	-	**110**
Saray-ı Atik Bahçe Dolap Beygirleri	6	-	34	-	-	**34**
Bahçe Etrafındaki Dolap Beygirleri[709]	-	-	63	-	-	**63**
Kilâr-ı Âmire	6	-	15	-	-	**15**
Helvahane Hademeleri	5	-	23	-	-	**23**
Saray Aşçıları	12	-	25	-	-	**25**
Hâssa Fırını	4	-	9	-	-	**9**
Bargirân-ı Fırın	3	-	15	-	-	**15**
Sakayân	-	-	51	-	-	**51**
Mastgerân maa Mandırahâ	-	-	18	-	-	**18**
Mâkiyân	-	-	3	-	-	**3**
Bazı Müteferrika*	30	156	-	-	-	**156**
Esbân-ı Ağayân-ı Silahdarân	13	155	-	-	-	**155**
Şatırân maa Rikâb Solakları*	-	85	-	-	-	**85**
Diğer Ağa	-	-	47	-	-	**47**
Diğer Ağa	-	12	-	-	-	**12**
TOPLAM	-	**4.328**	**1.241**	**581**	**60**	**6.210**
Arpa Kile Yekün					**44.154**	

[709] 31 Bahçede dolap beygirleri yer almaktadır.

İncelemiş olduğumuz H.1088/M.1670-1671 tarihli müfredat defterine göre Istabl-ı Âmire ağalarına verilen at sayıları şu şekildedir: mîrâhûr-ı evvel 60, mîrâhûr-ı sani 30, emin efendi 10, arpa katibi 5, Hasan halife 5, kethüda-i hâssa 6, kethüda-i sani 5, rahtvan-ı hâssa 4, rahtvan-ı sani 2, kürsidâr-ı hâssa 3, ser çakırcıyân 12, ser şahinciyân 12, ser atmaca-ı 8, ağa-ı şikar 4, hazine-i biruni 2 olmak üzere toplam 168 baş at verilmiştir[710].

Resim 2.6. Hara-yı Hümâyûnun Üçüncü Şubesi Ayazağa'da Yer Alan Cins Atlar [711]

[710] BOA, MAD 7663, s.8.
[711] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90942---0002.jpg

Çizelge 2.3. H. 1086 Muharrem/M. Mart-Nisan 1675 Tarihinde Edirne Sarayı Efradına Tahsis Edilmiş olan Hayvanlar ve Sayıları

KK.d 7187		**Hayvan Türleri**			
Saray Efradı ve Ahırlar	**Ağa ve Sultan Sayısı**	**Esb (At)**	**Beygir**	**Ester (Katır)**	**Toplam**
Ahûr-ı Hâssa[712]	-	548	164	-	**712**
Gılmânân-ı Enderun	-	732	-	-	**732**
Ahûr-ı Şadırvan*	-	105	-	-	**105**
Şeyh Vefa Ahırı Has Araba Beygirleri	-	-	459	-	**459**
Şakirdân-ı Serracîn-i Hâssa Beray-ı Hidemât-ı Gılmânân-ı Enderun	-	-	195	-	**195**
Esterân Palanı ve Taht-ı Revan-ı Hümâyûn	-	-	-	632	**632**
Sultanların Araba Beygirleri	4	-	62	-	**62**
Vezir Mustafa Paşa ve Musahip Paşa	-	1016	-	-	**1016**
Rikâb-ı Hümâyûn Ağaları	7	142	-	-	**142**
Bab-ı Hümâyûn Ağaları	16	53	-	-	**53**
İmamân ve Müezzinân-ı Hâssa	6	79	-	-	**79**
Has Oda Ağaları Atları	5	178	-	-	**178**
Dârussaâde Ağaları	8	336	-	-	**336**
Dârüssaâde Ağaları	41	304	-	-	**304**
Cüceler ve Dilsizler	18	109	-	-	**109**
Istabl-ı Âmire Ağaları Atları	13	136	-	-	**136**
Esbân ve Bargirân der yed-i Serracin-i Hâssa*	125	170	-	-	**170**
Arpa Anbarı Hademeleri	4	11	-	-	**11**
Esbân ve Bargirân der yed-i Bostani*	9	73	-	-	**73**
Serracin-i Sani Beygirleri	-	-	13	-	**13**
Kilar Hademeleri*	7	15	-	-	**15**
Esbân ve Bargirân der yed-i Meşaledarân Dergâh-ı Âli *	4	16	-	-	**16**
Hademe-i Helvahane*	5	22	-	-	**22**
Hademe-i Tabbâhin-i Hâssa*	11	23	-	-	**23**
Fırın-ı Hâssa*	4	9	-	-	**9**
Esbân ve Bargirân der yed-i Fırın*	-	7	-	-	**7**
Bargirân der yed-i Sakayân[713]	-	-	50	-	**50**
Esbân ve Bargirân der yed-i Mastgerân*	-	9	-	-	**9**
Esbân ve Bargirân der yed-i Mâkiyân*	-	3	-	-	**3**

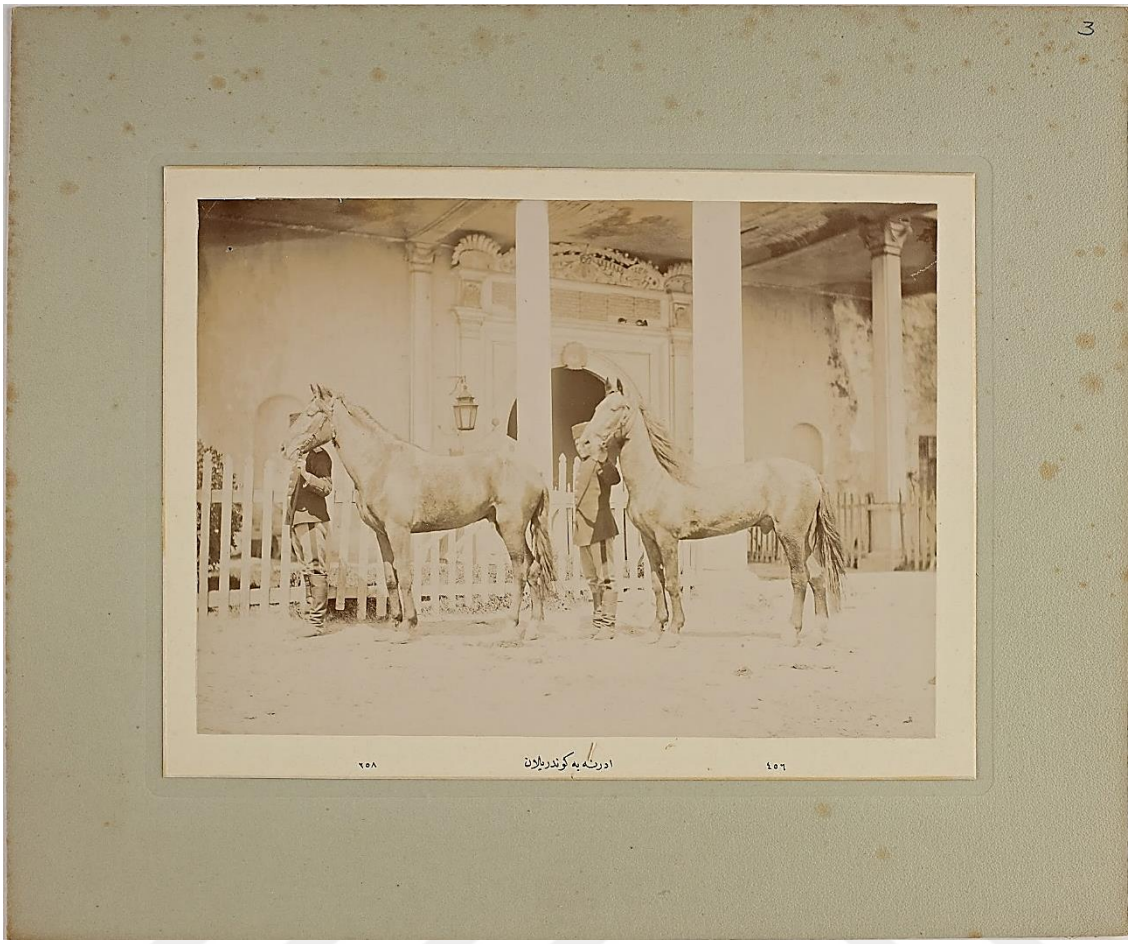
[712] * İşareti olanlar at ve beygir sayıları karışık olarak verildiğinden, at kısmına yazılmıştır.
[713] Mutfak, Enderun ve Divan sakaları üç bölümdür.

Çizelge 2.3. (devam) H. 1086 Muharrem/M. Mart-Nisan 1675 Tarihinde Edirne Sarayı Efradına Tahsis Edilmiş olan Hayvanlar ve Sayıları

KK.d 7187		**Hayvan Türleri**			
Saray Efradı ve Ahırlar	**Ağa ve Sultan Sayısı**	**Esb (At)**	**Beygir**	**Ester (Katır)**	**Toplam**
Esbân ve Bargirân der yed-i Bazı Müteferrikân Ağaları*	24	149	-	-	**149**
Esbân-ı Silahdarân	14	173	-	-	**173**
Esban ve Bargirân der yed-i Şatırân*	3	85	-	-	**85**
Esban ve Bargiran Mehter Saisân*	-	27	-	-	**27**
Diğer Ağa Atları	-	8	-	-	**8**
Diğer Ağa Beygirleri	9	-	49	-	**49**
Ahur Köyü Beygirleri	-	-	113	-	**113**
TOPLAM	-	**4.538**	**1.105**	**632**	**6.275**
Arpa Kile Yekün					**44.952,5**

İncelemiş olduğumuz H. Muharrem 1086/M. Mart-Nisan 1675 tarihli Edirne Sarayı Has Ahır defterine göre Istabl-ı Âmire ağalarına verilen at sayılarına ayrıntılı olarak bakılacak olursa mîrâhûr-ı evvel 60, mîrâhûr-ı sani 30, emin efendi 10, kethüda-i hâssa 6, kethüda-i sani 5, rahtvan-ı hâssa 4, rahtvan-ı sani 2, kürsidâr-ı hâssa 3, ser çakırcıyan 4, ser şahinciyan 4, ser atmaca 4, şikar ağası 2, hazine-i birun 2 olmak üzere toplam 136 baş at verilmiştir[714].

[714] BOA, KK.d. 7187, s.6.

Resim 2.7. Edirne'ye Gönderilen Atlar [715]

Padişahların gücünü ve otoritesini ortaya koyan sembollerden biri olan at, törenlerin de vazgeçilmez unsurudur[716]. Bu törenlerden bazıları; cülus, kılıç kuşanma, cenaze, sünnet düğünleri, bayram, göç-i hümayun, cuma selamlığı, ulufe dağıtımı, elçi karşılama ve atların baharda çayıra çıkarılmasıydı[717]. Padişah, üst rütbeli devlet adamları ile halkında katıldığı resmi tören ve şenliklere değerli taşlarla süslenmiş raht takımlarına sahip atlarla çıkardı. Törende yer alan devlet görevlilerinin at ve kuşamları belirli kurallara bağlıydı. Devlet adamlarının atı, ast üst ilişkisine uygun olarak süslenir ve törene katılması sağlanırdı[718].

[715] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90935---0003.jpg
[716] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.225.
[717] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.230.
[718] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.227.

Resim 2.8. Ralamb'a Göre IV. Mehmed'in Alayı Hümâyûnu'ndan[719]

Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'u fethettikten sonra At Meydanı diye anılan bugünkü Sultan Ahmed Meydanı'nı bozmamış ve restore ettirmiştir. Eski zamanlarda Rum halkının çok sevdiği at ve araba yarışları At Meydanı'nda yapılırdı. Bu meydana At Meydanı denilmesinin nedeni fetihten sonra yeniçerilerin, sipahilerin, saray ve sadrazam cündilerinin eğitim yapmalarındandır[720]. Cündi sözcüğü Osmanlı Devleti'nde sadece hünerli biniciler için kullanılan bir terimdir. Ankara Savaşı'ndan sonra Amasya'da bulunan Şehzade Mehmed Çelebi kardeşlerine karşı üstünlük kurup padişah olabilmek amacıyla biniciliğe önem verdi. Bundan dolayı Amasyalılardan Bamyacılar ve Merzifonlulardan Lahanacılar adlı süvari bölükleri oluşturuldu. Bölüklerin bayrak taşıması gelenek olduğundan birisine kırmızı diğerine de yeşil bayrak verilmiştir[721]. Bu biniciler iki şehir arasında bulunan Suluova'da karşılıklı at yarışı idmanları yaparlardı. Huysuz atlara binerek kılıç ve mızrak kullanmayı öğrenirlerdi[722].

Enderun'da spor yapmak zorunlu olmayıp isteğe bağlıydı. Fakat yükselmek ve yaşıtları arasında daha iyi olmak, çıkma olduğunda önemli bir makama atanarak taşraya gitmek için sporcu olmak gerekirdi ki bundan dolayı iç oğlanı yapabileceği bir sporu

[719] Karin Adahl. (2006). ***Alay-ı Hümayun İsveç Elçisi Ralamb'ın İstanbul Ziyareti ve Resimleri 1657-1658.*** İstanbul: Kitap Yayınevi.
[720] Güven, Ö. (1992). ***Türklerde Spor***. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, s.198.
[721] Kahraman, A. (1995). ***Osmanlı Devleti'nde Spor***, s.444-445.
[722] Güven, Ö. (1992). ***Türklerde Spor***, s.200.

yapmaya çalışırdı. Enderun ve Birun'daki cündiler Bamyacı ve Lahanacı alaylarından birine bağlıydılar. Cündi olmak isteyen bir acemi içoğlanı hangi bölüğü seçmek istediğini cündibaşına iletir, o da acemi oğlanının istediği keskin bir cündiyi üstad (öğretmen) olarak verirdi[723].

Resim 2.9. At Üzerinde İç Oğlanı[724]

Resim 2.10. At Üzerinde Rumeli Beylerbeyi[725]

Cündilik eğitimi çarşamba ve cuma günlerinde Gülhane Kasrı önündeki Kabak Meydanında, Gotlar anıtının yer aldığı küçük alanda, Çinili Köşk meydanı gibi yerlerde yapılırdı[726]. Cündilik öğrenmek isteyen acemiye ilk önce ata binme ve at üzerinde oturma eğitimi verilirdi. Bu nedenle babataşı diye adlandırılan at biçimi verilen bir taşın üzerine oturtulup dizgin tutma öğretilirdi. Bunu öğrenen acemi gerçek ata bindiğinde çabuk inip binmeyi, atı yürütmeyi, yavaş ve hızlı koşturabilmeyi öğrendikten sonra at üzerinde tablolara ok atabilmeyi, sırığın üzerine bağlanan kabağı ok ile vurmayı, 70-80 cm. uzunluğa ve 7.5 cm. kalınlığa sahip temirli adı verilen ucu sivri çubuğu kum yığınına saplama idmanı yapmaya başlardı[727].

---

[723] Kahraman, A. (1995). ***Osmanlı Devleti'nde Spor***, s.468-469; Güven, Ö. (1992). ***Türklerde Spor***, s.200.
[724] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***, s.972.
[725] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***, s.970.
[726] Kahraman, A. (1995). ***Osmanlı Devleti'nde Spor***, s.469.
[727] Kahraman, A. (1995). ***Osmanlı Devleti'nde Spor***, s.469; Güven, Ö. (1992). ***Türklerde Spor***, s.201.

Resim 2.11. Cündiler Gösteri Yaparken [728]

Yukarıdaki minyatürde at üzerinde gösteri yapmakta olan cündiler resmedilmiştir. Cündilerden birisi iki elini eyere koyarak ayaklarını havaya kaldırmış bir vaziyette atı dörtnala koştururken, diğer cündi atı dörtnala giderken geriye dönerek oku ile hedefi vurmaya çalışırken önde giden cündi ise elinde ciridi ile atı dörtnala koştururken nakşedilmiştir. Her üç cündinin de atları farklı renklerde olup atlarının kuyrukları bağlı olduğu görülmektedir.

Cündiler cirit, labut, çevgan ve kabak atışı gibi at üzerinde oynanan oyunlarda maharetlerini ortaya koyarlardı. Osmanlı Devleti'nde takımlar halinde oynanan en yaygın spor cirit idi. Arapça soyulmuş ağaç dalı anlamına gelen cirit bir çeşit mızrak olarak Türklerin kullandığı en eski savaş aletlerinden biridir[729]. Osmanlı Sarayı'nda ciridi cündiler (biniciler) oynardı. Cündiler cirit oyununu oynarken Lahanacı ve Bamyacı alayları şeklinde ikiye ayrılarak oynarlardı[730]. Cirit oyunu korkusuz yiğidin yetiştirilmesi, atın savaşa alıştırılması açısından önemlidir. Cirit atı çok çevik, süratli, dayanıklı, zeki, cesur ve güzel bir attır. Aynı zamanda çok yüksek manevra kabiliyeti olan, ileri atılıp hızını artırabilen ve süratli giderken aniden durabilen bir yapıya sahipti. Cirit atının hareket halinde iken başını

[728] https://istanbultarihi.ist/139-istanbulun-spor-tarihi-ve-mekanlari.
[729] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.185.
[730] Kahraman, A. (1995). ***Osmanlı Devleti'nde Spor***, s.500.

dik tutması sayesinde binici daha dengeli durmakta ve attan düşme tehlikesi azalmaktadır[731]. Cirit oyununun atlı ve yaya olmak üzere iki çeşidi vardır. Atlı ciridin de Mısır ve Dardari ciridi olarak bilinen türleri bulunmaktadır[732]. Cirit oyununu padişahların seyrettiği görülmektedir. Cuma günlerinde At meydanında sadrazam ve Abazalı cirit oynamakta iken Recep Paşa'nın ikamet ettiği İbrahim Paşa Sarayı'na Padişah IV. Murad gelip köşkten cirit oyununu seyrederdi[733]. Bağdat Seferi'nde Büyük Mirahur görevini yürütmekte olan ve daha sonra vezir görevine yükselen Halil Paşa, çok becerikli usta bir binici olarak IV. Murad'ın cirit oyununun ustası ve at bakım işlerini yapmada en önde gelen hocasıydı[734]. Ayrıca Halil Paşa Büyük Mirahur görevini yürütürken Raht hazinesi yoklamasını dönemin Padişahı IV. Murad'a sunmuştur[735]. Cirit oyununa padişahların da katıldığı görülmektedir. 1612 senesinde Sultan Ahmed'in Edirne'ye gidiş yolculuğunda Karıştıran menzilinde çadır kurulup Burgaz'a varılırken yolda süvariler cirit oyunu sergilediler. Bu oyunu vezirler ve ağalarda oynadılar ki Sadrazam Nasuh Paşa, meydanın en büyük binicisi olarak dikkati çekmekteydi. Sultan Ahmed Han da ciride çıkmak isteği ile binmiş olduğu küheylanı sadrazam Nasuh Paşa, tarafına çevirdi. Nasuh Paşa, kaçmak ve kurtulmak yolunu arasa da padişah ona erişip elinde olan ciridi sadrazamın omzuna rast eyledi[736]. Sultan IV. Mehmed, 3 Aralık 1665 günü Karadeniz sahilindeki Uskumruköy civarına sürgün avına gitmişti. Avdan sonra köyün çayırlığında cirit oynanmasını isteyen Sultan IV. Mehmed, oyunu seyrettikten sonra kendisi de cirit oyununa katılarak bir alayda yerini aldı. Kapudan Mustafa Paşa'nın karşısındaki alayda yer almasını istedi karşı alayda yerini alan Mustafa Paşa'ya nişan alıp onu cirit atarak yaraladı. Ardından IV. Mehmed, Mustafa Paşa'nın rızasını kazanmak için ona bir samur kürk vererek acısını unutturmaya çalıştı[737].

1675 senesinde Edirne Şenliklerinde binicilik ve cirit oyunlarındaki hünerler sergilenmiştir. Dr. Covel, atlar üzerinde gösterilerde bulunanların çok usta binici olduklarını anlatmıştır. İyi cins atlara binen usta binicilerin çok güzel cirit oynadıklarını gördüğünü belirtmiştir. Cirit oyunundakilerin düşmanlarını kovaladıklarını bazen yere düşürdüklerini, binicilerden birinin yüzüne doğru gelmekte olan ciriti havada yakaladığına değinir. Ciriti

[731] Güven, Ö. (1992). ***Türklerde Spor***, s.225-226.
[732] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.186.
[733] Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***, C.2, s.1008.
[734] Peçevi İbrahim Efendi. (1982). ***Peçevi Tarihi***. (Haz. Bekir Sıtkı Baykal). C.2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, s.413.
[735] TSMA.d. 134. Bu defter H.1047 tarihli olup, defterde kayıtlı olan eşyalar ile ilgili raht hazinesi kısmında detaylı bilgi verilecektir.
[736] Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***, C.2, s.633-635.
[737] Kahraman, A. (1995). ***Osmanlı Devleti'nde Spor***, s.501-502; Güven, Ö. (1992). ***Türklerde Spor***, s.230.

yere sapladıklarını at dörtnala koşarken eyerden kayarak yere düşmeden ciridi aldıklarını ve usta bir şekilde eyere oturduklarını beyan eder[738]. At üzerinde oynanan oyunlardan olan çevgan, at üzerinde ucu eğri sopa ile gûy adı verilen topun iki direk arasından geçirmek şeklinde icra edilirdi. Oyun ismini oyunda kullanılan sopadan almıştır[739]. Karşılıklı iki takım ile oynanan çevgan oyununda amaç at sırtında bulunan oyuncuların ellerindeki değnekler ile sürdükleri topu hedeflerine ulaştırmalarıdır. Asya atlı sporlarını inceleyen Carl Diem, çevganı polonun menşei olduğunu belirtmiştir[740]. Evliya Çelebi, Bitlis şehrinde oynanırken gördüğü çevgan oyununu açıklamaya çalışmıştır. Meydanın bir başına sert bir taşın diğer tarafına da uzun bir sütunun dikildiğini beyan eder. Karşılıklı olarak biner atlının toplandığını ellerinde kızılcıktan ucu eğri çevgan ile hazır olduklarını, meydana adam kafası büyüklüğünde yuvarlak bir ağaç top konulduğunu belirtir. Davul vurulmasıyla başlayan oyunda her iki taraftan birer adam topa bir çevgan vurarak kendi hedeflerine sürüklemeye çalışırken diğer cündilerinde atları ile oyuna katıldıklarını ifade etmektedir. Çevgan oyununa katılan atlar ile ilgili olarak da atların çok iyi eğitildiklerini kedi fareyi nasıl gözetirse atların da topu o şekilde gözettiklerini belirtmiştir[741].

Resim 2.12. Çevgan Oyunu [742]

[738] Nutku, Ö. (1987). ***IV. Mehmed'in Edirne Şenliği***, s.107.
[739] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.197.
[740] Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***, CI, s.359-360.
[741] Evliya Çelebi. (2010). ***Evliya Çelebi Seyehatnamesi***. (Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı). C.4- 1. Kitap, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, s.172-173.
[742] https://yenidenergenekon.com/233-turk-savas-sporu-cevgancogen/

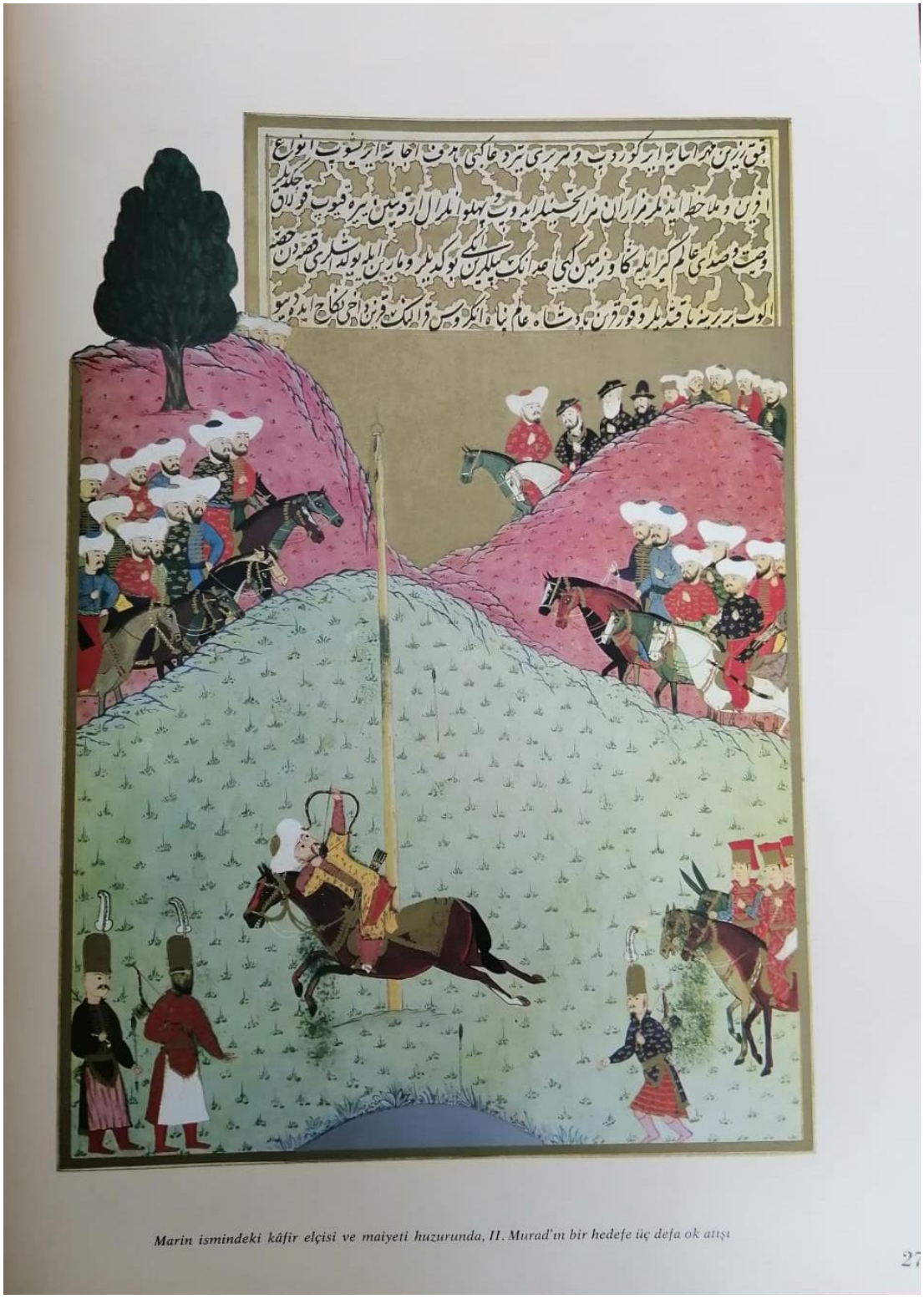
Resim 2.13. Çevgan Oyunu Oynanırken [743]

Lobut 85-90 cm. uzunluğunda ve 4-5 cm. kalınlığında kabuğu soyulmuş meşe değneğine verilen isimdir[744]. Kaynaklarda nobut şeklinde de geçmektedir[745]. Lobut ciride nazaran daha kısa ve kalın bir değnektir. Lobudun uzağa ve yükseğe atılabilmesi ayrıca yaş ağaçlara saplanabilmesi için uç kısmı altı köşeli olarak sivriltilmiştir. Lobudun ucu demir keskin ve sivri olanına da hışt adı verilir. Tüfeğin kullanılmasından önce lobut binicilerin yanlarında taşıdığı önemli bir savaş aracıydı. Küçük yaşlardan itibaren ağaçlara ve kaplara

[743] https://www.gzt.com/mecra/tarihin-tozlu-sayfalarindan-cikip-gelen-bir-ata-sporu-3484935.
[744] Kahraman, A. (1995). ***Osmanlı Devleti'nde Spor***, s.606.
[745] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.199.

lobutu saplayarak talim yapan gençlerle cündiler savaş esnasında düşmanı ve atını lobut saplayarak düşürürlerdi[746]. Lobudun farklı şekillerde oynandığı görülmektedir. Bunlardan biri iki yüksek ağacın tepesinde bağlanan ipten at üzerindeki binicinin lobutu aşırtması şeklinde oynanan oyunda ipin üzerinden aşırtmayı yapan ödül alırdı. Lobudun bir diğer şekli ise kütüğe darb ettirilmesidir. At üzerinde yer alan cündi, hedef olarak seçilen kütüğe lobutu isabet ettirirdi[747]. Padişahların da lobud atışı yaptığı görülmektedir. Topkapı Sarayı'nda Hekimbaşı odasının kuzey duvarında bir mermer koltuk yer almaktadır. Koltuğun dayandığı duvarda yer alan kitabe Sultan IV. Murad'ın lobud atışındaki başarısının anısına yazılmıştır. Kitabe IV. Murad'ın sportif performasını göstermesi açısından önemlidir. Kitabede yer alan bilgilere göre IV. Murad'ın at üzerinden yaptığı lobud atışında kaydettiği mesafe 87 metredir[748]. Cündilerin oynamış oldukları önemli oyunlarından biri de kabağa ok atıp vurma oyunudur. Bu oyun yüksek bir ağacın tepesinde yer alan kabağa at koştururken ok ile kabağı vurmak şeklinde gerçekleşirdi[749]. Aşağıda Hünername adlı eserde Mehmet Bey'in yaptığı minyatürde hareket halinde olan at üzerinde yer alan II. Murad'ın yabancı elçi önünde kabağa ok atışı yaptığı görülmektedir.

[746] Kahraman, A. (1995). ***Osmanlı Devleti'nde Spor***, s.606-607.
[747] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.199.
[748] Özeveri, M.-Acar, Ş. (2016). "Osmanlı'da Bir Fırlatma Silahı Lobut", ***Osmanlı Bilimi Araştırmaları***, XVIII/1, s.71-74.
[749] Kahraman, A. (1995). ***Osmanlı Devleti'nde Spor***, s.470.

Marin ismindeki kâfir elçisi ve maiyeti huzurunda, II. Murad'ın bir hedefe üç defa ok atışı

Resim 2.14. Sultan II. Murad'ın Yabancı Elçi Önünde Kabağa Ok Atışı [750]

[750] ***Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları***. (1969). İstanbul: Doğan Kardeş Matbacılık Sanayii A. Ş. Basımevi, s.27.

1675 senesinde IV. Mehmed döneminde gerçekleştirilen Edirne Şenliğinde biri sünnet düğününde diğeri de evlenme düğününden sonra iki kez at yarışları tertip edilmiştir. Sünnet düğününden beş gün sonra yapılan at yarışı Hıdırlık denilen düzlükte yapılmıştır[751]. At yarışları üç farklı yerden yapılmıştır. İlki Tekyehanı denilen üç saaatlik yerden, ikincisi Mustafa Paşa mezarı adı verilen dört saatlik semtten, üçüncüsü de altı saat uzaklıkta bulunan Mustafa Paşa Köprüsü'nden yapılmıştır. Cumartesi günü yapılan bu at yarışına dönemin ünlü atları katılmış yarış büyük bir halk kalabağının önünde gerçekleşmiştir. İlk olarak yapılan üç saatlik koşuya 17 at katılmış ve atların sekizi yarışı tamamlamıştır. Yarışmaya katılanlar birinciden başlamak üzere 20.000 akçeden 2.000 akçeye kadar para ile ödüllendirilmişlerdir. Dört saatlik ikinci yarışa da 16 at katılmıştır. Yarışa katılan atlardan on tanesi yarışı tamamlamıştır. Yarışı tamamlayanlara birinci olandan başlamak üzere 20.000 akçe ile 3.000 akçe arasında değişen miktardaki ödülleri verilmiştir. Altı saaat süren üçüncü yarışa 50 at katılmış, atların 13 tanesi yarışı bitirmiştir. Birinci olarak yarışı bitiren al kısrağa 40.000, ikinci gelen doru ata 15.000, üçüncü gelen doruya 10.000, dördüncü olan al ata 7.000 akçe, beşinciden onüçüncü olan atlara kadar ise 6.000 ile 3.000 akçe arasında ödül verilmiştir. Evlilik düğününden sonra yapılan at yarışları Timurtaş (Demirtaş) Ovası'nda yapılmıştır. Yarışın birincisine 30, ikincisine 35 at katılmıştır. İki yarışın toplamı 8 saat sürmüş ve yarışı önde bitirenler padişah tarafından ödüllendirilmişlerdir[752].

[751] Nutku, Ö. (1987). ***IV. Mehmed'in Edirne Şenliği***, s.105.
[752] Nutku, Ö. (1987). ***IV. Mehmed'in Edirne Şenliği***, s.106.

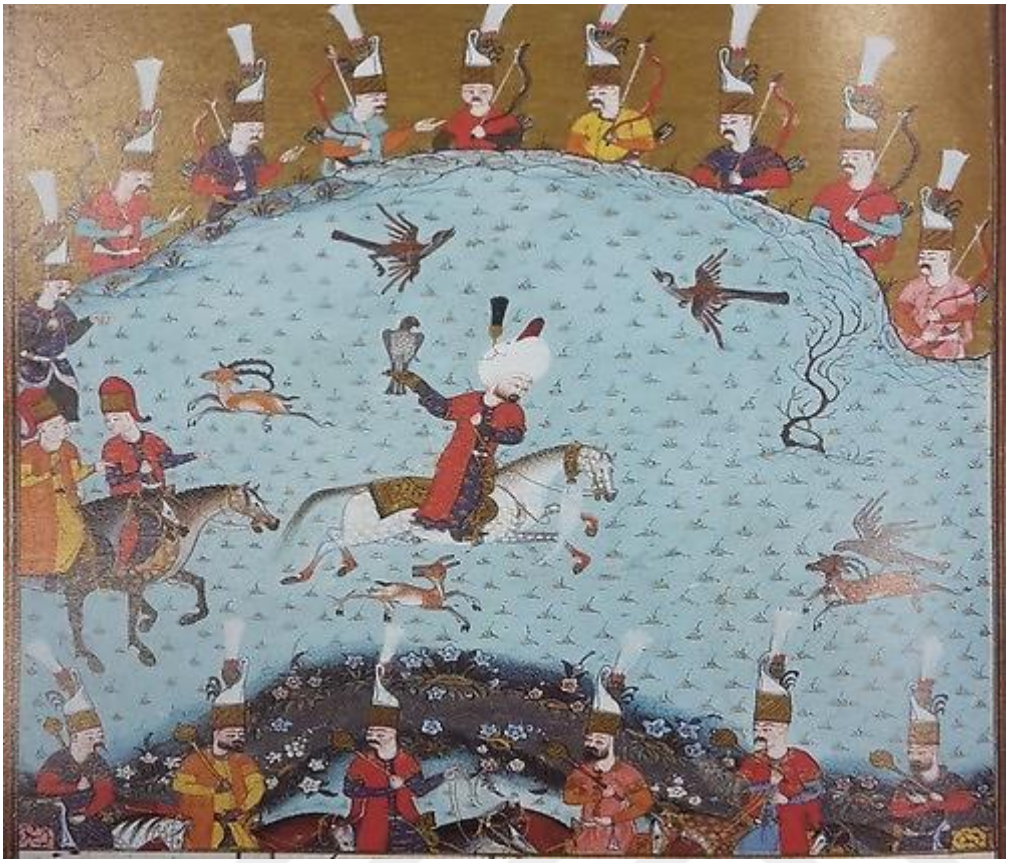
Resim 2.15. Kanuni'nin Düzenlettirmiş Olduğu At Yarışı [753]

[753] ***Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Spor***. (2018). (Yay. Haz. Kemal Gurulkan vd.). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayın No:1, s.32.

Osmanlı Devleti'nde avcılığın dinlenme ve eğlence faaliyeti olmasının yanı sıra savaş eğitimininde yeri büyüktür. Yabani hayvanları avlayabilmenin yegâne yolu da at üzerinde yapılan takiple mümkün olmuştur. Bundan dolayı iyi bir avcının usta bir şekilde ata binebilmesi gerekir, ayrıca da at üzerinde ok atabilme ve silah kullanabilme kabiliyetine sahip olmalıydı[754]. Osmanlı Devleti'nde ilki sürek veya sürgün diğeri ise doğan, çakır, şahin ve atmaca gibi yırtıcı kuşlarla yapılan av olmak üzere iki çeşit av yapılmaktadır. Örneğin; IV. Murad Leh Seferi'ne gitmek üzere Burgaz'da sürgün avı, Sazlıdere'de ise kuş avı düzenlemiştir[755]. Padişahlar İstanbul'a yakın yerlerden Göksu, Kandilli, Kağıthane, Tokat, Sarıyer, Haramideresi, Beykoz, Feridun, Ayazağa, Karağaç, Halkalı, Üsküdar ve Davutpaşa gibi koru ve bahçelerde avlanırken, İstanbul dışına çıktıkları zaman da Trabzon, Bursa, Çorlu, Istranca dağları, Yanbolu, Filibe, Gümülcine, Ferecik, Dimetoka, Uzuncaova ve çoğunlukla da Edirne'yi av sahası olarak kullanmışlardır[756]. Özellikle de 17. yüzyıl padişahlarından I. Ahmet ve IV. Mehmed'in avcılık ve Edirne'yi av sahası olarak kullanması açısından ayrı bir yeri vardır. I. Ahmed'den itibaren Padişahların Edirne'ye karşı ilgisi artmıştır. I. Ahmed 1605 senesi eylül ayı içerisinde gerçekleştirdiği av gezisinden sonra 1612 ve 1613 yılı kış aylarını da Edirne'de geçirmiş ve Edirne Kazası'nın köylerinde Uzunköprü'de günlerce devam eden sürgün avları düzenlemiştir. IV. Mehmed de Edirne'yi ikinci bir idari merkez ve av alanı haline getirmiştir. Padişahlık döneminde devlet kademesindeki işlerinden ziyade av ile uğraşıp ve ava olan düşkünlüğünden dolayı tarihte Avcı olarak anılmıştır. Sadece Edirne civarında değil aynı zamanda Bursa, Ferecik Dimetoka, Yanbolu, Filibe, Eğriboz, Karadağ, Yenişehir bölgelerinde haftalarca devam eden çok masraflı sürgün avları tertip etmiştir[757].

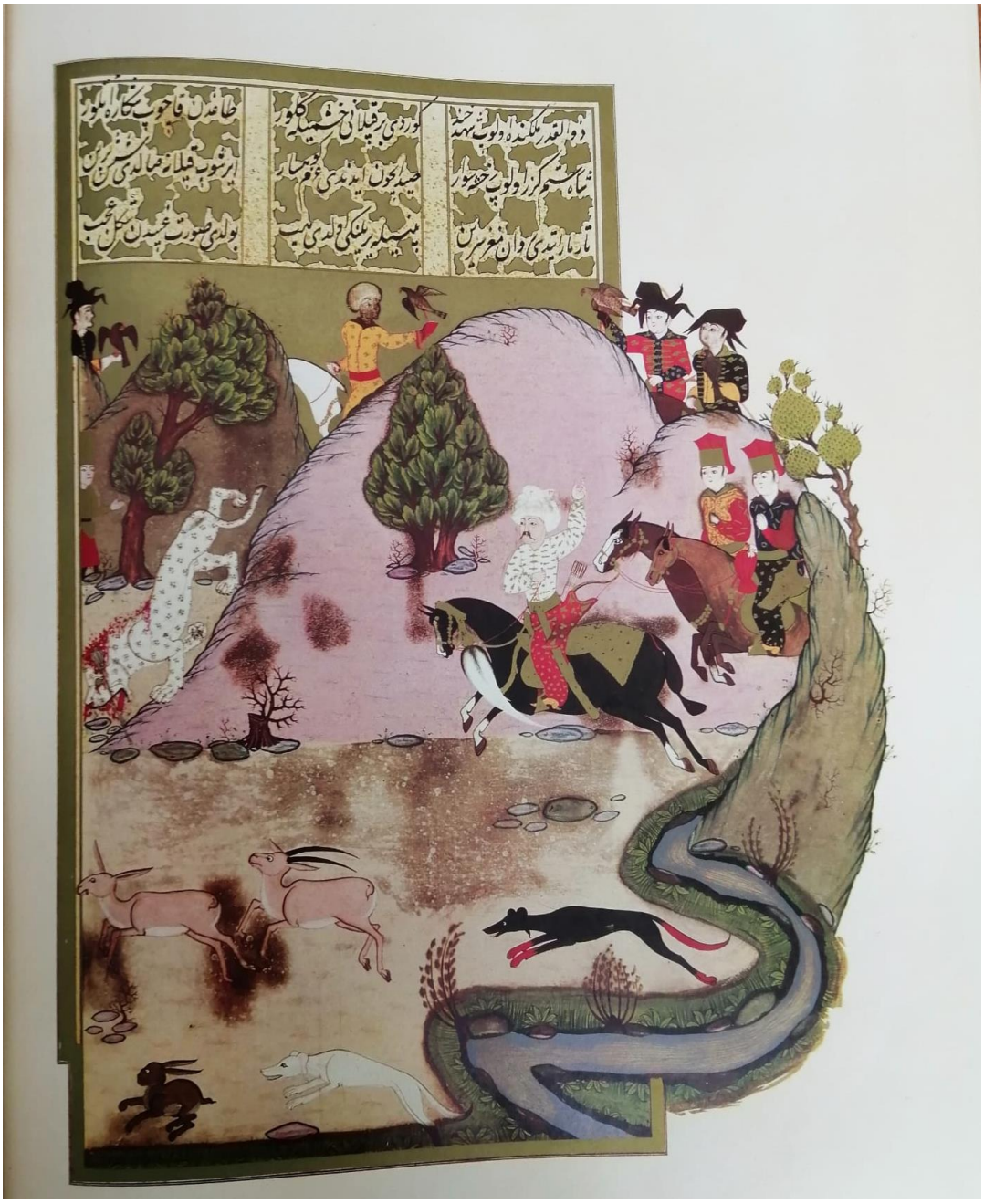
[754] Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***, s.209.
[755] Türkmen, M. N. (2013). ***Osmanlı'da Av Kültürü***. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları, s.90.
[756] Çelik, Ş. (2002)."Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-gâhı)", ***XIII. Türk Tarih Kongresi Ankara, 4-8 Ekim 1999 Kongreye Sunulan Bildiriler***, C. III, III Kısım, Ankara: TTK Yayınları, s.2.
[757] Çelik, Ş. (2002). "Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-gâhı)", s.6-7.

Resim 2.16. Kanuni'nin Edirne Avı [758]

Yukarıdaki minyatürde Kanuni Sultan Süleyman'ın Edirne'de avcı kuş ile yapılan bir av sahnesi resmedilmiştir. Av sahnesinde padişah av ile meşgul olurken solakların çember oluşturarak padişahı korudukları görülmektedir[759]. Av sahnesinde padişah raht hazinesinde saklanan kıymetli binit takımları ile müzeyyen dörtnala koşan atı ile geyiklere doğru yönelmiştir.

[758] http://www.tirendaz.com/tr/?page_id=2846 (Arifi, Süleymannâme. Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Nr.165).
[759] http://www.tirendaz.com/tr/?page_id=2846

Resim 2.17. Yavuz Sultan Selim'in Kaplan Avlaması [760]

Yukarıdaki Nakkaş Osman, tarafından yapılan minyatürde Yavuz Sultan Selim'in Dulkadir Hükümdarı Alaüddevle'ye karşı seferi sırasında Küskün deresi kenarında otağ kurduğu yerde kaplan avlaması resmedilmiştir[761]. Minyatürde Yavuz Sultan Selim'in siyah renkli kıymetli binit takımlarına sahip dörtnala koşan atı üzerinde kaplanı vurması, tazı ile

[760] ***Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları***. (1969). İstanbul: Doğan Kardeş Matbacılık Sanayii A. Ş. Basımevi, s.19.
[761] ***Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları***. (1969). İstanbul: Doğan Kardeş Matbacılık Sanayii A. Ş. Basımevi, s.19.

zağarın da tavşan ve geyikleri kovaladığı resmedilmiştir. Ayrıca dağın üst kısmında ise şahinciler, doğancıların bulunduğu görülmektedir.

Osmanlı geleneklerine göre Padişahın sefere çıkması halinde yanında dokuz yedek atı götürülürdü. Yedek atların eyer takımları, dizgin ve örtüleri altın, yakut, elmas gibi değerli taşlarla süslenirdi. Ayrıca cirit atları adı ile kırk tane iyi cinslerde at çekilirdi. Bu atların haricinde üç yüz ya da dört yüz at daha bulunurdu ve padişah ne zaman cirit oynamak isterse bineceği atları bunların arasından seçerdi. Bu atlar memleketin dört bir tarafından seçilerek getirilen padişaha layık görülen hayvanlardı. Seferde atların güneşin sıcağından ve yağmurdan korumak amacıyla taşınabilir nitelikli ahırlar yapılırdı. Örneğin; üç ahır konakta iken üç ahır da padişahın tuğu ile önden giderek otağın yanında kurulurdu. Her ahıra yedişer ya da sekizer tavla at bağlanmıştır ve yemlikleri ham gümüşten yapılmıştır[762]. Büyük bir sevgi duyduğu atlarından bir an bile ayrılmak istemeyen IV. Murad, otağının gölgeliğinde yirmi ya da otuz at bulundurur ve atları orada ham gümüşten yapılan kazıklara bağlatırdı[763].

Atlardan başka Bağdat Seferi'ne katılan süslü örtülerle donatılmış 1.200 katar deve bulunmaktadır. Bu develerin 400'ü yeniçerilere verilirken geri kalanı hazinenin nakli, padişah ahırı, mutfak, kiler, çadır, cephane, mehter ve gerekli malzemenin taşınmasında kullanılmıştır. Ayrıca yedi yüz kadar da hızlı yürüyebilen katır bulunmaktaydı[764].

[762] Peçevi İbrahim Efendi. (1982). ***Peçevi Tarihi***, C.2, s.414.
[763] Peçevi İbrahim Efendi. (1982). ***Peçevi Tarihi***, C.2, s.414.
[764] Peçevi İbrahim Efendi. (1982). ***Peçevi Tarihi***, C.2, s.414.

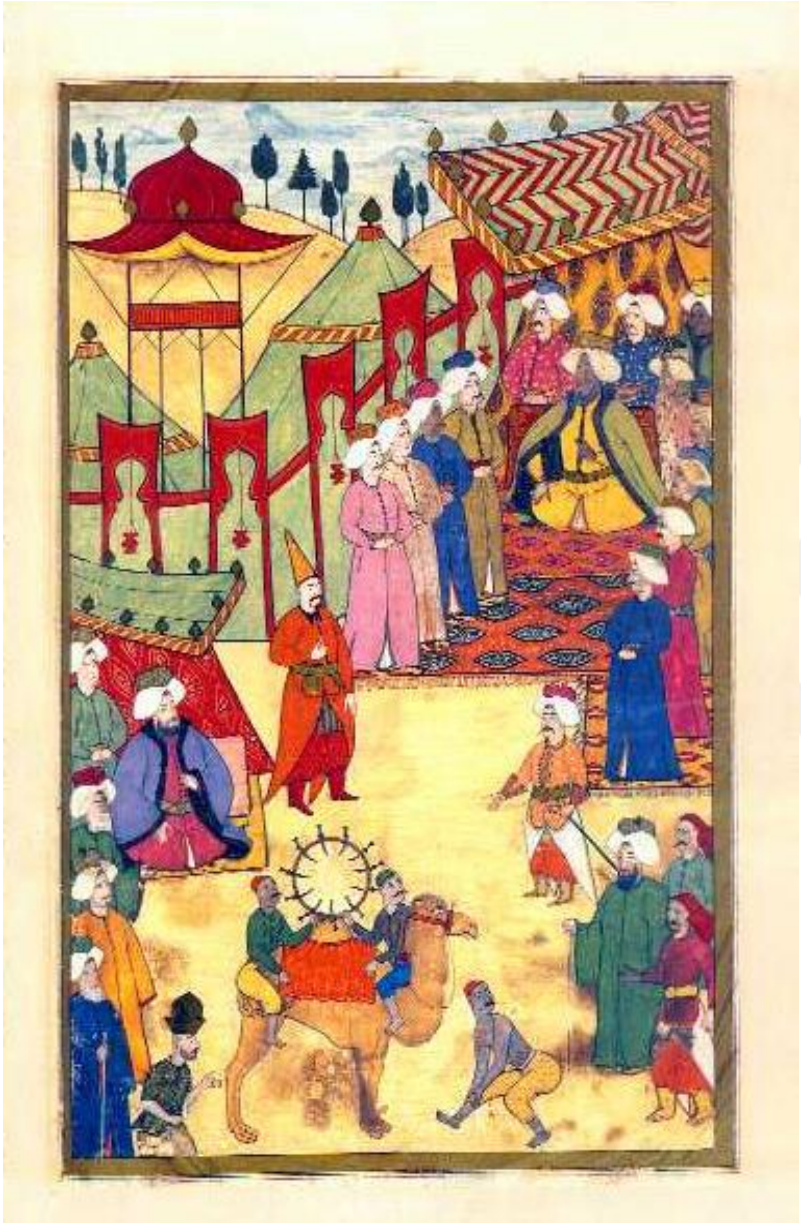

Resim 2.18. Mehter Takımında Kullanılan Deve ve Atlar [765]

Yukarıda Nakkaş Levni, tarafından yapılan minyatürde hem atların hem de develerin mehter takımı için önemli bir fonksiyonunun olduğu görülmektedir. Mehter takımı içerisinde yer alan at ve develerin düzenli bir şekilde dizilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Takım içerisinde üç sıra halinde yer alan atların ilk sırasında davul çalanlar, ikinci sırada zil çalanlar

[765] https://istanbultarihi.ist/236-osmanli-istanbulunda-mehter

üçüncü sırada ise zurna çalanlar yer almaktadır. Farklı renklere sahip olan atların üzerinde birer davul çalınırken develerde ise ikişer kös çalınmaktadır.

Resim 2.19. Canbazların Gösterisi [766]

Yukarıdaki minyatürde çadırlarında oturan sultan ve sadrazam devenin sırtında yer alan iki kişi tarafından tutulmakta olan bıçaklı çemberden atlamaya hazırlanan Hacı Şahin'i izlemektedir[767].

[766] https://www.oocities.org/surnamei_vehbi/032b-033a.html.
[767] Tekbaş, I. S. (2008). ***Surname-i Vehbi Minyatürlerindeki Eğlence Sahnelerinin Resim Eğitimi Açısından İncelenmesi,*** s.32.

Deve, çok ağır bir yükle çok uzak mesafeyi, birkaç gün bir şey iyip, içmeden ve günde yaklaşık 200 km'lik yolu yürüyerek katedebilen hayvandır. Deve, gerektiği zaman gıda olarak kullanılmak ve bir takım karmaşık kimyasal işlemler sonucu suya çevrilmek üzere yağ depolayan hörgücü, kum fırtınalarına karşı özel perdeleri olan burnu, çift sıra kirpikli gözleri, içi tüylerle dolu kulakları, dikenli bitkileri yemeye elverişli ağız yapısı ve yediği bitkileri kolayca sindirebilen, aşırı sıcak ve soğuğa dayanabilme gücüyle ve bir defada 60 litre su içme özellliğine sahip bir hayvandır[768].

İslam'ın şartları arasında yer alan hac vazifesine padişahlar özel bir ilgi göstermişlerdir. Hac kafilesi ayrı bir törenle surre alayları ile yapılırdı. Saraydan yola çıkan surre alayları Hicaz'a develerle gönderilir. Halk da deveyi kullanarak hacca giderdi[769]. Surre alayında kervanın başında Mahmil'i taşıyan deve giderdi ve bu deveye binilmez sadece yularından çekilerek götürülürdü[770]. İstanbul ve Mısır'dan gönderilen surrelerin olmazsa olmaz unsurlarından biri de mahmillerdi. Mahmil, dörtgen bir ahşap çerçeve üzerinde dört yüze sahip ve piramid şeklinde olup üzeri altın, gümüşle süslenmiş yazılarla donatılmış, ipek püsküller, çeşitli nakışlar ve değerli taşlarla süslenmişti. İstanbul'dan gönderilene "Mahmil-i Hümâyûn", Kahire'den gönderilene de Mahmil-i Mısrî adı verilir[771]. Aşağıda yer alan fotoğraflardan birincisinde İstanbul'dan gidecek olan surre alayındaki mahmili taşıyan deve ve görevliler görülmektedir. Fotoğrafta yer alan mahmili taşıyan deve yere yatmış bir halde olup başında ise muhtemelen surre alayının önünden giden mahmili taşıyan deveyi çekmekle görevli deveci bulunmaktadır. (Bkz. Resim 2.20). Diğer fotoğrafta ise Kahire'den yola çıkan surre alayı gözükmektedir. Alayda mahmili taşıyan deve önde olmak üzere arkalarında ise diğer develer sıralanmış bir halde yola çıkmaktadır. Develer katar halinde binit takımlarıyla donatılmış, üzerlerinde sandıklar ile deve sürücüleri bulunmaktadır. Ayrıca alayda görevlendirilen görevlilerin atlar ile surre alayına eşlik ettikleri izlenmektedir. (Bkz. Resim 2.21).

---

[768] Önkal, A-Bozkurt, N. (1994). "Deve", s.224.
[769] Belen, N. (2011). "Deve ve Yolları; 19. yy Sonlarında Batı Anadolu'dan Denize Uzanan Yollarda Devenin Kullanımı". ***CİEPO Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Tarihi Araştırmaları 6. Ara Dönem Bildiriler Kitabı (Uşak/14-16 Nisan 2011)***. C.1, s.242.
[770] Ateş, İ. (1981)."Osmanlılar Zamanında Mekke ve Medineye Gönderilen Para ve Hediyeler". ***Vakıflar Dergisi***, S.13, s.114.
[771] Buzpınar, Ş. T. (2009). "Surre". ***DİA***. C.37. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.569.

Resim 2.20. Sultan II. Abdülhamid Dönemi Surre Alayı [772]

Resim 2.21. Mısır'dan Mahmil Alayı [773]

[772] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91313---0007.jpg
[773] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90612---0029.jpg

Mısır'dan gönderilen "Mahmil" in ayrıntılı fotoğrafı aşağıda gösterilmiştirr. Surre alayında hediyelerin konulduğu mahmilin çok süslü ve özenle yapıldığı görülmektedir. Süslemelerde ehrami kısma geçişte hat sanatının mahfil örtüsünde yer alırken piramid şekilli üst kısmında padişahın tuğrası bulunmaktadır. Piramid şekilli üst kısmının zirvesinde püsküllü bir süsleme bulunmaktadır. Püskül süslemelerinin ayrıca kubbe kısmının eteklerinde ve mahmil kaidesinin taban kısımlarında da yer almaktadır. (Bkz. Resim 2.22).

Resim 2.22. Kahire'de Mahmil [774]

[774] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90612---0030.jpg

2.3. Tay Çiftliklerinden Üretim Yoluyla Saraya At Temini

Istabl-ı Âmire'ye nitelikli at temin edebilmek amacıyla taycı çiftlikleri kurulmuştur. Osmanlı Devleti; müsadere usulü, satın alma ile, hediyeleşme yoluyla ve son olarak da taycı teşkilatı sayesinde has ahûra at teminini sağlıyordu. Bunlardan en önemlisi ise taycı teşkilatıdır. Taycı teşkilatı sayesinde Has Ahır'a özel atlar yetiştirilmiştir. Taycı teşkilatı Has Ahır'ın at ihtiyacını karşılamada süreklilik sağlamasının yanında yetiştirdiği seçkin atlarla önemli bir fonksiyon icra etmiştir[775].

Taycı teşkilatı merkez Istabl-ı Âmire'ye bağlı olup günümüz sınırları içerisinde Eskişehir, Kütahya ve Bilecik şehirlerini içine alan bölgede varlığını sürdürmüştür. Sultanönü Sancağı ve çevresinin at yetiştiriciliğinde önemli bir yere sahip olmasında İstanbul'a yakın oluşu, yetiştirilen atların naklinin kolay olması ayrıca atların beslenebilecekleri geniş çayırlık alanların bulunması, coğrafyası ile iklimi de etkili olmuştur[776].

17. yüzyılda Kamil Kepeci Tasnifi 7182 nolu ve 740 numaralı tapu tahrir defterlerinde yer alan taycı teşkilâtı kanunnamesine göre taycı teşkilatının görevleri şu şekilde belirtilmiştir. Kanunnameye göre her çiftlik yılda iki tay yetiştirmek durumunda olup tayların nalı, rahtı, yemi taycılar tarafından karşılanacaktır. Ayrıca hâssa çayırların biçilmesi ve biçilen otun taşınması, yundlara (kısraklara) tokat (hayvan ağılı) yapılması taycıların görevlerindendir. Yine hâssa aygırların (erkek at) kısraklara çekilecekleri zamanlarda korunması, has ahırların tamiratı ve çiftliklerde yetiştirilen tayların Bursa'ya götürülmesi taycılar tarafından yapılmaktadır. Bunlardan başka Trabzon ve Mısırdan gelen hâssa tavîle kısrakların çayırlara çakılması, kuluncukları (yavru) doğururken iki ay beklemeleri de taycıların görevleri arasında yer almaktadır[777].

Taycı teşkilatı hakkında önemli bilgileri ihtiva eden yukarıda zikrettiğimiz taycı teşkilatı kanunnamesinden yola çıkarak taycı teşkilatı çiftliklerinden has ahıra ne kadar tay yetiştirdiklerini bulabiliriz. Taycı kanunamesine göre her çiftlik yılda iki tay yetiştirmek zorundaydı. II. Osman (1618-1622) dönemine ait 740 numaralı Tapu Tahrir defterinde

---

[775]Dingeç, E. (2016). "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sarayına At Temini". ***Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi (Yılmaz Kurt Armağanı)***, C.1, (Edt. Hatice Oruç, Muhammed Ceyhan), Ankara: Akçağ Yayınları, s.259.
[776]Dingeç, E. (2016). "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sarayına At Temini", s.261-262.
[777] BOA, K.K.d. 7182, s.1; BOA, TT.d. 740, s.4.

kayıtlı Sultanönü Sancağı'na bağlı 124 çiftlik bulunmaktadır. Kanunnameden de anlaşılacağı üzere her çiftliğin yılda iki tay yetiştirdiği düşünüldüğünde 124 çiftlikten toplam 248 tayın Has Ahır için yetiştirildiğini ortaya koymaktadır[778].

Taycı teşkilatı görevlilerinin kısrak ve aygırlara özenle bakması gerekmekteydi. Bundan dolayı damızlık olan hayvanları, binek ve çiftlik işlerinde kullanmaları yasaktı. Yaz aylarında korularda serbest bir şekilde dolaşan atlar, kışı ise hâssa ahırlarında geçiriyordu. Taycılar, atların kışı daha iyi geçirebilmelerini sağlamak için ahırların tamir ve onarımlarını yapıyorlardı. Korularda dolaşan atları bir arada tutabilmek amacıyla geniş bir alanın etrafını çit ile çevirip, gerekirse de yavrulayacak olan kısraklar için de ayrı bir yer yapıyorlardı. Kısraklara yapılan bu ahıra tokat[779] adı veriliyordu. Taycı teşkilatı kanunnamesinde bu durum tokat düzmek şeklinde geçmektedir[780].

Tay ocaklarında at yetiştiriciliği konusunda alanında eğitim almış kişiler bulunmaktaydı. Bu kişiler hayvan hastalıkları ve hastalıkların tedavisiyle ilgilenirlerdi. Taycılar, cins aygırlar ile seçkin kısrakların doğal ortamda çiftleştirmekten, gebe kısrağın ve tayların bakımından sorumludur. Doğal ortama bırakılan aygır, kısrak ve tayların bulunduğu grup hergele (başıboş at sürüsü) olarak adlandırılır. Başıboş olarak gezen hergele grubu içinde iki ya da üç tane aygır, on bir on iki tane kısrak ve bir kaç tane de tay bulunurdu[781].

Taycı çiftliklerinde atların cinslerinin bozulmamasına önem verilirdi. Gebe kalan kısrağın bakımı dikkatle yapılırdı. Bu durum taycı kanunnamesinde de geçmektedir. Mısır ve Trabzon'dan gelen gebe kısrakların bakımının yapılması, doğum evresinden sonra da kısraklara iki ay süreyle bakılması taycıların görevleri arasında sayılmıştır[782].

Taycılar, tayları nallamak ve eyere alıştırmaktaydı. Bu sebeple taycıların nal, eyer yapımı ve uygulamasını iyi bilmesi gerekiyordu. Nal ve eyer üretimi belirli yerlerde yapılmış olsa da bunların uygulanması ya da onarım işlerinin taycı ocağında yapılmasını gerekli

[778] BOA, TT.d. 740.
[779] Tokat: Hayvan ağılı Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1260.
[780]Doğru, H. (1990). ***Osmanlı İmparatorluğunda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilatı (XV ve XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağı)***. İstanbul: Eren Yayınları, s.150.
[781] Dingeç, E. (2016). "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sarayına At Temini", s.264.
[782] Dingeç, E. (2016). "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sarayına At Temini", s.264.

kılıyordu. Tayların nallama ve eyer işleri için yapılan harcamalar taycı çiftliği gelirinden karşılanıyordu.

Her taycı çiftliği senede iki tay yetiştirmekle yükümlüydü. Taylar büyüyüp eğitimleri tamamlanınca İstanbul'a Istabl-ı Âmire'ye gönderilmeleri gerekiyordu. Yaşını dolduran taylar yetenekleri geliştiğinde taycılar tarafından İnönü'ye getiriliyor ve daha sonra taycılar ağasının liderliğinde bakıcıları ile birlikte Bursa'ya götürülüyordu[783]. Taycılar Istabl-ı Âmire'ye bağlı olup, taycılara; tokatcı, olukcu, korucu, katrancı, hendekci, otlukcu, köprücü, buzcu bölükleri yardım ediyordu.

Olukçular, su kanalları yaparak çayırların ve atların sulanmasını sağlıyordu[784]. Hâssa yundları (kısrakları) yaylağa çıktıklarında, pınarlardan kısraklara su vermek için olukçular tarafından oluklar kurulurdu. Olukçular yapmış olduğu bu hizmetleri karşılığında avârız-ı divaniyyeden ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutulmuşlardır[785].

Katrancılar kısrakların katran ile yağlanmasını sağlıyordu. Istabl-ı Âmire'ye tabii taycı ocaklıklarından olan Muttalib ocağına katrancılar her sene verdikleri 500 vukiyyelik katran karşılığında avârız-ı divaniyyeden ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutulmuştur.

Çayırların ve sazlıkların sulanması için bendlerin doldurulması gerekmekteydi. Bu vazife hendekci cemaati tarafından yapılmaktaydı. Doldurulan bendler çayırlara bırakılarak çayırların sulama işlemi gerçekleştirilirdi. Muttalib Ocağına bağlı Karakaş ve Araplar köylerinde hendekciyan cemaatinde beş kişi bendci olarak görev yapmaktaydı[786]. H.1034/M.1625 tarihinde Sultanönü Sancağı'nda Hendekciyan Bölüğü'nde 9 kişi görev yapmaktadır[787].

Geçişi mümkün olmayan nehirlerin üzerinde köprüler kurmak, köprülerin tamir ve bakımını sağlamak köprücülerin göreviydi. Ayrıca Has Ahır'a tabi olan çayırlarda çayıra su verildiği zaman ulaşımın kolaylaştırılması için köprü ve yol yapmak da köprücülerin

[783]Doğru, H. (1990). ***Osmanlı İmparatorluğunda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilatı (XV ve XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağı)***, s.150-151.
[784]Dingeç, E. (2016). "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sarayına At Temini", s.265.
[785]BOA, TT.d. 768, s.46.
[786] BOA, TT.d. 768, s.47.
[787] BOA, KK.d 7182, s.39.

görevleri arasındaydı[788]. Sultanönü Sancağı'nda H.1034/M.1625 tarihinde Köprüciyan bölüğünde 4 kişi görev yapmaktadır[789]. Istabl-ı Âmire'ye tabii Bursa'da bulunan, Bulgarlar Mahallesi'nde ikamet eden 16 zimmî Istabl-ı Âmire'ye ait olan çayır ve yolların üzerinde yer alan köprülerin tamir işleri ile ilgilenmişlerdir. Bulgarlar Mahallesi'nde bu görevi yapan 16 zimmî, yapmış oldukları hizmetlerinden dolayı avârız-ı divaniyye ve tekâlif-i şakka vergilerinden muaf tutulmuşlardır[790].

Korucular, Istabl-ı Âmire'ye ait olan koruları, koruma görevini yerine getiren, vakti geldiğinde otları biçip, kurutan ve İstanbul'a sevkini sağlayan kişilerdi[791]. Sultanönü Sancağı'na tabii Muttalib Ocaklığı'nda Korucuyân Cemaati'nde 23 kişi koruculuk vazifesi yapmaktadır[792]. Sultanönü Sancağı'nda H.1034/M.1625 tarihinde ise korucuyan bölüğünde 19 kişi korucu olarak hizmet vermektedir[793].

[788]Doğru, H. (1990). ***Osmanlı İmparatorluğunda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilatı (XV ve XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağı)***, s.124-125.
[789] BOA, KK.d 7182, s.39.
[790] BOA, TT.d. 768, s.49.
[791]Doğru, H. (1990). ***Osmanlı İmparatorluğunda Yaya-Müsellem-Taycı Teşkilatı (XV ve XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağı)***, s.128.
[792] BOA, TT.d. 768, s.45.
[793] BOA, KK.d 7182, s.39.

Çizelge 2.4. II. Osman Döneminde Sultanönü Sancağı Taycı Çiftlikleri

Sıra No	Çiftlik Adı	Köy ve Kaza Adı	Yamak	Nareside	Mürde-i Cedid	Gaib	Muhassıl	Mâlûl	Pir	Olukcu	Korucu	Duacı	Diğer	Dönüm		Hasıl
														Yeni Defter	Eski Defter	
1	Mürüvvet Yeri	Koyun tabii Karacaşehir	8	8	2	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	310
2	Davud Yeri	Harvan tabii Karacaşehir	6	9	1	-	-	-	-	-	-	-	-	150	-	300
3	Kulağuz	Tarpak tabii Karacaşehir	18	10	4	-	-	-	-	-	-	-	-	60	150	600
4	Kara Mustafa Yeri	Mamıca tabii Karacaşehir	7	4	4	1	-	-	-	-	-	-	-	80	150	340
5	Mansur Yeri	Der nefs-i Eskişehir	10	7	6	-	-	-	1	-	-	-	-	100	50	300
6	Murad Yeri	Avdan tabii Karacaşehir	7	5	8	-	-	-	-	-	-	-	-	100	180	620
7	Ferid Yeri	Uruzbeyi tabii Karacaşehir	8	6	4	-	-	-	-	-	-	-	-	150	150	350
8	İnebey Yeri	Karacakaya tabii Karacaşehir	6	7	8	-	-	-	-	-	-	-	-	60	-	300
9	Avdan Yeri	Büyükılıca tabii Eskişehir	9	14	3	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	360
10	Koçak Yeri nam-ı diğer Kuş Yeri	Ahi Otak	11	13	7	-	-	-	-	-	-	-	-	150	100	700
11	Miryeri	Kuruca tabii Eskişehir	10	8	5	1	-	-	1	-	-	-	-	80	120	310
12	Mesud Yeri	Muttalib tabii Karacaşehir	7	15	5	-	-	-	2	-	-	-	-	80	60	360
13	Murad Yeri	Takmak tabii Karacaşehir	8	5	5	-	-	-	-	-	-	-	-	80	80	350
14	İlyas ve Gazi	Çavuş tabii Karacaşehir	5	4	4	-	-	-	1	-	-	-	-	200	160	480
15	Yahya Yeri	Sungur tabii Karacaşehir	7	3	9	-	-	-	-	-	-	-	-	132	200	325

Çizelge 2.4 (devam). II. Osman Döneminde Sultanönü Sancağı Taycı Çiftlikleri

Sıra No	Çiftlik Adı	Köy ve Kaza Adı	Yamak	Nareside	Mürde-i Cedid	Gaib	Muhassıl	Mâlûl	Pir	Olukcu	Korucu	Duacı	Diğer	Dönüm		Hasıl
														Yeni Defter	Eski Defter	
16	Demirci Resul Yeri	İki Kilise tabii Karacaşehir	9	8	6	-	-	1	-	-	-	-	-	180	-	310
17	Hisarbeyi Yeri	Eymir tabii Karacaşehir	11	14	7	-	-	-	-	-	-	-	-	150	80	400
18	Polad Yeri	Gökce Kısık tabii Karacaşehir	4	1	5	-	-	-	-	-	-	-	-	120	80	315
19	Hasan Yeri	Kedicük tabii Karacaşehir	11	9	9	-	-	-	-	-	-	-	-	600	180	480
20	Kısık Aydın Yeri	Kireçcik tabii Karacaşehir	6	2	6	-	-	-	1	-	-	-	-	400	30	700
21	Ümid Hacı Yeri	Gökce Kısık tabii Karacaşehir	7	7	4	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	330
22	Gün Doğmuş Yeri	Çukurağıl tabii Seyidgazi	15	12	9	-	-	-	-	-	-	-	-	250	-	890
23	İbrahim Yeri	Eymir tabii Karacaşehir	4	3	6	-	-	-	-	-	-	-	-	200	60	350
24	Emir Doğan Yeri	Kızıl Kuyu tabii Seyidgazi	7	-	10	-	-	-	-	-	-	-	-	400	40	630
25	Paşa Yeğen	Köpek tabii Karacaşehir	6	7	3	-	-	-	-	-	-	-	-	30	150	330
26	Uçarı Yeri	Yukarı Söğüd tabii Oynaş	10	10	7	-	-	1	-	-	-	-	-	400	-	500
27	İshak Yeri	Yukarı Söğüd tabii Karacaşehir	7	4	4	-	-	-	-	-	-	-	-	200	-	350
28	Abdullah Yeri	Kınık tabii Karacaşehir	6	2	7	-	-	-	-	-	-	-	-	150	60	310
29	Çaylak Yeri	Sancar tabii Seyidgazi	6	4	6	-	-	-	1	-	-	-	-	120	80	360
30	Emir Yeri	Çukurağıl tabii Seyidgazi	6	5	3	2	-	-	-	-	-	-	-	180	40	350

Çizelge 2.4 (devam). II. Osman Döneminde Sultanönü Sancağı Taycı Çiftlikleri

Sıra No	Çiftlik Adı	Köy ve Kaza Adı	Yamak	Nareside	Mürde-i Cedid	Gaib	Muhassıl	Mâlûl	Pir	Olukcu	Korucu	Duacı	Diğer	Dönüm		Hasıl
														Yeni Defter	Eski Defter	
31	Devletşah Yeri	-	9	9	10	-	-	-	-	-	-	-	-	450	250	1000
32	Yusuf Salih Yeri	Tabii Karacaşehir	5	1	4	-	-	-	-	-	-	-	-	400	100	500
33	Hasan Yeri	Darıözü tabii Eskişehir	5	5	5	-	-	-	-	-	-	-	-	340	100	400
34	Sarı Oğlu Yeri	Güllü Saray tabii Seyidgazi	12	9	4	-	-	-	-	-	-	-	-	160	-	350
35	İnebeyi ve Hasan Yeri	Çaltı iki çiftlik yerdir tabii Bilecik	5	3	7	-	-	-	-	-	-	-	-	200	70	400
36	Halil Yeri	Emirşah tabii Karacaşehir	4	3	2	1	-	-	-	-	-	-	-	200	140	340
37	Ahmed Yeri	Güllü Saray tabii Seyidgazi	8	6	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	350
38	Okçu Yeri	Güllü Saray tabii Seyidgazi	6	3	4	-	-	-	-	-	-	-	-	150	50	350
39	Süleyman	İlyarık ve aher son iki çiftlik yerdir tabii Karacaşehir	10	7	13	-	-	-	-	-	-	-	-	150	100	660
40	Hacıoğlu Yeri	Ilıca tabii Karacaşehir	12	6	6	-	-	-	-	-	-	-	-	150	50	340
41	Yaycı Mürüvvet Yeri	Ilıca tabii Karacaşehir	10	2	3	1	-	-	-	-	-	-	-	140	40	300
42	Ahmed ve İbrahim Yeri	Karacaüyük tabii Karacaşehir	5	1	6	-	-	-	-	-	-	-	-	180	120	420
43	Mürüvvet Yeri[794]	Karacaüyük tabii Karacaşehir	6	7	9	-	-	-	1	-	-	-	-	-	150	650

[794]Ali Veled-i İbrahim taycı kethüdası olarak bu çiftlikte yer almaktadır.

Çizelge 2.4 (devam). II. Osman Döneminde Sultanönü Sancağı Taycı Çiftlikleri

Sıra No	Çiftlik Adı	Köy ve Kaza Adı	Yamak	Nareside	Mürde-i Cedid	Gaib	Muhassıl	Mâlûl	Pir	Olukcu	Korucu	Duacı	Diğer	Dönüm		Hasıl
														Yeni Defter	Eski Defter	
44	İne Han	Karacaüyük tabii Karacaşehir	8	5	5	-	-	-	-	-	-	-	-	150	150	450
45	Hacı Yeri Kemerdaş demekle marufdur	Göçmen tabii Karacaşehir	5	6	3	-	-	-	-	-	-	-	-	100	100	340
46	Hamza Yeri	Mamluca tabii Karacaşehir	7	5	4	-	-	-	-	-	-	-	-	50	70	350
47	Ömür Yeri	Nemli tabii Karacaşehir	4	6	3	-	-	-	-	-	-	-	-	100	300	450
48	Beyli Yeri	Söğüd Üyüğü tabii Karacaşehir	6	4	4	-	-	-	1	-	-	-	-	150	50	300
49	Adil	Kani tabii Karacaşehir	4	-	3	1	-	-	-	-	-	-	-	50	50	300
50	Kaplan Yeri	Ilıca tabii Karacaşehir	6	3	5	-	-	-	1	-	-	-	1	150	200	330
51	Hasan Yeri	İlyarık tabii Karacaşehir	5	7	4	-	-	-	-	-	-	-	-	180	50	400
52	Ali Fakih Yeri	İtburnu tabii Karacaşehir	5	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	80	30	320
53	Hoca Yeri	Çukurviran	5	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	180	-	380
54	Sarı Hamza Yeri	Şehir Üyük tabii Karacaşehir	9	7	6	-	-	-	-	-	-	-	-	300	380	700
55	Zerdüz Yeri	Çorum tabii Karacaşehir	4	2	2	-	-	-	1	-	-	-	-	220	150	400
56	Sarraç Aydın	Eskişehir tabii Karacaşehir	6	2	8	-	-	-	-	-	-	-	-	300	-	350
57	İbrahim Yeri	Çaltı tabii Bilecik Vakf-ı Ferraş Murad	10	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	150	100	350

Çizelge 2.4 (devam). II. Osman Döneminde Sultanönü Sancağı Taycı Çiftlikleri

Sıra No	Çiftlik Adı	Köy ve Kaza Adı	Yamak	Nareside	Mürde-i Cedid	Gaib	Muhassıl	Mâlûl	Pir	Olukcu	Korucu	Duacı	Diğer	Dönüm		Hasıl
														Yeni Defter	Eski Defter	
58	Devlethan Yeri	-	9	10	6	-	-	-	-	-	-	-	-	100	140	620
59	Mürüvvet Yeri	Karağı tabii Karacaşehir	6	7	4	1	-	-	-	-	-	-	-	100	-	320
60	Melikşah	Kuruca tabii Karacaşehir	9	11	4	-	-	-	-	-	-	-	-	140	80	350
61	Aslıhan	Karaca tabii Karacaşehir	5	-	3	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	300
62	Doğan	Güllü Saray tabii Seyidgazi	7	5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	180	-	350
63	Yaradı Yeri	Halid tabii Karacaşehir	11	12	8	-	-	-	2	-	-	-	-	180	110	700
64	Eymirşah Yeri	Eymirşe tabii İnönü	16	18	10	-	-	-	-	-	-	-	1	80	180	600
65	Otarı Yeri	Köseler tabii İnönü	6	5	6	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	345
66	Ümid yeri	Köseler tabii İnönü	5	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	200	-	360
67	Bora-i Kebir Yeri	Köseler tabii İnönü	7	6	5	-	-	-	-	-	-	-	-	180	80	320
68	İnebeyi Yeri	Buzlu tabii İnönü	4	7	4	1	-	1	-	-	-	-	-	100	-	320
69	İnebey Yeri	Karkın tabii İnönü	8	17	4	-	-	-	-	-	-	-	-	100	140	600
70	Hamza Yeri	Memlü tabii İnönü	5	7	2	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	310
71	Halil Yeri	Uca tabii Karacaşehir	4	-	7	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	300
72	Mehmedler Yeri	Memlü tabii İnönü	7	14	4	1	-	-	-	-	-	-	-	100	-	320

Çizelge 2.4 (devam). II. Osman Döneminde Sultanönü Sancağı Taycı Çiftlikleri

Sıra No	Çiftlik Adı	Köy ve Kaza Adı	Yamak	Nareside	Mürde-i Cedid	Gaib	Muhassıl	Mâlûl	Pir	Olukcu	Korucu	Duacı	Diğer	Dönüm		Hasıl
														Yeni Defter	Eski Defter	
73	Karaca Yeri	Köseler tabii İnönü	7	6	3	-	-	-	1	-	-	-	-	350	-	400
74	Hızır Yeri	Dücane Bey tabii İnönü	12	12	6	-	-	-	-	-	-	-	1	100	150	700
75	Nebi Bey	Uca tabii Karacaşehir	4	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	300
76	Alaman Yeri[795]	Buzlu Tabii İnönü	17	20	13	-	-	-	1	-	-	-	-	400	140	890
77	Hoca Yeri	Kadimler tabii İnönü	6	4	1	-	-	-	-	-	-	-	-	100	50	300
78	Turhan Yeri	Aksu tabii İnönü	12	9	8	-	-	-	-	-	-	-	-	140	60	580
79	Süleyman Yeri	İnhisar tabii Karacaşehir	6	6	3	-	-	-	-	-	-	-	-	180	-	300
80	Yusuf Yeri	İnhisar tabii Karacaşehir	7	3	5	-	-	-	-	-	-	-	-	80	-	330
81	Yadigar Yeri	Çalı tabii İnönü	5	6	4	-	-	-	-	-	-	-	-	80	80	350
82	Hasan Oğlu Yeri	Çavdur tabii Karacaşehir	5	10	3	-	-	-	-	-	-	-	-	120	100	300
83	Satılmış	Memlü tabii Karacaşehir	9	6	7	2	-	-	1	-	-	-	-	100	-	550
84	İnebey Yeri	Avdan tabii İnönü	4	12	2	-	-	-	1	-	-	-	-	100	100	350
85	Mehmed Yeri	Tabii İnönü	6	5	2	-	-	-	-	-	-	1	-	50	-	300
86	Köpek Oğlu Yeri	Yüreğir tabii İnönü	7	13	11	-	-	-	-	-	-	-	-	180	50	310

[795] Der nefs-i İnönü maa Çiftlik-i Bayram Bey

Çizelge 2.4 (devam). II. Osman Döneminde Sultanönü Sancağı Taycı Çiftlikleri

Sıra No	Çiftlik Adı	Köy ve Kaza Adı	Yamak	Nareside	Mürde-i Cedid	Gaib	Muhassıl	Mâlûl	Pir	Olukcu	Korucu	Duacı	Diğer	Dönüm		Hasıl
														Yeni Defter	Eski Defter	
87	Ömür Yeri	Geçen tabii İnönü	12	13	8	-	-	-	2	1	-	-	-	120	-	600
88	Hacı Mahmud	Zaviye tabii İnönü	9	9	1	-	-	-	-	-	-	-	-	200	-	250
89	Çaltı Yeri	Avdan tabii İnönü	5	2	3	-	-	-	-	-	-	-	-	140	-	350
90	Hamza Yeri	İsa Viranı tabii İnönü	10	15	6	-	-	-	-	1	-	-	1	120	40	680
91	Berat Yeri	Çavuş tabii İnönü	7	5	3	1	-	-	-	-	-	-	-	70	40	310
92	Ali Yeri	İnhisar tabii İnönü	7	10	1	-	-	-	-	-	-	-	-	90	-	300
93	Karaca Yeri	Tarkın tabi İnönü	6	2	4	-	-	-	-	-	-	-	-	20	-	300
94	Hoca Yeri	Çukurviran tabii İnönü	5	4	-	-	-	-	-	-	-	-	-	180	-	380
95	Polad	Yakaca ve Çiftlik-i Karlu tabii İnönü	14	18	11	1	-	-	1	-	-	-	-	255	-	600
96	Mehmed Yeri	Tokluca tabii İnönü	18	13	7	-	-	-	1	-	-	-	1	80	250	700
97	Sülemiş Yeri	Oluklu tabii İnönü	11	16	6	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	600
98	Domalu	Aksu tabii İnönü	6	5	2	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	300
99	Osman Yeri	Viran tabii İnönü	6	9	7	-	-	-	-	-	-	-	-	50	40	320
100	İskender	Umur tabii İnönü	10	10	9	-	-	-	2	-	-	-	-	170	-	500

Çizelge 2.4 (devam). II. Osman Döneminde Sultanönü Sancağı Taycı Çiftlikleri

Sıra No	Çiftlik Adı	Köy ve Kaza Adı	Yamak	Nareside	Mürde-i Cedid	Gaib	Muhassıl	Mâlûl	Pir	Olukcu	Korucu	Duacı	Diğer	Dönüm		Hasıl
														Yeni Defter	Eski Defter	
101	Menteşe Yeri	Karıcık tabii İnönü	6	7	5	-	-	-	-	-	-	-	-	70	40	300
102	Ümid Yeri	Eğrigöz tabii İnönü	6	5	7	1	-	-	1	-	-	-	-	100	40	300
103	Bayezid Yeri	İnhisar tabii Karacaşehir	6	9	-	-	-	-	-	-	-	-	-	100	50	300
104	Alaeddin	Memlü tabii İnönü	6	5	6	-	-	-	-	-	-	-	-	100	-	315
105	Eyne Hoca Yeri	Atbaşı tabii İnönü	10	11	2	-	-	-	-	-	-	-	-	202	-	228
106	Süleyman Yeri	Bora tabii İnönü	6	5	3	-	-	-	-	-	-	-	-	120	-	320
107	Gökce Yeri	Tarpak tabii İnönü	6	6	6	-	-	-	-	-	-	-	-	50	140	300
108	Haydar Yeri	Üyüklü tabii İnönü	10	11	6	1	-	-	2	-	-	-	-	200	130	600
109	Eymir Yeri	Eğeröz tabii İnönü	18	17	8	-	-	-	-	-	-	-	-	70	100	500
110	Yakub Yeri	Sulu tabii İnönü	13	8	4	-	1	-	-	-	-	-	1	240	-	500
111	Malkoç Yeri ve Gökce	İnönü tabii m.	20	25	6	-	1	-	1	-	-	-	-	240	-	600
112	Yusuf Yeri	Gazel Yakub tabii İnönü	7	13	3	-	-	-	-	-	-	-	1	175	-	300
113	Durak Yeri	Çavuş	7	5	7	-	-	-	-	-	-	-	-	50	100	315
114	Kurd Oğlu Yeri	Eymirşe tabii İnönü	10	5	4	-	-	-	-	-	-	-	-	100	70	580
115	İshak Yeri	Osmancıklar tabii İnönü	12	16	4	-	-	-	-	-	-	-	-	180	-	350

Çizelge 2.4 (devam). II. Osman Döneminde Sultanönü Sancağı Taycı Çiftlikleri

Sıra No	Çiftlik Adı	Köy ve Kaza Adı	Yamak	Nareside	Mürde-i Cedid	Gaib	Muhassıl	Mâlûl	Pir	Olukcu	Korucu	Duacı	Diğer	Dönüm		Hasıl
														Yeni Defter	Eski Defter	
116	Turna Beyi Yeri	Karsak tabii İnönü	7	9	1	2	-	-	1	-	-	-	-	150	-	300
117	Hasan Yeri	Kadimler tabii İnönü	7	8	2	-	1	-	-	-	-	-	-	150	160	330
118	Menteşe Yeri	Gökce tabii İnönü	9	7	-	-	-	-	2	-	-	-	-	220	-	550
119	Dur Bey Yeri	Çayköy tabii İnönü	8	3	2	-	-	-	-	-	-	-	-	80	80	330
120	Mürsel Yeri	Malluca tabii İnönü	11	9	7	-	-	-	-	-	-	-	-	200	-	500
121	Hamza Yeri	Hale tabii İnönü	7	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-	100	100	320
122	Hacı Mersum Bey Yeri	Eğirceöz tabii İnönü	11	12	7	-	-	-	-	-	1	-	1	150	160	612
123	Musa Yeri	Karsak	14	10	7	-	-	-	1	-	-	-	1	-	-	680
124	Saruhan Yeri	Avdan tabii Karacaşehir	5	4	2	-	-	-	2	-	-	-	-	140	80	310
TOPLAM			**987**	**903**	**609**	**20**	**5**	**3**	**33**	**2**	**1**	**1**	**9**	**18.504**	**8.080**	**52.321**

Osmanlı'da sarayın at ihtiyacını karşılaması açısından tay yetiştiriciliği büyük önem arz eder. Sultanönü Sancağı tay yetiştiriciliğinin önemli merkezlerindendir. Yukarıdaki çizelgede görüldüğü üzere II. Osman Dönemi'nde (1618-1622) Sultanönü Sancağı'nda 124 çiftlikte hizmet vermekte olan taycıların bağlı olduğu çiftliklerin yer aldığı kazalar; Karacaşehir, İnönü, Seyidgazi ve Eskişehir'dir. Taycı çiftliklerindeki görevlilerin nüfus dağılımına baktığımızda 987 yamak, 903 nareside, 609 mürde-i cedid, 33 pir, 20 gaib, 5 muhassıl, 3 malul, diğer 9 kişi bulunmaktadır. Ayrıca taycı çiftliklerinin dönüm ve hasılları da kaydedilmiştir[796]. Taycılara yardım eden gruplardan korucular 91 kişi ile hizmet vermektedir. Tayların su ihtiyacını karşılamada önemli vazifesi olan olukcular 49 kişi ile görevi yerine getirmektedir. Köprücü olarak 3 kişi çalışmaktadır[797]. Sultanönü'ye bağlı birer adet kışlak, yaylak ve koru ile 5 çayır yer almaktadır. İnönüye bağlı 5 çayır, 1'er sazlık ve yaylak bulunmaktadır[798].

2.4. Satın Alma Yoluyla Hayvan Temini

2.4.1. Istabl-ı Âmire'ye Satın Alma Yoluyla Beygir Temini

Özellikle birçok savaş ve seferlerin gerçekleştiği 17. yüzyılda, ihtiyaç halinde orduya yük taşımada önemli bir yere sahip olan beygirlerin Istabl-ı Âmire'nin ihtiyacını karşılamak amacıyla farklı ağalar eliyle satın alındığı görülmektedir. Örneğin; H. 15 Rebiü'l-âhîr 1085/ M. 19 Temmuz 1674 tarihinde seferde kullanılmak üzere Vulçıtrın Sancağı'ndan 41 baş beygir Receb Ağa tarafından satın alınmıştır[799]. Yine Sakız seferinde malzeme taşımada kullanılmak amacıyla H.23 Şa'bân 1106/M. 8 Nisan 1695 tarihinde 16 baş beygirin alımı yapılmıştır[800]. Ayrıca H. 8 Şevvâl 1109/M. 19 Nisan 1698 tarihinde meydana gelen sefer için Silistre'den 200 baş beygirin satın alma işlemi Silistre Valisi İbrahim Paşa tarafından gerçekleştirilmiştir[801]. Farklı kazalardan ve yukarıda belirtilen tarihlerde satın alımı yapılan beygirler Küçük Istabl-ı Âmire'ye teslim edilmiştir.

Istabl-ı Âmire ihtiyaçlarını karşılamak üzere satın alınan beygir bedelleri; mukataa gelirlerinden, nüzül bedelinden ve avârız akçesinden karşılanmıştır. Örneğin; Istabl-ı

[796] BOA, TT.d 740, s. 1-78.
[797] BOA, TT.d 740, s.76-79.
[798] BOA, TT.d 740, s.80-81.
[799] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 104/12062.
[800] BOA, İE. SM. nr. 23/2375.
[801] BOA, İE. SM. nr. 17/1724.

Âmire'nin beygir ihtiyacını karşılamak üzere Küçük Mirahur Siyavuş Ağa zamanında H.1 Zî'l-ka'de 1088/M. 26 Aralık 1677 tarihinde 50 beygirin her biri 2000 akçeden olmak üzere toplam 100.000 akçelik beygir alımı bedeli İstanbul Gümrük İskelesi mukataasından karşılanmıştır[802]. Sefer sırasında orduya destek sağlamak amacıyla H.1 Şevval 1106/M.15 Mayıs 1695 tarihinde bir baş beygir 2.000 akçeden olmak üzere 25 beygir Istabl-ı Âmire tarafından toplam 50.000 akçeye satın alınarak bu meblağ Silistre Sancağı'na bağlı Karasu Kazası'nın nüzül bedeli akçesinden ödenmiştir[803]. Yine aynı tarihte sefer esnasında Istabl-ı Âmire'nin beygir ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla her biri 2.000 akçeden olmak üzere 10 beygir 20.000 akçeye satın alınarak bu bedel tutarı Ostrova Kazası'nın avârız akçesinden sağlanmıştır[804].

Istabl-ı Âmire'ye alımı yapılan beygir bedelleri cizye muhasebesi tarafından da karşılanmıştır. H. 23 Receb 1107/M.27 Şubat 1696 tarihinde Bakıkulu Mustafa'nın eliyle bir siyah beygir alımı yapılarak bedeli cizye muhasebesince karşılanarak damgalanıp Istabl-ı Âmire'ye teslim olunmuştur[805].

Padişahın fermanı gereğince Istabl-ı Âmire'ye mîrî beygir tesliminin yapıldığı görülmektedir. Yenişehire mîrî beygir almak üzere H.25 Rebiülevvel 1094/M. 24 Mart 1683 tarihinde görevlendirilen Zülfikar Ağa tarafından İvaz ve Recep paşalar eliyle üzerinde kaltağı[806] bulunan 23 baş beygir getirilerek Istabl-ı Âmire'ye teslim edilmiştir[807].

2.4.2. Istabl-ı Âmire'ye Satın Alma Yoluyla Deve Temini

Istabl-ı Âmire teşkilâtı tarafından yük taşımada kullanılmak üzere ihtiyaç durumuna göre deve alımı yapılmıştır. Deve alımları arşiv belgelerine göre genellikle Rakka, Teke, Aydın, Alaiye, Sultanönü ve Karahisar-ı Sahib sancaklarından yapılmıştır.

Istabl-ı Âmire'ye yük taşıma hizmetlerinde kullanılmak amacıyla Sultanönü ve Karahisar-ı Sahib Sancaklarından H. 9 Ramazân 1077/M. 5 Mart 1667 tarihinde her biri 100

[802] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 69/8132.
[803] BOA, AE.SMST. II, nr. 125/13778.
[804] BOA, AE.SMST. II, nr. 125/13781.
[805] BOA, İE. SM. nr. 21/2185.
[806] Kaltak: Kuskunsuz eyer, çıplak eyer. Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.613.
[807] BOA, İE. SM. nr. 5/437.

kuruştan 1.500 şütürân (deve) toplam 150.000 kuruş bedel karşılığında Ali Ağa eliyle satın alınarak teslimi has ahıra yapılmıştır[808].

Aydın Sancağı'ndan Kapıcıbaşı Osman Ağa aracılığıyla ve kapıcı Ahmed Ağa eliyle 25 Zî'l-ka'de 1082/M. 24 Mart 1672 tarihinde 25 şütürân-ı lök[809] ve 5 mehâr deve satın alınarak Istabl-ı Âmire'ye teslim edilmiştir[810].

H. 21 Zî'l-hicce 1082/M. 19 Nisan 1672 tarihinde kapıcıbaşı Osman Ağa tarafından Mehmed aracılığıyla Aydın Sancağı'ndan 23 katar şütüran ile 5 mehâr deve satın alınmış ve Istabl-ı Âmire'ye teslimi yapılmıştır. Satın alınan mehâr develerden birisi yolda gelirken ölmüş bu durumun kaydı Mîrâhûr-ı Evvel İbrahim Ağa tarafından yapılmıştır[811].

Teke Sancağı'ndan Ser Bevvabân Osman Ağa, aracılığıyla 30 katar halinde 180 tane şütüran mehâr[812] (yularlı deve), her biri 35 kuruştan toplam bedeli 6.300 kuruşa satın alınmıştır. Satın alınan develerden birisi yolda ölmüş, iki baş mehâr deveden her biri 35 kuruştan 70 esedi kuruşa satılmıştır. Geriye kalan 177 devenin Mîrâhûr İbrahim Ağa'ya teslimi H. 26 Safer 1083/M. 23 Haziran 1672 tarihinde gerçekleşmiştir[813].

Teke ve Alaiye sancaklarından 12 Cemaziye'l-âhir 1083/M. 5 Ekim 1672 tarihinde kapıcıbaşılardan Osman Ağa tarafından 20 katar lök ve 2 mehâr deve satın alınmış olup Istabl-ı Âmire'ye teslim edilmiştir[814].

İznikmid'de vefat eden Dilaver Paşa'nın muhallefâtından Istabl-ı Âmire mühimmatını karşılamak üzere 26 şütüran mehâr deve H. 8 Cemâziye'l-âhir 1095/M. 23 Mayıs 1684 tarihinde 1.560 esedi kuruşa satın alınmıştır[815]. Deve temin edilen aşiretler arasında Bozulus Türkmenleri de bulunmaktadır. Adana ile çevresinden ve de Bozulus Türkmenlerinden tüylü develer temin edilirdi. 1685 yılında Adana'dan tedarik edilen 35 katar deve Edirne'ye gelinceye kadar 53 gün boyunca yolda 1.935 kile arpa, 1.900 kantar saman tüketmiştir.

---

[808] BOA, İE. SM. nr. 8/706.
[809] Lök: Bir çeşit iri erkek deve Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.747.
[810] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 103/12040-1.
[811] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 103/12040-2.
[812] Mehâr:1. Devenin burnuna geçirilen burunluk, 2. Yular. Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.602.
[813] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 103/12040-3.
[814] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 103/12040-4.
[815] BOA, İE. SM. nr. 12/1172.

Ayrıca 1.740 akçelik kuru ot masrafı olmuş ve Üsküdar'dan geçişte ise kayık ücretine 2.070 akçe verildiği görülmektedir[816].

H. Evail-i Şa'bân 1106/M. 17-26 Mart 1695 tarihinde vaki olan seferde kullanılmak üzere ağırlık[817] ve cebehane mühimmatını taşıması için Rakka canibinden 30 katar devenin alınması emredilmiştir. Istabl-ı Âmire sarbânlarından Ahmed Sârbân Rakka Valisi Hüseyin Paşa'dan develeri almakla görevlendirilmiştir. Satın alınacak develerin giderleri H.1106/M.1695 yılına ait olan Rakka mukataası malından karşılanmıştır. Her bir deve katarına mükemmel rahtları ile birlikte 390 kuruş verilerek satın alınmıştır[818].

2.4.3. Istabl-ı Âmire'ye Satın Alma Yoluyla Katır Temini

Istabl-ı Âmire'ye ihtiyaç halinde satın alma yoluyla katır alımı yapılmıştır. H.1 Cemâziye'l-evvel 1080/M. 27 Eylül 1669 tarihinde Mîrâhûr-ı Evvel Hüseyin Ağa zamanında Istabl-ı Âmire'ye her katarı 30.000 akçeden olmak üzere 3 katar katırın 90.000 akçeye satın alımını gerçekleştirmek üzere Arpa Emini Süleyman Ağa'ya Hazine-i Amire'den 90.000 akçe verilmiştir[819].

Istabl-ı Âmire'nin hayvan ihtiyacını karşılamak üzere satın alınan katır bedeli Hazine-i Amire dışında mukataa gelirlerinden ve bedel-i nüzül akçesinden sağlanmıştır. Örneğin; H. 5 Receb 1079/9 Aralık 1668 tarihli belgeye göre seferde ordunun ihtiyacı olan malzemelerin sevkiyatında kullanılmak amacıyla Çankırı Sancağı'ndan, Gürcü Hasan Paşa eliyle her biri 250 guruş olmak üzere 20 katardan[820] oluşan 120 baş katır toplam 5.000 guruşa arpa emini Süleyman tarafından alınmış, katırların alım bedeli ise Sivas nüzül akçesinden karşılanmıştır[821]. Yine aynı şekilde sefer malzemelerini taşımak amacıyla 30.000 akçe değerinde 1 katar (6 baş) katır H.1082/M.1671 tarihinde satın alınarak alım bedeli Bozulus Türkmenleri mukataası gelirinden sağlanmıştır[822].

---

[816] Uzun, A. (2020). ***İktisâdî ve Malî Yönleriyle Istabl-ı Âmire (1500-1900)***, s.77.
[817] Ağırlık: Bir ordunun cephâne, giyecek, yiyecek gibi seferdeki donatım malzemesi, teçhizat Bkz. Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.17.
[818] BOA, İE. ADL. nr. 3/189.
[819] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 55/6375.
[820] Bir katar 6 katırdan meydana gelmektedir. Bkz. BOA, AE. SMMD. IV, nr. 49/5708.
[821] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 49/5708.
[822] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 50/5827.

2.5. Istabl-ı Âmire'ye Hediye Yoluyla Hayvan Temini

Istabl-ı Âmire'nin hayvan ihtiyacını karşılama yollarından biri de hediye yoluyla yapılan hayvan teminidir. Hediye edilen hayvanlar menzillerden ve bayramlarda padişaha hediye edilenler ile yabancı ülke hükümdarları tarafından elçiler vasıtasıyla Saraya gönderilen atlardan oluşmaktaydı. Menzillerden Istabl-ı Âmire'ye hediye olarak at gönderildiği görülmektedir. H.25 Receb 1089/M. 12 Eylül 1678 tarihli belgeye göre Silistre Menzili'nden Has Ahır'a pişkeş (hediye) olarak 43 baş at gönderilmiştir. Hediye olarak gönderilen atların, kim tarafından verildiği, renkleri, fiziksel özellikleri ve nişanları belirtilmiştir[823].

Çizelge 2.5. Silistre Menzili'nden Has Ahıra Hediye Olarak Gönderilen At ve Beygirler

Atın Kim Tarafından Verildiği	Atın Cinsi ve Özellikleri
Kaplan Paşa	Eyeriyle gelen kır at
Kaplan Paşa	Kula At
Kaplan Paşa	Ayağı sekili, zayıf doru at
Kaplan Paşa	Ayağı sekili doru at
Kaplan Paşa	Kır At
Kaplan Paşa	Doru Kısrak
Kaplan Paşa	Kır Kısrak
Kaplan Paşa	Efendiye eyeriyle gelen kır at
Kaplan Paşa	Alnı aşkar[824] doru at
Kaplan Paşa	Ayağı sekili zayıf doru at
Mirahur Ağa	Kır bargir
İbrahim Paşa	Eyeriyle gelen ayağı sekili doru at
İbrahim Paşa	Çul ile gelen doru bargir
Mirahûr Ağa	Eyerli ayağı sekili doru at
Mirahûr Ağa	Alnı aşkar yağız[825] at
Mirahûr Ağa	Çul ile verdiği kır at
Mirahûr Ağa	Efendiye verdiği demir kır at
Mirahûr Ağa	Küçük Efendiye verdiği sincabi[826] bargir

[823] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 34/3929. Atların renkleri ve nişanları hakkında Bkz: Küçük, M. (2017). " Türkiye Türkçesi Ağızlarında At, At Donları ve Nişaneleri ile İlgili Adlandırmalar". ***At Kitabı***. (Edt. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.361-385.

[824] Aşkar: Al renkli Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.79-80. Al, doru, kumral. Topalloğlu, B.-Karaman, H. (1980). ***Arapça Türkçe Yeni Kamus***, s.211. Aynı zamanda aşkar atların alnındaki beyazlık analamına da gelmektedir. Küçük, S. (2009). "Türk Kültüründe Donlarına Göre Atlara Verilen Adlar ve Nişanları". ***Turkish Studies***, Volume 4/8, s.1846.

[825] Yağız: Kuyruk, bacak yelede dahil atın vücudundaki bütün kıllarının hepsi siyah kıllarla örtülüdür. Kuzguni, donuk, kirli yağız olarak bilinen türleri bulunmaktadır. Yüksel, A.-Emiroğlu, K. (2002). ***Yoldaşımız At***, s.30.

[826] Sincabi: Kahve ve kurşun renkleri arsında bir renk Ağakay, M. A. (1969). ***Türkçe Sözlük***, s.664. Sincap renginde koyuca kurşuni Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1514. Nadiren görülen bir at rengidir. Atın vücudunu örten kıllar sincap ya da fare rengindedir. Bazen kuyruk, yele ve bacaklarının bitim yerleri

Çizelge 2.5. (devam) Silistre Menzili'nden Has Ahıra Hediye Olarak Gönderilen At ve Beygirler

Atın Kim Tarafından Verildiği	Atın Cinsi ve Özellikleri
Musahib Paşa	Doru bargir
Kethüdadan	Küçük Efendiye eyeriyle gelen siyah bargir
İbrahim Paşa	Bir ayağı sekili alnı aşkar, eyerli al renkli at
Küçük Ağa	Küçük Ağanın verdiği al bargir
İbrahim Paşa	Mustahfıza verilen eyerli serdengeçti dorusu
İbrahim Paşa	Büyük Efendiye eyeriyle verdiği bargir
-	Çukadar Ağanın Efendi elinden aldığı kır at
-	Kapucuların elinden alınan hurmayi renkli bargir
Şahin Ahmed Ağa	Dört ayağı sekili at
Küçük Ağa	Yağız bargir
Mehter Osman Ağa	Efendiye verdiği kır at
Efendinin Hocası	Kula at
Küçük Ağa	Efendiye verdiği bir ayağı sekili doru bargir
Küçük Ağa	Küçük Efendiye verdiği al midilli at
Musahib Paşa	Eyerli doru at
Musahib Paşa	Sultan Ahmed'e verdiği kula at
Musahib Paşa	Sultan Mustafa'ya eyeriyle verdiği kula at
İbrahim Paşa	Eyerli, alnı yıldız, burnu beyaz doru renkli at
İbrahim Paşa	Arka ayağı sekili, çul ile gelen doru at
İbrahim Paşa	Efendiye verdiği eyeri bulunan doru at
Silahdar Ağa	Eyer ile verilen doru at
Küçük Ağa	Sağrısı sisli, doru at
Küçük Ağa	İki ayağı sekili doru at
Küçük Ağa	Alnı yıldız, bir ayağı sekili doru at
Silahdar Ağa	Aşkar, doru bargir

Istabl-ı Âmire'ye hediye olarak at verilmektedir. Iyd-ı Ekber'de[827] Istabl-ı Âmire'ye at hediye edilmiştir. Aşağıdaki tabloda H. 20 Şevvâl 1089/M. 5 Aralık 1678 tarihinde Istabl-ı Âmire'ye hediye edilen atlar ve özellikleri belirtilmiştir[828]. Bayramda hediye olarak verilen atların kim tarafından hediye edildiği, atın rengi ve fiziksel özellikleri de belirtilmiştir.

siyahtır. Adi, açık ve koyu sincabi diye bilinen türleri bulunmaktadır. Yüksel, A.-Emiroğlu, K. (2002). ***Yoldaşımız At***, s.30-31.

[827]Iyd-ı Ekber: 1.Büyük olaylar nedeniyle yapılan şenlik 2.İlk günü cumaya rastlayan kurban bayramı. Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.538.

[828] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 35/3959.

Çizelge 2.6. Bayramda Istabl-ı Âmire'ye Hediye Edilen Atlar

Atın Kim Tarafından Verildiği	Atın Cinsi ve Özellikleri
Yeniçeri Ağası	Kır[829] renkli at
Yeniçeri Ağası	Doru[830] renkli at
Defterdar Efendi	Dört ayağı sekili[831] çakal hurmayi renkli at
Defterdar Efendi	Nişansız hurmayi[832]renkli at
Canbulad	Nişansız[833] saçlı doru at
Canbulad	Nişansız hurmayi renkli at
Canbulad	Burnu dağlı demir kır renkli at
Canbulad	Alnı yıldız ayağı sekili doru at
Canbulad	Çenesi dağlı kır at
Canbulad	Kulağı yok doru aygır
Canbulad	Burnu beyaz bakla kır renkli at
Canbulad	Saçlı gök kır renkli at
Sadrazam	Mahmudi şeheb[834] renkli at
Sadrazam	Burnu beyaz Türkmen kırı
Sadrazam	Saçı siyah Türkmen kulası[835]
Sadrazam	Alnı yıldız bir ayağı sekili saçlı küren dorusu
Sadrazam	Acem çapkunu burnu sisli, demir kır renkli at
Musahib Paşa	Ayağı sekili çakal iğdiş at
Küçük Ağa	Kır bargir
Küçük Ağa	Nişansız doru bargir

[829] Kır: Atın vücudunu örten kıllar çoğunlukla beyaz olup, bacak uclarında yelede ve kuyrukta bazısında siyah bazısında ise kahverengi tüyler karışmış olarak bulunmaktadır. Bu nedenle kır rengi tek bir renkden meydana gelmeyip iki rengin karışımından ortaya çıkmış bir don dur. Bakla kır, kızıl kır, demir kır, üveyik kırı, pamuk kır gibi çeşitleri bulunmaktadır. Küçük, M. (2017). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında At, At Donları ve Nişaneleri ile İlgili Adlandırmalar", s.373. Türkler kır atı çok sever ve kutsal sayarlardı. Kök Türk metinlerinde en fazla kır at geçmekte, beyler için en makbul at olarak kabul görmektedir. Köroğlu destanında da "kır at" önemli bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır. Dadaloğlu, Karacaoğlan da kır attan övgüler ile bahsetmişlerdir. Birçok attasözünde de kır at olumlu anlamlarda kullanılmaktadır. Örneğin; Alma alı, satma kırı, ille kırı, ille kırı..Alma alı, sat yağızı, bin doruya, besle kırı. Yüksel, A.-Emiroğlu, K. (2002). ***Yoldaşımız At,*** s.29.

[830]Doru: Kızıl kahverengi at rengi Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.300; Doru rengine sahip olan atlar vücutlarını örten kılların rengi kahverengi ile siyah arasında değişir. Vücutları kahverengi olsa bile, ayakuçları, yele ve kuyruğu siyah renktedir. Doru renk karışık bir ton olup kestane doru, kiraz doru, açık ve koyu doru, hurma dorusu, yanık kestane dorusu gibi çeşitleri bulunmaktadır. Küçük, M. (2017). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında At, At Donları ve Nişaneleri ile İlgili Adlandırmalar", s.361-385.

[831]Seki: Atın ayağında çoğu bileğe veya dize kadar çıkan beyazlık Ağakay, M. A. (1969). ***Türkçe Sözlük***. Ankara: TTK Basımevi, s.647.

[832] Hurmayi: Hurma rengine çalan. Sağol, G. (1995). "Tarihi Şivelerde At Donları". ***Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık***. **(**Edt. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Türkiye Jokey Kulübü Yayınları, s.141.

[833] Nişan: Atın alnındaki beyazlığa denir. Küçük, S. (2009). "Türk Kültüründe Donlarına Göre Atlara Verilen Adlar ve Nişanları". ***Turkish Studies***, Volume 4/8 Fall. s.1847. Nişane: Koyu renge sahip olan atların alnında, burun üzerinde, bacak ve tırnaklarında görülen, beyaz kılların oluşturduğu lekelere denir. Atların eşkâllerini ortaya koymada nişaneler önemli bir yere sahiptir. Özellikle de birbirine benzer atları ayırt etmek için nişaneler önemlidir. Alın nişaneleri, burun üstü nişaneleri, bacak nişaneleri, vücüt nişaneleri, tırnak nişaneleri bulunmaktadır. Yüksel, A.-Emiroğlu, K. (2002). ***Yoldaşımız At,*** s.33-35; Küçük, M. (2017). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında At, At Donları ve Nişaneleri ile İlgili Adlandırmalar", s.376-382.

[834] Şeheb: Gri, Kurşuni Renk. Mutçalı, S. (1995). ***Arapça-Türkçe Sözlük***, s.458. Boz ve kır renk Topalloğlu, B.-Karaman, H.(1980). ***Arapça Türkçe Yeni Kamus,*** s.214.

[835] Kula: Al ile kır arasında bir at rengi Ağakay, M. A. (1969). ***Türkçe Sözlük***, s.475; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.709. Bu rengi Murat Küçük şu şekilde açıklamaktadır; Kula renginde örtücü kıllar sarı renklerdedir. Doru renkli atlarda olduğu gibi yele, kuyruk ve bacakların bitim yeri siyah renklidir. Âdî Kula, Açık Kula, Koyu Kula gibi çeşitleri vardır. Küçük, M. (2017). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında At, At Donları ve Nişaneleri ile İlgili Adlandırmalar", s.374.

Yabancı elçilerde Osmanlı Sarayı'na gelirken hediye olarak at ve katır gibi hediyeler getirmişlerdir. 1655-1656 yıllarında İstanbul'da bulunan seyyah Jean Thevenot, Hindistan Timurlu Hükümdarı Şah Cihan'ın Elçisi Kaim Bey hizmetkârlarıyla birlikte saraya geldiğinde 17 katır ve 4 baş güzel atı hediye olarak getirmiştir. Ayrıca Thevenot, Saraya hiçbir elçinin hediyesiz girmediğini belirtmiştir[836].

2.6. Istabl-ı Âmire'ye Muhallefât Yoluyla Hayvan Temini

Istabl-ı Âmire görevlilerinden vefat edenlerin muhallefâtları beytülmale verilmeyip Istabl-ı Âmire'ye teslim edilmiştir. H.1052/M.1642 senesinde Rumelinde ocak, çayır, koru ve yaylakların yoklaması yapılmıştır. Selanik Kazası'na bağlı Araplı Köyü'nde 20 deveci vefat ettiğinde devlet malları ferman gereğince Istabl-ı Âmire tarafından teslim alınmıştır[837].

Vefat edenlerin muhallefâtlarından Istabl-ı Âmire'ye deve alımı da yapıldığı görülmektedir. H. 8 Cemaziye'l-âhir 1095/M. 23 Mayıs 1684 tarihinde İznikmid'de vefat eden Dilaver Paşa'nın mirasından Istabl-ı Âmire'ye 1.560 kuruşluk deve alımı yapılmıştır[838].

2.7. Istabl-ı Âmire'ye Teslim Edilen Atların ve Develerin Bahaları

Istabl-ı Âmire Teşkilâtı içerisinde yer alan hayvanların kıymetlerini gösteren ender belgeler bulunmaktadır. Bunlardan H. 8 Muharrem 1010/M. 9 Temmuz 1601 tarihli belgeye göre Diyarbakır Defterdarı Mahmud Efendi'nin at, deve ve katırlarının değerleri dergâh-ı 'âli çavuşlarından Kurt Ali Çavuş ve halis niyetli Müslümanlar tarafından belirlenmiş ve hayvanlar damgalanıp Istabl-ı Âmire'ye teslim olunmuştur. Değerleri tespit edilmiş hayvanlardan en kıymetlisinin her biri 5.000 akçe ile develer olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca atların değeri 800 ile 4.000 akçe arasında değişmektedir. Kıymetleri verilen atlar arasından en fazla değere doru ve çakal atlar sahip iken en az değere ise alaca atın sahip olduğu belirtilmiştir[839]. Aşağıdaki tabloda Diyarbakır Defterdarı Mahmud Efendi'nin hayvanlarının cinsleri değerleri, gösterilmektedir.

---

[836] Thevenot, J. (1978). ***1655-1656'da Türkiye***. (Çev. Nuray Yıldız). İstanbul: Tercüman 1001 Eser, s.199-201.
[837] BOA, İE. MİT. nr. 1/5.
[838] BOA, İE. SM. nr. 12/1172.
[839] BOA, AE. SMMD. III., nr. 3/225.

Çizelge 2.7. Diyarbakır Defterdarı Mahmud Efendi'nin Hayvanlarının Kıymetleri

Hayvanın Cinsi ve Özelliği	Hayvanın Kıymeti
Esb-i[840] Kır	3.000
Esb-i Doru	4.000
Esb-i Doru Demür Tay[841]	2.000
Esb-i Doru	3.000
Esb-i Çakal	4.000
Esb-i Doru	2.000
Esb-i Kula Kır	2.000
Esb-i Kır	1.200
Esb-i Alaca	800
Esb-i Kır	1.500
Esb-i Al	2.000
Esb-i Kula	3.000
Esterân[842] Palanı (1 katar 5 baş katır)	Beher ruus fi 3.500 Kıymet 17.500
Şütürân-ı Mâde ve Ner (6 tane dişi, 6 tane erkek deve)	Beher 5.000 Kıymet 60.000
TOPLAM	106.000 Akçe

17. yüzyılda terekelerden ağaların atları ve değerleri hakkında bilgi sahibi olabiliriz. Tereke kayıtlarına göre Edirne'de ticaret ile uğraşan Mustafa Ağa'nın 144.800 akçe değerinde 6 atı, 5 beygiri, 4 katırı ve 7 devesi mevcuttur[843].

2.8. Istabl-ı Âmire Ocakları

Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan ocaklarda yer alan koru, çayır, kışlak gibi yerlerin teşkilatın hizmetlerini kesintisiz gerçekleştirmesinde önemi büyüktür[844]. H. 1045/M.1636 tarihli 766 numaralı tapu tahrir defterine göre Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan ocaklar Rumeli'de, Batı Trakya bölgesinde ve Tunca ve Meriç nehirleri etrafında yer alıyordu. Istabl-ı Âmire'ye bağlı koru ve çayırların çoğunun Rumeli'de yer alması bölgenin coğrafi konumu, ekonomik yapısı ve bu bölgeden İstanbul'a hayvan naklinin kolay bir şekilde yapılıyor olması ile ilgili olmalıdır[845]. Ocaklarda yer alan koru ve çayırların nehirlerin

[840] Esb: At.
[841] Tay: Üç yaşına kadar olan at yavrusu.
[842] Ester: Katır.
[843] Kuşu, S. (2009). ***Şer'iyye Sicillerine Göre H.1065-1079/ M. 1655-1669 Tarihleri Arasında Edirne'de Sosyo Ekonomik Hayat***. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. s.64.
[844] Uzun, A. (2020). ***İktisâdî ve Malî Yönleriyle Istabl-ı Âmire (1500-1900)***, s.147.
[845] Uzun, A. (2020). ***İktisâdî ve Malî Yönleriyle Istabl-ı Âmire (1500-1900)***, s.171.

etraflarında yer alıyor olması çayır alanlarının su ihtiyacını karşılayarak hayvanlara bol miktarda ot teminini sağlamaktaydı. Istabl-ı Âmire'nin taşra teşkilatlanması ocaklarda görülmektedir. Istabl-ı Âmire Ocaklarında görev yapan korucular, kısrak bakıcıları, tay bakıcıları, katır ve deve bakıcıları, nalbantlar ve anbar görevlileri bulunmaktadır. Bu ocaklarda yer alan ahırlar tay, kısrak, aygır ve develere özgü olarak inşa edilmiştir. Taylar yaşlarına göre bir, iki ve üç yaşında olanlar şeklinde sınıflanarak ahırlara yerleştirilmiştir. Istabl-ı Âmire ocaklarında yetiştirilen hayvanlar damgalanarak İstanbul'a sevki yapılır ayrıca hayvanların yoklama defterlerine de düşümü kaydedilirdi. Ocaklarda görev yapanlar hizmetleri gereği vergilerden muaf oldukları da görülmektedir. Örneğin; taycılar yaptıkları hizmetleri gereği avârız-ı divaniye ve tekâlif-i örfiyye vergilerin muaf tutulmuşlardır.

Ocaklarda tay, kısrak, aygır, katır, develerin yanında camus (manda), koyun ve sığır da yetiştirilmektedir. Ocaklar arasında manda ve koyun sadece Filibe ve Siroz'da yetiştirilirken Yanbolu da ise yalnızca katır yetiştiriciliği ile uğraşıldığı görülmektedir.

Padişahın fermanı gereği H.1045/M.1636 tarihinde yoklaması yapılan Istabl-ı Âmire Rumeli ocakları olan Hayrabolu, Edirne, Yanbolu, Karinabad, Zağra-ı Cedid, Zağra-ı Atik, Filibe, Siroz, Selanik, Yenice-i Karasu, Gümülcine, Ferecik, İnöz, Ergene, İpsala, Dimetoka, Emirgazili ve Kırkkilise birer birer ele alınacaktır.

2.8.1. Hayrabolu

Hayrabolu ocağı çoğunlukla erkek develerin yetiştirildiği yer olarak dikkat çekmektedir. H.1046/M.1636 tarihli yoklama kaydına göre Hayrabolu'da Ali Kethüda'ya bağlı olan erkek devecileri bölüğünde görevli olan 85 kişi çalışmaktadır. Bir devecinin 5 ya da 6 devenin bakımını yaptığı görülmektedir. Erkek Devecilerin bakımlarını yaptığı toplam 479 mehâr[846] deve bulunmakta olup bu develerden 122'si lök[847], 322'si ise buğurdur[848]. Erkek develer dışında Hayrabolu'da 239 baş beygirin de barındığı Hayrabolu Ocağı'nda toplam 718 baş hayvan bulunmaktadır.

---

[846] Mehâr: 1.Devenin burnuna geçirilen burunluk, 2. Yular. Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.602.
[847] Lök: Bir çeşit iri erkek deve Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.747.
[848] Buğur: Erkek deve, deve aygırı Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.169.

Bir bölük halinde teşkilatlanmış olan Korucuyân, Hafızân-ı Ahûrân, Anbarân, Duacıyân ve Hatabcıyân Cemaati'nde, 36 kişi görev yapmaktadır. Hayrabolu ocağında korucuyân, ahır korucuları, anbarcılar, duacıyân ve hatabcıyân sınıflarında görev yapan 5 kişiye mütevveffa kaydı düşülmüştür. Hayrabolu'da hayvanların barınma ihtiyacının giderilebilmesi amacıyla 7 ahır yer almakta olup bu ahırlardan 4 tanesi harabe haldedir. Ayrıca hayvanların beslenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere bir arpa anbarı ile iki saman anbarı mevcuttur. Hayvanların otlatıldığı beş adet çayır yer almakta olup çayırların toplam genişliği 9.106 dönümdür. Çayırlara ek olarak hayvanların otlatıldığı 140.000 dönüm genişliğe sahip ormanlık alan bulunmaktadır.

Hayrabolu'ya bağlı Hacılı Köyü'nde yer alan 36 kişi yundlarla birlikte hassa ahırlarından olan taş ahıra nakil olunmuş yerine getirdikleri hizmetleri karşılığında avârız-ı divaniyyeden ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutulmuşlardır[849]. Ayrıca Hayrabolu'nun Faraş Köyü'nde bulunan kethüda ahırında görevli 36 kişi su yollarını ayırma hizmetlerinden dolayı avârız-ı divaniyye vergisinden muaf olduklarına dair ellerinde muafnameleri bulunmaktadır[850].

2.8.2. Edirne

Edirne ocağında Ali Kethüda idaresinde bir dişi deve ahırı mevcuttur. Bu ahırda Ser nefer Cafer'e bağlı dişi deveciler bölüğünde 43 kişi hizmet vermektedir. Görevlilerden 3'ü 5 dişi deveye bakmakta iken 40'ı ise 6'şar devenin bakımını yapmaktadır. Dişi devecilerin bakmakla yükümlü olduğu toplam 255 mehâr deve bulunmaktadır. Ayrıca esterân palanı (katır) diğer bir ismide Mehmed Ağa olan, katırların yer aldığı Edirne merkezde bulunan ahırda 23 katırcı olarak görev yapmaktadır. Katırcılardan biri sayıları 2 ile 11 arasında değişen katıra bakmaktadır. Bu görevlilerin tamamı toplam 120 katırın bakımını yapmaktadır. Edirne'de toplam 17 adet çayır yer almakta olup çayırların tamamı 45.103 dönümlük genişliğe sahiptir.

Çayırları korumakla görevli çayır korucusu olarak 15 kişi görev yapmaktadır. Dimetoka merkezinde 5 koru yer alırken dişi deve koruları 11.463 dönüm genişliğindedir.

[849] BOA, TT.d. 766, vr.3a.
[850] BOA, TT.d. 766, vr.3a.

Ayrıca Uzunköprü ve İpsala kazalarına bağlı dişi develere ait toplam 42.531 dönüm genişliğe sahip 4 koru daha bulunmaktadır.

Edirne-i Ada'da bulunan Hâssa tay ahırında, bölükbaşı Ali'ye bağlı olarak tavlalar halinde 3'ü padişahlar için 1 tanesi de ağalara ait olmak üzere 4 tavlada tayların bakımı yapılmaktadır. Her tavlada atların bakımını üstlenen, 1 at bakıcısı yer almaktadır. Padişah taylarına bakan tavlaların başında mehter, cilavdar ve seyis gibi görevliler bulunmaktadır. Padişah taylarının bakımını yapan bir tay bakıcısı her bir tavlada, siyah, kula, al, doru, hurmayi, kır, demir kır gibi çeşitli renk ve donlarda 3 yaşında (se sale) 9 taya bakmaktadır. Ayrıca ağaların kullanımına verilmek üzere yetiştirilen ve bakımı yapılan 3 tay bulunmaktadır. Edirne-i Ada tay ahırında, 3'ü ağalara ait, 27'si de padişaha ait olmak üzere toplam 30 tay mevcuttur.

Edirne'ye bağlı Emirgazili Ocağı'nda 12 kısrak tavlası yer almaktadır. Her tavîlede (ahırda) bir seyis bulunmaktadır. Tavlalara göre seyislerin bakımlarını yaptığı farklı renk ve donlardaki kısrak sayısı 2 ile 9 arasında değişen toplam 74 kısrak mevcuttur. Ayrıca Emirgazili ocağında Fahlanların (aygır erkek at) barındığı bir ahûr yer almaktadır. Bir seyis tarafından 2 tavlada bakımı yapılan doru, siyah, kır, al gibi farklı renklerde toplam 10 aygır bulunmaktadır. Emirgazili Ocağı tay ahırında toplam 39 tay mevcut olup ayrıca biri Mısrî kısrak için diğeri de tohum aygırlarına ait olmak üzere tamire muhtaç iki ahır daha vardır. Ayrıca birer adet kullanılır halde arpa, yem ve ot anbarı mevcuttur. Tay, kısrak ve aygırların beslenmeleri için kullanılan yemler bu anbarlarda depolanmaktadır.

Edirne ve Ada-i Edirne'de ahır ve anbarlar mevcuttur. Edirne'de; Alaca Ahırı, Edirne'de Enderun-i Saray-ı Cedîd, Saraçhane-i Hâssa, Bargirân-ı Hâssa, Bargirân Araba-ı Hâssa, Katırlar, Top Araba Beygirleri ve Dolap Beygirlerine ait birer adet ahır bulunmaktadır. Ayrıca birisi Karacagöl Köyü'nde beygir ahırı, diğeri de Uluşahin Köyü'nde olmak üzere iki adet ahır mevcuttur. Ahırlardan Enderun-i Saray-ı Cedîd, Saraçhane-i Hâssa ve Katır ahırları bakımlı ve kullanılır bir halde iken diğer ahırlar tamire muhtaç durumdadır. Anbarlara gelince Edirne'de biri arpa diğeri de saman ve kuru ot anbarı olmak üzere iki tane anbar mevcuttur. Ayrıca Edirne'de Ahûr ve Karaca köyleri yakınlarında birer adet kuru ot

ve arpa anbarları, Uluşahin Köyü'nde ise bir kuru ot anbarı aynı köyün yakınında bulunan bir arpa anbarı mevcuttur[851].

Ada-i Edirne'ye gelince beş tane ahır yer almakta olup bunlardan üçü dişi deve ahırı, biri beygir-i sani ahırı, diğeri ise tamire muhtaç olan tay ahırıdır. Ada-i Edirne'de Karaca Köyü yakınında bir tane de saman (kah) anbarı kullanılır durumdadır[852]. Edirne'de has bahçede kullanılmakta olan dolap beygirleri ile saray ağaları, sarraçlar, deveciler, hatipler, ser nefer gibi görevlilere ait toplam 166 baş beygir mevcuttur[853]. Bu beygirlerin dışında Edirne merkezinde yer alan ahırda 300 baş beygir bulunmaktadır[854].

Resim 2.23. Tayların Babaları Ejder İsimli Aygır [855]

[851] BOA, TT.d. 766, vr.4b.
[852] BOA, TT.d. 766, vr.4b.
[853] BOA, TT.d. 766, vr.4b.
[854] BOA, TT.d. 766, vr.5a.
[855] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90927---0009.jpg.

2.8.3. Yanbolu

Yanbolu'da katırların barındırıldığı küçük ve büyük ahır bulunmaktadır. Küçük ahırda toplam 163 katır yer almaktadır. Katırların bakımı 29 harbende (katır bakıcısı) tarafından yapılmakta olup, bir bakıcı 5 ya da 8 katırın bakımını üstlenmiştir. Büyük ahırda 27 katırcı tarafından toplam 159 katırın bakımı yapılmaktadır. Bu ahırda bir katırcının 5 ile 8 arasında değişen katıra baktığı görülmektedir.

Büyük ahırda Hüseyin ser harbendeye bağlı olan 25 katırcının yer aldığı bölükte 137 katıra bakılmakta olup bir katırcı sayıları 5 ile 7 arasında değişen katırın bakım ve beslenme hizmetlerini yerine getirmektedir. Ser harbende Hüseyin Mahmud'a bağlı 23 katırcının bulunduğu bölükte ise 134 katırın bakımı yapılırken bir katırcı sayıları 5 ile 7 arasında değişen katırın bakımından sorumludur[856]. Hayvanların yemlerinin depolandığı arpa anbarında 20 katırcı tarafından 114 katırın beslenmesi ve bakımı sağlanmaktadır. Ayrıca 13 baş damgalı ve 5'i de Süleyman'a gönderilenler olmak üzere 18 baş katır daha bulunmakta olup Yanbolu Ocağı'nda toplam 725 baş katırın yer aldığı görülmektedir.

Yanbolu ocağında Ahûr-ı Kebir, Ahûr-ı Küçük, Ahır-ı Cedid-i Şütürân isimli 3 ahır bulunmaktadır. Ayrıca arpa, saman ve küçük saman anbarı olmak üzere hayvanların saman ve yemlerinin depolandığı 3 tanede anbar yer almaktadır. Bu ahır ve anbarların kullanılır durumda olduğu anlaşılmaktadır.

Çayır koruculari Yanbolu'da 9 korucu ile hizmet vermektedir. Çayır korucularından 7 korucuya ölüm nedeniyle mütevveffa kaydı düşülmüştür. Duacı ve hafız hizmetleri bölüğü 17 çalışanı ile Yanbolu'da görev yapmaktadır. Bunlar haricinde 8 duacı el müteveffa olarak kayıtlıdır. Katırlara nal çakma işlemini yerine getiren katır nalbandları 13 kişiyle günlük 4 ile 8 akçe arasında değişen ücretle çalışmaktadır. İki nalband ise mütevvefa olarak kayıtlıdır. Ayrıca usta katır nalbandlarına yardımcı olmak amacıyla 8 nalband çırağı da görevini yerine getirmektedir.[857]. Yanbolu'da bulunan anbar-ı amire'de Mehmed ve Halil isimli iki görevli hizmet vermekte olup bu anbarda 6.000 kile arpa, 9.000 kantar saman mevcuttur[858].

[856] BOA, TT.d. 766, vr.5a.
[857] BOA, TT.d. 766, vr.5b.
[858] BOA, TT.d. 766, vr.6a.

Yanbolu'da hayvanların otladığı 6.385 dönümlük genişliğe sahip 8 çayır bulunmaktadır. Ayrıca 3 tane de hassa mezrası mevcut olup toplam 819 dönüm genişliğindedir[859].

2.8.4. Karinabad

Karinabad'da erkek aygır ve kısraklar için yapılan ahırlar mevcuttur. Fahlan-ı tohum (aygır) ahırında 2 baş aygır bulunmaktadır. Bu aygırlardan doru aygırın bakımını Cilavdar Ahmet yapmakta iken, bozkır aygırın bakımını Ser Bölük Mustafa yerine getirmektedir. Mâdeyân (kısrak) ahırında toplam 30 adet kısrak bulunmaktadır. Bu kısrak ahırında 10 adet tavîle yer alırken bu tavîlelerin her birinin başında bir seyis görevlidir. Her tavîlede kula, doru, siyah, boz kır, çil ve kır gibi farklı renk ve donlarda 3'er kısrak bulunmakta olup, her bir kısrağa bir seyisin baktığı görülmektedir[860]. Karinabad'da taycı hizmetini yürüten 74 kişi toplam 39 tayın bakımını yapmaktadır. Taylar yaşlarına, renklerine ve de cinsiyetlerine göre kaydedilmiştir. Yaşlarına göre taylar 1 yaşında olanlar "yek sâle", 2 yaşında olanlar "dü sâle", üç yaşında olanlar ise "se sâle" şeklinde kaydedilmiştir. Tayların renkleri ve donları ise demir kır, doru, siyah, kır, ve al şeklinde olup dişi taylar "tay-ı mâde" şeklinde kaydedilirken her taya bir kişinin baktığı görülmektedir[861].

Karinabad'da toplam 12.515 dönüm genişliğinde 6 adet çayır yer almaktadır[862]. Karinabad ocağında aygır, kısrak ve kebir ahırı olmak üzere 3 ahır yer almakta olup harabe haldedir. Ayrıca tamire muhtaç bir halde arpa anbarı mevcuttur.[863]. Bölükbaşı, duacı, seyis çıraklarının görev yaptığı hademe bölüğünde 5 usta ve 14 çırak hizmet vermektedir[864].

Karinabad Ocağı'nda çayır korucusu olarak 13 kişi görev yapmaktadır. Karinabad Ocağı'na bağlı Ahûr Köyü'nde görevli olan 15 kişi kısrak otluğu hizmetlerini her yıl yürütüp hassa hayvanlarına ait ağılları yenileme işlemlerini yerine getirerek, ayrıca yetişen güreleri[865] İstanbul'a gönderme işlemini sağlamışlardır[866].

---

[859] BOA, TT.d. 766, vr.6a.
[860] BOA, TT.d. 766, vr.6b.
[861] BOA, TT.d. 766, vr.6b-7a.
[862] BOA, TT.d. 766, vr.7a.
[863] BOA, TT.d. 766, vr.7a.
[864] BOA, TT.d. 766, vr.7a.
[865] Güre: Bir yaşından üç yaşına kadar olan tay. Ağakay, M. A. (1969). ***Türkçe Sözlük***, s.311.
[866] BOA, TT.d. 766, vr.7b.

2.8.5. Zağra-ı Cedid

Zağra-ı Cedid Ocağı'nda toplam 64.172 dönüm genişliğe sahip 4 adet çayır ve 5 adet koru bulunmaktadır. Ayrıca 1736 dönüm genişliğinde 3 adet mezraa mevcuttur[867]. Zağra-ı Cedid Kazası Kardiçe Ocağında 2 fahlan-ı tohum (aygır), 40 kısrak, iki ve üç yaşlarında 22 dişi tay, 11 damgalı tay, Ali Ağa elinde 5 adet olmak üzere toplam 80 baş hayvan mevcuttur. Çayır ve orman korucusu olarak 5 kişi hizmet vermektedir. Mâdeyanân-ı Hâssa adıyla saray kısraklarının bakımını yapan 14 kişi bulunmaktadır. Yük taşımada önemli bir hayvan olan katırın üretimini sağlamak amacıyla Hımaran adıyla bilinen eşeklere bakmakla sorumlu 8 kişi Zağra-ı Cedid ocağında hizmet etmektedir. Taycıyân ve güreciyân[868] olarak 16 kişi görev yapmaktadır[869]. Zağra-ı Cedid Kazası Hımaran Köyü'nde tazıcıyân-ı çayırhâ bölüğünde bulunan 45 kişi aygırların, kısrakların ve tayların otluğuna hizmet ederek ve her sene hayvanların ahırlarını yenileyerek güreleri ihraç ederlerdi[870].

2.8.6. Zağra-ı Atîk

Zağra-ı Atik Kazası'nda büyük ahûrda erkek ve dişi develer barınmaktadır. Erkek devecilerin kethüda bölüğünde 15 deveci bulunmakta olup deve bakıcıları toplam 87 erkek mehâr devenin bakımını üstlenmişlerdir. Bu deve bakıcılarından 4'ü 5 devenin bakımını yaparken 11'i ise 6 devenin bakımını gerçekleştirmektedir. Dişi deve bakıcıları bölüğünde 24 bakıcı mevcut olup, toplam 138 dişi mehâr devenin bakımını yapmaktadırlar. Dişi deve bakıcılarından 6'sı 5 devenin bakımını yaparken 18'i ise 6 devenin bakımını yerine getirmektedir. Dişi ve erkek devecilerin hizmet bölüğü olan ser neferan ve anbari bölüğünde 16 deveci bulunmaktadır. Zağra-ı Atik Kazası'nın erkek ve dişi deve bölükleri ile bu bölüklerin hizmet bölüğünde toplam 241 mehâr deve mevcuttur. Zağra-ı Atik'de Büyük Ahır, yakınında 750 dönüm genişliğe sahip Kraloğlu Korusu yer almaktadır[871]. Koruları muhafaza eden korucuyan grubunda 7 kişi hizmet vermektedir. Zağra-ı Atik Ocağı'nda 3 ahır yer almaktadır. Bunlardan ahûr-ı kebir ahırı 3 hafız tarafından korunmakta olup, yeniden tamir olunmuştur. Erkek deve ahırınında yeniden tamir ve onarımı gerçekleştirilmiştir. Ahır-ı Kebir yakınında şütürân-ı palan (deve) ahırı yer almaktadır. Bu ahırlarda yaklaşık kırk katar

[867] BOA, TT.d. 766, vr.7b-8a.
[868] Güreci: Has ahırda bir yaşından üç yaşına kadar olan taylara bakan seyis. Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, s.203.
[869] BOA, TT.d. 766, vr.8a.
[870] BOA, TT.d. 766, vr.8b.
[871] BOA, TT.d. 766, vr.8b.

deve barınmaktadır. Ayrıca yeniden tamir olunan arpa anbarı ve küçük anbar olmak üzere 2 anbar mevcuttur. Büyük ahırın karşısında bir mescid inşa edilmiş durumdadır. Zağra-ı Atik Ocağı'nın arpa anbarında 2 keyyal tahıl ölçme işlemini yerine getirirken diğer bir kişi de anbarcı olarak çalışmaktadır[872].

2.8.7. Filibe

Filibe Ocağı'nda ahır-ı kebirde dişi ve erkek olmak üzere toplam 205 mehâr deve barınmaktadır. Dişi deveci bölüğünde 24 deveci toplam 140 dişi mehâr devenin bakım ve beslenme işlerini yürütmektedir. Devecilerden 4 kişi 5 devenin bakımını yaparken 20 sârbân da 6 devenin bakımını yapmaktadır. Ahır-ı kebir'de yer alan erkek deve bölüğünde 11 devecinin 65 erkek mehâr deveye baktığı görülmektedir. Erkek devecilerden 1 kişi 5 deveye bakarken 10 kişi ise 6 devenin bakımını üstlenmiştir[873].

Filibe'de yer alan aygır ahırında 3 tavîle yer almaktadır. Her tavîlenin başında bir seyis görevli olup kır, kula, al, doru, çakal, siyah, demir kır gibi farklı renk ve donlarda her tavilede 9'ar aygır bulunmaktadır. Üç tavilede toplam 27 aygır yer almaktadır. İki tavilenin başında yer alan hassa seyislerinden Yusuf Mehmed ve Divane Mehmed 9'ar aygırın bakımını ve beslenme hizmetlerini sağlamaktadır. Diğer tavilede ise yaşları daha küçük olan 9 erkek tayın (fahl adayı) bakımı yapılmaktadır.

Filibe Ahırı'nda 15 tavîlede kır, doru, boz kır, al çakal, siyah, demir kır, al, çakal, kula gibi çeşitli renk ve donlarda 147 baş kısrak beslenip barındırılmaktadır. Bu tavîlelerden 14'ünün başında 1'er hassa seyisi bulunmakta olup kısrakların bakım ve beslenme hizmetleri bu seyisler tarafından yürütülmektedir. Ayrıca tavîlenin birisinde ise bir mehter tarafından 11 kısrağın bakım hizmetleri yerine getirilmektedir[874].

Filibe Ocağı'nda koruculuk görevi 10 kişiyle yürütülmektedir. Taycıyân-ı Hâssa Bölüğü'nde padişahın taylarını yetiştirmek üzere 7 taycı yer almaktadır. Filibe Kazası'na bağlı 11 taycıyan köyünde 171 kişi görev yapmakta olup 78 tayın beslenme ve bakımı taycılar tarafından yerine getirilmektedir. Tayların renkleri doru, kula, siyah, kır, al, al çakal şeklinde olup yaşları 1 ile 3 arasında değişmektedir. Yaşlarına göre taylar 1 yaşında olanlar

[872] BOA, TT.d. 766, vr.9a.
[873] BOA, TT.d. 766, vr.9a-9b.
[874] BOA, TT.d. 766, vr.9b.

"yek sâle", 2 yaşında olanlar "dü sâle", üç yaşında olanlar ise "se sâle" şeklinde kaydedilmiştir. Tayların renklerine bakıldığında en fazla doru renkli tayın yetiştirildiği görülmektedir. Taylar arasında cinsiyeti dişi olanlar "mâde" şeklinde belirtilmiştir[875]. At renkleri ile ilgili unutulmaya yüz tutan "Alma alı, sat yağızı sakla kırı, bin doruya" atasözü bulunmaktadır[876]. Bu sözden anlaşılacağı üzere en makbul görülen at rengi doru ve kırdır. Tahrir defterlerinden Rumeli'de yer alan tay renklerinde de en fazla doru ve kır rengin olması bu atasözünü doğrular niteliktedir[877]. Nevzat Erkan'da 18. yüzyılda Üsküdar Sicillerinde de renk olarak doru atın fazla olduğuna dikkat çekmiştir[878].

Taycıyân zümresi hasıl olan hassa taylarını kendi yanlarında bakıp, besleyip ve terbiye edip yetişkin hale geldiği zaman Asitane'ye teslim ederlerdi. Taycılar yapmış oldukları hizmet karşılığında avârız-ı divaniyyeden ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutulmuşlardır[879].

Filibe'ye bağlı ocakta yer alan Bölükbaşı İlyas Behram'a bağlı olan koruda 4 fahlan, 8 beygir, 44 kısrak, 2 ve 3 yaşlarında 20 tay, 1 yaşında 16 tay, ser bölüğe ait 2, Hassa Sarraçlarından Ahmed'e ait 1, Korucu Hüseyin Durak'a ait 1 olmak üzere toplam 96 hayvan yer almaktadır. Filibe'ye bağlı Kurd ocağında bölükbaşı Ahmed Mehmed'e bağlı koruda 14 kısrak, 3 aygır, 2 ve 3 yaşlarında 6 tay, 1 yaşında 2 tay, 6 beygir, ser bölük Ahmed'e ait 1, Hâssa Sarraçlarından Mehmed'e ait 1, olmak üzere toplam 33 baş hayvan mevcuttur. Ser Bölük Mehmed Ali'ye bağlı olan koruda 40 kısrak, 4 fahlan, 2 ve 3 yaşlarında 6 tay, 1 yaşında 2 tay, 12 beygir, ağnam-ı mîrîye giden 2 beygir, Sarrac-ı Hâssa'dan Mehmed'e ait 1, İstanbul'a giden 1 olmak üzere toplam 69 baş hayvan barınmaktadır. Bölükbaşı Mustafa'ya bağlı Doğan Korusu'nda 5 aygır, 60 kısrak, 2 ve 3 yaşlarında 20 tay, 1 yaşında 10 tay, 14 beygir, damgalı 22 güre, Mehmed Abdullah'a ait 1, Ser Bölük Mustafa'ya ait 1, Hâssa Sarraçlarından Ahmed'e ait 3, Mehmed'e ait 2, Korucu Mustafa Mehmed'e ait 1, El-Hac Hüseyin'e ait 1 olmak üzere toplam 140 baş hayvan bulunmaktadır. Bölükbaşı Abdi'ye bağlı olan koruda; 10 aygır, 115 kısrak, 2 ve 3 yaşlarında 12 tay, 1 yaşında 6 tay, 12 beygir, damgalı 31 güre, Hâssa Sarraçlarından Mehmed'e ait 3 ve Ahmed'e ait 1, Ser bölük Abdi'ye

[875] BOA, TT.d. 766, vr.10a-10b.
[876] Çınar, A. A. (1993). ***Türklerde At ve Atçılık***, s.49; Erkan, N. (2017). "18. Yüzyıl Mahkeme Kayıtlarında Binek ve Nakliye Aracı Olarak Kullanılan Atlar". ***At Kitabı***. (Edt. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.132; Özgentürk, N. (2016). ***Osmanlıdan Cumhuriyete At Sevdası,*** s.91; Yüksel, A.-Emiroğlu, K. (2002). ***Yoldaşımız At***, s.29.
[877]BOA, TT.d. 766, vr.10a-10b.
[878] Erkan, N. (2017). "18. Yüzyıl Mahkeme Kayıtlarında Binek ve Nakliye Aracı Olarak Kullanılan Atlar", s.132.
[879] BOA, TT.d. 766, vr.11a.

ait 1 ve Mahmud'a ait 1, Korucu olan Osman ve Süleyman'a ait 1'er, Ali Mehmed'e ait 1 olmak üzere toplam 195 büyük baş hayvan mevcuttur[880].

Camus mandırasında; 2 fahlan-ı camus (erkek manda), 65 dişi camus, 7 baş 2 yaşında dişi camus, 1 yaşında 13 dişi camus olmak üzere toplam 87 camus (manda) yer almaktadır.

Resim 2.24. Kağıthane'de Araba Çeken Mandalar [881]

[880] BOA, TT.d. 766, vr.11a.
[881] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90473---0022.jpg

Filibe'de hassa çiftliğinde mîrî emlak olarak; 2 hane, 1 değirmen, 1 ahır ve 2 adet anbar mevcuttu[882]. Filibe Kazası'nda hayvanların beslenmelerine ot sağlanan toplam 4.347 dönüm genişliğinde 8 adet çayır bulunmaktaydı. Bunların dışında mandıra bahçesi olarak 14 dönüm genişliğinde bir bahçe yer alıyordu[883].

Filibe Kazası'nda padişaha ait 3.222 dönüm genişliğinde 5 hassa çayırı bulunmaktaydı[884]. Filibe'de hassa çayırlar dışında hassa koruları da mevcuttu. Sayıları 10'a kadar ulaşan bu korular yüz ölçümü olarak toplam 193.932 dönümlük genişliğe sahipti. Istabl-ı Âmire hayvanlarını yetiştirme ve ot ihtiyaçlarını karşılamak üzere Filibe'de bulunan korular alan genişliği ve sayı bakımından diğer kazalara bağlı korulardan daha fazlaydı[885]. Çayır ve koruların haricinde Filibe'de ilkbahar ve yaz aylarında hayvanları otlatmaya elverişli olan 7 yaylak bulunmaktadır. Bu yaylaklarda hayvan ve sürülerin dinlendiği, su içtiği sulak ve gölgelik yer olarak sayıları 2 ile 8 arasında değişen eğrekler[886] bulunmaktaydı[887].

Filibe'de hayvanların barınmalarını sağlamak üzere kısrak ahırı, çardak ahırı, küçük ahır, dişi develer için büyük ahır, dişi deve ahırı ve Kadı Köyü'nde yer alan ahır olmak üzere toplam 6 ahır bulunmaktadır. Deve ahırı ve küçük ahırın içerisinde arpa ve saman anbarları yer almaktadır. Küçük ahırın iki tarafı tamir olunmuş olup bir tarafı harabe haldedir. Büyük ahır ise tamir edilmiştir. Hayvanların yiyeceklerinin depolandığı ve muhafaza edildiği arpa, kuru ot ve saman olmak üzere 3 adet anbar mevcuttur[888].

Filibe'nin Kayalı Çalı Yaylağı'nda 8 korucu, Doğan Köyü'nde Ser Bölük Mustafa'ya bağlı 17 gayri müslim korucu görev yapmaktadır. Bu korucular, yaylak ve kışlak korularına hizmet edip yapmış olduklar hizmetleri karşılığında avârız-ı divaniyye, nüzul ve sürsattan, akçeli ve akçesiz tekâliften muaf tutulmuşlardır[889]. Filibe Kazası'na bağlı Pazarcık Nahiyesi Doğan Köyü'nde Güdücüyân-ı Hâssa Cemaati'ne bağlı olarak 13 kişi çalışmaktadır. Güdücü

[882] BOA, TT.d. 766, vr.11b.
[883] BOA, TT.d. 766, vr.12a.
[884] BOA, TT.d. 766, vr.12a-12b.
[885] BOA, TT.d. 766, vr.12b-13a.
[886] Eğrek: Sürülerin dinlendiği sulak ve gölgelik yer. Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.327.
[887] BOA, TT.d. 766, vr.13a-13b.
[888] BOA, TT.d. 766, vr.13a-13b.
[889] BOA, TT.d. 766, vr.14a-14b.

taifesinin görevi gürelerin güdülmesini sağlamaktı. Güdücüler eskiden görünçcüyan[890] olarak çalışmış olup her iki görevi de yerine getiren güdücüyân cemaati, ispenç resminden, avârız-ı divaniyyeden, nüzül ve sürsattan, akçeli ve akçesiz tekâliften muaf tutulmuştur. Güdücülerden birisinin vefatı durumunda evlatları göreve devam etmekte, şayet evladı yok ise kollukculardan biri göre tayin olunmaktaydı. Bu vergilerden muaf güdücüler atabe-i padişahî tımarlarına mutasarrıftırlar[891].

Kollukcıyân-ı Çayırcıyân cemaatinde gayri müslim olarak 47 kişi görev yapıyordu. Müslüman kollukcular ise Pazarcık Nahiyesi Doğan Köyü'nde 14 kişi ile çalışmaktadır. Kollukcuların da yapmış oldukları hizmetlerden dolayı avârız-ı divaniyyeden ve tekâlif-i örfiyyeden muaf olduğu görülmektedir. Virejova'da Ser bölük İlyasa'a bağlı 20 korucu hizmet vermektedir. Korucular da yapmış oldukları hizmete karşılık avârız-ı divaniyyeden ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutulmuşlardır[892]. Yine Virejova'da Güdücü olarak 26 kişi görev yapmaktadır[893].

Çayır kollukcuları olarak Filibe'nin Yund Köyü'nde 20, Virejova'da ise 22 kişi çalışmaktadır. Kollukcular görevini yerine getirirken kimsenin kollukcuları rencide etmemesi istenmiştir. Filibe'ye bağlı Kurd Korusu'nda 21 kişi korucu olarak görevini yerine getirmektedir. Korucuların muaf ve müsellem oldukları defter-i cedide kayd edilmiştir. Yine Kurd Korusu nezdinde Güdücü olarak 19 kişi görev yapmaktadır. Güdücü taifesi Filibe Ocağı'nın aynı zamanda yundcuları olup yapmış oldukları her iki hizmet karşılığında İspençeden ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutulmuşlardır[894].

Yundköyü karyesinde gayri müslim 9 kollukcu, köyün Yenice Mahallesi'nde 10 Müslüman kollukcu çalışmaktadır[895]. Filibe Kazası'nın Tatarcık Nahiyesi'ne bağlı Yeniceköyde 16 kollukcu görev yapmaktadır. Bunların dışında 5 kollukcunun vefat etttiği belirtilmiştir. Katoniçe Köyü'nde Bölükbaşı Mehmed Ali'ye bağlı 8 korucu görevini yerine getirmektedir. Yine Katoniçe Köyü'nde 15 kişinin güdücü olarak çalıştığı görülmektedir. Kollukcu olarak Yundoğlanı Köyü'nde 10 kişi, Katoniçe Köyü'nde ise 18 kişi hizmet

[890] Görünçcüyan: Doğan, şahin, atmaca gibi av kuşlarının bakım ve terbiyesiyle uğraşan, tımarlı hâssa kuşbaz sınıfındandı. Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***, s.195; Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, s.200.
[891] BOA, TT.d. 766, vr.14b.
[892] BOA, TT.d. 766, vr.14b.
[893] BOA, TT.d. 766, vr.14b-15a.
[894] BOA, TT.d. 766, vr.15a.
[895] BOA, TT.d. 766, vr.15a.

vermektedir. Filibe'de Kürk korusunda korucu olarak 13 kişi hizmet vermektedir Sekban Korusunda 9 korucu görev yapmaktadır. Kırınkol? köyünde 11 korucu ve 13 güdücü çalışmaktadır[896]. Kırınkol da kollukcıyan olarak 112 kişi görev yapmaktadır. Tatarpazarı Kazası'na bağlı Baldova Köyü'nde kollukcu olarak 20 kişi hizmet vermektedir. Çayır kollukcusu olarak Kırınkol köyü'nde 68 kişi çalışmaktadır. Bu kolluk vazifesini yerine getiren kollukcular hassa hayvanların ağıllarında ve sayelerine bakıp otları biçip, taşıyıp, yığıp otluk yetmediğinde ot ve saman alıverip İstanbul'a hayvan gönderme vakti geldiğinde hayvanları gönderirlerdi. Yapmış oldukları işlerden dolayı avârız-ı divaniyyeden ve tekâlif-i örfiyyeden muaf tutulmuşlardır[897]. Filibe Kazası'nda bulunan hassa korular ve hassa çayırlar ile yaylaklar ve hayvanların teftişine ferman gereği hassa sarraçlarından kethüda Pir Hüseyin görevlendirilmiştir[898]. Filibe'de mîrî koyun olarak, sağmal sürü-i evvel 1093, küçük dişi kuzu 764, yoz (kısır) koyun 490 olmak üzere toplam 2347 baş koyun bulunmaktadır[899].

2.8.8. Siroz

Siroz kazasında hayvanların otlatılması için 18.000 dönümlük genişliğe sahip bir koru yer almaktadır. Ayrıca Siroz Ocağında 5 adet çayır bulunmakta olup çayırların tamamı 30.460 dönümlük alana sahiptir[900].

Siroz Ocağında 4 aygır, 36 kısrak, bir ve iki yaşlarında 12 tay, koruculardan Kurd'a ve Piyale'ye 1'er baş, Hacı Hasan'a ait 1, olmak üzere toplam 55 baş hayvan yer almaktadır. Ayrıca bu dönemde 44 baş yetişen tay, sabık mîrâhûr-ı ağa tezkiresi ile İstanbul'a gönderilmiştir. Camus (manda) mandırasında 91 dişi camus, 2 tohumluk camus (erkek), bir yaşında 24 camus yavrusu olmak üzere toplam 117 manda bulunmaktadır. Siroz mîrî koyun ocağında 468 sağmal koyun, 141 toklu ve 16 koç olmak üzere toplam 625 küçükbaş hayvan bulunmaktadır. Siroz karasığır (bakar) mandırasında 3 sığır, Yund Köyü'nde yer alan hassa çiftlikte 4 sığır olmak üzere toplam 7 karasığır yer almaktadır.

[896] BOA, TT.d. 766, vr.15b.
[897] BOA, TT.d. 766, vr. 16a.
[898] BOA, TT.d. 766, vr.16b.
[899] BOA, TT.d. 766, vr.16b.
[900] BOA, TT.d. 766, vr.16b-17a.

Resim 2.25. Siroz Manzarasından Koyun Sürüsü[901]

Yund Köyü'nde, hassa çiftliğinde mîrî emlak olarak; 2 anbar, 2 hane ev, hanelerin dört tarafını çeviren büyük bir avlu, 1 çiftlik ve 1 orman bulunmaktadır[902]. Siroz Kazası Yund Köyü'nde hassa kısraklara bakmakla görevli 14 yunt oğlanı hizmet vermektedir. Ayrıca aynı köyde ocağın hademesi olarak 26 kişi görev yapmaktadır.

Siroz Ocağında 24 taycı tayların bakımını ve beslenmesini sağlamaktadır. Bu taycıların elinde doru, siyah, demir, kır gibi değişik renk ve donlarda 19 tay bulunmaktadır[903].

Siroz korusunda beygirlerin barındığı bir ahır, Mustafa Paşa imareti yakınında 1 arpa ile 1 saman anbarı yer almaktadır. Ayrıca bir avlu ile etrafı çevrili boş ve eseri kalmayan kuru otluğun olduğu kayıtlıdır[904].

2.8.9. Selanik

Selanik Kazası'na bağlı Lankaza Ocağı'nda, 4 fahlan (aygır), 63 kısrak, 30 beygir, üç yaşında 22 tay, iki yaşında 26 tay, bir yaşında 20 tay, kısrak hademelerine ait 7, yeni yetişen 1 tay olmak üzere toplam 173 hayvan yer almaktadır. Selanik Kazası'na bağlı Vardar

[901] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90642---0030.jpg
[902] BOA, TT.d. 766, vr.17b.
[903] BOA, TT.d. 766, vr.17b-18a.
[904] BOA, TT.d. 766, vr.18a.

Ocağı'nda ise 20 aygır, 315 kısrak, 80 beygir, üç yaşında 55 tay, iki yaşında 60 tay, bir yaşında 50 tay, kısrak hademelerine ait 12, koruculara ait 5 beygir, devecilere ait 2 beygir, Ramazân'a ait 1 beygir, olmak üzere toplam 600 baş hayvan mevcuttur. Selanik'e bağlı Vardar ve Lankaza ocaklarında toplam 773 hayvanın bakımı yapılmaktadır[905].

Lankaza Ocağı'nda 7 korucu hizmet vermektedir. Lankaza'ya bağlı Araplı Köyü'nde 3 tanesi erkek, 5'i ervane (dişi deve) olmak üzere 8 mehâr deve bulunmaktadır. Develerin hizmetinde dört köyde yer alan hademe bölüklerinde 51 kişi görev yapmaktadır. Lankaza'da merkepciyân bölüğünde ahır hizmeti 8 kişi ile yürütülmektedir. Güreci olarak Sarraçlar Köyü'nde 3 kişi ile hizmet vermektedir. Kollukcıyân görevini yerine getiren 14 kişi mevcuttur[906].

Vardar Ocağı'nda kısrakların hizmetinde güdücü olarak görev yapan 42 kişi bulunmaktadır. Güdücülerden birinin ağma olduğu görülmektedir[907]. Vardar'da kısraklara bakmakla yükümlü güreci olarak 25 kişi yer almaktadır[908]. Selanik Kazası ocaklıklarında hassa olarak kayıtlı 28.500 dönüm koru, 9.860 dönüm çayır, 9.080 mezraa bulunmaktadır.

Selanik Kazası'nda 5.000 dönüm genişliğinde lök develere (erkek deve) ait bir yaylak bulunmaktadır. Yaylağın hududu, bir tarafı umumi yol bir tarafı Vardar nehri, bir tarafı Araplı köyü mezrası, bir tarafı da Araplı Köyü'ne sınırdır. Bu yaylağın muhafazası iki korucu tarafından yerine getirilmektedir. Lök develeri için kullanılan 2 korucu tarafından korunan bir kışlak mevcut olup genişliği 9.500 dönümdür. Kışlağın hududu bir tarafı deniz, bir tarafı Gazi Evrenos Bey Vakfı ve iki tarafı da Vardar Nehri'ne sınırdır. Ayrıca kısraklar için 14.300 dönüm genişliğinde bir kışlak ile 3 korucusu olan 3.600 dönüme sahip bir yaylak yer almaktadır. Lankaza'da 4.400 dönüm genişliğinde kısrakların otlaması için bir koru ve ayrıca yine bu korunun yakınında 60 dönüm genişliğinde bir mezraa mevcuttur. Ayrıca erkek eşeklerin otlatıldığı 160 dönüm genişliğine sahip bir çayır yer bulunmaktadır. Araplı Köyü yakınında 9.024 dönüm bir mîrî mezraa yer almaktadır. Yine Araplı Köyü'nde dişi deve ve yavrularının otlatıldığı mîrî çayır 60 dönüm genişliğindedir. Bu çayırda Araplı Köyü halkı koyunlarını otlatıp resmi otlak vergisi vermektedirler. Davud Bali Köyü ile bir mezraa da

[905] BOA, TT.d. 766, vr.18a.
[906] BOA, TT.d. 766, vr.18b.
[907] BOA, TT.d. 766, vr.18b.
[908] BOA, TT.d. 766, vr.19a.

2.100 dönüm genişliğinde bir koru ve Balıca Köyü'nde 1.160 dönüme sahip bir çayır yer almaktadır[909].

Selanik Kazası'nda Lankaza Ocağı'nda Kavalar Köyü yakınında bir eşek ahırı mevcut olup tamire muhtaç durumdadır. Araplı Köyü'nde dişi develerin yer aldığı ahır tamire muhtaç bir haldedir. Ayrıca Selanik'te tamire muhtaç halde iki anbar mevcuttur. Anbarlardan biri Araplı Köyü'nde yer alan kuru ot anbarı, diğer ise köhne halde bulunan develere katran verilen anbardır[910].

2.8.10. Yenice-i Karasu

Yenice-i Karasu'da 8 aygır, 150 kısrak, iki yaşında 20 tay, bir yaşında 12 tay, üç yaşında 4 tay, 35 hergele beygir, ser bölük Halil'e ait 3, korucu Abdullah'a ait 1, gürecilere ait 4, beygir ve kısrak hademelerine ait 8 beygir olmak üzere toplam 245 baş hayvan mevcuttur[911].

Kısrak oğlanı olarak Yenice-i Karasu Kazası'nda İskete merkezi ile bir köyde 25'er kişi görev yapmaktadır[912]. Çardak? köyünde de 6 kısrak oğlanı çalışmaktadır. Yenice-i Karasu Ocağı'nda güreci olarak 5 köyde toplam 48 kişi hizmet vermektedir. Yenice-i Karasu'da kısrakların otlaması için 12.342 dönüm genişliğe sahip bir koru mevcut olup bu korunun muhafazası 6 korucu ile sağlanmaktadır[913].

2.8.11. Gümülcine

Gümülcine Ocağında 8 aygır, 80 kısrak, iki yaşında 14 tay, üç yaşında 7 tay, bir yaşında 17 tay, mîrî koyun çobanlarında bulunan 4 beygir, korucuların kullandığı 6 beygir ve 18 hergele beygir olmak üzere toplam 154 baş hayvan bulunmaktadır. Hayvanların hizmetlerini yürütmek üzere Gümülcine Kazası'na bağlı 5 köyde toplam 69 kişi görev yapmaktadır. Güreci olarak 6 köyde 19 kişi hizmet vermektedir[914]. Gümülcine Kazası'nda 35.260 dönüm koru, 17.646 dönüm çayır ve 614 dönüm mezraa yer almaktadır. Koru kışlak

[909] BOA, TT.d. 766, vr.19a.
[910] BOA, TT.d. 766, vr.19b.
[911] BOA, TT.d. 766, vr.19b.
[912] BOA, TT.d. 766, vr.19b.
[913] BOA, TT.d. 766, vr.20a.
[914] BOA, TT.d. 766, vr.20b.

ve çayırlarda hassa kısrakların otlatılıp beslenmesi sağlanmaktadır. Gümülcine ocağında bulunan koruları korumakla görevli 8 kişi görev yapmaktadır[915].

2.8.12. Ferecik

Ferecik'de 15 fahlan (aygır), 230 kısrak, üç yaşında 40 tay, 2 yaşında 39 tay, bir yaşında 42 tay, koruculara ait 7, koruda görevli Ahmed Ağa'ya ait 1, Bölükbaşı Mehmed'e ait 1 ve 12 hergele beygir olmak üzere toplam 387 baş hayvan mevcuttur. Ferecik ocağından yetiştirilen 203 baş hayvan damgalanarak Istabl-ı Âmire hizmetlerinde kullanılmak üzere İstanbul'a gönderilmiştir[916].

Ferecik'de kısrakların beslenmesi ve yetiştirilmesi için biri 17.892 dönüm alana sahip, diğeri 17.940 dönüm genişliğinde olmak üzere 2 koru yer almaktadır. Ayrıca hem kısrak hemde aygırların yetiştirildiği 10.400 dönüm genişliğinde 1 koru daha bulunmaktadır[917].

Ferecik'de çayırları korumak üzere 23 hassa korucusu, ve bu korularda hayvanların otlatılmasını sağlayan 32 güdücü görev yapmaktadır. Ayrıca 3 yaşına gelen tayların hizmetinde 24'ü Ferecik kaza merkezinde 200'ü ise Ferecik kazasına bağlı 18 köyde görevini yerine getiren toplam 224 güreci bulunmaktadır. Güreci köyleri içerisinde en fazla gürecinin bulunduğu yer Şahinler Köyü'dür[918].

2.8.13. İnöz

İnöz Ocağında 20 fahlan, 330 kısrak, üç yaşında 41 tay, iki yaşında 55 tay, bir yaşında 53 tay, 26 hergele beygir, bölükbaşı Ali'ye ait 2, korucu İlyas, Recep ve Ahmed'e ait 1'er, Güreci Mustafa'ya ait 1, koru ağası Hasan Ağa'ya ait 1 olmak üzere toplam 532 baş hayvan yer almaktadır. İnöz'de biri 16.016 dönüm diğeri de 20.000 dönüm genişliğinde olmak üzere 2 koru bulunmaktadır. Bu koruların muhafazası 6 korucu tarafından yerine getirilmektedir. Gılmân-ı Mâdeyân (kısrak bakımını yapan oğlanlar) olarak 57 kişi görev yapmaktadır[919]. Evlad-ı güreciyan olarak ise16 kişi hizmet vermektedir.

---

[915] BOA, TT.d. 766, vr.21a.
[916] BOA, TT.d. 766, vr.21a.
[917] BOA, TT.d. 766, vr.21a.
[918] BOA, TT.d. 766, vr.21a-22a.
[919] BOA, TT.d. 766, vr.22b.

İnöz merkezde 46 kişi, İnöz Ocağı'na bağlı İpsala merkezde ise 13 kişi gürelerin bakım ve beslenme hizmetlerini yürütmektedir. İnöz'e bağlı 6 köyde ise 77 kişi güreci olarak görevini yerine getirmektedir. Köyler arasında 50 güreci ile en fazla gürecinin yeraldığı köy Yenice'dir. Güreciyân hizmetini yerine getiren personel sayısı merkez ve köyler de dahil toplam 136 kişi olduğu görülmektedir[920].

2.8.14. Ergene

Ergene Kazası'na bağlı Yenice Köyü Ocağı'nda 6 aygır, 66 kısrak, üç yaşında 22 tay, iki yaşında 19 tay, bir yaşında 14 tay, 10 beygir, serbölük Mahmud'a ait 2, Korucu Mustafa'ya ait 1 olmak üzere toplam 140 hayvan mevcuttur.

Ergene Kazası'nda kısrakların otlatıldığı biri 11.210 dönüm genişliğine, diğeri de Yenice köyü korusu ismiyle anılan 12.544 dönüm genişliğe sahip 2 hassa korusu yer almaktadır. Koruların sınırlarının bir tarafı Ergene nehrine bakması dikkat çekmektedir. Bu koruların muhafazasını yapan 13 korucu bulunmaktadır. Güdücüyân ve evladı güdücüyân olarak 16'şar kişi hizmet vermektedir. Hâssa Gürecileri Yenice Köyü'nde 40 kişi ile, Kara Hamzalı Köyü'nde 110 kişi olmak üzere toplam 150 kişi güreci olarak görevini yerine getirmektedir[921].

2.8.15. İpsala

İpsala Kazası Balabanlu köyü ocağında 4 aygır, 40 kısrak, üç yaşında 11 tay, iki yaşında 10 tay, bir yaşında 7 tay, 10 beygir olmak üzere toplam 82 baş hayvan mevcuttur. İpsala'da hassa korusu olarak biri 38.608 dönüm, diğeri de 19.138 dönüm genişliğinde 2 koru bulunmaktadır[922]. Koruları muhafaza etmekle görevli 9 kişi görev yapmaktadır. Kısrak bakım hizmetinde bulunan (madeyân-ı gılman) 15 kişi görevini yürütmektedir. Bir yaşından üç yaşına kadar olan taylara bakmakla sorumlu olan hassa gürecileri, Malkara'ya bağlı Balabanlı köyünde 13 kişi, Ergene'ye tabi Yakuplu Köyü'nde 8 kişiyle görevlerini yerine getirmektedirler. Hassa gürecisi olarak toplam 21 kişi taylara bakmaktadır. Güreciyan grubu

[920] BOA, TT.d. 766, vr.23a-23b.
[921] BOA, TT.d. 766, vr.23b-24a.
[922] BOA, TT.d. 766, vr.24a.

ise İpsala merkezde 26 ve 5 köyde de 35 kişi olmak üzere toplam 61 güreci ile görevine devam etmektedir[923].

2.8.16. Dimetoka

Dimetoka Kazası'nda 3 fahlan (aygır), 13 kısrak, üç yaşında 3, iki yaşında 11, bir yaşında 10 tay, 7 beygir, Ser Bölük Mustafa'ya ve Mahmud'a ait 1'er olmak üzere toplam 49 baş hayvan bulunmaktadır. Dimetoka'da kısraklar için Kışlak Korusu adıyla bilinen 12.070 dönüm genişliğinde ve içinde dişi develerin otladığı bir tarla bulunan koru yer almaktadır. Karabeyli Korusu ise 13.040 dönüm genişliğe sahip, kısrak tarlası ve dişi deve tarlasına sahip bir korudur. Karabeyli adıyla bilinen 3.960 dönümlük koruda tohumluk erkek eşek, güre ve dişi develerin otlatıldığı bir de çayır bulunmaktadır. Dimetoka'da bulunan koruların muhafazasında 4 korucu görev almıştır[924]. Kısrakların bakımında görevli gılman-ı madeyan olarak 11 kişi hizmet vermektedir. Dimetoka Ocağı'nda güreci olarak 2 köyde 43 kişi görev yapmaktadır. Hâssa gürecileri olarak Saltıklı, Hisarbeyli, İskender nam-ı diğer Demircili, Salihler isimli 4 köyde 49 güreci yer almaktadır[925].

[923] BOA, TT.d. 766, vr.24b.
[924] BOA, TT.d. 766, vr.25a.
[925] BOA, TT.d. 766, vr.25a-25b.

Resim 2.26. Dimetoka'da İnşa Edilen Hayvanat-ı Askeri Ahırı [926]

2.8.17. Emirgazili

Emirgazili Ocağı padişaha tay yetiştiren ocaklar arasında yer almaktadır. Tay yetiştiriciliğinde Emirgazili Ocağı önemli bir yere sahiptir. Emirgazili Ocağı'nda taycı olarak 16 köy bulunmaktadır. Köylerde taycı olarak görev yapanların sayıları 1 ile 101 kişi arasında değişmektedir. Emirgazili Ocağı'nda en fazla taycının hizmet verdiği yer 101 kişi ile Ergene Kazası'na bağlı bir köydedir. Emirgazili Ocağı'na bağlı diğer 15 taycı köyünde ise 37 kişi görev yapmaktadır. Ocakta taycı olarak toplam 138 kişinin kayıtlı olduğu görülmektedir[927].

2.8.18. Kırkkilise

Kırkkilise Ocağında 3 aygır, 32 kısrak, üç yaşında 16 tay, iki yaşında 16 tay, bir yaşında 18 tay, taycıyana ait 8 ve 1 hergele beygir olmak üzere toplam 94 baş hayvan

[926] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90412---0047.jpg
[927] BOA, TT.d. 766, vr.26a.

bulunmaktadır. Kırkkilise'de yer alan kısrakların otlatıldığı koru 5.700 dönümlük genişliğe sahiptir. Elmalı Köyü'nde bulunan yaylak ise 4.444 dönüm genişliğindedir. Çakırcı Köyü yakınında yer alan çayır ise 1100 dönümlük alana sahiptir. Kırkkilise ocağı ve köylerinde bulunan koruları ve çayırları muhafaza etmekle görevli olan 5 korucu yer almaktadır. Kısrak oğlanı olarak ta 9 kişi görev yapmaktadır[928].

2.9. Koru ve Ocak Mahsulatı

H. 1016/M. 1607-1608 tarihinde Mîrâhûr-ı Evvel Halil Ağa zamanında Istabl-ı Âmire'ye bağlı Anadolu ve Rumeli ocak ve koru mahsulatı içerisinde en büyük gelir 250.000 akçe ile Filibe ocağından elde edilirken 150.000 akçe ile Selanik ve 110.000 akçe gelir ile Siroz korusu takip etmiştir[929]. Bu tarihte koru ve ocaklardan 783.500 akçe mahsulat tahsil edilmiştir. Ayrıca Mîrâhûr-ı Evvel İbrahim Ağa zamanında 6 yük (600.000) akçe tahsil edilmiş 280.000 akçe ise tahsil edilememiştir. Anadolu ocakları olan Bursa, İnönü, Sultanönü, Akköprü eskiden beri alına gelen mahsul, yağmadan dolayı bir akçe bile alınamamıştır[930].

Çizelge 2.8. Mîrâhûr-ı Evvel Halil Ağa Zamanında Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Koru ve Ocak Mahsulatı

Koru ve Ocak Adı	Koru ve Ocak Mahsulatı (Akçe)
İstanbul	35.000
Kırkkilise	50.000
Karinabad Ocağı	20.000
Kardiçe Ocağı	5.000
Filibe Ocağı	250.000
Emirgazili Ocağı	8.000
Bursa ve Akköprü Ocağı	7000
Siroz Korusu	110.000
Selanik Korusu	150.000
Gümülcine Korusu	60.000
Ferecik Korusu	8.500
İnöz Korusu	20.000
Dimetoka Korusu	60.000
TOPLAM	**783.500**

[928] BOA, TT.d. 766, vr.26b.
[929] TSMA.D 52550001.
[930] TSMA.D 52550001.

2.10. Istabl-ı Âmire Voynukları

Slavca bir kelime olan voynuk asker anlamına gelmektedir[931]. Voynuklar genel olarak Bulgaristan'da bulunduğundan voynuk kelimesi Bulgarlığı ifade eder hale gelmiştir. Bulgaristandaki voynuklar genellikle Istabl-ı Âmire voynuklarıdır[932]. Istabl-ı Âmire voynuklarından başka, sancaklarda gerekli yerlerde yolların güvenliğini sağlayan, kaleleri bekleyen, gerektiği zaman Sancak beylerinin idaresi altında akınlara katılmak gibi görevler üstlenen voynuklar Bosna vilayeti, Pojega ve Semendire Sancakları'nda yer almaktadır[933].

Göreve çağrılan voynuklar gerekli olan araç gereçlerini alarak yola çıkar İstanbul'da toplanırdı. Voynuklar göreve gelirken atları ve tırpanları ile gelirlerdi. Göreve gelen voynukların getirdikleri atın kısrak ya da aygır olmaması beygir yani iğdiş edilmiş at olması gerekmekteydi[934].

Voynukların iki temel görevi sefer ve çayır hizmetlerini yerine getirmekti Voynukların görevlerinin içerisinde en önemlisi çayır görevi olup buna Istabl-ı Âmire hizmeti de denilir. Çayır görevinin önemli olmasının nedeni her yıl düzenli olarak yapılmasıydı. Çayır voynukları, Has Ahır'a ait olan çayırların biçilmesini sağlar ve atları da otlatırlardı. Çayır hizmetini yerine getiren voynuklar biçilen otları kurutup, nakletmek ve anbarlara doldurulmaktan da sorumluydu. Voynukların sefer görevi; atlara bakmak, atları ve arabaları sürmek, ordu için gerekli olan malzemeyi muhafaza etmek ve ordunun bazı geri hizmet işlerini yerine getirmekti. Hoca Sadettin Efendi Tacü't-Tevarih adlı eserinde Timurtaş Paşa'nın voynuk teşkilatını kurduğunu belirtmiş ayrıca voynukların seferde kullanılacak olan malzemenin muhafaza edilmesi, at ve katırların bakımının yapılmasını zikretmiştir[935]. Ayrıca Konstantin Mihaloviç, Bir Yeniçerinin Hatıratı adlı eserinde voynukların hristiyan olduklarını, sultana hizmet ettiğini ve sultanın yedek atlarını gereken yerlere sevk ettiğini sayı olarak ise birkaç yüz tane voynuğun bulunduğunu belirtmiştir[936].

---

[931] Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar***. Ankara: TTK Basımevi, s.1.
[932] Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar***, s.44.
[933] Şerifgil, E. M. (1981). "Rumeli'de Istabl-ı Âmire Voynukları". ***Türk Dünyası Araştırmaları***, S.14, s.144-147.
[934] Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar***, s.44.
[935] Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynu***klar, s.25-29.
[936] Konstantin Mihailoviç. (2003). ***Bir Yeniçerinin Hayatı***. (Çev. Kemal Beydilli). İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları, s.111.

Voynuklar, görevlerine gitmediklerinde köylerinde baştina adı verilen çiftliklerde çalışırlardı. Hemen hemen her voynuğun baştinası bulunmaktaydı. Yavuz Ercan, voynuk defterlerinde az sayıda baştinası olmayan voynuk kaydına rastladığını belirtmiş, sayıları yok denecek kadar az olan bu voynukların sehven baştinasız yazılmış olabileceğine değinmiştir[937]. Mad 545 (H.1014), Mad 622 (H.1100), TTd 725 (H.1024) tarihli Istabl-ı Âmire voynukları defterlerinde bir gönderde yer alan bir voynuk ve iki yamağın da birer baştinaya sahip oldukları görülmektedir[938]. Baştinalarda tarla, çayır, bağ, bostan ve harmanlar yer almaktadır. Tarla ve çayırlar ise dönümleriyle birlikte defterlere kaydedilmiştir. Mad 5736 (H.1013-1014), Mad 6386 (I. İbrahim Devri), Mad 476 (H. 1057) tarihli Istabl-ı Âmire defterlerinde ise baştinalar yer almamaktadır. Baştina kaydı olmayan I. İbrahim devrine ait voynuk defterinde voynuk ile yamaklar tarla ve bağa sahiptir. H. 1057 tarihli tahrirde ise voynuk ve yamakların tarla, bağ, harman ve bostana sahip olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca siyakat rakamları ile tarla, bağ, harman ve bostanların sayıları belirtilmiştir. Istabl-ı Âmire'ye ait H.1013-1014 tarihli voynuk defterinde de baştina olmayıp voynuk ve yamakların alt kısımlarına tarla ve bağ yazılmış fakat sayıları belirtilmemiştir[939].

Yavuz Ercan'ın ortaya koyduğu Voynuk teşkilatının yapısına bakıldığında teşkilatta, Voynuk Sancak Beyi, Çeribaşılar ve Ser askerler, Lagator ve Pirimkürler, Nöbetli Voynuklar, Yamaklar, Zevaid voynukları bulunmaktadır.

Voynuk sancakbeyliği görevine sarayda bulunan görevlilerden birisi tayin olurdu. 1515 yılında arabacıbaşının görevinde yükselerek voynuk sancakbeyliği görevine atanmıştır. Voynuk Sancak Beyleri ise terfi etmeleri durumunda küçük mirahur ya da büyük mirahur olurlardı. Arşiv belgelerinde voynuk beyi ve voynuk sancak beyi aynı anlamda kullanılmıştır. Voynuk beyi, bütün voynukların her türlü mesele ve işlerinden, her yıl mevsimi geldiğinde vasıflara uygun olan voynukların gönderilmesinden sorumluydu. Ayrıca voynukların ya da voynuk köylerinin işlemiş oldukları suçlarla ilk hüküm yazılan kişilerden biri de voynuk beyi idi. Voynuk beyine oldukça büyük zeametler verilirdi[940].

Çeribaşı veya Ser asker, voynuk teşkilatı içerisinde ikinci derecede önemli voynuk subayı olup belgelerde çeribaşı ve ser asker şeklinde kullanımı farklılık gösterse de aynı derecede aynı

[937] Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar***, s. 20.
[938] BOA MAD 545; BOA MAD 622, TT.d. 725.
[939] BOA MAD 5736; BOA MAD 6386; BOA MAD 476.
[940] Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar***, s. 57-60.

görevliyi ifade etmektedir[941]. İncelediğimiz 17. yüzyıl Istabl-ı Âmire voynuk defterlerinde voynukların yöneticisi "serasker" şeklinde geçmektedir. Seraskerlere bağlı köylerde voynuk ve yamaklar çalışmaktadır[942]. Çeribaşılarının atanması mirahur tarafından yapılmaktadır. Voynukların gayrimüslim özellikle de Bulgar olduğu görülürken ser-askerler ise Müslümanlardan atanmışlardır[943]. Örneğin; H.1013-1014 tarihli Istabl-ı Âmire voynuk defterinde seraskerlerin müslümanlardan atandığı görülmektedir. Seraskerlere bağlı olan voynuk ve yamak sayıları değişkenlik göstermektedir. Bu tarihte 452 voynuk ve 902 yamaktan sorumlu olan Küçük Ahmed'in en fazla voynuk ve yamağın yönetimine baktığı görülmektedir[944]. Göreve atanan çeribaşılara tımar verilirdi. H. 3 Zî'l-ka'de 1079/M. 4 Nisan 1669 tarihinde Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı voynuk çeribaşılarından Niğbolu Sancağı Tırnova Nahiyesi'nde on bin dokuz yüz akçe tımara mutasarrıf olan Abdülvehhab çeribaşı vefat etmiş olup yerine öz oğlu Mustafa Mehmed'in tayin olunması Mîrâhûr-ı Evvel Hüseyin tarafından istenmiştir[945].

Çeribaşılar vakti geldiğinde yeterli sayıda sefer ve çayır voynuğunu toplayıp birlikte İstanbul'a görev başına giderdi. İstanbul'a gidecek olan voynuğun tırpanıyla, ve iğdiş olunmuş atlarla gitmesi gerekirdi. Bu işlerin kontrolü çeribaşılar tarafından yapılırdı. Voynuk defterlerinde kayıtlı bulunan voynukları eksiksiz olarak vakti zamanında görev yerinde olmasını sağlamak, bir kısım vergiyi toplayıp mirahura vermek, kendilerine bağlı olan voynuklar arasında suç ve ceza işleyenler olursa onları cezalandırmak ve çok ağır suç işleyenleri yakalayıp sorumlu kişiye teslim etmekte çeribaşıların görevlerindendi. Bunların dışında defterhanede yer alan voynuk tahrir defterlerini de korumakta çeri başının sorumluluklarındandı. Çeribaşılardan sonra gelen subaylar pirimkür ve lagatorlardır[946].

Yamak içinde bulunduğu yıl göreve gitmeyen voynuğa denilirdi. Bir gönder içerisinde zaman ve zemine göre değişen üç, dört ya da beş voynuk yer alırdı bu voynuklardan yalnızca birisi göreve gider diğerleri bir sonraki yıl gitmek üzere sıra beklerdi bu sıra bekleyen voynuğa yamak denilir[947]. H. 943/M.1523 tarihli Istabl-ı Âmire voynukları kanunnamesinde gönder sayılarını şu şekildedir: "Kara voynukların üç neferi bir gönder olup yılda biri be nevbet eşüb ve cebelü

[941] Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar***, s. 61.
[942] BOA, MAD 5736; BOA, MAD 545; BOA, MAD 476; BOA, MAD 622; BOA, MAD 6386; BOA, TT.d. 725.
[943] Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar***, s. 64.
[944] BOA MAD 5736.
[945] BOA, İE. SM, nr.8/701.
[946] Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar***, s. 61-67.
[947] Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar***, s. 70.

voynukların dört neferi bir gönder olup yılda biri be nevbet eşüp ellerinde olan baştinalarıyla Istabl-ı Âmire'ye hizmet ederler" geçmektedir[948]. İncelemiş olduğumuz 17. yüzyıl Istabl-ı Âmire voynukları defterlerinde gönderler genellikle bir voynuk ve iki yamak şeklinde olmak üzere üçlü bir yapıya sahiptir[949]. I. İbrahim dönemine ait voynuk defterinde çok nadir 4'lü gönder görülmektedir[950].

Genellikle sağlık ve ölüm vb. nedenlerle voynuğun görevinin sona ermesiyle yerine sırasıyla varsa oğlu, kardeşi ve akrabalarından biri geçer ki buna voynuk zevaidi adı verilir[951].

Voynuk teşkilatı yönetim birimine göre Istabl-ı Âmire, voynuk sancağı, çeribaşılık, gönder şeklinde oluşmuştur. Voynuk sancağı Istabl-ı Âmire'ye bağlı, çeribaşılar sancak beyine, gönder de bulunan voynuk ve yamaklarda çeribaşılara (serasker) bağlıdır.

Rumca bir kelime olan "gönder" kargı mızrak anlamına gelirken bu kelime yerine Farsça karşılığı olan nize (neyze)'nin de kullanıldığı görülmektedir. Voynuklar bölge bölge çeribaşılıklara bölündüğü gibi, bir çeşit ocak olarak da adlandırılabilecek olan gönder birimi oluşturulmuştur[952].

Çizelge 2.9. Mad 5736 Nolu Deftere Göre H. Evail-i Rebî'ü'l-evvel 1013-1014 Tarihinde Istabl-ı Âmire Ser Asker İsimleri, Voynuk ve Yamak Sayıları

Serasker Adı	Voynuk Sayısı	Yamak Sayısı
Ser Asker Küçük Ahmed	452	902
Ser Asker Ali	253	505
Ser Asker Ahmed Katip	109	218
Niğbolu Kazası Ser Asker-i Mehmed Beyzade	382	769
Ser Asker Hüseyin	196	392
Niğbolu ve Silistre Ser Asker-i Turhan	94	236
Ser Asker Ahmed Paşa	218	432
Ser Asker Mustafa Sinan	138	279
TOPLAM	**1.842**	**3733**

[948] Akgündüz, A. (1992). ***Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri***. C.4. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları, s.653.
[949] BOA, MAD 5736; BOA, MAD 545; BOA, MAD 476; BOA, MAD 622; BOA, MAD 6386; BOA, TT.d. 725.
[950] BOA, TT.d. 725.
[951] Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar***, s. 18-19.
[952] Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar***, s.70.

H. 1013-1014 tarihinde yapılan sayımda Lofça, Hotaliç, Niğbolu, Tırnova, Plevne, Rahova, Zağra-ı Atik, İzladi, Hezargrad, Cuma, Yanbolu, Şumnu, Silistre, Ivraca kazalarına bağlı köylerde Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan voynuk ve yamak sayıları kaydedilmiştir. Sekiz ser askere bağlı olan köylerde görev yapan voynukların gönderlerinin ikili olduğu görülmektedir. En fazla voynuk ve yamağın Ser asker Küçük Ahmed'in gözetiminde olduğu kayıtlardan anlaşılmaktadır. Tahrir kaydında voynuk ve yamakların altında yer alan kayıtta tarla, bağ, bahçeleri yazılmış fakat kaç dönüm tarlaya ya da kaç bahçeye sahip olduğu belirtilmemiştir[953].

Çizelge 2.10. Mad 545 Nolu Deftere Göre H. 1 Rebî'ü'l-evvel 1014/M.17 Temmuz 1605 Tarihinde Istabl-ı Âmire Voynuk, Yamak ve Baştina Sayıları

Kaza Adı	Voynuk Sayısı	Yamak Sayısı	Baştina Sayısı
Filibe	128	246	373
Tatarpazarı	195	379	575
TOPLAM	**323**	**625**	**948**

H.1014 tarihinde yapılan sayımda Filibe ve Tatarpazarı kazalarında Ser Asker Mehmed'e bağlı olarak görev yapan toplam 323 voynuk ve 625 yamağın görev yaptığı görülmektedir. Ayrıca her voynuğun ve yamağın sahip olduğu baştinalar bulunmaktadır. Gönderler üçlü şekilde teşkilatlanmış olup bir gönder de 3 baştina yer almaktadır. Baştinalarda yer alan tarla, çayır, bostan, harmanlar da kaydedilmiştir. Tarla ve çayırların dönümlerine göre kaydedildiği görülmektedir[954].

Çizelge 2.11. TT.D 725 Nolu Deftere Göre H. Evasıt-ı Ramazan 1024/M. 13-23 Ekim 1615 Tarihinde Istabl-ı Âmire Voynuk ve Baştina Sayıları

Kaza Adı	Voynuk Sayısı	Baştina Sayısı
Filibe	575	575

Filibe Kazası'nda bulunan Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan iç ahır voynuklarının tahririne göre H. 1024 tarihinde yapılan sayımda Filibe'de 575 voynuk ve bu voynukların 575 baştinası bulunmaktadır. Baştinalar her voynuğa bağlı farklı sayılarda tarla, bağ, bostan ve

[953] BOA, MAD 5736.
[954] BOA, MAD 545.

harmanlardan oluşmaktaydı[955]. Voynukların geçimini bu baştinalar sayesinde sağladığı görülür. İç ahır voynukları tahririnde voynuklara bağlı yamaklar bulunmamaktadır. İç Ahır voynuklarının Topkapı Sarayı'nda yer alan Has Ahır'da padişah atlarının hizmetinde olduğunu düşündürmektedir.

Çizelge 2.12. Mad 6386 Nolu Deftere Göre Sultan I. İbrahim Döneminde Istabl-ı Âmire Voynuk, Yamak ve Lagator Sayıları

Liva Adı	Voynuk Sayısı	Yamak Sayısı	Lagator Sayısı
Niğbolu	1.552	3.058	3

I. İbrahim dönemine ait Niğbolu Sancağı'na bağlı, Tırnovi, Niğbolu, Ivraca, Lofça, Eskihisar-ı Zağra, Şumnu ve Yanbolu kazalarında yer alan Istabl-ı Âmire'ye bağlı 1.552 voynuk, 3.058 yamak, 3 lagator görev yapmaktadır. Seraskerlere bağlı olan gönderler bir kaç istisna dışında 2'li olarak teşkilatlanmıştır. Voynuk ve yamaklara ait tarla, bahçe, çayır, değirmenlerin olduğu görülmektedir. Tarlaların dönümleri, bağ, çayırların sayıları ve değirmenin ise kaç babdan oluştuğu belirtilmiştir[956].

Çizelge 2.13. Mad 476 Nolu Deftere Göre H. Cemâziye'l-evvel 1057/Haziran Temmuz 1647 Tarihinde Istabl-ı Âmire Voynuk ve Yamak Sayıları

Ser Asker Adı	Voynuk Sayısı	Yamak Sayısı
Ser Asker Rıdvan	160	310
Ser Asker Osman veled-i Kara Mustafa	123	227
Ser Asker Mehmed veled-i Topal	87	155
Ser Asker Mehmed veled-i Beyli	146	278
Ser Asker Muslu	114	218
Ser Asker Ali Çavuş	201	357
Ser Asker Mustafa Turhan	121	232
TOPLAM	**952**	**1777**

H. 1057 tarihinde yapılan sayıma göre Tırnovi, Niğbolu, Plevne, Rahova, Lofça, Hotaliç, Ivraca, Eski Cuma, Şumnu, Hezargrad, İslimiye, Sahra, İzladi, Zağra-ı Atik, Yanbolu, Silistre, Prevadi kazalarında yer alan köylerde Istabl-ı Âmire'ye bağlı bulunan

[955] BOA, TT.d. 725.
[956] BOA, MAD 6386.

voynuk ve yamaklar kaydedilmiştir. Ser askerler arasından en fazla voynuk ve yamağın 260 voynuk ve 497 yamakla Ser asker Mehmed'in sahip olduğu görülmektedir. Ser askerlere bağlı olan gönderler ikili şekilde teşkilatlanmıştır. Her voynuk ve yamağa ait tarla, bağ, harman, bostan bulunmaktadır[957].

Çizelge 2.14. Mad 622 Nolu Deftere Göre H.1100/M. 1688-1689 tarihinde Niğbolu Sancağı'nda Yer Alan Istabl-ı Âmire Voynuk, Yamak, Baştina Sayıları

Ser Asker Adı	Voynuk	Yamak	Baştina
Ser Asker İbrahim Çeribaşı veled-i Mehmed	279	558	837

H.1100 tarihinde yapılan tahrire göre Ser asker olarak görev yapan İbrahim Çeribaşı veled-i Mehmed'e bağlı olarak Niğbolu, Tırnova, Lofça, Plevne, Rahova kazalarına bağlı köylerde yer alan voynuk, yamak olarak kaç kişinin görev yaptığı ve bu görevlilerin sahip oldukları baştina sayılarıda verilmiştir[958].

2.11. Istabl-ı Âmire Mevcut Hayvan Sayıları

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde yer alan tarihi belli olmayan özet kaydına göre H. 9 Receb 1111/M. 31 Aralık 1699 yılına ait bir belgede aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere Istabl-ı Âmire'de iç at, hassa at, beygir, katır, aygır ve yund, araba beygiri, dişi ve erkek deve olmak üzere toplam 15.289 baş hayvan bulunmaktadır[959]. Istabl-ı Âmire'de yer alan bu hayvanların beslenme ihtiyacını karşılamak üzere 24.089 müdd arpa satın alınmış ayrıca etraftan 2.635 müdd arpa daha gelmiştir. Önceki yıldan ise 5.779 müdd arpa anbarlarda mevcuttur. Bu sene 15.289 baş hayvan için 30.944 müdd[960] arpa sarf olunmuştur. Bir önceki sene ise Istabl-ı Âmire'de toplam 15.133 baş hayvan yer almakta olup bu hayvanlar için de 30.225 müdd arpa yem olarak harcanmıştır. Bundan önceki sabık ağa zamanında Istabl-ı Âmire'de 15.035 baş hayvan yer almakta olup hayvanlar için 40.767 müdd arpa

[957] BOA, MAD 476.
[958] BOA, MAD 622.
[959] TSMA.e. nr. 421-1.
[960] Standart 1 müdd buğdayda 613.12 kg, arpada ise 445 kg civarındadır. Taşkın, Ü. (2005). ***Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri***. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.91.

harcanmıştır. Bu dönemlerde Istabl-ı Âmire'de yer alan hayvan sayıları 15.000 baş civarındadır[961].

Çizelge 2.15. 17. yüzyılda Istabl-ı Âmire'de Mevcut Hayvan Sayıları

Istabl-ı Âmire'de Mevcut Hayvanlar	**Hayvan Sayıları**
İç At	56
Hâssa At	1.553
Beygirler	2.010
Katır	1.563
Hâssa Taylar	588
Aygır ve Yundlar ve Gayrihu	1.097
Araba Beygirleri	1.055
Dişi Deve	5.129
Erkek Deve	2.238
TOPLAM	**15.289**

Seyyahlar padişahın hayvan sayıları ve kullanımları hakkında dikkat çekici bilgiler vermişlerdir. 17. yüzyılda İstanbul'a gelen Robert Withers, Sarayda yer alan padişah ahırının avludan girince sol tarafta yer aldığını ikinci avluya sadece padişahın atıyla girdiğini belirtmiştir. Padişah ahırında otuz, otuz beş civarında at bulunduğunu, padişahın bu atları idman yapmak, koşturmak ve sarayda ağalarla spor yapmak için kullandığını ifade etmiştir[962]. Ayrıca Padişahın atları haricinde 5.000 katırı bulunduğunu bu katırların İstanbul'a yakın yerlerde yer aldığını, seyahatlerde çadırları, sandıkları, suları ve gerekli eşyaları taşımada kullanıldığını dile getirmiştir. Vezîriâzam sefere katıldığında padişaha ait olan katırların büyük çoğundan istifade ettiğini ve padişahın savaşa katılması halinde saray ağalarının kendi atları dışında en az 1.000 katırı yük taşımada kullandıklarını beyan etmiştir[963]. Ayrıca paşaların özel ahırlara sahip olduğu görülmektedir. Fransız seyyah Antonie Galland, Kara Mustafa Paşa'nın ahırı hakkında gördüklerini şu şekilde dile getirmiştir. 17. yüzyılda IV. Mehmed dönemi sadrazamı olan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın ahırında beşyüz at bulunduğunu, atların güzel, boylarının yüksek ve besili olduğunu içlerinden kırk atı binmek üzere ayırdığına dikkat çekmiştir. Bunların dışında hademelerin

[961] TSMA.e. nr. 421-1.
[962] Withers, R. (2010). ***Büyük Efendinin Sarayı***. (Çev. Cahit Kayra). İstanbul: Yeditepe Yayınları, s.28-29.
[963] Withers, R. (2010). ***Büyük Efendinin Sarayı***, s.114.

kullanımında altıyüz beygirin olduğunu eşyaları taşımada beşyüz deve ve katırın yer aldığını ve bunun yanında altmış kısrağın bulunduğunu belirtmiştir. Ayrıca dört merasim arabası ile iki tane tahtırevanın mevcut olduğunu bütün beygirlerin paşanın yanında yer aldığını, Merzifon'da da bir harası olduğunu söylemiştir. Bu ahırda yer alan hayvanların hizmetinin kırk sarraç ile otuz seyis tarafından yerine getirildiğini, sarraçların beygir takımlarını taktığını seyislerin tımar işi ile uğraştıklarını, bir beygirin günlük tükettiği yem miktarının yarım ölçek arpa ve beş okka samandan oluştuğunu beyan etmiştir[964].

2.12. At Gemileri

At gemileri, atların düşmesini engellemek amacıyla baş ve kuyruk taraflarında çıtalı rampalara sahip nakliye aracıdır. Deniz yolu nakliyesinde önemli bir yeri olan at gemileri özellikle Üsküdar İstanbul ile Lapseki-Çardak-Gelibolu arasında atlar ve ordu için gerekli her türlü techizat taşınırdı[965]. Osmanlı Devleti atları deniz yoluyla taşımak amacıyla at gemisi ve at kayığı inşa etmiştir. İnşa edilen at gemilerinin boyları genellikle 16 x 8 metreydi. Fakat ihtiyaç durumunda daha büyük boyutlarda at gemileri de yaptırılmıştır[966]. Has Ahır'da yer alan atlara özel olarak gemiler yaptırılmıştır. Örneğin; Has Ahırda bulunan hassa atlara mahsus olarak inşa edilen iki at kayığı eskidiği için Tersane-i Amire'den yenisinin yapılması talep edilmiştir[967]. Rumelide yer alan Tuna ve Meriç havalisinde kurulmuş olan Istabl-ı Âmire ocaklarında yetiştirilen tayların İstanbul'a naklinde de at gemileri kullanılmıştır. Osmanlı Devleti tarafından at gemilerine büyük önem verilmiş ve gemilerin inşasında kullanılacak olan kerestenin temininde sıkıntı yaşamamak için çeşitli tedbirler alınmıştır. Fatih Sultan Mehmed'in Kefe'nin fethi sırasında kullandığı at gemileri II. Bayezid, Kanuni dönemindeki fetihlerde ve daha sonraki yüzyıllarda da kullanılmıştır[968]. Osmanlı'da Üsküdar-İstanbul ve Tuna nehirlerinde at kayıkları veya at gemileri yıllarca hizmet vermiştir. 1690'lı yıllarda asker ve mühimmat çoğunlukla deniz yoluyla nakledilirdi. Askeri malzeme nakilleri nehir ve denizden çoğunluğu at gemisi, rençber gemisi ile daha çok Tuna nehrinde rastlanan üstü açık olarak isimlendirilen gemilerle yapılırdı[969]. Seferde kullanılmak

---

964 Galland, A. (1987). ***İstanbul'a Ait Günlük Anılar (1672-1673)***. (Çev. Nahid Sırrı Örik). C.2, Ankara: TTK Basımevi, s.137.
965 Bostan, İ. (2003). ***Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire***. Ankara: TTK Basımevi, s.91.
966 Aslan, S. (2018). "At Gemileri". ***Z. Kültür Sanat Şehir Dergisi***. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları. s.270-271.
967 AE. SMST. III. nr. 3/121.
968 Aslan, S. (2018). "At Gemileri", s.270-271.
969 Yarcı, G. (2017). "Osmanlı Deniz Nakliyatında At Gemileri". ***At Kitabı***. İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.105.

üzere Tuna nehrinde yapılacak olan 50 adet at kayığı kerestesinin Eflak tarafından acilen getirilmesi istenmiştir[970].

[970] BOA, AE. S.SÜL.II. nr.12/1161.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ISTABL-I ÂMİRE'NİN ZAHİRE VE MALZEME İHTİYACI

3.1. Istabl-ı Âmire'ye Arpa ve Saman Alımı

Istabl-ı Âmire'ye bağlı ahırlar, kışlaklar ve ocaklarda bulunan hayvanların beslenme ihtiyacını karşılamak üzere gerekli durumlarda saman alımı yapılmıştır. Istabl-ı Âmire'ye tabi kışlaklarda yer alan atlar, develer ve katırlar için alışıla geldiği üzere saman ve arpa satın alınırdı. Örneğin; H. 24 Ramazân 1064/M. 8 Ağustos 1654 tarihinde Filibe Kadı'sına yazılan hükümde Filibe kışlağında yer alan mîrî develer ve beygirler için her kilesi 30 akçe olan arpa ile kantarı 6 akçeden saman alımı yapılmıştır. H.1064/M.1654 tarihinde de kışlak emini tarafından İstanbul kilesi ile 30 akçe olan arpa ve kantarı 6 akçeden saman halka adaletli olarak dağıtılmış ve bedeli teslim olunmuştur[971]. Filibe kışlağında yer alan hayvanların beslenme ihtiyaçları için satın alınan arpa ve saman miktarları aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 3.1. Filibe Kışlağı İçin Kazalardan Alınan Saman ve Arpa Miktarları

Kasaba	Arpa İstanbul Kilesi	Saman Kantar
Filibe	5.000	1.500
Tatar Pazarı	1.000	500
Uzuncaâbad-ı Hasköy	2.000	500
Radomir	300	-
Dubniçe	1.000	-
İhtiman	500	-
TOPLAM	**9.800**	**2.500**

Istabl-ı Âmire'ye bağlı ahırlarda barınan hayvanların beslenme ihtiyaçlarını karşılamak üzere Yalakabad Kazası'nda yer alan köylerden saman alımı yapılmıştır. Satın alınacak samanın hangi kasaba veya köyden hissesine düşen miktarı yani kaç kantar alınacağı belirtilip gerekli hazırlıklar ona göre yapılmıştır. H. 1088/M.1677 tarihinde Yalakabad Kazası'ndan kaç kantar saman satın alınacağı köy köy belirtilmiştir. Samanın

[971] BOA, İE. SM. nr. 12/1238.

anbara teslim edilmesi için tezkire dönemin Arpa Emini Mahmud'a verilmiştir[972]. Elmalı ve Kılıç köylerinden satın alınan samanlar anbara teslim olunmuştur. Sarhallu, Katırlı, Lale Deresi, Samanlı ma'a Kadı, Kaçak ma'a Kadı, Fevkani Koca Deresi, Tahtani Koca Deresi köylerinden alınan samanlar Çatalca Menzili mübaşirine teslim edilmiştir. Yalakabad Kazası'ndan H. 1088/M.1677 tarihinde toplam 882 kantar saman satın alınmıştır. Yalakabad Kazası'nda en fazla saman 182 kantar ile Katırlı köyünden satın alınırken en az satın alınan köy ise 22 kantar ile Sarhallu Köyüdür[973]. Aşağıda verilen tabloda Yalakabad Kazası hissesine düşen kaç kantar saman satın alımının yapıldığı belirtilmiştir.

Çizelge 3.2. H. 1088/M.1677 Tarihinde Yalakabad Kazası'ndan Satın Alınan Saman Miktarları

Yalakabad Kazası		
Saman Satın Alınan Köyler	**Saman Kantarı**	**Tarih**
Karye-i Elmalı	125	H. 6 Ramazân 1088/M. 2 Kasım 1677
Karye-i Kılıç	80	H. 6 Ramazân 1088/M. 2 Kasım 1677
Karye-i Sarhallu	22	H. 17 Ramazân 1088/M. 13 Kasım 1677
Karye-i Katırlı	182	H. 28 Ramazân 1088/M. 24 Kasım 1677
Karye-i Lale Deresi	135	H. 11 Şevvâl 1088/M. 7 Aralık 1677
Karye-i Samanlı ma'a Kadı	50	H. 17 Ramazân 1088/M. 13 Kasım 1677
Karye-i Kaçak ma'a Kadı	106	H. 25 Şevvâl 1088/M. 21 Aralık 1677
Karye-i Fevkani Koca Deresi	106	H. 1 Zî'l-ka'de 1088/M. 26 Aralık 1677
Karye-i Tahtani Koca Deresi	79	H. 3 Zî'l-ka'de 1088/M. 28 Aralık 1677
TOPLAM	**882**	-

Istabl-ı Âmire'ye bağlı Edirne Kışlağında yer alan hayvanların beslenme ihtiyaçlarında kullanılmak amacıyla H.1100/M.1688 tarihinde Paşa, Edirne ve Vize livalarındaki kazalardan kaç kantar saman, kaç kile arpa alınacağının tespiti yapılarak arpa

[972]BOA, İE. SM. nr. 4/271-1; BOA, İE. SM. nr. 4/271-3; BOA, İE. SM. nr. 4/271-5; BOA, İE. SM. nr. 4/271-7; BOA, İE. SM. nr. 4/271-9; BOA, İE. SM. nr. 4/271-11; BOA, İE. SM. nr. 4/271-13; BOA, İE. SM. nr. 4/271-15; BOA, İE. SM. nr. 4/271-17.

[973] BOA, İE. SM. nr. 4/271-1; BOA, İE. SM. nr. 4/271-3; BOA, İE. SM. nr. 4/271-5; BOA, İE. SM. nr. 4/271-7; BOA, İE. SM. nr. 4/271-9; BOA, İE. SM. nr. 4/271-11; BOA, İE. SM. nr. 4/271-13; BOA, İE. SM. nr. 4/271-15; BOA, İE. SM. nr. 4/271-17.

ve saman alımı yapılmıştır[974]. Aşağıdaki çizelgede hangi kazadan kaç kile arpa ve kaç kantar saman alındığı belirtilmiştir.

Çizelge 3.3. Edirne Kışlağı için Paşa, Çirmen, Vize Livaları Kazalarından Satın Alınan Arpa ve Saman Miktarları

Paşa Livası Kazaları	**Arpa Kilesi**	**Saman Kantar**
Edirne	20.000	20.000
Dimetoka	5.800	8.500
Zağra-ı Atik	3.500	-
Cisr-i Ergene	4.000	3.500
Çırpan	2.500	-
Yenice-i Kızılağaç	600	600
Sultanyeri	4.000	-
TOPLAM	43.100	32.600
Çirmen Livası Kazaları	**Arpa Kilesi**	**Saman kantar**
Çirmen	1.500	1.500
Akça Kızanlık	3.500	-
Uzuncaabad-ı Hasköy	4.000	2.000
Zağra-ı Cedid	3.000	
TOPLAM	12.000	3.500
Vize Livası Kazaları	**Arpa Kilesi**	**Saman Kantar**
Vize	2.500	-
Havass-ı Mahmud Paşa	2.000	2.000
Pınar Hisar	5.000	2.000
Hayrabolu	3.000	3.000
Baba-yı Atik	1.500	1.500
Bergos	3.000	1.900
Kırkkilise	2.500	1.000
TOPLAM	19.500	10.400

[974] BOA, İE. SM. nr. 16/1668.

Istabl-ı Âmire'nin saman ihtiyacını karşılamak üzere kazalara kaç kantar saman göndermeleri gerektiği bildirilmiştir. Olağanüstü durumlarda kazaların istenilen miktarda samanı sağlayamadıkları da görülmüştür. Örneğin; H. Evail-i Cemâziye'l-âhir 1107/M. 7-16 Ocak 1696 tarihinde Hüdavendigar Livası'nın Mihaliç Kazası'ndan her kantarı otuz akçeden üç bin beşyüz kantar saman istenmiştir. Mihaliç Kazası'nda fare istilası baş göstermesi nedeniyle arpa, buğday ve yulaf mahsullerinden gereken verim alınamamıştır. Bu nedenle gerekli miktarlarda saman hasılatı çıkarılamadığı için durum merkeze bildirilmiştir. Daha sonra üç bin beşyüz kantar samanın verilemeyeceğini ancak bin beş yüz kantar samanın teslim edilebileceği belirtilmiştir[975].

Arpa alımı yapılmadan önce hangi kazadan hangi köylerden ne miktarda arpa alınacağı ferman olunarak vakti geldiğinde ise arpanın alımı yapılır ve arpa alım masrafları Hazine-i Amire'den karşılanırdı. Arpa alım tezkiresi dönemin arpa emini tarafından verilirdi. Örneğin; H.16 Cemâziye'l-âhir 1110/M. 20 Aralık 1698 tarihinde Uzuncaabad-ı Has Köy Kazası'na bağlı bir köyde 17 kile arpanın H.1110 senesi bahariyesi için satın alınıp teslimi anbara yapılmıştır. Tezkire Arpa Emini Hasan tarafından verilmiştir[976]. Yine H. 21 Zî'l-ka'de 1110/M. 21 Mayıs 1699 Tarihinde Uzuncaabad Has Köy Kazası'na bağlı Uzunca Köyü'nden H.1110 yılı bahariyesi için 9 kile arpa alınması ferman buyrulmuş olup arpa alımı yapılıp anbara teslimi sağlanmıştır. Tezkire Arpa Emini Mustafa tarafından teslim edilmiştir[977].

Develerin günlük ihtiyacı olan arpa ve saman miktarına baktığımızda 1654-1655 tarihli belgeye göre senede 165 gün hizmet veren 46 deve katarına[978] (276 baş) 8.180 kile (209.866 kg) arpa ve 7.590 rumi kantar (428.403kg) saman tahsis edilmiştir. Bu verilerden yola çıkılarak 1 deve günlük 4,6 kg arpa ve 9,4 kg saman tükettiğini ortaya koymaktadır[979].

Ayrıca Istabl-ı Âmire'ye bağlı kışlaklarda barınan hayvanların beslenme ihtiyaçları mukataat gelirlerinden karşılandığı da görülmüştür. Örneğin; H. 12 Zî'l-ka'de 1057/M. 9 Aralık 1647 tarihli belgeye göre Istabl-ı Âmire'ye bağlı kışlakta 75 katar dişi ve erkek devenin 165 günlük hizmet süresince 148.500 akçe tutarında 12.375 kile arpa, 74.250 akçe

[975]BOA, AE. SMST. II, nr. 102/11003.
[976]BOA, İE. SM. nr. 19/1994.
[977] BOA, İE. SM. nr. 20/2055.
[978] 1 katar 6 deveden oluşmaktadır.
[979] Ekin, Ü. (2004). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakliye Hayvanlarının Bakımı ve Masrafları". ***Kebikeç***, S.17. s.330.

değerinde 12.375 kantar saman tüketmiştir. Ayrıca 295 gün hizmet veren devecilerin kullanımında olan 5 beygire 3.540 akçelik 295 kile arpa verildiği görülmektedir. Deve ve beygirlere sarf edilen arpa ve saman bedellerinin Danişmendli mukataasından verilmesi istenmiştir[980].

Istabl-ı Amire'ye ait olan hayvanların zahire ihtiyacının giderilmesinde yapılan harcamalar Hazine-i Amire dışında avârız, mukataat ve cizye-i gebran akçesinden karşılanmıştır. Istabl-ı Âmire'nin H. 21 Cemâziye'l-âhir 1092/M. 8 Temmuz 1681 tarihinde ihtiyacı olan arpa bedeli Kütahya'ya bağlı kazaların kürekciyan bedelinden ve avârız akçesinden olmak kaydıyla Yeğen Ali Paşa biraderi Mustafa Bey tahvilinden verilmiştir[981]. Yine H. 2 Rebî'ü'l-âhir 1095/M. 19 Mart 1684 tarihinde Edirne Kışlağı'nda bulunan Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire hayvanlarının ihtiyacı olan ot ve arpa alım bedelleri Haleb Vilayeti mukataasından ve cizye-i gebran akçesinden karşılanmak üzere Ali Ağa tahvilinden ödenmiştir[982] Yine H. 6 Rebî'ü'l-âhir 1095/M. 23 Mart 1684 tarihinde Edirne kışlağında yer alan Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire'nin hayvanlarının arpa ve saman ihtiyacının karşılamak maksadıyla arpa ve saman bedeli olarak 385.200 akçe Haleb Muhassıllık Mukataası malından karşılanmak üzere Arpa Emini Hüseyin'e teslim edilmiştir[983].

Padişahlar avlanmaya çıktığında ava katılan hayvanların beslenme ihtiyacını karşılamak amacıyla arpa av bölgesine yakın bulunan köy halkından satın alınarak temin edilirdi. Örneğin; H. 2 Şa'bân 1084/M. 12 Kasım 1673 tarihli belgeye göre Padişah IV. Mehmed av yapmak üzere Kirakor menziline gelindiğinde Sire Köyü halkından Istabl-ı Âmire için kırk İstanbul kilesi arpa alımı yapılmıştır[984]. Yine H. 2 Şa'bân 1084/M. 12 Kasım 1673 tarihinde Şikâr-ı Hümâyûn için Kirakor menziline gelindiğinde Barte Köyü ahalisinden Istabl-ı Âmire'de kullanılmak üzere İstanbul kilesi ile ölçümü yapılan yedi yüz elli kile arpa alınmıştır[985].

[980] TSMA.d.10357.
[981] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 78/9242.
[982] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 78/9298.
[983] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 71/8320.
[984] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 26/2930.
[985] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 26/2931.

3.1.1. Arpanın Deniz Yoluyla Istabl-ı Âmire'ye Nakli

Istabl-ı Âmire'ye deniz yoluyla arpa nakli gerçekleştirilmiştir. Istabl-ı Âmire'ye gemilerle taşıma işlemini gerçekleştiren gemi reislerine navlun[986] ücreti ödenmiştir. H.1-10 Rebî'ü'l-âhir 1081/M.18-27 Ağustos 1670 tarihinde Galata Kazası halkından Marmara Köyü sakinlerinden gemi kaptanı Ahmed Reis İbn Abdullah, H.1080 senesinde arpa toplamakla görevlendirilen Ahmed Ağa huzurunda taşıma işini layıkıyla yapacağını belirtmiştir. Gemi kaptanı Ahmed, Ahmed Ağa'nın Aydos Kazası'na bağlı Bergos İskelesi'nde topladığı mîrî arpadan İstanbul kilesi ile ölçülen 3.600 kile arpayı taşıma ücreti karşılığında Bergos İskelesi'nden yükleyip İstanbul'daki anbar-ı amire'ye teslim etmeğe söz vermiştir[987].

H. 13 Cemâziye'l-âhir 1081/M. 28 Ekim 1670 tarihinde Trabzon sakinlerinden Süleyman Reis bin Mehmed, H.1081 senesinde Istabl-ı Âmire'ye arpa alınması için tayin olunan kazalardan arpa toplamakla sorumlu Ahmed Ağa'ya mahkeme huzurunda görevini yerine getireceğini beyan etmiştir. Istabl-ı Âmire ocaklıklarından toplanan İstanbul kilesi ile 6.370,5 kile arpa, Süleyman Reis tarafından gemiye yüklenip ve anbar-ı amire'ye teslimi yapılmıştır. Gemi kaptanı Süleyman tarafından anbara teslimi yapılan arpanın taşıma bedeli Ahmed Ağa'dan alınmıştır[988].

Yine H. 14 Cemâziye'l-âhir 1081/M. 29 Ekim 1670'de gemi kaptanlarından Atinalı Mehmed b. Lütfullah, Istabl-ı Âmire için ocaklık tayin olunan kazalardan H. 1080 senesine ait mîrî arpayı toplamakla görevlendirilen Ahmed'e arpa naklini gerçekleştireceğine dair söz vermiştir. Atinalı Mehmed tarafından İstanbul kilesi ile 6.371 kile arpa gemiye yüklenip İstanbul'daki anbar-ı amire'ye teslim edilmiştir. Gemi kaptanı Atinalı Mehmed arpanın taşıma bedelini Ahmed Ağa'dan almıştır[989].

H. 18 Cemâziye'l-âhir 1081/2 Kasım 1670'de gemi kaptanı Kazgancıoğlu Ahmed Beşe bin Mehmed, Istabl-ı Âmire'ye arpa temin etmek için belirlenen kazalardan H. 1080 senesine ait olmak üzere mîrî arpa toplamakla görevli Ahmed Ağa'ya arpayı gemiyle

---

[986]Navlun: Gemiye yüklenen malın taşıma ücreti Bkz. Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s. 917.
[987] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 39/4458.
[988] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 39/4463.
[989] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 39/4457.

taşıyacağına dair söz vermiştir. Toplanan 1.500 İstanbul kilesi arpa Kazgancıoğlu Ahmed tarafından gemiye yüklenip İstanbul'da bulunan anbar-ı amire'ye teslimi yapılarak gemi kaptanı Kazgancıoğlu Ahmed, arpanın taşıma ücretini Ahmed Ağa'dan almıştır[990].Deniz yoluyla anbar-ı amire'ye teslimi yapılan arpa miktarları aşağıdaki çizelgede gösterilmiştir.

Çizelge 3.4. Deniz Yoluyla Istabl-ı Âmire'ye Teslim Edilen Arpa Miktarları

Arpayı Teslim Eden Gemi Reisi	Arpayı Toplayan	Arpa Miktarı (İstanbul Kilesi)	Navul Ücreti Bilgisi
Trabzon Sakinlerinden Süleyman Reis bin Mehmed	Ahmed Ağa	6.370,5 Kile	Aldı
Atinalı Mehmed b. Lütfullah	Ahmed Ağa	6.371 Kile	Aldı
Kazgancıoğlu Ahmed Beşe Bin. Mehmed	Ahmed Ağa	1.500 Kile	Aldı

H. 5 Ramazân 1091/M. 29 Eylül 1680 tarihli belgeye göre Has Ahır atları için ocaklık olan Limni Adası'ndan 1.880 kile arpa Asitane-i Saadet'e gönderilerek anbar-ı amire'ye teslim olunmuştur[991].

Istabl-ı Âmire için arpa ihtiyacı karşılamaya tayin olunan yerlerin kadılarından arpa göndermeleri istenmiştir. H. 23 Safer 1018/M 28 Mayıs 1609'da Karadeniz taraflarında Istabl-ı Âmire mühimmatı için arpa tayin olunan yerlerin kadılarına hüküm gönderilmiştir. Arpanın tahsili için dergâh-ı muallam solaklarından Süleyman ve Ahmed tayin olunup, arpanın yüklenmesi için Süleyman ve Osman adlı reisler gemileri ile gidip arpanın yüklenmesi ve Istabl-ı Âmire'ye sağ salim teslim edilmesi emredilmiştir[992].

3.1.2. Istabl-ı Âmire Satın Alma Görevlilerinin Emre Uymaması

Istabl-ı Âmire hayvanlarının zahire ihtiyacını karşılamak amacıyla satın alma işlerinde görevlendirilen kişilerin kendilerine verilen emrin aksine hareket ederek, arpa ve samanları belirtilen bedelle satın almadıkları görülmüştür. H. 15 Cemâziye'l-evvel 1056/M. 29 Haziran 1646 tarihinde Filibe ve Uzuncaova-ı Has köyü mollalarına, Tatar Pazarı, İhtiman, Dubnice Kadılarına ve Sabık İştib Kadısı olan Seyyid Halil'e gönderilen hükümde, Istabl-ı Âmire'ye arpa ve saman satın almakla görevli Mustafa ve Ahmed'in ellerinde bulunan emirde İstanbul

[990] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 39/4461.
[991] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 88/10542.
[992] BOA, MD 78, Hüküm nr.1955.

kilesi ile bir kile arpaya onar akçe ve her kantar samana sekizer akçe verilmesi emredildiği halde bu bedeli köylüye vermemişlerdir. Köylüden arpa ve samanı ücretsiz almışlar, bununla da kalmayarak kile başına yirmişer, otuzar akçeyi kendilerine almışlardır. Satın alma görevlilerinin köylüden verilen emre aykırı olarak aldıkları akçelerin bir bir yazılıp ve listelenerek İstanbul'a arz edilmesi istenmiş tekrardan bir emre gerek kalmadan yapılan haksızlığın giderilmesi hususunda uyarma yapılmıştır[993].

3.2. Istabl-ı Âmire'ye Ot Alımı

Istabl-ı Âmire'de yer alan hayvanların ot ihtiyacı için korularda yetiştirilen otun yetmediği zamanlarda ot alımı yapılmıştır. H. 1 Safer 1073/M. 16 Eylül 1662 tarihinde İstanbul kazası ve gayrisinden Hâssa ve Enderun Ağalarının atlarının zahire ihtiyacını karşılamak amacıyla kuru ot alımı için Arpa Emini Mahmud'a her bir araba başına 100 akçeden 1.200 araba kuru ot bedeli olarak 120.000 akçe Hazine-i Amire'den verilerek arpa emini tarafından kuru ot alımı yapılmıştır[994].

H.1091/M. 1680-1681 tarihinde Istabl-ı Âmire'nin ot ihtiyacını karşılamak için Edirne Kazası'na bağlı Çöke Nahiyesi'nin Sofiler Köyü'nden 294,5 kıyye ot satın alınmıştır. Sofiler Köyü'nün hissesine düşen otun satın alımı yapıldıktan sonra Edirne mîrî otluk anbarına teslim edilmesi istenmiştir[995].

H.1106 senesinde Edirne Kazası, nahiye ve köylerinden Edirne Kışlağı'nda bulunan Istabl-ı Âmire Hâssa atları için Arpa Emini Hasan Efendi zamanında 1.000 guruş tutarında giyah-ı huşk (kuru ot) satın alınmıştır[996]. Istabl-ı Âmire'ye bağlı kışlaklara buğday, saman, kuru ot, kömür, kütük malzeme alımı yapılmış olup ihtiyaçlarının masraf bedelleri hazine-i amire tarafından karşılanmıştır. Örneğin; H. 1 Muharrem 1092/M. 21 Ocak 1681 tarihinde Edirne kışlağının ihtiyaçlarını karşılamak için kıymeti 30 akçeden 6.115,5 kile arpa, kantarı 3 akçeden 4.922 kantarlık saman, kilesi 40 akçeden 4.185 kile buğday, bir arabası 100 akçeden 73,5 araba kömür, arabası 80 akçeden 49 araba kütük, arabası yıllık 120 akçeden

---

[993] BOA, MD 90, Hüküm nr.245; Tulum, M. (1993). ***Mühimme Defteri 90***. (Redaksiyon Sadeleştirme Mertol Tulum), İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, s.207-208.
[994] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 49/5640.
[995]BOA, İE. SM. nr. 5/451.
[996] BOA, İE. ML. nr. 41/3994.

20,5 araba kuru ot alımı yapılmıştır. Alımı yapılan malzemeler için ödenmesi gereken 512.291 akçelik masraf hazine-i amire tarafından karşılanmıştır[997].

3.2.1. Ot Kurutulması

Çayırlarda yetiştirilen otların kurutulup, Istabl-ı Âmire hayvanları ve atları için hazırlanması gerekmekteydi. Sofya kadısına ve diğer görevlilere gönderilen H.1100 tarihli gönderilen bir hükümde; Sofya Kazası'nda ve etrafında olan çayırlarda Istabl-ı Âmire hayvanları ve hassa atlar için ordu-yı hümâyûn varıncaya değin otların kurutulup hazırlanması istenmiştir[998].

3.2.2. Istabl-ı Âmire Beygirlerinin Ruz-ı Hızıra Kadar Beslenmesi

Istabl-ı Âmire beygirleri ruz-ı hızıra (hıdırellez günü) kadar beslenmek üzere kışlalardan kazalara beygir vermek alışıla gelmiş bir adet olmuştur. H. 5 Muharrem 1101/M. 19 Ekim 1689 tarihinde 300 beygir beslenmek üzere çeşitli kazalara gönderilmiştir[999]. Aşağıdaki tabloda kazalara beslenmek üzere gönderilen beygir sayıları verilmiştir.

Çizelge 3.5. Kazalara Beslenmek Üzere Gönderilen Beygir Sayısı

Kaza Adı	**Beygir Sayısı**
Cisr-i Ergene	40
İpsala	30
Keşan	30
Tekirdağı	40
İnecik	30
Hayrabolu	40
Malkara	40
Gümülcine	30
Vize	20
TOPLAM	**300**

[997] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 55/6411.
[998] BOA, C. SM. nr.56/2816.
[999] BOA, İE. SM. nr. 14/1469-2.

3.3. Istabl-ı Âmire'ye Malzeme İhtiyacı

3.3.1. Istabl-ı Âmire'nin Raht, Eyer ve Semer İhtiyacı

İhtiyaç halinde Istabl-ı Âmire'de yer alan katırlar için semer[1000] alımı yapılmıştır. H. 8 Şevvâl 1105/M. 2 Haziran 1694 tarihli belgeye göre Ahmed Paşa tarafından Istabl-ı Âmire'ye teslim edilen semerler Semerci Mehmed'in eliyle yapılmış olup hazine-i amire'den 2.400 akçelik semer bedelinin karşılanması istenmiştir[1001]. Develere gerekli olan raht takımları da tedarik edilmiştir. H. 8 Safer 1057/M. 15 Mart 1647 tarihinde Arpa Emini Mehmed Efendi tarafından Rumeli kışlaklarında barınmakta olan toplam 400 katar (2.400 baş) erkek ve dişi deve rahtı için tanesi 1.650 akçeden olmak üzere toplam 660.000 akçe sarf olunmuştur[1002]. Istabl-ı Âmire beygirlerinin kaltak (çıplak eyer) ihtiyacını karşılamak için Canbaz Hasan tarafından 30 baş beygire 83.600 akçe değerinde eyer alımı H.7 Safer 1090/M. 20 Mart 1679 tarihinde yapılmıştır. Eyerler için ödenen meblağ Haleb gebran cizyesi mukataası gelirlerinden karşılanmıştır[1003]. H. 23 Zî'l-ka'de 1053/M. 2 Şubat 1644 tarihinde Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire'de kullanılmak üzere alınan heybe[1004] masrafı olarak 15.000 akçe[1005] ile H. 24 Zî'l-ka'de 1053/M. 3 Şubat 1644 tarihinde Silahdar Paşa'nın atları için satın alınan rahtlara ödenen 30.825 akçelik bedel Hazine-i Amire'den karşılanmak üzere Arpa Emini Sıdkı'ya teslim edilmiştir[1006].

3.3.2. Padişah Atlarının Malzeme İhtiyacı

Padişahın Istabl-ı Âmire'de yer alan atlarının yular yapımında kullanılan malzeme ihtiyacı Hazine-i Amire'den karşılanmıştır. H. 1084/M. 1673-1674 tarihli belgeye göre

---

[1000] Semer: Yük bağlamak veya üzerine binebilmek için merkep, katır vb. hayvanların sırtına konan, ağaç iskeletli bir çeşit kaba eyer. Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1082.
[1001] BOA, İE. ML, nr. 40/3858.
[1002] TSMA.e nr. 1130/36.
[1003] BOA, AE. SMMD.IV. nr. 74/8784.
[1004] Heybe: Binek hayvanlarının üzerine konularak iki taraftan sarkıtılan veya eyer kaşına asılan kıl, deri ya da meşinden yapılan içerisine öteberi koymaya mahsus torba. Sözen, M-Tanyeli, U. (2014). ***Sanat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü***. İstanbul: Remzi Kitabevi, s.134; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.500.
[1005] BOA, AE. SİBR. nr. 4/397-1.
[1006] BOA, AE. SİBR. nr. 4/397-2.

padişah atlarının yular malzemesi olarak 14 zira‘[1007] kırmızı çuka, 12 zira‘ uzunluğunda Londra çukası ve 12 zira‘ uzunluğunda pafta istenmiştir[1008].

Padişahın atları için mîrâhûr ağa tarafından malzeme alımı yapılmıştır. Tarihi belli olmayan belgeye göre padişah atları için torba, urgan yular, kendir yular, köstek[1009], gebre[1010], kolan[1011] gibi eşyaların alımı mîrâhûr ağa eliyle yapılmıştır. Padişah atları için alımı yapılan eşyalar toplam 1.487 akçedir[1012].

Çizelge 3.6. Padişah Atları İçin Alınan Malzemeler ve Tutarları

Malzeme Adı	**Miktarı**	**Fiyatı**	**Tutarı**
Torba	3 deste	50	150
Urgan Yular	5,5 deste	40	220
Paybend (Köstek)	2 deste	60	120
Köstek	2 deste	40	80
Köstek	1 deste	40	40
Gebre	2 deste	20	40
Kazil[1013]	-	3,5	53
Kolan	3 deste	40	120
Kendir Yular	3 deste	40	120
Gebre	6 deste	20	120
Urgan Yular	8 adet	5	40
Gebre	2 deste	1	40
Urgan Yular	6 adet	-	24
Gebre	2 deste	-	40
Ahûr Payandası	2 deste	-	120
Kendir Yular	2 deste	-	80
TOPLAM			**1.487**

[1007] Zira‘: Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan uzunluk ölçüsü. Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1877.
[1008] BOA, İE. SM. nr. 6/532.
[1009] Köstek: Hayvanın geniş adım atarak kaçmasını engellemek için iki ayağına bağlanan kısa ip veya zincir. Ağakay, M. A. (1969). ***Türkçe Sözlük***, s.472.
[1010] Gebre: Atı tımar ederken kullanılan kıldan yapılmış kese Ağakay, M. A. (1969). ***Türkçe Sözlük***, s.280.
[1011]Kolan: Atın eyer ve semerini bağlamak için karnının altından geçirilerek bağlanan yassı bağ. Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.688.
[1012] TSMA.e. nr. 1283/35.
[1013] Kazıl: Keçi kılından kınnab kalınlığında bükülmüş iplere denir. Arseven, C. E. (1947). ***Sanat Ansiklopedisi***. C.2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, s.1001.

Padişaha ait arabalardan onarıma ihtiyacı olanlar tamir edilmiştir. H. 12 Cemâziye'l-âhir 1093/M. 18 Haziran 1682 tarihinde padişaha mahsus araba için sekiz atlık kayış, sekiz adet sırma teğelti[1014], iki adet yeni eyer, iki adet harir terbiye[1015], iki çift harir başlık, on adet kolan ile on adet kasık bendi, orta koşum ve iki çift kılavuz kantarmasının[1016] alınması istenmiş ayrıca iki adet köhne eyer ile 50 tane köhne teğeltilerin tamir ettirilip kayış yağı alınıp arabacıbaşına teslim edilmiştir[1017].

3.3.3. Kürsi-i Hümâyûnunun Çuka ve Kadife İhtiyacı

Padişahların ata binerken ve inerken kullandıkları kırmızı çuha ve kadife ile kaplı olan iskemleye kürsi-i hümayun adı verilir[1018]. Istabl-ı Âmire kürsi-i hümâyûnu için her sene çuka ve kadife verilmesi âdet olmuştur. H. 27 Şa'bân 1111/M. 17 Şubat 1700 tarihinde Istabl-ı Âmire-i kürsi-i hümâyûnu için her sene verile gelen beş zira' kırmızı çuka ve beş zira' kırmızı kadife H. 1111 senesi için de verilmesi hususu kürsidar Ahmed tarafından istenmiştir.[1019].

3.3.4. Katran Temini

Istabl-ı Âmire'de bulunan develeri hastalıklarından korumak amacıyla katran kullanılmıştır. Istabl-ı Âmire'nin katran ihtiyacı katran ocaklığı olarak kaydedilen köylerden sağlanmıştır. H. 16 Cemaziye'l-âhir 1068/M. 21 Mart 1658 tarihinde Istabl-ı Âmire'ye ocaklık olan katran köylerinden mîrî develer için katran tahsil edilmesi Arpa emini Süleyman tarafından istenmiştir[1020]. Arpa Emini Hüseyin tarafından Istabl-ı Âmire develeri mühimmatı için Boğaz Hisar, İne ve Bayramiç halkından avârızları karşılığında her sene vermekte oldukları 215 kantar katranın verilmesi talep edilmiştir[1021]. Istabl-ı Âmire develerinin katran ocaklıklarından her sene alışıla geldiği gibi belirtilen katran miktarını göndermesi istenmiştir. Boğazhisar Kazası ve Hüdavendigar Livası'na bağlı olan Bayramiç

[1014] Teğelti: Atın eyerinin altına konulan kaba dikişli keçe veya çul Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1716;Teğelti için ayrıntılı bilgi için Bkz. Sümer, F. (1983). ***Türklerde Atçılık ve Binicilik***, s.44-45.
[1015] Terbiye: Araba beygirinin dizgini. Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1693.
[1016] Kantarma: Gem demiri. Sümer, F. (1983). ***Türklerde Atçılık ve Binicilik***, s.52; Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, **s**. 196.
[1017] BOA, AE. SMMD. IV. nr. 38/4330.
[1018] Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, **s**.369.
[1019] BOA, İE. SM. nr. 22/2287.
[1020] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 15/1680.
[1021] BOA, İE. AS. nr. 4/317.

Kasabası'ndan avârızları karşılığında H.1102 senesinde 9.460 akçelik değere sahip 215 kantar ağırlığındaki katranı Istabl-ı Âmire'ye göndermişlerdir[1022].

Ayrıca katran yağ ile karıştırılıp tedavi amacıyla develerde kullanılırdı. Develerin hastalandığı ve yaralandığı zaman iyileşmesi zor olduğundan özel bir bakıma ihtiyacı vardır. Develere sefere çıkılmadan ve sırtına yük vurulmadan önce sineklerin rahatsız etmemesi ve devenin yükünü atmaması için arkasına ve kolan kayışlarının geldiği yerlerede püse adı verilen katran ile karıştırılmış bir yağ sürülürdü[1023].

Bunların yanında katran aydınlatmada meşaleciler için önemlidir. Meşaleciler, Osmanlı sarayında ve ordugâhlarında görev yapardı. Orduların gece yürüyüşlerinde ya da gece vakti ordugâhların aydınlatılmasından meşaleciler sorumluydu[1024]. Meşaleciler aydınlatmayı sağlayabilmesi için katrana ihtiyaç duyarlardı. H. 28 Cemaziye'l-âhir 1109/M. 11 Ocak 1698 tarihli belgeye göre seferde kullanılmak üzere Istabl-ı Âmire ocaklığından meşale levazımı için 10.000 vukiyye katran, Ser Meşaleci Başı El-Hac Mehmed tarafından talep edilmiştir[1025].

3.3.5. Istabl-ı Âmire'nin Zeytin Yağı İhtiyacı

Zeytinyağı, Istabl-ı Âmire'de yer alan at ve develerin deri ve iç hastalıkları tedavisinde hammadde olarak kullanılmıştır. Örneğin; Atların deri hastalıklarından olan tüy bitmemesi hastalığına karşı tüy çıkması için zeytinyağı hurma çekirdeğinin tozu ile karıştırılıp atın derisinde tüyün çıkmadığı yerelere tedavi etmesi için sürülür. Atın boğazına sülük yapıştığında sülük yakın yerde ise tahta parçası ise çıkarılır uzak yerde ise zeytinyağı ve incir yaprağı ile ilaç yapılırdı[1026]. Devenin bakımı ile ilgili olarak özellikle havut kolanlarının sürtmesiyle ortaya çıkan yaraların iyileştirilmesi ve sineklere karşı korumak maksadıyla da merhem yapılmıştır. Bu merhem bir katar deveye 18 vukiye yani 23 kg zeytinyağı ile aynı

[1022] BOA, AE. SSÜL. II, nr. 32/3183.
[1023] Önkal, A-Bozkurt, N. (1994). "Deve", s.226.
[1024] Kılıç, O. (2012). "Teşkilat ve İşleyiş Bakımından Doğu Hududundaki Osmanlı Kaleleri ve Mevâcib Defterleri". ***OTAM***, S.31, s.106.
[1025] BOA, İE. SM. nr. 21/2155.
[1026] Çınar, A. A. (1993). ***Türklerde At ve Atçılık***, s.67, 80. At hastalıkları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: aynı eser, s.65-90.

oranda katran karışımı ve bir miktarda kükürt ilavesi ile yapılırdı[1027]. Bu sebeple gerekli durumlarda Istabl-ı Âmire'nin ihtiyacı olan zeytinyağı alınmıştır.

Padişah IV. Murad, H. 1034/M. 1624 tarihinde Aydın ve Saruhan sancaklarında muhassıl olan Şemsi Paşa'dan Istabl-ı Âmire'nin mühimmatı için 6.000 vukiyye zeytinyağı lazım olduğundan satın alınıp tedarik edilmesi istenilmiş bedelinin ise kazanın mukataat malından karşılanması için emir gönderilmiştir. Zeytinyağının satın alımında kullanılacak olan meblağ yeterli olmadığından tehir edilen zeytinyağı alımı için 50.000 akçe temin edilerek hassa hayvanların mühimmatı için gerekli olan 6.000 vukiyyelik zeytinyağı satın alınıp bir an önce teslim edilmesi istenilmiştir[1028].

3.3.6. Has Ahır Oda Döşemesinin Yapılması

Has Ahır'ın oda döşemesi yapılırdı ve bunun için ücret tahsis edilirdi. H. 29 Rebî'ü'l-âhir 1097/M. 25 Mart 1686 tarihli bir belgeye göre Has Ahır halifesi'ne alışıla geldiği üzere Has Ahır oda döşemesinde kullanılmak üzere 17.000 akçenin verilmesi istenmiştir[1029].

3.3.7. Raht Hazinesi Mum İhtiyacı

Istabl-ı Âmire'de altın ve gümüşten yapılan değerli taşlarla süslü binit ve koşum takımlarının yer aldığı bir raht hazinesi bulunmaktadır. Raht hazinesinin aydınlatılması mum ile sağlanmıştır. H. 18 Muharrem 1106/M. 8 Eylül 1694 tarihinde Büyük Istabl-ı Âmire bağlı Raht Hazinesi bekçilerinin mumları olmadığından mum ihtiyaçları için İbrahim Ağa tarafından elinde bulunan temessük ile kendi malıyla yeniden bir şemhane (mumhane) yaptırmıştır. İnşa edilen şemhaneden her ay 3 kıyye mum Büyük Istabl-ı Âmire raht hazinesi bekçilerine gönderilmesi, kimsenin müdahale etmemesi Mîrâhûr-ı Evvel İbrahim tarafından istenmiştir[1030].

[1027] Sarı, A. (2019). "Osmanlı Kara Taşımacılığında Deve ve Türkmen Deveciler". ***Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***, C.21, S.1, s.313; Ekin, Ü. (2004). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakliye Hayvanlarının Bakımı ve Masrafları", s.331.
[1028] TSMA, e. nr. 892/49.
[1029] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 68/7960.
[1030] BOA, İE. SM. nr. 17/1734.

3.3.8. Istabl-ı Âmire Personeline Verilen Elbise

Istabl-ı Âmire personelinin giyim kuşam masrafları Hazine-i Amire'den karşılandığı görülmektedir. H. 3 Ramazân 1082/M.3 Ocak 1672 tarihinde Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı Şâkirdân-ı Mehterân-ı Enderun ve Şâkirdân-ı Nakkaşin bölüğü görevlilerinin 39.360 akçelik elbise bedeli hazineden verilmiştir[1031].

Yıllık olarak Istabl-ı Âmire mehterlerine[1032] hazineden elbise dikim bedeli verilirdi. H. 17 Şa'bân 1098/M. 28 Haziran 1687 tarihli belgeye göre H.1098 yılı için Istabl-ı Âmire şâkirdân mehterlerinden 170 kişiye 7.950 akçe elbise dikim masrafı hazineden tahsis edilmiştir[1033].

Istabl-ı Âmire'ye bağlı personelin giyecek ihtiyaçları olan elbise bedelinin Hazine-i Amire dışında mukataa gelirlerinden de karşılanmıştır. H.1105 tarihinde Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı nakkaş usta ve çıraklarından toplam 10 kişinin çukadan yapılan kışlık elbise ihtiyaçları bedeli Muhsinzade Mehmed Ağa uhdesindeki İstanbul ve Bursa Mizan-ı Harir Mukataası'ndan karşılanmıştır[1034].

Has Ahır Hâssa Sarraçları Katibi Süleyman Efendi tarafından H. 1 Ramazan 1096/M. 1 Ağustos 1685 tarihinde satın alınan sade kuşaklık denilen hilat bahasına 4.000 akçe verilmiştir[1035].

Has Ahır Halifesi tarafından her sene verile gelen çukanın Büyük Istabl-ı Âmire'ye bağlı Enderun mehter çıraklarına çuka alımı yapılması talep edilmiş, 171 mehter çırağına çuka alımı yapılmıştır[1036].

3.3.9. Istabl-ı Âmire Ekmek İhtiyacının Karşılanması

Istabl-ı Âmire'de yer alan görevlilerin ekmek ihtiyaçlarını karşılamak üzere tezkire verilirdi. H. 21 Rebî'ü'l-evvel 1085/M. 25 Haziran 1674 tarihinde Büyük Istabl-ı Âmire

---

[1031] BOA, İE. SM. nr.10/986.
[1032] Mehter: At uşağı. Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.603.
[1033] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 107/12515.
[1034] BOA, AE. SAMD. II, nr. 17/1837.
[1035] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 57/6656.
[1036] BOA, İE. SM. nr. 17/1715.

personelinin temel yiyecek ihtiyacını karşılamak üzere günlük 120 çift ekmek verilmesi istenmiştir[1037]. Küçük Ahır sarraçlarının gıda ihtiyacını karşılamak üzere günlük 50 çift ekmek alımı için H.21 Rebî'ü'l-evvel 1085/M. 25 Haziran 1674 tarihinde tezkire verilmiştir[1038].

Devecilere menzillerden arpa ve ekmek verilmiştir. Prevadi menzilinden Sârbân Yakub'a H. 5 Cemâziye'l-evvel 1084/M. 18 Ağustos 1673 tarihinde günlük 1 kile arpa ve 4 çift ekmek teslim edilmiştir[1039].

3.3.10. Istabl-ı Âmire Hademelerinin Et İhtiyacı

Kassabbaşılar tarafından Istabl-ı Âmire çalışanlarına et teslimi yapılmıştır. H. 3 Receb 1083/M. 25 Ekim 1672 tarihinde Kassabbaşı olan Ahmed Ağa tarafından Istabl-ı Âmire Otluk Emini olan Ali'ye her gün üç kıyye et vermesi istenilmiştir[1040].

Sefere giden Istabl-ı Âmire hademelerine günlük et verilmiştir. H. 15 Zî'l-ka'de 1108/M. 5 Haziran 1697 tarihinde seferde görevli olan Istabl-ı Âmire hademelerine her gün 23 kıyye lahm (et) verilmesi için tezkire verilmiştir[1041].

3.3.11. Istabl-ı Âmire Hademelerinin Kurban İhtiyacı

Istabl-ı Âmire personeline kurban bayramı münasebetiyle kurban temini sağlanmıştır H. 9 Cemâziye'l-evvel 1110/M. 13 Kasım 1698 tarihinde Istabl-ı Âmire-i Evvel'e bağlı sarraçları için her sene kurban bayramında iki baş koyun kurban vermeleri istenmiştir[1042]. Ayrıca her sene has ahır külahlı kullarına kurbanlık koyun verile gelmektedir. H. 11. Zî'l-hicce 1109/M. 20 Haziran 1698 tarihinde kurban bayramında Istabl-ı Âmire hademeleri tarafından 8 tane kurbanlık koyunun verilmesi istenmiştir[1043]. Has Ahır'a bayramlarda belli

[1037] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 39/4518.
[1038] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 40/4521.
[1039] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 43/4895.
[1040] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 106/12368.
[1041] BOA, İE. SM. nr. 20/2054.
[1042] BOA, AE. SMST. II., nr. 79/8431.
[1043] BOA, İE. MT. nr. 3/246.

miktarlarda ücret tahsisi yapılırdı. H. Şevvâl 1093/M. Ekim 1682 tarihinde kurban bayramında Has Ahır'a 800 akçe verilmesi istenmiştir[1044].

3.4. Istabl-ı Âmire Tamirat Masraflarının Karşılanması

3.4.1. Istabl-ı Âmire'ye Bağlı Ahır Tamir Masrafları

Çatalca ve Hâssa Ahırı'nda kaldırım yapılmasına gerek duyulmuştur. İhtiyaç duyulan yerlere kaldırım yapılmıştır. Üzerinde tarihi bulunmayan belgeye göre Çatalca Ahırı'na 4.370 arşın uzunluğunda kaldırım döşenmesi için her arşını 5 akçeden 87.400 akçe harcanmıştır. Yine Hâssa Ahırı çevresinde içinde kaldırım olmadığı için kış günleri deve ve atların gelip geçmesi zor olduğundan kaldırım yapılmıştır. Eni 100 ve uzunluğu 400 arşın olan yere her arşını 5'er akçeden 2.000 akçeye kaldırım yapılmıştır. Hâssa Ahır ile Saray-ı Âmire arasında olan kaldırım tamir edilmeye muhtaçtır. Uzunluğu 200 arşın olan yerin arşını 2'şer akçeden olmak üzere 400 akçeye tamir ettirilmiştir. Develer anbara arpa taşıdıklarında Papas Yirgaz Korusu'nun bir bölümü çamur olduğundan kaldırım yapılması ihtiyacı doğmuştur. Uzunluğu 800 arşın olan yerin her bir arşını 5 akçeden toplam 4.000 akçeye kaldırım yaptırılmıştır. Yapılan bütün kaldırım ve tamir masrafları için toplam 93.800 akçe harcanmıştır[1045].

Istabl-ı Âmire'ye bağlı ahırların tamir masrafları gerekli durumlarda cizye akçesinden karşılanmıştır. H. 5 Muharrem 1092/M. 25 Ocak 1681 tarihinde yazılan belgeye göre Edirne'de yer alan Istabl-ı Âmire ahırlarının tamiri için gerekli meblağ olan 155.285 akçe Edirne Cizye-i Gebran malından karşılanmıştır[1046].

Yusuf Efendi'nin sorumluluğunda bulunan Edirne merkezinden toplanan gebran cizyesinden 1.600 akçe sefer nedeniyle Istabl-ı Âmire mühimmatına tahsisi yapılmıştır[1047].

[1044] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 35/3974.
[1045] TSMA, e. nr. 873/24.
[1046] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 32/3627.
[1047] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 58/6823.

3.4.2. Kaşağı Tamiratı

Has Ahır'da bulunan at ve beygirlerin günlük yapılan bakımında kullanılan kaşağılar yıprandığında her sene tamir yapılması sağlanırdı. Şadırvan ahırında kullanılan kaşağıların tamirine H. 1 Zilhicce 1097/M. 19 Ekim 1686 tarihinde 3.000 akçe verilmiştir[1048]. Yine H. 29 Zilhicce 1097/M. 16 Kasım 1686 tarihinde Has Ahır'da bulunan hassa atların kaşağılarının tamiri için her yıl verilmekte olan 3.000 akçe'nin hazineden verilmesi istenmiştir[1049].

3.5. Istabl-ı Amire'nin Genel Malzeme Masrafları

Istabl-ı Âmire'nin ihtiyaçlarını karşılamak üzere Hazine-i Amire'den Arpa Emini'ne belirli ödenek tahsisi yapılmıştır. Arpa Emini'nin Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nda muhasebe işlerini yapan görevli olduğu görülmektedir. Arpa Emini'nin harcama yaptığı kalemlerin neler olduğunu muhasebe defterlerinden öğrenebilmekteyiz. Harcama yapılan kalemler arasında; saman, arpa, yaş ve kuru ot alımı, zeytinyağı, kandil yağı, bezir yağı, raht, cibinlik, kazil, demir, yular, nal ve mesamir (mıh), fener, sünger, kefe, sabun, hana (kına), katran, kükürt, alımına verilen ücretler yer almaktadır. Ayrıca sarraçhane ve gazzazin (ipek işleri) harcına ödenen meblağ, hassa arabalar, koçular ve tahtırevanlara verilen, arpa getiren gemilerin navlun ücretleri, kayık, araba ve hammal ücretleri, hassa anbar ve ahırların tamiratları için yapılan masraflar, sakat ve uyuz hayvanların harcına ve develerin yağlanmasına verilen ücretler, sofra, su kabı, musluk, serraciye aletleri, hayvanların ot ihtiyacını karşılamada önemli bir yeri olan otları biçmede tırpancılara, biçilen çayırlarda kalan otları toplamada görevli olan tarakcılara, otu deste haline getirmede yığıncılara, otun arabaya naklinde dirgencilere verilen ücretler, beygir, katır, deve alımı, elçilerin beygirlerinin ot ihtiyacına verilen ücretlerdir[1050].

[1048] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 68/7963.
[1049] BOA, AE. SMMD. IV, nr. 68/7959.
[1050] BOA, MAD 5492; BOA MAD 6049; BOA, MAD 6413.

Sarraçhane bahası olarak masraf edilenler arasında eyer, raht, tapkur[1051], kuskun, zahme (rikab kayışı), teğelti, telatin, bulgarî[1052], sahtiyan, kösele, kantarma, teng, kırba, matara, musluk vb. eşyalar ile kıymetli deriler bulunmaktaydı[1053].

Gazzaziye olarak; ipekten yapılan dival, dizgin, zahme, teng, cibinlik, bazubend, başlık vb. eşyaların alımı yapılmıştır. Demirden yapılan ürünlerle ilgili ise, gâm (gem), eyer, dizgin tokası, zahme tokası, kuskun tokası, tapkur tokası, zincir yular vb. aletler Istabl-ı Âmire hayvanlarının ihtiyacı karşılanmıştır[1054].

Sakat hayvanlardan; Enderun'a ait atlar, Has Bahçe Atları, Ahırda yer alan Birun'a ait olan atlar, Has Bahçe'de yer alan Dolap Beygirleri, Atlar ve Beygirler ve Kuşhane katırları yer almakta idi[1055].

[1051] Tapkur: Eyer üstünden geçirilerek bağlanan kolan, kuşak Bkz. Barkan, Ö. (1966). "Edirne Askerî Kassamı'na Âit Tereke Defterleri (1545-1659)". ***Belgeler Türk Tarih Belgeleri Dergisi***. C.III, S.5-6, s.478.
[1052] Bulgarî: Eski Bulgar diyarından gelen makbul bir öküz derisi Bkz. Barkan, Ö. (1966). "Edirne Askerî Kassamı'na Âit Tereke Defterleri (1545-1659)", s.474.
[1053] BOA, MAD 5492, s.65.
[1054] BOA, MAD 5492, s.66.
[1055] BOA, MAD 5492, s.67.

Çizelge 3.7. Sabıkan Büyük Mirahur Mustafa Zamanında Arpa Emini İsa Efendinin H.24 Rebî'ü'l-evvel 1027-15 Şevval 1027 Tarihleri Arasında 7 ay 9 günlük Hazine-i Amire'den Istabl-ı Âmire için Yaptığı Harcamalar

Harcama Alanı (MAD 5492)	**Harcama Miktarı (Akçe)**
Arpa alımı (2.492 müd 3 kile)	10 yük 53.925 akçe / 1.053.925
Saman alımı (farklı bahalarla 2.703 garar)	15.223 akçe
Kuru ot alımı	7 yük 83.254 akçe / 783.254
Yaş ot alımı	138.500 akçe
Çayır mukataasına verilen	21.380 akçe
Kazil alımı	11.560 akçe
Raht alımı	3 yük 12.684 akçe / 312.684
Deve rahtı, cibinlik, gerdane, raht-ı müteferrik ve yular alımı	109.073 akçe
Saraçhane harcına verilen	4 yük 34.809 akçe / 434.809
Gazzazin harcına verilen	116.642 akçe
Ahen (demir) alımı ve içeride olan atların harcına, develerin yağlanmasına, sakat ve uyuz atların harcına verilen	84.900 akçe
Tırpancılar, dirgenci, tarakcı ve yığıncılara verilen	10 yük 83.274 akçe / 1.083.274
Nal, mesamir (mıh), hana (kına) ve bakım; sünger, kefe ve sabun vb. alımına verilen	5 yük 13.967 akçe / 513.967
Kayıklar, arabalar ve hammallar ücretlerine verilen	77.043 akçe
Farklı bahalarla yeniçeri sakalarına verilmek üzere alınan 266 baş beygir alımı	7 yük 29.610 akçe / 729.610
Nal, mıh, saman, hassa anbarların ve ahırların tamiratlarına verilen	130.236 akçe
Elçi beygirlerine alınan kuru ota ve top arabaları beygirleri için arpa, saman ve otluğa verilen	139.216 akçe
TOPLAM	**5.755.296**
Arta kalan 40.000 akçe Arpa Emini Mahmud Efendi'ye teslim edilmiştir.	-

Çizelge 3.8. Sabıkan Büyük Mirahur Hüseyin Zamanında Arpa Emini İsa Efendinin H.14 Zî'l-ka'de 1028-26 Şaban 1029 tarihleri arasında 9 ay 10 günlük Hazine-i Amire'den Istabl-ı Âmire için Yaptığı Harcamalar

Harcama Alanı (MAD 5492)	**Harcama Miktarı (Akçe)**
Arpa alımı	22 yük 30.802 akçe / 2.230.802
Saman alımı	7 yük 50.000 akçe / 750.000
Kuru ot alımı	6 yük 60.000 akçe / 660.000
Nal alımı	8 yük 38.650 akçe / 838.650
Arpa getiren gemilerin navlununa verilen	120.000 akçe
İçerde ve taşrada olan atların rahtlarına verilen	2 yük 40.000 akçe / 240.000
Zeytinyağı ve diğer mühimmat alımına verilen	3 yük 756 akçe / 300.756
Nalça, saraçhane ve gazzazin harçlarına verilen	5 yük 86.869 akçe / 586.869
Hassa araba tamirlerine ve harcıraha, kına vb. mühimmata verilen	2 yük 12.000 akçe / 212.000
Altın ve gümüş üzengiler, eyerler için çuka ve kadife, beygir, katır ve deve alımı vb. mühimmata verilen	6 yük 82.226 akçe / 682.226
Hâssa çayırların harçlarına verilen	14 yük 70.000 akçe / 1.470.000
TOPLAM	**8.091.303**

Çizelge 3.9. Sabıkan Büyük Mirahur Süleyman Ağa Zamanında Arpa Emini İsa Efendinin H.26 Şaban 1029-13 Cemâziye'l-evvel 1030 tarihleri arasında 9 ay 9 günlük Hazine-i Amire'den Alınan Meblağ ile Yaptığı Harcamalar

Harcama Alanı (MAD 5492)	**Harcama Miktarı (Akçe)**
Arpa alımı (Farklı bahalarla 3.680 müd ve 5 kile)	28 yük 79.426 akçe / 2.879.426
Saman alımı (Farklı bahalarla 49.768 garar)	7 yük 49.944 akçe / 749.944
Kuru ot alımı	2 yük 51.223 akçe / 251.223
Şirak (nalbant kayışı), siyah ve boz raht, gerdane, kazil, cibinlik ve yular alımı	3 yük 11.558 akçe / 311.558
Saraçhane harcına verilen	3 yük 30.295 akçe / 330.295
Gazzazin harcına verilen	114.586 akçe
Ahen (demir) altları ve içerde olan atların harcına, kandil harcına, zeytin ve bezir yağına verilen	144.981 akçe
Sakat ve uyuz atların harcına ve bazı mühimmatına ve icarata verilen	3 yük 6.622 akçe / 306.622
Istabl-ı Âmire için alınan beygirlere verilen	2 yük 30.300 akçe / 230.300
Kuru ot, saman, arpa vesair mühimmatına verilen	2 yük 9.007 akçe / 209.007
Bazı kimselere teslim edilen	22 yük 34.760 akçe / 2.234.760
TOPLAM	**7.762.702**
15.757 akçe fazla harcama edilmiştir.	

Çizelge 3.10. Sabıkan Arpa Emini Mehmed Efendi H.5 Cemâziye'l-evvel 1056-8 Safer 1057 tarihleri arasında 9 ay 4 günlük Hazine-i Amire'den Istabl-ı Âmire için Yaptığı Harcamalar

Harcama Alanı (MAD 6049)	**Harcama Miktarı (Akçe)**
Arpa alımı	87 yük 99.078 akçe / 8.799.078
Saman alımı	23 yük / 2.300.000
Vakf-ı çayır mukataalarına	13.480 akçe
Bazı mühim harcıraha	65.140 akçe
Taze çayır ve kazil bahasına	107.050 akçe
Has atlara, tavile beygirlerine, katırlara ve Enderun ve Birun Ağalarının atlarına çul torba, köstek, raht-ı mükemmel bahalarına	9 yük 95.402 akçe / 995.402
Çayır mühimmatı ve raht-ı müteferrika için verilen	462.555 akçe
Has arabalar, koçular ve taht-ı revan vesair harcı müteferrikaya verilen	26 yük 96.762 akçe / 2.696.762
Sofra ve mükemmel eyer, kaltak vb. harcı serraciye bahasına	318.844 akçe
Harir dizgin, dival, tapkur ve gül fesar vesair harcı gazzaziye bahasına	227.750 akçe
Demir altı bahasına	469.666 akçe
Hâssa çayırların mühimmat ve ihracatına	16 yük 21.957 akçe / 1.621.957
Hâssa atlara ve araba beygirlerine kına ve bakım, sabun bahasına	41.920 akçe
Uyuz, sakat atların ve beygirlerin nalçalarına	33.590 akçe
Kandil yağı bahasına	252.000 akçe
Kayık navlunu, bazı hammaliye ve nafaka vesair ihracat ve icarata verilen	393.870 akçe
Bazı kişilere teslim edilen meblağ	10 yük 11.769 akçe / 1.011.769
Ahırlarda olan yemlik, anbarlar ve hassa arabalar tamiratına verilen	145.240 akçe
TOPLAM	**19.956.073**

Çizelge 3.11. Arpa Emini Süleyman Paşa'nın H.1 Receb 1076-26 Safer 1078 tarihleri arasında 1 sene 8 ay Hazine-i Amire'den Istabl-ı Âmire için Yaptığı Harcamalar

Harcama Alanı (MAD 6413)	**Harcama Miktarı (Akçe)**
Arpa alımı (37. 372 kile)	171 yük 57. 858 akçe / 17.157.858
Saman alımı (234.233 kantar)	88 yük 12.301 akçe / 8.812.301
Kuru ot alımı (26.165 araba)	27 yük 86.200 akçe / 2.786.200
Taze çayır nakil bahasıyla bazı harcıraha verilen	10 yük 90.747 akçe / 1.090.747
Istabl-ı Âmire ve ocaklarda olan has atlar ve miri beygirler, deve ve katırlara verilen raht bahaları	73 yük 55.310 akçe / 7.355.310
Sofra, su kabı, musluk vesair serraciye aletleri için verilen	20 yük 70.027 akçe / 2.070.027
Som, sırma dizginlikler, topuzlar, kalkan ve murrassa' raht için kullanılacak olan som, sırma kolan vb. gazzazin bahasına verilen	25 yük 29.518 akçe / 2.529.518
Deve ve atların kına, bakım, sabun masrafı	2 yük 77.480 akçe / 277.480
Nal, mıh, fenar, gerdane sicimi ve demir aletleri için verilen	29 yük 16.927 akçe / 2.916.927
Deve yağı, katran, kükürt ve levazım-ı saire ahır ve ağaların kandil yağı bahasına verilen	7 yük 23.474 akçe / 723.474
Istabl-ı Âmire'ye nakl olunan miri otların araba kirasına ve satın alınan arpanın yol gemilerine ve Istabl-ı Âmire Ağaları ile has ahurun tamirat hizmetlerine, ihracat ve icarat masraflarına verilen	64 yük 80.111 akçe / 6.480.111
Filibe kışlaklarında olan miri develerin ve bazı ocaklarda olan miri beygirleri arpa bahalarına ve askerler için satın alınan arpa bahasına ve ihracat-ı saireye verilen	19 yük 38.015 akçe / 1.938.015
Asitane'den Edirne'ye ve Edirne'den Yanbolu ve Sazlıdere, Malkara ve Kırkkilise'ye ve iki defa da Çatalca'dan ferman olunan avlara, hareket-i hümayun vaki olunca ahur meşelacilerine, meşale topu bahasına, ahur yedekcilerine, eyerlere, eyer örtülerine, sorguç tamiratlarına ve araba mühimmatına verilen	110 yük 48.644 akçe / 11.048.644
TOPLAM	**65.186.612**

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

17. YÜZYILDA OSMANLIDA RAHT HAZİNESİ

4.1. Raht Hazinesi

Raht, kelime anlamı olarak at takımı, koşum anlamına gelir[1056]. Raht hazinesi ise değerli eyer takımlarının bulunduğu yer olup Istabl-ı Âmire (has ahûr)'nin üst odasında yer almaktadır. Bu hazine, Raht hazinesi, Has ahûr hazinesi, Has ahûr murassa'at hazinesi veya Raht-ı Murassa' Hazinesi adlarıyla zikredilmiştir[1057]. Raht Hazinesi vezir-i azam'da bulunan tuğralı mühürle mühürlenirdi[1058].

Osmanlı Devleti'nde, atlar raht hazinesinde bulunan kıymetli eşyalarla süslenirdi. Kıymetli binit takımlarıyla giydirilen atlar özel günlerde ve yapılan törenlerde göz kamaştırırdı. Osmanlı Devleti'ne çeşitli vazifelerle gelen yabancılar gördüğü bu zenginliği dile getirmişlerdir. Örneğin; Baron W.Wratislaw Osmanlı ülkesinde Türklerin çok güzel atlara sahip olduğunu ve yaldızlı binek takımlarının bulunduğunu belirtmiştir[1059]. Bon, 1608'de ahırlarda Sultanın içoğlanlarıyla beraber gezmeye çıktığı zaman kullanabilmek amacıyla 25-30 at bulundurulduğunu söylemiştir. Ayrıca büyük bir hünerle yapılmış çeşitli mücevher ve elmaslarla süslenmiş, görüldüğü zaman herkesi hayrete düşürecek güzellikte olan; eyer, dizgin, göğüslük ve at örtülerinin saklı olduğu bir odanın bulunduğunu belirtmiştir[1060]. Ali Ufkî Bey (Albertus Bobovius), Türklerin koşum takımlarının gösterişli olduğunu eyerlerin genellikle gümüş ve değerli taşlarla süslenerek muhteşem bir şekilde yapıldığına dikkat çekmiştir[1061]. 1672 yılında bayram namazı için Edirne Selimiye Camii'ne gelen IV. Mehmed'i gören Antoine Galland, padişahın dokuz yedek atından üçünün eğer örtüsünün inciler, diğer üçünün ağır altın işlemeler ve son üçünün ise murassa' ile süslendiğini ifade etmiştir. Ayrıca padişahın atının sağrısındaki pars derisinin altındaki

---

[1056] Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.874; Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1385; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1012.
[1057] Dingeç, E. (2010). "Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi". ***İkinci İktisat Tarihi Kongresi Bildirileri I, (24-25 Haziran 2010 Elazığ)***, (Edt. Mustafa Öztürk, Ahmet Aksın), Elazığ 2013, s.214-215.
[1058] Bikkul, Ahat U. (1949) ."Topkapı Sarayında Has Ahır", s.125.
[1059] Dingeç, E. (2010). "Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi", s.215-216.
[1060] Necipoğlu, G. (2007). ***15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı***, s.104.
[1061]Yerasimos, Stephanos, Berthier, Annie. (2009). ***Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları Topkapı Sarayında Yaşam***, s.62.

örtünün iri elmas ve incilerle süslenmiş olduğunu belirtmiştir[1062]. 17. yüzyılda Topkapı Sarayı'na gelen Fransız Seyyah Jean Baptiste Tavernier, raht hazinesinde işlemeli at örtülerini, inci, elmas vb. değerli taşlarla süslenen örtülerin büyük törenlerde kullanıldığını belirtmiştir. Ayrıca elmas, yakut, zümrüd ve incilerle süslenmiş at başlıkları, at göğüslükleri, kuskun ve üzengilerin olduğunu söylemiştir[1063]. Fındıklılı Silahdar Mehmed Ağa Tarihinde, Fransa kralının emri ile Fransız elçisi Edirne'yi ziyareti sırasında Edirne'de bulunan bin çift murassa' gümüş ve altın rikâb ve rahtların dağlar gibi yığılı olduğunu görmüş ve hayran kalmıştır. Fransız elçisine asıl hazinenin İstanbul'da Has Ahûr hazinesinde yer aldığı belirtilmiştir[1064].

4.2. Raht Hazinesi Görevlileri

Raht hazinesi görevlileri idari olarak Istabl-ı Âmire'ye bağlıydı. Bundan dolayı raht hazinesinin bürokratik işlerinden Istabl-ı Âmire'nin yöneticisi konumunda bulunan Mîrâhûr-ı Evvel sorumluydu. Mîrâhûr, hazinede görev alacak görevlilerinin tayin ve atama işleri için sadrazama arzda bulunurdu[1065]. Raht Hazinesi, baş muhasebeden tayin edilen raht-ı hümâyûn hazinedarı adı verilen memur tarafından idare ve muhafaza olunurdu. Raht-ı hümâyûn hazinedarı raht hazinesinde yer alan değerli raht takımlarının listesini tutar ve bir nüshasını maliyeye verirdi[1066]. Hazinedar-ı sani adı verilen memur raht hazinedarına yardımcı olmaktaydı. Raht hazinedarının vefatı durumunda yerine hazinedarı sani görevlendirildiği gibi yerine yenisinin de atandığı görülmektedir[1067]. Hazinedarın ölümü durumunda ya da hazinedarlar arasında görev değişimi olması halinde raht hazinesindeki eşyalar dikkatli bir şekilde sayımı yapılarak eksiksiz olarak devir teslimi yapılırdı. Raht hazinesindeki eşyaların cinsini ve çeşidini gösteren ana bir defter bulunmaktaydı. Raht hazinedarının değişikliğinde yerine tayin edilen hazinedarın huzuruyla, maliye baş muhasebe kaleminden gelen bir heyetle devir teslim ve tahrir işlemi yapılırdı[1068]. Raht hazinesinde yer alan değerli eşyaların kaydı baş muhasebe kaleminden atanan bir raht katibi

---

[1062] Esemenli, D. (1998). "Osmanlı Sarayında At ve Raht". ***P Dünya Sanatı Dergisi At ve Sanat***, İstanbul, s.100-101.
[1063] Jean Baptiste Tavernier. (2014). ***17. yüzyılda Topkapı Sarayı***, s.88.
[1064] Mehmet Ağa. (1928). ***Tarihi Silahtar***. C.II, İstanbul: Orhaniye Matbaası, s.232-233.
[1065] Sönmez, E. (2001). ***1129/1717 Tarihli Deftere Göre Raht Hazinesi***. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.10.
[1066] Uzunçarşılı, İ. H. (1978). "Osmanlı Devleti Maliyesi'nin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi". ***Belleten***. XLII/165, Ankara: TTK, s.73; Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***, s.441; Dingeç, E. (2010). "Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi", s.214.
[1067] Dingeç, E. (2010). "Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi", s.216-217.
[1068] Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Saray Teşkilatı***, s.492.

tarafından gerçekleştirilirdi[1069]. Hazinedar ve raht katibi kuyumculuk terimlerinden anlamalı, mücevher, zümrüd, elmas vb. değerli taşlar hakkında bilgi sahibi olmalıydı. Raht katibi, hazineye gelen raht takımlarını ayrıntılı bir şekilde kayıtlara geçirirdi. Eyer takımlarındaki kumaşların çeşitlerini, rengini, desenini ve metal olarak kullanılan malzemeninde modelini tek tek raht hazinesi defterine raht katibi tarafından kaydedilirdi[1070].

Istabl-ı Âmire'ye tabi sarraçların yapmış olduğu eşyaların hazineye giriş kayıtları Sarracin-i Hâssa katibi tarafından yapılırdı. Sarraç katibleri, raht hazinesinde kullanılmak üzere yapılan eşyaların giriş ve çıkış kayıtlarını ya da eşyalarda meydana gelen herhangi bir değişikliği kendilerine ait olan defterlere kaydederlerdi. Zaman zaman raht katiplik görevinin ve sarraç katiplik görevi tek bir kişi tarafından yerine getirildiği görülmüştür[1071]. Raht hazinesinde kayıtlı bulunan malzemeler yoklandıktan sonra hazineden çıkışı yapılacak olan eşyalarda raht hazinesinin yoklama defterine kaydedilirdi. Örneğin; H. 17 Zî'l-hicce 1016/M. 3 Nisan 1608 tarihinde raht hazinesi yoklaması yapıldıktan sonra Dârüssaâde Ağası Mustafa Ağa'nın eliyle hazineden çıkan eşyalar; iki adet licam, birer adet olmak üzere libas, sinebend, dikdik, palan, gem ve dizgindir[1072].

Çizelge 4.1. 17 Zî'l-hicce 1016/M. 3 Nisan 1608 Tarihinde Padişahın Raht Hazinesi Yoklandıktan Sonra Dârüssaâde Ağası Mustafa Ağa Eliyle İç Hazineden Çıkan Malzemeler

Raht Hazinesi Yoklamasından Sonra İç Hazineden Çıkan Malzemeler	**Adet**
Licam	2
Alındırık	1
Libas	1
Sinebend	1
Dikdik	1
Palan	1
Dizgin	1

[1069] Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***, C. III, s.6.
[1070] Dingeç, E. (2010). "Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi", s.217.
[1071] Sönmez, E. (2001). ***1129/1717 Tarihli Deftere Göre Raht Hazinesi***, s.12.
[1072] TSMA.d.141, vr. 52b.

4.3. Raht Hazinesinin Kaynakları

4.3.1. Hediye Yoluyla Raht Hazinesine Eşya Temini

Raht Hazinesinin en önemli gelir kaynağını devlet erkânı ile saray ağalarının çeşitli zamanlarda padişaha sunmuş olduğu hediyelerden oluşmaktaydı[1073]. Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nde yer alan raht hazinesi defterlerinde sadece raht hazinesine hediye olarak verilen eşyaların kaydedildiği defterler, raht hazinesi için hediyelerin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

Bir padişah tahta çıktığında, bayramlarda, sefere gidiş ve dönüşünde, düğün ve sünnet törenlerinde padişaha at ve raht takımı hediye edilirdi[1074]. Mevlid Kandili münasebetiyle 1654 Mevlid-i Şerif'inde Derviş Mehmed Paşa, padişaha süslü bir at takımı hediye etmiştir[1075]. Padişaha verilen bu hediyeler raht hazinesi defterlerine kaydedilerek, raht hazinesinde muhafaza edilirdi. Padişaha hediye verenler arasında; valide sultan ve haseki sultan kethüdâları, sadrazam, musahib ağa, defterdar efendi, yeniçeri ağası, dârüssaâde ağası, has odabaşı, kapudan paşa, mîrâhûr ağa, bostancıbaşı, telhisçi, rikâbdar, hazinedar, şahincibaşı, Türkmen ağası, Eflak ve Boğdan voyvodaları, beylerbeyileri bulunmaktaydı[1076].

Teşrifat kurallarına göre büyük bayram olarak adlandırılan Ramazân bayramında düzenlenen merasimler sırasında, devlet adamları tarafından padişaha sunulacak olan atlar ve raht takımları Ramazânın yirmi ikinci gününde Bâb-ı Âsafî'de toplanırdı. Toplanan bu hediyeler sandıklara konularak bir arabaya yüklenirdi. Bu hediyelerin yanında sadrazam tarafından saraya hediye edilecek dört at ile kethüdâ bey ve kapudan paşa tarafından takdim edilen birer mükemmel at, yeniçeri ağası tarafından verilen iki baş at, defterdar efendi tarafından takdim edilen bir at ile bir beygir de verilecek olan hediyeler arasında yerini almaktaydı[1077]. H. Evahir Ramazân 1017/M. 28 Aralık 1608-7 Ocak 1609 tarihinde Serdar-ı Ekrem Vezîriâzam Murad Paşa'nın Padişaha takdim ettiği hediyeler şunlardır; birer adet

---

[1073] Sönmez, E. (2001). ***1129/1717 Tarihli Deftere Göre Raht Hazinesi***, s.28; Dingeç, E. (2010). "Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi", s.218.
[1074]Bikkul, Ahat U. (1949). "Topkapı Sarayında Has Ahır", s.125; Dingeç, E. (2010). "Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi", s.218.
[1075] Ünyay Açıkgöz, F. (2012). ***XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hediye ve Hediyeleşme (Padişahlara Sunulan ve Padişahların Verdiği Hediyeler Üzerine Bir Araştırma)***. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitisü Yayınlanmamış Doktora Tezi, s.124.
[1076] Başkurt, A. Ç. (2018). "Padişahlara Hediye edilen Atlar ve Raht Takımları". ***Z Kültür Sanat Şehir Dergisi***, İstanbul, s.294.
[1077] Başkurt, A. Ç. (2018). "Padişahlara Hediye edilen Atlar ve Raht Takımları", s.294.

zin, rikâb, sinebend, licam, şakak, alındırık, enselik, kılâde, bazubend, abâyî ve iki tane zerpûştur. Padişaha sunulan hediyelerden bir adet bazubend, Vezîriâzam Murad Paşa tarafından sefer dönüşünde H. 7 Receb 1018/M. 6 Ekim 1609 tarihinde takdim edilmiştir[1078].

Çizelge 4.2. H. Evahir-i Ramazân 1017/M. 28 Aralık 1608-7 Ocak 1609 Tarihinde Vezîriâzam Murad Paşa'nın Padişaha Hediye Verdiği Murassa' Rahtlar

Hediye türü	Adet	Hediye Veren Kişi	Tarih
Zin	1	Vezîriâzam Murad Paşa	Evahir-i Ramazân 1017
Zerpûş	2	Vezîriâzam Murad Paşa	Evahir-i Ramazân 1017
Rikâb	1	Vezîriâzam Murad Paşa	Evahir-i Ramazân 1017
Sinebend	1	Vezîriâzam Murad Paşa	Evahir-i Ramazân 1017
Licam	1	Vezîriâzam Murad Paşa	Evahir-i Ramazân 1017
Alındırık	1	Vezîriâzam Murad Paşa	Evahir-i Ramazân 1017
Zer enselik	1	Vezîriâzam Murad Paşa	Evahir-i Ramazân 1017
Kılâde	1	Vezîriâzam Murad Paşa	Evahir-i Ramazân 1017
Bazubend	1	Vezîriâzam Murad Paşa	Evahir-i Ramazân 1017
Abâyî	1	Vezîriâzam Murad Paşa	Evahir-i Ramazân 1017

Yine H. 1017 Ramazan ayında olduğu gibi Vezîriâzam Murad Paşa tarafından Ramazan Bayramında padişaha birer adet, zîn, rikâb, sinebend, licam, kılâde, alındırık, palan, bazubend ve iki tane de zerpûş H. 28 Ramazân 1018/M. 25 Aralık 1609 tarihinde hediye olarak verilmiştir[1079].

Çizelge 4.3. H. 28 Ramazân 1018/M. 25 Aralık 1609 Tarihinde Vezîriâzam Murad Paşa'nın Îyd-ı Şerifte Padişaha Hediye Ettiği Rahtlar

Hediye türü	Adet	Hediye Veren Kişi	Tarih
Zîn	1	Vezîriâzam Murad Paşa	28 Ramazân 1018
Zerpûş	2	Vezîriâzam Murad Paşa	28 Ramazân 1018
Rikâb	1	Vezîriâzam Murad Paşa	28 Ramazân 1018
Sinebend	1	Vezîriâzam Murad Paşa	28 Ramazân 1018
Licam	1	Vezîriâzam Murad Paşa	28 Ramazân 1018
Kılâde	1	Vezîriâzam Murad Paşa	28 Ramazân 1018
Alındırık	1	Vezîriâzam Murad Paşa	28 Ramazân 1018
Palan	1	Vezîriâzam Murad Paşa	28 Ramazân 1018
Bazubend	1	Vezîriâzam Murad Paşa	28 Ramazân 1018

[1078] TSMA.d.141, vr. 50b-51b.
[1079] TSMA.d.141, vr. 51b-52a.

Mîrâhûr-ı Evvel Mustafa Ağa zamanında Dârüssaâde Ağası olan Mustafa Ağa tarafından H. 25 Ramazân 1023/M. 29 Ekim 1614 tarihinde verilen hediyeler arasında; üç başlık, iki kılâde, üç sinebend, iki zerpûş, bir topuz ve bir zîn bulunmaktadır[1080]. Ramazân bayramlarında olduğu gibi kurban bayramında da padişaha at ve eyer takımları vezîriâzam tarafından hediye olarak verilmiştir. H. 13 Zî'l-hicce 1029/M. 9 Kasım 1620 tarihinde Vezîriâzam Ali Paşa tarafından hediye olarak verilen raht takımları padişahın emri ile mîrâhûr-ı evvele teslim olunmuştur. Hediye olarak raht hazinesine teslim olunan eşyalar; bir tane kılapdan dizgili, yakut ve zümrüd taşlı altın müşebbek[1081] raht, sürh kadifeli, yakut taşlı savatkârî altın eyer, sürh kadife üzere zerd zînpûş, altın zincir, altın rişme, altın bazubend ve altın topuzdur[1082].

Nevruzda devlet adamlarının kendi aralarında ve padişaha nevruz pîşkeşî takdim etmeleri süregelen bir kuraldı. Nevruzda sunulan hediyelerin büyük bir kısmı raht takımlarından oluşurdu. Yeniyıl hediyelerinin sadaret hediyeleri ile birlikte gönderildiği de görülürdü. 1654 senesi ekiminde sadaret makamı görevine tayin edilen İpşir Mustafa Paşa, sadaret mührünü aldığı sırada nevruz yaklaştığı için iki pişkeşi birleştirerek 20 Mart 1655 tarihinde dönemin padişahı IV. Mehmed'e takdim etmiştir. Bu hediyeler şunlardı; *"Bir semend ve gaberlun at ki, üçünün dahi dünyada naziri bulunmaz. Serâpâ cevâhir ile âreste zeheb-i ahmer (kızıl altun) ma'mul raht ve rikâb ve gaddare ve topuz vesair zerdûz bisat ile müzeyyen idi..."*[1083].

Düğün ve şenliklerde padişaha değerli raht takımları takdim edilmiştir. Örneğin; IV. Mehmed'in şehzadeleri Mustafa ve Ahmet'in sünnet düğünü ile Hatice Sultan ve Vezir-i sani Musahib Mustafa Paşa'nın düğün merasimi için 1675 senesinde Edirne Şenliğinde verilen hediyeler arasında at ve raht takımlarına rastlanmaktadır[1084]. Ziyafetler en çok sadrazam tarafından düzenlenir en fazla hediyeyi sadrazam takdim ederdi. Sadrazamların vermiş olduğu hediyelerin başında at ve mücevherli at takımları gelirdi[1085]. Kapudan-ı Sabık Mehmed Paşa, Davud Paşa yakınlarındaki İskender Çelebi Çiftliği'nde H.26 Cemâziye'l-âhir 1023/M. 3 Ağustos 1614 tarihinde padişaha ziyafet verdiği sırada birer adet zîn,

---

[1080] TSMA.d.152, vr. 4a-4b.
[1081] Müşebbek: Ağ biçiminde örgü yapılmış. Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1207.
[1082] TSMA.d.141, vr. 55b.
[1083] Başkurt, A. Ç. (2018). "Padişahlara Hediye edilen Atlar ve Raht Takımları", s.297-298.
[1084] Başkurt, A. Ç. (2018). "Padişahlara Hediye edilen Atlar ve Raht Takımları", s.298-299.
[1085] Ünyay Açıkgöz F. (2012). ***XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hediye ve Hediyeleşme (Padişahlara Sunulan ve Padişahların Verdiği Hediyeler Üzerine Bir Araştırma)***, s.173.

bozdoğan, rikâb, licam, pafta, kılâde, başlık, sinebend, palan, zincir, abâyî ve iki adet zerpûş padişaha hediye edilmiştir[1086].

Mısır Beylerbeyi Mehmed Paşa tarafından raht hazinesine birer adet zin, licam, libas, rikâb, şukkabend, sîm bukağı, H. 28 Şa'bân 1017/M. 7 Aralık 1608 tarihinde hediye edilmiştir[1087].

Çizelge 4.4. Mısır Beylerbeyi Mehmed Paşa Tarafından H. 28 Şa'bân 1017/M. 7 Aralık 1608 Tarihinde Verilen Hediyeler

Hediye Türü	Adet	Hediye Veren Kişi	Tarih
Zin	1	Mirmiran-ı Mısır Mehmed Paşa	28 Şa'bân 1017
Licam	1	Mirmiran-ı Mısır Mehmed Paşa	28 Şa'bân 1017
Libas	1	Mirmiran-ı Mısır Mehmed Paşa	28 Şa'bân 1017
Sîm Bukağı	1	Mirmiran-ı Mısır Mehmed Paşa	28 Şa'bân 1017
Rikâb	1	Mirmiran-ı Mısır Mehmed Paşa	28 Şa'bân 1017
Şukkabend	1	Mirmiran-ı Mısır Mehmed Paşa	28 Şa'bân 1017

Raht hazinesinin kaynaklarından biri de yabancı devlet adamlarının göndermiş olduğu hediyelerdir. Gönderilen hediyeler arasında at ve raht takımları bulunmaktadır[1088].

4.3.2. Muhallefât Yoluyla Raht Hazinesine Eşya Temini

Raht hazinesinin bir kaynağı da devlet ricalinden olanların vefat etmesi halinde muhallefât yoluyla eşyalarının hazineye kalmasıdır. Örneğin; H. 4 Şevvâl 1029/M. 2 Eylül 1620'de Murad Paşa Köşkü önünde Cafer Paşa'nın muhallefâtından gelen raht takımı padişahın emriyle mîrâhûr-ı evvele teslim edilmiştir. Raht hazinesine teslim olunan eşyalar arasında ibrişim dizgi üzere pîrûze ve yakut işli incili altın Mührü Süleyman nakışlı raht, murassa' altın palan ve telatin üzere müşebbek gümüş ince raht bulunmaktadır[1089]. H. 15 Ramazân 1023/M. 19 Ekim 1614 tarihinde Nasuh Paşa'nın muhallefâtından kalan koşum takımları padişahın emriyle ahûra teslim edilmiştir. Nasuh Paşa muhallefâtından raht hazinesine teslim edilen eşyalar; iri zeberced ve pîrûze taşlı ibrişim altın raht, zeberced taşlı

[1086] TSMA.d.152, vr. 4a-4b.
[1087] TSMA.d.141, vr. 50b.
[1088] Dingeç, E. (2010). "Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi", s.225.
[1089] TSMA.d.141, vr. 55b.

nalça nakışlı hurde pîrûze ve yakut taşlı ibrişim altın raht, iri zümrüd, pîrûze ve yakut taşlı mor kadifeli altın eyer, sürh kadife üzeri gül nakışlı inci ve gül ortasında la'l, zümrüd ve hurde yakut taşlı inci saçaklı her saçak içinde zümrüd taşlı abâyî, altın kalemkârî mineli yakut ve zümrüd çifte inci paftalı raht, altın kalemkârî tahta yakut ve zümrüd taşlı mısrî palan, altın kalemkârî elmas, yakut ve zümrüd taşlı bazubend, kılabdanla[1090] üzeri frenk işli baştanbaşa mineli müşebbek raht, altın kalemkârî miyane zeberced ve pîrûze taşlı ortasında iri zeberced taşlı bazubend, emrudi burma billur safi yakut taşlı murassa' kabza-ı billur yakut taşlı murassa' altın saplı topuz, emrudi billur burma safi yakut taşlı ve tepesinde iri zümrüd taşlı tavus nakışlı, mineli altın saplı topuzdur[1091].

Çizelge 4.5. Tsma 141 Nolu Deftere Göre Muhallefât Olarak Kayıtlı Eşyalar ve Süslemeleri

Eşya Türü	**Muhallefât Sahibi**	**Süsleme Özelliği**
Zin	Osman Paşa	Zer Murassa' mansuri ba yakut, la'l ve pîrûze şemse-i kalemkâri
Zin	Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa	Sîm mutallâ Arabî sade
Rikâb	Kapudan Ali Paşa	-
Sinebend	Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa	An kadife sürh
Sinebend	Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa	An kadife sürh
Sinebend	Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa	Harir
Sinebend	Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa	Suğra
Sinebend	Kapudan Ali Paşa	Harir Zerbeft
Sinebend	Kapudan Ali Paşa	Suğra-ı zer
Sinebend	Hasan Paşa	Sîmdûzî
Sinebend	Hasan Paşa	Suğra-ı beyaz
Licam	Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa	Harir
Licam	Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa	Suğra-ı zerd
Licam	Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa	Harir
Licam	Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa	Harir
Licam	Hasan Paşa	Zerdûzî
Kılâde	Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa	Sîm Mutallâ
Burunluk	Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa	Zer murassa' ba zeberced dirhem 119

[1090] Kılabdan: Eğirme çarkı ile pamuk ipliği veya ipek üzerine gümüş, altın, bakır vb. mâdenlerden çekilmiş çok ince tellerin sarılması sûretiyle yapılan ve dokumacılıkta, işlemecilikte kullanılan iplik. Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.665.
[1091] TSMA.d.141, vr. 53b.

Hatice Sultan'ın muhallefâtından raht hazinesine; 1 alay rahtı, elmas ve yakutla süslü 2 gümüş rikâb (üzengi), farklı süsleme teknikleri ile yapılan 5 zînpûş (eyer örtüsü), 1 siyah balıkçın telli at sorgucu, 1 altın zincir, 1 gümüş gaddare, 3 şam dikdiği (at örtüsü), 3 rişme (gem) gibi at takımları kalmıştır[1092].

Ayrıca satın alma suretiyle de raht hazinesine çeşitli eşyaların alımı yapılmıştır. H.1057/M. 1647 tarihinde Vezir-i Azam Salih Paşa muhallefatından gelen raht hazinesi eşyaları arasına kaydı yapılan raht takımları arasında Saf altın paftalı gül nakışlı yakut taşıyla süslü licam, inci, yakut, zümrüd taşlı diba, zümrüt ve inci taşlı alındırık, yakut ve zümrüt taşlarıyla süslü sinebend, inci, yakut ve zümrüt taşlarıyla süslenmiş zerpuş, inci ve zümrüt taşlarıyla süslü lale nakışlı rikab, sim mutalla 38 dirhem ağırlığında reşme yer almaktadır[1093].

4.4. Raht Hazinesinin Giderleri

Yabancı devlet adamlarına gönderilen at ve raht takımları has ahır hazinesinin giderleri arasında yer almaktadır. 1696 tarihinde İran elçisi Horasan hakimi Ebu'l-Ma'sum cülûs-ı hümâyûn kutlaması ve barışı sağlamlaştırmak için Edirne'ye gelmiştir. Sultan Selim Camii yakınlarında defterdar-ı sabık Ahmet Paşa Sarayı'nda konaklamıştır. Bir kaç gün sonra bir fil ve birkaç katar Aceme özgü olan ve her birinin üzerinde ibrişim nihali bulunan develeri padişaha arz etmiştir. Bir kaç gün dinlendikten sonra geri dönüşüne izin verilen elçiye, kethüdâya ve Acem şahına raht hazinesinden kıymetli at koşum takımları ve birer at hediye olarak verilmiştir[1094]. Bu hediyelerden bazıları; elçiye gönderilmiş olan altın kaplama divan rahtı ve gaddere, sîm rikâb, kadife eyer, zerdûzî abâyî ile süslenmiş bir at; kethüdâsına raht kemeri, reşme, altın kaplama sîm gaddare, sîm rikâb, kadife eyer, zeylpûş ile süslü bir at; Acem Şahına altın zincir, murassa' bilan, ökselik, altın raht ve gaddare, murassa' sorguç, topuz, sîm rikâb, kadife eyer, abâyî, yapuk, süslenmiş sebük-reftar esb (hızlı giden at) verilmiştir[1095].

[1092] Sağır, Y. (2016-Bahar). "Vâlide Turhan Sultan'ın Muhallefâtı". ***Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı***, S.20, s.317-318.
[1093] TSMA.d.153, s.6b.
[1094] Defterdar Sarı Mehmed Paşa. (1995). ***Zübde-i Vekayiât***. (Hazırlayan: Abdulkadir Özcan), TTK Yayınları: Ankara, s.604-605.
[1095] Defterdar Sarı Mehmed Paşa. (1995). ***Zübde-i Vekayiât***, s.604-605. Ayrıca at koşum takımlarının süslemleri için bkz. aynı eser, s.604-605.

1699 tarihinde Nemçe Çesarı'na gönderilen hediyeler arasında bir kıta murassa' raht, murassa' bilan, murassa' rikâb, murassa' topuz, murassa' eyer, bir kıta ağır zeylpûş, bir murassa' raht, sîm rikâb, sîm eyer, ağır abâyî ve murassa' bilan ile müzeyyen bir esb-i adimü'l esb (eşi bulunmayan at), onaltı re's dahi yelken des güzîde at, murassa' sorguç, murassa' raht, sîm rikâb, sîm eyer, sîm zincir, ağır abâyî ve murassa' bilan ile müzeyyen bir esb-i bi-misl (eşsiz) ve onaltı re's yelken des güzide at bulunmaktadır[1096].

Raht hazinesinde kullanılmak üzere rahtlar yaptırılırdı ve masrafları hazineden karşılanırdı. H. 13 Şa'bân 1071/M. 13 Nisan 1661 tarihinde padişah tarafından altın ve gümüş rahtların yaptırılması ve masraflarının hazineden karşılanması emredilmiştir[1097]. Bu tarihte yaptırılan ve tamir ettirilen rahtlar ve masrafları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Çizelge 4.6. H. 13 Şa'bân 1071/M. 13 Nisan 1661 Tarihinde Padişah Tarafından Yaptırılan ve Tamir Ettirilen Rahtlar ve Masrafları

Yaptırılan Rahtlar	**Masraflar**
İki altın raht	Ustadiyeleri ve kalemiyeleri 60'şar kuruştan 120 kuruştur.
Üç altın kaplama raht	Ustadiyeleri ve kalemiyeleri 40'ar kuruştan 120 kuruştur.
13 gümüş raht	Ustadiyeleri ve kalemiyeleri 25'şer kuruştan 325 kuruştur.
18 raht sırma ve sade şerit[1098] bahası	Bahası 130 kuruş serraciyeleri 5'er kuruştan 90 kuruş toplamı 200 kuruştur.
	Zikr olunan rahtların yaldızına 280 yaldız[1099] altın ve rahtların kalemiyyesi 250 altın mecmu 530 altın ider.
37 gümüş sahan ve kapak tamiri	185 kuruş
4 kamçı ve 7 raht merammat olundu.	Harcı ve ustadiyeleri 170 kuruştur.
Gümüş hoşab maşraba, dokuz defa bazubendler, altın ve gümüş kabzalar tamir olundu.	Toplamı 125 kuruş ider.
Tamir olunan 7 adet rahtlara ve bazı ba palan eşya yaldızına	142 yaldız altunî sarf olundu.
TOPLAM	Toplam 1250 kuruş masraf gitmiştir ve 672 altın gitmiştir.

[1096] Defterdar Sarı Mehmed Paşa. (1995). ***Zübde-i Vekayiât***, s.681-682.
[1097] TSMA.d. 2344.0238.
[1098] Şerit: İpek, pamuk, yün gibi şeylerden yapılan dar ve uzun dokuma parçası. Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1166.
[1099] Yaldız: Bir yüzey üzerine altın veya gümüş görünümü vermek maksadıyla sürülen ya da kaplanan madde Sözen, M-Tanyeli, U. (2014). ***Sanat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü***, s.319.

Raht hazinesinde yer alan raht takımları ekonomik sıkıntıya düşüldüğünde veya askeri ihtiyaçlar arttığında bozdurularak nakite dönüştürülürdü. Bu raht takımları üzerinde yer alan, altın gümüş gibi kıymeti fazla olan değerli parçalar çıkarılarak ya mîrî için satışa çıkarılır ya da darphanede paraya çevrilirdi[1100]. Örneğin; Hazine-i Hâssa-ı Şahane'de eritilmek üzere Istabl-ı Âmire hazinesinde mevcut bulunan elmas, yakut, zümrüt, inci, altın, gümüş ile süslü bulunan raht takımları Istabl-ı Âmire hazinedarı Kamil Ağa ve hazine memurları tarafından Hazine-i Şahane'ye teslim olunmuştur[1101]. Has Ahır hazinesinden eşya ihracı da olmuştur. H.1077/M.1666 tarihinde has ahır hazinesinden 24 çift halebî gümüş üzengi ve 18 çift gümüş tatarî üzengi ihraç olunup hazine kethüdâsına teslim olunduğuna dair mîrâhûr Hüseyin tarafından arz verilmiştir[1102].

Has Ahır hazinesinden padişahın emri ile raht, gaddare, topuz, eyer, altın zincir ve abâyîlerden sökülen altın ve gümüşler Darphane-i Âmire'ye teslim edilmiştir. Raht hazinesindeki bu eşyalardan sökülmüş olan değerli mücevherler arasında elmas, zümrüt, la'l, yakut, piruze, yeşim bulunmaktadır. Kıymetli taşların boyutları büyük, orta, küçük ve pek küçük şeklinde kaydedilmiştir. Taşların ağırlıkları kırat[1103], miskal[1104] ve dirhem[1105] şeklinde farklı ölçülerde belirtilmiştir. Satışa elverişli olmayan taşlar hazineye teslim edilmiştir. Örneğin; büyük, orta küçük ve pek küçük şeklinde kaydedilen elmas 524,5, zümrüt 9460 kırattır. Satışa elverişli olmayan değerli taşların delikli, değersiz ve kırık oldukları görülmektedir[1106].

4.5. Raht Hazinesi Yoklama Defterinde Kayıtlı Olan Eşyalar

Raht hazinesinde kayıtlı bulunan eşyalar çeşitli nedenlerle kontrol edilirdi. Raht hazinesinin kontrol edilmesinin üç amacı bulunmaktaydı. İlk olarak hazinedar değişikliği durumunda devir teslimi amacıyla, ikincisi ise eskimiş ve tahrip olmuş raht takımlarının tespit edilmesi nedeniyle, üçüncü olarak ise padişaha layık olan raht takımlarını

[1100] Dingeç, E. (2010). "Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi", s.225.
[1101] TSMA.d. 978.
[1102] TSMA.e. 528/96.
[1103] Kırat: Elmas, zümrüd gibi kıymetli taşları tartımında kullanılan iki desigramlık ölçü birimi. Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.897.
[1104] Miskal: Yirmi dört kırat değerindeki bir ağırlık ölçüsü. Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.653; Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1099.
[1105] Dirhem: Okkanın dörtyüzde biri Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.188.
[1106] BOA, İE. SM. nr. 17/1763.

seçilebilmesi için raht hazinesindeki eşyaların yoklaması yapılırdı[1107]. Yoklaması yapılan eşyalar katipler tarafından raht hazinesinin yoklama defterlerine kaydedilirdi. Yoklama defterlerine kaydedilen eşyanın hazineden çıkışının olması durumunda yoklama defterine eşyanın ne zaman ve ne şekilde çıkarıldığı eşyaların üzerine kaydedilerek belirtilmiştir[1108]. Yoklama defterlerine eşyaların cinsi, yapımında kullanılan malzeme ve süsleme özellikleri, üzerinde bulunan mücevher, elmas, inci, yakut, zeberced, zümrüt, akik, seylan ve benzeri taşların kaçar adet olduğu, üzengi, zincir, palan, burunluk, tablbaz gibi eşyaların ağırlıkları dirhem olarak belirtilerek ve eşyanın hazineye ne şekilde geldiği detaylı bir şekilde kaydedilmiştir[1109].

Büyük bir özenle korunan raht hazinesinde eskiyen eşyalar kayıttan düşülür ve bunların yerine yeni eşyalar temin edilerek kayıtları yapılırdı[1110]. Örneğin; Mîrâhûr-ı evvel Mustafa Ağa zamanında H. 1023 tarihinde iç hazineye 12 adet köhne abâyî teslim olunup yerine 12 adet yeni abâ hazinedarbaşı eliyle aynısı ile kaydedilmiştir[1111]. Yine Raht hazinesinde yer alan eşyaları yenilemek için eşya ihracı da yapılmıştır. Örneğin; H. 29 Receb 1076/M. 4 Şubat 1666 tarihinde has ahır hazinesinde yer alan 12 adet murassa‘ abâyî, yeni murassa‘ zînpûş yapılmak üzere ihraç olunmuştur. Hazineden çıkışı yapılan abâyîlerin kadife ve diba kumaştan yapıldığı ve yakut, zümrüt, inci, la’l gibi kıymetli taşlarla süslü olduğu görülmektedir[1112]. Raht takımları, raht hazinesinden kullanılmak üzere alınır ve kullanımı sonrasında hazineye teslimi yapılırken sıkı bir incelemeden geçirilir. Eşyaların kullanımı sırasında herhangi bozukluk meydana gelmiş ise tespiti yapılarak eşyanın kayıtlı bulunduğu deftere kaydı yapılmıştır[1113].

Padişah, Cuma ve alay günlerinde tebasının karşısına at ile çıktığından, bu günlerde kullanılacak olan raht takımları özenle seçilirdi. Seçimler yapılırken bir önceki kayıtlar kontrol edilir ve herhangi bir eksiklik olması durumunda deftere kaydı yapılırdı[1114].

[1107] Dingeç, E. (2010). “Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi”, s.222.
[1108] Sönmez, E. (2001). ***1129/1717 Tarihli Deftere Göre Raht Hazinesi***, s.14.
[1109] TSMAd.141; TSMA.d 134.
[1110] Bikkul Ahat, U. (1949). “Topkapı Sarayında Has Ahır”, s.125.
[1111] TSMA d.152, vr. 2a-2b.
[1112] TSMA.d.05893.0001, s.1-2.
[1113] Bikkul, Ahat U. (1949). “Topkapı Sarayında Has Ahır”, s.125.
[1114] Dingeç, E. (2010). “Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi”, s.223.

4.5.1. Eyer Takımları

Zîn: Zîn eyer anlamına gelmektedir[1115]. Koşum takımının en önemli parçası olan eyer; kayın, meşe, gürgen gibi dayanıklı ağaçlardan ve kaltağın üzerine keçe parçaları ile deri döşenerek yapılan, binek hayvanlarının sırtına konulan oturmalıktır[1116]. Eyerin asıl kısmını yani ana unsuru teşkil eden kaltak eyerin sadece yan tahtalar ile kaşları içerisine alan ağaç kısmı ifade eder. Kaltak, iki yanda bulunan tahta kaburga ile ona önden ve arkadan birleşen iki ağaç parçası olan kaş ve bunların ortasındaki yastıktan (köpçük) meydana gelir[1117]. Eyerin ön kaşı arka kaşına oranla yüksekce olup tutunmaya ve dizgin kayışını bağlamak için kullanılır. Çerkez ve Mağrip eyerlerinde arka kaş daha yüksektir. Eyere arka kaşdan terki bağları, kuskun, ön kaşa ise göğüslük bağlanarak sabit durması sağlanırdı. Ayrıca atın karnından kolan geçirilerek eyer sıkıca sabitlenirdi[1118]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde yer alan 104 eyer muhafaza edilmektedir. Eyerler, elmas, yakut, la'l, billur, pîrûze, zümrüt, lü'lü, zeberced ve akik gibi değerli taşlarla tezyîn edilmiştir. Süsleme unsuru olarak yer alan bu değerli taşların boyutları büzürk, vasat, küçük şeklinde belirtilmiştir. Eyerlerin yapımında; münebbetkâri[1119], savatkârî, şemsekâri, kalemkâri, ma'kili, şamvarî gibi süsleme teknikleri kullanılmıştır.[1120].Raht hazinesi defterlerine göre eyerlerin zer (altın), sîm (gümüş), kadife gibi çeşitleri bulunmaktadır. H.1047/M.1637 tarihinde raht hazine defterinde kayıtlı olan 255 adet eyerden 5 tanesi altın iken, gümüş olarak 18 eyer bulunmaktadır. Kadife olarak ise 115 adet eyerin var olduğu görülmektedir[1121].

Çizelge 4.7. Tsma 134 Nolu Deftere Göre H.1047/M.1637 Tarihinde Kayıtlı Bulunan Eyer Sayısı

Eyerin Cinsi ve Özelliği	Adet
Zîn	75
Zer Zîn	5
Sîm Zîn	18
Kadife Zîn	115
Zîn (Küçük)	42

[1115]Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.1187; Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1876; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1390.
[1116] Esemenli, D. (1998). "Osmanlı Sarayında At ve Raht", s.104.
[1117] Sümer, F. (1983). ***Türklerde Atçılık ve Binicilik***, s.39.
[1118] Esemenli, D. (1998). "Osmanlı Sarayında At ve Raht", s.104.
[1119] Münebbetkârî: Ağaç oymacılığı. Kanar, M. (2008). ***Farsça-Türkçe Sözlük***, s.1411.
[1120] TSMA.d.141, vr. 5a-11b, 44a-44b.
[1121] TSMA.d.134, vr. 4a-10b.

Resim 4.1. Osmanlı Dönemi Eyeri [1122]

Resim 4.2. Osmanlı Eyeri [1123]

[1122] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***, s.999.
[1123] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***, s.999.

Resim 4.3. 20. yüzyıl Başlarına Ait Mağribî At Takımı [1124]

Rikâb: Rikâb, ata binmeye yarayan ayaklık, üzengi manasına gelir[1125]. Ata binildiğinde ayakları koymak amacıyla eyerin iki tarafına kayışla asılan, istenildiği zaman uzatılıp kısaltılabilen tabanı düz olan mâdeni halkaya üzengi,[1126] üzengilerin asıldığı kayışa ise zahme adı verilir[1127]. Raht hazinesindeki rikâbların gümüş ve altından yapılanları bulunmaktadır. H.1016/M.1608 tarihinde 99 rikâb raht hazinesinde yer almaktadır. Mağribî,

[1124] Esemenli, D. (1998). "Osmanlı Sarayında At ve Raht", s.106.
[1125] Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1413.
[1126] Dingeç, E. (2011). "18. Yüzyılın İkinci Yarısında Saray Atlarının Binit Takımları". ***Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***. S.20, s.13; Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, s.673.
[1127] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1375.

Arabî, Macarî, Tatarî, Mısrî gibi türleri bulunan üzengiler, yakut, pîrûze, akik, zeberced, zümrüt, lü'lü, seylani, yeşim, gibi kıymetli taşlarla tezyîn edilmiştir. Süsleme unsuru olarak kullanılan taşların boyutları; büyük, orta, küçük ve hurde (kırıntı) şeklinde belirtilerek süslemede ne miktarda taş kullanıldığı kaydedilmiştir. Gümüş, demir ve altın kaplamalı olan üzengiler bulunmaktadır. Sîm mutallâ, zer murassa', hatayî[1128], savatkârî, kalemkâri, münebbetkarî, şemse[1129], rumî ve bulut nakış gibi süsleme motif ve teknikleri ile yapılan üzengiler Osmanlı maden sanatındaki işçiliğin incelik ve zerafetini ortaya koyması açısından önemlidir[1130]. H.1047/M.1637 tarihinde sîm (gümüş) 58 çift, zer (altın) 129 çift ve 105 çift köhne rikâb hazinede bulunmaktadır[1131].

Resim 4.4. Osmanlı Dönemine Ait Üzengi [1132]

[1128] Hatayî: Stilize edilmiş çiçek ve yaprakların birbirleriyle girift şeklinde oluşan süsleme tekniği. Özönder, H. (2003). ***Ansiklopedik Hat ve Tezhip Sanatları Deyimleri, Terimleri Sözlüğü***, Konya, s.64.
[1129] Şemse: Bir daire ile ondan yayılan ışınsal çizgilerden oluşan bezeme örgesi Sözen, M-Tanyeli, U. (2014). ***Sanat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü***, s.289.
[1130] TSMA.d.141, vr.12a-13b, 41b-42a, 43b, 44b.
[1131] TSMA.d.134, vr.15a-20a.
[1132] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***, s.999.

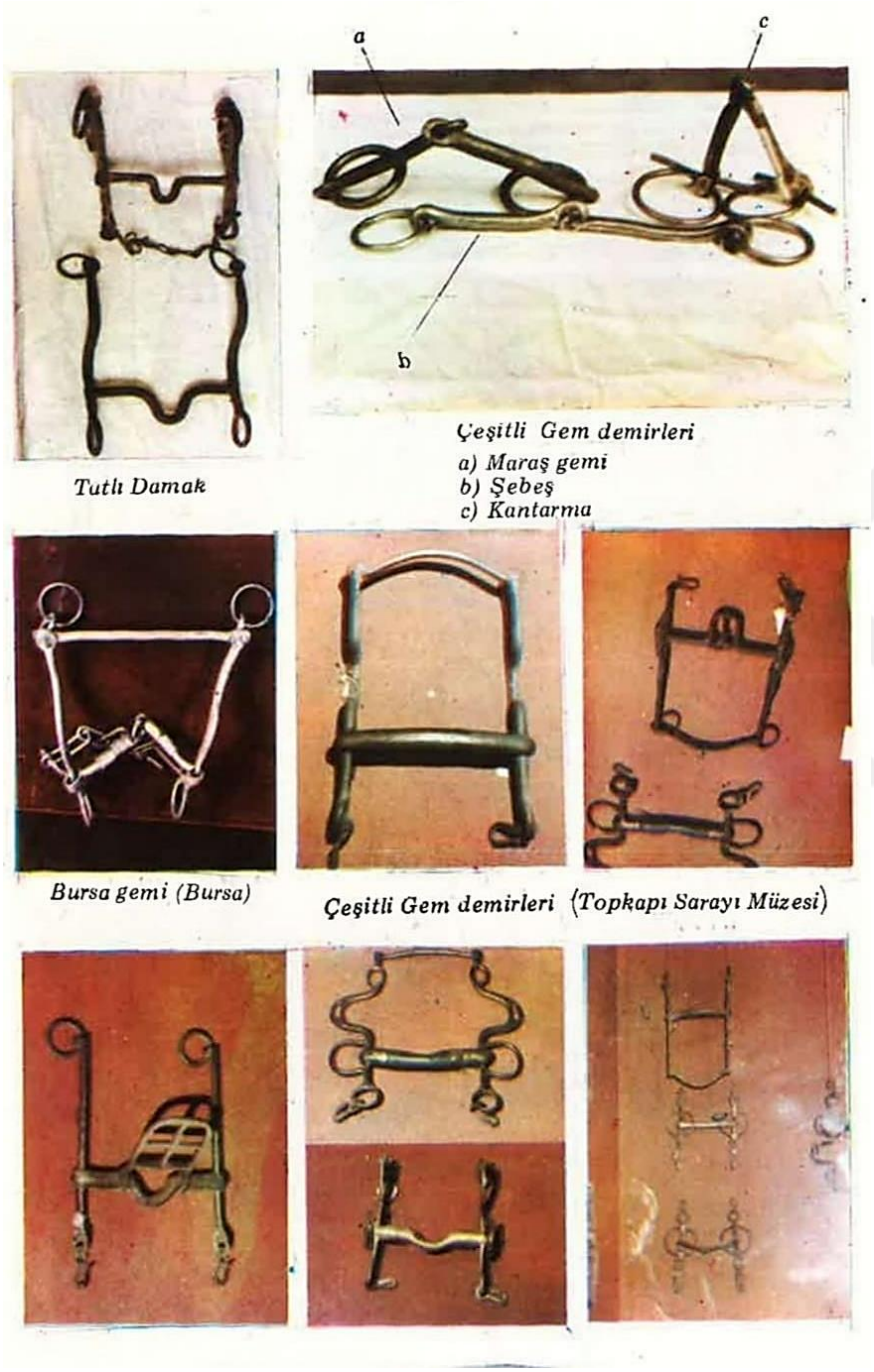

Resim 4.5. 18. yüzyıl Sonları Demir Üzerine Tombak Kaplama Üzengi [1133]

Gem: Atı zaptetmek ve istenilen yöne çevirebilmek için atın ağzına takılan demir alete gem adı verilir[1134]. Gem atı sürmeyi sağlayan önemli bir alettir. Gemsiz bir atı istenildiği gibi yürütmek mümkün değildir. Ahmed Vefik Paşa, döneminde kullanılan gem isimlerini belirtmiştir. Bunlar; Acı damak, bademli, halkalı, kantarma, kurbağa kollu gem, maraş gemi, nalçalı, reşme, sebeş, tatlı damak, yuvarlak düğmeli ve tay gemidir[1135]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde 23 adet gem yer almakta iken gemlerden ikisi develer için kullanılmaktadır[1136]. H.1047/M.1637 tarihinde ise 48 adet gem bulunmaktadır[1137]. Gemlerde, altın ve gümüş kaplama ile yapılmış yaldız süsleme ve murassa‘ görülmektedir. Ayrıca savatkârî[1138] tekniği süsleme unsuru olarak gemlerde yer almaktadır[1139]. Ayrıca rişme, zincirden geme verilen isimdir[1140]. Saf altından (zer safi) 2 ve gümüş yaldızlamalı (sîm mutallâ) olarak 70 olmak üzere toplam 72 adet rişme H.1047/M.1637 tarihinde raht

[1133] Esemenli, D. (1998). “Osmanlı Sarayında At ve Raht”, s.120.
[1134] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.412.
[1135] Sümer, F. (1983). ***Türklerde Atçılık ve Binicilik***, s.49-50.
[1136] TSMA.d.141, vr.23a-23b, 39a-39b, 45a-45b.
[1137] TSMA.d.134, vr.57a-57,58a-58b.
[1138] Savat: Metal yüzeyde özelliklede gümüş üzerinde derin olmayan oyuklar açılarak içersine siyah eriyik doldurarak yapılan bezemeye denir. Bkz. Sözen, M-Tanyeli, U. (2014). ***Sanat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü***, s.270.
[1139] TSMA.d.141, vr.23a-23b, 39a-39b.
[1140] Şemseddin Sami. (2015). ***Kamûs-ı Türki***, **s**.665.

hazinesinde muhafaza edilmektedir[1141]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde rişme yer almamaktadır.

Resim 4.6. Çeşitli Gem Demirleri [1142]

[1141] TSMA.d.134, vr.57a-57b, 58a-58b.
[1142] Sümer, F. (1983). ***Türklerde Atçılık ve Binicilik***. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları.

Licam: Dizgin anlamına gelmektedir. Atı idare etmek, yönlendirmek maksadıyla atın ağzına takılan geme sağ ve sol yanından bağlı olan kayışa dizgin adı verilir[1143].H.1016/M.1608 tarihinde toplam 137 licam raht hazinesinde muhafaza edilmektedir. Dizginlerin harirden (ipek), kadifeden yapıldığı görülmektedir. İpekten yapılan dizginlerin yapılanları çoğunluğu teşkil etmektedir. Bunun nedeni ipeğin gösterişli ve sağlam olması ile tercih edildiğini söyleyebiliriz. Dizginlerin yardımcı elemanı olarak şakak, alındırık, toka, soya ve pafta ile kaydedilmiştir. Dizginler; pîrûze, elmas, yakut, seylan, zeberced, zümrüt gibi değerli taşlarla süslenmiştir. Zer murassa‘, zerdûzî, zerbeft, sîm murassa‘, mutallâ müşebbek, kalemkâri, münebbetkâri gibi süsleme unsuru ve teknikleri ile yapılmıştır[1144]. H.1047/M.1637 tarihinde ise murassa‘ licam ve sinebend 104, zer murassa‘ licam 107, sîm mutallâ licam 28 olmak üzere toplam 239 licam yer almaktadır[1145].

.

Resim 4.7. 19. yüzyıl Başlarına Ait Murassa Boyunluk, Murassa Kuskun, Murassa Dizgin [1146]

[1143] Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.356.
[1144] TSMA.d.141, vr. 17b-23a, 40b-45b, 48a-48b.
[1145] TSMA.d.134, vr.21a-45b.
[1146] Esemenli, D. (1998). “Osmanlı Sarayında At ve Raht”, s.114.

Başlık: At koşum takımlardan olan başlık, hayvanın başına geçirilen kısmına verilen isimdir[1147]. Başlık; yanak kayışları, burunsalık ve tepelik gibi kayış bölümlerinden meydana gelir. Kayışların üzerinde yer alan altın ve mücevher süslemeleri hükümdarlara ait olan rahtlarda görülür. Başlığı tutan ve atın boynuna dolanan boyunluk geniş şerit içerisinde kıymetli taşlar ve zengin süsleme unsurlarını içerir[1148]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde 7 adet başlık yer almaktadır. Bu başlıklarda yakut, pîrûze, zümrüd, akik gibi değerli taşlarla süsleme yapılmıştır. Zer murassa‘, savatkarî, kalemkarî, sîm kaplama, sîm mutallâ gibi süsleme teknikleri başlıklarda kullanılmıştır[1149]. Padişah atlarına takılacak olan başlıklar altın ve gümüş süslemelerle yapılmıştır. H.1047/M.1637 tarihinde raht hazinesinde 3 tanesi zer murassa‘, 8 tanesi de sîm murassa‘ olmak üzere toplam 11 başlık bulunmaktadır[1150].

[1147] Ayverdi, İ .(2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.121.
[1148] Esemenli, D. (1998). “Osmanlı Sarayında At ve Raht”, s.105.
[1149] TSMA.d.141, vr.39a.
[1150] TSMA.d.134, vr.85a.

Resim 4.8. 18. yüzyıl Ortaları Murassa Başlık [1151]

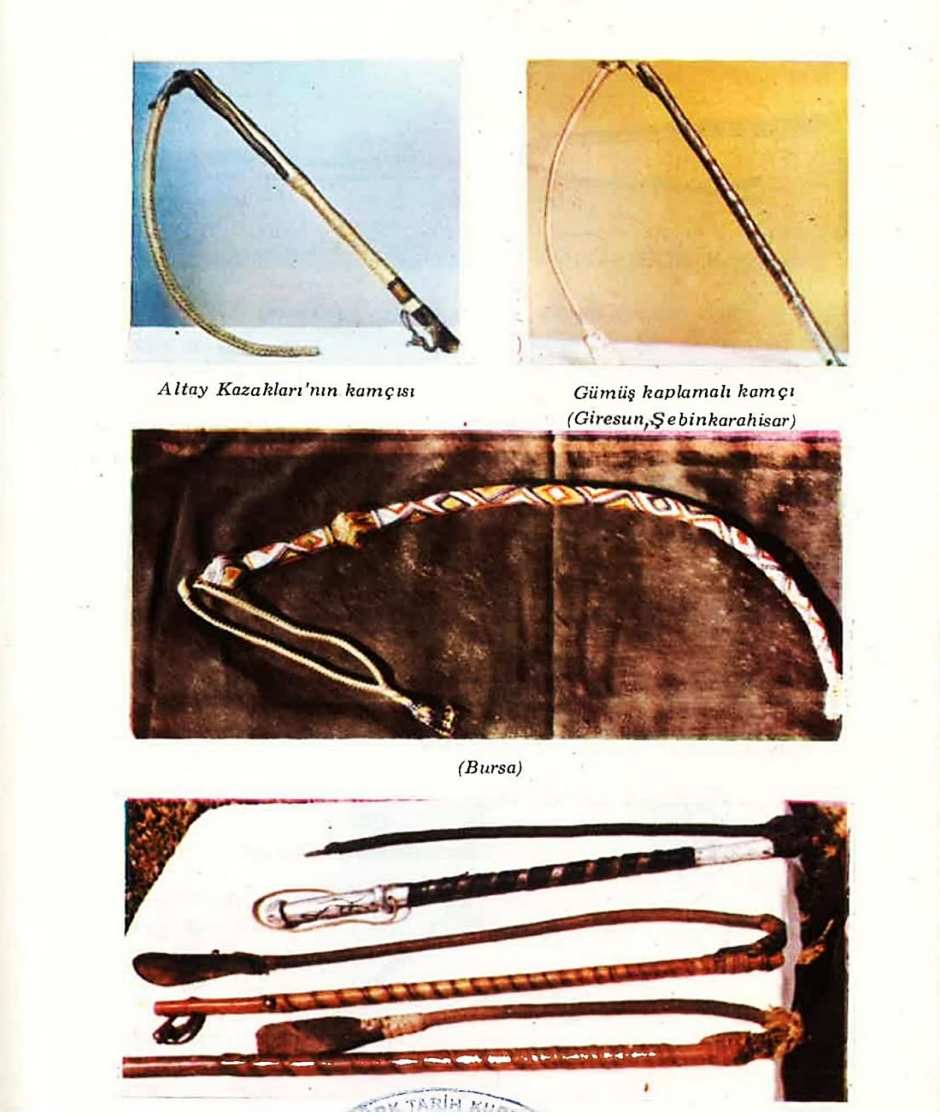
[1151] Esemenli, D. (1998). “Osmanlı Sarayında At ve Raht”, s.116.

Resim 4.9. Kuskun, Göğüslük ve Başlık [1152]

Kamçı: Hayvanlara vurmaya veya korkutup yürütmeyi sağlayan, bir değneğin ucuna bağlı deri, meşin ya da ipten örme alete kamçı denilir[1153]. Raht hazinesinde yer alan kamçıların yapımında altından süsleme ve gümüş yaldızlamalı süslemeler yapıldığı raht hazinesi yoklama defterlerindeki kayıtlardan anlaşılmaktadır. H.1016/M.1608 tarihinde yapılan raht hazinesi yoklama defterinde yer alan eşyalar arasında kamçı bulunmamaktadır. H.1047/M.1637 tarihinde raht hazinesinde zer murassa'lı 4 adet ve sîm mutallâ süslemeli 3 adet olmak üzere toplam 7 kamçı yer almaktadır[1154].

[1152] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***, s.998.
[1153] Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.831.
[1154] TSMA.d.134, vr.86a.

Resim 4.10. Çeşitli Kamçılar [1155]

Palan: Genellikle binek olarak kullanılan eşek, katır ve ata vurulan yumuşak enli bir çeşit eyere verilen isimdir[1156]. Altın ve değerli taşlarla işlenmiş ve gümüş yaldızlama ile yapılmış palanlar hazinede muhafaza edilmektedir. H.1047/M.1637 tarihinde raht hazinesinde zer murassa‘ 51 adet palan bulunurken sîm mutallâ (gümüş yaldızlama) olarak ise 83 palan bulunmaktadır[1157].

[1155] Sümer, F. (1983). ***Türklerde Atçılık ve Binicilik***. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları.
[1156] Şemseddin Sami. (2015). ***Kamûs-ı Türki***, **s**.346.
[1157] TSMA.d.134, vr.53b-57a.

Zînpûş: Eyerin altına konulan örtüye zînpûş adı verilir[1158]. H.1047/M.1637 tarihli raht hazinesi 5 tanesi sîmdûzî (gümüşle işlenmiş) olmak üzere toplam 29 adet zînpûş raht hazinesinde muhafaza edilmektedir[1159].

Zerpûş: Altınla işlenen eyer örtüsüdür. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde 123 adet zerpûş muhafaza edilmektedir. 1608 tarihli Raht defterinde eyerlerden sonra iki tane zerpûş kaydedilmiştir. Zerpûşlar, sanat değeri açısından önemli süslemelerle işlenmiştir. Zerpûşlarda; münebbetkâri, savatkârî, şemsekâri, kalemkâri, ma'kili[1160], şamvarî gibi süsleme teknikleri kullanılmıştır. Zerpûşlar, elmas, yakut, la'l, billur, pîrûze, zümrüd, lü'lü, zeberced ve akik gibi değerli taşlarla tezyîn edilmiştir. Süsleme unsuru olarak yer alan bu değerli taşların boyutları büzürk (büyük), vasat (orta), küçük şeklinde belirtilmiştir[1161].

Resim 4.11. At Örtüsü (Yapuk Sağrı Örtüsü) [1162]

[1158] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1390.
[1159] TSMA.d.134, vr. 71b-72a.
[1160] Ma'kılı: Hat sanatında kullanılan bir yazı türü olup, özellliği dik açılı biçimler kullanırak yazılmasıdır. Özellikle bezeme unsuru olarak kullanılmıştır. Bkz. Sözen, M-Tanyeli, U. (2014). ***Sanat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü***, s.196.
[1161] TSMA.d.141, vr.5b-11b, 44b.
[1162] Esemenli, D. (1998). "Osmanlı Sarayında At ve Raht", s.113.

Resim 4.12. 19. yüzyıl Osmanlı Eyer Örtüsü [1163]

Dikdik: At çuluna ve örtüsüne verilen isimdir[1164]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde dikdik olarak kaydedilen at örtüsü yer almamaktadır. H.1047/M.1637 tarihli raht hazinesi yoklama defterinde dikdikler, altınla işlemeli ve değerli taşlarla bezenmiş, halebî süslemelidir. Zerdûzî murassa‘ süslemeli 10 adet, Zerdûzî işlemeli 50 adet, Halebî olarak ta 38 adet olmak üzere toplam 98 tane dikdik bulunmaktadır[1165].

Yapuk: Atın belini örtmek üzere eğerin altına konulan beyaz keçe parçası, bellemeye denir[1166]. Has ahıra bağlı sanatkârların arasında yapuk yapmakla sorumlu bölük yer

[1163] https://www.zdergisi.istanbul/makale/turk-eyerinin-tarihi-263#images-6
[1164] Barkan, Ö. (1966). “Edirne Askerî Kassamı’na Âit Tereke Defterleri (1545-1659)”. ***Belgeler Türk Tarih Belgeleri Degisi.*** C.III, S.5-6, s.474; Ünyay Açıkgöz, F. (2012). ***XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Hediye ve Hediyeleşme (Padişahlara Sunulan ve Padişahların Verdiği Hediyeler Üzerine Bir Araştırma)***, s.333.
[1165] TSMA.d.134, vr. 68a-69b.
[1166] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.131; Ünyay Açıkgöz, F. (2012). ***XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Hediye ve Hediyeleşme (Padişahlara Sunulan ve Padişahların Verdiği Hediyeler Üzerine Bir Araştırma)***, s.348.

almaktadır. Bu bölük mevâcib defterlerinde yapukcıyân-ı hassa şeklinde kaydedilmiştir. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde 20 adet yapuk yer almaktadır. Yapukların kadife, serâser, diba ve atlas kumaşlarından yapıldığı görülmektedir. Yapuk yapımında daha çok kırmızı kadife ve sarı diba tercih edilmiştir. Yapuklarda, rumi nakış, lale, gül, karanfil, saz, berk-i çınar (çınar yaprağı) ve bulut gibi süsleme motifleri kullanılmıştır. Ayrıca sırmaî, zerdûzî, sîmdûzî, mutallâ ve hatayî gibi süsleme teknikleri ile yapılmıştır[1167]. H.1047/M.1637 tarihinde ise 32 adet yapuk raht hazinesinde muhafaza edilmektedir[1168].

Abâyî: Geniş desenli, kılaptan ve ipekle işlenmiş kalın kumaşa denilir[1169]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde 68 adet abâyî örtü bulunmaktadır. Abâyîlerin yapımında daha çok kadife kullanıldığı görülmekte olup birer tane de diba, atlas, serâser kumaşlarından abâyî yapıldığı görülmektedir. Kadife kumaşın kırmızı olanı çoğunlukla tercih edilirken sadece bir tane mor renkli kadife kumaştan abâyînin yapıldığı görülmektedir. Ayrıca sırma işli kadifeler de abâyî yapımında kullanılmıştır. Süsleme motifi olarak, nakışlı gül, lale, karanfil, saz, çınar yaprağı, gül yaprağı, rumî, şemse gibi motifler abâyîlerde kullanılmıştır. Ayrıca abâyîlerde; yakut, la'l, lü'lü, pîrûze, zümrüd, seylan, elmas, zeberced, akik gibi değerli taşlar süslemelerde yer almaktadır. Zerdûzî, sîmdûzî, mutallâ, murassa' gibi süsleme teknikleri abayîlerin süslenmesinde tercih edilmiştir[1170]. Altın işlemeli ve kıymetli taşlarla süslü olan abâyîler raht hazinesinde yer almaktadır. H.1047/M.1637 tarihinde raht hazinesinde 36 tane murassa' abâyî ve 11 tane de zerdûzî abâyî olmak üzere toplam 47 adet abâyî raht hazinesinde bulunmaktadır[1171].

[1167] TSMA.d.141, vr. 35b-36b.
[1168] TSMA.d.134, vr. 80b-81a.
[1169] Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, s.14.
[1170] TSMA.d.141, vr.33b-35b, 46b-47a, 49a, 50a.
[1171] TSMA.d.134, vr.63b-67a.

Resim 4.13. 18. yüzyıl Sonuna Ait Haşa [1172]

Post: Üzerine oturmak için çeşitli hayvanların tüyü ile beraber kurutulmuş veya tabaklanmış deriye denilir[1173]. Raht hazinesi defterlerinden postların, kaplan, bebr, vaşak ve samur hayvanlarının derisinin kurutulması ile elde edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. H.1047/M.1637 tarihinde raht hazinesinde muhafaza edilen 18 post bulunmaktadır. Bu postlardan 10 tanesi kaplan postu, 4'ü Bebr[1174] postu, 4'ü de Vaşak[1175] ve Samur[1176] postudur[1177].

Sînebend: At koşumunda eyerin geriye kaymasını engelleyen atın göğsüne bağlanan enli kayışa, göğüslük, gömüldürük veya sînebend adı verilir[1178]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde 108 adet sinebend bulunmaktadır. Sinebendler, pul, göbek ve pafta gibi bölümleri ile kaydedilmiş olup, yeşim, yakut, zümrüd, pîrûze, la'l, lü'lü, akik, elmas ve zeberced gibi

[1172] Esemenli, D. (1998). "Osmanlı Sarayında At ve Raht", s.111.
[1173] Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1370.
[1174] Bebr: Hindistan ve Afrika'da yaşayan, kaplana benzer üzeri benekli derisi kıymetli çok yırtıcı memeli hayvan Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.126.
[1175] Vaşak: Kedigillerden kuzey yarımkürede yaşayan, dişleri ve tırnakları keskin, sivri kulaklara sahip, postu çok kıymetli olan yırtıcı hayvan Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1310.
[1176] Samur: Sansargillerden, yumuşak ve ince tüyleri bulunan postu için avlanan kısa kuyruklu, küçük, memeli hayvan Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1057.
[1177] TSMA.d.134, vr.87a.
[1178] Ayverdi İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1112.

değerli taşlarla süslenmiştir. Süsleme yapılan taşların boyutları büyük, orta, küçük şeklinde belirtilerek ne miktarda taş kullanıldığı kaydedilmiştir. İpekten, kırmızı ve mor kadifeden işlemeli olanlar bulunmaktadır. Sinebendler, zer murassa‘, zer mutallâ, sîm mutallâ, zerdûzî, sîmdûzi, müşebbek, savatkârî, münebbetkârî, kalemkârî, sadefkârî gibi süsleme teknikleri kullanılarak süsleme yapılmıştır[1179]. H.1047/M.1637 tarihinde ise Licam ve Sinebend birlikte kaydedilmiş olup 104 adet olarak raht hazinesinde yerini almıştır[1180].

Bazubend: Süs için kola bağlanan gümüşten ya da sırma ile işlenen meşinden yapılan genellikle içinde sure-i şerife veya dua bulunan muhafazaya denir[1181]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde 146 adet bazubend yer almaktadır. Bazubendler zer murassa‘ ve sîm mutallâ ile yapılmıştır. Bazubendler; elmas, yakut, pîrûze, yeşim, zümrüd, zeberced, mercan, lü’lü (inci), seylani gibi kıymetli taşlarla süslenmiştir. Zernişan, müşebbek, kalemkârî, savatkârî, sadefkârî, münebbetkârî gibi süsleme teknikleri kullanılmıştır. Ayrıca gül nakışları, Süleyman mührü, simurg, motifleri süslemelerde yer almaktadır[1182]. H.1047/M.1637 tarihinde ise 134 tanesi Zer murassa‘, 22 tanesi de Sîm bazubend olmak üzere toplam 156 bazubend raht hazinesinde muhafaza edilmektedir[1183].

Tablbaz: Eyerin sağ tarafına asılan, avda avcı kuşları çağırmak, ayrıca askerin toplanmasını sağlamak ve düşmanı korkutmak içinde kullanılan alt kısmı dümbelek şeklinde elle çalınan küçük davula denilir[1184]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde 20 adet tablbaz yer almaktadır. Tablbazlar, yakut, la’l, zeberced, pîrûze gibi değerli taşlarla tezyîn edilmiş olup kalemkârî, dımışkî, zernişan, murassa‘ gibi süsleme teknikleriyle yapılmış olup şemse ve gül motifi kullanılmıştır. Raht hazinesinde tablbazların gümüş ve altından yapılanları olduğu gibi dımışkî sanatıyla da yapılan tablbazlar da mevcuttur[1185]. H.1047/M.1637 tarihinde zer safi (saf altın) olarak 6 adet, sîm (gümüş) 2 adet tablbaz, altın kaplama 1, ve 30 dımışki tablbaz olmak üzere toplam 39 tablbaz raht hazinesinde bulunmaktadır[1186].

[1179] TSMA.d.141, vr.13b-17b, 41a-43b, 45b-46a, 48a.
[1180] TSMA.d.134, vr.21a-45b.
[1181] Şemseddin Sami. (2015). ***Kamûs-ı Türki***, **s**. 263.
[1182] TSMA.d.141, vr.27a-29b, 43a-44a, 46a, 48b, 50a.
[1183] TSMA.d.134, vr.49a-53b.
[1184] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1183.
[1185] TSMA.d.141, vr.11-12a.
[1186] TSMA.d. 134, vr. 20b.

Alındırık (Alınlık): Atın en hassas yeri olan alnını, savaşta kılıç ve mızrak gibi savaş aletlerinden korumak amacıyla atın alnını burnuna kadar örten demir zırha alındırık denilir[1187]. Türk alın zırhları erken dönemlerde ahşap, deri ve keçeden malzemeden yapılmıştır. Osmanlılarda ise yaygın olarak demir ve bakırdan at alındırıkları yapılmıştır. Bakırdan yapılan alın zırhları tombak tekniği ile süslenip törenlerde kullanılmıştır[1188]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde 4'ü Üsküdar Bahçesi'nde olmak üzere toplam 29 alındırık muhafaza edilmektedir. Alındırıklar zer murassa', sîm mutallâ, lale nakış ile süslü olan zırhlar mevcuttur. Süslemelerinde zeberced, la'l, yeşim, pîrûze, yakut, zümrüd, elmas gibi değerli taşlar kullanılmıştır. Savatkârî, kalemkârî süsleme teknikleri ile bezeme yapılan alındırıklar bulunmaktadır[1189].

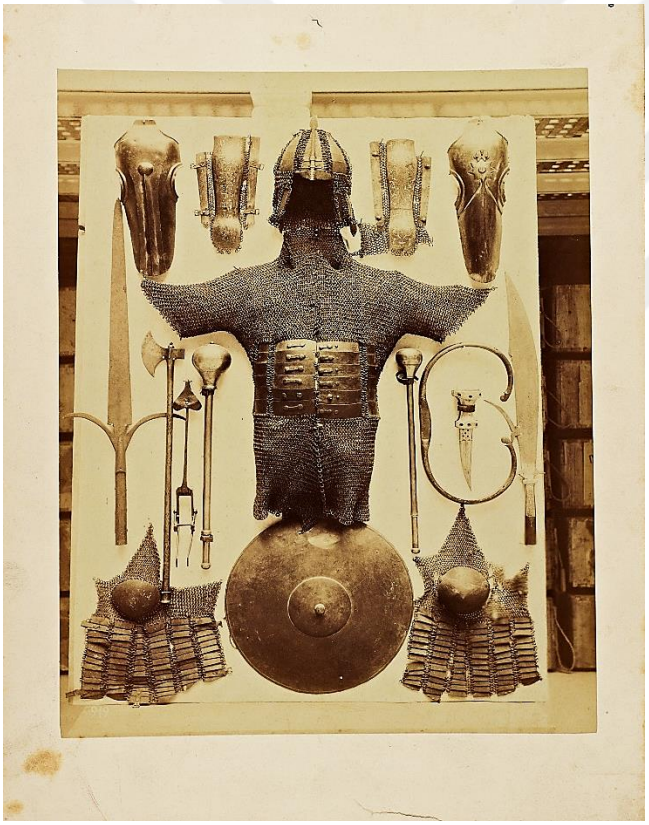
Yancık: Atlara özgü zırhlı örtüye verilen isimdir. Eskiden savaşta düşman taarruzundan korunmak amacıyla muharipler zırh giyerler ayrıca hayvanlarına da zırhlı örtüyü örterlerdi[1190]. H.1016/M.1608 tarihinde hazinede yancık bulunmamaktadır. H.1047/M.1637 tarihinde raht hazinesinde 92 adet yancık muhafaza edilmektedir[1191].

Şukkabend: Şukka Arapça bez, kumaş parçası manasına gelirken bend ise Farsça da bağlanmış yani bu durumda şukkabend bez veya kumaş bağlanmış anlamına gelir[1192]. Şukkabend bir çeşit at zırhına verilen isimdir[1193].Gümüş işlemeli, serâser, kırmızı çukadan yapılan şukkabendler raht hazinesinde yer almaktadır. H.1047/M.1637 tarihli raht hazinesi yoklama defterinde 35 adet gümüş işlemeli sîmdûzî, 15 adet serâser[1194], kırmızı çukadan (çuka-i sürh) ise 4 adet olmak üzere toplam 54 adet şukkabend raht hazinesinde bulunmaktadır[1195].

[1187] Ünyay Açıkgöz F. (2012). ***XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hediye ve Hediyeleşme (Padişahlara Sunulan ve Padişahların Verdiği Hediyeler Üzerine Bir Araştırma)***, s.330; Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, s.29.
[1188] Çoruhlu, T. (1998). "Osmanlı At Alın Zırhları", s.57.
[1189] TSMA.d.141, vr.39b, 40b-43a,45a-b, 50a.
[1190] Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***, C. III, s.604.
[1191] TSMA.d.134, vr.77a-80b.
[1192] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1176.
[1193] John Richardson. (1829). ***Dictionary Persıan, Arabıc, and English***. London, s.900.
[1194] Serâser: Altın veya gümüş telle dokunmuş bir çeşit kıymetli kumaş Bkz. Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.939.
[1195] TSMA.d.134, vr.69b-71a.

4.5.2. Raht Hazinesinde Yer Alan Silahlar

Gaddare: Pala türünde, ağzı tamamen ve uç tarafının sırtı keskin eğrice büyük kılıca denilir[1196]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde 4 tane gaddare yer almaktadır. Gaddarelerden bazıları kabzaları ile birlikte değerlendirilmiştir. Altın ve gümüşle yapılan süslemeler, murassa‘, kalemkârî, savatkârî, münebbetkârî, sadefkârî süsleme teknikleri kullanılarak gaddarelere bezeme yapılmıştır. Ayrıca gaddarelerin simurg, arslan ve ejderha motifi nakşedilerek yapılanları bulunmaktadır. Gaddarelerden birinin kabzası ejderha motifli ve yakut taşlarla işlemelidir[1197]. H.1047/M.1637 tarihinde ise hazinede 77 gaddare muhafaza edilmektedir[1198].

Resim 4.14. Hazine-i Hümayûn’da Yer Alan Silahlar [1199]

Bozdoğan: Gürz anlamına gelmekte olup ateşli silahın icadından önce savaşlarda kullanılırdı. Bu türden savaş aletlerine topuz ve şeşper de denilirdi[1200]. H.1016/M.1608

[1196] Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***. C.I, s.640; Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, **s**.189.
[1197] TSMA.d.141, vr.40b, 49b.
[1198] TSMA.d.134 vr.72a-74a.
[1199] http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90838---0006.jpg
[1200] Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***. C.I, s.241.

tarihinde raht hazinesinde 55 bozdoğan bulunmakta olup bu bozdoğanlardan 23'ü arabî ve mısrî özelliğinde yapılmıştır. Bozdoğanların altın kaplama ile yapılan emrudi, sade emrudi, şeşper şeklinde yapılmış olduğu görülmektedir. Bozdoğanlar; elmas, yakut, pîrûze, la'l, zümrüd gibi değerli taşlarla tezyîn edilmiş olup bu taşların boyutları büyük, orta, küçük ve hurde (kırıntı) şeklinde belirtilmiştir. Bozdoğanların yapımında zer murassa', sîm mutallâ, savatkârî, kalemkârî, dımışkî, münebbetkârî gibi süsleme teknikleri kullanılmıştır[1201]. H.1047/M.1637 tarihli raht hazinesi yoklama defterinde bozdoğan ve topuz birlikte kaydedilmiştir. Bozdoğanlar arasında altından ve emrudi şeklinde yapılanları bulunmaktadır. Raht hazinesinde yer alan toplam 51 bozdoğan ve topuzdan 6'sı altından yapılmış olup 27'si ise emrudi şeklindedir[1202].

Resim 4.15. 17. yüzyıl Osmanlı Topuzu[1203]

[1201] TSMA.d.141, vr.31a-33b, 43b-44a, 50a.
[1202] TSMA.d.134, vr.58b-63b.
[1203] Ayhan, A. (2010). ***Topkapı Palace Museum Arms Collection***. İstanbul, s.155.

Şeşber: Eski savaş aletlerinden altı dilimi bulunan topuza denilir[1204]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde 7 adet şeşber muhafaza edilmektedir. Şeşberlerde, zer murassa‘, sîm mutallâ, kalemkârî, savatkârî ve münebbetkârî gibi süsleme teknikleri kullanılmıştır[1205].

Resim 4.16. 17. yüzyıl Osmanlı Şeşperi[1206]

Topuz: Ucu top biçiminde demir, bakır vb. madenden yapılan savaş aletine denilir[1207]. H.1016/M.1608 tarihinde 5 tane topuz raht hazinesinde muhafaza edilmektedir. Topuzlar emrudi biçiminde, zer murassa‘, zer nişan, sîm mutallâ, dımışkî, kalemkârî, savatkârî gibi sanat teknikleri kullanılarak yapılmıştır. Rumî, hatayî, bulut nakışı gibi motiflerle de tezyîn edilmiştir[1208]. H.1047/M.1637 tarihli raht hazinesi yoklama defterinde topuzlar bozdoğan ile birlikte kaydedilmiş olup adetleri bozdoğanlar birlikte verilmiştir.

Resim 4.17. 17. yüzyıl Osmanlı Yeşim Topuzu[1209]

[1204]Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.993; Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1574; Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, **s**.608.
[1205] TSMA.d.141, vr.40b, 44a, 46b, 49a.
[1206] Ayhan, A. (2010). ***Topkapı Palace Museum Arms Collection***. İstanbul, s.163.
[1207] Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***, **s**.658; Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.1264.
[1208] TSMA.d.141, vr. 46b, 49a.
[1209] Ayhan, A. (2010). ***Topkapı Palace Museum Arms Collection***. İstanbul, s.153.

Siper: Siper, Farsça'da kalkan anlamına gelir[1210]. Siper; savaşlarda kılıç ve ok darbelerine karşı korunmak amacıyla sol ele takılarak kullanılırdı[1211]. Raht hazinesinde H.1016/M.1608 tarihinde 16 siper bulunmaktadır. Kalkanlar; yakut, elmas, yakut, zümrüd gibi değerli taşlarla tezyîn edilmiştir. Zer murassa'[1212], sîm murassa', sîm mutallâ, zernişan, dımışkî, müşebbek, kalemkârî, süsleme teknikleri ve şemse, rumî, lale, gül, karanfil, sünbül, saz, berk nakış motifleri kullanılmıştır[1213]. H.1047/M.1637 tarihinde raht hazinesinde 21 adet zer murassa' ve 31 tane de dımışkî siper olmak üzere toplam 52 kalkan hazinede yer almaktadır[1214].

Resim 4.18. Kalkan[1215]

[1210] Etik, A. (1968). ***Farsça Türkçe Lûgat***. İstanbul: Salah Bilici Kitabevi Yayınları, s.224.
[1211] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.610.
[1212] Murassa': Değerli taşlarla süslenmiş veya bezenmiş. Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.1133.
[1213] TSMA.d.141, vr. 36b-37a.
[1214] TSMA.d.134, vr. 81b-83a.
[1215] Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***, s.996.

Nacak ve Balta: Raht hazinesinde bulunan silahlar arasında baltaların kabzaları (tutulacak yeri) altın ve gümüşten yapılmıştır. H.1016/M.1608 tarihli yoklama defterindeki kayıtlarda balta bulunmamaktadır. H.1047/M.1637 tarihli raht hazinesi yoklama kayıtlarına göre altın kabzalı nacak ve balta 5 adet, gümüş kabzalı nacak ve balta ise 35 adet olmak üzere toplam 40 adet balta hazinede bulunmaktadır[1216]. Has ahır hazinesinde sandıkların içerisinde yer alan baltaları muhafaza etmek için yedi adet asma kilit verilmesi istenilmiştir[1217].

Resim 4.19. 16. ve 17. yüzyıl Osmanlı Baltası [1218]

Resim 4.20. 19. yüzyıl Osmanlı Baltası [1219]

[1216] TSMA.d.134, vr.74a-74b.
[1217] TSMA.e. nr. 732/26.
[1218] Ayhan, A. (2010). ***Topkapı Palace Museum Arms Collection***. İstanbul, s.139.
[1219] Ayhan, A. (2010). ***Topkapı Palace Museum Arms Collection***. İstanbul, s.140.

4.5.3. Raht Hazinesinde Yer Alan Süs Eşyaları

Kotaz: Tüyden yapılan ve at gerdanlarına süs olarak takılan püsküle verilen isme denilir[1220]. H.1016/M.1608 tarihinde raht hazinesinde 47 adet kotaz bulunmaktadır. Kotazların zer murassa‘ ve sîm mutallâ olarak yapıldığı görülmektedir. Kotazlar; yakut, pîrûze, seylani, elmas, lü’lü, zümrüd gibi değerli taşlarla süslenmiş olup yapımında top kullanılmıştır. Ayrıca kotazlar; sîm mutallâ, zer murassa‘, savatkârî, altın kaplama, müşebbek, kalemkârî, sadefkârî gibi süsleme teknikleri ile yapılmıştır[1221]. H.1047/M.1637 tarihinde raht hazinesinde yer alan toplam 44 kotazdan 25 tanesi zer murassa‘ olarak kayıtlı iken, 19 tanesi ise sîm mutallâ kotaz olarak kaydedilmiştir[1222].

Kılâde: Gerdanlık anlamına gelir[1223]. Türkler göz değmesine inanan bir millet olması nedeniyle çok sevdiği atın boynuna göz değmemesi için gerdanlık takarlardı. Chalcondile’in tarihine ek yazan A.Thomas Türklerin atlarının boynuna çeşitli renklerde ipekten, kırmızıya boyanmış at kuyruğu veya kılından ya da altın işlemeli gerdanlık taktıklarını belirtmiştir. Osmanlı minyatürlerinde birçok atın boynununda bu gerdanlığa rastlanır[1224]. H.1016/M.1608 tarihinde 27 adet kılâde raht hazinesinde bulunmaktadır. Gerdanlıklar; yeşim, yakut, pîrûze, zümrüd, zeberced gibi değerli taşlarla süslenmiştir. Kırmızı kadifeden yapılan gerdanlıklar mevcutur. Gerdanlıklarda zer murassa‘, sîm mutallâ, zer nişan, kalemkârî, savatkârî, münebbetkârî, minekârî gibi süsleme teknikleri kullanılmıştır. Gerdanlıkların pafta, soya, pul gibi ek bölümleri bulunmaktadır. Bu bölümlerde değerli taşlar ve süsleme teknikleri ile tezyîn edilmiştir. Gerdanlıklardan Valide Sultan, Hafız Ahmed Paşa ve Sinan Paşa tarafından hediye olarak verilenler olduğu gibi Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa’nın muhallefâtından verilen gerdanlık da bulunmaktadır[1225]. H.1047/M.1637 ise raht hazinesinde 16 adet kılâde muhafaza edilmektedir[1226].

[1220] Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***, s.698.
[1221] TSMA.d.141, vr. 37b-39a.
[1222] TSMA.d.134, vr. 83a-84b.
[1223]Şemseddin Sami. (2015). ***Kamûs-ı Türki***, **s**.1077; Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, s.515; Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***, s.894.
[1224] Sümer, F. (1983). ***Türklerde Atçılık ve Binicilik***, s.60, 110.
[1225] TSMA.d.141, vr.25b-26a, 41a, 46a.
[1226] TSMA.d.134, vr.48a-48b.

Resim 4.21. 19. yüzyıl Başı Murassa Gerdanlık [1227]

[1227] Esemenli, D. (1998). “Osmanlı Sarayında At ve Raht”, s.118.

Resim 4.22. Çeşitli Gerdanlıklar [1228]

Sorguç: Türkçede bazı kuşların tepesinde yer alan uzun tüylere sorguç adı verilir. Zamanla kavuk, fes, yusufi, selîmî gibi başlıkların üzerine takılan çeşitli mücevher ve kıymet değeri yüksek tüylerden yapılan süslere verilen isim olmuştur. Kadın ve erkek başlıkları dışında at başlıklarına da sorguç takılmıştır. Osmanlı Devleti'nde atlar için yapılan sorguçlar raht hazinesinde muhafaza edilirdi. Ehl-i hiref teşkilatının içerisinde sorguççuyan bölüğü bulunurdu. Sorguçları imal eden sanatkâra sorguççu denilirdi.[1229]. H.1047/M.1637 tarihinde raht hazinesinde 28 adet zer murassa' sorguç yer almaktadır[1230]. Sorguçların yapımında bir adet top kullanılarak yapılanları bulunmakta olup, yakut, pîrûze, lü'lü (inci), zümrüd, la'l, elmas gibi değerli taşlarla süslenmiştir. Sorguçlar, zer safi murassa', murassa', sîmdûzî,

[1228] Sümer, F. (1983). ***Türklerde Atçılık ve Binicilik***. İstanbul: Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları.
[1229] Tarım Ertuğ, Z. (2002). "Sorguç". ***DİA***, C.37, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.378-380.
[1230] TSMA.d.134, vr.85b-86a.

müşebbek, minekârî gibi süsleme teknikleri ile yapılmıştır. Sorguçlarda motif olarak mührü süleyman şekli, şemse, emrudî şekli, lale kullanılmıştır[1231].

Resim 4.23. 19. yüzyıl Ortası Yaldızlı Gümüş Üzerine Murassa Kakmalı At Sorgucu Yuvası[1232]

[1231] TSMA.d.134, vr.85b-86a.
[1232] Esemenli, D. (1998). "Osmanlı Sarayında At ve Raht", s.124.

Çizelge 4.8. Tsma 141 Nolu Deftere Göre H.1016/M.1608 Tarihinde Sultan I. Ahmet Devrinde Raht Hazinesine Kayıtlı Bulunan Eşya Türleri ve Sayıları

Raht Hazinesinde Bulunan Eşyalar	**Adedi**
Zîn	54
Zîn Sîm	37
Zerpûş	118
Tablbaz	20
Rikâb	77
Sinebend	88
Licam	115
Gem	17
Zer Murassa‘Zincir	45
Sîm Zincir	32
Murassa‘ Meftul	28
Meftul	11
Kılâde	19
Bazubend	128
Burunluk	43
Bozdoğan	29
Bozdoğan Arabî ve Mısrî	23
Abâyî	57
Yapuk	20
Siper	16
Kotaz	47
Başlık	7
Gem	11
Heybe	1
Alındırık	15
Şakak	32
Soya	11
Top	6
Sargı	12
Kılâde	1
Pafta	118
Gaddare	1
Şeşper	1
Kürsi	1
Tulum	1
Enselik	1

Çizelge 4.9. Tsma 141 Nolu Deftere Göre H.1016/M.1608 Tarihinde Sultan I. Ahmet Devrinde Yeni Yapılan Sayımda Kaydedilen Eşya Türleri ve Sayıları

Raht Hazînesinde Bulunan Eşyalar	**Adedi**
Zîn	11
Zerpûş	5
Rikâb	9
Sinebend	14
Licam	12
Gem	6
Zincir	7
Kılâde	4
Bazubend	9
Burunluk	2
Bozdoğan	2
Abâyî	6
Alındırık	10
Şakak	12
Soya	6
Kılâde	1
Enselik	2
Pafta	14
Göbek	3
Şeşper	5
Dikdik	2
Şukkabend	1
Levha	1
Sancak	2
Palan	5
Topuz	1

Çizelge 4.10. Tsma 141 Nolu Deftere Göre H.1016/M.1608 Tarihinde Has Bahçe ve Üsküdar Bahçesinde Raht Hazinesine Ait Olarak Bulunan Eşyalar ve Sayıları

Has Bahçede Yer Alan Eşyalar	**Adedi**
Zîn	2
Rikâb	13
Sinebend	5
Libas	1
Licam	9
Bazubend	8
Kılâde	3
Levha	1
Palan	4
Burunluk	2
Topuz	4
Şeşper	1
Abâyî	4
Dikdik	5
Şukkabend	2
Gaddare	3
Üsküdar Bahçesinde Yer Alan Eşyalar	**Adedi**
Sinebend	1
Toka	2
Licam	1
Şakak	1
Alındırık	4
Bazubend	4
Palan	1
Abâyî	1
Bozdoğan	1
Kılâde	1
Sargı	10
Top	7
Küpe-i Esb	1
Pafta	3
Sadef	1
Dizgin	1

Çizelge 4.11. Tsma 134 Nolu Raht Defterine Göre H.1047/M.1637 Tarihinde Raht Hazinesinde Kayıtlı Eşya Listesi

Raht Hazinesinde Bulunan Eşyalar	**Adedi**
Zîn	75
Zer Zîn	5
Sîm Zîn	18
Kadife Zîn	115
Zîn (Küçük)	42
Sîm Rikâb	58 Çift
Zer Rikâb	129 Çift
Rikâb (Köhne)	105 Çift
Zer Safi Tabılbaz	6
Sîm Tabılbaz	2
Zer Kaplama Tabılbaz	1
Dımışkî Tabılbaz	30
Murassa‘ Licam ve Sinebend	104
Zer Murassa‘ Licam	107
Sîm Mutallâ Licam	28
Zer Murassa‘ Zincir	61
Sîm Zincir	5
Zer Murassa‘ Meftul ve Kılâde	43
Zer Murassa‘ Bazubend	134
Sîm Bazubend	22
Zer Murassa‘ Bilan	51
Sîm Mutallâ Bilan	83
Zer Safi Rişme	2
Sîm Mutallâ Rişme	70
Bozdoğan ve Topuz (Sade)	18
Zer Bozdoğan ve Topuz (Dımışkî)	6
Amrudi Bozdoğan ve topuz	27
Abâyî Murassa‘	36
Abâyî Zerdüzi	11
Dikdik Zerdüzi Murassa‘	10
Dikdik Zerdüzi	50
Halebî Dikdik	38
Sîm Şukkabend	35
Şukkabend (serâser 15- Çuka-i sürh 4)	19

Çizelge 4.11. (devam) Tsma 134 Nolu Raht Defterine Göre H.1047/M.1637 Tarihinde Raht Hazinesinde Kayıtlı Eşya Listesi

Raht Hazinesinde Bulunan Eşyalar	**Adedi**
Sîm Zînpûş	5
Zînpûş	24
Gaddare	70
Zer Kabzalı Nacak ve Balta	5
Sîm Kabzalı Nacak ve Balta	35
Gem	48
Yancık	92
Yapuk	32
Zer Murassa‘ Siper	21
Dımışkî Siper	31
Zer Murassa‘ Kotaz	25
Sîm Mutallâ Kotaz	19
Zer Murassa‘ Başlık	3
Sîm Murassa‘ Başlık	8
Zer Murassa‘ Sorguç	28
Kamçı (Zer Murassa‘)	4
Kamçı (Sîm Mutallâ)	3
Kaplan Post	10
Bebr Post	4
Samur Post	4
Kılâde	16

SONUÇ

Çalışmamızda Osmanlı Saray Teşkilatı içerisinde önemli bir yeri olan Istabl-ı Âmire Teşkilatı ele alınmıştır. Osmanlı Devleti, Istabl-ı Âmire teşkilatını diğer müesseselerde olduğu gibi Memlüklü ve Selçuklu'nun ahır teşkilatını örnek alarak genişletmiştir. Istabl-ı Âmire Teşkilatı ulaşım, haberleşme, taşımacılık, avcılık, atlı spor, binicilik, ordu ve savaşlarda hayati hizmetler yerine getiren bir kurum olarak hizmet vermiştir. Osmanlı ordusunda müsellem, tımarlı sipahiler, akıncılar ve kapıkulu süvarileri için at büyük önem arz etmektedir. Padişahların ve sarayda yer alan enderun ve bîrûn sınıfının nitelikli hayvan ihtiyacı Istabl-ı Âmire Teşkilatı sayesinde karşılanmıştır. Ayrıca taşımacılık ve ulaşım hizmetlerinde atın gücünden istifade edilmiştir. Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nda yer alan yük taşıma kapasitesi ata kıyasla yüksek olan develer genel olarak taşımacılıkta özellikle de seferlerde ordunun malzeme sevkiyatını sağlamada hayati bir öneme sahiptir. At ve develerin etkin olarak kullanılamadığı dağlık ve sarp arazilerde, katırlar taşımacılık hizmetini sürdürmede etkin rol almışlardır. Beygirler ise yük taşımacılığında, arabalara koşularak arabaların çekilmesinde ve dolap adı verilen çarkın çevrilmesinde kullanılmıştır.

Osmanlı payitahtlarında sırasıyla Bursa, Edirne ve İstanbul'da devletin yönetim merkezi olan saraylar inşa edilmiş ve bu sarayların olmazsa olmaz birimleri arasında Istabl-ı Âmire (Has Ahır) yerini almıştır. Bursa ve Edirne'de yer alan saraylar başkent konumunda bulunmadıkları dönemlerde de padişahlar tarafından kullanılmıştır. Saray merkezi dışında da ahırların bulunduğu görülmektedir. Bursa'da Orhan Gazi döneminde inşa edilen Bey Sarayı'nın birimlerinden biri Has Ahır'dır. I. Murad'ın H.787/M.1385 tarihli Bursa vakfiyesinde 39 şahit yer almakta olup bu şahitlerden 36. şahidin isminin Hacı Polad bin Emir-i Ahûr olduğu görülmektedir. Bu durum I. Murad döneminden önce Orhan Gazi zamanında Bursa Sarayı'nda Has Ahır'ın yöneticisinin Mirahur olduğunu göstermektedir. Vakfiye'de yer alan Hacı Polad'ın babası olan Emir-i Ahur belgelerde tespit edebildiğimiz en eski mirahur olarak karşımıza çıkmaktadır. Istabl-ı Âmire Teşkilatı ile ilgili en eski kayıt ise 1478 tarihli mevâcib defteridir. Bu deftere göre teşkilat 129 kişiden oluşmaktadır. Ayrıca Fatih Kanunnamesi'nde, Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nın genel idare merkezinde yer alan büyük ve küçük mîrâhûr ağaları zikredilmektedir. Bu bilgilerden hareketle Osmanlı Devleti'nde Istabl-ı Âmire Teşkilatı Orhan Gazi döneminden itibaren teşkilatlanmaya başlamış ve bu tarihten itibaren de gelişimini sürdürerek Fatih Sultan Mehmed döneminde mirahur sayısı ikiye çıkmış teşkilat daha sistemli bir hale gelmiştir.

17. yüzyıl Istabl-ı Âmire Teşkilatı'na baktığımızda teşkilat Büyük ve Küçük Istabl-ı Âmire olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Büyük Istabl-ı Âmire'nin başında teşkilatın genel yöneticisi konumunda sarayın bîrûn ağaları arasında bulunan mîrâhûr-ı evvel bulunurken küçük ahırın başında ise mîrâhûr-ı sani yer almaktadır. Istabl-ı Âmire'nin diğer idari memurları kethüda-i hassa, arpa emini, arpa katibi, rahtvan-ı hassa, kürsidar, halife, kethüda-i sani, rahtvan-ı sani, ser odalardan oluşmaktadır. Büyük ahıra bağlı olan hassa sarraçları, enderun ve bîrûn seyisleri, nalbantları, enderun ve bîrûn mehter çırakları, kısrak bakıcıları, tay bakıcıları, katırcılar, katırcılara bağlı olarak görev yapan eşek keçesi yapanlar, kolancılar, katır nalbantları, dişi ve erkek deve bakıcıları, fil bakıcıları, tazıcılar, imam ve müezzinler bulunmaktadır. Bu gruplar haricinde büyük ahıra bağlı olan has ahır sanatkârlar sınıfı bulunmaktadır. Bu sanat sınıfı bölükleri ise; at eğiticileri, at bellemesi yapanlar, nakkaşlar, nalband kayışı yapanlar, kolan dokuyanlar, yularcılar, kıl dokuyanlar, palan dikenler, deve semeri yapanlar, keçeciler, gem yapanlar, çilingirler ve sabunculardan oluşmaktadır. Küçük ahıra bağlı olarak görev yapan bölükler; ikinci sarraçlar, arabacılar, tahtırevancılar, beygir seyisleri, beygir nalbantları, şeyh vefa ahırı çilingirleri, küçük ahır imam ve müezzinleridir. İncelemiş olduğumuz mevacib defterlerine göre yıllar itibariyle Istabl-ı Âmire personel sayıları değerlendirildiğinde en fazla çalışana 1635 tarihinde 4.847 kişi ile ulaşıldığı görülürken en az çalışanın ise 1.933 kişi ile 1695 tarihinde olduğu görülmektedir. Istabl-ı Âmire'de çalışan personel sayısı 17. yüzyılın ilk yarısında daha fazla iken 1647 tarihinden itibaren çalışan kişi sayısında düşme eğilimi görülmektedir. Çalışan kişi sayısındaki düzenli olarak görülen azalma 1695 tarihinde 1.933'lere kadar düşmüş ancak yüzyılın sonunda hafif bir artış göstererek personel sayısı 2.216'ya yükselmiştir. 17. yüzyılın başında personel sayısı 4.745 kişi iken yüzyılın sonunda 2.216'ya kadar düşmüştür. Yüzyılın başı ile sonu toplam personel sayısı açısından kıyaslandığında %53,30 oranında bir azalma meydana gelmiştir.

Osmanlı Devleti mîrî hayvan ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla Anadolu ve Rumeli'de Istabl-ı Âmire Teşkilatı'na bağlı ocaklar oluşturulmuştur. 17. yüzyılda Anadolu'da Bursa, İnönü, Sultanönü, Akköprü ocakları hizmet vermekte iken Rumeli'de ise Hayrabolu, Edirne, Yanbolu, Karinabad, Zağra-ı Cedid, Zağra-ı Atik, Filibe, Siroz, Selanik, Yenice-i Karasu, Gümülcine, Ferecik, İnöz, Ergene, İpsala, Dimetoka, Emirgazili ve Kırkkilise ocakları hizmet vermiştir. Buralarda ahırlar, çayır, koru ve yaylaklar bulunmaktadır. Bu bölgelerde yetiştirilen hayvanlar damgalanıp payitahta gönderilmektedir. Istabl-ı Âmire ocaklarında tay, kısrak, aygır, katır ve develere mahsus ahırlar inşa

ettirilmiştir. Taylar; bir, iki ve üç yaşlarına göre bir sınıflamaya tabi tutularak ahırlara yerleştirilmiştir. Bu taylar doru, kır, demir kır, boz kır ve çil kır, siyah, kula, al, hurmayi, kula gibi renklere sahiptir. Taylar arasında en çok doru ve kır rengin olması dikkat çekmektedir. Ocaklarda tay, kısrak, aygır, katır ve develerin yanı sıra camus (manda), koyun ve sığır yetiştirildiği de görülmektedir. Manda ve koyun sadece Filibe ile Siroz'da yetiştirilmektedir. Yanbolu da ise sadece katır yetiştiriciliğinin yapılması dikkat çekmektedir. Istabl-ı Âmire ocaklarında katır, deve, tay ve kısrak bakıcıları, nalbant, korucu, güdücü gibi görevliler çalışmaktadır. Ocaklarda görev yapan bazı personel yapmış oldukları hizmet gereği avârız-ı divaniyyeden ve tekâlif-i örfiyye vergilerinden muaf tutulmuşlardır. Istabl-ı Âmire voynukları atların bakımının yapılması, çayırların biçilmesi, otların kurutulması, taşınması ve anbarlara doldurulması gibi önemli hizmetleri yerine getirmiştir. Istabl-ı Âmire voynukları Lofça, Hotaliç, Niğbolu, Tırnova, Plevne, Rahova, Zağra-ı Atik, İzladi, Hezargrad, Cuma, Yanbolu, Şumnu, Silistre, Ivraca, Filibe ve Tatarpazarı kazalarında yer almaktadır. Atların deniz yoluyla taşınması amacıyla at gemileri özel olarak yaptırılmış Rumeli'den Anadolu'ya geçişlerde kolaylık sağlanmıştır.

Istabl-ı Âmire'ye hayvan temini; üretim, satın alma, hediye ve muhallefât yoluyla gerçekleştirilmiştir. Sarayın nitelikli at ihtiyacının karşılanması, taycı çiftliklikleri ile Istabl-ı Âmire ocakları sayesinde gerçekleşmiştir. Sultanönü sancağında günümüzde Eşkişehir, Kütahya, Bilecik bölgesinde kurulan taycı çiftliklerinden Topkapı Sarayı'na nitelikli tay yetiştiriciliği yapılmıştır. Istabl-ı Âmire'ye satın alma yoluyla hayvan temininde ve mühimmat ihtiyacını gidermede merkez hazinenin dışında, bedel-i nüzul, avârız akçesi ve mukataat yoluyla masraflar giderilmiştir.

Istabl-ı Âmire Teşkilatı'nda yer alan hayvanların yiyecek ihtiyacını karşılayabilmek için arpa, saman ve ot alımı yapılmıştır. Arpa ve saman alımı yapılmadan önce hangi kaza ve köyden ne miktarda alınacağı belirlenmiştir. Otun sevkiyatı kurutulararak gerçekleştirilmiştir. Arpa naklinde gemilerin kullanılması durumunda gemi reislerine navlun ücreti verilmiştir. Arpa, saman ve ot alımı yapıldığında masrafların Hazine-i Amire dışında avârız, gebran akçesinden bedel-i nüzülden ve mukataat malından karşılandığı da görülmektedir.

Istabl-ı Âmire'ye gerekli olan eyer, semer, gem, dizgin, yular, nal, mıh, elbise, çuka, sabun, katran, zeytinyağı vb. malzeme ihtiyaçları giderilmiştir. Istabl-ı Âmire'ye bağlı olan ahırların ve hayvanların kaşağılarının tamiri yapılmıştır.

Istabl-ı Âmire'ye bağlı padişah atlarına ait çok kıymetli koşum takımlarının yer aldığı raht hazinesi bulunmaktadır. Raht Hazinesi'nde yer alan kıymetli taşlarla süslenmiş at koşum takımları önemli günlerde atlara giydirilirdi. Raht Hazinesi baş muhasebeden tayin edilen raht-ı hümâyûn hazinedarı adı verilen memur tarafından idare ve muhafaza olunurdu. Raht Hazinesi'nde; zin, palan, rikâb, gem, licam, başlık, kamçı, zinpuş, dikdik, yapuk, abâyî, sinebend, bazubend, tablbaz, yancık, gaddare, bozdoğan, siper gibi eşyalar bulunmaktadır. Raht Hazinesine satın alma, hediye ve muhallefât yoluyla eşya temini yapılmıştır.

KAYNAKÇA

1. ARŞİV KAYNAKLARI

A. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emiri Tasnifi

Sultan III. Mehmed Evrakı (AE. SMMD. III)

BOA, AE. SMMD. III., nr. 3/225

Sultan İbrahim Evrakı (AE. SİBR. I)

BOA, AE. SİBR. nr. 4/397-1

BOA, AE. SİBR. nr. 4/397-2

Sultan IV. Mehmed Evrakı (AE. SMMD. IV)

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 15/1680

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 24/2697

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 26/2930

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 26/2931

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 28/3219

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 32/3627

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 34/3929

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 35/3959

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 35/3974

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 38/4330

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 39/4458

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 39/4463

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 39/4518

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 40/4521

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 43/4895

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 48/5503

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 49/5640

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 49/5708

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 50/5786

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 50/5827

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 55/6375

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 55/6411

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 57/6656

BOA, AE. SMMD. IV, nr. 58/6823
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 61/7224
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 62/7229
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 68/7959
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 68/7960
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 68/7963.
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 69/8132
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 71/8320
BOA, AE. SMMD. IV. nr. 74/8784
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 78/9242
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 78/9298
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 88/10542
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 101/11833
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 101/11848
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 103/12040-1
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 103/12040-3
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 103/12040-5
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 103/12040-7
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 104/12062
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 105/12245
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 106/12368
BOA, AE. SMMD. IV, nr. 107/12515

Sultan II. Süleyman Evrakı (AE. SSÜL. II)

BOA, AE. S.SÜL. II, nr. 12/1161
BOA, AE. S.SÜL. II, nr. 32/3183

Sultan II. Ahmed Evrakı (AE. SAMD. II)

BOA, AE. SAMD. II, nr. 4/379
BOA, AE. SAMD. II, nr. 14/1478
BOA, AE. SAMD. II, nr. 17/1837

Sultan II. Mustafa Evrakı (AE. SMST. II)

BOA, AE. SMST. II, nr. 8/759
BOA, AE. SMST. II, nr. 79/8431
BOA, AE. SMST. II, nr. 102/11003
BOA, AE. SMST. II, nr. 125/13778
BOA, AE. SMST. II, nr. 125/13781

BOA, AE. SMST. II, nr. 128/14075

Sultan III. Mustafa Evrakı (AE. SMST. III)

BOA, AE. SMST. III. nr. 3/121.

BOA, AE. SMST. III, nr. 303/24204

Cevdet Tasnifi

Saray Mesalihi

BOA, C.SM. nr. 56/2816

BOA, C.SM. nr. 124/6213

Evkaf

EV. VKF. 19/5

İbnül Emin Tasnifi

Saray Mesalihi

BOA, İE. SM. nr. 4/271-1

BOA, İE. SM. nr. 4/271-3

BOA, İE. SM. nr. 4/271-5

BOA, İE. SM. nr. 4/271-7

BOA, İE. SM. nr. 4/271-9

BOA, İE. SM. nr. 4/271-11

BOA, İE. SM. nr. 4/271-13

BOA, İE. SM. nr. 4/271-15

BOA, İE. SM. nr. 4/271-17

BOA, İE. SM. nr. 5/370

BOA, İE. SM. nr. 5/420

BOA, İE. SM. nr. 5/437

BOA, İE. SM. nr. 5/451

BOA, İE. SM. nr. 5/464

BOA, İE. SM. nr. 6/532

BOA, İE. SM. nr. 6/581

BOA, İE. SM. nr. 8/701

BOA, İE. SM. nr. 8/703

BOA, İE. SM. nr. 8/706

BOA, İE. SM. nr. 9/826

BOA, İE. SM. nr. 10/986

BOA, İE. SM. nr. 11/1088

BOA, İE. SM. nr. 12/1172

BOA, İE. SM. nr. 12/1191-1
BOA, İE. SM. nr. 12/1191-3
BOA, İE. SM. nr. 12/1200
BOA, İE. SM. nr. 12/1238
BOA, İE. SM. nr. 14/1386
BOA, İE. SM. nr. 14/1469-2
BOA, İE. SM. nr. 16/1668
BOA, İE. SM. nr. 16/1673
BOA, İE. SM. nr. 17/1715.
BOA, İE. SM. nr. 17/1724
BOA, İE. SM. nr. 17/1734
BOA, İE. SM. nr. 17/1763
BOA, İE. SM. nr. 19/1922
BOA, İE. SM. nr. 19/1965
BOA, İE. SM. nr. 19/1991
BOA, İE. SM. nr. 19/1994
BOA, İE. SM. nr. 20/2054
BOA, İE. SM. nr. 20/2055
BOA, İE. SM. nr. 20/2115
BOA, İE. SM. nr. 21/2155
BOA, İE. SM. nr. 21/2185
BOA, İE. SM. nr. 22/2287
BOA, İE. SM. nr. 22/2321-1
BOA, İE. SM. nr. 22/2321-2
BOA, İE. SM. nr. 23/2375
BOA, İE. SM. nr. 23/2451
BOA, İE. SM. nr. 23/2455
BOA, İE. SM. nr. 30/3202-1
BOA, İE. SM. nr. 30/3202-2
BOA, İE. SM. nr. 30/3202-3

Muafiyet

BOA, İE. MİT. nr. 1/5

Maliye

BOA, İE. ML. nr. 40/3858
BOA, İE. ML. nr. 41/3994

Askeriye

BOA, İE. AS. nr. 4/317

Adliye

BOA, İE. ADL. nr. 3/189

Dahiliye

BOA, İE. DH. nr. 9/854

BOA, İE. DH. nr. 3/231

Hariciye

BOA, İE. HR. nr. 3/315

Müsted'iyat

BOA, İE. MT. nr. 3/246

Tevcihat

BOA, İE. TCT. nr. 9/1091

Kamil Kepeci Defteri

BOA, KK.d. 3408

BOA, KK.d. 3412

BOA, K.K.d. 7182

BOA, KK.d. 7187

Maliyeden Müdevver Defteri

BOA, MAD 421

BOA, MAD 476

BOA, MAD 480

BOA, MAD 545

BOA, MAD 622

BOA, MAD 718

BOA, MAD 2129

BOA, MAD 2302

BOA, MAD 2307

BOA, MAD 2309

BOA, MAD 2310

BOA, MAD 3718

BOA, MAD 3771

BOA, MAD 5492

BOA, MAD 5556

BOA, MAD 5736

BOA, MAD 6049
BOA, MAD 6104
BOA, MAD 6136
BOA, MAD 6154
BOA, MAD 6295
BOA, MAD 6312
BOA, MAD 6341
BOA, MAD 6345
BOA, MAD 6346
BOA, MAD 6348
BOA, MAD 6386
BOA, MAD 6388
BOA, MAD 6413
BOA, MAD 7005
BOA, MAD 7024
BOA, MAD 7163
BOA, MAD 7314
BOA, MAD 7487
BOA, MAD 7498
BOA, MAD 7663
BOA, MAD 16706
BOA, MAD 16711

Mühimme Defteri

BOA, MD 90, Hüküm nr. 245
BOA, MD 110, Hüküm nr.10

Tapu Tahrir Defteri

BOA, TT.d 23
BOA, TT.d 725
BOA, TT.d.740
BOA, TT.d 766
BOA, TT.d 768

B. TOPKAPI SARAYI MÜZESİ ARŞİVİ (TSMA)

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Defterleri (TSMA.d)

TSMA.d. 134
TSMA.d 141

TSMA.d 152

TSMA.d 153

TSMA.d 978.

TSMA.d 4739

TSMA.d 10357

TSMA.d 2344.0238

TSMA.d 2352.0456

TSMA.d 2352.0727

TSMA.d 52550001

TSMA.d 05893.0001

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi Evrak (TSMA.e)

TSMA.e. nr. 421/1

TSMA.e. nr. 528/96

TSMA.e. nr. 531/18

TSMA.e. nr. 732/26

TSMA.e. nr. 861/42

TSMA.e. nr. 861/44

TSMA.e. nr. 873/24

TSMA.e. nr. 892/49

TSMA.e. nr. 1130/36

TSMA.e. nr. 1283/35

2. ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLERİ

Afyoncu, E. (2005). "Mîrâhur". (Osmanlı Devletinde). ***DİA***. C.30. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s.141-143.

Ağakay, M. A. (1969). ***Türkçe Sözlük***. Ankara: TTK Basımevi.

Ahmet Refik. (1335). "Fatih Devrine Ait Vesikalar". ***Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası***, IX/49, s.20-23.

Ahmet Vefik Paşa. (2000). ***Lehce-i Osmânî***. (Haz. Recep Toparlı), Türk Dil Kurumu Yayınları.

Akcan Ekici, S. (2018). ***17. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Ehl-i Hiref-i Hâssa Teşkilatı Birimleri ve Yapısal Özellikleri***. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Akgündüz, A. (1992). ***Osmanlı Kanunnameleri ve Hukuki Tahlilleri***. C.4. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.

Ali Ufki Bey/Albertus Bobovius. (2013). ***Saray-ı Enderun Topkapı Saray'ında Yaşam***. (Çev. Türkis Noyan). İstanbul: Kitapevi Yayınları.

Arseven, C. E. (1947). ***Sanat Ansiklopedisi***, C.2, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı'da Spor. (2018). (Yay. Haz. Kemal Gurulkan vd.). Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Yayın No:1.

Aslan, S. (2018). "At Gemileri". ***Z. Kültür Sanat Şehir Dergisi***. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları. s.270-271.

Aşıkpaşazade. (1970). ***Aşıkpaşaoğlu Tarihi***. (Haz. Atsız), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Ateş, İ. (1981). "Osmanlılar Zamanında Mekke ve Medineye Gönderilen Para ve Hediyeler". ***Vakıflar Dergisi***. Sayı 13. s.114-170.

Ayverdi, E. H. (1966). ***Osmanlı Mimarisinin İlk Devri***. C.1, İstanbul: Baha Matbaası.

Ayverdi, İ. (2010). ***Misalli Büyük Türkçe Sözlük***. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Barkan, Ö. (1966). "Edirne Askerî Kassamı'na Âit Tereke Defterleri (1545-1659)". ***Belgeler Türk Tarih Belgeleri Degisi***. C.III, S.5-6, s.1-479.

Barkan, Ö. L. (1955). "1070-1071(1660-1661) Tarihli Osmanlı Bütçesi ve Bir Mukayese". ***İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası***. C.XVII. s.304-347.

Baron Vratislav. (1998). ***Baron Vratislav'ın Anıları XVI. Yüzyıl Osmanlı İmparatorluğundan Çizgiler***. (Çev. M. Süreyyya Dilmen). İstanbul: Milliyet Yayınları.

Başkurt, A. Ç. (2018). "Padişahlara Hediye edilen Atlar ve Raht Takımları". ***Z Kültür Sanat Şehir Dergisi***, İstanbul, s.294-299.

Belen, N. (2011). "Deve ve Yolları; 19. yüzyıl Sonlarında Batı Anadolu'dan Denize Uzanan Yollarda Devenin Kullanımı". ***CİEPO Uluslararası Osmanlı Öncesi ve Osmanlı Tarihi Araştırmaları 6. Ara Dönem Bildiriler Kitabı (Uşak/ 14-16 Nisan 2011)***. C.1, s.242-

Bikkul, Ahat U. (1949). "Topkapı Sarayında Has Ahır". ***Güzel Sanatlar***, S.6, İstanbul: MEB Basımevi. s.118-131.

Bilgin, A. (2006). ***Osmanlı Taşrasında Bir Maliye Kurumu Bursa Hassa Harç Eminliği***. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Bostan, İ. (2003). **Osmanlı Bahriye Teşkilâtı: XVII. Yüzyılda Tersâne-i Âmire**. Ankara: TTK Basımevi.

Bursa Vakfiyeleri-I. (2013). (Haz. Hasan Basri Öcalan, Sezai Sevim, Doğan Yavaş), Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Buzpınar, Ş. T. (2009). "Surre". ***DİA***. C.37. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.567-569.

Çelik, Ş. (2002). "Osmanlı Padişahlarının Av Geleneğinde Edirne'nin Yeri ve Edirne Kazasındaki Av Alanları (Hassa Şikâr-gâhı)", ***XIII. Türk Tarih Kongresi Ankara, 4-8 Ekim 1999 Kongreye Sunulan Bildiriler***, C. III, III Kısım, Ankara: TTK Yayınları, s.1-15.

Çetin, C. (2018). "Menzil Beygirleri". ***Z Kültür Sanat Şehir Dergisi.*** İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Yayınları, s.260-265.

Çetin, Ö. H. (2008). ***Osmanlı İmparatorluk Döneminde Resim Sanatında Türk Giyim-Kuşamı (1600-1700)***. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Çınar, A. A. (1993). ***Türklerde At ve Atçılık***. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.

Çoruhlu, T. (1998). "Osmanlı At Alın Zırhları". ***P. Sanat Kültür At ve Sanat***. S.11. s.53-69.

Defterdar Sarı Mehmed Paşa. (1995). ***Zübde-i Vekayiât***. (Hazırlayan: Abdulkadir Özcan), TTK Yayınları: Ankara.

Devellioğlu, F. (2009). ***Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat***, Ankara: Aydın Kitabevi.

Dingeç, E. (2010). "Osmanlı Hazinelerinden Bir Fon: Raht Hazinesi". ***İkinci İktisat Tarihi Kongresi Bildirileri I, (24-25 Haziran 2010 Elazığ)***, (Edt. Mustafa Öztürk, Ahmet Aksın). Elazığ 2013, s.213-229.

Dingeç, E. (2011). "18. Yüzyılın İkinci Yarısında Saray Atlarının Binit Takımları". ***Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***. S.20, s.1-20

Dingeç, E. (2014). "18. Yüzyıl Has Ahûr Ehl-i Hirefi Hakkında Bir Tahlil Denemesi". ***XVII. Türk Tarih Kongresi Ankara: 15-17 Eylül 2014***, C.IV. I. Kısım. Ankara, s.231-247.

Dingeç, E. (2016). "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Sarayına At Temini". ***Osmanlı Sosyal ve Ekonomik Tarihi (Yılmaz Kurt Armağanı)***, C.1, (Edt. Hatice Oruç, Muhammed Ceyhan), Ankara: Akçağ Yayınları, s.257-268.

Dingeç, E. (2020). ***Osmanlı Sarayında At***. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Doğru, H. (1990). ***Osmanlı İmparatorluğunda Yaya- Müsellem-Taycı Teşkilatı (XV ve XVI. Yüzyılda Sultanönü Sancağı)***. Eren Yayınları: İstanbul.

Dumlupınar, Z. (2018/3). "Topkapı Sarayı'nda Has Ahırlar". ***Z Kültür Sanat Şehir Dergisi***, s.301-302.

Ekin, Ü. (2004). "Osmanlı İmparatorluğu'nda Nakliye Hayvanlarının Bakımı ve Masrafları". ***Kebikeç***, S.17. s.327-334.

Elbas, A. (2014-Nisan). "Bursa Sarayını Bekliyor". ***Bursa'da Zaman***. S.10, Yıl. 3, s.12-17.

Ercan, Y. (1989). ***Osmanlı İmparatorluğunda Bulgarlar ve Voynuklar***. Ankara: TTK Basımevi.

Erkan, N. (2017). "18. Yüzyıl Mahkeme Kayıtlarında Binek ve Nakliye Aracı Olarak Kullanılan Atlar". ***At Kitabı***. (Edt. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.129-148.

Esemenli, D. (1998). "Osmanlı Sarayında At ve Raht". ***P Dünya Sanatı Dergisi At ve Sanat***. İstanbul, s.100-125.

Etik, A. (1968). ***Farsça Türkçe Lûgat***. İstanbul: Salah Bilici Kitabevi Yayınları.

Evliya Çelebi. (2006). ***Evliya Çelebi Seyehatnamesi***. (Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı). C.3- 2. Kitap, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Evliya Çelebi. (2008). ***Günümüz Türkçesiyle Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi: İstanbul***. (Haz. Seyit Ali Kahraman- Yücel Dağlı). 1. Cilt 1.Kitap, İstanbul: Yapıkredi Yayınları.

Evliya Çelebi. (2010). ***Evliya Çelebi Seyehatnamesi***. (Haz. Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı). C.4- 1. Kitap, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Eyice, S. (1992). "Beşir Ağa Camii". ***DİA***. C.6. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.1.

Eyyubî Efendi Kanûnnâmesi. (1994). (Haz. Abdülkadir Özcan). İstanbul: Eren Yayınları.

Galland, A. (1987). ***İstanbul'a Ait Günlük Anılar (1672-1673)***. (Çev. Nahid Sırrı Örik). C.2, Ankara: TTK Basımevi.

Giovan Maria Angiolello. (2011). ***Fatih'in İçoğlanı Anlatıyor Fatih Sultan Mehmet***. (Çev. Pınar Gökpar). İstanbul: Profil Yayıncılık.

Graf Marsilli (1934). ***Osmanlı İmparatorluğunun Zuhur ve Terakkisinden İnhitatı Zamanına Kadar Askeri Vaziyeti***. (Çev. M. Kaymakam Nazmi). Ankara: Büyük Erkânıharbiye Matbaası.

Güven, Ö. (1992). ***Türklerde Spor***. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Halaçoğlu, Y. (1991). "At". (İslami Devir). ***DİA***. C.4. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s.28-31.

Halil Edhem. (1341). "Bir Atın Mezar Taşı Kitabesi". ***Tarih Osmani Encümeni Mecmuası***, C.15, S.9, s.196-199.

Hezarfen Hüseyin Efendi. (1998). ***Telhîsü'l-Beyân Fî Kavânîn-i Âl-i Osmân***. (Haz. Sevim İlgürel). Ankara: TTK Yayınları.

Hünernâme Minyatürleri ve Sanatçıları. (1969). İstanbul: Doğan Kardeş Matbacılık Sanayii A. Ş. Basımevi.

İnalcık, H. (2000). ***Osmanlı İmparatorluğunun Ekonomik ve Sosyal Tarihi***. (Çev. Halil Berktay). C.1. İstanbul: Eren Yayınları.

İpcioğlu, M. (1996). ***Bir Osmanlı Bütçesi Örneği: 1622 Tarihli Ruznamçe Defteri (XVII. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Kamu Ekonomisinin Tahlili Denemesi)***. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

İpşirli, M. (1991). "Araba". ***DİA***. C.3. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.242-245.

İpşirli, M. (1991). "Arpa Emini". ***DİA***. C.2. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.392.

Jean Baptiste Tavernier (2014). ***17. yüzyılda Topkapı Sarayı***. (Çev. Teoman Tunçdoğan). İstanbul : Kitap Yayınevi.

Jean Thévenot. (2014). ***Thévenot Seyahatnamesi***. (Çev. Ali Berktay). İstanbul: Kitap Yayınevi.

John Richardson, (1829). ***Dictionary Persıan, Arabıc, and English***. London.

Kafesoğlu, İ. (1991). "At". (İslam Öncesi). ***DİA***. C.4. İstanbul:Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s.26-28.

Kahraman, A. (1995). ***Osmanlı Devleti'nde Spor***. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kanar, M. (2008). ***Farsça-Türkçe Sözlük***. İstanbul: Say Yayınları.

Karadeniz, H. B. (1995). ***Atçeken Oymakları (1500-1642)***. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Karin Adal. (2006). ***Alay-ı Hümayun İsveç Elçisi Ralamb'ın İstanbul Ziyareti ve Resimleri 1657-1658.*** İstanbul: Kitap Yayınevi.

Kaya, B. (2008). ***Divan Şiirinde At***. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kazan, H. (2004). "Topkapı Sarayı'nda Kâtipler Cemiyetinin Eğitimleri ve Görevleri". ***Osmanlı Araştırmaları***, S.24, İstanbul, s.213-241.

Kepecioğlu, K. (2009). ***Bursa Kütüğü***. (Haz. Hüseyin Algül, Osman Çetin, Mefail Hızlı, Mustafa Kara ve M. Asım Yediyıldız). C.1, Bursa: Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Keskin, M. Ç. (2020-Ağustos). "Bursa'da IV. Mehmed Sarayı". ***Belleten***. C.84, S. 300, s. 585-622.

Kılıç, O. (2012). "Teşkilat ve İşleyiş Bakımından Doğu Hududundaki Osmanlı Kaleleri ve Mevâcib Defterleri". ***OTAM,*** S.31, s. 88-128.

Kırımtayıf, S. (1996). ***XV. ve XIX Yüzyıllar Arasında Osmanlıda Saray Sanatı Teşkilâtı,*** İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitisü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.

Koçi Bey.(2018). ***Koçibey Risâlesi***. (Haz. Yılmaz Kurt). Ankara: Akçağ Yayınları.

Koçu, R. E. (1950). "Türk Tarih ve Edebiyatında At". ***Tarih Dünyası Dergisi***. C.2, S.10, s.406-409.

Konstantin Mihailoviç. (2003). ***Bir Yeniçerinin Hayatı***. (Çev. Kemal Beydilli). İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Yayınları.

Kundak, A. N. (2018). "Osmanlı Minyatürlerinde At Tasvirleri", ***Z Kültür Sanat Şehir***, Zeytiburnu Belediyesi Yayınları, s.455-459.

Kuşu, S. (2009). ***Şer'iyye Sicillerine Göre H.1065-1079/ M. 1655-1669 Tarihleri Arasında Edirne'de Sosyo Ekonomik Hayat***. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Küçük, M. (2017). "Türkiye Türkçesi Ağızlarında At, At Donları ve Nişaneleri ile İlgili Adlandırmalar". ***At Kitabı***. (Edt. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.361-385.

Küçük, S. (2009). "Türk Kültüründe Donlarına Göre Atlara Verilen Adlar ve Nişanları". ***Turkish Studies***. Volume 4/8 Fall. s.1830-1855.

Maydaer, S. (2009). ***Osmanlı Klasik Döneminde Bursa'da Bir Semt Hisar***. Bursa: Emin Yayınları.

Mehmed Neşrî. (2011). ***Aşiretten İmparatorluğa Osmanlı Tarihi (1288-1485)***. (Sade. Necdet Öztürk). İstanbul: Timaş Yayınları.

Mehmet Ağa. (1928). ***Tarihi Silahtar***. C.II, İstanbul: Orhaniye Matbaası.

Mutçalı, S. (1995). ***Arapça-Türkçe Sözlük***. İstanbul: Dağarcık Yayınları.

Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***. (Haz. Mehmet İpşirli). C.1, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***. (Haz. Mehmet İpşirli). C.3, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***. (Haz. Mehmet İpşirli). C.4, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***. (Haz. Mehmet İpşirli). C.5, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Na'îmâ Mustafa Efendi. (2014). ***Târih-i Na'îmâ***. (Haz. Mehmet İpşirli). C.6, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***. (Çev. Zuhuri Danışman). C.1, İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.

Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***. (Çev. Zuhuri Danışman). C.2, İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.

Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***. (Çev. Zuhuri Danışman). C.3, İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.

Naima Mustafa Efendi (1969). ***Nâimâ Târihi***. (Çev. Zuhuri Danışman). C.4, İstanbul: Zuhuri Danışman Yayınevi.

Necipoğlu, G. (2007). ***15. ve 16. Yüzyılda Topkapı Sarayı Mimarî, Tören ve İktidar***. (Çev. Ruşen Sezer). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Nutku, Ö. (1987). ***IV. Mehmed'in Edirne Şenliği***. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Ogier Ghislain De Busbecq. (2018). ***Türk Mektupları***. (Terc. Hüseyin Cahit Yalçın). İstanbul: Ötüken Yayınları.

Ortaylı, İ. (2010). ***Mekânlar ve Olaylarıyla Topkapı Sarayı***. İstanbul: Kaynak Yayınları.

Oruç Bey. (2009). ***Osmanlı Tarihi (1288-1502) Uç Beyliğinden Dünya Devletine***. (Sade. Necdet Öztürk). İstanbul: Çamlıca Yayınları.

Önkal, A., Bozkurt, N. (1994). "Deve". ***DİA***. C.9, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s.222-226.

Öz, T. (1949). "Topkapı Sarayı Müzesi Onarımları". ***Güzel Sanatlar Dergisi***. S.6, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Özcan, A. (1982). "Fatihin Teşkilat Kanunnamesi". ***Tarih Dergisi***, S.33, İstanbul. s.29-51.

Özcan, A. (1999). "Istabl". ***DİA***. C.19. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. s.203-206.

Özer, M. (2014). ***Edirne Sarayı (Saray-ı Cedîd-i Âmire) Kısa Bir Değerlendirme***.İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları.

Özeveri, M.-Acar, Ş. (2016). "Osmanlı'da Bir Fırlatma Silahı Lobut", ***Osmanlı Bilimi Araştırmaları,*** XVIII/1, s.71-88.

Özgentürk, N. (2016). ***Osmanlıdan Cumhuriyete At Sevdası***. İstanbul: TJK Yayınları.

Özlü, Z. (2009). "Istabl-ı Âmire'de (Has Ahır) Bulunan Hayvanlar ve Beslenmeleri Üzerine Bazı Notlar". ***Vakıflar Dergisi***. S.32. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, s.155-172.

Özlü, Z. (2013). "XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Istabl-ı Âmirenin Gelir ve Giderleri İle İlgili Bir Değerlendirme". ***Bilig***. S.65, s.259-284.

Öztürk, S. (1999). "I. Ahmed Dönemi'nde Edirne Sarayı Tamiri", ***Osmanlı,*** C.10, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.435-439.

Öztürk, S. (2010). "Osmanlı Kültürel Mirasında Sabun". ***Acta Turcica Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi***, II/2, s.80-93.

Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***. C.II, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***. C.I, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Pakalın, M. Z. (1983). ***Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü***. C.III, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Parlatır, İ. (2016). ***Osmanlı Türkçesi Sözlüğü***. Ankara: Yargı Yayınevi.

Peçevi İbrahim Efendi. (1982). ***Peçevi Tarihi***. (Haz. Bekir Sıtkı Baykal). C.2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Reinhold Lubenau. (2012). ***Reinhold Lubenau Seyahatnamesi Osmanlı Ülkesinde 1587-1589***. (Çev. Türkis Noyan). C.1. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Rifat Osman. (1989). ***Edirne Sarayı***. (Yay. Süheyl Ünver). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Sabbağ, A. (2005). "Mîrahûr". ***DİA***. C.30. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s.141.

Sağır, Y. (Bahar 2016). "Vâlide Turhan Sultan'ın Muhallefâtı". ***Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı***. S.20, s.265-328.

Sağol, G. (1995). "Tarihi Şivelerde At Donları". ***Türk Kültüründe At ve Çağdaş Atçılık*****.** **(**Edt. Emine Gürsoy Naskali). İstanbul: Türkiye Jokey Kulübü Yayınları, s.126-146.

Sakaoğlu, N. (2002). ***Tarihi, Mekanları, Kitabeleri ve Anıları ile Saray-ı Hümayun***. İstanbul: DenizBank Yayınları.

Salomon Schweigger. (2004). ***Sultanlar Kentine Yolculuk***. (Çev. Türkis Noyan). İstanbul: Kitap Yayınevi.

Sarı, A. (2019). "Osmanlı Kara Taşımacılığında Deve ve Türkmen Deveciler". ***Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi***. C.21. S.1. s.303-322.

Sarıoğlu, A. L. (2018). "Nef'î'nin Hayal Atları". ***Z Kültür Sanat Şehir Dergisi***. İstanbul: Zeytiburnu Belediyesi Yayını, s. 488-493.

Sertoğlu, M. (2015). ***Osmanlı Tarih Lügatı***. İstanbul: Kurtuba Kitap Yayınları.

Sevin Arslan, Necla. (1999). "İlk Osmanlı Sarayları ve Topkapı Sarayı". ***Türkler***. C.12, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, s.204-210.

Seyirci, M. (1991). "Antalya'da Nalbantlık Sanatı". ***Türk Etnoğrafya Dergisi***. S.XIX, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, s.149-161.

Sönmez, E. (2001). ***1129/1717 Tarihli Deftere Göre Raht Hazinesi***, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.

Sözen, M-Tanyeli, U. (2014). ***Sanat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü***. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Stephan Gerlach. (2007). ***Türkiye Günlüğü***. (Çev. Türkis Noyan). C.2. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Sümer, F. (1983). ***Türklerde Atçılık ve Binicilik***. İstanbul:Türk Dünyası Araştırma Vakfı Yayınları.

Şemseddin Sâmi. (2015). ***Kamûs-ı Türkî***. İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Şen, M. (2017). "Hizam'ın Kitabu Baytarnamesinde Geçen Mücerreb Tedavi Usulleri". ***At Kitabı***, İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.149-205.

Şerifgil, E. M. (1981). "Rumeli'de Istabl-ı Âmire Voynukları". ***Türk Dünyası Araştırmaları***, S.14, s.137-147.

Şimşirgil, A. (2016). ***Bir Müstakil Dünya Topkapı Sarayı***. İstanbul: Timaş Yayınları.

Şükün, Z. (1944). ***Farsça-Türkçe Lûgat***. İstanbul: Maarif Matbaası.

Tarım Ertuğ, Z. (2002). "Sorguç". ***DİA***. C.37, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: İstanbul., s.378-380.

Taşkın, Ü. (2005). *Osmanlı Devleti'nde Kullanılan Ölçü ve Tartı Birimleri*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Tayyârzâde Ata. (2010). ***Osmanlı Saray Tarihi Tarih-i Enderun***. C.1. Haz. Mehmet Arslan. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Tekbaş, I. S. (2008). ***Surname-i Vehbi Minyatürlerindeki Eğlence Sahnelerinin Resim Eğitimi Açısından İncelenmesi***. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Thevenot, J. (1978). ***1655-1656'da Türkiye***. (Çev. Nuray Yıldız). İstanbul: Tercüman 1001 Eser.

Topalloğlu, B.-Karaman, H. (1980). ***Arapça Türkçe Yeni Kamus***. İstanbul: Elif Ofset.

Topçu, N. (2005). "Murat Hüdavendigarın Bursa Vakfiyesi ve Vakıf Köyleri". ***Bursa Araştırmaları Kent tarihi ve Kültürü Dergisi***. S.10, s. 46-52.

Topkapı Place Museum. (2014). İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yayıncılık.

Tulum, M. (1993). ***Mühimme Defteri 90***. (Redaksiyon Sadeleştirme Mertol Tulum). İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Türkmen, M. N. (2002). ***Kamaniçe Seferinin Lojistik Hazırlıkları***. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Türkmen, M. N. (2013). ***Osmanlı'da Av Kültürü***. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.

Uzun, A. (2020). ***İktisâdî ve Malî Yönleriyle Istabl-ı Âmire (1500-1900)***. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Uzunçarşılı, İ. H. (1978). "Osmanlı Devleti Maliyesi'nin Kuruluşu ve Osmanlı Devleti İç Hazinesi". ***Belleten***, XLII/165, Ankara : TTK, s.67-93.

Uzunçarşılı, İ. H. (1979). "Mirâhûr". ***İA***. C.8. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi. s.347-350.

Uzunçarşılı, İ. H. (1988). ***Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal***. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Uzunçarşılı, İ. H. (2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı***. Ankara: TTK Yayınları.

Ünyay Açıkgöz, F. (2012). ***XVII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Hediye ve Hediyeleşme (Padişahlara Sunulan ve Padişahların Verdiği Hediyeler Üzerine Bir Araştırma)***. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitisü Yayınlanmamış Doktora Tezi.

W. Lowry, H. (2004). ***Seyyahların Gözüyle Bursa***. (Çev. Serdar Alper). İstanbul: Eren Yayınları.

Withers, R. (2010). ***Büyük Efendinin Sarayı***. (Çev. Cahit Kayra). İstanbul: Yeditepe Yayınları.

Yaman, B. (2008). ***Osmanlı Saray Sanatkârları 18. Yüzyılda Ehl-i Hiref***. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Yarcı, G. (2017). "Osmanlı Deniz Nakliyatında At Gemileri". ***At Kitabı***. İstanbul: Kitabevi Yayınları, s.45-127.

Yavaş, G. (2014). ***İç Anadolu Bölgesi Ağızlarında Ev, Mutfak, Tarım ve Hayvancılık Terimleri Sözlüğü***. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Yerasimos, Stephanos, Berthier, Annie. (2009). ***Albertus Bobovius ya da Santuri Ali Ufki Bey'in Anıları Topkapı Sarayında Yaşam***. (Çev. Ali Berktay). İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Yıldıran, İ. (1986). ***Tarihi Kaynaklar Açısından Türk Spor Kültürü***. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Yıldırım, A. (2017). "Türkülerimizden Geçen At(lı)ların İzinde". ***At Kitabı***. İstanbul: Kitabevi Yayınları, s. 497-517.

Yılmaz, F. (2017). ***Osmanlı Tarih Sözlüğü***. İstanbul: Gökkubbe Yayınları.

Yılmaz, H. (2015-2016). "Yeni Kaynaklara Göre Bursa Beg-Sarayı'nın Yapılış Tarihi ve Orhan Gazi döneminde İnşa Edilen İlk Bölümleri". ***Taç Mimarlık Arkeoloji Kültür ve Sanat Dergisi***. S.7, s. 54-65.

Yücel, Y. (1992). ***Es'ar Defteri (1640 Tarihli)***. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Yüksel, A. (2004). "Anadolu'nun Eşeği, Katırı, Atı". ***Kebikeç***, S.17, s.295-325.

Yüksel, A.-Emiroğlu, K. (2002). ***Yoldaşımız At***. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

3. İNTERNET KAYNAKLARI

http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-29---0018.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-81---0023.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/779-81---0024.jpg.
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90412---0047.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90448---0023.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90473---0022.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90489---0012.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90489---0017.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90612---0029.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90612---0030.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90642---0030.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90838---0006.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90927---0001.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90927---0009.jpg.
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90927---0017.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90929---0002.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90929---0005.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90935---0003.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90942---0002.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/90951---0041.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91115---0066.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91122---0017.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91122---0020.jpg
http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/FOTOGRAF/91313---0007.jpg
https://twitter.com/millisaraylar/status/1230747659532525569.
https://santiyegunlugu.xyz/milli-saraylar-ve-mimarileri/
http://www.ottomaninscriptions.com/verse.aspx?ref=list&bid=3005&hid=4744
https://istanbultarihi.ist/139-istanbulun-spor-tarihi-ve-mekanlari.
https://yenidenergenekon.com/233-turk-savas-sporu-cevgancogen/
https://www.gzt.com/mecra/tarihin-tozlu-sayfalarindan-cikip-gelen-bir-ata-sporu-3484935.
http://www.tirendaz.com/tr/?page_id=2846
https://istanbultarihi.ist/236-osmanli-istanbulunda-mehter
https://www.oocities.org/surnamei_vehbi/032b-033a.html.

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_1999_0000_0066_0000/0011.pdf

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MECLIS%20BULTENI/2469_1999_0000_0066_0000/0011.pdf.

https://www.tarihteninciler.com/sultan-ii-abdulhamidin-en-cok-sevdigi-ati-ferhan-istanbul-

http://upload.turkcewiki.org/wikipedia/commons/4/43/07._Camel_Profile%2C_near_Silverton%2C_NSW%2C_07.07.2007.jpg.

https://islamansiklopedisi.org.tr/deve#1

https://islamansiklopedisi.org.tr/araba

https://kelimeler.gen.tr/hatap-nedir-ne-demek-146732

EKLER

Ek 1. Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilatı Hademelerinin Yıllara Göre Mevcudu[1233]

Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilâtı Hademeleri	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H. 1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635	H.1057/M.1647-1648	H.1069/M.1658	H.1081/M.1670	H.1096/M.1684-1685	H.1106/M.1694-1695	H.1109/M.1697
Bölük-i Serracin-i Hâssa	737	711	723	716	703	705	706	735	722	720	213	213
Cemâat-i Mütekâidin-i Serracin-i Hâssa											2	6
Cemâat-i Müteferrikân-ı Serracin-i Hâssa											71	341
Cemâat-i Şâkirdân-ı Mehterân-ı Enderun[1234]	57	57	57	72	58	112	112	112	171	176	123	152
Cemâat-i Mütekâidin-i Şâkirdân-ı Mehter-i Enderun[1235]											18	19
Cemâat-i Ser Bölükân-ı Ahûr-ı Şadırvan												20
Bölük-i Hademe-i İmamân ve Müezzinân ve Ahûrân							10	10	10	10	6	6

[1233] Bölüklerdeki toplam verilirken usta ve şâkird sayıları birlikte hesaplanmıştır.
[1234] Mad 2309 ve Mad 2302 Nolu Defterlerde Enderuni ve Biruni şeklinde geçmektedir.
[1235] Mad 718 Nolu Defterde Mütekâidin-i Şâkirdân-ı Mehter-i Ahûr-ı Hâssa şeklinde geçmektedir.

Ek 1 (devam). Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilatı Hademelerinin Yıllara Göre Mevcudu

Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilâtı Hademeleri	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H. 1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635	H.1057/M.1647-1648	H.1069/M.1658	H.1081/M.1670	H.1096/M.1684-1685	H.1106/M.1694-1695	H.1109/M.1697
Bölük Hademe-i Ser Bölükân-ı Saisân-ı Bargirân									158	143		
Cemâat-i Hademe-i Saisân-ı Esbân-ı Bîrûnî-i Hâssa	522											
Cemâat-i Hademe-i Saisân-ı Esbân-ı Enderun-ı Hâssa[1236]		460	460		455	413	159	159				
Hademe-i Mehterân-ı Enderun-ı Hâssa				455								
Cemâat Hademe-i Saisân der Hidmet-i Esbân-ı Ağayân-ı Ahûr-ı Şadırvan											41	41
Bölük-i Hademe-i Mâdeyân-ı Hâssa der Ocak-ı Filibe	24	24	24	24	24	24						
Bölük-i Hademe-i Mâdeyân-ı Hâssa der Ocak-ı Emirgazilü	31	31	31	31	31	26						

[1236] 2309, 2302 Mad defterlerinde biruni de dahil olmak üzere; 2307 de Hademe-i Saisân-ı Esbân-ı Birun-i Hâssa şeklinde. Mad 7163 nolu defterde Cemâat-i Hademe-i Saisân-ı Esbân-ı Biruni-i Hâssa şeklinde; 6341 Mad defterinde Hademe-i Esbân Enderun-ı ve Biruni-i Hâssa şeklinde geçmektedir.

Ek 1 (devam). Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilatı Hademelerinin Yıllara Göre Mevcudu

Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilâtı Hademeleri	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H. 1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635	H.1057/M.1647-1648	H.1069/M.1658	H.1081/M.1670	H.1096/M.1684-1685	H.1106/M.1694-1695	H.1109/M.1697
Bölük-i Hademe-i Mâdeyân-ı Hâssa der Ocak-ı İnönü	27	27	27	27	27	26						
Bölük-i Hademe-i Mâdeyân-ı Hâssa der Ocak-ı Sultanönü	33	33	33	33	33	33						
Bölük-i Hademe-i Mâdeyân-ı Hâssa der Ocak-ı Karinabad	29	29	29	29	29	24						
Bölük-i Hademe-i Tayân-ı Hâssa der Ocak-ı Ada-i Edirne	19	16	16	16	16	15						
Bölük-i Hademe-i Tayân-ı Hâssa der Ocak-ı Bursa	18	18	18	18	18	17						
Bölük-i Nalband-ı Esbân-ı Enderun ve Bîrûn-ı Hâssa[1237]	140	136	136	134	134	133	57	56	56	24	10	15
Hademe-i Ehl-i Hiref							26	26	26	19		
Bölük-i Muallimân-ı Esb	9	9	9	8	8	8	5	4	5			

[1237] 7163 Mad defterinde Bölük-i Nalband-ı Esbân-ı Bîrûn-ı Hâssa şeklinde geçiyor; Hademe-i Nalbendân-ı Hidemât-ı Esbân-ı Hâssa şeklinde; Mad 6295 nolu defterde Nalband-ı Hâssa şeklinde; Mad 6348 Nolu Defterde Nalband-ı Hâssa şeklinde Mad 3718 Nolu Defterde Cemâat-i Nalbendân der-Hidemat-ı Esbân-ı Hâssa şeklinde geçiyor.

Ek 1 (devam). Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilatı Hademelerinin Yıllara Göre Mevcudu

Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilâtı Hademeleri	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H. 1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635	H.1057/M.1647-1648	H.1069/M.1658	H.1081/M.1670	H.1096/M.1684-1685	H.1106/M.1694-1695	H.1109/M.1697
Bölük-i Yapukciyân-ı Hâssa	19	20	20	20	20	20	17	17	17	7	2	2
Bölük-i Nakkaşîn-i Hâssa[1238] maa Serracîn	26	25	25	20	22	22	5	4	4			
Bölük-i Şirakciyân-ı Hâssa	38	32	32	32	32	32						
Bölük-i Tengbafân-ı Hâssa	6	6	6	6	6	6	3	3	3	2	1	1
Bölük-i Efsardûzân-ı Hâssa	8	8	8	8	8	8	6	6	6	6	15	13
Bölük-i Muytabân-ı Hâssa	44	39	39	39	39	39	40	39	40	30	5	5
Bölük-i Palandûzân-ı Hâssa	13	13	13	13	13	13	10	10	10	7	6	6
Cemâat-i Hademe-i Keçeciyân-ı Hâssa							9	9	9	9	3	3
Cemâat-i Hademe-i Sabuncıyân-ı Hâssa	7	8	8	8	8	8	7	7	7	7	7	7

[1238] 6154, 2309 Mad defterlerinde Sadece Hademe-i Nakkaşîn-i Hâssa şeklinde geçmektedir; 6341 Mad defterinde Serracin ve Nakkaş birlikte kaydedilmiştir.

Ek 1 (devam). Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilatı Hademelerinin Yıllara Göre Mevcudu

Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilâtı Hademeleri	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H. 1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635	H.1057/M.1647-1648	H.1069/M.1658	H.1081/M.1670	H.1096/M.1684-1685	H.1106/M.1694-1695	H.1109/M.1697
Cemâat-i Hademe-i Debbağin-i Hâssa							13	13	13	13	13	13
Bölük-i Hatabcıyân-ı Hâssa	14	14	14	14	14	14	12	12	12			
Cemâat-i Hatabcıyân-ı Şütürân-ı Mâde ve Ner										12	12	12
Bölük-i Kâmciyân-ı Hâssa	9	8	8	8	8	8						
Bölük-i Çilingirân-ı Hâssa	5	5	5	5	5	5						
Bölük-i Müteferrika-i Hâssa	85	94	91	91	91	92	50	43	41	11		
An Cemâat-i Hademe-i Ser Bölükân ve Sâisân ve Nalband Korucıyân ve Şâkirdân der Ocak-ı Filibe							39	39	39	39	39	39
An Cemâat-i Hademe-i Ser Bölükân ve Saisân ve Korucıyân ve Nalband ve Şâkirdân ve Ocak-ı Ada-i Edirne Ahûr-ı Alaca								12				

Ek 1 (devam). Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilatı Hademelerinin Yıllara Göre Mevcudu

Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilâtı Hademeleri	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H. 1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635	H.1057/M.1647-1648	H.1069/M.1658	H.1081/M.1670	H.1096/M.1684-1685	H.1106/M.1694-1695	H.1109/M.1697
Cemâat-i Hademe-i Korucıyân ve Çayırha-i Ada der nezd-i Edirne									12	12	12	12
Bölük-i Hademe-i Ser Bölükân ve Saisân ve Korucıyân ve Nalband-ı Şâkirdân-ı Hâssa ve Ocak-ı Ada Ahûr-ı Alaca							14					
Bölük-i Hademe-i Ser Bölükân ve Saisân ve Korucıyân ve Nalband-ı Şâkirdân der ve Ocak-i Emirgazilü							41	42	42	41	41	41
Cemâat-i Hademe-i Ser Bölükân ve Saisân ve Nalbandân ve Şâkirdân-ı Korucıyân der Ocak-ı Karinabad							35	35	35	35	35	35
Bölük-i Hademe-i Ser Bölükân ve Saisân ve Korucıyân ve Nalband-ı Şâkirdân der Ocak-ı Dimetoka							11	11	11	11	11	11
Bölük-i Hademe-i Ser Bölükân ve Saisân ve Korucıyân ve Nalband-ı Şâkirdân der Ocak-i Mahruse-i Bursa							28	28	28	28	28	28

Ek 1 (devam). Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilatı Hademelerinin Yıllara Göre Mevcudu

Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilâtı Hademeleri	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H. 1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635	H.1057/M.1647-1648	H.1069/M.1658	H.1081/M.1670	H.1096/M.1684-1685	H.1106/M.1694-1695	H.1109/M.1697
Bölük-i Hademe-i Ser Bölükân ve Saisân ve Korucıyân ve Nalband-ı Şâkirdân der Ocak-ı İnönü							55	54	54	54	54	54
Bölük-i Hademe-i Ser Bölükân ve Saisân ve Korucıyân ve Nalband-ı Şâkirdân der Ocak-ı Sultanönü nam-ı diğer Eskişehir							42	42	42	42	42	42
Bölük-i Hademe-i Ser Bölükân ve Saisân ve Korucıyân ve Nalband-ı Şâkirdân der Ocak-ı Akköprü							15	15	15	15	15	15
Bölük-i Hafızân-ı Ahûrân ve Anbarân[1239]	65	65	65	65	65	65	17	16	16	16	10	10
Bölük-i Korucıyân-ı Hâssa (Korucıyân-ı Çayırhâ-i Hâssa)[1240]	98	100	101	101	101	105	143	142	142	142	82	82

[1239] Mad 718 ve 3718 Nolu Defterlerde Cemâat-i Hafızân Hidemât-ı Anbarcıyân şeklinde geçmektedir. Mad 6348 Nolu defterde Hademe-i Hafızân-ı Anbarân şeklinde geçmektedir.

[1240] Mad 2302, Mad 6348, Mad 2309 Nolu Defterlerde Korucuyân-ı Çayırhâ-i Hâssa şeklinde; Mad 3718, Mad 6295, Mad 718 Nolu Defterlerde Korucuyân-ı Çayırhâ-i Etraf-ı İstanbul şeklinde; Mad 2307; Mad 2129 Nolu Defterlerde Korucuyân-ı Hâssa Çayırhâ-i Hâssa şeklinde geçmektedir.

Ek 1 (devam). Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilatı Hademelerinin Yıllara Göre Mevcudu

Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilâtı Hademeleri	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H. 1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635	H.1057/M.1647-1648	H.1069/M.1658	H.1081/M.1670	H.1096/M.1684-1685	H.1106/M.1694-1695	H.1109/M.1697
Bölük-i Hademe-i Keyyalin Anbarcı							10					
Bölük-i Hademe-i Meremmatciyân-ı Hâssa[1241]	9	9	9	9	9	9	2	2	2	2		
Bölük-i Harbendegân	287	317	295	452	373	478	173	172	171	170	169	168
Bölük-i Keçe-i Hımarân-ı Hâssa	7	7	7	7	7	7	1	1	1	1	1	1
Bölük-i Nalband-ı Esterân Palanî	63	59	59	59	59	64	36	35	40	35	35	35
Bölük-i Hademe-i Harbendegân-ı Esterân Palanı							170	140				
Cemâat-i Hademe-i Bitanin-i Esterân							8	8	8	8	8	8
Bölük-i Hademe-i Sârbânân-ı Mâde[1242]	876	579	562	591	563	734	626	438	296	301	302	302

[1241] Mad 421 ve 6154 Nolu Defterlerde Meremmatcıyân-ı Hâssa şeklinde; Mad 6348 Nolu Defterde Meremmetciyân ve Neccerân şeklinde geçmektedir.
[1242] Mad 7163 Nolu Defterde Şütürân-ı Mâde şeklinde geçerken; Mad 421, Mad 6154, Mad 6341, Mad 2309, Mad 2302 nolu defterlerde Şütürbânân-ı Mâde şeklinde geçmektedir.

Ek 1 (devam). Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilatı Hademelerinin Yıllara Göre Mevcudu

Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilâtı Hademeleri	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H. 1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635	H.1057/M.1647-1648	H.1069/M.1658	H.1081/M.1670	H.1096/M.1684-1685	H.1106/M.1694-1695	H.1109/M.1697
Cemâat-i Hademe-i Sârbânân-ı Ner[1243]	323	244	238	290	274	631	289	201	108	110	111	112
Cemâat-i Hademe-i Şütürbânân-ı Mâde ve Ner				50								
Cemâat-i Hademe-i Sârbânân-ı Mâde ve Ner				116								
Cemâat-i Hademe-i Pilbânân-ı Hâssa	5						2		2	2	2	2
Bölük-i Hademe-i Pilbânân-ı ‘Atîk				5	5	5						
Bölük-i Hademe-i Pilbânân-ı Cedîd an Canib-i Acem Amed				9	9	9						
Cemâat-i Hademe-i Tazıcıyân									26	10	10	
Bölük-i Hademe-i Taht-ı Revan-ı Hâssa				5	5	5						
BÜYÜK ISTABL TOPLAM	**3653**	**3203**	**3168**	**3586**	**3272**	**3915**	**3004**	**2698**	**2400**	**2270**	**1555**	**1872**

[1243] Mad 7163 Nolu Defterde Şütürân-ı Ner şeklinde; Mad 421, Mad 6154, Mad 6341, Mad 2309, Mad 2302 Nolu Defterlerde Şütürbânân-ı Ner şeklinde geçmektedir.

Ek 1 (devam). Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilatı Hademelerinin Yıllara Göre Mevcudu

Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilâtı Hademeleri	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H. 1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635	H.1057/M.1647-1648	H.1069/M.1658	H.1081/M.1670	H.1096/M.1684-1685	H.1106/M.1694-1695	H.1109/M.1697
KÜÇÜK ISTABL-I ÂMİRE												
Bölük-i Serracin-i Sani	301	296	306	286	286	286	286	278	277	208	115	79
Bölük-i Hademe-i İmamân ve Müezzinân der Ahûrân							2	2	2	2	2	2
Bölük-i Arabacıyân-ı Hâssa maa Neccarân	267	270	271	258	258	258	103	102	100	151	96	96
Cemâat-i Hademe-i Tahtırevancıyân-ı Hâssa (Hümâyûn)							99	83	83	37	37	37
Cemâat-i Hademe-i Sâisân-ı Bargirân-ı Tavîle	383	373	372	253		252	190					
Cemâat-i Hademe-i Saisân-ı Esbân-ı Tavîle					253							
Bölük-i Hademe-i Ser Bölükân ve Saisân ve Bargirân-ı Tavîle[1244]								183	182	168		45

[1244] Mad 6348 Nolu Defterde Ser Bölükân ve Saisân ve Bargirân-ı Ahûr-ı Şeyh Vefa; Mad 3718 Nolu Defterde Hademe-i Ser Bölükân der Hidmet-i Bargirân-ı Araba-i Hâssa Ahûr-ı Şeyh Vefa şeklinde geçmektedir.

Ek 1 (devam). Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilatı Hademelerinin Yıllara Göre Mevcudu

Istabl-ı Âmire (Has Âhûr) Teşkilâtı Hademeleri	H.1008/M.1600	H.1019/M.1610	H.1023/M.1614	H. 1033/M.1623-1624	H.1035/M.1626-1627	H.1045/M.1635	H.1057/M.1647-1648	H.1069/M.1658	H.1081/M.1670	H.1096/M.1684-1685	H.1106/M.1694-1695	H.1109/M.1697
Cemâat-i Şâkirdân-ı Mehter-i Ahûr-ı Şeyh Vefa											103	60
Cemâat-i Nalbandân										16	10	10
An Cemâat-i Nalband-ı Esbân Bargirân-ı Ahûr-ı Şeyh Vefa									47			
Bölük-i Nalband-ı Bargirân-ı Tavîle[1245]	84	84	84	73	73	73	48	47				
Bölük-i Hafızân-ı Ahûrân ve Anbarân Korucıyân-ı Çayırhâ	57	62	62	63	63	63	29	29	28	28	13	13
Bölük-i Hademe-i Çilingirân-ı Ahûrân[1246]							2	2	2	2	2	2
KÜÇÜK ISTABL TOPLAM	**1.092**	**1.085**	**1.095**	**933**	**933**	**932**	**759**	**726**	**721**	**612**	**378**	**344**
GENEL TOPLAM	**4.745**	**4.288**	**4.263**	**4.519**	**4.205**	**4.847**	**3.763**	**3.424**	**3.121**	**2.882**	**1.933**	**2.216**

[1245] Mad 219 Nolu Defterde Hademe-i Nalband-ı Esbân-ı Bargirân-ı Tavîle; Mad 2309 Nolu Defterde Bölük-i Hademe-i Nalband-ı Bargirân-ı Kethüda-ı Tavîle şeklinde geçmektedir.
[1246] Mad 6295 Nolu Defterde Hademe-i Çilingirân-ı Ahûr-ı Şeyh Vefa şeklinde geçmektedir.

Ek 2. Taycı Kanunnamesi

Sultanönü Sancağı Taycı Kanunnamesi:

Her çiftlikte iki tay besleyeler, rahtı ve nalı taycı yanındadır ve hassa çayırların biçmesi ve taşıması ve arkın çıkarması ve yundlara tokat düzmesi ve hassa aygırlar yunda çekilecek vakit hıfz olunması ve has ahûrların meremmatı harcı ve Bursa'ya tay yedip iletmesi taycı üzerinedir. Bu hizmetlerinden gayri Hazine-i Âmire'ye yılda veregeldikleri on sekiz bin akçe mukataaları avatıf-ı hüsrevâne ve merâhim-i şahaneden itâ olunduğu mukayyettir. Ve merkum taycılar Trabzon ve Mısırdan gelen hassalar tavîleleri yundları çayıra çakıp kuluncuklar doğururken her sene iki ay bekleyeler[1247].

Taycıyan-ı Hâssa der Liva-ı Sultanönü

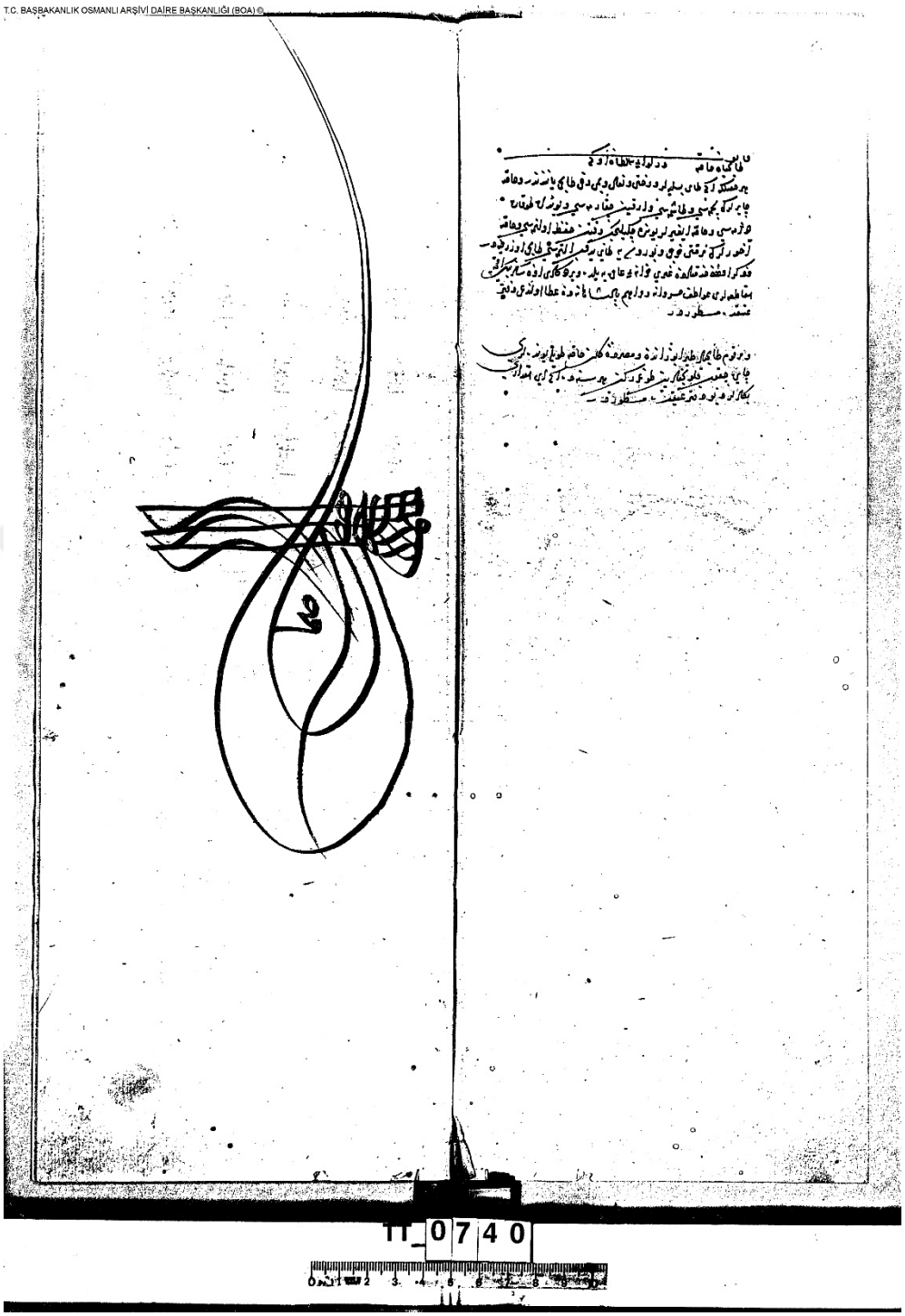
Beher çiftlik iki tay besleyeler, rahtı ve nalı ve yemi dahi taycı yanındadır ve hassa çayırların biçmesi ve taşıması ve arkın çıkarması ve yundlara tokat düzmesi ve hassa aygırlar yunda çekilecek vakit hıfz olunması ve hassa ahûrların merammatı harcı ve Bursa'ya tay yedip iletmesi taycı üzerindedir. Ve zikr olunan hizmetlerden gayri Hazine-i Âmire'ye yılda verdikleri onsekizbin akçe mukataaları 'avâtıf-ı hüsrevâne ve merâhim-i padişahanemden 'itâ olunduğu defter-i 'atikde mesturdur. Ve merkum taycılar Trabzon ve Mısırdan gelen hassa tavîle yundları çayıra çakıp kuluncukların doğarken beher senede iki ay mikdarı beklerler deyü defter-i 'âtikde mestûrdur[1248].

[1247] BOA, KK.d, 7182, s.1; Uzunçarşılı, İ. H.(2014). ***Osmanlı Devletinin Saray Teşkilâtı***, s. 484.
[1248] BOA, TT.d.740, s.4.

BOA, KK.d. 7182

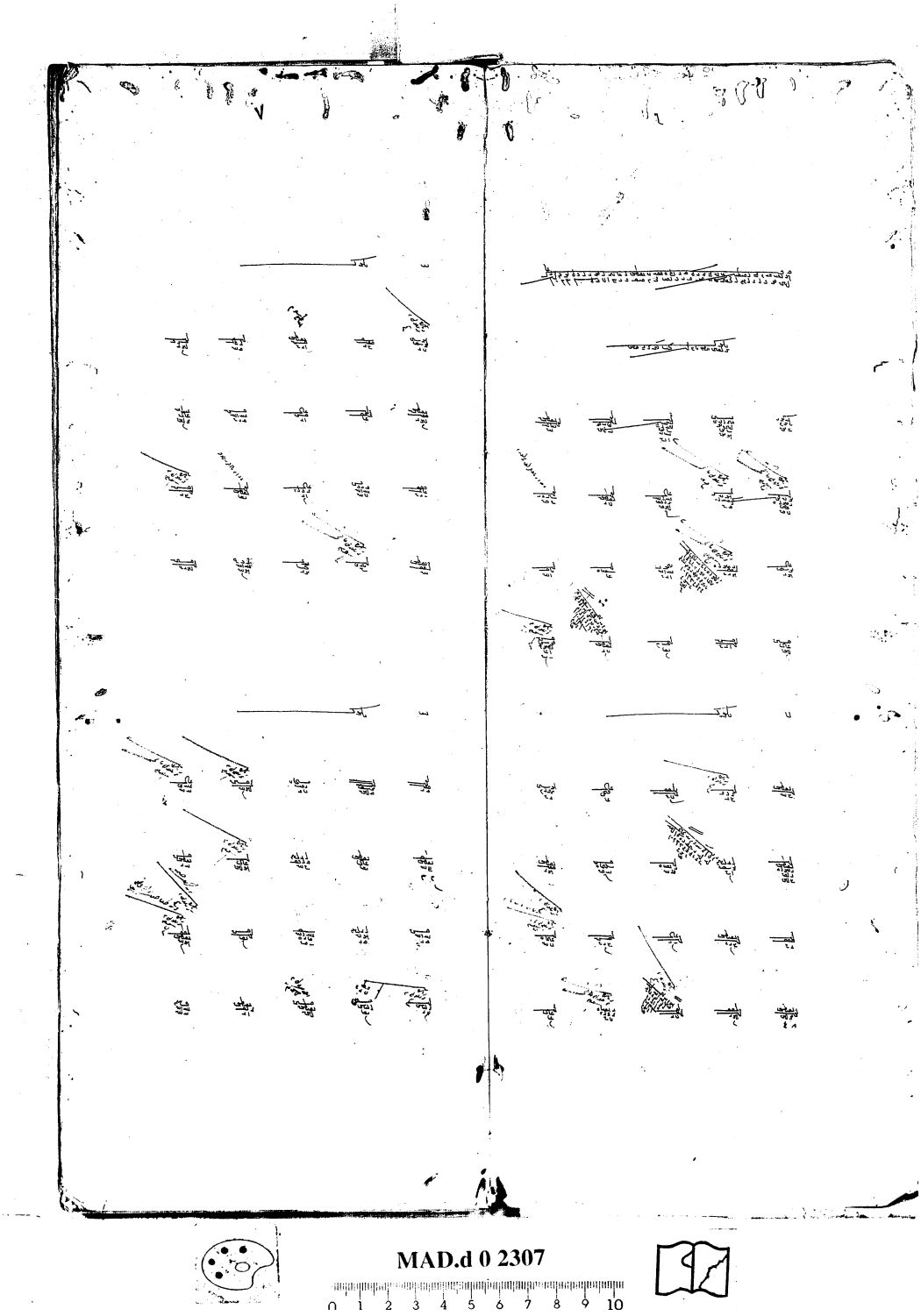
Sultanönü Sancağı Taycı Kanunnamesi

BOA, TT.D 740

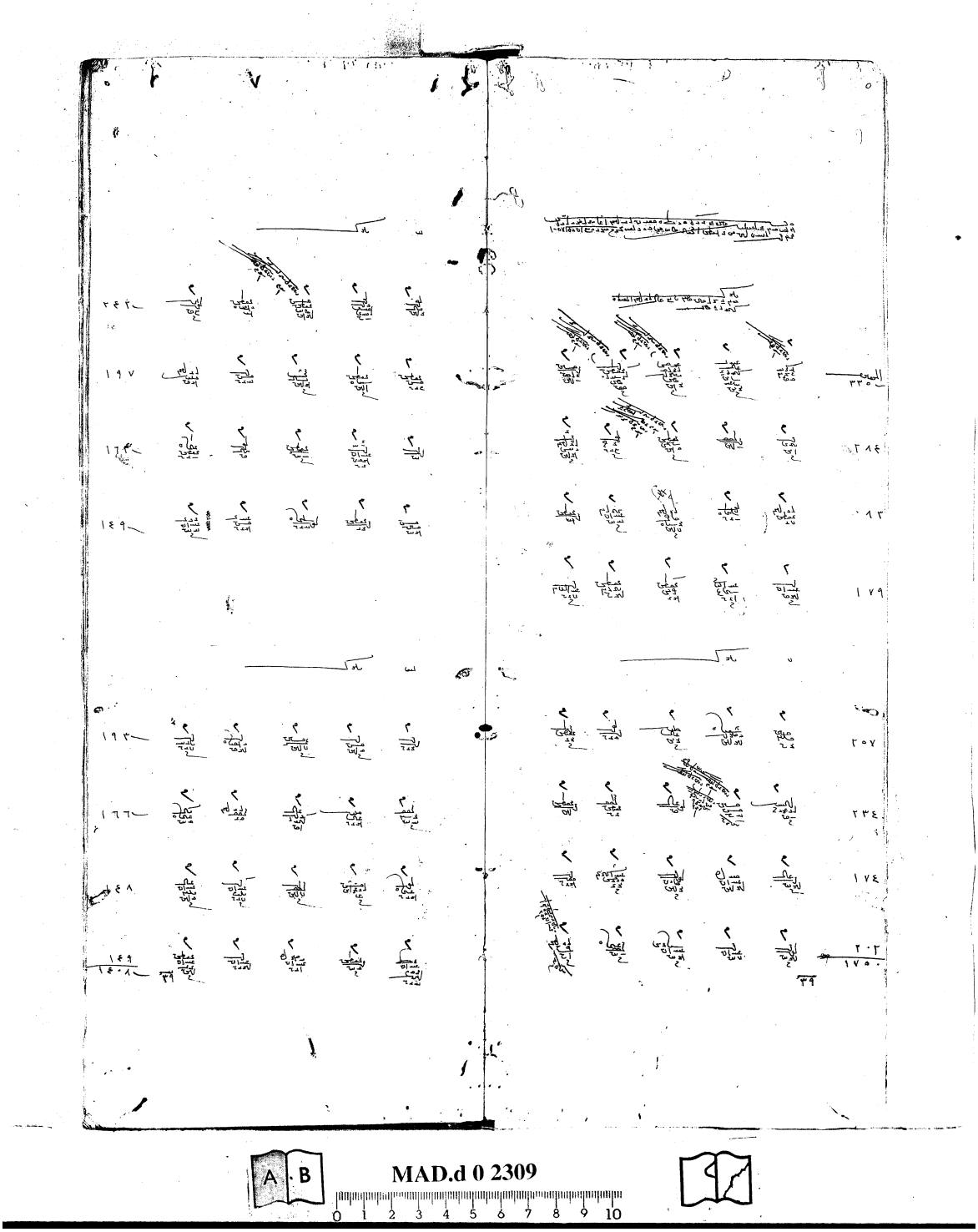
Sultanönü Sancağı Taycı Kanunnamesi

Ek 3. Arşiv Vesikaları

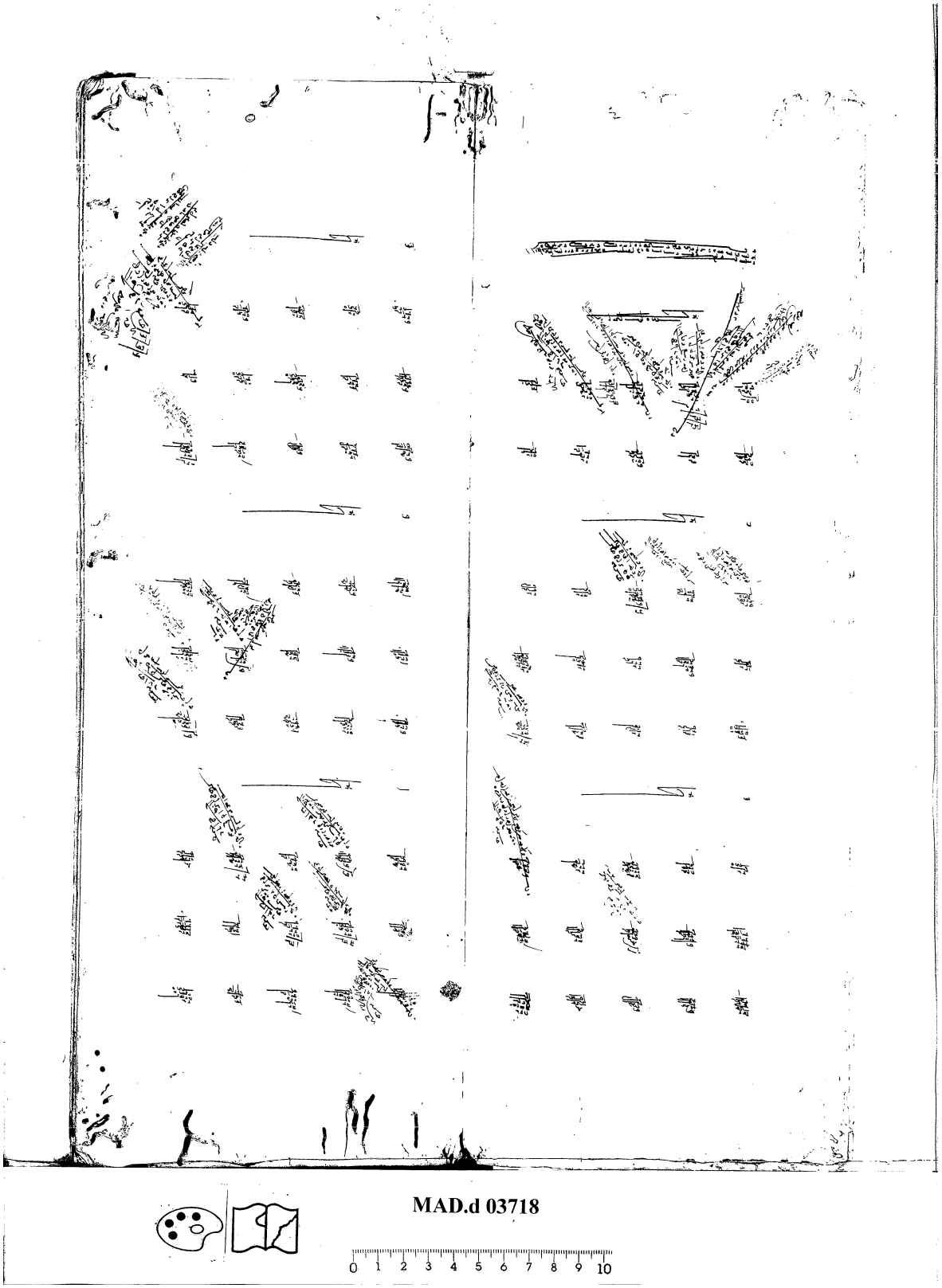
BOA, MAD 2307, s.6-7.

H.1023-M.1614 tarihli Mevâcib Defteri

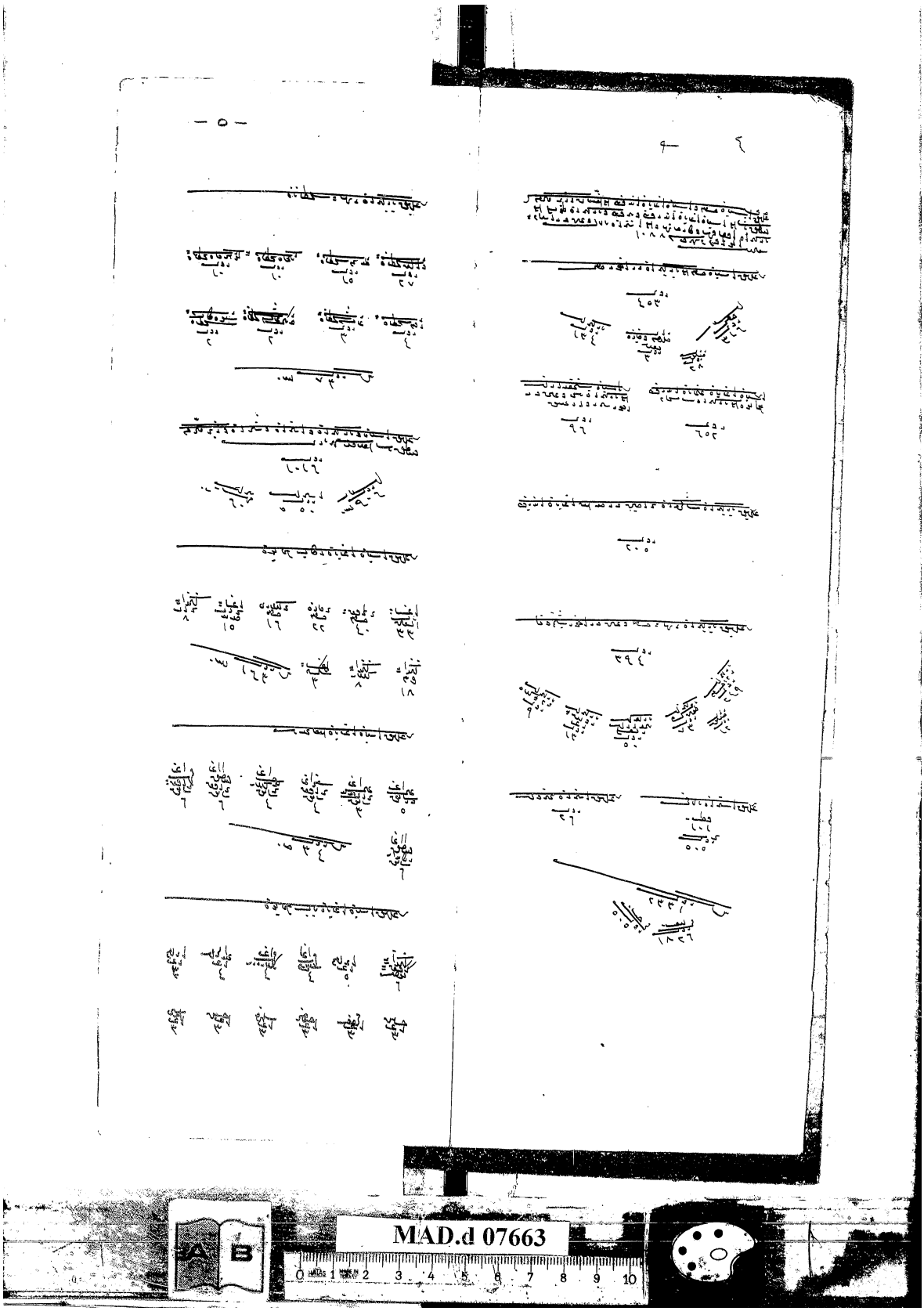
BOA, MAD 2309, s.6-7.

H.1057-M.1647-1448 tarihli Mevâcib Defteri

BOA, MAD 3718, s.4-5.

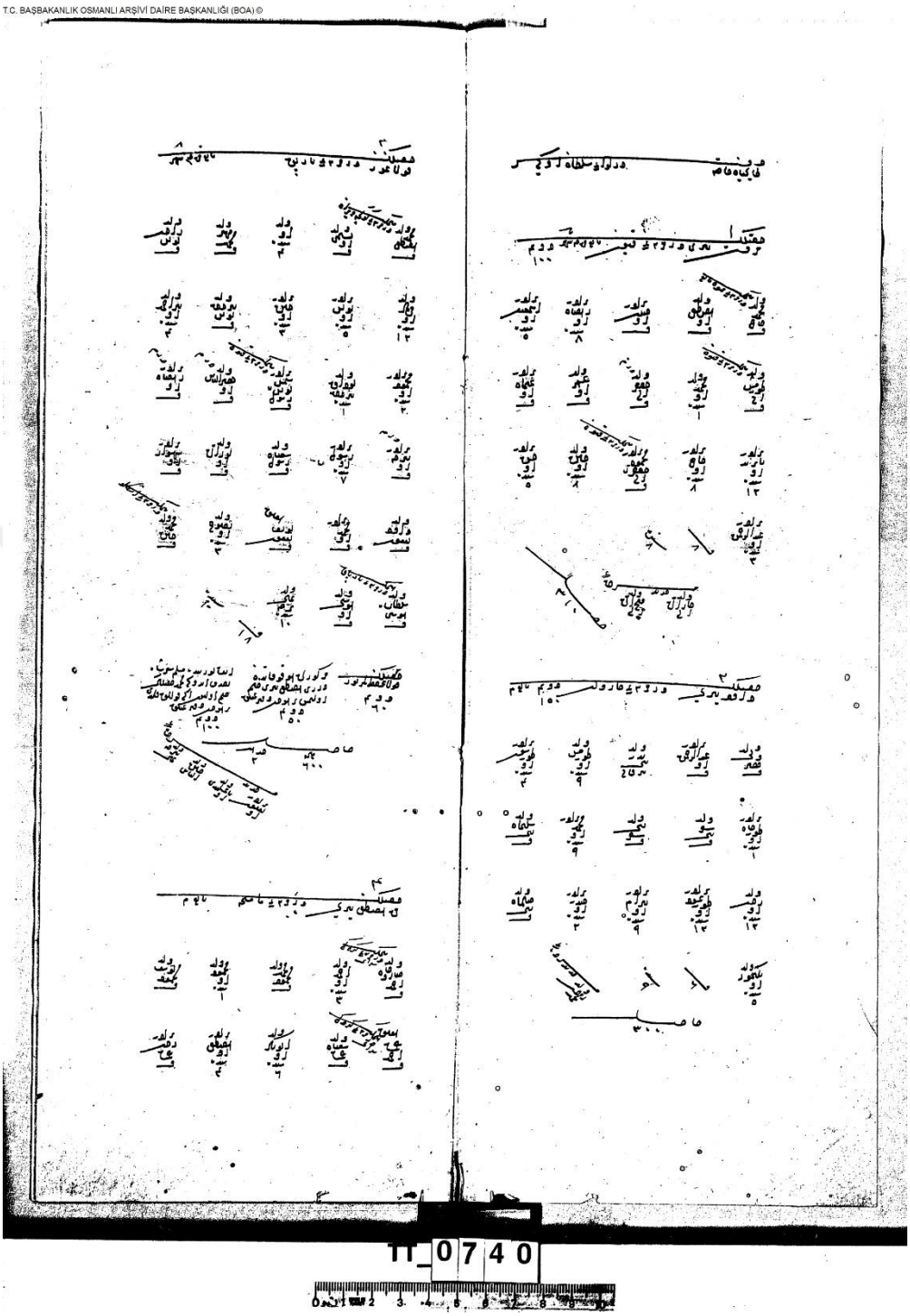
H.1109-M.1697 tarihli Mevâcib Defteri

BOA, MAD 7663, s.4-5.

H.1088-M.1677 tarihli Müfredat Defteri

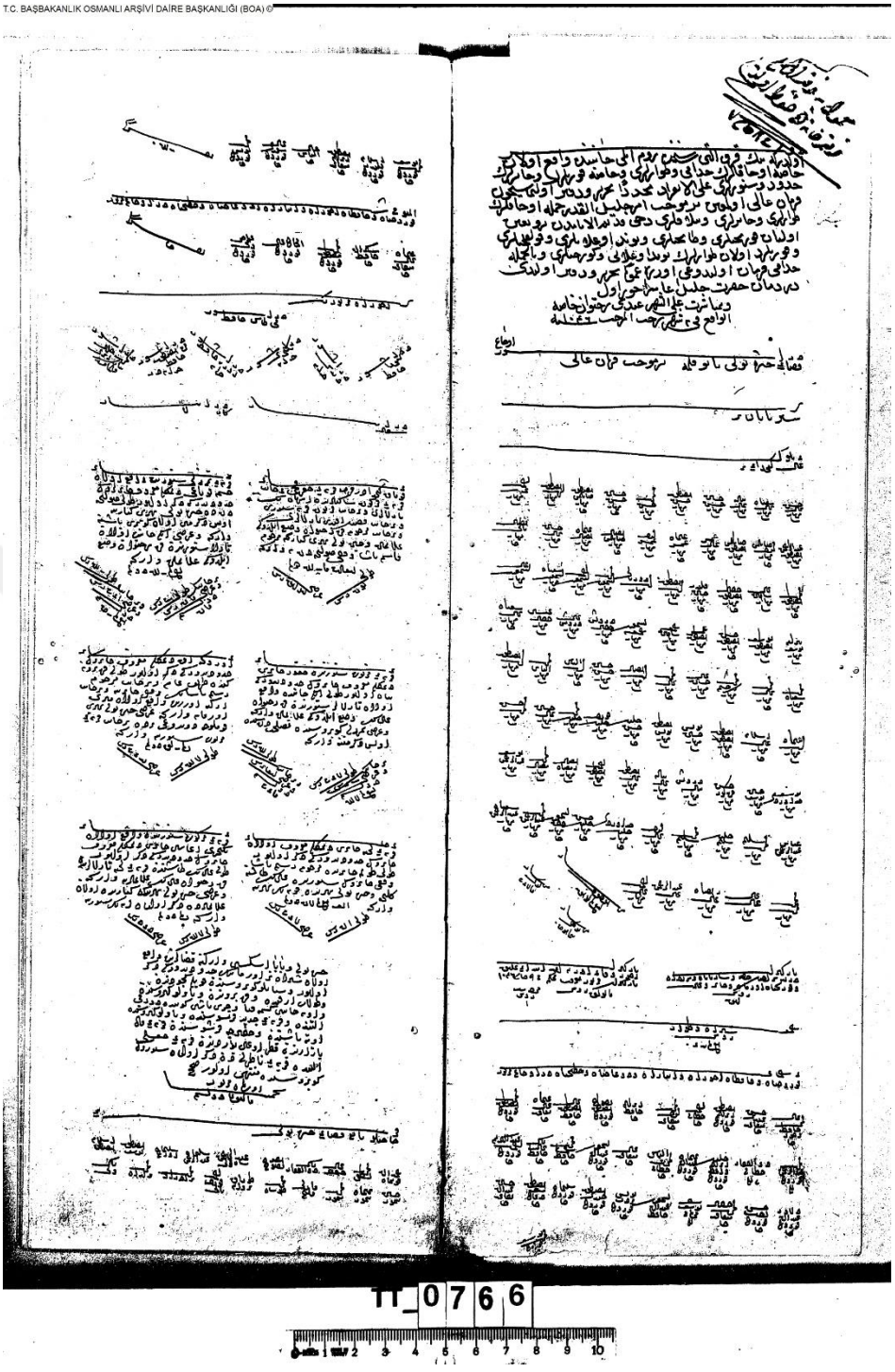
T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

BOA, TT.d 740

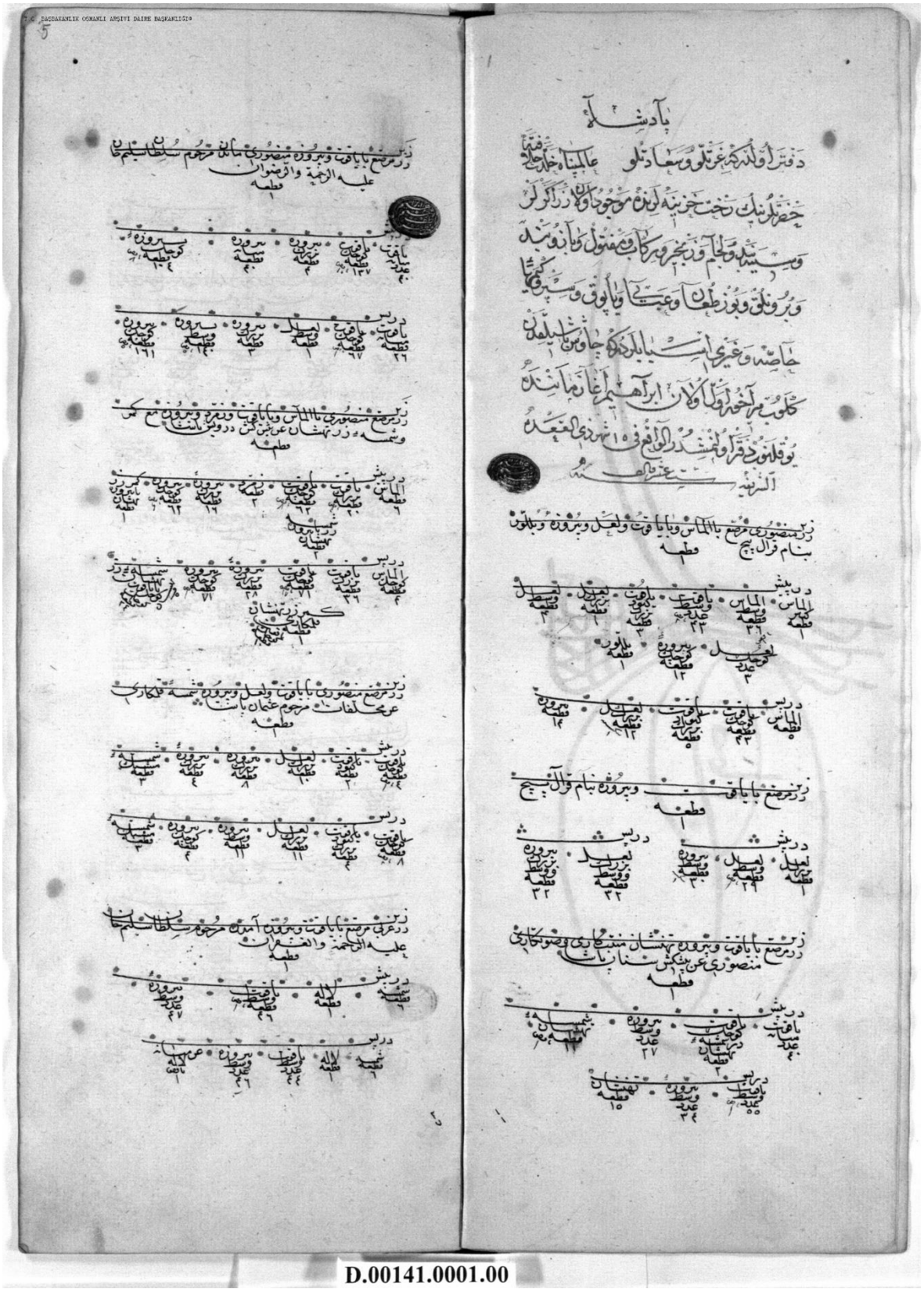
II. Osman Dönemi Sultanönü Sancağı Taycı Çiftlikleri

T.C. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

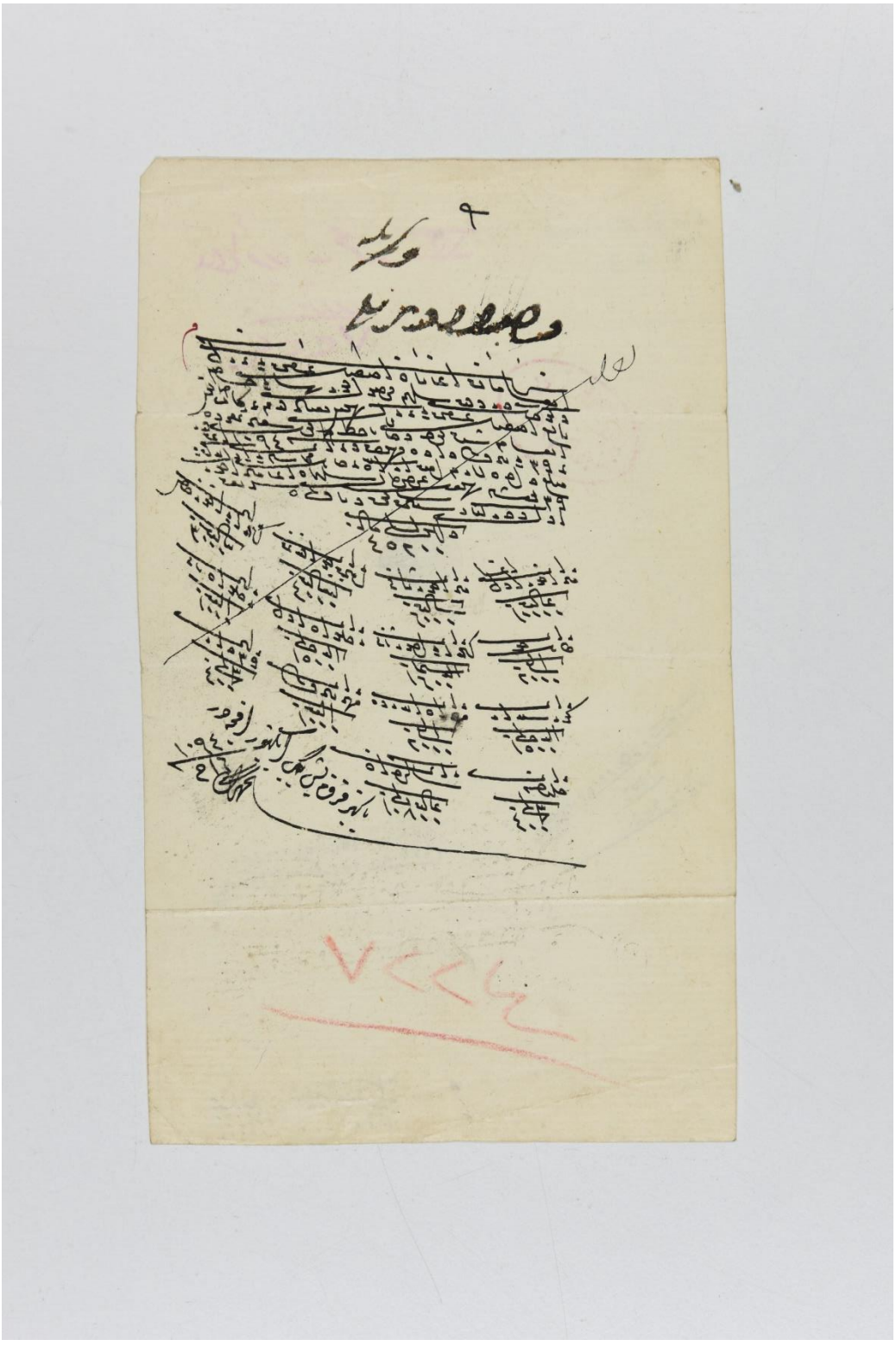
BOA, TT.D 766

H.1046-M.1636 tarihli Istabl-ı Âmire Rumeli Ocaklıkları Defteri

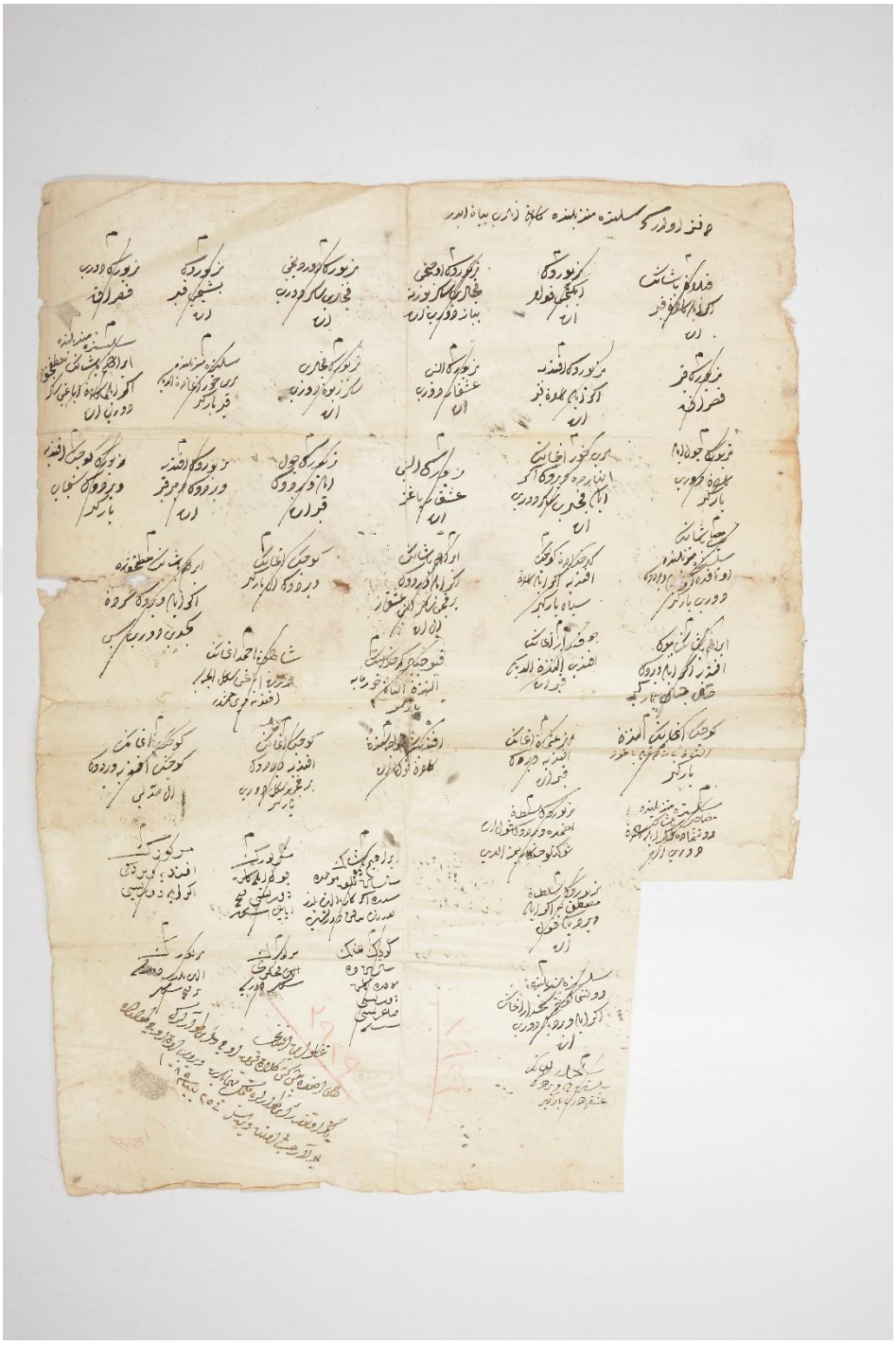
TSMA.D 141

H.1016-M.1607 tarihli Raht Hazinesi Defteri

BOA, AE. SMMD.IV. nr.61/7224.

Koru mahsulünde Istabl-ı Âmire ağalarına verilen İnam

BOA, AE. SMMD.IV. nr.34/3929.

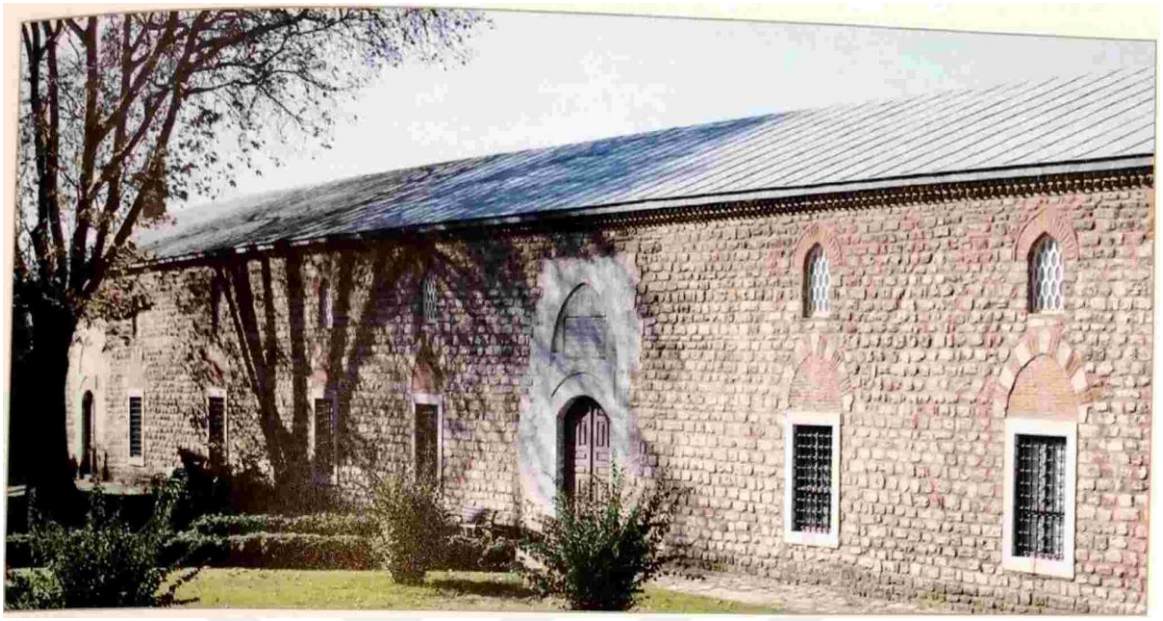
Silistre Menzilinden Has Ahıra Hediye Gelen Atlar

BOA, İE.SM. nr.12/1238

Kazalardan saman alımı

Ek 4. Fotoğraflar

Topkapı Sarayı Istabl-ı Âmire

Şimşirgil, A. (2016). ***Bir Müstakil Dünya Topkapı Sarayı***. İstanbul: Timaş Yayınları, s.47.

Topkapı Sarayı Istabl-ı Âmire ve Raht Hazinesi

Özcan, A. (1999). "Istabl". ***DİA***, C.19, s.204.

Topkapı Sarayı Istabl-ı Âmire ve Raht Hazinesinden Bir Görünüm

İBB. Atatürk Kitaplığı Arşivi Foto No: 26328

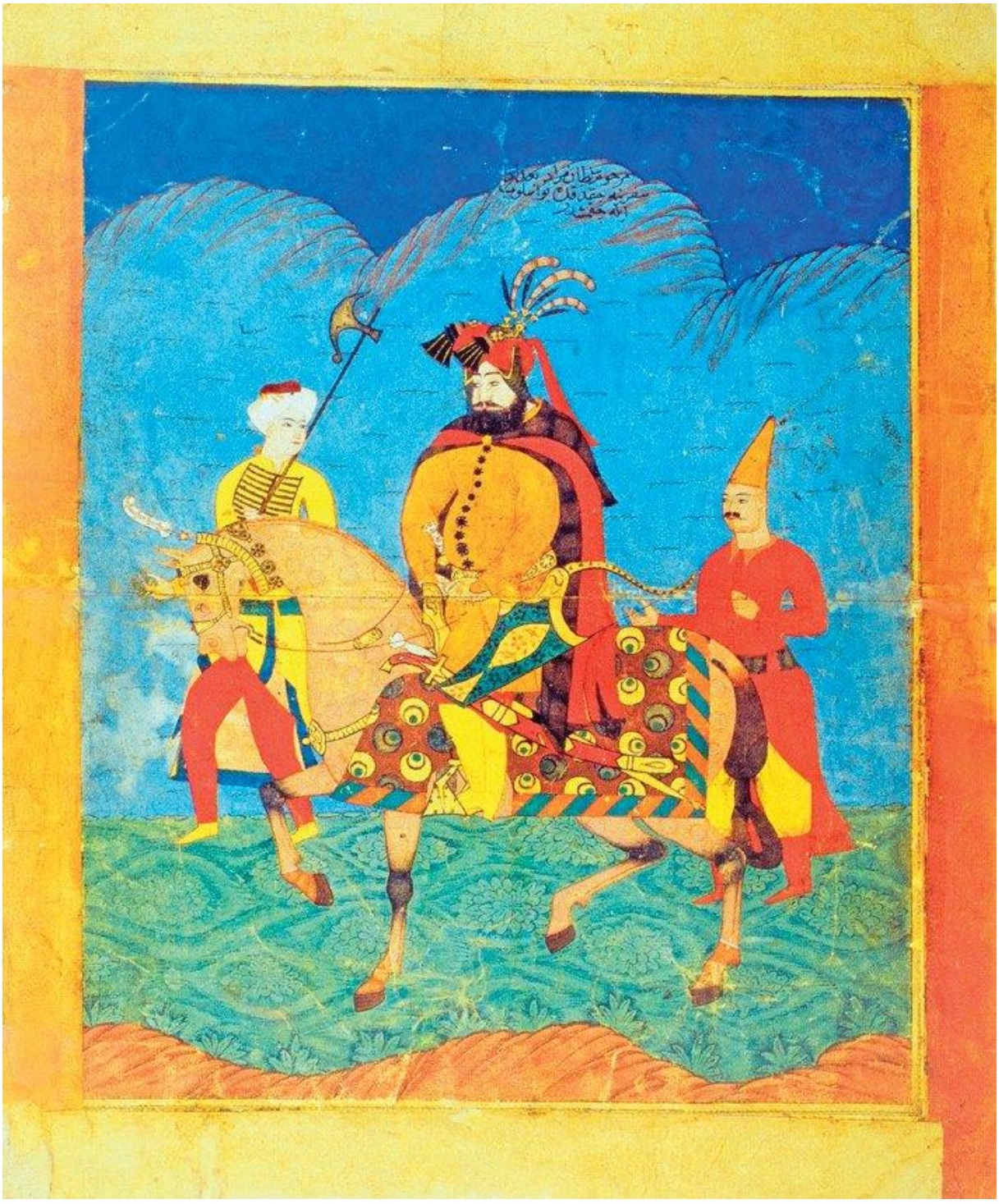
Istabl-ı Âmire-i Ferhan

TBMM Arşivi Halife Abdülmecid Efendi Koleksiyonu http://hdl.handle.net/11543/2228

II. Osman ve Sisli Kır İsimli Atı

Emecen, F.(2007). “II. Osman”. ***DİA***. C.33, s.453.

IV. Murad'ı At Üstünde Tasvir Eden Minyatür (TSMK, Hazine nr.2134 vr.1a)

Yılmazer, Z. (2006).“Murad IV”. ***DİA***. C.31, s.179.

Sultan IV.Mehmed Portresi Anonim, 1652 Civarı Tuval üzerine Yağlı Boya 28x22cm (TSM,17/622).

Topkapı Topkapı Sarayı Harem-i Hümâyûnu Padişahın Evi Harem. (2012). İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yayıncılık-İlber Ortaylı-Ayşe Erdoğdu Yürütme Komitesi

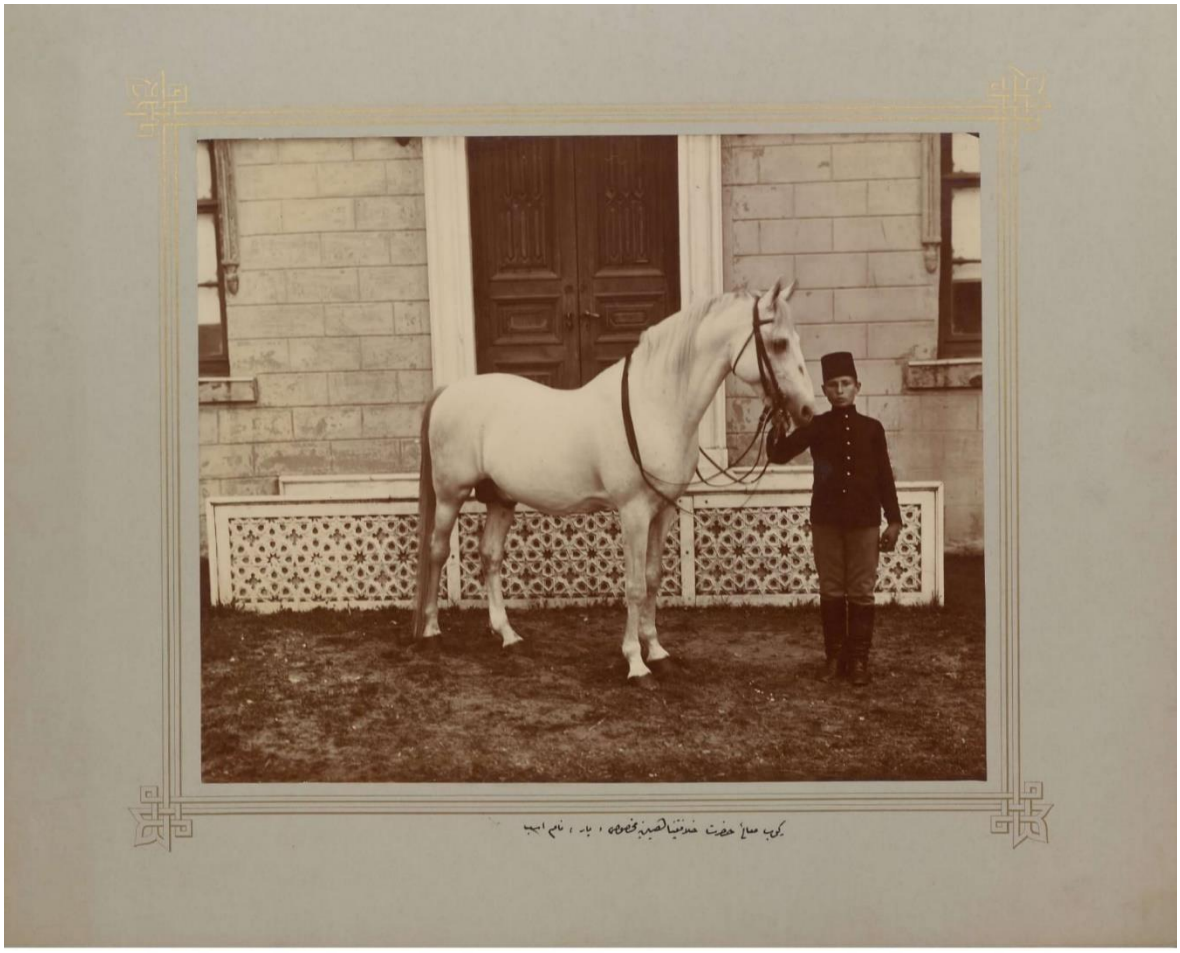
Istabl-ı Âmire ve Oradaki Atlara Ait Bir Albümden

TBMM Arşivi Halife Abdülmecid Efendi Koleksiyonu http://hdl.handle.net/11543/2228

Istabl-ı Âmire ve Oradaki Atlara Ait Bir Albümden

TBMM Arşivi Halife Abdülmecid Efendi Koleksiyonu http://hdl.handle.net/11543/2228

Istabl-ı Âmire ve Oradaki Atlara Ait Bir Albümden

TBMM Arşivi Halife Abdülmecid Efendi Koleksiyonu http://hdl.handle.net/11543/2228

Sultan II. Osmana Ait Süslü Kır İsmiyle Zikredilen Atın Mezar Taşı

H.1028/M.1618-1619) Tarihli Mermer 96x72 cm (TSM,36/1426).

Topkapı Topkapı Sarayı Harem-i Hümâyûnu Padişahın Evi Harem. (2012). İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yayıncılık-İlber Ortaylı-Ayşe Erdoğdu Yürütme Komitesi

19. yüzyıl Çocuk Eğeri İpekli Dokuma(kadife), Klapdan, Ahşap, Deri

(TSM, 36/1478).

Topkapı Topkapı Sarayı Harem-i Hümâyûnu Padişahın Evi Harem. (2012). İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yayıncılık-İlber Ortaylı-Ayşe Erdoğdu Yürütme Komitesi

Belleme (At Örtüsü) 19. yüzyıl Atlas, Deri, Altın ve Gümüş Tel 85x110cm (TSM,36/757)

Topkapı Topkapı Sarayı Harem-i Hümâyûnu Padişahın Evi Harem. (2012). İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yayıncılık-İlber Ortaylı-Ayşe Erdoğdu Yürütme Komitesi

Bellemeden Bir Ayrıntı (At Örtüsü) 19. yüzyıl Atlas, Deri, Altın ve Gümüş Tel 85x110cm (TSM, 36/757)

Topkapı Topkapı Sarayı Harem-i Hümâyûnu Padişahın Evi Harem. (2012). İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yayıncılık-İlber Ortaylı-Ayşe Erdoğdu Yürütme Komitesi

17. yüzyıl Bakır ve Altın Karışımı At Alın Zırhı

Ayhan, A. (2010). ***Topkapı Palace Museum Arms Collection***. İstanbul, s.155.

Üzengi

Aydın, H. (2007). ***Sultanların Silahları***. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Üzengi

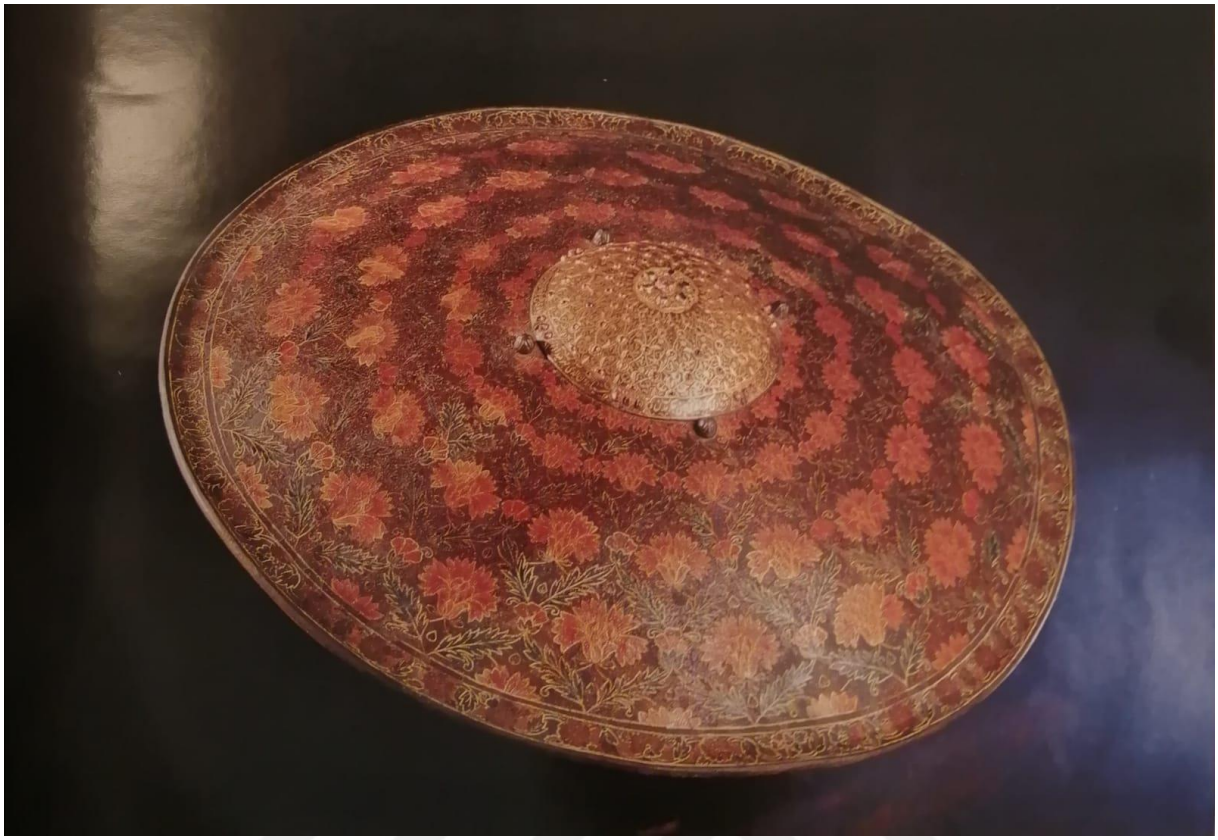
Aydın, H. (2007). ***Sultanların Silahları***. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Topuz 17. yüzyıl Demir, Altın, Yakut, Zümrüd, Firuze Uzunluk 72,5

(TSM,1/2393)

Topkapı Topkapı Sarayı Harem-i Hümâyûnu Padişahın Evi Harem. (2012). İstanbul: Korpus Kültür Sanat Yayıncılık-İlber Ortaylı-Ayşe Erdoğdu Yürütme Komitesi

Lâke kalkan, 18. yüzyıl deri, altın, yakut, zümrüd (TSM, 2/1073)

Emine Bilirgen-Süheyla Murat, ***Topkapı Sarayı Hazine-i Hümâyûn***, s.171.

19. yüzyıl'a ait saltanat arabası TSM, Has Ahûr, nr.36/1068

Kadın Sultanlara özgü 18. yüzyıl'a ait koçu arabası TSM Has Ahır nr.36/1073

https://islamansiklopedisi.org.tr/araba

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : Özdemir Fatih

Uyruğu : T.C.

Eğitim

Derece	**Eğitim Birimi**	**Mezuniyet Tarihi**
Doktora	Gazi Üniversitesi / Yeniçağ Tarihi	Devam ediyor
Yüksek Lisans	KSÜ. İslam Tarihi ve Sanatları	2017
Yüksek Lisans	Gazi Üni Yeniçağ Tarihi	2015
Lisans	Selçuk Üniversitesi Tarih Bölümü	2011
Lise	Beypazarı Lisesi	2006

İş Deneyimi

Yıl	**Yer**	**Görev**
2014-2017	KSÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü	Araştırma Görevlisi
2018-2019	Nüfus Vatandaşlık İşleri Gen. Müd.	Arşiv Elemanı
2021	Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı	Memur

Yabancı Dil

İngilizce

GAZİLİ OLMAK AYRICALIKTIR...